

Nicolai Vptoni

DE

STVDIO MILITARI,

Libri Quatuor.

Iohan. de Bado Aureo,

TRACTATVS DE ARMIS.

Henrici Spelmanni

ASPILOGIA.

EDOARDVS BISSÆVS,

E Codicibus Mss. primus publici juris fecit,

Notisque illustravit.

LONDINI,

Typis ROGERI NORTON, Impensis JOHANNIS MARTIN, & JACOBI ALLESTRYE sub signo Campanæ in Cœmiterio D. *Pauli*, 1654.

Amplissimo, Præstantissimoque Viro

JOHANNI SELDENO.

Amplissime Vir,

ON diu deliberavi in quo nomine appareret hoc opus; nam præter ingentia tua in me merita, quibus me ita devinctum tenes tanquam mancipio & nexu, ut nihil à me proficisci debeat, quod tibi tuo jure non debeas vindicare; id imprimis accedit, cùm quicquid in studiis molimur tuis auspiciis aggrediamur, æquum esse, te omnia nostra veluti tua repetere: In quibus etiam tuum est *Uptoni* Manuscriptum, quod ex tua Bibliotheca longe instructissima erutum, nostrisq; Notis illustratum

ſub auſpicio tuo & tutela, publici juris facimus; idq; tanto confidentius, quod noſter labor, priusquam in lucem ederetur, probatus tibi fuerit; Ut nunc ſecurius aliorum judicia experiri non reformidet, qui placuit tibi, conſtanti omnium Doctorum & Bonorum ſuffragatione, literarum Principi & Dictatori. Quod quidem faſtigium tuum, non tam ſuſpicio & veneror, quam mihi in tua virtute & amicitia gratulor. Tum etiam quod ſi quæ cura noſtri apud poſteros, eo nomine, haud dubio notior & beatior prædicabor, ob illuſtrem illam gratiam, qua me in amicorum tuorum album recepiſti, favore & authoritate tua ornaviſti; quin & conſiliis & præceptis imbuiſti, ac ſuaviſſimo illo & familiari tuæ conſuetudinis receſſu me complecti non dedignatus es. Hæcce, Vir Illuſtriſſime, me in poſterum præſentire, volui præſentibus & poſteris innoteſcere; tibiq; non munus ſed obſidem offerre animi mei, te omnibus gratitudinis officijs proſequentis.

Vale plurimum.

LECTORI.

Quia hujus loci est, Generose Lector; *de* Auctoribus, *quos nunc in lucem damus*, *deque* Codicibus Mss. *qui huic operi inservierunt*, *nec non de* Notis *quas diversi generis ipsi adjecimus*, *sed quam potero breviter, præfabor.*

Et primum se offert Uptonus: *De cujus origine, præterquam quod ipse tradidit (& hoc sane perquam est exiguum) nihil ad posteros emanavit. Fuere istius nominis familiæ aliquot satis celebres, sed cui illarum noster sit ascribendus haud prompte dixerim. Honesto loco natum, vel ex hisce studiis (in quibus nemo unquam alius serio operam posuit) dicere non verebor. Sed neque quia Ecclesiæ Sarisburiensis Canonicus fuit istud pomptius est affirmandum. Quantumvis*

vis enim ædes sacras (si doctissimo Alteserræ, *aliisque auctoribus fides debetur) Galli, Germani, & Belgi habeant, eo nomine laudabiles quod plebeium sanguinem arceant; nunquam tamen, quod sciam, apud Majores nostros id in more positum fuit. Optandum sane foret, uti, quemadmodum in* Minore, *sic in* Magna Britannia, *esset sancitum, nemini nisi bonis orto causas agendi jus esse. Fæcialibus utiq; ignobili loco natis brevi, lege interdictum iri confido. Nam, siquidem nobis peccatum est, id istiusmodi terræ filiorum vitio accidisse (si quæstio fiat) satis erit manifestum. Quid enim ex infima plebe homo Stemmata & prosapias curat? Sed de Auctoris nostri prosapia jam non tantum laboraremus, si adhuc staret ista domus quam Ecclesiæ Sarisburiensis Præcentor, crebro suis insignibus insculptam extruxit. Juventam, ut ipse refert, extra patriam armis exercuit, Inclytum belli Ducem secutus* Thomam *de* Monte acuto *Comitem Sarisburiensem. Qui* Aureliam, *cum* Guilielmo de la Poole, *Comite Suffolciæ, &* Johanne Talbotio, *postea Comite Salopiæ, obsidio cingens, dum è fenestra turris quæ porti imminebat, adstante* Thoma Gargravio *Equite, urbem speculatur, globus ab hoste missus disjectæ fenestræ fragmina in os caputq; Herois adegit, quibus ille vulneratus post octavum diem, tertio, nempe, Novembris, anno* 1428. *uti ex Inquisitione post mortem illius capta cognovimus, occubuit. Defuncto Comite Sarisbu-*

risburiensi, Dux Gloverniæ, Doctorum sui temporis Mæcenas, viri ingenium & virtutes expendens. (nam doctrinam, quæ tum in pretio erat, non mediocrem, in utroq; jure erat adeptus) homini suasit ut sacris ordinibus initiaretur, eumq; cum se vinci passus est Ecclesiæ Wellensis & Sarisburiensis Canonicum fecit, cujus postmodum Præcentor fuit ut supra diximus.

Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo, istius Ecclesiæ jussu, Nicholaum V. *Clavium potentem adiit, rogans ut* Osmundum *ejus fundatorem & Episcopum inter Sanctos referret. Adjunctus illi in hoc negotio collega* Simon Houchinus, *qui nudo tantum Canonici nomine designatur. Hoc anno, vigesimo septimo die Mensis Junij, hora nona matutina,* Romam *uterq; pervenit: unde anno sequenti qui fuit millesimus quadringentesimus quinquagesimus tertius, Maij duodecimus,* Uptonus, *Decano & Capitulo revocantibus, reversus est, & integra res soli* Houchino *commissa. Nec ulla deinceps ejus mentio habetur; nisi quod bis in Capitulum postea venit, anno itidem millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio. Credibile est eum non diu supervixisse, & iniquo satis animo eam tulisse revocationem, nam collegam itineris conscium non habuit, eoque insalutato* Roma *decessit; ita enim ad* Capitulum *scribit* Houchinus. *Epistolas super hoc negotio conscriptas aliquis in libellum contulit, qui in loco humido aut ad parietem recens dealbatum repositus, foramen per medium habet. Charta quæ ad oras incolumis mansit, situ & temporum injuriis adeo est attrita, ut vel perpicacissimos oculos*

fugiat

fugiat. Quo factum est ut ratio ulterior de his reddi nequeat. Utcunque stilum ejus degustate. In quadam epistola (sunt enim Anglicæ pleræq;) ita scripsit; And thus blessid be God we be a werke, wherfor now hit is nede that mony be hadde in hast, by God hit hath cost mony or this, *id est,* Atque Deo Gratias, operi incubuimus, quamobrem necesse est ut quam citissimè argentum conquiratur. Per Deum in hanc rem pecuniæ antehæc impensæ sunt. *& paulo post* wherefor our matter hath be almost forget, and we have bite thayr gaping after your lettres, without comfort of you or of Tarentyne; By God I trowe if money had be in the bank, our matter had be sped or this. *Hoc est,* Quocirca res nostræ huc usq; inter immemores dilituere, dum vestris epistolis frustra inhiantes, neq; à vobis neq; à Tarentino quidquam solatij habemus. Per Deum arbitror si pècunia fuisset in promptu rem antehac perfici potuisse. *Inerant & alia hujusmodj, stolida, vana; si mollius acciperes, miserāda, Ita ille more istorum temporum juramentorum largus. Froissardus Episcopum* Norwicensem *jurantem nobis introducit. Sed scripta sua istorum temporum hominibus moris erat juramentis conserere; sic* Chaucerus, *& alij. Quidam obscænas intertexerunt historiolas, quibus succenset* Naudæus. *Hunc laborem* Humphridi *Ducis* Gloverniæ, *Mæcenatis sui precibus concessit, & illi inscripsit. Nomen* Uptoni *hujus artis tyronibus, in ipso studij limine solet occurrere: sed cùm auctorem (adeo rarus est) plerisque adipisci facile non esset, nos, eorum votis obsequentes, hunc publici juris facimus; hortan-*

hortante præcipuè, & hoc opus adjuvante Domino Seldeno, *qui mihi in hac re duobus pulcherrimis codicibus Mss. opem tulit; quorum alterum* Matthæo Haleo, *patrij, omnisque juris scientissimo, prius datum ab eo mihi exoravit mutuum. Tertium suppeditavit Bibliotheca Domini* Thomæ Cottoni, *Equitis & Baronetti, qui* Roberti Cottoni *Equitis clarissimi filius est, tanto patre dignissimus. Quartus erutus est ex Bibliotheca* Guilielmi Le Neve *Equestris Ordinis Viri. Aliiq; duo eximij mihi ipsi præ manibus erant: quorum præstantior, ad aliquem ex pervetusta, & Equestri* Lambertorum *familia pertinuisse visus est, uti depicta variis in locis insignia testantur.*

Se juvenem adhuc, ait, librum conscripsisse, quo Insignia viridis coloris habuisse inhonora, cujus jam erroris illum pœnituisset. Quibus ego verbis animum induxi ut crederem libellum quem de Tesseris gentilitiis nunc publici juris facio, sub nomine Johannis de Bado Aureo, *opus fuisse* Nicholai Uptoni, *illic enim viridis insignium color damnatur. Quid? quod methodus, & ipsa etiam verba ubiq; congruunt. Neq; ego unquam, vel præter me alius quisquam, familiam istius nominis, quæ usquam extiterit reperire potuimus. Fictitium plane nomen esse videtur, & nisi ille idem* Uptonus *sit, auctorem hunc inter ignotos habeo. Duos hujus libri Codices habui Manuscriptos*

scriptos

scriptos, quorum unum Bibliotheca Guilielmi Le Neue, *alterum nostra suppeditavit.*

De Henrico Spelmanno *non attinet pluribus dicere, cùm ipse in præfatione ad* Archæologum *de se tam clare pronuntiaverit. Sciendum utiq; eum ab antiqua & illustri familia in Comitatu* Norfolciensi *genus traxisse, quæ agris opulenta fuit, & affinitatibus felix. Imagines & Elogia universi generis exsequi longum est, familiæ breviter attingam.* Henricus Spelmannus Elam *duxit, filiam & heredem* Guilielmi Narburgh, de Narburgh (*qui familiæ istius pervetustæ & equestris ipse heres fuit*) *ex qua genuit* Johannem Spelmannum, *qui uxorem habuit* Elizabetham, *filiam & heredem* Henrici Frowicke *equitis aurati. Ex ijs natus* Henricus, *hunc auctorem nostrum* Henricum *dedit; qui* Elenoram *filiam natu maximam & ex parte heredem* Johannis Le Strangij *matrimonio sibi junxit. Is* Johannes *illustri, & antiquissima* Le Strangiorum *familia Hunstantoniensi oriundus erat. Porro hæc ab eo etiamnum juvene scripta hinc manifestum est quod* Philippus, Arundeliæ *Comes, quem sibi Mæcenatem proposuerat, anno demum* 1595. *diem suum obijt. Cùm verò se ad altiora contulisset, hic liber veluti neglectus apud eum jacebat. Annum agens septuagesimum octavum è vivis excessit. Hunc librum* Johannes Spelmannus *Equestris ordinis vir, ejus filius & heres, ne in lucem ederet, immatura morte prohibitus est; & simul*

spes

spes nostra fruenai iavoribus tantæ pietatis, & ingenij Virj penitus decollavit.

De Notis *satis dictum putabo, si veniam oravero. Quibus addere potuissem: sed has potius amicorum victi precibus, quam ulla laudis aviditate, aut scribendi desiderio afferimus. Jacta utiq; jam alea est, sed si hæc non ingrata fore (uti spes est) ausim credere; in posterum Nobilitati, nec voluntate, nec officijs dero.*

Cæterum sæpenumero mihi replicanti memoriam superiorum seculorum, incidit hæc cogitatio, quæ me in admirationem dedit; cur, cùm Italj, Gallj, Hispani, Germanj *multa & prolixa ediderunt de Nobilium suorum Stemmatibus volumina; nec ab illis antiquitate, aut claritate Stemmatum & Familiarum superemur, ne tantillum quidem à nostris* Anglis *hactenus fuerjt scriptum in eo argumento. Quæ dum apud me reputo, generosus ardor me invasit huic nostrorum, seu incuriæ, seu negligentiæ medendj, publicj juris faciendo quotquot familiarum Stemmata quæ in toto studiorum meorum decursu, & per improbum laborem habeo in conditis. Tantum illud, quod æquissimum est, rogo numerosam illam Nobilium & Generosorum prolem, in nostra* Anglia *passim fruticantem, ut nobiscum communicent si quid habent de stirpe sua à primo suorum capite recensita: quod quidem si nobis sufficitur (cùm in alio genere studiorum desperem operam dare Patriæ meæ)*

meæ) Ipse vicissim spondeo me lubentissimo animo gratiam & oneris & impensæ cuiquam facturum, nec commissurum, dum aliorum utilitatibus inservimus, ut operæ nostræ pretium, tum hactenus præstitæ, tum deinceps præstandæ in operarum & sculptorum incisuris & coelaturis, ullj sit damnosa. Hoc insuper obnixè petimus à Viris Nobilibus & Generosis, quibus solis noster labor debetur, ut si qua deerratum fuerit, amicè moneant, ut quod devium est, in rectam lineam in proximo reducatur. Summa denique Generose Lector, *excusationis meæ hæc est: placebo tibj, si me culpam emendare permiseris.*

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib.* I.

SUmmum Opificem, *Alpha* & *Omega* in Essentia Unum, & Trinum in Personis, invocans ipsum clementissime exoro, ut michi assit principium, medium, finis, atq; terminus, per quem universa & singula felici tramite gubernantur. Ut in *Authent. quomodo oportet Episcopos* & *Cle.* 1. responso in fine *col.* 8. *In Authent. de Armis in principio col.* 6. *C.* de *veteri jure enucleando* l. 2. 23. D. *In nomine domini* Et cum Psalmista clamans cotidie, *Deus in adjutorium meum intende*, *Ps.* 69. indesinenter clamo & profero preces meas, sciens quod prope est dominus omnibus invocantibus eum. Ipse idcirco principiũ, ut predixi, michi adjutorium prestet usq; in finem, sic ut de optimo principio medium procedat virtuosum, ex quibus finis fructuosus omnia supplens necessaria maturescat, *de Consec. D.* 1. *Nemo ecclesiam* : in *Authent.* de monach. § 3. *col.* 1. Et quod a Deo inceptum est, imperfectum esse non potest, *C. de emendaone. Justiniano Codice in principio.* Nec dominus opus aliquod imperfectum novit, Ext. *de baptismo & ejus effectu* : *C. majores.* § *Sed ad hec.* De ipsius igitur omnipotentia confisus, qui res penitus desperatas & quasi impossibiles donare potest, *C. de veteri Jure enucl.* l. 1. *ad finem prime columpne.* Et qui omnium scientiarum caput est & rector, qui est etiam omnium gratiarum mirabilis elargitor 16. q. 1. *revertimini* Cujus quidem gratie spe plenius confidens presens opusculum sic aggredior.

Excellentissimo & illustrissimo Principi & domino meo singulari, Humfrido *filio, fratri, & Regum patruo, Duci* Glocestrie, *Comiti* Pembrochie, *& magno Camerario* Anglie, *Minimus orator tuus* Nicholaus Upton, *Ecclesiarum Cathedralium* Sar. *&* Wellie *Canonicus salutem longevam cum omni prosperitate possibili & felici.*

ET quia de pertinentibus ad officium militare, prout in diversis actibus bellicis in *Francia* & alibi asseris diversa me vidisse, & visa in libellum redigi, tuoq; desiderio postulas exhiberi. Adquievisem libentius, si scirem quod dictum libellum esses quasi furtivum aliquod habiturus, quia in lucem prodire proprie imperfectionis conscientia non presumit. § Timeo enim si publicis exponatur aspectibus, ne lectorem jejune macies orationis offendat, michique ad jactanciam reputetur edicio, quam tamen non fastus ostentationis elicuit, sed instancia tue caritatis extorsit. Mallem siquidem predicta, sicut asseris per me visa, oblivioni tradere, & paucula scripta mea tenebris dampnasse perhennibus, quam ridendi materiam prestitisse, que eo securius aliena subsannat, quia sua simili periculo non exponit. Non enim ceteri me vel mea tuis oculis intuentur, a quo si quid in me bonum est, magnificatur attentius, & imperfectioni venia facilis indulgetur. Animi siquidem illorum quos odii sibi vel invidie vendicavit affectio, sicut benignitatem indulgencie nesciunt, sic rationis judicium non attingunt. § Ego itaq; precepto & voluntati tue deesse non audeo, ne forte verecundiam negligentiam putes. Quapropter summo studio materias quas potui congregavi, quarum aliqua licet cruda apud me exemplaria remanserunt. Ea vero que novissime per me visa & scripta sunt, adhuc quendam trahunt presenti senectute defectum, quia provectior etas memoria jam segniori torpescit. Et varie occupationes necessaria spacia studiis non indulgent, verumptamen si quandoq; me vel reveren-

reverentia tue excellencie, vel quantitas negocii, aut quandoq; qualitas pertrahit ad scribendum, omnia mihi cum difficultate proveniunt, cum & ebeciorem senectus me reddat, & insolencia tradiorem. § Mitto itaque quod postulanti negare non audeo, sciasq; non exhiberi judici, sed domino propicio apud quem gratia pocius patrocinatur ad veniam, quam exactior pericia reducat ad formam. In presentiam itaq; tuam procedat meus rudis iste libellus, qui ex quatuor consistit partibus ordinatus. In prima namq; parte tractatur de milicia & nobilitate. § In secunda vero de bellis & actibus exercitus in eisdem. § Tertia autem pars ponit nobilitatem colorum in armis depictorum. § Et in quarta ponuntur regule, per quas colores Armorum & ipsa Arma clarissime discernuntur. Quem quidem libellum ab inicio sic baptizo, volens quod imposterum vocetur *Libellus de militari officio.*

Incipit primum capitulum prime partis hujus libelli de officio militari.

FAmosissimus ille Pater Legum & Doctor eximius, dominus *Bartholus de Saxo Ferrato in lege prima C. de dignitatibus li. xii.* nobilitatem sic deffinit. *Nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis ultra honestas personas plebeas acceptus ostenditur.* Et primo probat quod nobilitas est *qualitas*, quia potest adesse & abesse preter subjecti corruptionem, ut clare probatur in muliere plebea, que nubit viro nobili; statim enim efficitur ipsa nobilis, ut *C. de dignitate l. mulieres li. xii.* & *F. de senatoribus l. femine.* § Sed nunquid illa dignitas, que adest, potest abesse? certe sic, ut in muliere nobili patet que nubit plebeo, & in eo qui propter delictum perdit dignitatem, ut *C. de dignitatibus l. quociens & l. Judices.* Et optime per Doctores in *l. nupte F. de Senatoribus.* Et sic est possibile quod pro aliqua parte temporis quis sit nobilis, & alia parte temporis sit ignobilis, & econtra: sic potest idem homo uno loco esse nobilis, & alio loco ignobi-

lis, ut patet de nobilibus regni *Anglie* captis in Regno *Francie*, quia quamdiu sunt in manibus hostium, sunt eorum servi & captivi, ut *Instit. de Jure naturali gentium & ci.* § *Jus autem gentium & in l. hostes F. de verb significatione.* &c. tamen in *Anglia* remanent liberi & nobiles ut prius. Dicitur insuper in deffinitione. § *Illata*, quia malus potest habere dignitatem, set non a scipso; set oportet quod ei per alium conferatur, quia propria autoritate sumens eam incidit in *legem Juliam majestatis*, ut *F. ad le. Jul. mag. l. Famosi circa finem.Extr. de Re. Jur. c.* 1. *li.* 6. *per dominum Dy. in* § *Idem patet in feudo* & § *in quocunque.* § Dicitur eciam *illata*, quia in alium transfertur ex mera gracia concedentis, non ex aliqua necessitate, compellente ratione alicujus meriti, ut in *Authent. ut judices sine quoquo suffragio* § *Itaque.* Fateor tamen quod possunt precedere alique cause, que ex congruo impellunt concedentem ad concedendum, non tamen de necessitate. Et iste cause possunt esse triplicis generis. § Primo virtutes & actus virtuosi, ut *C. de statuis & imaginibus l. & virtutum*; sic propter actus virtuosos dantur dignitates, *F. de orig. Jur. l.* 2. *in penultima & ultima columpnis.* § *Secundo* vicia seu actus viciosi aliquando dant causam concedendi nobilitatem, *ut* F. *de orig. Jur. l.* 2. § *postea cum Apius Claudius*, ubi propter furtum *Eneus Flavius* consecutus est nobilitatem & dignitatem; sed ubi dixi, quod propter vicia aliquando conceduntur dignitates, est verum civiliter loquendo: fateor tamen quod preferens indignum digno, peccat, ut notat *Sanctus Thomas* 2. 2. *q.* 64. ubi tractat, utrum acceptio personarum sit peccatum. § Item sunt quedam cause, nec viciose nec virtuose principaliter, propter quas aliquando conceduntur nobilitates: ut progenies, propter quam Princeps, vel lex aliquando concedit nobilitatem, ut *C. de dignitatibus l.* 1. Sic & matrimonium, quia mulier nobilitatur propter virum sine aliqua ejus virtute. Ut *C. de dignitatibus l. mulieres.* & mater aliquando nobilitatur per filium, ut F. *de senator. l. prima.* ubi tamen varie doctores tangunt istam materiam. § Ex quibus sequitur, quod dignitas & nobilitas cadunt in ignorantem aliquando, ut patet, quia ut est dictum, nobilitas

litas consistit in acceptatione ejus qui dignitatem confert; unde sicut dilectio mea in qua accepto *Ticium*, potest cadere in eum ignorantem, ita & nobilitas, ut arguitur in puero nato ex nobili, qui statim est nobilis, licet nichil intelligat, ut patet in *Authent. de defensore civitat.* § *si in-tem.* & *coll.* 3. & *C. de Jur. o. Judicum l. privatorum.* Ex quo sequitur, non est in intellectu nec voluntate ejus qui nobilitatur, quia cadit in ignorantem, quia circa illud quod ignorat, nullam habet voluntatē, ut notatur *C. de acquirend poss. l.* 1. nec in persona seu corpore sensitivo constat, set solum in acceptatione nobilitatis, qui dignitatem & nobilitatem confert, terminatur, non autem in persona ejus qui nobilitatur; sicut visio in re visa, affectio in re affectata vel dilecta. Et sic quantum ad dilectionem illam erit nova qualitas in persona nobilitata, & solum dicitur nobilis respectu nobilitantis. Fateor tamen, quod statim postquam sciverit, imprimatur in eum qualitas. § Et hec videtur velle *Glo. in l. privatorum C. de Jurisdic. o. Judic. que dicit quod statim habet dignitatem.* § Ex predictis arguitur, quod talis nobilitas potest alicui in puncto mortis conferri, quia ruit in ignorantem & consistit in acceptatione alterius, sicut in legatis que adquiruntur ignoranti, ut in *l. cum pr.* § *cum fundo F. de legatis* 2. *cum conc.* & *F. de statu hom. l. a recusa* & *de condic.* & *demonstrationibus l.* 2. & sic patet quod in puncto mortis quis potest effici nobilis: sic infans & pupillus possunt effici milites, ut *C. de muneribus* & *on. non conti. inter patrem* & *fi l. ultima li. x.* § Ex predictis tunc queritur in casu Rex *Francie* aliquem burgensem vel ejus filium, propter scientiam, fortitudinem, vel aliam causam nobilitat; nunquid facit ipsum statim generosum? videtur quod sic; nam factum Principis est latissime interpretandum, ut *F. de constituc. Principum l. fi.* Igitur si Princeps aliquem nobilitet, ipse confert eidem omnia dependencia a dicta nobilitate. *F. de reg. Jur. l. accessorium so.* Aut Princeps confert alicui beneficium quod tangit jus concedentis, ut in casu nostro, aut confert beneficium quod tangit jus alterius, aut jus nature. § In primo casu illud beneficium est latissime interpretandum, sic hec nobilitas est magna, quia datur per Principem.

pem. Sed ex hac nobilitatione non consequitur quis generositatē;quia generositas descendit ex jure nature, & est in sanguine, ubi requiritur de necessitate,si iste est generosus; igitur tritavus ejus fuit generosus.De ista solutione est dominus *Barth.in l. beneficium F. de constituc.Principum.* Fateor tamen quod atnepos istus sic per principem nobilitati erit generosus, si dicta nobilitas non fuerit amissa in mediis personis, ut supradictum est; quia sanguis non purgatur usque ad quartum, ut plenissime declaratur per Dominum *Barth. in l. 1. C. de dignitatibus li. 12.* & dicam plus de ista materia in sequentibus. § Dixi ultra in deffinitione nobilitatis, *per principatum tenentem*, quia ille, qui tenet principatum, potest concedere nobilitatem, ut *F. de appellationibus l. si constat* &,*Extr.de electione cap.2.* Item quod dico *principatum tenentem*, intelligo generaliter, sive sit ille, qui cum tenuerit principatum, ut deus, qui istas nobilitates & dignitates temporales instituit, ut habetur in primo & secundo libris Regum, sive de Principe universali mundanorum, sive de Principe Romanorum, cujus sunt omnia, ut in *l. bene a Zenone C. de quadri. prescript.* & in *l. de precario F ad legem Rod. de jac.* de quo sine dubio constat per suas leges, quod nobilitatem confert. sive sit alius Princeps inferior, ut Rex *Anglie*, *Francie*, *Hungarie*, Dux Marchio vel Comes qui habent auctoritatem concedendi nobilitatem & condendi legem, ut *F. de muneribus & on.l. 1.* in principio quia per legem conceditur nobilitas. Sed civitatibus Princeps concedit, quod possint leges condere sibi ipsis, ut in *l. omnes populi F. de Justic. & Jur. g. &c.* Et sic non existentes milites possunt nichilominus milites facere & creare.

CAP. II.

Qui possunt creare milites.

NOn existentes milites aliquando milites faciunt & creant, quales sunt Papa & magni Barones non milites. Sed ille miles, qui creatur per Dominum Papam, debet degradari si militaverit contra ecclesiam, ut in *l.* 1. *C. de obsequiis*, & in necessitate scutiferi & sacerdotes, qui tamen sunt milites inermis milicie, ut notatur *C. de equestribus dignit. l.* 1. Sed certe scias, quod tales qui sunt milites, & non a militibus creantur, vel *necessitate* vel *consuetudine* que habet vim legis, ut *F. de legibus l. de quibus.* ubi ista materia tractatur per Doctores, & specialiter per dominum *Barth.* in fine cujusdam repetitionis quam facit in dicta *l. de quibus. Necessitate*, ut forte aliquis volens esse miles apud Sanctum Sepulcrum domini nostri Jhesu Christi non reperiens ibi aliquem militem, potest sacerdotem requirere, ut ipsem ordinet ut est multociens visum; quod verum est tam de necessitate, quam de consuetudine, ut in dict. *l. de quibus* per doctores. § Et, ut dictum est, si sacerdos ibi non fuerit, potest ille ordinandus requirere aliquem scutiferum valentem, ut ipsum ordinet. Multi tamen dicunt, quod requiritur quod talis scutifer ordinans sit in actibus bellicis & armis antea notabiliter approbatus & tunc sufficit. § Ex quibus jam insurgit questio, Nunquid non ordinatus possit alium ordinare? Et quod non sic, probatur per naturam tituli Extr. *de clerico non ordinato ministrante.* Ad quod respondet *Ber. ibidem in ca.* 1. allegans pro se necessitatem, ut ibi cum quo concordat *Henricus Bowick in c. accedens Extr. de purg. ca.* Sed tu dic breviter quod officium militare est officium oneris, & non honoris maxime, ut dicam infra ordine suo, quia miles est quasi servus rei publice, ut patet in *l. milites C. locati*, & per naturas titulorum *F. de re militari*, & *C. li.* 12. *de testamento militar. C. F. Justic.* ubi semper patet, quod dictum officium militare est onerosum, quamvis fuerit in multis privilegiatum, ut ibi. Et contraria sunt

ſunt vera in illis ordinibus per quorum collationem imprimitur caracter in anima ordinati. In creatione militis nullus imprimitur caracter; quare voco illud officium militare proprie & non ordinem, ut inferius dicam. § Creantur, ut dixi, aliquãdo milites per non milites *Conſuetudine vel ſtatuto*, ut forte eſt conſuetudo vel ſtatutum in civitate *Jeroſoloma*, quod hoſtiarius ſive cuſtos hoſtii Sancti ſepulchri ſolus creabit milites ibi creandos. Scutifer eſt ibi hoſtiarius vel cuſtos, qui de conſuetudine vel ſtatuto ut predixi habet excercere ea que pertinent ad ſuum officium. Et ſic de facto creati pro iſtis eſt dominus *Barth. in lege omnem F. de Juſticia & Jur.* & in dicta repetitione ſua in dicta *l. de quibus F. de legibus.* Et ſic habes quales poſſunt creare milites.

CAP. III.

Quibus modis creantur milites.

CReantur autem milites multis modis. Primo modo videlicet ut predixi apud Sanctum ſepulcrum ut predictum eſt. Creantur & alio modo milites, videlicet per Balneum, qui modus obſervatur in *Anglia* & aliis regnis ubi regnat pax, de iſto modo dic ut ibi. § Item creantur milites per aliquem Principem ſeu principalem capitaneum in villarum obſidionibus, caſtrorum vel fortaliciorum, & hoc diverſis modis. § Si forte aſſaltus fiat ſeu faciendus fuerit, tunc creandus in militem portabit gladium in manibus, de principali capitaneo ipſius obſidionis petens, ut ipſum creet in militem. Qui quidem Princeps ſeu principalis capitaneus capiet gladium predictum de manibus ordinandi, & ipſum percuciet, dictum gladium tenendo ambabus manibus, cum eodem, nominando eum militem ſic percuſſum. Qui quidem Princeps tenetur alium veteranum militem eidem aſſignare, qui ſibi calcaria deaurata preparabit & ſecum tranſibit ad aſſaltum faciendum. § Item idem modus obſervatur in creatione militum ad mineram, ſed veteranus ille, cui novus tiro com-

committitur, vigilabit nocte ſequenti cum ſuo tirone in minera ſupradicta. Item creantur milites in bellis campeſtribus & talibus conflictibus, ubi idem modus creationis obſervatur qui in aſſaltibus excercetur. De honeſtate tamen eſt quod Rex Haraldorum ſi ibidem fuerit, & in ejus abſencia alius Haraldus major in excercitu prius congregat omnes creandos in milites: & ducet eos coram Principe illius excercitus. Requiratque eundem, ut productos in milites creet. Qui quidem Princeps, ut predictum eſt, accipiet gladium de manibus alicujus creandorũ, & faciet ut ſuperius dictum eſt. § Fiunt eciam milites & alio modo, videlicet, cum aliquis notabilis Princeps conquirere nititur terras ſui inimici cum juſto titulo. Rex Haraldorum ſi preſens fuerit & in ejus abſencia alius, ut predixi, colliget creandos, ſi quos noverit, & eos ducet ad capitaneum Principem in primo ingreſſu in terram ſupradictam eundem requirens ut eſt dictum. Qui quidem Princeps per omnia faciet ſicut prius. Idem modus creationis obſervatur in aliquo paſſagio periculoſo alicujus riparie ſeu pontis, ubi tranſitur de terra una in aliam, ſive de una marchia in aliam. Iſti predicti modi habentur in uſu, & ſi plures modos inveneris honeſtos eos audacter obſerva. § Dominus inſuper *Barth.* aſſignat & alium modum creandi *C. de profeſſoribus qui in urbe Conſtantinopolitana l.* 1. ubi dicit, quod Doctor actualiter regens in Jure civili per decennium efficitur miles ipſo facto. § Sunt preterea milites caligati id eſt milites pedeſtres; milites caligati qui habent ocreas de corio, & tales non ſunt nobiles, & vadunt pedibus; Milites vero equeſtres ſunt illi nobiles qui vadunt in equis, & habent ocreas ferreas, de quibus notantur ſufficienter per *Ac. in l. a caligato, C. de nuptiis.* Et nota hic quod ſex ſunt neceſſaria ut quis ſit perfectus miles, ut notat *Accurſius in lege milites F. ex quibus cauſis majores.* Primo ut miles non ſit negociator, ut in *l. unica C. negociatores ne militent li* 12. *milites & l. militares de re militari.* Secundo quod diligenter examinetur condicio militare debentis, & quod omnia capitula contenta in titulo *C. qui militare poſſunt vel non li.* 12. ſint complete obſervata, ut *C. qui militare poſſunt vel non l.* 1.2.3. & 4. Et

specialiter quod creandus in militem non sit servilis conditionis, ut notat Dominus *Baldus* ibidem super Rubrica, & in *l. eis quidem e. titulo*. Tertio, ut miles prestet sacramentum per genium Principis, & deum omnipotentem, quod causa rei publice & evangelii non evitabit mortem nec mori recusabit, ut *F. ex quibus causis majores l. milites* & in *l. 1. C. de hiis qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt li. 10.* per Doctores. Quarto quod per aliquem nobilem ei ensis cingatur, ar. *F. de test. milit. l. filius familias.* Item Quinto, quod stigmata sive insignia militaria ei imponantur, ut *C. de fabricensibus l. 3. li. 11.* sicut ipsi milites qui creantur per balneum portant de consuetudine in humero sinistro suum stigma militare album; quod quidem stigma dictus tiro portabit, quousque fecerit aliquod notabile factum, nisi aliqua nobilis domina illud tollat, ut docet consuetudo *Anglie*. Sexto requiritur quod immatriculetur in libris imperialibus inter alios milites, F. *de test. militari l. ex eo*; & tales sunt perfecti milites, ut ibi; unde versus,

Stigma, genus, scriptura, fides, examen & ensis.
Hec faciunt militem lex dicit Bononiensis.

§ Item dominus *Barth. in dicta l. 1. C. de dign.* loquitur de aliis militibus, qui non sunt nobiles, ut sunt milites gaudentes, & milites histriones. Pro qua materia est sciendum, quod jam habemus quosdam officiarios Principum dominorum & aliorum militum, qui vocantur persecutores, de quibus dicetur infra capitulo de persecutoribus qui non sunt nobiles, ut ibi.

CAP.

CAP. IV.

De institutione milicie.

Dicitur enim in historia Romanorum, in principio, Condita civitate a *Romulo* quam ex nomine suo *Romam* vocavit, mille pugnatores de ipsis civibus elegit, quos a numero millenario milites appellavit; miles enim dicitur quasi unus ex mille electus, ut *F. de test. militum l.* 1. *per. Ac.* vel dicitur miles a malo, ut ibi. *Romulus* milites prius e populo sumpsit, & appellavit; & sic miles est nomen laboris, non dignitatis, ut dicit *Policratius li.* 5. *ca.* 7. &, ut ait *Vegecius de re militari*, necesse est ut tirones tales eligantur e populo, qui non tantum corporibus, set eciam animis prestantissimi inveniantur ad vires Regni & Romani nominis fundamentum. § Nec leve hoc publicetur officium, aut passim quibuscunque commendandum, quod aput veteres inter tam varia genera virtutum precipue constat esse laudatum. Militare officium enim est, cui defencio provinciarum imminet & committitur, quod moribus, virtutibus, exemplis, & viribus omnia alia officia excellere debet; honestas enim idoneum militem reddit, & verecundia stabilem, que dum fugere prohibet, sepe facit esse victorem: sic & velocitas acquirenda est & robur. In omni enim conflictu non tantum prodest multitudo quantum virtus. Hec ille.

CAP. V.

Quales debet esse milites.

Bernardus in exhortatione quam facit ad *Milites Templi* dicit, quod milites debent esse strenui, audaces, impavidi, experti, providi, & moribus prediti: specialiter assignat tria esse necessaria prelianti. Primum videlicet, ut prelians sit strenuus. § Secundo quod sit audax & industria dotatus. § Et tercio

C 2 quod

quod sit circumspectus ad se servandum, non capitosus, expeditus ad discurrendum, & paratus ad feriendum ; unde, ut essent tales, instruebantur olim a principibus, prout narrat *Salustius* de *Pompeio* Imperatore, qui cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis valide certabat : neque enim in predictis potuit aliquis par inveniri, qui semper se & suos frequentibus excerciciis vexabat. Sic in excercicio sagittandi tela vel lanceas proiciendi sit maximus usus in milite, quibus hostis eminus leditur, aut terretur, & dictorum excercicio lacertis robur accrescit, & bellandi peritia adquiritur. § Non ergo delicati, vel effeminati, aut trepidi debent esse milites. Optima enim militibus sunt hostem ferire, presagia agitare, nichil metuere nisi turpem famam vel vecordiam : hiemem & estatem ultro pati, humi requiescere, eodem tempore laborem & inopiam tollerare. Hec *Bernardus*, ut supra ad *Milites Templi*. De hoc similiter *Vegecius Renatus* testatur, adiciens inutilem esse militem tenere nutritum, & deliciis assuetum, preferens tanquam aptiorem plebem rusticam, que sub dio & in labore nutritur, solis paciens ardorem, imbribus laniata, nescia balneorum, deliciarum ignara, simplicis animi, parvo cibo contenta, cum induratis membris ad omnium laborum tollerantiam preparata. Cui quidem plebi rustice gestare ferrum, fossas & mineras componere, ac talia grossa excercere de Jure consuetudo continua est, ut habetur in *Policratico li. 6. c. 2.* Et *Gedeon*, sicut habetur *Judicum 7. c.* Vicit innumerabiles hostium copias in expedita paucitate virorum fortium, quos in deliciis urbium, aut regalibus epulis cotidianisque conviviis ut aquam lamberent, eos tamen dominus pre ceteris censuit eligendos. Quare dicit dictus *Vegecius*, ubi supra, quod necessitas exigit interdum urbanos delicacioresque milites, si qui sint ad arma compelli debere, & in actibus bellicis discurrere, sagittare, lanceas & tela proicere, solem & pulverem tollerare, & discant parvo vivere cibo, & aliquando rustico. Interdumque sub dio, interdum sub papilione humi requiescant. § Sed quia hodie multi milites lasciviis vacant, ociis & aucupiciis sunt effeminati, & in milicia inexperti, hodie plus student multi vestimentorum

mentorum ornamentis & armorum, quam excerciciis & induſtriis bellorum, ac tolleranciis laborum. Cum oporteat milites nitidiores eſſe Armis militaribus, quam veſtibus. § Unde legitur de *Hanibale* cum apud Regem *Antiochum* cauſa refugii moraretur, & Rex oſtentaret ſibi excercitum inſigniis aureis & argenteis florentem, frenis & phaleris prefulgentem, & Rex gaudens reſpexiſſet *Hanibalem*, ait, Putaſne inquit Romanis ſatis eſſe hec omnia? Ille lepide breviter & acerbe eludens, ignaviam militum precioſe armatorum, ait, Plane ſatis eſſe credo, & ſi Romani avariſſimi ſint, pugnabunt acrius propter predam. § Nec tamen vituperanda ſunt ornamenta precioſa & ornata Arma, quia ſi fortuna contraria occurreret captionis, forte nobilitas ornamentorum ſalvabit vitam capti. Et *Machabei* habebant clipeos deauratos 1. *Machabeorum* 6. *c.* ſed hi habuerunt talia arma ad eorum magnificentiam & probitatem mutuam, & ad terrorem adverſariorum. Ex fulgore enim illorum clipeorum fortitudo gentium diſſipata eſt. Et narrat *Vegecius li.* 4. *ſtratagematum c* 1. quod *Scipio Affricanus*, cum ornatum ſcutum elegancius vidiſſet, Non mirari ſe inquit, ſi tanta cura ornavit illud, in quo plus habebat confugii quam in gladio.

CAP. VI.

De Diſciplina Militum.

SIcut ait *Valerius Maximus l.* 2. *tit. de militari diſciplina de Metellio*, qui vetuit neminem militum miniſterio ſervorum jumentorumque uti, ſet ut ipſi ſibi Arma ferrent & alimenta prepararent: Similiter *Vegecius* narrat quod *P. Naſica*, quamvis uſus claſſis aut pugnandi non eſſet neceſſarius, ne tamen milites deſidia corrumperentur, aut per ocii licentiam injuriam ſociis inferrent, naves componere inſtituit. ● De admirabili diſciplina militum, & ſevera caſtigatione exceſſuum, narrat *Valerius Maximus*, ubi ſupra, ponens multa exempla, ſicut de *Manlio Torquato*, qui filium pro eo, quod ipſo ignorante ad dimicandum de-

descenderat, mactari jussit, judicans satius esse patrem forti filio, quam patriam militari disciplina carere. § Et alia multa exempla de castigatione militum, vel permittentium se capi cum essent armati, quos noluit Senatus redimere, vel fugientium de acie, quorum erat castigatio, vel quod nudi virgis cederentur, vel quod quasi hostes reputarentur & interficerentur, vel quod eis era & alia donaria denegarentur. § Disciplina militaris acriter retenta principatum *Ytalie* Romano peperit imperio, ac ei multarum urbium magnorumque Regum validissimarum gentium regnum largita est. Et de hoc Policraticus li. 6. ca. primo refert, quod Romanos gentium omnium victores esse fecerunt scientia, excercitatio & fides, quas electi milites reipublice impendebant. Ideo prevaluerunt adversus multitudinem *Gallorum*, proceritates *Germanorum*, vires *Hispanorum*, & dolos *Affrorum*. Similiter dicit *Trogus Pompeius l.* 11. quod *Alexander* exiguam manum militarem suscepit a patre, sed doctam, qua assueta in officio militari orbem terrarum aggressus, nimias hostium copias fudit, sic disciplina militaris omnia conservat 23. *q. p. C. summa milicie laus.*

CAP. VII.

De Jure & privilegiis militum.

DE Jure autem militum in principio *Decretorum di. p.* dicitur quod Jus militare est belli inferendi solempnitas, federis faciendi nexus, signo dato egressio in hostem vel pugne commissio. Item prede decisio, & pro personarum qualitate & laboribus justa divisio ac principis porcio. § Privilegia vero militaria, que erant ex jure antiquo, latius patent per dicta domini *Dyny F. de testa. militari* super Rubrica & plenius per *Barth. F. e. ti. l. neque enim* in versiculo ultimo videamus: ubi dicit ultimo, videamus quot sunt privilegia militum; & dic primo, quod in testamento sunt quatuor consideranda. § Primo ipsa forma & solempnitas testamenti: tamen circa hanc videtur

videtur diſpenſatum cum milite in ix caſibus. Primo in numero teſtium. § Secundo quod non requiruntur rogati ſecundum diſpoſitionem poſitam, *F. de teſt. militari l.* 1. § Tercio quia non tenentur filium inſtituere vel exheredare dummodo facient ſcienter, ut *F. de militari teſt. l. qui Juris & l. qui militis* § *miles C. e. ti. l. ſi tamen in utero, &* in *l. ſicum milit.* § Quarto quia agnatione heredis ſui per legem Welleyanam non rumpitur teſtamentum licet ſit preteritum, *ut F. de teſt. milit. l. idem.* § Quinto quia poteſt inſtituere in codicill. ut in *l. militis codicill. F. de teſt. milit.* § Sexto quia teſtamentum facilius confirmatur & infirmatur, ut *F. de teſt. militar. l. in fraudem* § 1. & *l. milit.* § *veteranus.* § Septimo quia in ſubſtitutione pupillari non requiritur quod ſibi faciat teſtam. ut in *l. miles, ita* in *ſi. F. de teſt. militari.* § Octavo quia ad confirmationem tabularum pupillar. non requiritur adicio, ut in dict. *l. miles* ita in *ſi.* § Nono quia poteſt decedere cum duobus teſtamentis, ut in *l. querebatur F. de teſt. milit.* Et circa omnia predicta eſt ſufficienter diſpenſatum per illa verba, ſcilicet, faciant teſtament. quomodo voluerint, poſita in *l. prima F. de teſt. militari.* § Item conſideranda eſt perſona teſtantis circa quam videtur diſpenſatum, primo in dampnato crimine capitali, ut in *l. ex militari* § *ſi miles F. de teſt. militari.* Item in muto & ſurdo, ut in *l. In re militari F. de teſt. militari.* In eo vero qui eſt ſervus hoſtium, vel qui eſt pupillus, non eſt diſpenſatum, & ratio, quia impedimentum ſervitutis eſt de jure gentium. Item impedimentum diſcretionis eſt de jure gentium quod cadit in pupillo; unde ad hoc non porrigitur diſpenſatio predicta que inducitur per *l.* 1. *F. de teſt. militari,* ut predixi. § Item eſt conſideranda perſona Inſtituti ſeu legatarii; Et hic eſt advertendum, quandoque quis impeditur jure communi, propter defectum juris gentium, ut quia ſervus eſt, & tunc non videtur in hoc diſpenſatum cum milite ut in *l. ſi ſervum.* Aut propter impedimentum Juris civilis, & tunc, aut ſi eſſet diſpenſatum tolleretur jus alterius & non intelligitur eſſe diſpenſatum, ut in *l. In fraudem F. de teſt. milit.* & in *l. dotalem e. ti.* Aut non tolleretur Jus alterius, & intelligitur diſpenſatum in tribus.

Primo

Primo quia potest institui ille qui alias non potest. Secundo quia sufficit quod sit capax tempore mortis. Tercio favore milit. est introductum, quod non possit relinquere mulieri in qua est turpis suspicio, ut in *l. miles. ita § mulier F. de test. militari.* Sed hoc non est ex vigore illorum verborum positorum in *l.* 1. ut predixi, ut faciant test. &c. sed ex rescripto divi *Adriani* posito in dict. § *mulier.* § Quarto debemus considerare ipsam dispositionis substantiam, aut quis est prohibitus disponere, ne auferat jus alterius, & tunc hec prohibitio durat eciam in milite, ut in *l. cum filius F. de test militari,* & in dict. *l. miles ita § mulier.* Aut jus alterius non aufert, & tunc aut ideo est prohibita dispositio, quia contra edictum Pretoris vel contra bonos mores, & non videtur dispensatum, ut in *lege si a milite § edict. predict.* Aut alia ratione esset prohibita dispositio in privato, & tunc videtur esse dispensatum in sex. Primo quia miles instituere potest ex re certa, & sic decedere pro parte testatus, & pro parte non, ut in dict. *l. miles ita.* § Item secundo quia potest substituere extraneo directo, ut *F. de vulgari & pup. subst. l. centurio.* Item tercio quia obliqua trahitur ad directam, ut in dict. *l. neque § fi.* cum leg. sequenti. Item quarto quia verba emissa propter aliud inducunt dispositionem, ut *C. de test. militari l. ex his.* Item quinto quia emancipato substituit directo, ut in dict. *l. miles § exheredato*: Sed istud est idem cum 3. Item sexto quia potest heredem gravare ultra dotantem, ut in *l. si certarum § fi. cum l. se. F. de test. militari.* Privilegia vero militaria que ex jure erant antiquo latissime patent in communi loquio *Wallensis partis prime, distinctione nona, c.* 7. Nam & liberiores sunt milites, & pluribus immunitatibus gaudent, in tantum quod ab angariis & perangariis, & sordidis muneribus essent alienii, & quia jura licenter ignorant, Et licet in postestate patris sint in castrensi peculio testari possunt. Et quia ex publica solicitudine quod maximū est non permittuntur egere prout scribitur in *Policratico li.* 6. *c.* 8. Sed qui de facto miles esse desiderat ad honorem dei ecclesie, & populi catholici militaturum se disponat, & ad mandatum Principis si fuerit edictum, ut dicitur in *Policratico li.* 2.

c. 7.

c. 7. § Usus vero milicie est tueri ecclesiam, perfidiam impugnare, sacerdocium venerari; quia sacerdotes sunt milites inermis milicie, ut ait apostolus pr. ad *Timotheum pr. c.* pauperum propulsare injuriam, malis hominibus purgare pro posse provinciam, & ad evangelii defensionem sanguinem fundere, & si opus est animam ponere, ut supra dixi in juramento militari. Et hoc non ad rapiendum & predandum, quod alienum est, vel ad injustum bellum inferendum, sed ut faciant judicium conscriptum, id est, excerceant officium suum secundum judicii equitatem. Nam & *Julius Cesar* prohibuit spoliari templa & excercitus *Brennii* mansit semper invictus donec ausus fuit insurgere in deos, *Apollinis Delphicum* invadens templum, ut scribitur in *Policratico li. 6. c.17.*

CAP. VIII.

De Veteranis quos modo s Haraldos appellamus.

IN precedentibus habuimus de militibus validis, & in bono statu existentibus, jam sequitur videre de veteranis, quorum jura, privilegia et favores incorporantur *C. de veteranis coll.* 10. per processum *C. de Comitibus & e. li.* et in *l: tirones C. de tironibus ibidem*, et *de referendariis coll.* 3. per Dominum *Bertrand Caprioli in verbo militia*, ubi facit purificationem inter Haraldos nostri temporis et veteranos, declarans quod olim quando imperatores patrias et regna conquerentes habebant bonos milites quosdam graviter vulneratos, et quosdam membris suis mutilatos, solebant dictis militibus de victu et necessariis providere, qui sic vulnerati postea vocabantur veterani, in tanto seu majori honore positi, quam alii milites non vulnerati; tum quia experti esse solebant in armis, tum quia pro republica et majestate imperatoria seipsos ad suorum corporum destructionem exposuerunt; Quorumque consilio, etsi non fortitudine, obsidiones, et bella, et obsidionibus et bellis diverse machine mirabilis structure honorabiliter gubernabantur. § Demum processu tem-

poris prefati milites veterani sic vocati in tali honore habebantur, ut imperatoria negocia ad adversarios et rebelles sine periculo nunciarent. Et hinc inde pacem aliquando, et aliquando guerram partibus referentes, ita ut in tanta confidentia habebantur, ut secreta unius partis alteri parti licet adverse non revelarent. In quorum usum introducuntur Haraldi Armorum hiis diebus. Qui quidem Haraldi quibus modis et de quibus personis creantur, in sequentibus est dicendum.

CAP. IX.

De Cursoribus.

PRimo pro originali est sciendum, quod de necessitate oportet, quod Imperatores, reges et alii magni Principes habeant suos certos nuncios ad sua negotia expedienda. Quorum nunciorum primi sunt Cursores, sive nuncii peditanres, Quorum officium est pedibus transire, qui insuper portabunt Arma Dominorum suorum in pixidibus depicta pendentibus in suis cingulis, sive cinctoriis supra renes, Nec eis est permissum suorum Dominorum Arma alio aliquo loco portare. Et isti possunt esse milites propter peritiam in officiis habitam, non tamen sunt nobiles, et vocantur milites caligati, ut *C. de nuptiis l. a caligato per Ac.* ut dixi supra in *capitulo* 3. *Quibus modis creantur milites.*

CAP. X.

De equitantibus qui Gallice vocantur Chinachirs.

SUnt autem et post Cursores, ascendendo per ordinem, alii nuncii, qui equitantes appellantur, et tales portabunt Arma suorum dominorum in humero sinistro et non alibi; qui eciam creantur ex cursoribus supradictis, ut per remotionem pixidis Armorum Dominorum suorum

rum a cingulo, et appositionem in humero sinistro cum fidelitatis juramento domino suo speciali prestando.

CAP. XI.

De prosecutoribus qui Gallice vocantur Pursivantz.

ULterius & post predictos equitantes, alii nuncii habentur, qui proscutores appellantur, qui ex predictis equitantibus post excercicium triennale in arte equitandi ad negotia creantur, certa solempnitate adhibita. Creari autem debent prosecutores non in minori festo quam in die dominica hoc modo. Aliquis Haraldus Armorum tunica Domini sui indutus, prefatum creandum in manu sinistra ducens, & unum ciphum aqua & vino plenum in manu dextera tenens, accedere debet ad presentiam Domini vel magistri ipsius creandi, a quo in presentia multorum testium ad hoc vocatorum petere debet, quo nomine vult, ut prosecutor suus nuncupetur. Quo nomine a dicto Domino vel magistro dato, dictus haraldus vocabit suum creandum illo nomine, proiciens partem ipsius aque super caput creandi. § Tunc accipiet Haraldus tunicam domini prefati creandi, & ponet super caput creandi ex transverso, ita quod illa pars tunice que ordinatur pro brachiis ponatur ante & retro, & quod pars longior prefate tunice supra brachia creandi ex utraque parte pendeat. Et sic prefatus prosecutor novus, uti debet tunica Armorum, cum eam aliquando induat semper & non alio modo quamdiu fuerit prosecutor. § Sequitur jam juramentum quod ipse novus proscutor prestabit immediate post suam creationem in presentia antedicta Haraldo sic dicente; *Tu eris fidelis domino sive magistro tuo qui te nominavit, imperpetuum, quacunque fruaris dignitate. Item Domino Regi & cuicunque nobili licet hosti; Item negotia quorumcunque Nobilium licet hostium fideliter exequeris, Et cum inter hostes interrogatus fueris, tantum ad interrogata fideliter respondebis, nichil novi eis intimans: Honestatem tuam & officii tui usque ad mortem conservabis, erisque obediens*

cunctis Armorum Haraldis ubicunque deveneris; *sic deus te adjuvet & sancta crux dei.* ¶ Et de istis notatur *lxiii.dist. c. t. domino per doc. juncta l. minime F. de Relig.* Et est sciendum, quod tales nuncii prosecutores possunt esse milites, & militaribus gaudere insigniis, ut deauratis, uti velvet. & aliis pannis aureis indui; non tamen sunt nobiles. Et tales vocantur milites linguares, quia eorum precipuus honor est in custodia lingue. Et quomodo isti tres officiarii precedentes portabunt arma sive scuta suorum Dominorum patet per *hos versus*,

Cinctorio Scutum dicas deferre pedinum,
Sic equitis dignum fert scapula dextera signum,
Sed humero levo detulit prosecutor ab evo;
At Haraldorum stat pectore fons titulorum.

CAP. XII.

De Haraldis.

EX quibus quidem prosecutoribus creari debent, postquam autem excercuerunt per septennium alii nuncii majores qui Haraldi Armorum nuncupantur. Quorum officium est minores nuncios creare, ut superius dictum est, multitudinem populi faciliter numerare, tractatus inter Principes matrimoniales & pacis inchoare, diversa regna & regiones visitare, miliciam honorare, & singulis actibus militaribus interesse desiderare, clamores publicos & proclamationes in torneamentis & similibus actibus militaribus ordinare, fidelem negotiorum relationem inter hostes deferre, & neutri favere parti in actibus bellicis, aut in pugna que inter duos aliquando nobiles geritur inclusos; sed omnia per superiorem parti vel partibus mandata, seu a parte parti fideliter & sine palliatione nunciare. ¶ Et isti debent portare tunicam Armorum dominorum suorum, & eisdem indui eodem modo sicut domini sui cum in conflictibus fuerint vel torneamentis, aut aliis periculis bellicis, vel cum per aliquas regiones equi-

equitaverint extraneas. Item in conviviis & maritagiis; ac Regum & Reginarum coronationibus, & Principum Ducum & aliorum magnorum Dominorum solempnitatibus, dominorum suorum tunicis uti possunt; & tenentur in regionibus & regnis licet extraneis ad honorem suorum & magnificentiam dominorum. Qui quidem haraldi aliquando creantur in actibus bellicis, ut aliquis Rex vel Princeps cognoscens industriam prosecutoris sui autequam cum hostibus congressum habeat, prosecutorem suum in presentia commilitonum novo nomine nominabit, industriam, fidelitatem, diligentiam, honestatem & taciturnitatem predicti sui prosecutoris commendando, eundem nobilitabit, ipsumque vel terris aut feodo sufficienti dotabit,& arma congruentia eidem & suis heredibus assignabit. § Creantur insuper Haraldi aliquando in Regum vel Reginarum Coronationibus seu torneamentis, eodem tamen modo ut supra. Et est sciendum, quod Haraldus, ut supradicitur, creatus jurare debet ut sequitur alio Heraldo veterano sic dicente; *Tu jurabis quod omnia Capitula in juramento prosecutoris contenta fideliter observabis, tractatus & negotia quecunque tibi commissa secundum nudam & planam veritatem exequeris. Non eris in dampnum domino tuo speciali in suis secretis que tibi ut secreta ab eo committuntur, vel de suis munitionibus per quas tutus esse potest. Nec eris domino tuo in dampno de sua justicia, aut aliis suis causis que ad honestatem ejus pertinere videntur; Nec eris ei in dampno de suis possessionibus, sicut te deus adjuvet & sancta crux dei.* De isto juramento notatur in *lib. feodorum in c. In epistola Philiberti de forma fidelitatis coll. x. & 22. q. v. c. de forma.*

CAP.

CAP. XIII.

De milicia.

VIso superius de tironibus militibus & veteranis; jam dicendum est de milicia in generali; Et sciendum est, quod isti tamen Haraldi quamvis insigniis militaribus utantur, non tamen sunt nobiles, neque sui prosecutores, quia eorum officium est officium publicum, quod tenentur impendere unicuique hoc petenti, eciam hosti; quale eciam est officium notariorum publicorum & sutorum, qui tenentur in festis laborare & sotulares facere, si publica necessitas hoc exposcat. Et credo quod in scripturis quadruplex tantum reperitur militia; videlicet virtualis, spiritualis, votivalis, & humanalis. § Ad primam autem miliciam hortatur apostolus omnes ecclesiarum Prelatos contra hostes fidei heresium & errorum adinventores viriliter ac sinceriter militare, juxta doctrinam apostoli. *2. ad Timotheum 2. c.* labora sicut bonus miles *Ihesu Christi.* § Secunda militia est spiritualis, que secundum apostolum est adversus carnem & sanguinem, &c. *ad Eph.* 6. de qua *Job* 7. scribitur, militia est vita hominis super terram: ibi *Gregor. moral.* 8. sufficienter loquitur de hac dicens, In hac milicia debet fidelis militans deo esse industria providus, disciplina excercitatus virtute preditus, constancia animosus, Plus est diabolum vincere quam Pharaonem cum ejus excercitu, ut dicit *Bernardus super Cantica omelia* 39. § Tercia milicia est votivalis. In hac autem hortatur *Sanctus Bernardus* milites fideles, qui ex divino amore & fidei devotione devovent & seipsos exponunt contra hostes fidei, viriliter militare ut *Milites Templi* vel ordinis *Sancti Johannis*; & breviter omnes Christiani milites bene stantes in fide: unde in loco pre allegato *Bernardus* istos Christi milites excitat dicens, Securi procedite milites, animo intrepido inimicos Christi propellice, & sequitur, quam gloriose revertuntur victores de prelio. O quam beati martires qui in prelio moriuntur! Et ibidem, Impavidus profecto miles dicitur,

qui corpus ferri ſic animum fidei ut loricam induit; Et qui in bello juſto amittuntur, in gloria per dei gratiam vivere intelliguntur, *Inſt. de excuſatione tu.* § *Filii autem.* § Quarta & ultima milicia dicitur humanalis, de qua in preſenti propoſito ulterius hic tractare intendo. Hec autem fit ſub Principe terreno. In cujus quidem executione quatuor principaliter concurrere debent. Primum ut tales milites ſint diſciplina electi atque jurati. 2. quod tales milites ſint viribus prediti. 3. quod dire & aſpere ſint nutriti. Et 4. quod nedum Principi, ſed ſibi ſint invicem mutua fidelitate connexi. Dixi primo, quod tales milites debent eſſe diſciplina electi atque jurati; pro cujus intelligentia eſt ſciendum, quod duo ſunt precipua que militem faciunt, prout ait *Policraticus li.6. c.5.* Electio ſcilicet & ſacramentum. § De militum autem factura & creatione dixi ſupra; Et de milicie inſtitutione. In principio hiſtorie Romanorum dicitur, quod condita civitate a *Romulo*, quam ex nomine ſuo *Romam* vocavit, mille pugnatores de ea elegit quos milites appellavit. Miles igitur dictus eſt quaſi unus ex mille electus. § Ait namque *Papias*, *Romulus* primus de populo milites ſumpſit & appellavit. Et ſicut miles eſt nomen laboris, ita & honoris, ut dicit *Policraticus li. 6. c. 7.* ut dixi ſupra in precedentibus. Item de electione militis dicit *Vegecius Renatus de re militari in c. de electione militum.* In hoc inquit tocius reipublice ſalus vertitur, ut tyrones non tantum corporibus, ſed animis preſtantiſſimi eligantur in vires Regni & Romani nominis fundamentum. Quidam tamen, quamvis probabiles videantur in ſpecie, experimentis aliquando probantur indigni. Repellendi ergo ſunt minus utiles, & in locum ipſorum ſtrenuiſſimi ſubrogandi. Utilitatem vero hujus diſcipline militaris oſtendit *Valerius Maximus li.2.ca.2. de diſciplina militari*, dicens, quod diſciplina militaris acriter retenta principatum *Ytalie* Romano peperit imperio. Multarum urbium multorumque regum validiſſimarum gencium regnum largita eſt, & *Policraticus li. 6. c. 1.* Romanos gentium omnium victores eſſe fecerunt ſcientia, excercitatio, & fides, quas electi rei publice impendebant. § Et ideo prevaluerunt

adver-

adversus militudinem Gallorum, proceritates Germanorum, vires Hispanorum, & dolos Affrorum. Unde *Egesippus li.* 5. recitat in excercitu Romano non solum virtutem corporis, sed eciam mentis requiri debere, nec fortitudinem in hostem, sed eciam disciplinę normam sectari, Ne crudelis impiusve aut insolens miles potius prede quam victorie sit intentus. § De sacramento autem militari dixi supra in expositione versuum,

Stigma, genus, scriptura, fides, &c. in verbo fides.

Et legitur in *Policrat. li.* 4. *c.* 1. quod jurant milites per deum & Christum & ejus spiritum Sanctum, ac ejus majestatem, Principisque genium, omnia se strenue facturos que eis preceperit Princeps seu dux belli. Cum enim legitimum quis recipit principatum tamquam presenti deo ei fidelis prestanda est devotio, & impendendus est pervigil famulatus. § Jurant eciam se nunquam miliciam deserturos, aut mortem recusaturos pro re publica cujus sunt conscripti milicie, ut *F. ex quibus causis majores l. penult. & C. de hiis qui non imple stipend l.* 1. *li.* 11. Cumque hoc prestiterint juramentum, cingulo militari dotantur, & privilegiis militaribus fulciuntur, ut *C. & F. de test. militari per totum C. ut dignitatis ordo servetur l.* 1. *ti.* 12. *C. de commu. rei militaris l.* 1. *li.* 12. & clarissime *C. qui militare possunt l. eis quidem & e. li. de militari veste l. prima.*

CAP. XIV.

De privilegiis militibus indultis.

PRivilegia deinceps militum bene & fideliter suum officium excercentium de jure civili eis conceduntur, ut ab angariis, perangariis & sordidis muneribus tales milites essent alieni, & quod ignorent jura. Et licet in patria fuerint potestate in castrensi peculio testari possunt, ut *F. de re militari per totum*, & per *D. Dynum super Rubrica F. de test. militari*, & per *Barth. F. eod. titulo l. neque enim in versiculo ultimo*, ut dixi supra in *c. de privileg. militum*

litum. § Inolevit enim temporibus nostris quedam consuetudo solempnis, ut ipsa die qua quis militari cingulo decoratur, ecclesiam solempniter adeat, gladioque suo super alteri posito, & oblato quod celebri professione seipsũ obsequio altaris devoveat, & gladii, id est officii sui, jugem deo spondeat famulatum. Neque necesse est ut hoc verbo confiteatur, cum legitima professio milicie facto ejus inserta videatur convenire. In homine vero illiterato, & quem Arma pocius quam literas cognoscere oportet, necesse non est ut dictam professionem faciat sicut convenit literatis. Secundo expedit quod milites sint viribus prediti, unde beatus *Bernardus ad Milites Templi*, ait, Tria esse precipue necessaria militi prelianti, videlicet ut sit strennus, industrius, & circumspectus ad seipsum servandum, expeditus & expertus ad discernendum, & sine tardatione promptus ad feriendum, Optima enim presidia sunt militibus hostem agitare & ferire, nichilque metuere, nisi turpem famam. § Tercio expedit quod dure & aspere sint nutriti, quod declarat *Seneca exemplificat. ep.* 44. Nullum, inquit, laborem recusant manus que ab aratro transmittuntur. Effeminat enim animos amenitas nimia, & *Hanibal* armis vicit, qui viciis postea victus erat. Ideo vacantes lasciviis, ociis, aleis, aucupiciis & talibus effeminati sunt & milicie inepti. Cum milites oporteat nitidiores esse armis quam vestibus, tam hiemem quam estatem indifferenter ut mixta pati, humi requiescere, eodemque tempore inopiam & laborem tollerare. Ad quod concordat lex prima *C. de arrogatione militaris annone li.* 12. ubi dicitur, milites nostros ita solere percipere in duobus vel tribus diebus panem buccellatim; uno die vinum, alio autem acetum; uno die lardum, biduo carnem sumere jumentinam. § Quarto expedit quod predicti milites sint sibi invicem mutua fidelitate connexi: non solum milites ad suos duces sive majores debent esse fideles, verumetiam ad seipsos, ut fideli jungantur amicitia. Militum enim acies multum timetur ab hostibus, cum in eis amicitie et fidelitatis vinculum inviolabile perseverat; at contra cum in acie militum diffidia aut controversia oritur, raro belli victoria speratur. § Milites ergo sic se et

sibi ipsis mutuo amore faveant, ut honorem alterius suam putent esse victoriam, ac etiam morti pro altero se exponant. Tales enim in figura fuerunt illi illustres milites *Joab* et *Abisay*, qui contra *Syros* et *Ammonitas* bellantes, sibi invicem fidelius amicitie subsidia prestantes, hostes in fugam verterunt; unde dixit *Joab* ad *Abisay*, Frater mi, esto vir fortis, et pugnemus pro populo nostro et pro civitate dei nostri: Et si prevaluerint adversum me *Siri*, eris mihi in adjutorium; si autem filii *Ammon* prevaluerint adversum te, auxiliabor et ego tibi, sicque pugnantes, omnes fugaverunt, et victoriam obtinuerunt, 2. *Regum* 4. *c.* Et concordat philosophus 4. *ethicorum*, ubi tractat de fortitudine, et in tractatu de voluntario et violento, et in tractatu de magnanimitate, ubi dicit, quod prius est pro socio moriendum, quam fugiendum, vel aliquid turpe committendum. § Ergo incidenter tunc queritur, utrum militare sit peccatum. Ad quam quidem questionem, salvo sacerdocio, diu guerrarum turbationibus, diversorum fortaliciorum obsidionibus, insultibus, et aliis actibus bellicis involutus, et aliqualiter eisdem maculatus respondere expavesco: Verumptatem cum Psalmista dico. *Beati qui faciunt judicium & justitiam omni tempore, psalmo Cv.* Stat etenim mecum textus *c. xxi. Deuteron.* ut opinor, ubi dicitur, *Appropinquante jam prelio stabit sacerdos ante aciem & sic loquetur ad populum, Vos hodie contra inimicos vestros pugnam committetis. Non pertinescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos,* &c. ut ibi per processum. Et sequitur, *si quando accesseris ad expugnandum civitatem, offeras ei primitus pacem, si autem receperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est salvabitur, & serviet tibi sub tributo: si autem fedus inire noluerint, & ceperint contra te bellum, oppugnabis eam. Cumque tradiderit dominus deus tuus illam in manu tua, percutiens omne quod in ea est generis masculini in ore gladii absque mulieribus, & infantibus, & jumentis que in civitate sunt, omnem predam excercitui divides & comedes de spoliis hostium tuorum. De hiis autem civitatibus que sic dabuntur tibi, nullum omnino vivere permittes, sed interficies in ore gladii, Etheum, Armorreum, & Cananeum, &c.* Ex

quo tunc sequitur § si sacerdos debeat ista, ut supradicitur, proclamare ad animandum milites pugnaturos ut occidant ex precepto divino, multo majus ille miles qui pugnat, si occidat non peccat, sed excusatur. Nam milicia secundum se non est illicita, quamvis ejus abusus sit illicitus, ut expresse probat beatus ***Augustinus in li. de verbis Domini tractatu*** 19. quod transumptive habetur in ***canone*** 23. *q.* 1. *c.* ***militare***, ubi sic dicitur, ***Militare non est delictum per se, sed propter predam militare, peccatum est.*** § Et quamvis talis abusus multipliciter fiat, precipue tamen consistit in tribus, scilicet, in concussione innocentum, & exactione salarii amplioris quam deserviri potest militando, & in excercitiis ad ostentationem virium cum nocumento hominum & rerum sicut torneamenta & ictus lancearum. Et tercio quando militatur propter cupiditatem vel avaritiam, & non principaliter propter defensionem reipublice, patrie vel ecclesie dei, ut supradixi. § Sunt tamen quedam excercitia milicie necessaria, ut cursitationes, & versiones dextrariorum, ac ars percutiendi & defendendi, sic tela proiciendi, que omnia non prohibentur, ut *in l. milites C. de re militari.* Et hoc accipitur 2. *Regum c. pr.* ubi Rex *David* precepit ut docerent filios Israel arcum, id est, modum, & artem sagittandi. Insuper queritur utrum liceat militibus bellare, & tales actus militares excercere diebus dominicis & festivis? § Dic breviter secundum *Sanctum Thomam* 2. 2. *q.* 40. quod festorum observatio non impedit ea que ad hominum salutem eciam corporalem ordinantur, unde dominus arguebat Judeos, dicens illud *Joh.* 7. ***michi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato?*** Inde est quod medici in die festo licite medicare possunt. Multo magis ergo conservanda est salus rei publice quam unius hominis: hoc autem fit per bellum; quare dico quod diebus dominicis & festivis licitum est bellare, si rei publice vel ecclesie necessitas hoc exposcat. Nam propter festum in necessitate non bellare esset forte Deum temptare, verumptamen necessitate cessante non approbo. § Insuper queritur nunquid licitum sit militibus in bellis uti insidiis? Idem ***Sanctus Thomas*** 4. *li. q.* 13. finaliter dicit,

quod in bello justo licet uti insidiis, & concordat *Augustinus in l. trium questionum*, & transumptive in *canone* 23. *q.* 3. *dominus*. Sed non licet inimicos sic decipere, quod eis dicatur falsum, vel non teneatur promissum, ut in *c. Noli* 23. *q.* 1. *ante medium*: nec ut inimicis detur venenum ad bibendum, ut dicit *Valerius Maximus l.* 6. *ti.* 2. *de Justicia*, ubi dicit quod *Tymocrates* pollicitus est se *Pirrhum* veneno necaturum. Quod audiens Senatus missis Legatis monuit *Pirrhum* ut adversus hujusmodi insidias se cautius gereret, malens bella non venenis sed armis gerere. § Postquam diximus qualiter creantur milites, & quod est eorum officium, qualeque Juramentum ab eis prestandum, Nunc quero, Imperatore bellum movente contra ecclesiam, nunquid possunt milites Imperatorem juvare eorum juramento non obstante. Videtur quod sic; quia fit Principis auctoritate & mandato, ergo, &c. Eciam quia sunt due Jurisdictiones. *Extr. de Judic. c. novit. Ext. qui fi. sunt legitimi per venerabilem, & de appellationibus si duobus.* § Item quia in pertinentibus ad usum Armorum subditi tenentur obedire Imperatori eciam schismatico. 1. *q.* 3. *nichil.* Istam questionem movit dominus *Johannes de Lynyano in tractatu suo de bello*, qui eam sic solvit. Imperator est advocatus ecclesie, & tenetur eam defendere, ideo non potest eam inpugnare. *Extr. de natis ex libero ventre c. uno de restit. spoliat. conquerent.* Immo indicendo bello contra ecclesiam abutitur sua potestate 11. *q.* 3. *privileg. de dec. suggestum.* Et puniri debet in quo delinquit, *de translac.* § *ne autem.* Immo talis pertinacia in Principe non distat ab heresi; *de hereticis excommunicandis* § 1. quia Papa ejus superior est; Nam examinat Imperatorem, ipsumque reprobat & deponit; *de elec. venerabilem de r. jud. ad apostolice li.* 6. In hoc igitur casu milites non debent juvare Imperatorem contra Ecclesiam, Immo & econtra, & potest papa absolvere eos a vinculo fidelitatis 16. *q.* 6. *Nos sanctorum &c. Juratos.* Et nota, *de hereticis excommunicandis, de penis c. ultimo*, & per *Host. de rest. spol. olim.* De isto autem vinculo fidelitatis dicam infra.

CAP.

CAP. XV.

De pena militibus infligenda.

NUnc sequitur videre quomodo puniuntur milites in premissis delinquentes. Milites suum juramentum tenentur observare, & Ducibus obtemperare. Et si contra eorum preceptum fecerint, quamvis bene, nichilominus capite puniri debent *F. de re militari l. desertorem § in bello:* & *Augustinus de civitate dei li.* 1. *c.* 18. loquens de *Bruto Cassio*, qui filios occidit, unde poeta,

Laudator natosque pater nova bella moventes
Ad penam pulcra pro libertate vocavit,
Infelix ut eum ferrent ea facta minores.

Et ibidem de *Torquato* qui filium, non quia contra patriam, sed pro patria pugnantem, sed quia contra quod ei imperaverat pater, videlicet ab hoste provocatus juvenili ardore pugnaverat, quamvis hostem vicit, eum occidi pater jussit, ne plus mali esset in exemplo imperii contempti, quam boni in gloria hostis occisi. § Item abstinere debent ab agrorum cultura, animalium custodia, mercimoniorum questu, aliena nec peragant negotia, ad civiles curas non accedant, ut *C. de re militari l. nemo milites*, & *l. qui militares. C. locati. l. milites C. de procurat. l. milit.* predia non emant ubi militant tempore quo militant, nec suo nec alieno nomine, & si fecerint, fisco vendicantur, ut *in l secunda F. de re militari* & *l. milites eodem titulo.* § Alie autem sunt punitiones militum, ut pecuniaria castigatio, munerum interdictio, ignominiosa de excercitu missio, gradus dejectio. Verumptamen in metallum non dampnantur, sed decapitantur. Non enim talis pro milite sed pro hoste reputatur, *F. de. re militari l.* 3. § 1. *&* § *hiis qui & lege proditores e. ti.* Capite autem puniuntur qui preposito manus intulerint, qui vero inobedientes fuerint ; Qui spectantibus ceteris prius fugam arripuerint ; Exploratores milites qui secreta facta hostibus nunciant ;

Cali-

Caligatus qui metu hostium infirmitatem simulavit; Qui commilitonem gladio vulneravit; Qui sine causa seipsum voluntarie vulneravit, vel mortem sibi constituit: secus tamen si vite tedio vel doloris inpatientia hoc fecerit; nam tales infamia notantur: qui non defendit prepositum suum cum potuit, capite punitur. Hec omnia per ordinem habentur *F. de re militari l. omne delictum* § *si*. § Item qui de fossato recedit capite punitur, etsi rem bene gesserit *F. de re militari l. desertorem* § *hiis qui sunt*. Item miles turbator pacis capite punitur, *ibidem l.* 3. Item si miles concitaverit atrocem sedicionem, desertor tempore belli capite punitur, tempore pacis eques gradu repellitur: pedes miliciam mutat *F. de re militari l.* Non omnes tamen desertores puniendi sunt equaliter, haberi tamen debet ratio gradus, ordinis, stipendiorum, & aliarum circumstantiarum, ut in *l. qui commeatus* & *l. non omnes*. § Item emansor est qui vagatus a castris ad ipsa reducitur, ut in *dict. l.* 3. § *emansor*. Desertor est qui invitus ad castra reducitur, qui si in urbe inveniatur, capite punitur. De ista materia optime notatur per Doctores in *l. lex* 12. *tabularum F. ad le. Jul. magest.* § Alibi tamen si ex prima desercione captus iterato deserat, capite punitur, *F. e. ti. l. non omnes* Desertorum defunctorum bona confiscantur *C. de re militari l. defunctorum li.* 12. § Ex hiis autem jam insurgit questio. Dux excercitus mandat nequis prorumpat in hostes, aut discedat a signis sub pena capitis, Quidam strenuissimus miles cum magna militum comitiva quibus preerat, contra mandatum Ducis prorumpit in hostes, & ipsius strenuitate hostibus conflictum dedit, & campum obtinuit; queritur an sit capite puniendus? Videtur quod sic: Nam dicit textus in § *In bello*. Qui rem prohibitam a Domino facit, aut mandata non servat, capite puniendus est, eciamsi rem bene gesserit, F. *de re militari l. desertorem*. § *in bello* & § *sequenti in v. Concitavit per Ac.* & probatur per jura que volunt astrictos obedientia ad ipsam teneri, *F. mandati. l. si Proculus* & *l. generaliter & l. si remunerand.* Nam magna est virtus obedientie, ut in *dict.* § *In bello. in v. gesserit per Ac.* & *F. ad Macedonium l. sc. & si* § 2. *F. ad l. Aquileam l. si servus servum* § *& si*

ſi puerum C. de negoc. g. l. ultima. Nam malum non excuſatur per quod ſequitur bonum, *l. 6. d. c. undecunque de pe d.* 1. non ſufficit: Nec facta ſunt ab eventu notanda, 15. *q.* 1 *.illa* 23. *q.* 5 *.de occidend. F. de negoc. g. l. an altero* § 1 *. F. mandati l. qui mutuam* § *ſumptus:* ergo ab hoc eventu inſigni non fiet notacio, ymmo ab obvenientia prevenienti in contrarium videtur. § Nam propter periciam & factum inſigne effectualiter perpetratum remittitur pena, que alias imponi deberet perpetranti contra legem vel mandatum Principis. Probat iſtud textus *F. de penis l. ad beſtias* 22. *q.* 2. *c. queritur cur patriarcha* § *ſolutio.* Dicit *Johannes de Lyniano* quod dominus *Richardus de Malumbra* determinavit, quod delinquens propter periciam magnam penam evadet per *dict. l. ad beſtias.* Et induci poteſt per *dict. c. queritur cur Patriarcha.* Tamen illam opinionem non approbat dictus *Johannes de Lyniano*, ſed dicit quod eſt contra textum *l. deſertorem in* § *in bello F. de re militari.* Nec obſtant jura in contrarium allegata; nam aliud eſt poſt pene commiſſionem ipſam a Principe remitti poſſe, & ſupponunt illam commiſſam, ut probat uterque textus ſi bene inſpiciatur. De iſta queſtione notatur per *Petrum*, & *Cynum* in *Authentica, quibuſcunque C. de ſacroſanctis, &c.*

CAP. XVI.

De officio Ducis belli.

SUperius multociens mentionem fecimus de duce belli. Jam ſequitur videre que pertinent ad officium Ducis belli. Et ſciendum eſt quod ad officium Ducis belli pertinet militibus perſiſtere, commeatum dare, equos militares extra provinciam duci non permittere, milites in caſtis retinere, ad Armorum excercitationem milites perducere, Juuenes tyrones actibus bellicis inſtruere, vecordes & deſides ſub honeſtis ficticiis deridere, habita tamen proviſione, ut per ſua verba dicti vecordes fortius animentur. Ad opus privatum videlicet, piſcatum, venatum non intendere vel mittere, claves portarum cuſtodire,

ſtodire, vigilias circuire, verba convenientia aut debita interſigna vigilantibus aſſignare, frumentationibus commilitonum intereſſe, frumentum probare, menſure fraudem cohercere, delicta caſtigare, querelas commilitonum audire & ſapienter terminare. Hec omnia habentur in *lege officium F. de re militari*. Et ut nullus omnino aquam fluminis polluere audeat, ne abluendo equorum ſordes & ſudores, publicos oculos maculet, ſed procul in inferioribus partibus fluminis id fieri ordinabit. Hec habentur *C. de re militari l. ingent*. Et multa alia neceſſaria oſtendit *Vegecius de re militari li. pr. c.* 20. & *li.* 3. *c.* 14. § Debet eciam dux belli videre, quod milites ſint continentes, prout recitat *Valerius Maximus li. pr.* dicens, quod *Cornelius Scipio* miſſus in *Hiſpaniam* eo tempore quo caſtra intravit, edixit ſub pena mortis, ut omnia, que voluptatis cauſa comperta erant, auferentur & ſubmoverentur. Unde & duo milia ſcortorum legitur abegiſſe ab excercitu. Novit enim vir prudens, quod luxuriandi voluptas effeminat & enervat voluptuoſos. Unde & de continencia *Alexandri* narrat *Vegecius li.* 2. quod capta civitate, cum tradita eſſet ei virgo eximie pulcritudinis, cuidam Principi antea deſponſata, ſumma abſtinencia pepercit, ut nec illam aſpiceret, ſet ad ſponſum remiſit. Qua remiſſa, univerſe gentis mentes ad ejus nutum reconſiliavit, earumque animos ſibi eternaliter applicuit. § Ad officium inſuper Ducis belli pertinet de contractibus & delictis militum cognoſcere, quod eciam pertinet ad ſpecialem magiſtrum militum, ut *in l. magiſterie C. de juriſdict. omnium judicum*, & *in l. tam collatores C. de re militari.* Sed hodie omnia iſta predicta pertinent ad officium Conſtabularii & Mareſcalli: Regni vel excercitus, dirivative tamen, quia eorum poteſtas dirivata eſt & commiſſa per Ducem belli, ut *Inſtit. de jure naturali gentium & civili* § *ſed quod Principi placuit* & *F. de orig. juris l.* 2. § *noviſſime*. Brevitatis eciam cauſa omitto hoc inſerere illa juſtiſſima ſtatuta per illuſtriſſimum Principem *Henricum* dei gratia *Francie* & *Anglie* Regem quintum, in guerris ſuis edita, que alias mandato domini mei Comitis Sariſberienſis, ego de Anglico tranſtuli in Latinum,

num. § Jam redire oportet ad declarationem nobilitatis, ut supra in diffinitione ejusdem, in qua habetur *ultra honestas personas plebeas*: hoc ideo dico quia plebeorū quidā dicuntur honesti, & quidam viles, ut *C. de dignitatibus l. nullus & F. de penis l. capitalium* § 1. *cum suis concordanciis*, & licet honesti sint magis accepti quam viles, tamen propter hoc non sunt nobiles, nec desinunt esse plebei. § Requiritur ergo quod talis nobilis sit acceptus ultra honestos plebeos. De ista materia plene vide *D. Barth. in l. Labeo F. de supell. leg.* Ulterius in diffinitione *acceptus*, hoc ideo dixi, quia nobilitas consistit in hoc, quod superior facit quod est sibi gratum & acceptum, ut supradictum est. Et de ista acceptione patet, quod tales Principes aut Domini suos sic acceptos nobilitantes solent in illa nobilitatione certum Feudum eis assignare, quod quidem Feudum est nominatum & vocatur Feudum ligeum.

CAP. XVII.

De Feudo ligeo.

DE feudo autem ligeo in duobus locis textum invenimus, unus textus est in *c. pastoral. Extr. de re judic. in cle.* § *denique*, ubi dicitur Rex ipse noster & ecclesie Romane ratione regni predicti notorie subditus est homoque ligeus & vassallus. Alius textus invenitur *in titulo de quibusdam aliis extraordinariis capitulis feudorum*, que capitula sunt Extravagantia, nec sunt in corpore decime collationis: tamen notabilia sunt & vera & ea tanquam solempnia & legitima capitula allegat ille, qui fuit precipuus summista in materia feudorum, videlicet *D. Jacobus de domino Ardisone Veronensi*, In *Anglia* autem quando dominus Rex aliquem nobilitat, solet una cum feudo, ut predictum est, signum hoc est, liberatam suam nobilitato condonare, que liberata est unum collarium cum literis S. de auro vel argento fabricatum. Rex autem *Francie* dat pro suo signo sive liberata unum collarium factum de siliquis geneste de auro similiter vel argento. Rex eciam

F *Cipri*

Cipri solebat dare pro signo suo sive liberata unum gladium aureum vel argenteum prout convenit. Sic Rex Romanorum solebat dare suis pro signo unum serpentem, ex cujus dorso insurgit quedam crux florida patens de Auro similiter vel argento. Rex eciam *Scocie* dare solebat pro signo sive titulo suo unum collariũ de gormettis frenalibus equorum de auro vel argento, & sic de aliis regibus mundi; set multociens dubitatur de istis signis sive titulis. Et quia omnia signa sive insignia ex aliquo dependent titulo; § Primo quid sit titulus respiciamus. Et quidem si congrue scribere valeam, expedit equivocationem tituli prenotare. Nam titulus multipliciter capitur in jure. Aliquando tantum valet sicut signum rei appositum, ut scutum vel vexillum, ut notatur in textu. & *glo.* 16. *q.* 6. *consuetudo*, & *C. ut nemo privatus. l.* 2. § Secundo modo dicitur titulus omnis causa adquirendi dominii, ut dicimus in prescriptione que requirit bonam fidem & justum titulum, ut *Instit. de prescript. & in ca. si diligenti Extr. de prescripc.* & *in ca. pr. Extr. eod titulo in* 6. § Tercio dicitur titulus idem quod ecclesia, ut titulus Sancti *Petri*, de quo titulo nichil hic, sed de primo titulo, prout titulus sumitur pro scuto, vexillo, aut signo. Primo sciendum est quod titulus sive signum dicitur illud quod seipsum offert visui, & aliud representat intellectui, ut patet per magistrum sententiarum *li.4. d. prima*, ut cum talis Rex vel Princeps aut nobilis quiscunque in campo fuerit armatus, non cognoscitur a plebeo nisi indutus fuerit tunica suis Armis depicta, vel nisi scutum armis suis depictum habuerit seu vexillum. § Sic ergo cum fuerit signum, id est, tunica scutum vel vexillum rei hoc est persone armate appositum, seipsum offert visui, set aliud representat intellectui, videlicet ipsam personam armatam, que aliter non cognosceretur nisi per illud signum. Signum tamen aliquando certis personis imponitur in obprobrium propter aliquod delictum, ut *Extr. de crimine falsi c. ad nostram*, de quo non intendo hic ulterius tractare. Insuper quia omnium Christianorum regum Arma sunt sufficienter cognita, non intendo de eis hic tractare, hanc materiam relinquens Haraldis quibus necesse est illa cog-

noscere

noſcere ut eſt notum. § Notandum tamen eſt quod iſta ſigna ut predixi regia, prout ſignum accipitur pro ſua liberata, non ſunt ſua Arma vel bagia, ſet ſolummodo liberate, & ſic ſunt ſigna per que ipſorum nobiles feudatarii & vaſalli ab aliis cognoſcuntur. Ex quibus jam inſurgit queſtio, utrum nobilitatus per unum Principem & ratione feudi ſuus vaſallus portans liberatam ejuſdem, poterit alterius Principis vel Domini liberatam recipere, & ſic vaſallus eſſe & homo ligius plurium dominorum ratione diverſorum feudorum ab eiſdem receptorum ? Et ſi ſic, tunc cujus effectus erit ſuum homagium quod utrique dominorum ſuorum tenebitur tunc preſtare. § Secundo utrum preſtans homagium vel juramentum ligium pro certo uno & determinato feudo ligio, reliqua patrimonia & cetera bona que ille preſtans dictum homagium ligeum habet extra illud feudum, & que non tenentur ab aliquo alio domino in feudum, nec aliter obligentur in aliquo illi domino cui dictum homagium ligeum preſtatur, & ſi in aliquo obligentur in quo & in quantum ? Pro quarum quidem queſtionum declaratione, primo textum ſuppono *tituli de quibuſdam aliis extraordinariis ca. in C. ſi quis videlicet.* § Si quis inveſtitus de feudo ligio pro quo contra omnes homines fidelitatem domino debet *Lucio* & *Ticio* ex ſe deſcendentibus filiis ſibi heredibus inſtitutis, vita deceſſerit diviſione facta. Si ad ſolum *Ticium* feudum pervenerit, rationabiliter placuit eum ſolum fidelitatis ſacramento eſſe obnoxium ad quem ſolida feudi jura tranſierunt. Quod ſi ab alio domino *Lucius* poſtea feudum per inveſtituram adquiſierit, pro quo ſimiliter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit, decedente *Ticio* ſine liberis, ad quem devolvatur feudum quod ex diviſione habuerat, an ad *Lucium* fratrem, vel ad dominum queri poteſt. Et cum placeat quem ligium hominem duorum eſſe non poſſe, videri poteſt feudum ad dominum pertinere ; Sed rectius viſum eſt feudum quod per inveſtituram adquiſivit impedimento ei non eſſe, licereque ei per ſubſtitutum acceptabilem domino priori ſervire.

CAP. XVIII.

Quid sit feudum ligium, homagium, & fidelitas.

EX precedentibus apparet quid est feudum ligium. Nam feudum ligium est, pro quo vasallus investitus contra omnes homines fidelitatem domino debet. Et hoc est si queratur quid est. Sed si diffinitive queratur quid est ligium feudum, sive ligeitas, Respondeo, quod nichil aliud est quam supprema fidelitas, sive suppremum homagium contra omnes homines, nullo excepto. Et rursus, si queratur quid est homagium, Respondeo, quod homagium idem est quod sacramentum fidelitatis, quod fit pro aliquo feudo, ut notatur in *c. ultimo Extr. de regulis juris in antiquis.* § Differt tamen homagium a fidelitate, quia homagium est ille actus prestationis juramenti cum sua solempnitate, & fit in principio, set fidelitas est obligatio permanens, habens perseverantiam & tractum temporis, sicut contractus quoad volatum verborum transit in instanti, ut emere: sed illa emptio vel vendicio perpetuo manet, ut subtiliter notatur 8. *d. cui. F. de Iustic. & Jur. l. ex hoc Jure facere*; Ergo non durat in tractu temporis, set factum esse jugiter perseverat, ut *C. de ac. & oblig. l. sicut F. commodati l. in commodato* § *sicut* & *F. de captivis l. in bello* § *facte.* § Apparet ergo ex predictis quid est homagium, & quid fidelitas; Verumptamen ad hoc sciendum est, quod fidelitas est duplex quedam superior, ut in feudo ligio, & alia inferior. Feudum enim ligium consistit in superiori fidelitate, que debetur Pape, Imperatori, vel Regi, vel si quis alius sit qui non recognoscit superiorem: vel si recognoscat, tamen recognoscitur secundum quid & non simpliciter. Sic ergo scias, quod omne feudum licet non exprimatur ligium, tamen est ligium, ut quando fidelitas juratur Principi, quia ex natura predominantis Principis est quod non excipiatur ullus homo, ut *C. de legi. l. finali* & in *c. pr. de natura feudorum coll. x. &c. Imperialem* § *fide probibit. feud.* alias per *Fredericum*, presertim cum Princeps concedit regalia, sicut sunt omnia que pertinent ad statum

ſtatum Imperii, ut tributa & ſimilia. § Item ſicut eſt ducatus marchia Comitatus,& alie dignitates ſimiles, quocunque modo uſus vocet eas. Nam realitatem pocius inſpicimus, quam nuda rerum vocabula, ut *C. de teſtamentis l. quoniam indignum*, verbi gratia, ſi dolphinatus ſit nomen dignitatis,vel vocetur banus ſicut in *Hungaria*, certe in hoc non eſt vis. Si quis autem acciperet feudum ab aliquo vaſſallo, ſi de facto eciam juraret fidelitatem ei contra omnem hominem, tale feudum non eſt ligium, quare conſiderandum eſt quod textus dicit, contra omnes homines fidelitatem debet, ſet talis non debet fidelitatem contra omnes homines, quia impoſſibile jurat, ergo feudum non eſt ligium, quia impoſſibile juramentum non habet vigorem *F. de le.* 1. *l. ſi quis inquilinos.* · § Preterea Princeps ſemper videtur exceptus, ut juramentum non ſit iniquum, ut in *dict ca. Imperialem* § *fi. de probib. feud.* alias per *Fredericum*, vel poſſumus dicere,quod ſit feudum ligium ſecundum quid, id eſt, contra omnes homines alios, excepto Principe. Nec eſt hoc novum. Nam quedam ſunt que non ſunt vera ſimpliciter, & tamen ſunt vera ſecundum quid, ut *F. qui ſatiſd. cog. l. ſciendum* § *creditor*, ubi creditor habet poſſeſſionem & uſum rei, & tamen non vere poſſidet, quia debitor eſt verus poſſeſſor, ut *F. uti poſſidetis l. ſi duo* § *creditores & F. de adquirend. poſſ. l. qui pignor.* ſic in omni juramento ligio tacite excipitur illa fidelitas debita domino ſuppremo. § Et breviter ſcias, quod qui fidelitatem alicui jurat, ſex capitula in memoria habere debet, ut 22. *q.* 5. *de forma &* Extr. *de Jure-jur. c. venientes &* 11. *q.* 3. *c. qui reſiſtit. in c. In epiſtola Philippo de nova forma fidelitatis In li. feudorum coll.* 10. ubi habetur in juramento fidelitatis, quando aliquis domino ſuo fidelitatem jurat,iſta ſex in memoria habere debet; *Incolime*, *tutum*, *honeſtum*, *utile*, *facile*, *& poſſibile.* § *Incolime*, videlicet, ne ſit in dampno domino ſuo de corpore ſuo. *Tutum*, ne ſit ei in dampno de ſecreto ſuo, vel de ſuis munitionibus, per quas tutus eſſe poteſt. *Honeſtum*, ne ſit ei in dampno de ſua juſticia, vel de aliis cauſis que ad honeſtatem ejus pertinere videntur. *Utile*, ne ſit ei in dampno de ſuis poſſeſſionibus. *Facile*, *vel poſſibile*, ne

id

id bonum quod dominus suus facere poterit leviter faciat ei, nec quod possibile est domino suo sibi reddat impossibile. § Sic ergo honestas & possibilitas in omni juramento intelliguntur, ut 22. *q.* 4. *unusquisque*, & *Extr. de Jurejur. c. quemadmodum.* Idem sacramentum prestant Archiepiscopi domino Pape *Extr. de Jurejur. c. ego*, & 23. *d. quamquam Idem Imperator. Pape* 63. *d. tibi domino*, videlicet quod in istis sex jurabit Papam, & contra quemlibet causa propria patrie & parentum dumtaxat excepta, ut *F. de Religiosis & sumptibus funerum l. minime per Bartholum.* Ista predicta sex capitula ponuntur in canone 22. *q.* 5. *c. de forma.* Sic ergo declarato quid est ligium & legeitas, satis apparet ex natura obligationis qualis censeatur esse contractus & cujus nominis. Nam sicut nomen contractus habet obligationem denominare, ita econtra, ut *F. de prescript. verbis l. Insulam.* Hec autem dicta sunt pro declaratione primi puncti, quare concludo, quod ligium non est aliud quam homagium contra omnem hominem. Sed forte queris quomodo homagium sit Regi cum subsit Cesari. Respondeo, eciamsi de jure subsint Reges Cesari tanquam deo in terris, non tamen dicitur orateo generalis infringi, quia deus & Cesar non faciunt fallere regulam, sed ei tribuunt intellectum Juris & Justicie arg. *F. de le.* 1. *l. apud Julianum* § *fi.* & *Extr. de Jurejur. c. quemadmodum.* Et ideo omnes Principes immediati Cesari quocunque vocentur nomine tanquam pars sui corporis sunt, ut *C. ad legem Jul. magestat. l. quisquis*; & possunt habere vassallos ligios cum tali tacita conditione, ut supra dixi. § Modo venio ad secundum punctum, quo queritur quid importat dictum verbum ligium de jure sive legeitas ultra conditionem & naturam aliorum feudorum in 10. *collatione designatorum.* Circa quod dicendum est quod quedam sunt nature feudorum generales, & quedam singulares, que quidem singulares nature proveniunt ex pactis; quedam vero ex alio proveniunt capite, quantum ad naturas generales feudorum, sicut est adquirere per investituram traditivam vel equipollentem. Et voco equipollentem fictam traditionem, in casibus consuetudine feudorum approbatis, ut in *c. pr. quid sit investitura* 10. *coll.* & in

Authent.

Authent. de consuetudine recti feudi c. sciend. coll. 10. Item sicut est adquisitum retinere,& ad filios transmittere,si heredes sint, quia iste casus est indubitatus in *c.* 1. *an filius vel agnatus coll.* 10. § Item in admittendo per feloniam contractus, & per feloniam delicti, ut in *c.* 1. *que fuit prima causa benefit. am.* & in *c. pr. quibus modis amittitur.* Item de generali est sortiri preconium singulare quod non est in aliis contractibus, ut *Extr. de Judic. c. ceterum*; videlicet si est controversia de feudo inter duos vassallos, Domini sit cognitio; si vero inter dominum & vassallum, tunc cognoscunt pares curie, ut in *c. Imperator Fredericus* § *si de feudo*, & idem ubi est contentio inter eos qui proprie dicuntur capitanei, ut Duces, Marchiones, Comites, Barones, & eis similes, Imperator vel Rex a quo judices, ut in *c. pr. apud quent, vel quos*, & in *c.* 1. *de lege corradi*, & plene per *Jac. de Bello visu* & *D. Baldum* post eum in *c. pr. de investitura in maritum facta* § illud tamen sciendū, Et multe alie nature generales, tam affirmative, quam negative, sunt in feudis, quedamque consistentia eis attributa preter aliorum contractuum naturam § simile dicit lex in emphitiosi, ut *C. de jure emphitiotico l.* 1. Dico igitur quod in communi natura nil distat feudum ligeum a feudo simplici, set bene discrepat in homagio, quod juratur fidelitas contra omnem hominem. Item differunt in dignitate & nobilitate, ut in *c.* 1. *quis dicatur dux marchio, vel Comes coll.* 10. § Item forte differt in hoc, quia vassallus ligeus non potest dicere domino suo priori, tu injuste contendis cum domino alio, immo precise compellitur dominum suum priorem juvare, quia uti juravit, ita jus esto, ut *Extr. de restit. spol. c. cum olim cum juraverit Principi*, *F. ad fillianum l.* 1. *juncta l. metum F quod metus causa*, quia habet feudum, & bene de ista materia in *c. solicite Extr. de major. & obed. &* 14. *q.* 3. *c. fortitudo.* § In vassallo autem non ligeo adhibetur distinctio in *c. Domino guerram movente* & *c. in principio tituli sub rubrica hic finitur lex*; *demum consuetudines regni incipiunt*, &c. potest Princeps dicere, *qui mecum non est, contra me est*, ut notatur, *C. de Judeis l. celicolarum.* § Item est manifesta differentia quam faciunt textus preallegati extraordinarii capituli, quia

quia unus homo non poteſt eſſe ligius dominorum duorum pro diverſis feudis, niſi hoc contingat ratione ſucceſſionis, & ſic nota ex principali propoſito, ut dicit notabile caſum prediĉtum; & per hoc eſt reſponſum eciam ad tercium punĉtum: Sed tamen unum reſtat declarandum. Nam in feudo uno poteſt quis habere plurima feuda, omnia ſub juramento fidelitatis, tamen antiquiorem Dominum debet juvare. Nam ſenior eſt cunĉtis merito preferendus, in *c. contra omnes in titulo hic finitur lex*, ubi talis reperitur textus, *contra omnes debet vaſſallus dominum juvare, eciam contra fratrem & filium, niſi contra antiquiorem Dominum; hic aurem cunĉtis preferendus eſt.* Et hec ſunt verba textus, Et concordat textus *Extr. de appell. in c. ut debitus*, & *Extr. de reſcriptis c. ut duobus l. 6. & C. qui po. in pign. ob. l. 2. &* per *D. ſpeculatorem titulo de feudis* § 12. *queritur.* § Tamen aliud vult *Dominus Dynus* in *l. ſi quis in gravi § ſi cum omnes domini al. in § ſi maritus F. ad ſillianum*, ubi dicitur ſervus duorum dominorum, videns utrumque in periculo, eligere poteſt quem vult prius juvare, ut ibi. Solutio, idem crederem ego ſi mandata prediĉtorum Dominorum ſimul veniant ad vaſſallum, vel ſi neuter ipſorum Dominorum fuit prior in tempore, ſicut in ſervo, ut in contrario. Sed ſi appareat prioritas in tempore, tunc obſervantur contraria prius allegata & locum habent Pone ergo quod *Ticius* habet a Marchione in feudum Caſtrum ſanĉti *Stephani*,& a Comite *Baldvyno* Caſtrum *Bald.* § Queritur nunquid Marchione guerram movente contra *Baldvynum* ſolum antiquiorem debet juvare? **Reſpondeo, ut predixi**, ſi appareat prioritas, tunc de perſona ſua debet ſolum antiquiorem juvare *ſ. de perſonali intereſſentia F. de judic. qui prior, F. qui potiores pignorac. hab. l. qui balneum* & *l. qui potior.* Nam propria perſona eſt honorabilior, gratioſior, & magis accepta, tam de jure quam de facto dominis ſuis, quam ſi mitteret ſubſtitutum in quo non poſſunt ita veteris nobilitatis inſignia coruſcare, aut virtutum preconia, abſque eo quod in ipſis principalibus ſolet eſſe major induſtria & experientia probabilior, ut *C. de caduc. tol. l. ne autem* & *l. inter artifices F. de ſolutionibus*, unde citius poteſt occurrere & ſuccurrere,

rere, & precipue in factis armorum, in quibus consilium in arena sumitur, ut naturaliter patet. § Et multociens videtur, quod factum per alium non potest esse ita acceptum, ut si factum fuisset per seipsum, quia cavetur in jure, quod factum ab eodem diversis temporibus non representat idemptitatem ejusdem facti, ut *F. d. condic. inde. l. si non fortem* § *libertas*, & *in Authent. d. fid. instr. in principio*. Sed pro ista materia vide *legem nemo F. de duobus reis* & *F. de vi armata l.* 1. § *deiecisse* & § *quod dicitur*. Et si quando necessitas, que legem non habet, faciat quod debeat mittere substitutum, mittet quem potest nobiliorem, sed in talibus consuetudo inspicitur, & ideo usus feudorum appellatur, ut in *c. libertus, de feudi cognitione coll.* 10. & *ar. l. venditor* § *si constat* F. *coi. prediorum*, ubi textus dicit, quod *servanda est consuetudo lapidicinarum*. § Set dicet forte aliquis, Quo jure probas hanc distinctionem, & diversitatem distinguendo personas? Respondeo, quod persona est unum quid individuum, & ideo eam conservant ambo domini, set per prius prefertur prior, F. *locati l. in operis*, set in rebus non est ita, quia prior solus, & secundus solus, & non circa idem, nam separatorum seperata est ratio, ut F. *de columpniatoribus l. hec actio*. & *C de donac. inter virum & uxorem l. si maritus*: sicut in hoc exemplo; Unus donat mihi feudum, alter donum: hic non est prioritas, nec posterioritas, quia ista sunt nomina relativa ordinis circa eundem effectum, ut in *l. qui duos* F. *de re dub.* dum dicit qd. quod principium est, aliud ante se habere non potest. Et nota quod hoc relativum quod est relativum substancie, ut notatur in *l.* 1. *C. de sentenc.* que pro eo quod interest ad si. in verbo proferuntur per *Accursium*. § Set modo videamus si est ita in feudo ligio; & dico quod non. Nam ita debet servire primo, quod nullo modo debet servire ejus adversario scilicet domino secundo: quapropter cum non possit servire secundo, debet dimittere feudum. Nam contra naturam est, quod ille gaudeat beneficio qui non potest servicium exhibere, ut in *c. pr. de eo qui arma bellica deposuit, coll.* 10. & *c. de sac.* & *l. qui sub pretextu*, & plenissime, vide pro ista materia in *c. eam te Extr. de jurejur.* per *Host.* & *Job. Andr.* Et

imputet sibi ipsi qui se astrinxit ad istam perplexitatē per Juramentū ligiū ar. F. *de fals. l. qui duobus.* Nec tenetur dominus hoc casu admitere substitutum, vel acceptare, quia non debet esse auctor perjurii. Nam longe aliud est per se facere, quā per aliū facere, ut F. *de soluc. l. inter artifices*, quia eligitur persone industria, ut supradixi. § Nam solū hoc permittitur, quando ex incidenti preter culpā suā incidit vassallus in hanc necessitatem ratione successionis, ut in dicto extraordinario capitulo elegāter nos docet auctor textus. Verumptamen quod fuerat nomen illius auctoris ignoro. Set certe non fuit *Egbertus*, quia ille ponit nomen suum: unde puto, quod fuit *Gerardus Gagapisti*, vel saltem alius authenticus. § Potest eciam quis accipere simul a pluribus feuda, ut ex eorum consensu forte. Et tunc equalis omnium causa est, F. *de pign. ac. l. aliena § pluribus.* Et hoc casu de persona sua habet electionem cui servire voluerit. Et si eligat unum ad serviendum ei, debet alteri servire per substitutum, ut supradixi. Nec per hoc dicetur sibi ipsi contrarius, quia hoc facit ex natura contractuum licitorum, & causa sui juris conservandi, ubi enim agitur de jure conservando, non refert per quam fiat, dummodo juxta effectum contractus fiat, ut F. *de v. ob. cum servus.* Et idem dico quantum ad serviendum per sustitutum, sive simul, sive non simul. Et quoniam idem corpus non potest esse simul in diversis locis, ut F. *commodati l. ut certe si duobus vehiculum.* Primo Domino personaliter & proprie, secundo vero domino serviet ymaginarie per sustitutum, qui est ejus ymago, tamen nature veritatem non habet, ut F. *de Relig. & sumpt. fu. l. ossa § fi.* & *C. de caduc. tollendis l. 1. § ne autem*, & F. *d. indebiti l. si non sortem § libertus.* § Et sic quod non potest fieri in eodem, fiet in consimili, ut F. *de constituc. Principum l. qui autem § sed & quis*, ibi dum dicit aliam personam non minus idoneam. § Ulterius scias, quod quantum ad istud homagium ligium, dictum illud *Speculatoris* est notissimum in titulo *de feud. § quoniam* 5. & nota, ubi sic inquit, *Et nota quod est homagium ligium quod solum fit Imperatori, vel Regi, nullius alterius fidelitate salva.* Sic ergo nota, quod illud quod fit aliis non dicitur proprie ligium, quia

quia fit seu juratur salva Imperatori vel Regi fide debita, ut *in li. feudorum de probibita feudi alie. c. Imperialem in fi.* Quod eciam observatur in *Anglia*, ubicunque juratur, & fit homagium, semper excipitur fides debita domino Regi. Multi tamen putant ligium homagium esse, quando vassallus mittit manus suas junctas intra manus domini, & sibi homagium facit, ac fidelitatem promittit: sic oscula dant invicem, non tamen est ibi homagium ligium, ut dixi. Et sic juratur. § *Ab ista hora in futurum homo tuus devenio, & tibi domino meo fidelitatem promitto, fide Domino meo Regi debita semper salva.* Que quidem exceptio nunquam fit in ligio. Et tale juramentum potest quis facere secundo, salva fidelitate primi, & tercio salva fidelitate primi & secundi. Et ulterius si necesse fuerit. Nam primum est licitum juramentum, & secundum eciam est servandum, *Extr. de Jurejur. veniens, &c. eam te in fine*, set istud pro spiritualibus fieri non debet, *Extr. de regul. jur. c. fi.* & *Extr. de re judicat c. pastoral.* § rursus per *Ioh. an. in cle. & de simonia c. ex diligenti post principium*, & per eundem in *Novella Extr. de statu monachorum c. recolentes verbo omnia.* Item ratione feudi potest dominus precipere sub debito fidelitatis, sicut Prelatus sub debito obedientie. *Extr. de foro compet. transmissa super verb. fidelitat.* § Quidam eciam dicunt, quod duplex est homagium; unum quod dicitur ligium, in quo nullus excipitur quantum ad verba, tamen ad mentem illi qui suppremam & generalem habent Jurisdictionem, puta Imperator, vel Rex, intelliguntur excepti, *Extr. de Jurejur. c. venientes*, contra quos non tenetur quis dominum suum juvare. Aliud vero est non ligium, quando videlicet aliquis excipitur, ut predixi. § Dicitur autem homo ligius, id est, homo ligatus domino suo, vel ligius quasi legalitatem continens. Quod autem in *Ytalia* & alibi vocatur vassallagium, in *Francia* & *Anglia* vocatur homagium. Porro *D. Ioh. de Blanosco* in suo tractatu de feudis & homagiis compilato, unde *D. speculator* colligit, quod sequitur in *suo speculo in 2. carta verb. viso igitur sic inquiens.* § Notandum est quod duplex est homagium, Quoddam est ligium, quod legalitatem, id est, fidelitatem gerit. Nam

homo ligius adversus omnem hominem fidelitatem gerit domino suo. Et ita in homagio ligio nullus excipitur quantum ad verba. Tamen quantum ad intellectum, illi qui habent generalem Jurisdictionem, ut Imperator & alii Reges intelliguntur excepti. Nam contra illos non tenetur dominum suum juvare, ut dixi supra. § Et per hoc notatur & apparet, quod quis non potest facere homagium ligiū duobus, set tantum uni, ut predixi. Est autem homagium non ligium, quando aliquis excipitur; verbi gratia; *Facio tibi homagium, excepta fidelitate quam debeo domino meo supremo*, ut Imperatori vel Regi: vel isto modo; *Facio tibi homagium hoc, excepto quod possum mihi dominum constituere contra quem nolo teneri te juvare.* Et idem esset si exciperetur alia persona, ut *Facio tibi homagium, hoc excepto quod contra talem nobilem nolo te juvare.* § Hec autem sunt verba *Iohannis de Blanosco* ad literam *speculatoris*, & *Domini Martini de Fano*; a quorum dictis non judico fore recedendum. Conclusionaliter ergo apparet, quod sive dicatur quod fidelitas ligia est servitus, ut *Extr. de actu c. veniens.* sive dicatur quoddam servire, quia vassallus non minuitur capite cum ligius strictiori vinculo est ligatus, quia contra omnem hominem excepto deo in celis, & deo in terris, id est Imperatore, vel eo qui est in suo regno Monarcha, sicut est Rex *Francorum*, & Rex *Anglie*, & si qui fuerint qui libero fruuntur Imperio. Idem tamen est in liberis populis juxta notata *F. de captivis, & postliminio reversis l. hostes.* Sed videamus an sit differentia in hiis que sequuntur. Consuetudines feudorum dictant, quod vassallus potest renunciare feudo, & redit feudum domino, ut *in c. q.* § *ultimo de vassallo qui contra consuetudinem Lotharii*: unde non immerito dubitatur, an idem sit in feudo ligio? Pro cujus questionis intellectu oportet scire, an primum suppositum sit verum; & videtur quod non: quia contractus feudalis secundum omnes Doctores, quasi est contractus nominatus, quia habet proprium nomen, & parit actionem, sed in contractibus nominatis non habet locum penitentia, ut *C. de accion. & obligac. l. sicut.* Nec obstat si dicatur quod ex feudo oritur condicio ex moribus, sive condicio ex lege *Frederici*,

rici, vel *Conradi*; quoniam ex donatione oritur conditio ex lege, & tamen hodie est contractus nominatus, ut notatur in *l. finali, F. de conditionibus ob causam.* § Item compromissum est contractus nominatus, & tamen si est compromissum, ex nudo pacto oritur condicio ex lege, ut *C. de arbitris l. penultima.* Signum autem quod sit contractus nominatus est, quia non habet locum penitentia, immo committitur pena. Item si dicamus quod iste contractus sit innominatus, sive nominatus, aut anomalus, quia plura sunt negocia quam vocabula, tamen hinc inde servari debet equalitas, *F. de arbitris l. set interpellatus § si ab altera.* Sed ita est quod dominus non potest resilire a concessis, ut in *c. 1. de forma fidelitatis*; ergo nec vassallus, quia si sic, tunc sequeretur quod vassallus majoris esset auctoritatis quam dominus, quod esset innaturale, & absurdum: igitur, &c. § Item cum perfecte nata sit obligatio, & actio alicui domino radicata, non potest postea tolli voluntate unius, ut *F. de negoc. gest. l. Pomponius scribit*: igitur, &c. § Item grave est fidem fallere, *F. de constitut. pec. l. 1. in principio*: unde plerumque infamia sequitur infidos, F. *de infamibus l. furti § mandati.* Dominus *Barth.* ad precedentia argumenta sic respondet. Aut loquimur in contractibus nominatis, & non est locus penitentie in eo, in quo est obligatio contracta, ut in *l. sicut* F. *de act. & oblig.* & *l. in commodato § sicut* F. *commodati*, & hoc nunquam fallit: Aut loquimur in contractibus innominatis: Et tunc aut sunt celebrati causa dirimendarum litium; & tunc non est locus penitentie, *C. de transact. l. quamvis.* Aut non celebrantur causa dirimendarum litium, Et tunc. Aut in nulla parte aliquid est impletum, & absque dubio locus est penitentie: Aut ex utraque parte aliquid est impletum, & non est locus penitentie, quia obligatio est perfecta, ut in *l. ex placito C. de rerum permutac.* Aut ex una parte aliquid est impletum perfecte, et ex alia non: & tunc superest facultas implendi, & est locus penitentie, ut F. *de conditione causa data causa non secuta in l. 3. § sed & si tibi.* Aut non superest facultas implendi, Et tunc. Aut non superest modo, nec unquam fuit facultas implendi de jure, vel de facto. § Aut ab

ab inicio fuit facultas, & postea desiit. Primo casu, aut ille qui implevit fuit sciens, & non est locus penitentie, aut fuit ignorans, & tunc secus. Ex parte vero recipientis non distinguitur scientia vel ignorantia, ut in *predict. l. 3. § si liber homo.* § Secundo casu potest penitere, dum tamen indempnitati adversarii consulatur; non autem potest repeti quasi causa non secuta. Et ubi facultas implendi deficit post moram adversarii ex parte implentis, ex parte vero ejus cui est impletum nullo modo locus est penitentie, sed ista solutio non placet *Jacobo de Bello visu in li. feudorum c. 1. de vassallo qui contra constitutionem Lotarii &c.* ubi ipse tangit hanc questionem, & clarius in *c. ultimo in e. li. feudorum de capitaneo qui curiam vendidit.* Tu tamen dic, Aut feudum est simplex & in determinatum, propriam habens naturam, aut est occasionatum & determinatum, nec habet simplicem & propriam feudi naturam. Primo casu potest refutare feudum domino invito indistincte, ut in *dict. c. de vassallo qui contra constituc. Loth.* Secundo casu non potest, ut in *preallegata lege, sicut C. de act. & ob. cum concordanciis:* & est ratio, quia primo casu non est obligatus cum effectu, sed solum astrictus servire juramento, & naturali jure seu instinctu nature propter beneficium quod recepit a domino, ut F. *de petic. heredit l. set & si lege § consuluit,* & ideo potest refutare feudum, & solum deum habet ultorem si fidelitatem non servaverit, *C. de Jurejur l. 1. & 2.* § Et hic in juramento inest quedam tacita conditio, scilicet si res in eodem statu permanserit, & feudum retinuerit, *ar. 22. q. 2. c. nequis,* & *Extr. de Jurejur. c. quemadmodum maxime,* quia videtur esse sibi datum feudum quamdiu habere voluerit, ut in *dict. ti. de vassallo qui contra constituc. Loth.* igitur & juramentum quod accessorium ejus videtur prestitisse, eodem modo ar. F. *de usufruct. l. si absentem & l. cum fructuarius.* § Set in 2. casu est obligatus ex pacto civiliter & naturaliter, ut per stipulationem, vel per pactum appositum in traditione, ut *C. de pact. l. petens &* F. *de pact. l. in traditionibus C. de rerum permutac. l rebus:* & tenetur actione ex stipulata, si incertum est in stipulatione vel certi conditione, ubi certum vel prescriptis verbis actione, si stipulatio non intercessit,

cessit, vel secundum quosdam certi conditione ex moribus, & ideo hoc casu non potest refutari invito domino ar. *C. de transact. quamvis.* Vel distingue brevius § Aut est feudum concessum ad certum servicium, & non habet locum penitentia; & est ratio, quia status obligationis est certus, & ideo ex postfacto non potest mutari *F. de verb. oblig. l. insulam intra.* Aut est simpliciter concessum, & tunc potest renunciari, quia tacite inest hec condicio, si renuncietur. Et hanc tacitam condicionem inducit consuetudo, ut in *dicto ca. de vassallo, &c.* & de capitaneo qui curiam vendidit, in *glo. ultimi capituli*, & ratio est, quia re deficiente, deficit & onus rei, ut *F. de usufruct. l. cum usufructuarius in l. si neque C. de servitur* & in *l. Ticius F. que res pignori oblig.* § Sed unum adhuc restat inquirendum, videlicet, quo titulo tale ut predicitur feudum, retinetur? Et respondeo, quod quodlibet feudum retinetur per institutionem, investituram, & missionem in possessionem. Institutio, ut dicit *dominus Dynus in c. beneficium Extr. de regul. jur.* est Juris alicujus beneficii verbalis collatio. Investitura est institutionis seu collationis illius confirmatio, seu declaratio, per quam inducitur confirmatio. Missio vero in possessionem est precedentium, scilicet institutionis & investiture realis executio. Quod per similia patet. Nam in institutione heredis tria sunt per ordinem observanda. Primum est Institutio, que precedit dispositionem verbalem. Secundum est Institutionis irrevocabilis confirmatio, que contingit per consequens factum, & per hereditatis vel feudi vacationem. Tertium est institutionis, & investiture, sive confirmationis executio, que contingit per aditionem hereditatis, & per subsequens adminiculum, scilicet per apprehensionem & possessionem corporalem, licet illa verba non sint necessaria ad adquisitionem possessionis, *C. de testamentis l. olim, de adquirenda poss. l. cum heredes, in princ.* & *de bo. pos. l. pr. &* 2. Et idem est in datione tutoris. Nam datur aliquando tutor a testatore; sed datio illa verbalis confirmatur a judice, ut patet *C. & F. de confirm. tutorum per processum.* § Sed tertio sequitur decretum Judicis administrationem concedentis *C. de arbitrio tutele l. fi.* & in

Authent.

Authent. ut hii qui obligatos, &c. § *penultimo coll. 6.* ibi tradit curam ei qni ad eam accedit, *&c.* sic est in feudo. Nam primo est feudi concessio, 2. ejus investitura, que est precedentis concessionis confirmatio, & 3. in possessionem inductio, que est concessionis & investiture realis executio, ut patet per processum tituli *quid sit investitura coll.* 10. Et licet predicta non sint similia quantum ad omnia, similia tamen sunt quantum ad ordinem, successionem, & absolutam atque propriam significationem verborum. § Sed jam queritur si predicta locum habeant in feudo ligio: & puto quod non; quia talis contractus habet vim legis, ut *C. de donac. inter virum & ux. l. pe.* & *F. de publicanis l. Cesar in textu & glo.* & plene per *Barth. ibidem* & inferior non potest tollere legem superioris, maxime Principis, ut *C. de leg. l. pe.* & plene ibi per *Dynum*, & per Dominum *Cynum ibidem*: sic ergo patet differentia inter feudum ligium & non ligium. Et scias, ut notat *Innoc. in c. veritatis Extr. de dolo & cont.* Quod si dominus fuerit excommunicatus, suus vassallus liberatur a fidelitate durante excommunicatione, non obstantibus supradictis, & concedit *Johan. ibidem.* § Jam sequitur quartum punctum feudorum, utrum cetera bona vassalli ligii sint propter ligium juramentum affecta? Et dico quod non, immo sunt libera, sicut sunt bona castrensia, quia quoad onera creditorum, divisionem recipiunt, ut *C. de test. militar. l.* 1. & *F. e. l. si certarum, & peculia diversi generis F. de pecul. l. hinc queritur* § *potest F. de minoribus l. denique* § *set utrum*, unde ligius & non ligius in hoc differunt, quod omnes res sunt libere, que non sunt obnoxie servituti, ut *C. de servit. & aqua l. alcius F. de servit. rustic. prediorum l. certo genere.* Porro hii liberam habent testamenti factionem in rebus francis et liberis: Nam et ipsorum status in seipso liber est, ut notatur *Instit.* § *de jure personarum*, in glo. super verbo *Servi* § 1. que glo. incipit *sed quid.* De feudalibus autem testari non potest, ut in *c.* 1. § *ad hec de pace juramento firmanda*, licet quidā dicant, quod si esset feudum francū, posset testari in ecclesiā tanquā inter liberos salva proprietate domini & debitis serviciis. De hoc consuevit notari *Extr. de fide instrument. c. inter dilectos.* Quod mihi non placet

placet, nisi consuetudo hoc concedat, quia sic esset ablata domino spes consolidationis, cum ecclesia non desinit esse heres, ut in *c. si clientulus de feud. alien.* de hoc est *glo.* F. *de verb. ob. l. si ita quis* § *ea lege*, ubi vide plenissime de ista materia per *Barth.* & *in l. si ita quis* § 1. F. *de le.* 2. & per *Dy. in l. pat.* § *Jul.* F. *de le.* 3. & per *Cy. c. de condic. ob causam l. ea lege*, & per *Barth. in l. filius* § *deinde.* F. *de le. pr.* § Item videtur esse contra naturam feudi quod ecclesia succedat, cum ingressus monasterium deponat feudum, & non adquiritur ecclesie, ut in *c.* 1. *de eo qui arma bellica deponit.* Sed illud debet intelligi, quando est tale feudum cui non possit serviri per substitutum, F. *de pignor. l. ex vectigali, Extr. de probationibus c. in presencia, & notatur, C. de sacro, & Authent. ingressi.* Non tamen nego quin propter serviciorum re tardatam prestationem, vel propter ipsius feudi temerariam fruitionem, si quid deberetur nomine pene vel dampni, possit dominus recurrere super certis bonis sicut quilibet creditor, *c. de sacro, & Authent. qui res jam dictas*, F. *soluto matrimonio divortium* § *si fundum ad instar fructuarii.* Sic ergo finaliter nota, quod omnis qui non recognoscit superiorem in regno, potest licite recipere ligium juramentum, quod eciam tali legitime prestatur, alias non, ut patet ex predictis. Sed pone, feudatarius commisit delictum propter quod sua bona sunt publicata: queritur, an jus feudi publicabitur? Videtur quod sic, per textum *l. si finita* § *si de vectigalibus* § *de dampno infecto.* Idem videtur tenere *speculator de feud.* § *quoniam, versiculo* 40. Tamen quicquid ipse dixerit, textus est in contrarium; videlicet quod feudum revertitur ad dominum, vel ad agnatos. Et sic si vassallus privatur, tamen fisco non adquiritur, ut *in x. coll. si vassallus feudo privatur*, & si de feudo controversia fuerit *c. si vassallus culpa*, & de eo qui inter fratrem domini sui *c.* 1. *facit de prohibit. feudi alien. c. Imperialem* § *illud quoque.* § Sed contra predicta videtur *glo. in lege. si quis in tantam, C. unde vi.* et *ibi Cynus, & Jac. de Arenis.* Respondeo, et fateor quod suo jure privatur, non tamen adquiritur offenso, sed ad dominum revertitur per jura predicta. Pro hac facit quod si vassallus efficitur clericus, vel Religionem ingre-

ditur, statim perdit feudum, nec transit ad ecclesiam, ut in *Anthent. de milite qui arma bellica. c.* 1. et est casus, si de feud. controversia fuerit, *c. si clericus coll. x.* et de beneficio investure *c. 1. in fine.* licet quidam distinguant in *Anthent. ingressi prius allegata, ubi glo. tangit.* Et ratio hujus est, quia cum feudatarius debeat servitutem personalem, ut in *Anthent. quibus mo. feudum amit. c. 1. coll. x. & que fuit 1. causa beneficii amittendi, c. 1.* et propter hoc habet utile dominium, non potest separari a sua causa: sic ergo in fiscum non transit illa obligatio fidelitatis que est mere personalis, ut in *Anthent. de forma fidelitatis c. 1. coll. x. igitur nec feudum.* Item quia alie sunt opere unius, et alie alterius hominis, ut in *nemo est* F. *de duobus reis*, nec homo facit ad maliciam, an aliquis potest servire per substitutum, cum vassallus a feudo cadat, ut supradixi. § Dico ergo in proposito, quod ex secundo decreto non transibit jus feudi in illum qui petit cavere de dampno infecto: quia tamen istud jus sit unicum cum obligatione personali qua tenetur feudatarius, que obligatio non transit, nec potest transire, nec jus feudi erit; ergo forma secundi decreti hoc casu quod hinc denegetur jus feudi cum in petitione transferatur possessio quam ipse feudatarius habebat:. ut clare probat dominus *Barth.* F. *de dampno infecto l. si finita § si que vel qua sunt.* § Nec obstat illa *lex pr.* F. *de fund. dotal.* quia ibi locatur in marito, qui plenum jus habet, et habet jus alienandi ex causa necessaria in eo qui habet fundum vectigal a civitate obligatione personali, quia habens fundum vectigal tenetur transferre feudum ad successores, ut F. *de public. l. imperator.* merito tunc transit in realibus: Sed quero, quid si agatur contra feudatarium actione personali, utrum ex secundo decreto, vel in causam judicati possit feudum accipis. Dico quod sic, ut transeat commoditas in alium, ipse autem remanebit obligatus ad servicium, ut F. *de re judic. l. commod. C. de excepc. rei judic. l. stipendia.* Et ideo aliud in causa dampni infecti, quia cum secundum decretum interponatur ex vicio rei magis quam ab opere, non esset equum ut unus faceret servicia, et alius haberet commodum: Sed cum agitur pro obligatione personali, cessat ista iniquitas.

Nam

Nam si ego servio, & creditor meus habet commodum, satis ego videor habere cum per hoc liberer. § Et eodem modo dico, quod si ageretur contra dominum in solidum, posset fieri missio ex secundo decreto in commodo quod percipit a vassallo, & contra patronũ in cõmodo operarũ quod precipit a liberto, licet hoc non potest credi, casus est F. *de adquirend. hered. l. pro herede § si quid tamen, & quod ibi notatur in magna glo.* Item pro hoc facit quod res alienari prohibita, alienari potest in hanc causam necessariam, ut *in l. peto § predium* F. *de le* 2. Ipse enim heres habere videtur, quando sui creditores habent. § Incidenter tunc quero, an propter prelati ingratitudinem donatio facta in ecclesiam possit revocari? Videtur quod sic, per *l. jubemus nullam C. de sac. ecclesiis. Tu dic.* Quod hoc potest dici verum quod ecclesia potest privari feudo propter prelati ingratitudinem durante vita prelati, quo tamen mortuo revertitur feudum ad ecclesiam vel successorem. De istis est *Barth. Instic. de donationibus § sciendum & conc. tex. in Authent. c. finali de capitul. Coraldi alias Conradi § & iterum coll.* x. ubi *Jacobus de Bello visu* optime tractat istam materiam cum suis incidenciis. Sed quid de feudo emphitiotico an publicatis bonis feudatarii transeat feudum in fiscum. § *Speculator* videtur tenere idem quod in aliis feudis in *dict. § quoniam, versiculo xl. in fine.* Tu tamen dic. Aut est emphitiosis ecclesie, & ecclesia potest repetere a fisco indubitanter casus est, *de alienatione emphitiotic. c.* 1. *coll. ix.* Aut est emphitiosis alterius privati, si quidem est talis emphitiosis que forte ex conventione transiret in alium extraneum heredem, tunc transibit in fiscum qui habetur, ut heres, *in l.* 3. *C. ad legem Jul. de 6. cum similibus ut in l.* 2. F. *de bonis dãpnatorum* & ibi bona glo. de hoc, & si dominus repetat feudum tanquam indebite alienatum non obstat, l. predict. ut dixi, quia hec obligatio personalis prosequitur possessorem: secus est in alio emphiteota. Hanc differentiam ponit *Cynus de Jure emphi. l. finali.* Sed certe *glo. ordinaria C. de fundis patrimonialibus l.* 1. *li.* 11. aliud innuit. § Ulterius quero quid de feudo linellario, de quo tangit *glo. C. de sacrosanctis ecclesiis Authent. ingressi*, & *Azo in summa C. locati.* cito post

principiū dicit, quod ibi contractus est, quando vassallus locat ad xx. annos § *Cynus* eciam hoc tangit *C. de jure emphi. l. pr.* ubi dicit textus, *Illud quod datur a vassallo perpetuo sub modica pensione dicitur linellus*, ut in *Authent. qualiter poterat olim feudum alienum, c. 1. in fi. coll. x.* & ideo non dicitur proprie emphitiosis, quia concedens non est dominus, nec concedit ut dominus, tam hodie hiis vocabulis abutimur, & pro eodem communi usu loquendi accipitur, sicut contractus emphitioticus. Set si vere ponam contractum libellarium, hec emphitiosis accepta a primo vassallo vel primo emphitiota, & alteri sub vili precio, duorum forte denariorum, que valet C. ad xx. annos tradita contractum explet, & tunc in casibus in quibus dixi ad dominum reverti, non revertetur ad eum qui dedit pro ipso vili precio, sed ad dominum primum, ut notatur in simili *C. de jure emphit. l. fi.* § Sed est casus hodie de hoc de prohib. feudi alienac. *c. Imperialem* § *illud quoque coll. x.* Sed in hiis casibus distingue pro rat. illius textus, & solvitur questio, ulterius quero, quid de feudo precario? *glo.* de hoc tangit *F. de dampno infecto l. si finita* § *si de vectigalibus*, et in *Authent. ingressi C. de sac. ecclesiis*, et *Cy. in. l. 1. C. de Jure emphit.* Set certe hic non est contractus precarius, de quo loquitur titulus de precario: quia illud revocatur ad voluntatem concedentis. § Set est quidam contractus concessionis ad quinque in quinque annos, vel in majus tempus; Et istud nomen contractus est majus de consuetudine quam de jure, ut *Extr. de precario c. 1. & ibi per Innoc.* tamen in omnibus, & per omnia, est ejusdem nature cujus est emphitioticus. Et ideo quod supradixi hic repeto, & facit quod notatur in speculo in *dict.* § *quoniam versiculo* 40. Et nota secundum *Bernardum in c. 1. Extr. de precario*, quod precarium est quod precibus petenti utendum conceditur tamdiu, quamdiu is qui concessit pati vult; *con. F. de prec. l. 1.* § Superius jam vidimus quid est feudum, & quomodo adquiritur, & quomodo eciam retinetur. Restat jam videre si feudum possit alienari. Respondeo, quod neque feudum, nec minima pars ejus, sine consensu domini alienari potest. Et si fiat alienatio, id quod alienatum est ad dominum revertitur

titur nulla prescriptione obstante, ut in *constit. Frederici de probibita feudi alienac. per Fre. c. Imperialem.* De istis est *Host. in summa titulo de feud.* § *quid hodie.* Sed nunquid potest feudum concedi in dotem? Distinguendum esse puto. Aut feudum est temporale, & tale potest dari in dotem usque ad mortem vassalli, & non ultra, nisi dominus consenciat, *Extr. de donac. inter virum & uxorem c. nuper.* Aut est feudum perpetuum & patrium, in quo succedit filius; & tale potest concedi in dotem, & eciam potest relinqui pro mortuario, *Extr. de re ecclesiastica non alienand. c cum laicis secundum Hostiensem.* § Et quod tale feudum possit dari in dotem, notat *Innoc. in c. nuper.* Set *Bernardus* notat contrarium, *Extr. de constit. c. que in ecclesiarum.* Et est textus pro eo *in libro feudorum, quibus modis feudum olim alienari poterat c.* 1. § *donare.* Et idem tenet *Speculator, in titulo de feudis* § *quoniam super homagio, versiculo xxxviii.* Set ad ista respondet *Henricus Bowyck Extr. de feudis c.* 1. dicens, quod hoc videtur verius, nisi in casu, ubi vassallus ipsum feudum daret uxori sue, ut sibimet reacciperet in dotem; quia tunc videtur ipsum alienasse proprie, set brevi manu ad eum revenire debere, ar. *F. de Jure dotium, l. licet* § *quociens quia non videtur versum, &c. F. de mihi rem verso l. si pro parte* § *versum.* Et ita loquitur *Innoc. in c. nuper prius allegato.* § Queritur ulterius, utrum vassallus possit sine consensu domini feudum alii in feudum dare? Et scias quod *Ber, Hostiensis, Ioh an.* & multi alii dicunt quod sic, *Extr. de constit. c. que in ecclesiarum,* & hoc dummodo non infeudetur ecclesie, ut *ibi in glo. quia non est proprie alienatio,* & *de feudi alienac. c. clientulus.* Unde dic secundum *Henricus Bowyck ibidem,* quod jure antiquo novo & novissimo permittitur vassallo feudum suum alii in feudum dare, ut *in l. feudorum de controversia investiture* § *fi.* & qualiter olim feudum alienari poterat *c.* 1. *& per quos fiat investitura c.* 1. § *set & res.* Et si de feudo controversia sit *c. beneficium & de lego corridi c.* 2. § *similiter, & de probibita feudi alienac. per* Fredericum *c. Impeialem* § *illud quoque precipimus* & § *callid.* Et hoc dummodo hoc faciat sincere & bona fide, non in fraudem, illud alienandi a domino, vel sub colore investiture

re precio accepto illud vendere disponat & dissimulet in feudum, set equali persone sibi dare potest, & ea lege, qua ipse dictum feudum habet, & non alia, ut in dictis capitulis manifeste apparet, sicut notat *ibi glo.* & *Jac. de Bello visu clarissime ibidem.* § Et notandum, quod si vassallus faciat pro feudo fidelitatem alteri quam vero domino, Ex hoc feudum incidit in commissum, quia quantum in ipso fuerat alienavit, per *dict. c. Imperialem.* Quandoque tamen contingit, quod aliquis de eodem feudo facit fidelitatem duobus dominis, majori scilicet domino, & minori, salvo jure majoris, cui & minor de eodem feudo fidelitatem facit. Hoc notat *Hostiensis* & *Iohan. Extr. de jurejur. c. eam te.* Ex quibus sequitur, si vassallus posset feudum suum alteri in feudum conferre, tunc videtur quod invito domino possit feudo renunciare. Ad quod dicendum est, quod refert, quia aut renunciat feudo in manibus domini, & hoc facere potest indistincte, nec tenebitur de cetero sibi servire, ut *C. de questionibus l. servus.* Et est textus *in li. feudorum de vassallo qui contra constituc. Lotharii c.* 1. & per *Hostiensem in Summa titulo suo de feudis § fi. verb. est eciam,* & *in summa Confessorum titulo de decimis q. lxviii. utrum vassallus & conc. arch. in rosario xxii. q. ultima de forma glo. penultima,* & *Guill. de Monte Land. Extr. de re judic. c. fi. super verb. ex natura feudorum in cle.* § Idem *Vincencius* & *Compostol. Extr. de const. c. que in ecclesiarum.* Et dominus *Odo de Senon. titulo suo de interdicto uti possidetis dum tamen non intempestive renunciet.* Set istorum opiniones intelligit *Henricus Bowyck* esse veras in vassallo similiter ad servicium obligato. Set si sit ad certum officium specialiter obligatus, tunc secundum eum invito domino non potest feudo renunciare propter obligationem hinc inde contractam, que fortius ligat quam obligatio generalis, *Extr. de prebend. . quamvis le.* 2. *F. de pignorat. oblig. l. generali,* & hoc notat *glo. in Authent. de capitaneo qui curtem vendidit c. fi. coll.* x. *quod vide plenius ibi.* § Superius tractavimus, ultrum vassallus sine voluntate domini possit feudum in alium transferre. Nunc videamus, utrum econtra dominus sine voluntate vassalli possit feudū in alium transferre? & videtur primo quod sic; ad instar cessionis

que

que poteſt fieri contra debitorem eo invito, ut legitur & notatur *C. de donationibus l. illam. Et denovationibus. l.* 3. Et quia nichil eſt tam naturale quā voluntatē domini volentis rem ſuam in aliū transferre ratam habere, ut *Juſti. de rerum d. § per traditionem.* § *Azo*,cujus fuit hec queſtio, determinat,quod ſicut vaſſallus non poteſt invito domino feudum alienare,quinymo talis alienans ipſo jure cadat a jure feudi ſecundum *Innoc.* & *Iohannem* ut ſupradictum eſt : ita nec dominus poteſt invito vaſſallo, quia contrariorum eadem eſt diſciplina, nec debet ex contractu uni partium licere quod alteri non licebit, *ar. C. de fruct. & lit. expenſ. l. ultima. Extr. de mutuis peti. c. ult.* Et videtur caſus in *li. feudorum de probibit. feud. alien. per Fredericum c. Imperialem § preterea ducatus*, & ita determinat *Azo* in queſtionibus ſuis, in ſpecialiter in illa que incipit, *an dominus Rex, &c.* § Circa quod tamen moderni Doctores diſtingunt ; Aut dominus vult transferre vaſſallum ſuum in alium majorem dominum, & tunc poteſt, quia facit conditionem ejus meliorem, cum ſub majori Indice gens conſtituta, majori gaudeat ſecuritate, ut *in Authent. de confeſſ. ti. § gaudeant coll.* 3. Et ideo cum vaſſallo profit, cogitur conſentire, *F. ejection. l. in creditorem :* Aut vult transferre feudum cum vaſſallo in minorem dominum, & non poteſt, quia per hoc facit conditionem vaſſalli deteriorem. Set *Petrus de Bella pertica* tenet, quod nec in minorem transferri poſſit invito vaſſallo, quemadmodum nec jus filiationis transferri poteſt filio invito, *F. de adopt. l. 2. & l. in adoptionibus.* § Idem tenuit *Hoſtienſis, Extr. de ma. & obe. c. dilecti, & ſpeculator titulo de feudis* § 1. *verſiculo xxxix.* & hoc teneas de jure, quamvis in regnis *Anglie*, & *Francie* de conſuetudine contrarium obſervetur, ut clare patet per *Henricum Bowick Extr. de feudis c. ex parte § ſuper eodem in fi.* Item utrum vaſſallus poſſit feudum legare pro anima ſua, vide *Hoſt. in ſumma de Immunitate eccleſie* § 4. *eciam quantum &* § *ſet illa immunitas*, Dic ut ibi & bene, & *in ſumma confeſſorum l. pr. ti. xv. c. lxxi.* Quid ſi diverſe conſuetudines de feudis inveniantur in diverſis locis? Reſpondeo, & puto, quod ſalvis legibus imperialibus, que continentur in conſtitutionibus, feudorum natura & cauſa feudi ſecundum

cundum diversarum regionum consuetudines est diversimode terminanda. Consuetudine autem deficiente in regione aliqua, recurrendum est ad aliarum regionum consuetudines; & si nec illa appareat, constitutione vel lege scripta sine calumpnia uti possunt, ut dicit *Hostiensis in summa, ti. de feudis, versiculo finaliter.* § Ex predictis ergo conclusionaliter collige, quod feudum est beneficium quod ex benevolentia alicujus ita traditur alicui, ut proprietate ejus rei, que in feudum datur, penes dantem remanente, ususfructus ejusdem rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum, heredesque suos masculos, & feminas, si de eis nominatim dictum fuerit, imperpetuum pertineat, ad hoc ut ipse sive ejus heredes fideliter Domino serviant, sive illud servicium nominatim dictum fuerit a Domino quale esse debeat, sive indeterminate sit promissum, ut *in constit. Frederici: quibus casibus feud. amit. circa principium.* Viso jam per premissa quid est feudum ligium vel homagium ligium, & quid est legeitas, quid feudum emphitioticum, quid feudum linellarium, & quid precarium, que omnia ex nobilitate dependent: Jam redio ad priorem Finitionem nobilitatis ulterius declarandam. § Sequitur ergo in diffinitione *Acceptus*, per quod verbum insurgit dubium. Nam in illis civitatibus que reguntur per populum, illi aliquando qui dicuntur nobiles sunt minus accepti, ut in positione penarum. Nam plus puniuntur nobiles quam ignobiles, & in multorum officiorum & beneficiorum exhibitione, a quibus nobiles excluduntur; Et sic videtur; quod illi non debent dici nobiles, cum non sint magis accepti set minus. Et sic diffinitio nobilitatis quam premisi videtur claudicare, & talibus non congruit. Respondeo, quod nobilitas semper importat acceptionem ad bonum ejus ad quem refertur: quod potest esse duobus modis; vel secundum se, vel per modum cause: primo, quando secundum se, plura exempla sunt posita, quia quis non dicitur nobilis, nisi qua acceptus est in aliqua dignitate. § Secundo modo potest per modum cause, & loquitur in contrarium factum. Nam nobiles de jure communi penis pecuniariis plus puniuntur, ut in *l quedam delicta, F. de penis, & C. de epi. & cle. l. presbiteri.* Et

licet

licet istud plus puniri sit malum, tamen causatur a bono, & acceptatione facta de delinquente. § ideo quia nobilitas erat sibi concessa, lex habet pro majori delicto, si ipse delinquat, unde istud plus puniri respectu cause denotat bonitatem, scilicet in exhibitione beneficiorum. Nam à quibusdam removentur nobiles, & posito quod hoc removeri sit malum, tamen causatur a bono, quia populus videns nobiles delinquentes, necessitatem habet eos punire, quia nisi puniantur, alios opprimerent. Ideo ab officio nobiles aliquando removentur secundum justitiam. Et hoc videmus in Principe, qui propter salutem aliquos debet removere de una civitate in aliam, ut *in l. certe forma C. de jure fisci.* eciam interdum propter quietem civitatis, ut *in l.* 1. § *fi. F. de offic. prefect. urbis.* Et causa istius potest esse, licet removeatur nobilitas & acceptatio illius, quia minus acceptus, Et hoc est de mente *philosophi* 5. *politicorum*, ubi dicit, quod propter excessum removetur quis a civitate, aut quando quis fuerit majoris potentie, Consilium est meum relegare in agrum. Sic de legibus ordinari, ut nulli fiat excedens potencia, neque amicorum, neque pecuniarum, &c. ut ibi. Vides ergo quod per se, vel per respectum cause nobilitas habet in se quandoque certa gravamina adjuncta que sunt per se mala. Ex quibus infertur mirabilis conclusio, Aliquis privatur nobilitate vel dignitate propter delictum suum, certe quoad omnia commoda dignitatis sive nobilitatis erit privatus, set omnia nobilitatis onera, quatenus separabilia sunt, remanebunt. Quod arguitur per rationem, quia pena non debet esse causa premii, ut in *l. sine hereditaria F. de negot. gestis.* § Non debet tale premium eis concedi, per quod releventur ab oneribus. Et est expressum *C. de infamibus l. unica li.* x. & *F. interdict. & releg. l. relegatorum* § *fi. cum lege sequenti.* Et notatur in *Authent. de hered. & fal.* § *si vero F. ex quibus causis majores l. sicui.* Set contra, si placet, inductum est in penam & odium illorum qui de milicia per ignomineam revertuntur, quia non debent nec possunt morari in urbe, nec in tali loco ubi imperator sit, ut *F. de hiis qui notantur infamia l.* 2. § *ignominie causa versiculo, set & si,* & tamen convertitur ad utilitatem eorum,

quia per hoc excusantur a tutelis que deferuntur in urbe, ut *F. de excusac. tutorum l. set & milites.* Set dicendum est, quod idem actus non potest esse immediata causa pene & premii, ut in *l. relegatorum § ultimo & l. sequenti & in l. sine hereditaria, superius allegat.* & *C. de hereticis l. ne quis,* licet causa mediata & remota possit esse. § Nam causa inhabilitatis ad aliquem actum vel officium est propinqua, quia inhabilitacio est causa remotionis ab actu, que remotio est causa exemptionis a munere tutele, occasione actus precedentis infamie, ut *F. de suspect. tutoribus l. decreto.* § De istis est Dynus *Extr. de regul. jur. c. quod ob gratiam & conc. Barth. in l. 2. § nubes F. de his qui no. infa. & plene per eundem in l. eadem F. ad legem Jul. repetundarũ in quadam questione sua ibidem.* Et nunquid infamis possit esse tabellio. dic ut ubi. § Ulterius in diffinitione *ostenditur* hoc ideo dico, qnod si per mille annos quis cum omnibus virtutibus mundi viveret, & Princeps eum summe diligeret, tamen semper plebeus remanet, donec in eum feratur aliqua dignitas seu nobilitas, per quam distinguatur a plebeo, & patet forma per Regem *Assuerum* & *Aman*, ut scribitur *Hest. c. 2.* & de *Mardocheo ibidem c. 5.* ubi ostenditur notabilis modus nobilitandi aliquem per Regem, vel per Principem. Vel potest fieri ista ostensio verbis expresse hoc continentibus, & tunc non est dubium, ut *in l. aut ille.* F. *de le.* 3. In verbis tamen potest esse differentia. § Nam princeps quando nobilitat aliquem, communiter se refert ad nobilitatem que habetur respectu certe dignitatis, vel officiorum, ut *C. de privilegiis eorum qui in sacro militant palacio,* per totum, & specialiter, in *l. omnes qui de communitatibus conc. l. 1.* Aut cum aliquis princeps aliquem nobilitat; eum in aliquo nobili officio ponit; forte sic nobilitatum constituens Principem domus sue; ut ut patet in *Pharaone,* qui constituit *Joseph.* principem hospicii sui, ut *Genes. xxxix. c.* Et iste modus nobilitandi multum observatur ad instar *Pharaonis, & Joseph.* Et tunc solent Principes concedere sic nobilitato certa arma; per dictum nobilitatum, & suos heredes, portanda. Et talia arma sunt majoris auctoritatis quam alia arma per

sic

ſic nobilitatum aſſumpta, ut refert *Bartholus in tractatu ſuo, de armis pingendis circa medium.* § Unde jam oritur queſtio. Nunquid liceat nobili unicuique, ſibi Arma, aut inſignia, ad libitum aſſumere? Cujus queſtionis partem affirmativam ſic juſtifico. Nam ſicut nomina ſunt inventa ad recognoſcendum homines, ut in l. ad recognoſcend. C. de ingenuis manumiſſis, ita arma & inſignia ad cognoſcendum homines ſunt inventa, ut *F. de rerum di. l. ſanctum xxi. d. cleros, in verſiculo, & ideo*, ſet talia nomina cuilibet licet imponere ad libitum, ut *F. de falſ. l. falſi. C. de codicill. l. ſi. idem, per Cy. & Pe.* Ita inſignia & arma ad libitum cuilibet nobili licet ſuis clipeis inpingere, & portare. Pro majori, eſt textus, l. predictar. & minor ſufficienter probatur per *Cy. & pe.* in *l. ſi idem.* ſuperius alleg. Ergo titulos, ſigna, vel inſignia, unicuique Nobili licet aſſumere. Patet modus arguendi a pari, ſive a ſimili, pro quo *F. de le.* 3. *l.* 3. *&* F. *de furt. l. a Ticio, Extr. de bap. & e. ſ. c. majores, in verſiculo ſacro per Will. in cle.* quod tamen eſt verum; ſi nobilis fuerit, qui talia arma aſſumit, & alius in illo regno vivens, ipſa arma vel inſignia non portavit. Civitates autem, per ſtatuta earum faciunt, ut aliqui habeantur nobiles ſimpliciter, nec adiciunt qua nobilitate, ſet credo quod nobilitate infima, que eſt nobilitas innominata, de qua dixit *Barth. C. de dignitatibus l.* 1. *in pr. queſtione li.* 12. § Nam eſt ſpecies per ſe, & verbum debet referri ad id cui congruit communiter & in genere, ut in *l. legatum* F. *de le.* 3. Quandoque vero non exprimitur, & tunc oportet fieri aliquo actu hoc importante quaſi hoc eſſet de neceſſitate, *ar. l. pro herede* § *pap. ſcribit* F. *de adquirenda, hereditate*, ut ſi concedatur alicui aliquod officium, quod habet nobilitatem, vel dignitatem annexam, ut ſi concedatur alicui Ducatus, Comitatus, ſive marchia, F. *de muneribus & on. l. honor. & in x: coll. quis dicatur Dux marchio vel Comes c.* 1. Set dubitatur que ſunt iſta officia que habent nobilitatem annexam; hoc eſt, quod tales qui excercent illa officia ſunt ipſo facto nobiles. § Reſpondeo, quod de jure communi ſunt multa, ut patet per totum *librum, xij. C.* ſet quia iſta officia hodie non ſunt in uſu, ideo dabo, ſi placet, talem regulam.

jam. Illud officium, seville actus, habet in se nobilitatem annexam, quod in illa universitate ubi de hoc agitur, hoc habere reputatur. Istud probatur: primo auctoritate, ut in *c. de multa, ex. de prebend.* Secundo per textum F. *de muneribus & on. l. fi. in principio, ibi questuaria quoque.* § Nota ergo, quod ita demum est honor seu nobilitas, si pro honore in civitate habetur. Item probatur per rationem. Nam nobilitas, & dignitas sunt in acceptatione ejus qui potest tribuere dignitatem, & nobilitatem. Aut ergo ille populus qui habet illud officium in reputatione pro dignitate & nobilitate habet jurisdictionem, Et tunc sine dubio sufficit quod potest inducere, ut supradictum est: Aut ille populus non habet jurisdictionem, & tunc voluntas Principis requiritur. Set illa jam declarata est, quod illud quod ibi pro nobilitate habetur quod illa civitas habet, ut *in l. fi.* F. *de muneribus & on. supradictis.* § Ex istis tamen arguitur qualiter debent formari articuli, quando aliquis vellet probare aliquem nobilem. Primo debet probare quomodo communis usus loquendi & intelligendi sic habet, & habuit, quod appellatione communi continentur omnes de civitate nobiles, & ignobiles. Secundo, quod communis usus loquendi se habet, & habuit, quod ille qui est ux, vel Comes, seu de progenie Ducum, vel Comitum, seu militum, sit nobilis, & non contineatur sub appellatione popularium. Tercio quod ille homo de quo agitur, puta *Ticius*, est Comes, vel de progenie Comitum, vel militum. Eodem modo, si quis velit probare contrarium, scilicet, quod non sit iste nobilis, quia forte habetur jus commune contra se, debet facere articulos in contrarium. Et adverte ubicumque fit mentio de communi usu loquendi vel intelligendi, debes intelligere de communi usu loquendi ex longo tempore scilicet x. vel xx. annorum F. *de supell. le. l. labeo § non enim ubi modus probandi habetur optime positus.* Set si quis faceret articulū simpliciter, quod talis sic est reputatus nobilis, non sufficeret, quia verbum est equivocum, ut supradixi. Et tunc dic quod testis qui deponeret de articulo, non concludit de necessitate. *Extr. de probationibus c. in presentia.* Oportet ergo ut concludat quod sit nobilis, ille

ille nobilitate, que faciet quem differre a popularibus seu plebeis. § In jure autem illud nomen popularium, prout differt a nobilibus habetur *F. de appellationibus. l. si constat. & F. de penis l. capitalium § solent*. In quibusdam tamen partibus illi qui supra vocantur nobiles, appellantur magnates, ut *Florencie*. Alibi vocantur Majores, ut *Veneciis* unde secundum diversitatem locorum diversificanda sunt nomina. Quod est judicio Advocatorum qui sunt in partibus relinquendi. Dicas ergo tu quod verbaliter ille est nobilis, qui communiter appellando, nobilis appellatur.

CAP. XIX.

Ad quos descendit Nobilitas.

Expedita jam diffinitionis nobilitatis expositione; quero usq; ad quos descendentes, transeat Nobilitas, que attribuitur ex genere. Respondet *glo. C. de dignitatibus l. 1. li. 12.* dicens, *quod usque ad pronepotes*, ut *C. de questionibus l. dom.* que hoc probat. § Nam a pronepote non est aliquis acceptus a plebeis, ut ibi notatur, ergo, &c. Tu tamen dic. Quandoque illud, ex quo sequitur nobilitas, transit ad posteriores, ut regnum, Ducatus, Marchia, Comitatus, & similia; & tunc usque infinitum ille erit nobilis ad quem transit ex persona porentum, ut patet in Cronicis, de Rege *Arthuro* & Rege *Ricardo* primo qui fecit *pincernam suum* Regem *Cipri*. Quandoque vero non transit ad posteriores; & tunc de jure communi ex personis parentum capiunt filii nobilitatem, & istud non transit ultra pronepotes, ut supra dixi. Set consuetudo est in quibusdam partibus *Italie* quod omnes descendentes admittūtur ut habeantur pro nobilibus, donec perveniant ad paupertatem, vel artes viles, & tunc incipiunt esse ignobiles conc. lex. *ne quis c. de dignitatibus*, & ita loquitur auctoritas *Philosophi quinto politicorum*. Ubi dicitur, *Nobiles esse videntur quibus assistunt progenitorum virtutes & divitie*. Nam intelligo, quod politia, que tunc

tunc regnabat, admittebat nobilitatem ex progenie, quamdiu durabant virtutes, & divitie. Que quidem politia non erat satis justa, ut patebit inferius, cum jura velint quod nobilitas generis debeat attendi, ut *F. de transactionibus. l. cum hii. § si annos. C. de postul. l. providend. de nuptiis. l. si furiosi. Extr. de provid end. de multa. Extr. de appellac. constitue. xxx. d.* hoc autem per *arch. in rosario.* Immo dic quod aliquando non debet attendi nobilitas generis solum cum requiratur eciam nobilitas morum. § Nam ut dicit. *Galterus de Castellione.*

Nobilitas sola est animum que moribus ornat.

Art. F. de tut. & cur. dat. ab hiis l. scire § fi. Extr. de prebend. c. fi. & xl. dist. nos qui. & duobus capitulis sequentibus. xxxii. q. 4. iis ita, & notatur de prebend. venerabilis ubi *Johannem in novella*, ponit multa pulcra de nobilitate, & sunt versus *Ovidii de nuce.*

§ Nobilitas hominis, est mens deitatis ymago.
Nobilitas hominis, virtutum clara propago.
Nobilitas hominis, humilem relevare jacentem.
Nobilitas hominis, mentem frenare furentem.
Nobilitas hominis, nisi turpia nulla timere.
Nobilitas hominis, nature jura tenere.

Unde *Tullius* contra *Salustium. Sacius*, id est sanctius, *est me meis gestis florere, quam majorum auctoritatibus inniti, & ita vivere ut sim posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum.* Item *Ovidius de Ponto l.* 1. *epistola penultima.*

Non census, nec opes, nec clarum nomen avorum,
Set probitas magnum, ingeniumque facit.

Et hiis concordat *Matheus Vindociensis in poetria, parte prima c. vi.*

Virtus nobilitat animum: virtute remota
Migrat in exilium Nobilitatis honor.

§ Ex

§ Ex prædictis jam patet, quid est nobilitas, & quomodo adquiritur. Jam queritur; nunquid aliquo casu poterit nobilitas amitti? Et videtur quod sic. Ut propter monachatum; nam nobilis factus monachus amittat nobilitatem, ut *Extr. de purgatione canonica c.* 1. 27. *q.* 2. *scripsit.* Item per matrimonium: ut forte mulier nobilis nubit plebeo, ut, *C. de dignit. l. mulieres li.* 12. *& in c. scripsit. & in l. femine F. de senatoribus.* Item amittitur nobilitas propter crimen. *C. de Curionibus l. neminem.* in fine per *Jac. de Bello visu super vers. privilegia dignitatis.* Item propter crimina vel delicta aliquis incidit in infamiam, & propter infamiam perdit nobilitatem, *C. de dignitatibus. l.* 2. *& l. quociens.* Cum ergo aliquis ex filiis alicujus nobilis se gesserit virtuose, retinet nobilitatem & ille erit nobilis: si alius se gesserit viciose, perdit nobilitatem, & erit plebeus. Ita fuit de *Cayn*, qui occidit fratrem suum *Abel*, propter quod delictum perdidit patris nobilitatem. *Gen.* 4. *c.* Et de hoc ponit *Valerius Maximus* plura exempla, sub rubrica, *Qui parentibus claris degeneraverunt*, per totum. Item si nobilis habuerit unum filium prudentem, & legitimum, & alium spurium, vel bastardum; certe ad legitimum transit nobilitas, & non ad bastardum. *F. de statu ho. l. cum legittime de senatoribus l. liberos.* Exemplum eciam in *Abraham* qui habuit filium legitimum, & filium ex ancilla *Gen.* 21. *c.* § Sed pone: forte unus rusticus cepit esse valens, & probus, ac tenere statum nobilitatis; certe ipse non est nobilis: quia rusticitas perfecte purgari, vel ita cito evelli ab eo non potest, quamvis filii sui vel nepotes pretendant statum nobilitatis: set talis status vocabitur status pretensus, quousque talis virtus in eis habundet propter quam quis mereatur vocari nobilis, sicut cotidie videmus de rusticis provenientibus ad aliquem gradum civitatis. Unde ex patre ignobili, licet valente, nascatur filius nobilis, vel nepos. Set istud non esset verum, videlicet, quod ex vili patre ignobili possit descendere filius nobilis, sequeretur omnino quod aut omnes sunt nobiles, quod falsum est, aut quod nulli sunt nobiles, quia si primus parens fuit nobilis, sic & omnes ab illo descendentes. Et si

predictus primus parens fuerat ignobilis, tunc omnes descendentes sunt & fuerunt ignobiles: quia nunquã, in persona alicujus de vili stirpe nata, potuit incipere nobilitas, quod falsum est: ergo, &c. § Aut habemus dicere quod mundus iste fuit ab eterno, cum multitudine hominum nobilium, & ignobilium, quod falsum est, & contra fidem Christianam. Dic ergo quod neque solum a parentibus, nec solum ex diviciis efficitur quis nobilis, set ipse in quo concurrunt contenta in versibus *Ovidii de nuce*, quos premisi videlicet. *Nobilitas hominis est mens deitatis ymago, &c.* § Est vero nobilis & si ex nobili descendat, seu ex vili, vel plebeo, ut concludit dominus *Barth. in tractatu suo de nobilitate*, circa medium, quem posuit *in lege pr. C. de dignit. li.* 12. Et sic nichil aliud est vera nobilitas, quam vita humana, clara virtutibus per electionem & habitum anime intellectualis exterius operantis. Nec tamen omnis nobilis est generosus, ut supradixi, quia ille est generosus, qui descendit a parentela generosa. Et semper nota; quod sanguis non purgatur usq; ad quartum gradum inclusive: quamvis talis nobilitatus gaudeat regno, sive regalia, ut Rex *Cipri*, de quo supradixi, unde adhuc opiniones quorundam referam. § Fuit enim quidam nomine *Dancy, de Florencia*, vulgaris poeta, laudabilis, recollendeque memorie, qui circa hoc fecit quandam cantilenam in vulgari, *La doulce Ryme damour*. In qua recitat tres opiniones antiquorum: quarum prima talis fuit. § *Quidam imperator dixit, quod, Nobilitas est antiqua eris sive divitiarũ possessio cum pulcris regibus & moribus.* Alii dixerunt quod antiqui boni mores hominem faciunt nobilem, & hii de diviciis minime curare videntur. Alii autem dixerunt, quod ille dicitur nolibis, qui descendit de patre, aut avo, nobili. Omnes tamen has opiniones reprobat ipse *Bartholus*, ibidem, ultimo determinans, quod quicunque est virtuosus, ille est nolibis in illa virtute. Nec nobilitas esse potest ubi virtus deest. Alii insuper ponunt in universo tres tantum nobilitates, quarum prima est theologica, & supernaturalis, secunda est naturalis. Et tercia nobilitas est politica, sive civilis. Prima in conspectu summi Judicis est querenda apud quem nulla est

ob

obumbracio, nec aliquid latere poteſt: Nam apud deum eſt omnis nobilitas que eſt gratia dei; dico de gratia gratum faciente. § Item omnis qui virtuoſus eſt, ipſa ſcilicet virtute que facit hominem fœlicem, hoc intelligo ſi ſit in caritate, quia talis eſt in gratia. Non enim poteſt eſſe in caritate ſine gratia, ut dicit *ſanctus Thomas* 2. 2. *queſtione* Cx. *& q. ſequenti*. Et probatur verum *per Regum* 2. *ca.* ubi dicitur, *Benedixit deus, &c. quicunque honorificabit me, ego glorificabo eum; qui autem contempſerint me, erunt ignobiles.* Set illos ignobiles hic cognoſcere non valemus, niſi per revelationem dei. Dicitur enim *Eccleſiaſtici ix. c. Neſcit homo, au odio, aut amore dignus ſit.* Et multi ſunt predeſtinati qui apud homines ignobiles reputantur, pro quo bene facit quod ſcribitur *Sap. quinto*, ubi dicitur, *Hii ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperii. Nos inſenſati vitam illorum eſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore.* Et nobilis quantum ad hoc eſt, qui ſecundum philoſophie documenta vivit; que quidem philoſophia nobilem facit animum, ut dicit *Seneca epiſtola* 48. *Platonem* philoſophia nobilem fecit. Et *Criſoſtomus ſuper Matheum omelia* 44. dicit, *una eſt nobilitas, ſolam dei voluntatem facere, &c.* unde *Jeronimus de conjugio, Sola apud deum libertas eſt, non ſervire peccatis*: *Summa*, inquit, *apud deum nobilitas eſt clarere virtutibus.* Set de iſta nobilitate non plus tractabo, ipſam relinquens theologis declarandam. Secunda nobilitas eſt naturalis; que duobus modis conſiderari poteſt; Primo modo prout convenit rationabilibus, & irrationabilibus, & aliis eciam ſenſu carentibus. Et iſto modo nobilia, & ignobilia dicuntur, ſecundum bonitatem operationum. Dicimus enim quaſdam aves eciam ejuſdem ſpeciei nobiles, & ignobiles, ut falcones, aquile, & ſimiles: ſic de lapidibus; ſic de piris, & pomis, & ſimilibus. Inter artifices eciam facimus diſtinctionem, meliores operarios, vocamus nobiliores, alios autem ignobiliores. Et de iſta nobilitate non intendo multum tractare. § Alio modo conſiderari poteſt prout cadit hec nobilitas naturalis in hominibus; Et intelligi debet naturalis, id eſt naturali ratione inducta, que ſecundum *Juriſtas*, deſcendit de jure gentium

K primevo;

primevo; quod apparet, quia solis hominibus congruit. Et de tali nobilitate loquitur *Philosophus pr. Politicorum c.* 4. Nichil alind quam virtus & malicia determinant servum vel liberum nobiles, & ignobiles. Quod tamen non est de omni virtute intelligendum, sed de ea virtute que competit aliquibus prout apti sunt dominari. Et hoc facit ad principale propositum hujus opusculi, non de ea que competit hiis qui apti sunt subjici, ut patet per *Philosophum, pr. Politicorum c.* 9. Dicendum est ergo, quod talis nobilitas est virtus, prout competit hiis qui apti sunt preesse & dominari. Item *Philosophus* ponit aliam diffinitionem nobilitatis, *pr. Ethicorum*, cum dicta additione, ut dicatur, quod hec nobilitas est quidam habitus in medio consistens circa ea que pertinent ad preesse, & dominari, cum hac determinatione. Et sic potest esse verum quod dixit poeta *Dancy*, ut supradixi. § Et de hac nobilitate loquitur *Canon, nunquam de viciis l.* 8. *dist. in principio*, ubi dicitur, *quod nunquam de viciis erubescamus parentum, &c.* ut ibi. Ad quod eciam optime facit quod dicit *Tullius in invectiva contra Salustium, Sanctius est me meis gestis florere, quam majorum opinioni inniti, & ita vivere ut sim posteris nobilitatis initium & virtutis exemplum.* § Tercia nobilitas est politica seu civilis, prout differt nobilis a plebeo, ut supra dixi in diffinitione nobilitatis posita per *Bartholum*, videlicet, *Nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, &c.* Set ad ista dicit *Seneca, quod unusquisque si vult potest se eximere a vulgo & effici nobilis vivendo virtuose animam virtuoso habitu induendo.* Et iste habitus potest a natura haberi sepissime. Unde dicit idem *Seneca li.* 1. *de clementia ad Neronem* quod animus illius qui ex nobilibus traxit originem facilius ad virtutes inclinatur quam alterius. Et ponit exemplum de equo boni generis, qui liberius freno regitur quam alius. Aliquando autem iste habitus adquisitione habetur, ut ipse ponit exemplum de *Eleante Ortolano* postmodum patricio. Cui concordat *Valerius Maximus l.* 3. *c.* 4. in principio, ubi ponit exemplum de *Tullio Hostilio*, qui in cunabilis accepit agreste tugurium; cujus adolescentia in pascendo pecore fuit occupata: & validior etas Romanum rexit imperium. Ponuntur

nuntur namque hujus materie plura exempla in predict. c. 4. § Alii adhuc dicunt; quod illa est vera & formalis nobilitas, que nedum hominem virtuosum, ex famoso & clarissimo genere descendentem, facit nobilem, verumeciam quemlibet possessorem virtutis nobilis, nobilem reddit. Et sic homo est nobilis secundum eos in tantum, in quantum ejus operatio est virtuosa, & ab anime bonitate habituata procedit. Ideo ad perfectionem cujuslibet virtuose nobilitatis duo necessaria requiruntur, scilicet habitus interioris electionis, & bone operationis exterioris effectus, alias non esset vera nec virtuosa nobilitas, ut probat ***Augustinus in libro de libero arbitrio***, ***virtus est bona qualitas mentis qua recte vivitur***. Quare ergo patet quod illa est vera virtus, & virtuosa nobilitas, que ex bona mentis qualitate procedit. Et sic illas duas felicitates includit videlicet bonitatem exteriorem in actu, & interiorem electionem in habitu. Et sic patet veritas versuum predictorum ***Ovidii de nuce*** quas premisi.

Explicit Liber primus.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib.* II.

CAP. I.

Incipit Liber Secundus, De bello justo & ejus speciebus.

BEllum justum est, quod ex edicto geritur, de rebus ablatis repetendis, aut propulsandorum hostium causa, ut 23. *q.* 2. *c. pr.* & patet per *Ysidorum, Ethimol. li.* 20. Item apud veros dei cultores ipsa bella pacata sunt, que non cupiditate aut crudelitate, set pacis studio geruntur: ut mali coherceantur, & boni subleventur, 23. *q.* 1. *apud.* Item bellum justum est, quando fit auctoritate ecclesie, vel principis, vel alicujus persone cui licitum est pugnare: dum tamen fuerit persona secularis, non ecclesiastica, 23. *q.* 7. *clerici.* & *q.* 1. *quid culpatur*: & q. 2. c. pr. § Item debet bellum fieri ex causa necessaria, & licita, & bono animo, non ex odio principaliter, set ut per bellum pax adquiratur: vel pro rebus repetendis, vel pro defensione patrie, vel propter justam obedientiam, & caritatem, 23. *q.* 1. *quid culpatur*: & *c. noli*: & *q.* 2. *c.* 1. & *q.* 3. *forte*: & *q.* 8. *si nulla*: & *F. ad legem Aquiliam. l. scientiam.* Item propter defensionem suam cum moderamine inculpate tutele, *Extr.*

Extr. de restitutione spol. olim. 1. in fin. ubi de hoc in *glo. per Bernardum*, moderamen hujusmodi tamen est, ut si vis inferatur cum armis, eciam cum armis repellatur; alias vero sine armis, ut *F. de vi & vi ar. l.* 1. § *vim vi repellere.* Et in tali justo bello potest quis si necesse fuerit omni die pugnare, & diebus dominicis & festivis 23. *q. ultima, Si nulla, & Extr. de reg. juris, c. quod non est licitum.* Et in armis bellicis multi deo placere possunt 23. *q.* 1. *noli existimare.* Et beatus *Gregorius* quosdam hortatur, ut milites congregentur, & ut contra hostes arma viriliter parent; 23. *q.* 8. *c. ut pridem glorie vestre.* Item precibus *Adriani* pape, *Karolus* Rex *Francorum* bellum cepit contra *Longabardos* 23. *q.* 8. *hortat. & precibus.* § Item *Joh. de Lynyano* alio modo diffinit bellum dicens, quod *Bellum est contentio exorta propter aliquod dissonum appetitui humano propositum, ad dissonantiam excludendam tendens.* Et declarat diffinitionem suam, ut sequitur; Dixit, *bellum est contentio*; hoc ponitur ut genus; Nam sub se continet & bellicam contentionem, & alias quascumque materias, ut in *l. si usus* § *fin. F. de aqua pluv. issonum*: ideo dixit dissonum, quia hec est causa unde oritur quelibet contentio, *appetitui humano*: ad differentiam brutorum. *Ad dissonantiam*: & est causa finalis cujuslibet belli, nam quodlibet bellum tendit finaliter ad tollendam displicentiam, que fuit belli introductoria, & sic fiunt bella propter pacem.

CAP. II.

De divisione belli, & qualiter dividatur.

IDem *Johannes de Lynyano* ponit divisionem belli: dicens, *Quod bellum aliud spirituale, aliud corporale. Spirituale*, aliud celeste, aliud humanum. *Spirituale*, celeste est, de quo habetur *Job* 14. *c. Humanum* est, de quo scribitur ad *Romanos* 7. *c. ibi. video aliam legem repugnantem legi mentis mee.* 32. *q.* 5. *si Paulus. Corporale*, aliud est universale; aliud particulare. De universali habetur *F. de captivis*,

captivis, & postliminio reversis, quasi per totum, & 23. q. & 2. Particulare aliud fit ob tutelam corpors sui & rerum, & de hoc habetur *F. de Justic. & jur. l. vim vi. F. de vi, & vi armata. l. 1. § vim vi repellere F. ad legem Aquil. l. scientiam § quod cum aliter. & l. 1. C. unde vi. & Extr. de restituc. spol. olim.* Aliud fit ad tutelam corporis mistici, vel ejus partis: propter defectum jurisdictionis, quod Reprisalie nuncupatur, de quo *in Authent. ut non fiant pignora, Extr. de injur. c. 1. li. 6.* Aliud fit propter contumaciam resistentis jurisdictioni Judicis, *ut in l. q. restituere F. de rei vend.* Aliud propter purgationem quod duellum appellatur, de quo *C. de gladiatoribus l. una.* & *de pugn. in duello.* per totum titulum. Set tamen verum est, quod bellum possit dividi prima divisione, per justum, & injustum. Set in hiis modicum insistendum est, quia Doctor supradictus *Joh. de Lyniano* in suo tractatu de bello singula exponit ad longum. § Videatis igitur eum si placet qui in suo tractatu hunc ordinem servat. Primo, & principaliter, tractat de bello spirituali celesti: Secundo de spirituali humano. 3 de corporali universali. 4 de particulari, quod fit ob tutelam corporis sui. 5 de particulari quod fit ad defensionem corporis mistici quod reprisalie nuncupatur. & 6 de particulari quod ad purgationem fit, quod duellum nominatur. De hiis omnibus predictus Doctor dixit sufficienter velle suum; Cujus dicta corrigere non sufficio. Set in 6 particula sue divisionis aliqua addere de sua licētia non erubesco: que si utilia sint lectoribus hic inserere, & que in guerris per me collecta sunt hic scribere non recuso. Quare est sciendum quod Doctor querit, 1 quid sit duellum? 2 quot sunt species duelli? 3 Quo jure sit permissum? 4 Quo jure sit inhibitum, 5 pro quibus causis sit licitum duellum. 6 Inter quos sit licitum? Et 7 qualiter sit duellandum? Et Doctor singula membra hujus divisionis sue usque ad finem sui tractatus notabiliter prosequitur, videatis eum.

CAP.

CAP. III.

Quid sit duellum.

IN questione quid sit duellum respondit *Joh. de Lyniano*, dicens, *quod duellum est pugna corporalis deliberata hinc inde duorum, ad purgationem, gloriam, vel odii aggregationem:* & declarat singula in diffinitione predicta contenta. Set pro eo quod dicit quod duellum est pugna, quero, que est differentia inter duellum & pugnam? & quamvis dictus doctor posuerit, quod pugna & duellum differunt sicut genus & species, dicens quod pugna ponitur ut genus: que pugna fit ad necessariam deffensam sui, de qua *in l. ut vim. F. de Justic. & jur. & l. 1. C. unde vi & in l. vim vi. F. de vi, & vi armata, & c. olim. Extr. de restit. spol. & in Clementina. si furiosus, de homicid.* Nam in pugna illa non est deliberatio ex parte aggressi generaliter, set ex parte aggredientis tantum, vel neutrius, ut probatur in *Clementina illa, si furiosus, de homicid.* § In duello autem est utriusque deliberatio. Dixit doctor, *duorum* quia tunc proprie duellum est, & inde duellum vocatur adherendo ethimologie vocabuli, *ut 16. q. 1. si cupis. Corporalis*, dixit, ad differentiam pugne *Judiciarie*, que fit eciam inter duos; ut puta actorem & reum, *ut in l. rem non novam C. de judiciis, & l. properandum*, eodem titulo, *ad purgationem, gloriam vel odii aggregationem.* Nam per hoc tangitur finis, & eliciuntur species duelli, ut dictus Doctor declarat.

CAP. IV.

Quot sunt species Duelli.

FIt enim duellum tribus ex causis ut supra dictum est, videlicet, aut propter odii aggregationem; aut propter gloriam in publico consequendam ex viribus corporis: aut propter purgationem alicujus criminis, vel

cause

causæ inter duellantes exorte. Et sic duelli tres sunt species: de quibus singillatim inferius dicam. Et primo de prima specie duelli, ut de duello propter odii aggregationem conjurato. Et dico, conjurato, quia requiritur quod partes duellare volentes, in ista prima specie sint jurate in presentia Judicis ad pugnandum usque ad certum punctum per dictum Judicem eisdem assignandum. Quod quidem juramentum in *Lumbarda* vocatur, Juramentum de Asto, quod idem est quod juramentum de calumpnia in Judicio contencioso fori civilis, vel ecclesiastici. Nam juramentum de calumpnia prestatur in Judicio contentioso, tam per actorem, quam per reum, *ut in l. pr. & 2. C. de jur. calumpnie, & Authent. principal. eodem titulo, Extr. c.* titulo, per totum, igitur hic a simili, cum eadem sit ratio, & sic eadem Juris dispositio F. *ad legem Aquil. l. illud C. ad legem falcid. l. ultima.* De quo quidem juramento de Asto bene notatur in *Lumbarda, in titulo, qualiter quis se defendere debet l. si quis alium asto, & l. sequenti & l. mentio.* Que quidem lex secundum Doctores, quatuor habet intellectus. Primus intellectus est in testibus contrariis: ut potius fiat duellum quam quod perjurent. Secundus intellectus est ut intelligatur in duobus contendentibus se possidere ut pocius duellent quam pejerent. Tercius quod intelligatur in eo contra quem juratum est, quod furtum commisit, & vult jurare contrarium. Quartus cum duo litigant coram Judice quod unus juravit; & delato Juramento alter vult jurare contrarium. Sed istud reprobatur quod ambo videlicet jurent sic & non sic. Set adducti ad duellandum compellans debet jurare; quod credit se habere justam causam duellandi. Sic & pars compellata jurare debet quod credit se habere justam causam defendendi.

L CAP.

CAP. V.

Qualiter fiet pugna cum fieri debet propter odii aggregationem.

CUm autem pugna fieri debeat inter aliquos nobiles, propter jura Regnorum; ut sepius fit in *Francia*, propter titulum Regis *Anglie* in Regno *Francie*, ducatu *Normannie*, ducatu *Aquitanie*, ducatu *Andegavie*, & comitatu *Synomannie*, ac comitatu *Pontivii*. Inter que quidem Regna, *Francie* videlicet, & *Anglie*, a temporibus *Belini* quondam Regis *Britannie*, nunc autem *Anglie*, qui primo Regnum *Francie*, cum predictis ducatibus suo imperio subjugavit, odio inenarrabili, & invidia, suos incolas semper nutrierunt, usque ad tempora *Arthuri*: qui iterum dictum Regnum *Francie* totaliter per se & suos occupavit; tam *Romanos*, videlicet *Follonem* tribunum, qui sub *Leone* Imperatore totam *Galliam* gubernabat viriliter devicit *Parisius* per duellum, modo qui sequitur. Dato ex utraque parte federe sacramenti convenerunt ambo sicut inter eos antea fuerat conjuratum in insulam que fuerat extra civitatem *Parisius*, populo expectante quid de eis futurum foret. Ambo erant decenter armati: super equos eciam mire velocitatis insedentes, nec erat promptum leviter dinoscere cui Fortuna arrideret in triumpho. ut itaque erectis lanceis, in adversis partibus steterunt, confestim, equos calcaribus capientes, sese maximis ictibus concusserunt. At *Arthurus Follonem* in pectore lancea percussit, & eum ad terram prostravit. Evaginatoque gladio eum durius ferire festinabat. Set *Follo* velocius erectus, pretensa lancea occurrit, illatoque infra pectus equi *Arthuri* letifero vulnere, utrumque ad terram cadere coegit. § *Britones* ut Regem suum *Arthurum* prostratum viderunt, timentes eum peremptum esse, vix potuerunt continere quin federe rupto *in Gallos*, & *Romanos* unanimiter irruerent. Ac unde metam pacis egredi jam meditarentur erigitur *Arthurus*, pretensoque clipeo imminentem sibi *Follonem* festino cursu petivit. Instantes

ſtantes ergo cominus, mutuos ictus fortiter geminant: alter alterius neci innitens. Denique *Follo Arthurum* ſic percuſſit, niſi colliſione caſſidis mucronem ebetaſſet, mortiferum vulnus forſitan intuliſſet. Manante itaque ſanguine cum *Arthurus* loricam & clipeum rubere vidiſſet, cum *caliburno* gladio ſuo *Follonem* in galea ſic percuſſit, quod caput dicti *Follonis* in duas partes diſſecuit. Quod cum per excercitum divulgatum fuiſſet, concurrerunt cives *Parisienſes*, apertiſque portis civitatem *Arthuro* liberarunt. Hec ſunt verba *Cronice*. Ecce quomodo odium cauſavit duellum inter duos optimos milites. Iſte modus pugnandi cotidie quaſi habetur in uſu in dicto regno *Francie*, ut multociens vidi: ubi partes duellantes dominum meum ſpecialem dominum *Thomam de Monte Acuto Comitem* Sar. *&* *Pertici*, multociens Judicem ad ſuam litem dirimendam elegerunt, qui uſque ad finem pugnas diverſorum inſpiciens, duellantes concordavit; & eoſdem cum gaudio, & honore muneribus eiſdem largiflue, ymo habundantiſſime datis, ad propria tranſmiſit: Iſtis ultimis temporibus noſtris: regnantibus videl. in Regnis *Francie*, & *Anglie* notabiliſſime memorie Rege *Henrico quinto* honoris militaris patre, & poſt eum filio ſuo *Henrico ſexto*, in Regnis *Francie* & *Anglie* Rege coronato.

CAP. VI.

Que requiruntur antequam duellum perficiatur.

PArtes forte duellare volentes de aliquo regno extraneo propter aliquam certam cauſam: tum propter favorem ſui principis, uni partium, impendendum; tum propter famam alicujus Principis, in cujus preſentia partes forte dimicare aut duellare deſiderant: duellum inter ſe uſque ad ultimum vite exitum perficere conjurant. Quod aliquando evenit propter ſuſpitionē adulterii, ut in *Lumbarda, qualiter quis ſe defendere debet. l. ſi quis uxorem,* ubi forſitā quia unus miles manu tetigit mamillas uxoris alterius militis, per quem tactū ſiniſtra ſuſpicio orta eſt; miles

 mari-

maritus vendicat alium, super crimine adulterii, commisso cum sua uxore, ad pugnam, ut in *Lumbarda de adulteriis l. si quis alii*, super qua re ambo conjurant ad duellum; & inter se per media amicorum eligunt aliquem notabilem Principem in suum Judicem: coram quo fiet istud duellum: aut fiet coram Judice loci vel civitatis. § Adveniente autem die ad duellum perficiendum limitato; ordinari debet quidam locus planus & amplus, in civitate, vel extra: qui circumclauditur cordis & funiculis, meremio fortiter aptato: ubi nullus erit tam ausus, misso banno personarum, & rerum, ut audeat tumultum vel clamorem facere, per quem altera pars possit offendi. Et prefatus Judex erit in loco illo prope introitum honeste locatos, qui diligenter videbit & considerabit ad mentem quis succumbat; & quod nullus alium aggrediatur antequam juraverint ex utraque parte, sc justa instancia uti, unus videlicet ad aggrediendum, & alter ad defendendum. Et si uno die duellum non finiatur, qualiter possit ad sequentem diem differri. Ista tamen fiunt de consuetudine, non de jure scripto. Quando tamen duellum fiet propter titulum Regni, vel terrarum, aut pro aliqua causa honesta: tunc Index supradictus potest ad suum beneplacitum inceptam & conjuratam litem quandocunque voluerit terminare. § Et ex talibus causis honestis duellantes debent sicut volunt optimis & fortissimis indui armaturis; tubicinantibus & aliis instrumentis musicis ministrallis ludentibus. Haraldisque, & eorum Prosecutoribus aliisq; suis ad Arma ministris, altis vocibus cum magno honore clamantibus; & nobilitatem sanguinis, parentele, ac aliorum magnificorum gestorum duellantium largissime declarantibus; dictorumque duellantium tunicis Armorum indutis, duellare volentes vel equis, aut si voluerint pedibus ad listas supradictas introducuntur; proclamataque causa hujusmodi duelli in presentia Judicis antefati per aliquem Haraldum, ad hoc per Judicem deputatum, sua hinc inde arma omnia invasiva, quibus partes duellare intendunt, dicto Judici per suos consiliarios & amicos tenentur sine fraude examinanda presentare. Quibus quidem armis invasivis sic ut prefertur per Judicem exami-

natis

natis & ad partes duellare volentes remissis; si in equis cum lanceis incipere sit inter eos conjuratum. In nomine domini tunc incipiunt, scipsos aggredientes, quamdiu placuerit judici supradicto. § Idem eciam modus observatur si ad jactum lancearum, absque equis, solis pedibus sit conjuratum. Et sic in aliis punctis duellandi fiet ad beneplacitum Judicis antefati. Et postquam Judex eisdem duellantibus finem indixerit duellandi, non licebit alicui eorundem alterum sub pena perpetui scandali amplius percutere: set ambo cessabunt effectualiter sine mora. § Et nota quod istud genus duelli est introductum jure naturali sumpto in suo secundo significato. Nam sensualis inclinatio proveniens a principiis naturalibus induxit ad experientiam virum corporalium solum & principaliter ad gloriam consequendam. Sic ergo hoc genus duelli inde proveniens inducitur: cum producens causam producat effectum. Et istud duellum est minus detestabile. Nam illud genus duelli quod fit propter exterminationem finaliter occasione inimicitiarum naturalium precedentium approbare non audeo, pro eo quod contrariatur precepto divino, illi videlicet, ***Non occides***, ***Deut.*** *5. ca.* § Set prius duellum non fit necessario ad exterminandum, set ad vincendum, quod bene contingere potest sine exterminatione, ergo hoc est minus detestabile: cum actus hominum distinguantur propter fines intentos. *F. de furt. l. verum. xv. q. 6. c.* 1. 14. *q.* 1. *quisquis pro alio de sententia excommunicationis cum voluntate*, & hinc est quod dicit philosophus 4 ***Ethicorum***, *qui fornicatur cum muliere ut pecuniam inde detrahat: non mechus est, set avarus.* · Item istud genus duelli fit propter experientiam fortitudinis, que fortitudo est virtus moralis, ymo est virtus cardinalis. Set nec virtutes morales, nec earum excercicia sunt inhibita jure gentium; ergo istud genus duellandi est licitum. Et ista sufficiunt ad presens, quantum ad secundam partem divisionis: videlicet, ad gloriam consequendam.

CAP.

CAP. VII.

Quid fiet, quando proceditur ad duellum propter criminis purgationem.

JAm ad terciam & ultimam partem divisionis supradictæ, que tamen prima est in divisione, illam videlicet, *ad purgationem* calamum vertere intendo. Et scias quod in viginti casibus est ordinatum per leges *Lumbardorum*, adjunctis duobus casibus de quibus fit mentio in legibus *Frederici* de pace tenendai, quod pro veritate duellandum est; quorum primus est in crimine lese majestatis alicui imposito, ut cum quis aliquem impetit super ullo crimine: dicens forte quod ille ymaginatus est mortem Principis, ut liceat ei qui accusatus est seipsum ydoneare, & si presens fuerit homo qui crimen mittit, liceat ei per pugnam crimen illud super se impositum si potuerit deicere. Sunt verba textus in *Lumbarda de pulicis criminibus. l. si quis qualemcunque.* § Secundus casus est si unus vocaverit alium Argam. Ninerum, vel Cuculum: & in illa vocatione perseveraverit, & dixerit se hoc probare posse; si de facto postea hoc per testes non probaverit, tunc fiet inter illos pugna, ut in *Lumbarda de conviciis l. prima*, & concordat *glossa. Extr. coll. quomodo feudum amittitur.* § *Item si fidelis in verbo cucurbitaverit in glossa.* § Tercius casus est: ut quando unus dicit quod alius per venenum parentem suum occidit, & ad hoc probandum se cum alio pugnaturum obtulerit; tunc si per evangelia affirmet quod isto animo causam ipsam non dixerit, set quod ei certa suspicio sit, postea habeat potestatem per pugnam hoc probare: & sic per pugnam ad vite exitum innocentia declarabitur. Ista probantur in *Lumbarda, de homicidio liberi hominis l. recolimus enim.* § Quartus causus est, ut si quis infra trengam vel post datum pacis osculum, aliquem hominem interfecerit, & de facto hoc negare voluerit, pugnam per seipsum facere tenetur, ut *Lumbarda de homicidiis in ecclesia factis l. qui vero infra treugam.* § Quintus casus est in crimine pariscidii quando sc, pariscidium committitur

mittitur propter cupiditatem bonorum patris: ut patet in *Lumbarda de parifcidiis l. ultima*, cujus legis talis eft textus. Quicunque propter cupiditatem rerum patrem aut matrem fratrem aut fororem vel nepotem per fe vel per alium interfecerit, hereditas interfecti ad alios fuos legitimos heredes perveniat; hereditas vero interfectoris in fifcum redigatur. Ipfe vero ordinante Epifcopo publice penitentie fubdatur. Quod fi ille cui crimen mittitur, negare voluerit, per feipfum pugnam faciat, nec ei liceat campionem pro fe dare. § Sextus cafus, quando imponitur alicui domino quod fervus fuus furtum fecerit, & forfitan manifeftum non fuerit, & Dominus conftanter negaverit quod fervus ejus dictum furtum non fecit; tunc ille dominus tenetur per pugnam fervum fuum purgare, ut in *Lumbarda de furt. & fervis fugacibus l. fi fervus in fine.* § Septimus cafus eft, quando aliquis liber homo accufatur de furto: licet ei in prima vice per facramentum fe ydoneare fecundum legem fi poffit: Et fi alia vice duo vel tres eundem de furto accufant, licitum erit ei contra unum ex hiis cum fcuto & fufte per pugnam in campo contendere, ut in *Lumbarda de furt. & fervis fugacibus l. fi quis liber homo, & eodem titulo l. fi quis alium de furto.* § Octavus cafus eft de illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem judicati fuerint, & poftea per gratiam vita fuerit eis conceffa: fi tales juftitiam ab aliis, aut alii ab eis querere voluerint, equale judicium inter eos terminabitur. Et fi aliquid, poftquam eis vita conceffa eft, cum jufticia adquirere poterant, in fua libertate tenebunt. Set in teftimonio fufcipi non debent, inter fcabinos ad legem judicandam locum non tenebunt; & fi facramentum aliquod eis delaum fuerit, quod jurare debeant, jurare poffunt. Set fiquis ipfum fcramentum falfum, dicere voluerit, per pugnam cum fcuto & fufte contendant, *ut in Lumbarda de hiis qui ad mortem funt judicati l prima.* § Nonus cafus eft fi *Aldio* compellatus five accufatus fuerit fuper aliquo crimine, patronus ejus ipfum defendere debet fi poffet per facramentum, & fi non poterit tunc per pugnam: nam *aldionem* fuum defendere tenetur, ut in *Lumbarda de hiis qui aldiones debent defendere l. prima.* § Decimus

cimus casus est; quando aliquis post mortem patris, filium de debito compellaverit quod pater ipsius ei debitor fuisset, & filius negaverit; tunc filius prebebit sacramentum si poterit secundum qualitatem pecunie unde pulsatur quod pater ejus alteri debitor non fuisset, aut per pugnam se defendere tenetur, *ut in Lumbarda qualiter quis se defendere debet l. si quis post mortem.* § Undecimus casus est, quando unus compellat aliud de incendio domorum, vel de furto, vel aliter, jurans quod non asto animo ipsum compellat, aut per pugnam fatigare querit nisi quod ipsam habet suspicionem, ut *in Lumbarda qualiter quis se defendere debet l. si quis alium.* § Duodecimus casus est quod si quis inventus fuerit cum uxore alterius turpiter conversari: id est si manus in pectus ejus miserit, vel ad alium locum, unde aliquid turpe esse potest, cum consensu ipsius mulieris: & crimen approbatum non fuerit nisi tantummodo quispiam de suspecto alium de sua uxore compellaverit, ipse qui compellat licentiam habebit aut ad sacramentum aut ad pugnam suspectum querere, ut in *Lumbarda li. pr. Qualiter quis se defendere l. si quis amodo.* § Terciusdecimus casus est multum generalis, & ordinatur in *Lumbardia*, ut perjurium evitetur, ut ubi palam apparet quod aut ille qui crimen alteri ingerit, aut ille qui se vult defendere periurare se debeat, *melius*, dicit textus, *visum est ut in campo cum fustibus pariter contendant, quam perjurium perpetretur absconse: ut in Lumbarda de Juramentis prestandis l. mentio.* § Quartusdecimus casus est quando per aliquem in certa causa juratum est & alter vult dicere quod primus falsum juravit, tunc lis illa finiri debet inter illos per pugnam, ut *in Lumbarda de Juramentis prestandis. l. de furto.* § Quintusdecimus casus est; si contentio emerserit de prediis; & utraque pars vel altera cum cartis seu inscriptionibus predium sibi vendicare voluerit; si ille qui falsam cartam appellaverit, per pugnam declarare potest si voluerit, ut in *Lumbarda de Juramentis prestandis l. de prediis.* § Sextusdecimus casus est; ut si contentio fiat de investitura predii alicujus: per pugnam veritas probari debet, *ut in Lumbarda de Juramentis prestandis l. de Investitura.* § Septimusdecimus casus est

ut

ut in deposito; ut si aliquis per se, vel per nuncium rem suam penes aliquem deposuerit, qui post illud depositum cupiditate ductus negaverit si xx. s. precium fuerit: veritas per pugnam probari debet, *ut in Lumbarda de Juramentis prestandis. l. si quis per seipsum.* § Octavusdecimus casus est, quando unus alium compellaverit: dicens, quod per vim Cartam de predio suo alteri fecit, vel propter timorem mortis predium suum alteri concessit; tunc lis terminari potest per pugnam, *ut in Lumbarda de Juramentis prestandis l. si quis dixerit.* § Nonusdecimus casus est, quando veritas probabitur inter contrarios testes, *ut in Lumbarda de testibus l. decernimus.* § Vicesimus casus est; si res furto ablata postea interciata vel inventa fuerit, licebit illi apud quem res illa inventa est sacramento se purgare de furto. & si non poterit se sic excusare, & actor ipsum super dicto furto compellat, tunc cum scuto & cruce fiat pugna, *ut in Lumbarda de rebus interciatis l. si res.* § Sunt insuper octo casus in quibus fit pugna non per partes principales, set per campiones: quorum primus casus est, si mulier machinata est mortem mariti, *ut in Lumbarda de consilio mortis l. si mulier.* § Secundus casus est, quando ille cui crimen mittitur negare voluerit; & tunc per se pugnam facere tenetur nisi ipsum excusaverit decrepita etas, aut juvenilis, aut notabilis infirmitas: propter quod videtur quod ratione tam majoris & decrepite etatis, quam minoris & juvenilis etatis quis per campionem poterit se defendere, *ut in Lumbarda de paricidiis l. ultima & de Jura. prest. l. quacunque.* Et nota quod *Johannes de Lyniano* colligit in ista lege tres casus; videlicet, decrepite etatis, juvenilis etatis & infirmatis. § Tercius casus in quo pugna fiet per campionem est, si quis alienam puellam, sive mulierem, fornicariam, aut strigam clamaverit: & probatum est quod non asto animo, neque per furorem hoc dixit, tunc ille pro ipso vano improperii verbo per cāpionem in duello seipsum defendere debet, ut in *Lumbarda de injuriis mulierum l. si quis puellam.* § Quartus casus est pugne per cāpionem; ut si quis suam propriam uxorem incriminatus fuerit asto, absque certa causa quod adulterata sit, aut in animam ipsius mariti sui tractasset:

ctasset: tunc licebit illi mulieri per sacramentum parentum se purgare si hoc facere poterit: sin autem per campionem in pugna seipsam mundabit, ut in *Lumbarda qualiter quis se defendere debet l. si quis uxorem.* § Quintus casus est in aldionibus qui de personis suis aldiones sunt, si eis, vel eorum alicui compellatio facta fuerit, patroni eorum eos in pugna defendere debent, per seipsos vel per suos campiones; *ut in Lumbarda de hiis qui aldios debent defendere l. prima.* § Sextus casus est quando quis alteri crimen de uxore sua miserit, dicens, quod cum ea fornicatus esset, aut adulterium commisisset; licebit ei cui crimen mittitur aut sacramento aut per campionem se mundare, ut in *Lumbarda de adulteriis l. si quis alteri.* § Septimus casus est si servus propter appetitum libertatis se liberum vocaverit, tunc licebit domino suo propter difficultatem insidiose approbationis per campionem suum litem dirimere. Et servus eciam per campionem pugnare potest, si morbus aut etas eum pugnare prohibuerit, ut *in Lumbarda de Jurament. prest. l. si servus.* § Octavus casus est si clericus alium compellaverit ordinatum; est in legibus *Lumbardorum*, quod ipsi non pugnabunt per se set per campiones, ut in *Lumbarda de Episcopo & ejus ecclesia l. volumus pr.* quamvis de jure canonico sit clericis omnino prohibitum aut per se, aut campiones in duello dimicare, ut *Extr. de clerico pugnante in duello tam ca. pr. quam* 2. ubi de ista materia est specialis casus & 2. *q. quinta, monomachiam, & de purgatione vulgari por totum.* Et licet omnes isti casus pugnandi in duello jure divino, jure nature, jure humano, canonico, & civili, sint prohibiti, adhuc de facto in omni regno & regione inter Christianos duellum, & modus duellandi, habentur in usu, ut recitat, & plene arguit istam materiam *Hostiensis Extr. de torneamentis c. pr. in verbo. condicto & in verbo, ostentationem.* Et quamvis duellum, ut dixi, per jura prohibeatur fieri, tamen quia habetur in usu, predictos modos supra posui pro eo quod multociens in duellis generosorum & nobilium in *Francia* interfui ut predixi.

CAP.

CAP. VIII.

Qualia arma, sint in hiis casibus, duellantibus, per consuetudinem concessa.

IN casibus istis quando proceditur ad duellum propter criminis purgationem de consuetudine Judex habet providere de fustibus cornutis cum targiis, vel scutis: que fustes & scuta erunt equalis longitudinis & grossiciei. Et pars compellans habebit primam electionem armorum predictorum, *ut in Lumbarda de testibus l, si quis cum altero & l. proxima precedenti.* Set utrum habere possunt gambrias, & galeas, in capitibus, neque lege, neque consuetudine invenimus. Et si prefate fustes sive scuta frangantur, non sunt alia eis aliquo casu prestanda. Aut si ceciderint fustes de manibus pugnantium, nisi duellantes poterint per seipsos dictas fustes recolligere, nove non dabuntur: Set sibi imputare debet qui fustem suam sic cadere permisit. Set de jure scripto ista non habemus: quamvis de usu, & communi consuetudine istud fuerit observatum. § De aliis questionibus motis per *Iohannem de Lyniano* super ista materia non multum curo. Videatis eum vel dominum *Barth.* qui glosavit dictas leges *Lumbardorum*: quem dictus *Iohannes de Lyniano* de verbo ad verbum est secutus.

CAP. IX.

De salvo conductu habendo.

DIxi supra in precedentibus, quod ubi committetur pugna inter nobiles viros ad gloriam, vel odii aggregationem: si illi qui pugnaturi sunt de Regno extraneo, nunquid si duo de *Francia* eligant Regem *Anglie* in eorum Judicem: possint ipsi venire in Angliam secure sine salvo conductu. Consulo ut si venire secure desideraverint quod sine salvo conductu illuc venire non presu-

mant. Et quia multociens in salvis conductibus est magnum periculū: propono hic inserere quandam formam salvi conductus prout ego solebam aliis ad mandatum domini mei specialis providere. Sequitur ergo tenor.

§ *Thomas de Monte Acuto Comes Sar. & Pertici, ac dominus de Monte Hermerii, locumtenens generalis in factis guerrarum, Domini nostri Regis per totum Regnum suum Francie, & ducatus Normannie, Aquitanie, & Andigavie, ac comitatus Cenomannie, & Pontivii, Universis Comitibus, Baronibus, militibus, scutiferis, Capitaneis, gentium, armorum, civitatum, villarum, castrorum, Fortaliciorum, portarum, custodibus & pontium, passagiorum, ac stipendariis, sive soldariis domini nostri Regis: & nostris quibuscunque: singulisque Justiciariis, ballivis, vicecomitibus, ac aliis Officiariis, & custodibus Iurisdictionum quarumcumque, & eorum Locumtenentibus, singulisque domini nostri Regis subditis cujuscumque nationis: & benevolis, has literas nostras patentes visuris vel audituris, salutem in omnium salvatore.* § *Notum vobis facimus, quod nos dedimus, & concessimus, ac per presentes damus, & comedimus, Egidio de Vitry militi, licentiam & salvum ac securum Conductum, usque ad finem & terminum trium mensium, videlicet Marcii, Aprilis, & Maii proximo post datam presentium sequentium duraturum: ad veniendum ad personam nostram a Civitate Turonensi, usque ad villam Alenconii in Normannia: & ibidem demorandi durante tempore vel certa parte salvi conductus sui supradicti cum decem equis tribus scutiferis, uno capellano &, quinque aliis servitoribus suis secum venientibus ad probandam & viriliter defendendam quandam compellationem inter eundem Egidium & Iohannem F. militem Anglicum conjuratam 24. die Aprilis proximo futuro, ut sperat, in presentia nostra, infra listas in parco Alenconii terminandam.* § *Quare vos omnes attente rogamus: & fidelitati vestre, auctoritate qua fungimur, mandamus; quantinus eundem Egidium cum equitaturis scutiferis Capellano & aliis suis servitoribus ac lanceis, gladiis, ceterisq; armaturis suis licet duplicibus pro persona sua ad talem actum necessariis: suisq; scutiferis, ac aliis servitoribus armatis vel non armatis cum gladiis, Scutis, daggariis, cultellis logis & curtis, cum forpicibus vel sine forpicibus cum calcaribus vel sine calcaribus venientibus honeste*

re-

recipiatis, & sine aliquali exactione ire stare & equitare ad nostrã presentiam, cum omnibus bonis & rebus quas secũ cariare disposuit in bowgis vel mãticis aut aliis quibuscumq; cistis, ut jocalia quecumq; aurũ argentũ in cunagio vel in massa lapides preciosos & margaritas & quecunq; alia jocalia cujuscunq; factionis fuerint seu valoris que in comitiva sua habuerit, cum per vos, aut loca districtus vel Iurisdictionis cum suis equitaturis ac aliis bonis premissis venerit ipsũ honeste recipiatis eidemq; & suis in hospiciis & aliis sibi & suis familis necessariis provideatis, suis tamen sumptibus & expensis. § Nolumus tamen quod dominus Egidius cum suis equitaturis ceterisq; familiaribus ac hernesiis pretaxatis, villas castra fortalicia vel districtus vestros ingrediatur, sine vestra benevolentia & voluntate, set cum gratiarum actione. Assignetisq; eidem tempus necessarium pro mora sua vobiscum, ac ipsum cum suis equitaturis & aliis hernesiis predictis libere exire & abire permittatis, expensis per ipsum & suos factis, in territoriis vestris primitus persolutis. Scientes ulterius, quod si contrarium hujusmodi salvi conductus nostri eidem aut suis in aliquo feceritis, nos contra vos & quemlibet vestrum secundum juris exigentiam graviter processuros. ***In cujus rei testimonium, &c.***

CAP. X.

Quibus modis prestatur securitas.

ULterius sciendum est quod salvus conductus sive securitas tribus modis prestatur. Primo videlicet per promissonem. Secundo, per persone publice adhibitionem. Et tercio per scripturam vel signi aut tituli appositionem. Primo per promissionem, ut si timeo quod tu inferas michi dampnum in corpore si per partes tuas venero, hoc casu poteris michi prestare securitatem promittendo quod non facies in dampnum sive molestiam, *ut in Authent. de mandat principium § set nunc. coll. 3. c. de hiis qui ad ecclesiam confug. l. presenti § penultima, & Authent. de monachis § si vero intra.* Circa quod quero: Nunquid ille qui dat istam securitatem, vel ipsam promittit,

mittit, teneatur dare fidejussores? Et videtur quod sic: quia promittit quod talis erit securus, igitur, &c. *Institut. de replic. § fi. F. soluto matrimonio l. si constante § quociens.* § Contrarium eciam videtur: quod expressum est quod promittit, ut supra: ergo intelligitur sine fidejussore, *ut in lege Pretor in fine F. de dampno infecto & in l. qui bona fide e. ti.* Item si deberet dare fidejussores promitteret factum alienum quod fieri non debet. *F. de verborum obligationibus l. stipulatio ista.* Ad hoc dico quod attendi debet qualitas persone promittentis. § Nam si talis qui promittit, fuerit potens, habens amplam Jurisdictionem, vel amplum patrimonium, ad quod sufficiens recursus haberi poterit, tunc non est necesse petere fidejussores: ut patet in titulo vel stilo cujuscunque salvi conductus, *ut in Authent. de mandatis principum coll. 3. in principio.* Si autem promittens non fuerit potens, ad respondendum pro dampnis lesi, tunc fateor necesse esse petere fidejussores, non obstante illo. § *Sed hiis ibi qui negligenti amico. Institut. quibus modis re contrahitur obligatio.*

CAP. XI.

Quomodo conceditur securitas per personam publicam.

Dixi, quod aliquando per publice persone adhibitionem conceditur securitas. Et iste modus multum habetur in usu, & specialiter, quando finitis obsidionibus & villis sive fortaliciis redditis, partes prius obsesse volunt per suam compositionem transire ad alias partes: quibus dabitur forte aliquis notabilis Haraldus, seu Prosecutor, qui sunt persone publice, ad conducendum dictas gentes per territorium sive Jurisdictionem Principis certe obedientie ad illas partes desideratas. § Et iste Haraldus conductor tunc vocatur Gardiator, *ut C. de erogatione militaris annone l. cum sepe l. 12.* qui gardiator tenetur ipsas personas, per eum ductas, custodire cotidie: & ita intelligo dictam legem *cum sepe*, cum dicat, *propter causas plurimas.* § Nunc quero nunquid quilibet Judex

potest

poteſt dare talem Gardiatorem? videtur quod non: quia ad ſolum Principem pertinet, non ad alium, *ut in l. cum ſepe & C. de officio Rectoris provincie l. ne quis F. de Judiciis l. finali F. de cuſtodie reorũ l. 1, & 2.* vel ſaltem in abſentia magni Principis, ad proximum Capitaneũ ſive ad Conſtabulariũ, vel talem qui habet poteſttem ad hoc ſpecialiter ſibi commiſſam. Et generaliter nota; quod omnes illi domini poſſunt concedere ſalvum conductum qui poſſunt indicere bellum juſtum; & tales Gardiatores cum neceſſe fuerit talibus aſſignare.

CAP. XII.

Quo modo preſtatur ſecuritas per ſigni vel tituli appoſitionem.

TErcio preſtatur ſecuritas per ſigni vel tituli appoſitionem. Ut ſi petas quod ponatur in domo tua velum regium, vel ſcutum armis regiis depictum, vel ſignum quodcumque regium; Dico quod hoc eſt tibi concedendum, & ita intelligo *l. cum ſepe* preallegatam. Et licet illa lex ſequatur *in militibus*. Idem dico in aliis quibuſcumque. Volo tamen quod ſi preſtabitur aliqua talis ſalva gardia vel ſecuritas, quod fiat cum optimo moderamine, preſentibus partibus, vel ſaltem ad minus cauſa publice cognita, *ut F. de adoptionibus l. nam ita C. de Fabricenſibus l. ſi quis Fabricenſium li. 11. per Barth. & in Authent. de mandatis Principum § titulos & argumento li. 3. C. de bonis vacantibus li. 10. in textu & glo.* Et ſecuritas ſive ſalva gardia conceditur per principatum tenentem, ut eſt dictum in precedentibus Cujus quidem ſalve gardie ſive ſecuritatis ſequitur forma. § *Thomas de Monte Acuto, Comes Sar. & Pertici, ac dominus de Monte Hermerii, Capitaneus generalis guerrarum domini noſtri Regis, &c. univerſis & ſingulis Ducibus, Comitibus, militibus, ſcutiferis, ſagittariis, Cuſtodibus civitatum, villarum, caſtrorum, fortaliciorum, pontium, portarum, paſſagiorum, Juriſdictionum, & diſtrictus quorumcumque, ac ipſorum locum tenentibus, ſeu eorum*

rum familiaribus, amicis domini nostri Regis, & subditis universis has literas nostras visuris vel audituris salutem in auctore salutis. Notum vobis facimus per presentes, quod nos dedimus & concessimus, damusq; & concedimus, per presentes, bonum & salvum conductum, ac salvam gardiam sive securitatem appatisationis vel al. Iohanni de S. & W. de B. procuratoribus habitancium in villa Sancti Lupi, juxta Aurelianos singulisq; parochianis ipsius parochie, ac eorum uxoribus, filiis, filiabus, ac eorum servitoribus, quibuscumque, ab isto 15. die Aprilis usq; ad 15. diem inclusive mensis Maii proximo futurum post datam presentium duraturam, ad salvo & secure habitandum, commorandum, laborandum, in agricultura sive in vineis, prout eis videbitur necessarium & conveniens pro tempore supradicto, sive aliis operibus manualibus quibuscumq; pacifice & quiete. Ac ad veniendum per excercitum nostrum & redeundum & alia loca jurisdictionis & obedientie domini nostri Regis & nostre. Recepimusq; eos omnes & singulos uxores, filios, & filias, ac eorum servitores, equos, equas, boves, vaccas, vitulos, oves, agnos, porcos, porcellos, capones, gallos, gallinas, & earum pullos, ac omnia bona mobilia & immobilia, habitantium predictorum, in salvam & securam gardiam & protectionem domini nostri Regis, & nostram, pro tempore suprascripto. Mandantes & expresse injungentes vobis Iusticiariis, & Officiariis domini nostri Regis, omnesq; alios prenominatos specialiter requirimus & rogamus, quatinus procuratores parochianorum predictorum, ac ipsos parochianos, cum eorum uxoribus, filiis, & filiabus, ac servitoribus quibuscunq; cum domibus, grangiis, equis, Iumentis, bobus, vaccis, vitulis, ovibus, agnis, porcis, porcellis, ac aliis bonis suis mobilibus sive inmobilibus supranominatis, in dicta parochia, habitare libere & quiete, vel pacifice, & secure, permittatis ac ibidem laborare, & laboribus suis quibuscunq; superintendere; Et ad excerctum nostrum cum victualibus, vel sine venire, & redire, & ibidem si necesse fuerit morari, & moram trahere, ac per loca nostra transire, venire, & redire, dum tamen armati non existunt. Proviso tamen quod dicti procuratores & parochiani supradicti prefatam civitatem Aurelimensem non intrent, nec aliquam aliam villam muratam aut fortalicium quodcunq; sine alia nostra licentia speciali, ; Nec ibidem inveniantur sive

capi-

capiantur ſub periculo incumbente; In cujus rei teſtimonium, &c.

C A P. XIII.

Quid fiet ſi frangatur ſecuritas.

NUnc quero qua pena punietur qui frangit talem ſecuritatem. Quidam tenent quod punietur talis pro qualitate delicti, *ut F. de officio preſidis l. congruit.* Alii tamen volunt quod puniri debet pena leſe majeſtatis, quia videtur contra Principem commiſiſſe, *ut F. ad legem Jul. majeſtat. l. 1. & de re militari l finali.* quam opinionem ego tenui tunc. Tercii ulterius dixerunt; quod tradi deberet illi cui fregit ſecuritatem, ut ipſe eum puniat pro libito voluntatis, ut probatur *F. de legibus l. fi.* Set neutra iſtarum opinionum jam placet. Dico enim eum non teneri pena leſe majeſtatis: quia non fregit directe pacem Principis nec rei publice, ſet inter duos, ergo illa opinio non habet locum. Nec illa, quod tradatur leſo, ſicut in legatis. Et ratio eſt, quia tales ſunt hoſtes populi *Romani*, vel quia exlegati truduntur *Extr. ſi fragant ſecuritatem que eſt debita.* Ideo ſecus dico in iſtis ne vigor judiciarius ultimo accipiatur per partē. *C. de judiciis l. nemo exter. & l. nullus.* § Set dicendum eſt credo quod talis pena ſit in arbitrio Judicis ſuppremi illam ſecuritatem concedentis, in tantum, quod ſi aliquis erat deportatus pro crimine, adnunc decapitetur, vel alia pena corporali augmentetur. Et eodem modo ſi eſſet pecuniaria pena: pro eodem modo augmentetur, *ut in li. feudorum de clerico violator. pacis § ſi quis hoc & § ſi quis alium & § ſi quis aliquid C. de feriis l. finali F. de penis l. aut dampna § 1. F. de hiis qui ſunt ſui vel alieni juris l. 2. § ſi conſtitutionem.* Et ſic dico quod illa pena eſt in arbitrio Judicis ſupremi, qui talem ſecuritatem conceſſit. § Set ex quo tunc quod dominus ſuppremus concedere poteſt talem ſecuritatem, nunquid ille poſſit dare ſecuritatem perpetuis temporibus duraturam? Credo ſi ille dominus con-

cedat securitatem ad certum tempus, quod illo tempore durabit securitas. Et si concesserit pro perpetuo, duret, sic securitas potest esse perpetua: ut in rebus tuendis *F. de dampno infecto l. finita in principio et l. Pretor ait*, & sic perpetuo potest dari securitas. *F. de hiis qui sunt sui vel alieni jur. l. 2. in principio.* Et nota quod ista securitas multum assimilatur treuge, licet tamen non in omnibus. Nam treuga diffinitive, est securitas prestita personis, & rebus ad tempus, discordia nondum finita. De ista diffinitione est *Hostiensis* Extr. *eodem titulo, in antiquis.* Item treugarum alia conventionalis, alia canonica. Conventionalis vero, ex conventione recipit formam, sicut contractus ex conventione legem accipit & formam. *F. depositi l. 1. § si conveniat*, & hoc est quod faciunt inter se discordes quod servari debet pendente discordia, ut in precedentibus dictum est; quia fides est servanda eciam hosti 23. *q.* 1. *noli* in textu; Set hoc intelligo, si hostis tuus tibi fidem pari modo servaverit, alioquin secus, *Extr. de jurejur. pervenit* & 28. *q.* 1. *si infidelis.* Ista treuga scilicet conventionalis concordat ut dixi cum securitate predicta.

§ Est eciam treuga canonica, de qua loquitur textus *Extr. de treuga et pace in antiquis, per totum*, ubi dicitur, quod sunt quedam persone que semper debent servare treugam sicut presbiteri, monachi conversi, peregrini; mercatores, rustici, euntes & redeuntes, & in agricultura existentes. Similiter & animalia que arant & que semina portant ad agrum similiter Romepete, & oratoria visitantes 23. *q.* 3. *si quis Romepetas.* Set istud non fuerat observatum temporibus meis in *Francia.* Haberent autem de jure canonico hoc privilegium rustici, qui diu steterunt in agricultura, sicut & milites dum militant. *c. de restitutione militum l. ultima.* Similiter clerici monachi & Conversi, donec in ecclesiis canonice & regulariter vivunt *C. de Epis. et Cle. l. generaliter.* Sic & animalia que ad cultum agri pertinent *C. que res pignori obligata possunt l. pignore.*

§ Set forte Capetaneus principalis sicut erat dominus meus *Comes Sar.* concedit talem securitatem alicui in forma quam premisi: Alius Anglicus de sua obedientia frangit securitatem predictam, nunquid punietur? Certe sic, arbitrio

arbitrio ipsius domini supremi, ut premisi. Et si talis securitas fuerit Concessa *Saraceno*, vel *Judeo*: quia spoliantes eos in tali casu rapinam committunt: ut sufficienter declarat *Raymundus li. 2. titulo de raptoribus* § 18. Set ibi ipse excipit milites Templarios, quos dicit Jurisdictioni alicujus Principis temporalis in hoc casu non subjacere, cum sint Religiose & ecclesiastice persone: quarum ordo est specialiter deputatus ad *Judeorum* & *Saracenorum* destructionem, ut ibi § Sed pone, Dominus Rex *Anglie* vel capitaneus suus principalis in *Normannia* concedit alicui mercatori de comitatu *Blesensi* vel *Andegavensi* securitatem ad cariandū & per mare vel per terram ducendū C. dolia vini. Capitaneus ville *Sancti Machuti* in Britannia capit predictum Mercatorem cum vinis suis in mari frangendo securitatem, & salvam gardiam Domini Regis, sive principalis capitanei supradicti, non obstante pace perpetua jurata, inita & firmata inter prefatum Regem *Anglie*, & Ducem *Britannie*: In quo casu queritur, quis faciet istorum vinorum restitutionem? vel Rex *Anglie*, quia concessit predictam salvam gardiam: vel Dux *Britannie*, ratione pacis antefate, sicut prefertur, inite, jurate, & firmate. Tu breviter dic, quod dominus Rex *Anglie* tenetur prefato Mercatori concedere martam sive reprisalias post debitas requisitiones factas Duci *Britannie* pro restitutione vinorum predictorum, ut declarat dominus *Barth. in tractatu suo de reprisaliis in principio 2. questionis.* Dum tamen Mercator supra dictus Ducem *Britannie* prius pro restitutione suorum vinorum debite requisierit, *ut in Authent. de mandatis Principum* § *sic t. coll.* 3. Nam antequam justitia sit denegata per inferiorem, non pertinet ad cognitionem superioris, *ut in l. a divo Pio F. de re judicata per Barth. & ibi plene per eum Extr. de foro competenti c. Romana* § *contrahentes.* Et potestas ejus qui concedit reprisalias succedit in locum deficientis superioris. Set de jure antequam adeatur superior debet requiri Judex ad quem spectat prima causa, & ipso negligente debet requiri proximus superior, qui primo precipiat ut justitiam faciat: qui si non fecerit, adeundus est Princeps supremus, *ut in Authent. de mandatis principum* § *sic est quoque.* Ex quibus videtur

detur quod antequam quis adeat Judicem terre, sua pro petenda marta, sive reprisaliis petendis, debet adire prius Judicem ipsius terre ubi securitati derogatur propter gravamen sibi illatum per subditos Judicis vel domini antefati: & ipso negligente, vel justiciam facere recusante, tunc revenire debet gravatus ad concedentem, videlicet ad Regem vel Principem supremum. § Set tunc quero quo jure adeatur quis ut Reprisalias concedat? Respondeo siquidem per statum terrarum vel Constitutiones dominorum, aliquibus est concessa ista potestas: tunc ipse adhibitur conditione ex isto statuto vel constitutione, ut *in l. prima F. de condic. ex lege & ibi plene per Barth.* Si vero queramus de jure communi, tunc advertendum est, quod de istis reprisaliis concedendis contra non subditos, nulla juris civilis constitutione cavetur. Set rationes & Jura que hoc inducunt, magis de jure divino, & jure gentium, quo bella licita permittuntur, siunt, quam de jure civili, ut predixi. Nec de jure divino, vel Gentium oritur in talibus actio, nec tales formule agendi. Set omnia expediebantur manu regia, *ut in l. 2. in principio F. de origine juris.* Unde credo quod eciam hodie cum reprisalie postulantur, de jure communi non debet intentari actio vel Judicis alicujus officium implorari: set magis requiri debet regia manus seu potestas prius instituta de jure divino seu gentium.

CAP. XIV.

Quod ordine conceduntur reprisalie.

ULterius tunc queritur quo ordine conceduntur reprisalie ab eo qui non recognoscit superiorem. Respondeo ut dixi isto casu non debet intentari actio, vel Judicis officium implorari: set magis debet regia manus vel potestas requiri prius instituta jure divino vel gentium. Et isto jure omnia erant in potestate regia, & sic nullus ordo vel solempnitas requirebatur: quia illud erat quod Regi placebat, *ut in dicta l. 2. in principio F. de origine*

ne juris: unde in proposito dico, quod nulla solempnitas civilis requiritur, nec libellus nec ordo, vel scriptura. Unde credo quod iste qui habet reprisalias concessas a domino, vel populo superiorem non habente, non tenetur de illo ordine vel processu docere: set sufficit solum concessionem ostendere. Nam omnia licite presumuntur acta, cum omnia in potestate concedentis essent. Et hoc verum credo in territorio concedentis. Set periculum est in hoc. Primo, quia gens contra quam reprisalie conceduntur poterit eodem jure uti contra concedentem, *per titulum F. quod quisque juris in alium, &c. per processum.* Tutius tamen esse puto quod aliqualis servetur ordo, qui eciam in scriptis redigatur in aliqualem formam libelli. In quo libello contineatur qualiter facte fuerunt requisitiones, & denegata Justicia, propter quod interest partis in tanta quantitate, quare gravatus petit gravantes sibi cōdemnari in quantitate predicta, eidemque concedi licentia capiendi & detinendi homines & personas dicte terre, & res ipsorum, usque ad satisfactionem dicte quantitatis, tunc si pars gravans compareat & data fuerit sententia pro actore, dicte reprisalie haberent vim executionis rei judicate; & illud posset fieri quod fit de rebus que in causa rei judicate capiuntur. Qui ordo est manifestus, ut in casu: Initis & confirmatis treugis, aut perpetuis, vel ad tēpus, inter dominū Regē *Anglie*, & Ducē *Britannie*, *Ticius* forte mercator *Londoniarū*, diversa mercimonia valoris ducentarū librarum in *Britanniam*, ad villam *Sancti Macluti*, venire faciens: absq; suo demerito ibidē capitur & incarceratur, mercimoniaq; sua interim distrahuntur. Qui quidem *Ticius* sub noctis silentio, fractis vinculis per fenestram exiens, in *Angliam* est reversus, qui suorum amicorum precibus cognita injuria sibi facta, literas requisitorias a domino Rege *Anglie*, *Henrico* optinuit Duci *Britannie* directas, totius rei geste seriem continentes. Quibus quidem literis per certum nuncium dicto Duci liberatis, ipsoque ad restitutionem prefatorum mercimoniorum diligenter requisito, sine responso gaudioso antefatus nuncius in Angliam est reversus. Demum a domino Rege represalie conceduntur & Admirallo Anglie datur in mandatis, qui potestatem habere

bere dinoſcitur in toto mari Anglicano ut dictas repreſalias executioni demandet.

§ *Henricus dei gratia Rex Anglie & Francie, dominus Hibernie, Dux Aquitannie, Andigavie, & Comes Cenomannie; dilecto & fideli conſanguineo noſtro Iohanni Duci Exon. &c. Admirallo Anglie, ſalutem. Fidelitati veſtre notum facimus per preſentes, quod Ticius mercator & Civis Londoniarum ad noſtre celſitudinis preſentiam veniens, nobis humiliter intimando monſtravit, quomodo ipſe diverſa mercimonia valoris ducentarum librarum in Britanniam adduci fecerat, ad villam Sancti Machuti, ubi, ut aſſerit, I. de B. & R. de S. eundem & mercimonia ſua hoſtiliter invadentes, ipſum Ticium cum ſuis mercibus ceperunt & priſonarium per quatuor menſes tenuerunt, qui gratioſe poſtea ereptus ab inimicorum manibus effugiit, in regnum noſtrum Anglie rediens, noſtram celſitudinem eſt aggreſſus. Nos igitur ſupplicationibus ejus benignius inclinati, cum eidem Ticio fideli noſtro, ſic, ut prefertur, dampna paſſo, deeſſe nolumus; dedimus licentiam eidem & plenariam poteſtatem ut ubiq; per mare & terram de bonis Britonum quorumcumq; capiat ſeu capi faciat (ipſorum Britonum bonis dumtaxat exceptis quibus ſecuritatis noſtre literas duximus concedendas;) quouſq; eidem Ticio in valore ducentarum librarum, & illatorum dampnorum ſuperius expreſſorum plenius ſatisfiat, Conſiderantes requiſitiones ſuas multiplices Duci Britannie ante factas: & per eundem Juſtitiam denegatam. Quare fidelitati veſtre precipiendo mandamus, quatinus ſuper capiendis predictorum Britonum bonis nullus dictum Ticium mercatorem noſtrum impediat vel moleſtet, ymo ob reverentiam noſtri culminis aſſiſtat: eidem ſuper premiſſis auxilio, conſilio, & favore, dum tamen ad eos quibus ſecuritatis noſtre litere per noſtram excellentiam ſunt conceſſe ſuas manus aliquatinus non extendat; Mandantes inſuper Officiariis veſtris univerſis maris Anglicani cuſtodiam habentibus quatinus prefato Ticio mercatori noſtro diligenter intendant, & eidem faveant in premiſſis.*

§ Quibus quidem literis regiis Admirallo, vel ejus Commiſſario preſentatis, & ab eodem receptis prefatus Admirallus, ſeu Commiſſarius ſuus ſcribere tenetur officiariis ſuis, ſicut decet, ac aliis cuſtodibus maris, portuum, & paſſagiorum quorumcumque infra fines & limites maris

maris Anglicam intimans eisdem domini Regis voluntatem sub hac forma. § *Johannes Holand Dux Exon. &c. Admirallus maris Anglicani Dilectis nobis in Christo universis & singulis ballivis portuum, custodibus maris, & passagiorum quorumcumq; per circuitum Regni Anglie, salutem. Noveritis nos mandatum domini nostri domini Henrici Dei gratia Regis Anglie & Francie, &c. cum ea, que decuit, reverentia recepisse, sub eo qui sequitur tenore verborum, Henricus de gratia, &c.* ut supra. *Cujus quidem auctoritate, & nostra; vobis universis, & singulis, ac fidelibus dicti Domini nostri Regis quibuscũque, precipiendo mandamus, quatinus prescripto Ticio mercatori & civi Londoniarum favorabiliter assistatis auxilio, consilio, & favore, pro eo quod nichil prodesset sententias aliquas ferri, vel mandata, nisi executio debita sequeretur. Quare fidelitati vestre precipimus quatinus naves mercimonia ac singula aliqua quecumque bona per vos vel partes vestras Britonum quorumcumque venientes, seu venientia, (illorum Britonum bonis dumtaxat exceptis quibus securitatis domini nostri litere antea sunt concesse,) capiatis, & capi faciatis indilate, nec ab hujusmodi navium ac aliorum bonorum quorumcumque captione cessantes, quousque aliud habueritis a nobis in mandatis. Proviso tamen quod singulas naves ac bona dictorum Britonum quecumque per vos capta ad portus notabiles ducatis, seu duci faciatis, ubi prefatus Ticius mercator & civis Londoniarum, veram noticiam habere poterit bonorum omnium sic captorum: eidemque dictas naves ac bona alia quecumque adjudicetis de tempore in tempus usque ad plenam persolutionem ducentarum librarum, & aliorum dampnorum eidem Ticio illatorum inter vos accopas & antaccopas deliberatis & receptis fideliter facientes, ulteriusque certificantes nos de termino in terminum quid feceritis in premissis; In cujus rei testimonium, &c.* § Ista predicta patent per dominum *Bartholum in suo tractatu de reprisaliis in* 8. *questione sua principali & aliis questionibus precedentibus.* Et dico quod illa clausula finalis in Commissione precedenti; videlicet, *ulteriusque certificantes, &c.* additur ne fiant illicite exactiones, ut in *l. illicitas F. de officio Presidenc.* Et ne injuriarum inde nascatur occasio, *ut in l. meminerint C. unde vi & Institut. de act. in principio, & de*

pace

pace Juramento firmanda coll. 10. Qualiter autem res ſic capte vendantur? Dico quod neceſſe eſt ut judex videlicet Admirallus per ſuam poteſtatem alicui committat, ut ipſe vendat & ſatisfaciat dampnum paſſo, ad valorem ſui dampni, una cum expenſis per eum factis pro eodem, *ut in l.* 2. *in fine C. de jur. dominii impetrand.* Requiritur ergo in omnibus predictis auctoritas Judicis quod ſemper intellige verum, niſi aliud in Commiſſione prima exprimatur. Dico inſuper quod in computatione ejus quod quis recepit, debit fieri detractio expenſarum factarum, *ut in l. prima C. computatione C. de jur. deliber. F. ad legem falc. l. in quantitate.* De iſta materia repriſalium non plus hic intendo ſcribere; quia Doctores latiſſime iſtam materiam declaraverunt ſuis locis, ut dominus *Barth. in tractatu ſuo de repriſaliis. Item Archidiaconus poſt Speculatorem & Jacobus de Bello viſu Ioh. de Andr. in c. non debet aliquis de regul. juris li. 6. mercurialibus.* Item dominus *Baldus* declarat hanc materiam in *Authent. Et omnino C. ne uxor pro marito*, videatis igitur ea que hic deficiunt per prefatos dominos in locis ſuis preallegatis.

Explicit Liber Secundus.

NIC.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib.* III.

De coloribus in armis depictis, & eorum nobilitate, ac differentia.

UT dicit *Isidorus, ethimologiarum li.* 18. Color dictus est, eo quod calore ignis, vel claritate solis est perfectus, vel color a colendo dicitur eo quod colantur colores, ut sume subtilitatis, & intime puritatis. Colores autem aut nascuntur, aut fiunt, ut ait *Plinius lib.* 35. Fiunt autem colores per pictores, & tinctores. Et dicuntur tinctores pannorum, & lanarum, ac aliarum rerum ob nitoris gratiam coloratores, ut dicit *Isidorus li.* 19. Pictores vero sunt ymagium rerum & similitudinum artificio picture expressores. Est autem pictura dicta quasi fictura, unde & sunt quedam picture, que corpora veritatis studio & arte coloris excedunt. Picturam autem primo Egiptii invenerunt: umbram hominis certis lineis circumducentes, deinde simplicibus coloribus, & post diversis. Sicque paulatim ars ipsa se distinxit, & invenit lumen & differentias colorum ac umbras. Unde & nunc pictores prius quasdam lineas & umbras future ymaginis ducunt, deinde coloribus complent, invente artis ordinem adhuc sequentes. Ut dicit *Isidorus*

li. 18. *c. de picturis*, unde cum olim in bellis armati, sive uno genere armorum sive alio, ipsorum facies dictis Armis velabantur, & sic in veritate quales ipsi erant difficile fuit aliquem ab alio cognoscere; quapropter ipsi armati, per artem pictorum, certas differentias ymaginum, alii animalium, alii avium, alii herbarum, & florum, alii diversorum insigniorum suis tunicis & coperturis ad cognitionem ipsorum assumpserunt. De quibus latius dicam in sequentibus.

Quid est color.

EST autem color, ut dicit Philosophus *in libro metheorum, extremitas perspicui in corpore determinato rei corporalis visibilis.* Vel secundum alios, *Color est proprietas proprie visu perceptibilis.* vel ut dicit *Aristoteles in 2. de anima. Color est motivus vel immutativus visus secundum actum lucidi.* Nam lux est actus & perfectio, lucidi seu perspicui. Naturam autem coloris in corpore mixto, ex alicujus elementi dominio essentialiter existentis, producit lux ad actum immutationis visus. Quamvis enim color naturaliter & essentialiter sit in mixto; non tamen habet potentiam manifestandi se nisi per lucem super ipsius superficiem actualiter radiantem, unde color ad sui manifestationem semper, indiget luce, set non econtra: quia lux ad sui manifestationem non indiget colore, sicut color indiget luce actualiter existente, set non e contrario, ut per lucem, mediante colore, qualitas visus organo imprimatur. Et ideo posuerunt quidam, quod ratio visibilis radicaliter & formaliter est in luce: quia ipsa sublatâ, rei colorate qualitas visui non apparet. Habet autem color actualem essentiam in tenebris, ut dicit Commentator *in 2. li. de anima.* *De immutatione visus & coloris.* Non enim creat lux colorem, cum in sua actualitate, ex dominio elementi sit in mixto. Set lux extrinceca diffusa super colorem & super medium, disponit ipsum medium, dando ei formam per quam possit recipere speciem coloris. Et ideo per lucem mutatio dispositionis ut in medio per quod defertur coloris differentia ad orga-

organum visus, ubi sit judicium de colore. Et ideo in tenebris remanent colores in essentia actualitate. Propter quod dicit *auctor perspective li. pr. ca. ultimo*, quod lux non exigitur ad visionem colorum, nisi in altera duarum causarum: quia sine luce non extenduntur forme colorum in aere: Aut quia si tunc extenduntur, non operantur in visum nisi per lucem; unde ad existentiam coloris lux non exigitur set tantum ad ejus manifestationem. Et quamvis color non manifestetur in tenebris, propter hoc non erit superfluus aut otiosus: cum semper perficiat suam naturam & subjectum. Et quod non videtur in tenebris, non est ex defectu coloris, set pocius ex defectu a parte recipientis, eo quod non habet dispositionem quam oportet ipsum habere. § Verumptamen si auctores dicant, colorem non esse in actu sine luce: Intelligendum est, ut credo, de actu manifestandi quoad visum, non de actu existendi. Ornat itaque lux extrinceca colores & decorat, ac ipsos prius existentes in esse specifico visui manifestat: non tamen primitus eos causat. Et hoc intelligo de luce infusa extrincecus super res. Nam virtus lucis celestis ad interiora rerum visibiliter penetrans, cooperantibus quatuor elementorum qualitatibus, colores procreat atque causat. Et sic generatos & existentes in esse specifico superveniens lux visibilis clarificat, nobilitat, & oculis manifestat.

De generatione Colorum.

MAteria igitur perspicui, aut erit sicca per dominium, vel humida per dominium, vel mediocriter sicca vel humida. Si vero dominetur siccitas in materia, tunc si est actio calidi per dominium generabitur albedo: quia calidum rarefacit & disgregat, partes materie subtiltiat, atque generat claritatem. Et secundum hoc, dicit *Philosophus libro de animalibus c.* 19. quod generatur albedo ex paucitate humoris in materia sicca, per dominium calidi agentis & subtiliantis; sicut patet in calce, & ossibus combustis, & similibus. Si vero agat in materia dominans frigiditas, tunc generatur nigredo:

quoniam constringit partes materie sicce & congregat, ac opilat, substantiam rei condensat ac obscurat. Obscuritas enim est privatio non solum lucis, verumeciam & coloris. Quemadmodum claritas est differentia coloris, sicut lucis: quoniam est conditio visibilis simpliciter. Si vero sit humida materia, tunc a calido dominante generatur nigredo: quia calidum adurit partes humidas, & consumit humidum, quod exalat in fumum nigrum: ut patet in lignis viridibus, de quorũ extremitatibus exit humor niger quando exuruntur: quoniam ustibila sunt que habent in poris humorem debilem, qui non potest resistere calori ignis. Nec tamen statim suffocatur, set pocius alit ignem: Unde patet, quod humidum est potissimum in quod agit ignis, & illud humidum est nigredinis per coloris actionem quando calor agens exalare facit subtile et humidum aquosum, & evaporat aerium, & remanet quod est terreum atque grossum: propter quod oportet necessario ut generetur nigredo. Si ergo in materia humida vincat dominans frigiditas, tunc albedo generatur, ut apparet in nive, pruina, & in canicie, ac in hujusmodi fleumaticis: quamvis enim frigus aggreget humidum non tamen sicut siccum. Humidum eciam cum sit perspicuum magis est aptum natum nobilis esse coloris. Sic ergo albedo generatur ex aere vaporoso, id est declinante ad humiditatem aqueam, & hoc per frigidi actionem. Set flamma aliquando apparet alba, quando materia aeris est subtilis in qua radiat vapor ignis. Et talis albedo non est propria set pocius transumptiva. § Habemus ergo quomodo generantur duo colores principales; videlicet album & nigrum: de quorum nobilitate in sequentibus clarius dicetur. Sunt tamen aliqui qui ponunt lucem esse de substantia coloris. Et illi dicunt quod color est lux incorporata perspicuo. Habet enim perspicuum istas differentias: aut enim perspicuum est purum, seperatum a terrestreitate, aut est inpurum, cum terrestreitatis admixtione. Lux autem consideratur quadrifarie: aut lux est clara, aut obscura, vel est pauca, aut est multa. Cave tamen, quia non dico lucem esse magnã per subjectũ magnum diffusam: set sicut de luce virtuali dicitur, quod in puncto colligitur lux,

lux, ut quando opponitur speculum concavum soli, & lux cadens super totam superficiem speculi in centrum spere speculi reflectitur, cujus lucis collectio speculum inflammat & cito combustibile generat: unde cum aliquid inflammabile opponitur, subito accenditur & ignitur. Si igitur fuerit lux clara & multa in puro perspicuo, albedo generatur. Nam albedo est color, ex luce multa & clara, in puro perspicuo, generatus. Si vero fuerit lux parva & obscura in perspicuo nigredo necessario generatur. Et ista decarant dicti *Aristotiles*, & *Averois*: qui ponunt nigredinem privationem esse claritatis, & albedinem habitum sive formam. Et secundum hunc intellectum patet quod quinque sunt colores ab albedine usque nigredinem paulatim accedentes descendendo quasi. § Similiter alii quinque colores erunt proximi nigredini, a nigredine versus albedinem procedentes ascendendo quasi, donec fiat occursus alicujus quinque colorum, quibus ab albedine ad nigredinem descenditur. Et sic secundum istam considerationem 12 sunt colores in toto. Duo videlicet principales secundum se, videlicet albus color, & niger: & decem colores collaterales, quinque viz. hue per extensionem ab albo ad nigrum descendentes, & quinque illuca nigredine per remissionem, ad albedinem ascendentes: in medio in unum idem forte concurrentes. Et isti colores eciam vocantur a quibusdam principales, non per se set per accidens. Alii tamen vocant illos decem colores medios. In quorum autem mediorum colorum positione sunt gradus quasi infiniti, secundum intentionem & remissionem majorem vel minorem, prout rei veritas ostendit. Recollige igitur breviter ex predictis: quod color est proprietas sive qualitas derelicta in superficie corporis perspicui, ex natura mixtionis elementarium qualitatum concurrentium in mixto, que mediante luce visui actualiter presentatur. Nam sine luce media, color organum visus actualiter non immutat, quamvis tamen color per se sit visibilis; Non est autem ex defectu sui, set pocius ex defectu & impotentia organi: quod color sine actuali lucis presentia non videtur.

De

De colore albo.

PAtet ergo quod albedo est color, ex luce clara & multa, in puro perspicuo generatus: unde quanto materia perspicui est lux clarior, tanto albedo erit intensior. Est igitur causa materialis albedinis, perspicuum purum in omni terrestri feculentia inpermixtum, nunc siccum nunc humidum. Causa vero effectiva, est, vel calidum vel frigidum. Nam materia si fuerit calida per dominium generabitur tunc albedo, propter rarefactionem & subtiliationem partium materie & clarificationem, vi & fortitudine caloris, ut patet in osse combusto & in calce. Si vero fuerit materia substantialiter humida, & in illa dominans frigiditas, generatũ erit album ut patet in nive. Generatur autem albedo ex ajere vaporoso declinante ad humiditatem aqueam, ut dicit philosophus *li.* 19. *de animalibus*: & hoc per frigidi actionem. Nam frigus albificat humidam materiam, & denigrat siccam. Color vero humidam denigrat & siccam dealbat. In nullo autem colore melius fundantur colores medii quam in albo; & quanto album est intensius quod substernitur, tanto adheret fortius color qui superinducitur & linitur, sive rubedo fuerit, sive quiscumque alius color. § Ad albedinem vero pertinent, ut supra dixi candor, albor, & lux, & ab ea descendunt quinque colores medii, ut supradixi: videlicet, flavus color sive glaucus, pallidus sive azorius, Color rubius, Color purpureus, sive puniceus, & color viridis. Isti enim quique colores medii descendunt ab albedine, tendentes in nigredinem. De quibus omnibus, deo dante, dicetur in sequentibus, antequam aliquid dixero de colore nigro: qui quidem color niger est secundus color principalis. De quo eciam ascendunt quinque alii colores medii accedentes ad colorem album, videlicet color grisens, qui parum participat de abedine: color plumbeus: Item color cinericius: color terreus: color lividus. Isti autem quinque colores medii ascendunt a colore nigro, accedentes ad colorem album, ut predixi. De quibus & eorum nobilitate dicam in sequentibus. Sic ergo habemus

bemus jam 12. colores, ad tunicas Armorum sive Insigniorum partinentes: sicut tunica Insigniorum *Aaron*, in veteri Testamento facta fuit de hiis 12, coloribus, *ut Exod.* 28. *c.* quibus quidem coloribus coaptantur 12. lapides preciosi: *ut in eodem c.* De quibus tamen coloribus, quam lapidibus preciosis, latius dicetur in sequentibus. Item qualia Arma aut insignia portabant 12. tribus filiorum *Israel*, tradunt Hebrei hec fuisse. In *Ruben*, mandragora. In *Simion*, hasta. In *Levi*, archa testamenti. In *Juda*, Leo. In *Ysachar*, asinus. In *Zabulon*, navis. In *Neptalim*, cervus. In *Gad*, leena. In *Joseph*, taurus. In *Benjamin*, lupus. In *Dan*, serpens. *Asher* ante edes habebat pelvem, & desuper obumbrantem olivam. De istis scribitur *Numer. ca.* 2. super verbo, *signa atque vexilla.* § Set si queratur adhuc de colore albo: quare ille color dicitur inter omnes colores dignior? Respondeo, quod color albus inter omnes colores dicitur nobilior & dignior, propter multas causas. Primo propter prioritatem color albus est nobilior, pro eo quod omnis privatio presupponit habitum, Nigredo est privatio albedinis, ut predixi, ergo albedo fuit prior, & sic per consequens dignior & color nobilior. Item color albus potest a loco distantiori & remotiori facilius conspici quam aliquis alius color: ergo color nobilior & dignior. Item si petatur contrarius color alicujus coloris, non possumus faciliter illum colorem dare nisi inter album & nigrum. Et color albus est, ut predixi, prior inter illos duos colores principales: igitur color albus est dignior & nobilior. § Item color albus est nobilior pro eo, quod in nullo alio colore melius fiunt colores medii quam in albo: & quanto album est intensius quod supponitur, ut predixi, tanto adheret fortius color qui superinducitur. Ista patent per philosophum in libro *de sensu & sensato capitulis preallegatis*: & partim per Dominum *Barth. in tractatu suo. de Armis pingendis*: & per *Plinium*, *Isidorum*, & *Bartholomeum de Platea* locis ubi ipsi tractant de coloribus. Item per colorem album designatur lux; & contrarium lucis sunt tenebre que nigredinem signant. Set illud quod designatur per tenebras, non est ita nobile vel dignum,

dignum, ficut eft illud quod defignatur per lucem, igitur &c. De ifto eft *Accurfius in probemio F. in fecunda parte*, que incipit *Itaque procul dubio*, ubi dicit, *quod oppofita juxta fe pofita magis apparent*. Huic autem colori appropriatur quidam lapis preciofus, qui eft berillus: cujus decem funt fpecies, ut refert *Yfidorus*. Set ille berillus optimus eft, qui colorem habet aqueum ad modum criftalli, cujus virtus eft contra pericula hoftium ac contra lites: redditque portantem invictum, & confert ingenium bonum. Plures virtutes ipfius habebitis in lapidario *Marbodii*, capitulo de Berillo.

De generacione colorum mediorum.

SUnt autem inter albedinem, & nigredinem, multi gradus intermedii, fecundum intentionem dominii, tam qualitatum activarum quam paffivarum fecundum effe debilius & fortius multipliciter, & fecundum multos gradus, quoniam quanto plus dominatur ficcitas, tanto cum majori difficultate fubtiliatur & rarificatur ac elucidatur: & fic difficilius fit perfpicuum, & per confequens albedo, eo quod ficcum ac folidum eft denfum in quantum hujufmodi & obfcurum. § Similiter fi ficcitas fuerit major, & frigiditas intentior, tanto magis generatur nigredo, ex partium compactione & extenfione obfcuritatis, ac privatione claritatis, & fuperfluitate terminationis perfpicui. Idem eft de humido, quanto enim majus fuerit dominiū humidi proportionalis combuftioni dummodo fit dominium calidi, tanto major erit fumus ac caligo & denigratio. Quanto vero dominium humidi fit majus, dummodo fit dominium frigidi proportionaliter crefcens, erit fimiliter intenfio albedinis. Si vero fuerit dominium humidi magnum & parum de dominio calidi remitteтur nigredo: fimiliter fi fit dominium frigidi magnum, & dominium albi parvum, remittetur albedo. Si vero fuerit dominium humidi aliquantulum parvum, dominium autem calidi magnum, nigredo magna poteft generari. Quandoque tamen calidum generat albedinem in humido: ut patet in albedine ovi cocti, verumptamen albumen

albumen ovi coctum est album, quia non tangitur ab igne propter testam: quod si immediate tangeret, proculdubio quod album est nigrum foret.

De Colore aureo, sive glauco.

A*Ristoteles* testatur, quod tantum sunt quinque medii colores: quorum numerus & sufficientia potest accipi ex combinatione albi & nigri, ad eorum generationem: eo quod nigrum & album concurrunt ad compositionem equaliter coloris medii, & tunc erit color equedistans inter extremos, ut color pallidus sive azorius, vel rubedo. Inter album vero & rubium non possunt esse nisi duo, unus magis appropinquans ad albedinem, & alius ad rubedinem. Inter rubium vero & nigrum erunt duo: unus magis conveniens cum rubio, & alius magis conveniens cum nigro. Ita plures non possunt esse intermedii secundum eum: quoniam inter album & rubium non potest esse aliquid equedistans simpliciter; quare equidistantia simpliciter habet respectum ad extremos. Set talis color si poneretur haberet tres quartas albedinis, & unam nigredinis, § Eodem modo non erit equedistans color simpliciter inter nigrum & rubium, quare oportet quod haberet tres quartas nigredinis, & unam albedinis: & sic esset tantum equidistantia secundum quid, et secundum apparentiam, et non simpliciter secundum veritatem. Tu tamen dic, quod COLOR AUREUS sive GLAUCUS, habet tres quartas albedinis, ut supradictum est, & unam partem nigredinis: quare maxime appropinquat ad albedinem, et ideo Doctores ponunt ipsum, primum colorem, inter omnes colores medios descendentes ab albo et tendentes versus nigrum. Et generatur secundum *Avicennam* in materia temperata, non simpliciter, set respectu vilioris coloris, videlicet viridis. Nam viridis color in plantis in autumpno mutatur in flavum, glaucum, sive aureum in yeme. Quando enim in foliis est multa materia humida major quam materia glauci et grossa, paulatim per actionem ca-

lidi consumitur, nec tamen omnino destruitur a calore elevante materiam licet frigus dominetur. Frigus vero dominans in materia mediocri generat medium colorem necessario. Et quia potest melius transmutare humiditatem quam siccitatem, ideo generat colorem medium habentem de albo majus cujusmodi est glaucus sive aureus, ut dicit *philosophus* in libro *de plantis* in fine. § Cavendum est tamen de exemplo domini. *Barth.* posito in tractatu suo *de Armis pingendis in § constat*; ubi dicit, *Constat autē nichil luce nobilius ut C. de summa trinitate, & fide catholica epi. inter claras & C. ne filius pro parte Authent. habita, ibi totum mundum illuminat*: & propter hujusmodi nobilitatem nulli licet uti vestibus aureis nisi soli Principi, nisi de ejus licencia, *ut C. de vestibus olobriis l. prima & 2.* quia ipse *Bartholus* assimulavit colorem aureum luci: quod nullo modo potest esse verum, ut predixi in colore albo. Nam albedo est color ex luce multa et clara in puro perspicuo generatus. Si vero lux fuerit pauca et obscura, nigredo necessario generatur, non color aureus: ut dicit *Philosopus* et commentator *Averois*, qui ponunt nigredinem esse privationem lucis, et albedinem habitum sive formam. § Sic ergo *Bartholus* male assimilavit, quia omnis lux aut est clara et sic alba; vel obscura et sic nigra: aut et multa et magna & sic alba, aut est pauca et sic nigra. De istis est *Philosophus 2. de anima & de sensu & sensato c.* 8. Item fit generatio colorum mediorum secundum suas differentias proportionum, et sic suam capiunt nobilitatem, ut patet per *Bartbol de proprietatibus rerum li. de consonanciis c.* 8. Item fit generatio colorum mediorum secundum colorum principalium proportionem: et quanto sunt bene proportionati, tanto sunt delectabiliores: et quanto plus participant de albedine, tanto sunt nobiliores, ut predixi. § Item de colore aureo fieri debent Arma Imperatoria, quibus uti tenetur Imperator *Romanus* imperpetuum, quiscumque fuerit electus. *Portabit namque Romanus Imperator unam aquilam nigram, fissam & explanatam, in campo aureo.* Set forsitan queris, quare Imperator habebit campum aureum, et non album, vel alium colorem, cum color albus sit color principalis: et

cum

cum sibi serviri debeat de principalioribus pro eo quod de eo dicitur *F. ad legem Rodiam de jactu l. deprecatio* ; *& F. de quadrienniali prescriptione l. bone. A Zenone, sicut deus in celis, ita imperator in terris.* § Dico quod aurum est metallum mitissimum ac nobilissimum, & quia non decet Imperatorem in factis suis esse ferocem set mitem, ideo assumpsit sibi colorem aureum pro quodam attemperamento. Et tunc quare portat ipse aquilam nigram fissam & explanatam? Dic, quia Imperator non esset in suis factis, saltim judicialibus, magis declinans ad unam partem quam ad aliam, set indifferens ad utramque partem. Et ut ipse idem *Imperator Justinianus* testatur, (*Instituta, in principio prohemii,*) tenetur respicere non solum ad leges condendas & observandas, set eciam ad arma pro tuitione Romani Imperii: cum ibi dicatur, *Imperatoriam magestatem non solum armis decoratam, set legibus oportet esse munitam.* Et ille niger color in aquila signat ferocitatem, pro eo quod Imperator non esset nimis mitis aut vecors, ut inferius dicam. Et quare portat aquilam, & non leonem, vel aliquod aliud animal dicam infra in capitulo de aquila, vide ibi. Hujus enim coloris aurii est quidam lapis vocatus *Topasius*, qui quanto est rarior, tanto est pretiosior; & habet colorem ex auro & etherea claritate, lucens maxime quando tangitur radio solis. Omnium aliarum gemmarum superat claritatem, quam si polis, obscuras: si proprie nature relinquis clarior est. Dicitur enim quod sentit motum Lune, & ideo contra lunaticam valet passionem. Ista patent per *Marbodium in Lapidario, per & Diascoridem* & alios doctores. Item *Ysidorus* dicit, quod iste lapis ab inimico potestatem nocendi aufert, portantemque audacem reddit.

De colore pallido, sive azorio.

INter colores medios ab albo ad nigredinem descendentes, secundus est color PALLIDUS sive azorius, & proximus in descensu, ut predixi. Est ergo color pallidus sive azorius, color medius ab albedine incipiens, & in

 modicam

modicam nigredinem degenerans. Generatur eciam accidentaliter, ut ex timore, solicitudine nimia, & labore: & quandoque ex causis aliis, quibus calor ad interiora reducitur, que propter sanguinis depauperationem superficiem cutis reddunt pallidam, ut est videre in nimis dormientibus, & sompniculosis, ac hominibus amorosis, in quibus spiritus cordis incipiunt evaporare, propter quorum nutrimentum & restaurationem, natura calorem ab exterioribus ad interiora revocat, & sic superficiem cutis, per subtractionem calidi sanguinis, reddit azoriam, sive pallidam. § Appellatur vero color iste color celestis, propter dominium aeritatis in superficie perspicui materie pure & transparentis, ut patet in saphiris, qui quidem saphiri habent verissime istum colorem azorium sive pallidum. Natura etenim saphiri est quod tollit invidiam, expellit timorem, audacem facit & victorem, firmat in bonis animum, portantem autem mitem reddit & humilem ac benignum, que omnia tamen puto esse dicta dispositive pocius quam effective. § Saphirus venenum extinguit unde & dicit Diascorides, si araneam infra pixidem posueris, & verum saphirum supra pixidis orificium aliquantulum diu retinueris, aranea ejus virtute victa quasi subito morietur. Item omnes quasi Doctores in hoc concordant quod saphirus est gemma armatrix castitatis, & ideo ne ejus effectus per inmunditiam portantis aliquo modo impediatur, oportet ut ille qui eam portat caste vivat juxta dictum *Marbodii, de virtutibus lapidum in capitulo de Saphiro.* Set qui portat eum castissimus esse jubetur. Iste enim color multum convenit Episcopis & ceteris viris ecclesiasticis qui castitate pollere tenentur. Iste eciam color assimilatur ferro polito: & hoc quia ferro debet Imperator Romanus coronari, & priusquam cum alio metallo, ut notant Doctores in *ca. venerabilem Extr. de electione, & per Hostiensem in ca. super quibusdam de verborum significationibus*, & concordat dominus Speculator titulo suo de rescriptis, § *finali versiculo.* Item quod est autenticum: Nam per ferrum designatur fortitudo, qua quidem fortitudine alios precellere debet Imperator. Rebelles insuper & infideles repellere tenetur & expugnare. Iste insuper

ſuper color fuit olim a Deo miſſus per Angelum *Karolo magno Francorum* Regi tanquam pro ſubjecto ac campo ſuorum armorum, ut patet in *Cronicis*. Detulit quidem Angelus *ſcutum cum campo azorio, & tribus floribus gladioli, coloris aurei*: ſignificans quod dictus *Karolus*, & omnes de ſequela ſua, Reges *Francie*, ſemper erunt in vindicta & ore gladii. § Iſta materia eſt impertinens quare dimitto eam. Videatis, tamen *Cronicam Froſſardi* ſi velitis, qui hanc materiam tractat pleniſſime. Notatur eciam de hac materia argumentative ſaltem *lxiij. d. Aldrianus & xxiij. q. viij. ortatu*. Item habemus quomodo iſte color fuit a deo alio tempore miſſus ut patet *in Speculo hiſtoriali, ſub rubrica de mirabili nece Juliani apoſtate li. xv. ca. xliij*. quomodo a morte reſuſcitatus fuit Beatus *Mercurius* cui omnia Arma neceſſaria, una cum *ſcuto azorio & cruce florida cum iiij. roſis aureis* per Angelum fuerunt delata: ut idem ipſe *Mercurius* dei fortitudine & potentia prefatum *Julianum* Apoſtatam debellaret quem alta voce clamantem, *viciſti Galilee, viciſti*, antefatus *Mercurius* penitus interfecit.

De Colore rubeo.

EST & alius color medius, tertius in numero, deſcendens ab albedine ad nigredinem accedens, qui RUBIUS vocatur, & eſt color medius ab extremis albedinis & nigredinis quaſi equediſtans: qui in ſuperficie corporis perſpicui reſultat per incorporationem clari luminis ignei atque puri. Neque enim eſt albus color ex frigidis humoribus, neque rubius ex calidis, ſet ex utriſque, medius inter utrumque: ad cujus generationem concurrunt multe perſpicuitates clare, luminoſe, & ignee, & albedinis atque nigredinis concors mediocritas; tamen propter igneam lucem partes mixtas perſpicuas dilatantem ac ſubtiliantem, majorem habet conformitatem tam cum albo, quam cum nigro. Et ideo intenſe rubium, ad modum lucidi, diſgregat viſum, nec aggregat ſicut nigrum: propter quod pannorum venditores pannos rubios ſuſpendunt

dunt ante lucem, ut videntes alios pannos coloratos, propter nigredinem & rubedinem spiritum visibilem disgregantem, minus valent colorum discernere veritatem. De isto notatur per commentatorem, *in li. de sensu & sensato*, ut supradictum est. Et ille color attribuitur principi, & specialiter Duci excercitus, quia signat ferocitatem: ut tales Duces in correctionibus & contra inimicos essent feroces, ideo illis hic color attribuitur, ut plenius dicam in sequentibus. § Iste namque color rubius multum assimilatur colori Carbunculi: qui quidem carbunculus est lapis preciosissimus, sic dictus quia ut carbo est ignitus; cujus fulgor nec nocte vincitur. Lucet enim in tenebris, adeo ut flammas ad oculos videntium vibret Prestantiores, & nobiliores sunt illi carbunculi qui fulgent & emittunt radios sicut ignis, ut dicit *Ysidorus li. xvi. ca. xiij.* cujus eciam virtus est quod carbunculus projectus in ignem velut inter mortuos carbones extinguitur, set aqua perfusus exardescit. Ad speciem autem carbunculi & hujus coloris rubei reducitur alius lapis qui dicitur Balagius qui rubius est & perlucidus & hodie majoris nobilitatis & precii est quam carbunculus tum propter suam magnitudinem, tum propter suam bonitatem & virtutem. Et Diascorides dicit quod est species carbunculi, set in vena saphiri invenitur diffundens quandam nebulam igneam ad modum faville, que circa ejus superficiem apparet, quod sensibiliter patet si diligentius contempletur. Et quod iste color significet ferocitatem vel terrorem argumentative probatur, *Instit. de obligat. que ex delicto nascuntur § interdum*, ubi de eo qui panno rubio fugavit armentum. Ex quo eciam colore Arma fiunt regis *Anglie* qui portat *tres leones peditantes de auro in campo rubio.* Et Gallice sic. *Ill port de gewles trois leonnes passantz d'or.* Et ista sunt antiqua Arma Regis *Anglie*. Set circa mortem *Isabelle*, olim Regine *Anglie*, que fuit filia & heres Regis *Francie* mater *Edwardi tercii* nuper Regis *Anglie*, Dictus *Edwardus*, ut verus heres regni *Francie*, portavit predicta Arma sua cum Armis regni *Francie* quarteriata. Et hec est una fortis ratio quare Rex *Anglie* portat arma regni *Francie*. § Alia autem ratio est, nam jura volunt quod captus in justo bello

fiat

fiat servus capientis, est textus *Instituta de jure naturali gentium & civili in* § *Jus autem gentium*, ubi dicitur, Bella etenim ortasunt, & captivitates secute, inde & servitutes, que sunt juri naturali contrarie, set verum est quod xix. die Sept. Anno Domini M. CCC. xlvij. Dominus *Edwardus* Princeps & primogenitus prefati *Edwardi tercii* Regis *Anglie*, in bello de *Poyters*, Regem *Francorum Johannem* cepit, & postea ipsum captivum in *Angliam*, cum magno triumpho & honore perduxit. Bene ergo licebat prefato *Edwardo* & heredibus suis, Arma sui captivi deferre postea & portare. De ista materia dicam latius infra in c. de Leone.

De Colore punicio.

PUNICEUS color, est color circumdans colorem rubium sicut purpureus, plus habens de rubedine quam albedine, plus tamen declinat ad albedinem quam ad nigredinem. Est igitur color iste quartus in ordine descendens a colore albo, declinans versus nigredinem. Inveniuntur autem in mari quedam conchilia vocata murices, & sunt pisces parvi, qui in extremitatibus prescisi quasdam emittunt guttas sanguineas, ex quibus diligenter collectis efficitur color iste puniceus sive purpureus. De quo quidem colore tinguntur vestes imperiales, *ut C. de vestibus olobriis l.* 2. *&* 3. *li.* 11. Et modus colligendi dictorum muricum patet per processum tituli *C. de murilegulis li. xi. & C. de officio Comitis sacrarum largitionum l.* 1. § Iste color puniceus sive purpureus in corpore humano multociens generatur, ut cum aliquis plurimo utatur vino, & precipue forti, ab hujusmodi vino multa & calida resoluta fumositas sui levitate veniens ad superficiem cutis, purpuream illam facit, quia iste proprius color sanguinis. Ex spiritibus color fit puniceus sive purpureus, ut quandoque in irascentibus & hoc cum valde dilatetur cor, multus spiritus concipitur, & calidus pro cordis dilatatione, qui subito, & in multa quantitate, corde constricto, veniens ad exteriora, calefacit cutem, & purpuream eam reddit. Quan-

Quandoque tamen ex sui absentia & humorum color est pallidus: ut in timentibus, & amorosis cordis constrictione, sanguine & spiritu interiora petentibus cutis remanet pallida, ut plane dicit *Ovidius de Arte amandi li. iij.* ubi dicit,

Palleat omnis amans, hic est color aptus amanti.

ut supradixi in colorio azore. § De istis est *Barth. de Platea in tractatu suo de coloribus* circa medium. Huic insuper colori puniceo sive purpureo habemus lapidem preciosum correspondentem videlicet Amatistum; Et ut dicit Ysidorus, Amatistus inter purpureas gemmas principatum tenet, qui purpureus est permixto parvo violaceo colore & quasi rose nitore leviter quasdam flammulas purpureas undique fundens, contrarius ebrietati. Et sic virtus ejus maxima est contra ebrietatem: & facit portantem vigilem. Item malas repellit cogitationes: ac bonum confert intellectum. Si ergo videris aliquem a te petentem Arma, & noveris ipsum aliqua tali conditione notatum: cogita corditer de isto colore & ejus proprietate. Dicitur insuper lapis iste venatoribus auxiliari, & illos ad venandum fortunatos facit.

De Colore viridi.

ULtimus inter colores medios, ab albedine descendentes ad nigredinem tendentes, est color VIRIDIS, qui quidem color generatur actione calidi in materia mediocri, vergente tamen ad dominium humidi, ut patet in foliis & fructibus ac herbis, & ideo generabitur color multum habens de nigredine, ab albedine descendens, non tamen pertingens totaliter ad nigredinem. Et iste color viridis in plantis & fructibus mutatur in colorem aureum in autumpno: quia in foliis, plantis, & herbis est multa materia humida & grossa, que per actionem calidi paulatim consumitur, nec omnino destruitur a calore in materia elevante, licet frigus ibi dominetur; Et ideo que-

quedam arbores virescunt in vere & in estate, in autumpno & hyeme pallescunt; quia adveniente caliditate vernali provocatur humor ad exteriora qui tactus calore fit viridis, set adveniente frigore repercutitur humor, & habundat siccitas, & sic color melior quam prius, unde color aurius. § Color insuper viridis maxime delectat visum propter concursum partium ignearum & terrestrium. Nam luciditas ignea que in viridi est temperata visum delectat. Obscuritas etiam terrea sive nigredo cum non fit in extremo, mediocriter spiritum visibilem aggregat, & confortat. Et ideo nullus color est ita delectabilis visui sicut viror: ut patet in smaragdo lapide qui oculos sculpentium gemmas subtiles maxime reparat, & confortat, ut dicit *Ysidorus e. de lapidibus preciosis*. De quo quidem lapide smaragdo plura dicam in sequentibus. § Item nigredo temperat nigredinis disgregativam claritatem: Et claritas incorporata nigredini, ipsam reducit ad mediocritatem. Ex dominio igitur partium terrestrium & ignearum viridis color generatur. Set quamvis folia, fructus, & gramina virescant, flores tamen virides raro vel nunquam inveniuntur. Quod autem accidit propter subtilitatem materie florum, in qua si predominantes partes fuerint aquee & aerie, color erit albus: si vero fuerint aquee, cum igneis, & illi prevaluerint, erit color aureus vel pallidus, si autem prehabundaverint partes ignee cum aeriis, color erit purpureus sive roseus. Et si fuerint partes prevalentes aquee cum terrestribus, erit color griseus vel talis plus participans de nigro quam de albo, si autem eque prevaluerint partes ignee cum terrestribus, posset quidem fieri color viridis, ut predixi. Set talem commixtionem subtilitas materie florum non admittit. Et ideo flores generaliter non virescunt. Est igitur color viridis inter nigredinem & rubedinem medius, visum delectans, & ad sui viriditatem aspectum oculorum atractivus ac reparativus: unde cervi & alia animalia silvestria, loca virentia diligunt & frequentant, non tantum propter pastum, verumetiā propter visum. Et ideo venatores viridibus vestimentis se induunt quia propter aspectū viroris quem bestie naturaliter diligunt minus venatorū insidias

pertimescunt, ut dicunt naturales, & specialiter *Ysidorus & Barth. de proprietatibus rerum in li. xix. c. de colore viridi.* Cui insuper colori, ut supradictum est, correspondet smaragdus lapis preciosus, coloris maxime virentis, secundum *Isidorum*, & *Marbodium. Nullis auté gemmis sive herbis major inest viriditas, quă smaragdo. Nam herbas virentes & frondes superat, inficiens circa se sua viriditate aierem repercussum.* Hec *Ysidorus*. Nec ejus viror in sole aliquo modo obumbratur. Sculpentium oculis nulla gratiosior refectio est. Nam ipse *Cesar* gladiatorum pugnas smaragdo aspicere consuevit, ut dicit *Ysidorus li. xvi. c. de viridibus gemmis.* Hic autem lapis auget opes, & in causis dat persuasoria verba: morbum curat caducum, visum conservat & confortat, lascivos motus compescit, & memoriam bonam reddit, & sortilegos bene juvat, ut dicit *Marbodius in lapidario ca. de smaragdo*,

Commodus ille lapis scrutantibus abdita fertur.
Cum prescire volunt ac divinare per undam,

& sic valet ydromanticis.

Sequitur jam de altero oppositorum, viz. *De colore nigro.*

Superius visum est de colore albo tanquam de principali colore, & consequenter de quinque coloribus mediis ab illo colore albo descendentibus, usque ad nigredinem tendentibus. Jam sequitur videre de colore nigro tanquam de secundo colore principali; & consequenter de quinque suis mediis coloribus ab ipsa nigredine ascendentibus, & ad albedinem tendentibus, tanquam plus participantibus de nigredine quam de albedine. Et sic de colore nigro tanquam de matre aliorum quinque colorum primo est dicendum. § Est autem color niger privatio albi in perspicuo, sicut amarum est privatio dulcedinis in humido, unde videtur quod albedo est prima origo colorum, sicut dulcedo est principium saporum ut dicit philosophus *de sensu & sensato ca. xix.* Generatur autem

autem nigredo ex luce pauca & obscura in perspicuo obscuro & impuro, & ideo nigredo est spiritus visibilis aggregativa & ejusdem repercussiva, propter quod ledit visum quando nimis est intensa, ut patet in diu incarceratis, qui de carceribus exeuntes parum vident. Fundatur autem nigredo quandoque in substantia humida & calida, quia caliditas dominans substantiam denigrat humidam, ut est videre in linguis humidis & adustis, quandoque vero in substantia sicca, & frigida: quia frigiditas dominans substantiam denigrat siccam & homidam facit albam, ut dicit *Avicenna*; unde nigredo quandoque causatur a frigiditate, & tunc est signum mortificationis: quandoque autem a caliditate, & tunc est signum adustionis. § Item calor predominans super terrestreitatem, ipsam dissolvit decoquit & digerit, & quantum necesse est, in substantiam fructus accipit & convertit. Quod vero reliquum est consumit, vel a se repellens ad extremas partes, ducit & transmittit. Et talis rejecta fumositas, cum sit terrestris, superficiem inficit & nigredinis vestigium in fructus superficie generat & relinquit, sicut dicitur super librum vegetabilium in commento. § Si vero materia sit humida tunc a calido dominante generatur nigredo: quia calidum adurit partes humidas, & consumit humidum, quod exalat in fumum nigrum, ut patet in lignis viridibus, de quorum extremis exit humor niger quando exuruntur. Unde dicit philosophus *in li. Meth.* ustibilia sunt que habent in poris humorem debilem, qui non potest resistere calori ignis: Nec tamen suffocatur statim, set pocius alit ignem, ut patet, quod humidum est potissimum in quod agit ignis, & illud humidum est nigredinis per caloris actionem, quando calor agens exalare facit subtile & humidum aquosum, & evaporat aierium, & remanet quod est terreum atque grossum: propter quod oportet necessario ut nigredo generetur. Huic eciam colori nigro respondet ille nobilis lapis qui gagates appellatur, qui quidem lapis licet rudis fuerit & niger, tamen est multum preciosus. § Niger autem gagates planus, levis, & facile combustibilis, igni appositus fere sicut thus incenditur. Incensus autem odore suo serpentes fugat, demoniacos pro-

dit & demonibus contrarius esse putatur. Virginitatem eciam prodit quia aqua ejus bibita, si bibens est virgo, non urinabit, si non est virgo statim urinam emittet, eciam contra vobuntatem, ut dicit *Diascorides*. Et sic virginitas aliquando per lapidem experitur. § Item dicitur valere multum contra phantasmata, & nocturnas demonum vexationes : parientes mulieres adjuvat : tempestates avertit : & fulmina sistit. *Ysidorus* dicit quod iste lapis in aqua accenditur, & in oleo extinguitur, quod est mirabile. Nota insuper quod quamvis iste color niger, sit secundns color principalis, ut supradixi, in armis pingendis, Campus tamen Armorum ex isto colore factus non est multum laudabilis, set econtra campus Armorum albus multum nobilis, ut specialiter videtur in Armis Ducis *Britannie*, que quidem Arma sunt valde notabilia, & laude digna & hoc propter tres speciales rationes, quarum prima est hec : quia ista Arma Ducis *Britannie* possunt a loco distantiori percipi & discerni. Item quia hec Arma possunt inter omnia arma mundi facilius reparari vel de facto fieri. Et tercia ratio est quia ista Arma possunt brevius & facilius declarari seu discreni : sic si velitis, *le Duke de Bryteyne port D'ermyn*, prima ratio patet per *Barth. in probemio F. in 2. parte* que pars incipit *procule dubio*, ubi dicit, quod opposita juxta se posita magis apparent. Secunda autem ratio probatur per communem practicam : quia in necessitate portans potest capere suam camisiam, & eam cum colore nigro maculare & habebit arma sua perfecta. Tercia autem ratio patet, quia gaudent brevitate moderni. Sunt tamen quidam qui portant Arma directe, ut apparet, contraria. § De campo nigro, videlicet maculato cum albo, de quibus non multum curo, etsi careant ratione, verumptamen audivi quosdam in discretione predictorum Armorum aperte errasse, dicentes quod *ill port ermenee*: tamen mureligos sepius vidi nigros colore albo maculatos. Dux Britannie portat arma sua sic alba maculata cum nigro, quia in ducatu suo habundant quedam bestie albissime, cum caudis nigris, de quarum pellibus fiunt furrure sive foderature valde preciose, ut est notum. De quibus dicetur inferius in capitulo de mustela. *De*

De Colore griseo.

COlor autem Griseus primus ipsorum quinque colorum mediorum, qui a nigredine ascendunt ad albedinem, nisi in modico distat a colore nigro, ut si multo major fuerit color multo magis fit adustio unde magis resolutis & consumptis liquidis & tennuibus partibus, magis superhabundant grosse & terrestres, que ex calore deputantur, & ideo fit color griseus, qui est color, quasi niger, cum quadam claritate minime participans de albedine, proximus, inter omnes colores medios nigredini, maximeque distans ab albedine. Item si ajer multo magis fit frigidus vel egerit in subjectum, ex majori frigitate vel diuturniori actione in subjectum, major fit mortificatio: ita quod non solum ignee & aeree partes condensantur interrestres, set eciam aquose : unde pro sui habundantia partium terrestrium, que naturaliter essent nigre, fit iste color griseus qui est proximus nigredini, ut predixi. De istis est *Barth. de Platea*, in tractatu suo de coloribus. § Huic eciam colori corespondet quidam lapis preciosus qui Onix appellatur. Habet enim Onix colorem quasi nigrum modico colore albo insignitum. Cnjus quidem lapidis color, secundum *Diascoridem Marbodium in lapidario, & alios naturales*, est griseus, de quo supradiximus. Qui quidem lapis multos dicitur habere effectus noxios & nocivos. Nam collo suspensus vel digito portatus excitat tristitiam, & portantem tristem facit, ac timores multiplicat, lites inducit, & animos commovet ad rixas, excitat enim salivam superfluam & illam habundanter portantem evacuare facit, ut testatur *Ysidorus ethimologiarum c. de Onice*, qui lapis est Arabicus, niger, minima albedine candens. Cujus lapidis naturam ac conditionem bene tene mente.

De

De Colore plumbeo.

COlor vero PLUMBEUS, secundus color est a nigredine ascendens, & ad albedinem tendens, in ordine colorum prediĉtorum: qui ex partibus aqueis & terrestribus predominantibus generatur, unde color plumbeus signum est frigiditatis dominantis, & extinĉtionis caloris naturalis in corpore humano. Pro majori namque frigiditate non solum ignee & aeree partes in aquosas condensantur, set eciam ipse aquose incipient in terrestres ingrossari, unde ex aquosis & terrestribus partibus plumbeus fit color, ut testatur *Barth. de Platea in traĉtatu suo de coloribus, circa medium.* Et ex habundantia aque & terre inequali, tamen fit color plumbeus & fuscus. Nam si prehabundet aqua terre, fit plumbeus, set si terra aque pre habundet fit fuscus, ut dicit diĉtus *Barth. de Platea* ubi supra. § Cui in super colori plumbeo adaptatur quidam lapis magne virtutis, ut patebit: qui lapis crapodinus vocatur, in capite bufonis generatus, colorem habet plumbeum, virtutem habet contra venenum, in tanto, si aranea ponatur in pixide, cujus orificium si tetigeris cum isto lapide, diĉta arenea nunquam exibit per illud orificium: quod experimento didicit *Ysidorus*, prout ipse affirmat. Invidiam inimicorum tollit, & eos gratos facit: portantem audacem reddit & a mortali vulnere eum conservat. Mulieres cum portantes castas facit, si cum herba Ruta portetur, ut testatur *Diascorides.* Et quamvis a capite venenosi bufonis arte extrahatur lapis iste, adhuc virtus eidem inest contra omne genus veneni, ut refert *Plinius in ca. de bufone.*

De Colore cinericio.

TErcius enim color a nigredine ascendens ad albedinem, est color cinericius: qui, ut ait philosophus, est color medius in ascendendo a nigredine versus albedinē ab extremis nigredinis & albedinis quasi eque distans, non

non tamen perfecte. Ad cujus generationem concurrunt multe perſpicuitates obſure, ac tenebroſe & terre, ac nigredinis & albedinis quaſi concors mediocritas, tamen propter terream obſcuritatem, partes mixtas perſpicuas dilatantem ac obſcurantem, majorem habet conformitatem tam cum nigro quam cum albo, & ideo intenſe nigrum ad modum obſcuri aggregat, & obſcurat viſum, nec diſgregat ſicut rubium, qui quidem color rubius eſt huic colori cinericio quaſi contrarius. Ex terra enim color fit niger, ut in pipere. Et ſi ignis dominetur, tunc pro nimia terre habundantia, fit iſte color cinericius. Ex ſpiritibus autem color fit rubius, ut in iraſcentibus, cum valde dilatetur cor, multus ſpiritus concipitur & calidus pro cordis dilatatione, qui ſubito & in multa quantitate corde conſtricto veniens ad exteriora calefacit, & ipſa rubia facit. § Quandoque autem ex ſui abſentia, & humorum, color fit cinericius, ut in timentibus. In quibus cordis conſtrictione, ſanguine & ſpiritu interiora petente, exterior cutis aliquando remanet cinericia. Quod ſi aer fuerit frigidus non tamen immoderate aut diutius egerit in ſubjectum, fit color cinericius quoniā: ex frigore aeris cutis humectatur, & ratione habundancie humoris humidi ſanguis repellitur & frigus ſecundum ſui colorem cutem diſponens ipſam reddit cinericiam. § Lapis autem precioſus hujus coloris cinericii amicus eſt Achates, ille magnificus lapis conſolationis, & diſcuſſor ſompnorum: qui ut, ait *Diaſcorides*, mutat pericula in bonum, portantemque gratum facit, & placentem, atque facundum. De cujus virtutibus patet per *Doctores*, qui de eo ſcribunt, & per *Marbodium*, *in ſuo lapidario*,

Portantem munit, vireſque miniſtrat achates.
Facundumque facit, gratumque bonique coloris.

De Colore terreo.

EST autem quartus color in ordine, a nigredine ad albedinem ascendendo, color TERREUS: qui quidem color non tantum participat de albedine sicut de nigredine, plus habens terrestreitatis, quam aieritatis, & ideo magis habet de nigredine. Est ergo color terreus, color medius, a nigredine incipiens, & in modicam albedinem degenerans. Appellatur autem iste color terreus propter dominium terrestreitatis, in superficie perspicui, materie pure & obscure; sicut videmus in ipsis cineribus. Qui color quasi contrariatur colori asorio, set plus participat de rubedine & nigredine simul mixtis, quam de aere & de luce, vel albedine, de quibus color generatur asorius. § Cui quidem colori correspondet lapis Calcidonius, preciosus valde, ut asserunt *Plinius*, *Ysidorus*, *& Marbodius in suo lapidario*, qui quidem lapis terreum habet colorem, medium quasi inter berillum, & jacinctum purpureum, qui perforatus facit portantem vincere, valet autem contra illusiones demonum, conservans virtutes, ut dicit *Diascorides*, *Ysidorus*, *& Barth. de proprietat. rerum in li. xvi. ca. de Calcidonio.*

De Colore livido.

COlor autem LIVIDUS est ultimus in ordine inter illos quinque colores quos prius posui, a nigredine ascendentes & ad albedinem tendentes. Qui quidem color lividus ex partibus aqueis & terrestribus predominantibus generatur. Et color iste dicitur esse malus in corporibus animatis. § Nam vel significat dominium frigoris

frigoris calorem naturalem extinguentis, & naturam mortificare inchoantis: vel superhabundanciam malencolici sanguinis colorem omnino cutis superficiem viciantis, vel cordis angustia calorem sanguinis ad interiora revocantis: ut patet in invidis, vel fortiter fustigatis, in quibus humor intercutaneus, per malitiam corruptus, cuti infert corruptionem, ut dicit *expositor super pr. li. Ysaac ibi vulnus livore, &c.* § Cui quidem colori livido corespondet quidem lapis preciosus & famosus qui Allectorius dicitur: assumptus artificiose de ventriculo antiqui caponis, ut patet *in lapidario Marbodii c. de Allectorio*, ubi dicitur.

Ventriculo galli, qui testibus est viduatus,
Qui tribus, aut septem, castratus vixerit annis,
Nascitur ille lapis, cujus non minima laus est.
Invictum reddit lapis hic quemcumque gerentem,
Extinguitque sitim, patientis in ore receptus.
Hic oratorem verbis facit esse disertum;
Constantem reddens, cunctisque per omnia gratum.
Commodus uxori, que vult fore grata marito,
Ut bona tot prestet, clausus portetur in auro.

§ Per predicta ergo patet, quod tantum duo sunt colores principales secundum se, albus color videlicet, & niger: sicque ab albo colore descendunt quinque colores medii, magis participantes de albedine quam nigredine: videlicet color azius sive glaucus; color pallidus sive azorius, color rubius, color puniceus sive purpureus, & color viridis. Qui quidem quinque colores medii descendunt, ut predixi, ab albedine, & accedunt ad colorem nigrum. De quo eciam nigro colore, quinque colores medii, videlicet color griseus, color plumbeus, color cinericius, color terreus, & color lividus ascendunt, & ad colorem album accedunt ut predixi. Visis tamen & diligenter consideratis coloribus antefatis, conjunctisque eisdem lapidum corespondentium proprietatibus & virtutibus, faci-

liter possunt Haraldi, & hujus artis expertes, verissimas causas assignare quare iste dominus portat talia arma, & alter alia, saltem quoad colores in quibuscunque Armis depictos, & proprietates sive conditiones ipsorum, qui talia primitus Arma portanda assumpserunt facilius decernere poterunt & declarare. Si aliqua igitur necessaria in isto libro colorum deficiant, videant assidui lectores Doctores naturales, videlicet *Plinium*, *Ysidorum*, *Diascoridem*, *&* *Barth. de Platea*, qui istam materiam in suis locis latius tractaverunt.

Explicit Liber Tercius.

NIC.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib.* IV.

De diversis signis in Armis depictis.

DIxi in precedenti libro, ut promisi, de coloribus in armis depictis, & eorum nobilitate, ac differentia: Jam sequitur videre de diversis signis in Armis depictis, & quid per illa signa intelligere possunt inspicientes. Et dicatis primo quod signum dicitur diffinitive, illud quod seipsum offert visui, & aliud representat intellectui. Et pro eo quod inter omnia signa mundi digniora sunt signa viventia, ut *F. de verborum sign. l. qui mortui.C. de posthumis heredibus l.ij. xiij. q.ij. quam posterum.* Et inter viventia, & nobiliora & digniora sunt illa que sunt sexus masculini, ut *F. de senatoribus l.* 1. *in textu*, & concordat ibi *Accursius*. Quare primo conveniens est dicere de signis viventibus masculis, & sic animalibus. Et quia Leo, inter omnia animalia irrationabilia, dicitur esse animal principale, igitur de eo primo tractare intendo. Veruntamen olim, in annis meis juvenilibus, scripsi in hac materia nimium sompniando: in qua quidem scriptura fateor me multipliciter errasse, ut in dampnando colorem viridem, ac multa alia posuisse que sunt veritati contraria: que jam ex certa mea scientia

 revoco,

revoco. Utinam omnes copie de illa lectione mea extracte mecum essent: quas protestor me antea non dormiturum quousque ignibus consummassem.

De Leone.

LEO, ut testatur *Ysidorus li. xij.* grece dicitur Rex Latine, eo quod Rex est animalium cujus virtus est in pectore, infirmitas vero in capite. Cum autem dormierit vigilant ejus oculi. Hominem non nisi magna fame comedit nec interimit. Hucusque *Ysidorus ubi supra.* Dicit insuper *Plinius li. viij. ca. xvij.* Leo in summa generositate est quando jubis collum & humeri vestiuntur. Set illi leones quos pardi per adulterium cum leena generant semper illis insigniis carent. Quando leo semel bene satiatur, duobus aut tribus diebus cibo caret, & si saciatus fugiendi necessitatem habeat, cibos receptos ad fauces reicit & cum unguibus eos extrahit, ut sic ad fugam levior sit. Animal longe vite est. Infantes raro invadit nisi in magna fame. § Leo autem quando irascitur primo terram cum cauda verberat, deinde crescente ira tergum suum percutit & flagellat. § Item in periculis apparet maxime gloriosus: unde quando persequitur a canibus & venatoribus non latitat nec se occultat, set sedet in campis ubi videri potest, & ad defensionem seipsum parat. Quando vulneratur mira observatione novit se vulnerantem, & in multitudine primum impetit percussorem. Quando moritur humum mordet, lacrimamque fundit. Animal est valde gratum, modo suo cognoscens & diligens sibi benefacientem, ut patet in multis exemplis positis per *Plinium li. viij. ca. xvij. Aristoteles* vero dicit de leone, *li. 2. de animalibus*, quod leo habet collum quasi esset immobile, multum rigidum, & posteriora habet ad modum canis, & semper movet primo dexterum pedem & post sinistrum, sicut & camelus: & parum habet de medulla in ossibus: & ejus ossa sunt ita dura, ut ex eorum collisione exit ignis. § In altissimis montibus moratur, & inde contemplatur predam suam: quam cum viderit, alte

alte rugit, ad cujus vocem terrentur animalia & subito figunt gradum, contra que caudam orbiculariter ducit & illius nature circulum transire quodlibet animal pertimescit: Set stant animalia stupefacta edictum expectantia Regis sui. § Item leo transiens per loca aspera ungues intra pedem contrahit & recondit, nam illis utitur pro mucrone, & ideo infra carnositatem ipsas abscondit & eis parcit mirabiliter, ne ledantur aut ebetentur. Predam suam quam capit solus comedere erubescit: & ideo sepe a remotis sequentibus aliis bestiis, de sua preda aliquid largitatis gratia derelinquit. Tante autem est caliditatis quod febres semper quartanas patitur & tamen hunc morbum naturaliter sustinet, ut ejus feritas edometur. Huc usque *Plinius li. xvij. ca. viij.* alias proprietates leonis narrat *Jeronimus super Ezechielem, c. ix.* § Est autem una bestiola, quam modo timent, tam leo quam leena, que vocatur learefones: que quoddam portat venenum quod leonem & leenam interficit, unde capta bestiola exuritur, ejusque cineree carnes asperse & posite in semitis leonis vel leene, eos necat, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Leo habet anelitum fetidum & infectivum, morsumque mortiferum & venenosum maxime quando est rabidus. Efficitur autem rabidus sicut canis. Sanguinem animalis ab eo occisi primo bibit & lambit, & deinde residuū discerpens membratim dividit, devorat, & deglutit. § Predictarum proprietatum & conditionum multe bone sunt & eciam multe male. Cave igitur in declaratione sive Armorum discretione, quid de Leone, & ejus conditionibus sis dicturus. Multi tamen dubitant pro eo, quod quidem magister *Honorius Bonecti*, in libro suo quem nominavit *Arborem bellorum*, quem quidem librum ipse compilavit in *Gallico* sermone, ad honorem *Karoli* Sexti, in quarta parte libri predicti in *Cap. xxxix.* affirmavit dominum nostrum supremum Regem *Anglie*, debere omnino portare pardos in suis Armis, & non leones, quia salva pace sua, in illo nequiter erravit, ut sequitur. § Nam nobilis ille poeta *Architremus*, scribens de *Bruto*, qui primo, ut dicitur, regnum *Anglie* occupavit, ut dominus terre, portavit,

tavit, pro Armis suis, Unum Leonem Rubium Peditantem In Campo Aureo, ut metrice dictus poeta scripsit,

Reptat in umbone leo flammeus igneus aurum.

ut hic Leo flammeus & igneus, hoc est rubius, reptat, id est pedibus transit, in umbone vel scuto aureo. Et gallice, *Il port d'or un leone passant de gewles*. Et post dictum *Brutum* successores sui *Britones* portaverunt eadem Arma successive. Qui quidem *Brutus* divisit totam insulam in tres partes: In *Loegriam*, *Cambriam*, & *Albaniam*. Deditque *Loegriam Locrino* filio suo primogenito, secundam vero partem videlicet *Albaniam*, dedit *Albanacto* secundo filio suo: Terciam vero partem videlicet *Cambriam*, dedit *Cambrio* filio suo tercio. Declarationem istarum partium relinquo *Cronicarum* scriptoribus, qui satis clare dictas declarant partes. Deditque dictus *Brutus* filio suo *Locrino* primogenito Arma sua predicta. Dedit insuper filio suo secundo Unum Leonem Rubium Rapacem In Campo Aureo, ut supra. Que Arma adhuc portant Reges *Scocie* cum modica additione, videlicet, Uno Duplici Tractu Cum Floribus Gladioli Contra Positis De Rubio, ut hic. Et gallice sic, *Il port d'or un leon rampant & un double tras florete contre de gewles*.

Dedit insuper idem *Brutus* filio suo tercio, videlicet *Cambro*, pro Armis suis, Duos Leones Rubios, Facies Suas Ad Terga Vertentes, In Campo Argenteo. Que quidem Arma ipsi Reges & Principes *Wallie*, & eorum filii, per longa tempora portaverunt, ut hic. *Locrinus* vero primogenitus *Bruti* patris sui, portavit dicta Arma paterna, & octo Reges descendentes

dentes ab eo, uſque ad diviſionem Regni, & a diviſione regni dubito que Arma fuerunt portata, quia prima diviſio fuit inter ſorores. Credo tamen quod *Dunwallo* Monarcha portavit arma *Bruti*, & ſucceſſores ſui, uſque ad *Belinum* : qui poſtquam conquiſivit totum Regnum *Francie*, *Almaniam*, totam *Ytaliam*, & Civitatem *Romanam*, tunc *Conſulibus* ibidem *Sabino* & *Porcenna*. Qui *Belinus* poſtea, ut dicunt *Cronice*, totam *Greciam* occupavit: Venienſque in *Angliam* nova Arma ſibi aſſumpſit, & portavit Tres Coronas Aureas In Campo Azorio, quia ipſe fuerat trina vice, & in diverſis Regnis ter coronatus. Que quidem Arma ipſe & ſucceſſores ſui portaverunt uſque ad tempora *Uterpendragon* qui ipſa arma non dimittens, nova aſſumpſit, & portavit. Portavit namque Uter, Duos Dracones Virides, Coronis Rubeis Coronatos, Terga Adinvicem Vertentes, In Campo Aureo, ut hic. Et Gallice, *Il port d'or deux dragons verds corronez de gewlez, les dors encontre lez dors.* Que inſuper Arma, tam priora quam iſta, portavit Rex ille inclitiſſimus *Arthurus* filius & ſucceſſor dicti *Uterpendragon*, uſque ad finem vite ſue. Aſſumpſit tamen prefatus *Arthurus*, viſo quodam miraculo apud Glaſconiam, alia Arma ad laudem Crucifixi viz. Unam Crucem Argenteam, In Cujus Brachio Dextro Erat Quedam Ymago Beate Marie Virginis Cum Filio Suo In Brachio Dextro Sedente In Campo Viridi, ut hic. Quo inſuper *Arthuro* mortuo, videlicet Anno ab incarnatione Domini quingenteſimo quadrageſimo quinto, *Conſtantinus* filius ejus ſucceſſit in Regno, qui Arma ſui partis detulit. Et poſt eum *Aurelius Conanus*, & poſt ipſum regnavit quidam *Malgo*, poſt quem regnavit *Catericus* ultimus Rex *Britonum*,

num, quem Saxones expulerunt. Tuncque dicta Arma *Arthuri* ulterius non portabantur: quia intrabant Saxones & Regnum per multos Annos occupaverunt usque ad tempora *Cadwalladri*. Qui portavit in humeris suis, UNAM CRUCEM PATENTEM FIGITIVAM AUREAM CAMPO AZORIO, ut hic. Gallice *Il port d'asour une Crois pate fiche d'or*. Que quidem Arma, similiter portavit filius suus *Yvor* tota vita sua, qui per *Saxones* peremptus est. Cui successit nepos suus Rex *Yne*, qui nutu divino non quasi Brito, set quasi Saxo, in Regem est coronatus, & unctus: Nam mater ejus de stirpe Saxonica generata est. Pater vero ejus fuit *Kenten* de stirpe *Britonum*, qui *Yne* regnavit triginta & septem annis: Princeps providus, portans predicta Arma *Cadwalladri* usque ad finem vite sue, & post ipsum singuli reges eadem Arma portaverunt, usque ad tempora Regis *Egberti*. Qui quidem *Egbertus* portavit UNAM CRUCEM FLORIDAM IN CAMPO ASORIO, que Arma erant continuata & portata per omnes Reges sequentes, usque ad tempora Sancti *Edwardi Confessoris*. Set tunc intervenit quidam *Danus*, alias *Dacus*, nomine *Swaynus*, alios *Swayno*, qui expulit *Eldredum* Regem *Anglie* a Regno, & Regnavit usq; ad mortem, & in *Eboraco* sepultus est, qui portavit, TRES CORONAS PALATAS AUREAS IN CAMPO RUBIO ut hic. Et duo alii Reges *Dani* intrusores, *Knutus* videlicet, & *Hardeknutus*. Quibus quidem tribus intrusoribus successive mortuis, revenerunt duo filii *Eldredi*, Aluredus videlicet, & Edwardus. Quem quidem *Aluredum* proditorie occidit *Godwinus* Comes *Cancie*. Et Anno Domini M. quadragesimo secundo secundus filius *Eldredi*, in Regem *Anglie* assumitur, & coronatur, qui portavit in Armis suis UNAM CRUCEM FLORIDAM AUREAM CAMPO ASORIO.

Et

Et quia spoliatus antea fuerat per *Danos*, assumpsit Quinque Merulos Aureos portans eos Sine Pedibus: quia vocabatur ipse *Edwardus* sine terra, quare portavit dictos merulos sine pedibus. Quo quidem sancto Rege mortuo sine herede successit *Haraldus* intrusor, qui parvo tempore regnans a *Willelmo* Duce *Normannie* est occisus. Qui *Willelmus* totum Regnum *Anglie* conquisivit. Tunc autem cessaverunt Arma *Anglorum* Regum: & Conquestor predictus *Willelmus* pro Armis suis portavit, Duos Leopardos Aureos, In Campo Rubio, ut hic. Et Gallice sic, *Il port de gewlez & deux Leopardes passantez d'or*. Que eciam Arma portavit filius suus *Robertus Curtos* primo genitus, & filius suus *Willelmus Rufus* qui successit patri in regno *Anglie* coronatus.

Quo quidem *Willelmo Rufo* mortuo, sibi successit *Henricus* primus frater ejus qui eadem Arma paterna portavit. Quidam tamen dicunt quod *Willelmus* Conquestor, adepto Regno *Anglie*, apposuisset Armis suis tercium Leopardum, de qua appositione nichil cautum invenio. Set satis notum est, quod iste *Henricus* primus sine herede obiit, quia *Willelmum* filium suum, & *Ricardum* simul in una hora mare absorbebat, filiam vero suam *Matildem* nomine, *Henrico* Imperatori *Almanie* in uxorem dedit. Set filiis suis, *Willelmo* videlicet & *Ricardo* prius, ut dictum est, mortuis, prefatus *Henricus* primus Rex *Anglie* diem suum clausit extremum, filiam suam *Matildem* Imperatricem relinquens heredem proximum ad regnandum. Set quidam *Stephanus*, Comitis *Blesensis* & Adeleye tercie filie *Willelmi* Conquestoris filius, nepósque prefati *Henrici* Regis mortui, vicesimo die *Novembris* sole existente in sagitario *Anglie* intravit regnum, & coronam usurpando qui ibidem xxij. die *Decembris* proximo sequent. coronatus, scutum portavit rubium in quo habuit Trium Leonum Peditantium Corpora, Usque Ad Collum, Cum Corporibus Humanis

S Su-

Superius, Ad Modum Signi Sagitarii, De Auro, ut hic. Et hoc quia ipse intravit *Angliam*, ut predixi, Sole in illo signo existente. Et Gallice sic, *Il port de gewles trois sagitairis en corps de Lyons passantz d'or.* Cui quidem *Stephano* intrusori successit *Henricus* secundus, filius *Matildis* Imperatricis & *Galfridi Plantagenet* Ducis *Andigavie*. Qui quidem

Henricus portavit Tres Leones Aureos Peditantes, In Campo Rubio, ut hic. Et Gallice sic, *Il port de gewlez trois Leons passantez d'or.* Sic ergo habemus clare, quod Arma *Willelmi* Conquestoris cessaverunt: quia ibidem defecit linea masculina. Et scias ulterius quod opinio illorum qui dixerunt quod dicti Reges *Anglie* portaverunt tres Leopardos in campo rubio, addentes quod duo Leopardi pro Ducatu *Normannie*, & tercius apponitur in scuto pro Ducato *Acquitanie*, est omnino reprobata, quia iste *Henricus*, de quo prius scripsi, filius *Galfridi Plantagenet* & *Matildis* Imperatricis post divortium celebratum inter *Lodowicum* Regem *Francorum*, & *Alianoram* filiam Ducis *Acquitanie*, duxit eandem: que fuit heres dicti Ducis *Acquitanie* patris sui, & sic hic crevit primo titulus quem habet Rex *Anglie* ad Ducatum *Acquitanie*. Quare dico quod illi erraverunt qui dixerunt, quod *Willelmus* Conquestor apposuit tercium Leopardum in Armis suis, ratione ipsius Ducatus Acquitanie, quia ipse nullum titulum habuit ibi, set iste *Henricus* secundus, ut predixi. § Multa enim obprobria audivi diebus meis dicta in noctis silencio, tam illustrissimo Principi *Henrico* quinto, in obsidionibus suis, tam eciam Domino meo singulari Domino *Thome de Monte Acuto* Comiti *Sar.* & *Pertici*, in diversis obsidionibus suis de istis Leopardis, & de illa

bona domina *Maria* nomine, que fuit uxor *Henrici* quarti & mater Regis *Henr.* quinti, ubi tunc veritatem hujus rei veraciter sum expertus. § Dicatis igitur si placet quod dominus noster suppremus dominus *Henricus* Rex *Anglie*, portat pro

pro regno *Anglie*, TRES LEONES AUREOS IN CAMPO RUBIO, Sicut portavit Dominus *Henricus* secundus progenitor suus. Et sic in *Henr.* primo cessaverunt Arma paterna, quia tunc cessavit linea masculina, ut superius dixi. Sic autem portavit ille famosissimus Rex *Anglie Henricus* secundus, pater *Ricardi* post eum in *Anglia* regnantis. De quo in *Cronicis* metrice sic scribitur, in laudem sui nominis.

De Henrico secundo.

Henricus natus Matildis, Regna tenebat:
Sub quo sacratus Thomas mucrone cadebat.

De Rege Ricardo primo filio Henrici.

§ *Miles famosus, Rex Ricardus generosus,*
Non hominem metuit, tantus ad arma fuit.
Pro dolor! oh mortis mundo percussio fortis!
Cur non magnati vis parcere, nec bonitati?
Mors deliquisti que Ricardum rapuisti,
Regem vincentem, nece victum, prole carentem.
In vultu letus fuit & fortisque facetus.
Blandi sermonis, ditatus corde Leonis.
Scotia, Wallia, Neustria, Gallia, conticuerunt,
Arma Britonica quando leonica visa fuerunt.
Ultramontani, Tusci, Siculique, Pagani,
Ad bellum, parvum scutum tenuere Leonum.
Rex & Tancredus pacis pepigit sibi fedus,
Quo subjectorum regnum tenuit Siculorum.
Postea pro fundo capto bellavit eundo
Isaaco teste, sua Cipria fit manifeste.
Arte sua vique fuit Acon reddita, quique
Circum manserunt, altas turres petierunt.
Cairam, namque Damietam, Cesariamque
Hic invadebat, sibi gens adversa cadebat.
En Saffadinus vidit quando Saladinus
Ictu Ricardi petiit postrema Liardi.
Ligua nequit fari, nec cor poterit meditari,
Quemquam formari conditione pari.

De Johanne successore Ricardi.

Neustria Johannis fuit indefensa sub annis.
Et quia deliquit, Gallis possessa reliquit.

EX predictis autem versibus bene patet, quod prefatus *Ricardus* portavit Leones & non Leopardos. Et dicitur, quod pater ejus *Henricus* secundus primo Leones in *Angliam* duci fecit, & eos habuit suo dominio subjectos: quorum catulos ipse multociens solebat acriter verberare in presentia suorum trium filiorum: qui de facto eidem patri suo rebelles erant, pro eo quod filius ejus *Henricus* primogenitus in Regem *Anglie*, vivente & volente patre, coronatus, secrete nitebatur patrem suum destruere, quo viso Rex *Francorum Lodowicus*, & Rex *Scocie* magnis laboribus suis, pacem inter eos fecerunt, ut scribitur in *Cronica* cujusdam monachi *Malmesburiensis*, que incipit *Norma vivendi in li. 5. ca. de Henrico secundo*. In qua Cronica videbitis si placeat totum factum, & scribitur ibi proverbium, *Per catulos castigamus Leones*. Et quantum ad lineam masculinam omnes Reges *Anglie* ab eo descenderunt, & predicta Arma portaverunt usque ad tempora Regis *Edwardi* tercii, qui, ut superius dixi, Arma Regis *Francorum* Armis suis adjunxit: tum quia filius *Isabelle*, filie & heredis Regis *Francie*, tum quia *Edwardus* primogenitus dicti Regis *Edwardi* tercii, *Johannem* Regem *Francorum* in bello de *Poyters* devicit, & ipsum captivum, & prisonarium suum, in *Angliam* secum duxit, ut predixi. Set forte queritis a me, dimisso primo titulo Regis *Edwardi*, dicendo quod in regnis filia vel femina non debet succedere, ut est opinio *Francorum*; & satisfaciendo eorum opinioni, adhuc quero: nunquid *Edwardus* Rex *Anglie*, poterit legitime Arma *Francorum* Regis *Johannis* portare, pro eo quod *Edwardus* dicti Regis *Edwardi* primogenitus, prefatum *Johannem Francorem* Regem in bello cepit, & ipsum captivum suum in *Angliam*, ad patrem suum *Edwardum* viriliter perduxit? Et quia de jure civili quicquid filius adquirit patri adquirit,

ut

ut Instit. per quas personas nobis adquiritur § primo iste Rex *Francorum Johannes*, captivus efficitur Regis *Edwardi* patris prefati Principis tunc *Edwardi*. Et ad probandum istud concordant illa statuta antiquissima, *cap. de prisonariis in* § *Item precipimus* § ut creditur per Regem *Arthurum* in *Francia* edita, & per successores suos tam Reges *Francie*, quam *Anglie*, & specialiter per prefatum *Edwardum*, ac per illum invictissimum & Christianissimum principem *Henricum* quintum Regem *Anglie*, ac Regentem Regnum *Francie*, & heredem apparentem in Regno illo *Francie* vbilibet proclamatum. Que quidem statuta hic inserere, quia ista approbantur, non erubesco. Quorum sequitur Capitulum primum.

Incipiunt statuta Henrici quinti, tempore guerre.

Summi opificis clementia, que sibi subditos modestos esse disponit pacificos & pudicos, non obstante, quoniam adhuc ipsa effrenata cupiditas mater litium, inimica pacis, materia jurgiorum tot indies nova generat litigia, ut nisi justitia ejus conatus vi propria reprimeret, & virtutes, ipsiusque questiones implicitas explicaret, universale nostri Christiani excercitus regimen absorberet, bonumque commune extingueretur quo vivimus & regnamus: Ideoque lex & Constitutiones ordinantur, ut appetitus noxius sub Juris regula limitetur, per quam humanum genus ut honeste vivat, alterum non ledat, & Jus suum unicuique tribuat, informatur: Et ut noster excercitus utroque, scilicet, & bellorum & pacis tempore, felice tramite gubernetur: dictumque commune bonum in prosperis conservetur: § Ex altera eciam parte, ut dicti nostri excercitus Constabularius atque Marescallus, in causis coram eis cotidie ventulandis prudentius in singulis judicent & discernant: de nostrorum Procerum, Dominorum, & Magnatum consilio, quasdam Constitutiones fecimus, easdemque in eodem excercitu nostro promulgantes, publice fecimus proclamari. Statuentes quod omnes & singuli in dicto excercitu nostro Capitanii, pre-

prefatas nostras Constitutiones in scriptis habeant: ut publicatio nostra pro sufficienti monitione habeatur: ac ut subditi universi in dictis Constitutionibus & statutis ignorantiam non pretendant.

De Ecclesiis, & Sacramento Eukaristie, in debito statu conservandis.

ET quoniam domū Dei decet sanctitudo, statuimus ut ecclesie universein suo statu inviolabiliter conserventur. Et si quis inventus fuerit qui sine causa per Cōstabulariū nostri excercitus approbāda, bona aliqua ecclesie, scilicet vestimenta, calices, libros, jocalia, seu reliquias, in quibuscumque ecclesiis, capellis vel monasteriis inventa, secum auferre aut asportare presumpserit, statim postquam captus fuerit & super hoc coram Constabulario, aut nostri excercitus Marescallo, convictus suspendatur: & dicta bona ecclesiis de quibus ablata fuerunt, quam cito fieri poterit, restaurentur. § Ordinamus preterea ut nequis sacramentum eukaristie, vel pixidem sive capsulam in qua dictum sacramentum custoditur, irreverenter tangere audeat, sub pena mortis.

De personis Ecclesiasticis, & mulieribus non capiendis.

SAcerdotes qui cotidie deo serviunt & sibi ministrant in altari, suis semper utantur privilegiis. Et violentas manus dictis sacerdotibus imponentes, ipsosque occidentes, capite puniantur. Quam penam extendi volumus ad mulierum raptores, ubicumque inveniantur. Ulterius precipientes, ne quis ausu temerario, viros religiosos quoscumque, vel mulieres religiosas, seu velatas, tangere audeat, sui ordinis habitum portantes absque fraude, Nec aliquis eos, easve, prisonarios, seu prisonarias capere audeat, dum armati non existant, aut facientes

tes guerram publice vel aperte; ſub pena incarceratio-
nis, & corporis ſui ad voluntatem noſtram inibi conſer-
vandi.

Quibus perſonis tenebuntur omnes obedire.

ORdinamus inſuper quod omnes in noſtro excercitu exiſtentes, cujuſcumque ſtatus, dignitatis, nationis, ordinis, ſeu conditionis exiſtant, Conſtabulario & Mareſcallo noſtris, ſicut nobis, in licitis & honeſtis humiliter obediant; ſub pena forisfacture corporum, & bonorum. Item precipimus ut ſoldarii, & qui aliqua vadia recipiunt de nobis, vel regno noſtro, ſuis Capitaneis immediatis, & magiſtris obedientes exiſtant in ſingulis & licitis & honeſtis, vigilias cuſtodientes, & gardias dictis ſoldariis impoſitas, ſeu rationabiliter imponendas. Nec a dictis vigiliis coſtodiis ſeu gardiis recedant quoviſmodo, ſine dictorum ſuorum capitaneorum, ſeu magiſtrorum licentia ſpeciali, ſub pena areſtationis corporum & bonorum, quouſque, per diſcretionem & allocationem Mareſcalli noſtri, dicti capitanei, ſive magiſtri plenarie ſint contenti. § Item emergente victualium defectu, ſeu pabuli equini cariſtia contingente, Et videatur capitaneis quod ad villagia vicina, pro dictis victualibus & pabulo equino ſit mittendum, Precipimus ut ſoldarii univerſi juxta ordinationem ſuorum capitaneorum ſeu magiſtrorum, ad equitandum, ſeu pedibus tranſeundum, pro dictis victualibus, humiliter ſint parati. Et in hoc non obedientes pena puniantur in proximo ſtatuto precedenti ſupraſcripta. Mercatores eciam, ſive cum excercitu equitantes, ſive in mercatis noſtri excercitus ementes & vendentes, noſtro Conſtabulario, & Mareſcallo ac ipſius mercati clerico obediant ſicut nobis. § Item tractatus, delicta, & placita quecumque ventilata erunt, & finaliter terminata in curia noſtra Judicio Conſtabularii & Mareſcalli, aut abſente Conſtabulario noſtro, in preſentia noſtri Mareſcalli, ſi contrahentes, delinquentes, vel placitantes in noſtro excercitu moram traxerint,

traxerint, ambo, vel una pars eorundem, sive soldarii vel mercatores existant, aut operarii manuales necessarii, ut sutores, scissores, barbitonsores, medici, & lotrices, & nostri exploratores specialiter ordinati.

De vigiliis, & gardiis observandis.

QUoniam turbationes, tam de die quam de nocte, in excercitu nostro multociens contingunt, quibus diligenti vigilia & custodia provida indies obviatur: Quapropter ordinamus, ut, juxta numerum armatorum, per nostri excercitus Marescallum indies fiat provisio vigilantium, & singuli capitanei mutuis vigiliis & gardiis se invicem adjuvent, & in dicto nostro excercitu de necessitate innata quandoque requiescentes ab inimicis custodiant & conservent. Nec audeat aliquis capitaneus ad vigilandum, sic ut prefertur, monitus, vel assignatus, sive pedester sive equester existat, in numero sibi assignato armatorum quam sagittariorum deficere, causa tamen cessante legitima, per Constabularium vel Marescallum approbata, vel a dicta sua custodia & gardia usque ad tempus limitatum discedere quoquo modo sub pena decapitationis absque licentia speciali ipsius qui dictas vigilias fieri ordinavit. Insuper ordinamus ut capitanei nostri excercitus omnes & singuli vigilantes, semper habeant sufficientes in suis hospitiis specialiter tam in noctibus, sive equitantes per patrias fuerint, sive in obsidiis castrorum, fortaliciorum vel villarum, sub pena arestationis suorum corporum, ad nostram voluntatem acriter puniendorum.

De monstris publicis, seu ostencionibus.

ET ut dicte vigilie sine fraude semper debite conserventur, volumus ut singuli nostri excercitus Capitanei, absque fraude vel cautela quacumque, nobis seu Commissariis nostris monstrationes, seu ostensiones faciant omnium suorum soldarium, tam hominum armorum,

rum, quam sagittariorum integre & perfecte secundum numerum eisdem assignatum, quociens dictis Capitaneis super hoc requisitio debite & legitime per nos, vel nostros Commissarios fuerit facienda. Item quod Capitanei suos proprios soldarios solum monstrant & ostendant, & non alios, nisi illos dumtaxat cum quibus pro illo viagio antea convenerunt, sub pena perpetue reprobationis, & perditionis suorum vadiorum pro viagio supradicto. § Item prohibemus ne quis soldarium, famulum, vel garcionem qui in alterius servicio nuper antea fuerit quoquo modo in suo servicio retinere presumat, sub pena arestationis & forisfacture equorum, & Armorum, quousque parti querelanti debite satisfecerit pro commissis, nisi dictum soldarium, famulum, vel garcionem de consensu & voluntate habuerit prioris Capitanei seu magistri. § Precipimus insuper & mandamus ut Commissarii nostri quicumque, specialiter videant & diligenter inquirant, quod omnes soldarii in monstris, sic ut prefertur, ostensi, suam propriam armaturam ostendant absque fraude, quod eciam specialiter volumus observari in arcubus & sagittis, & si necesse fuerit, volumus ut Commissarii nostri super hoc Capitaneum sive magistrum jurare compellant ad dicendum veritatem.

De turbationibus, & clamoribus publicis.

VOlumus insuper, quod nullus cujuscunque conditionis, nationis, gradus, vel dignitatis existat, clamores vel turbationes facere audeat, quibus nos vel exercitum nostrum turbari contingat quovismodo. Et specialiter illum clamorem, quem *Mowntee* appellamus, vel aliquem alium clamorem irrationabilem facere audeant, vel audeat aliquis in futurum, sub pena arestationis inceptoris, & equi sui, vel equorum, in custodia Constabularii, vel Marescalli, absque favore puniendorum, quousque dictis Constabulario, & Marescallo debite satisfecerit pro commisso. Et inventor, denunciator, vel accusator dicti inceptoris de dictis Constabulario & Mares-

callo percipiet centum solidos Turonenses videlicet x. s. monete *Anglie* pro labore. § Item si aliquis nomen suum, vel domini sui, seu magistri proclamaverit, per cujus clamorem facta fuerit congregatio, vel simultatio populi ad turbationem excercitus, sic delinquens, & convictus coram Constabulario, & Marescallo suo, pro suo delicto publice suspendatur. Item si aliquis inventus fuerit qui clamorem vocatum *Hanock*, aliquo modo sine nostra licentia inceperit, morte punietur, & sui sequaces corporaliter & cum bonis arestentur, ac in custodia Constabularii, aut Marescalli nostri, diligenter conserventur donec finem fecerint cum eisdem. § Item si aliqua turbatio vel clamor inimicorum supervenientium in excercitu nostro subito oriatur, precipimus & mandamus, ut singuli Capitanei cum suis societatibus ad personam nostram, sive Capitanei principalis, statim, accedant, certis tamen primitus personis per dictos Capitaneos limitatis, pro custodia hospitiorum eorundem. Illis capitaneis dumtaxat exceptis prope quorum hospitia dicta inimicorum turbatio fuerit exorta, quos ad custodiendum sua propria hospicia cum suis societatibus volumus inibi permanere. Quod plenarie volumus observari in absentia nostra pro illo viagio, in persona principalis Capitanei cujuscumque. § Item prohibemus expresse, cum equitantes fuerimus, quod nullus de excercitu nostro exire audeat sine nostra licentia speciali, quibuscumque turbationibus vel clamoribus in dicto nostro excercitu contingentibus, sub pena forisfacture bonorum in custodia Constabularii aut Marescalli nostri ponendorum, & arestationis corporum ad nostram voluntatem aut gratiam, ac in nostra absentia ad voluntatem principalis Capitanei excercitus per nos ordinati.

De

De equitationibus generalibus.

NUllus in excercitu nostro, simultationem seu congregationem aliquam facere audeat, aliquo modo, ad equitandum de dicto excercitu nostro ad alialiquam patriam, villam, vel fortalicium vicinum absque licentia nostra, vel principalis Capitanei nostri exercitus speciali. Ad finem ut tales equitantes semper ad nos, vel principalem nostri excercitus capitaneum revertere poterint pro succursu, sub pena arestationis ad nostram voluntatem corporum, & bonorum. § Item si contingat aliquam talem equitationem fieri generalem de nostra licentia speciali, Ordinamus tunc & volumus quod nullus a comitiva & societate Capitanei dicte equitationis recedere audeat, sine dicti capitanei licentia speciali, sub pena arestationis corporis ad nostram voluntatem, & perditionis lucri per eum sic adepti illo die, parte tamen tercia dicti lucri suo magistro immediato integra reservata, & duabus aliis partibus dicti lucri ad Capitaneum dicte equitationis similiter reservatis. Quod quidem statutum nostrum precipimus inviolabiliter ab omnibus observari quotienscumque tales equitationes fuerint faciende. Item prohibemus ut nullus vexillum nostrum, alicujus Domini, vel Sancti *Georgii* erigere audeat, ad convocandum aliquam partem nostri excercitus ad equitandum sive transeundú ad aliquam patriam, villam, vel fortalicium quodcumque sine nostra licentia speciali, sub pena suspensionis, & tracture Capitaneorum sic presumptorum, & decapitationis suorum sequacium singulorum, ac forisfacture hereditatum & bonorum. § Item ordinamus quod nullus Capitaneus, cujuscumque conditionis, status, vel dignitatis existat, aliquas equitationes facere, vel aliis concedere audeat, sine nostra licentia speciali, sub pena indignationis nostre perpetue, & arestationis corporis ad nostram voluntatem acrius puniendi. § Item si aliquam equitationem per aliquos fiendam assignaverimus, prohibemus expresse sub pena mortis, ne quis edificia, domum vel domos comburere audeat, vel in eis ignem mittere, absq; nostro mandato speciali.

De hospiciis capiendis & assignandis.

PRecipimus insuper, ut nulli excercitum nostrum precedant quovismodo nostris hospitibus aliorum Dominorum & Capitaneorum dumtaxat exceptis, quorum nomina prius fuerunt Constabulario aut Marescallo nostro per suos dominos vel magistros tradita ac in scriptis declarata, sub pena arestationis corporum, & bonorum in custodia Constabularii, aut Marescalli nostri ponendorum, quousq; sic delinquens cum dictis Constabulario, aut Marescallo finem sufficientem fecerit pro delicto. § Item quod nullus seipsum hospitare presumat, cujuscumque status, dignitatis, vel conditionis existat. Set volumus ut quantum ad hospitia pertiner, omnes indifferenter nostro hospiti generali obediant sicut nobis, sub pena arestationis corporum & bonorum. Precipimus insuper sub pena supradicta, quod nullus postquam hospitium sibi fuerit, ut supradicitur limitatum, de dicto hospicio suo exire audeat sine sui Capitanei vel magistri licentia speciali. § Item si contingat aliquem in suo hospicio, vel extra invenire aliqua victualia, volumus ut de illis dictus inventor gaudeat sicut decet, dictis victualibus moderate utendo, & si quid superfuerit, aliis necessitatem habentibus largiatur sine destructione seu abusione quacumque, sub pena arestationis sui corporis, & perditionis equorum, vel equi, si tantum unum habuerit, & armorum, quousque cum Constabulario & Marescallo finem fecerit competentem. § Item prohibemus ne aliquis cujuscumque status, conditionis, vel dignitatis existat pro hospitio suo vel suorum litigare presumat, vel aliquas pactiones, seu congregationes gentium facere audeat, ad aliquas lites movendas intra hospicium suum; vel cujuscumque alterius, sub pena arestationis corporis ad nostram voluntatem, ac equorum & armorum quousque cum Constabulario & Marescallo finem fecerit pro delicto. Et si delinquens garcio fuerit aut parvulus, abscisione auricule sinistre puniatur. Et si gravius fuerit delictum perpetratum, sic delinquens arbitrio Constabularii, & Marescalli gravius puniatur.

puniatur. § Prohibemus insuper, ne quis intra hospitia, vel extra, litem cum aliquo, seu aliquibus moveat pro aliquo delicto, livore, vel invidia preteritis vel futuris, per quam litem mors in aliqua parte contingere poterit vel venire, sub pena forisfacture corporum & bonorum. Et si mors de facto inde contingat omnes sic delinquentes penitus suspendantur.

De prisonariis.

QUoniam in conflictibus & aliis bellicis actibus multociens prisonarii capiuntur, ac propter inimicorum invalescentium timorem, aliquando non poterit captor super custodia sui prisonarii intendere, Nobis visum est certam in scriptis ponere regulam, qua declaramus, quod quicumque fidem prisonarii ceperit, ipsum prisonarium habebit, quamvis super custodia dicti prisonarii usque ad finem conflictus non intendat, si tamen dictus prisonarius in eodem conflictu postea non inveniatur se defendens. Item si aliquis inimicum suum ad terram prosternat, & alius fidem prostrati capiat, sic captus prisonarius communis est ipsorum: & fidem capiens custodiam habebit prisonarii supradicti, sufficientem prebens securitatem suo consocio pro parte rataredemptionis prisonarii antefati. § Item quando capitur prisonarius & alter veniens partem petat, partem habebit, si eidem a capiente concedantur. Set forte sic partem petens minatur se alias prisonarium occisurum, partem aliquam ipsius prisonarii non habebit, quamvis ei fuerit prius pars concessa. Et si prisonarium ut prefertur occiderit, per Constabularium & Marescallum arestabitur, in carceribus permansurus quousque cum parte querelante finem fecerit secundum discretionem Constabularii, & nostri excercitus Marescalli. § Item precipimus ut quam cito prisonarius captus ad excercitum nostrum pervenerit, capiens prisonarium domino suo Capitaneo, vel magistro presentabit absque mora, sub pena perditionis prisonarii magistro suo proprio adjudicati. Et si ille prisonarius sic

captus

captus fuerit Major in una parte excercitus, & potestatem habuerit displicandi vexillum suum auctoritate Regis sui, vel si ipse captus fuerit de sanguine Regio, Dux, Marchio vel Comes, aut Capitaneus principalis, tunc captus ille, quiscumque fuerit, erit prisonarius Capitanei principalis illius partis dicti excercitus, nisi capiens talem prisonarium equalis fuerit ipsi capto, major in armis, aut dignitate, vel talis Baro, sive Miles notabilis qui antea positus fuerit ad vexillum: Et ille tunc capitaneus principalis concordabit cum capiente, dando eidem sufficientem remunerationem pro captura. § Volumus insuper quod Capitaneus, vel magister prisonarium recipiens de suo soldario ad lanceam, vel sagitario, ut supradictum est, infra octo dies nobis, principali Capitaneo, vel nostro Constabulario, aut nostri excercitus Marescallo fideliter represententet, sub pena perditionis partis sue quam ipse alias esset habiturus: quam partem damus cuicumque, talis prisonarii occultationem, Constabulario nostri excercitus, aut Marescallo notificanti. Ordinamus ulterius, ut nullus presumat prisonarium suum permittere vagari, aut libere ire, vel ad propriam voluntatem equitare, seu in suo hospicio absque bona custodia per se permanere, sub pena perditionis prisonarii supradicti. § Tercia tamen parte redemptionis dicti prisonarii sic male custoditi Capitaneo suo, sive magistro suo reservata, si tamen dictus Capitaneus vel magister particeps criminis non existat. Alteram vero partem redemptionis supradicte accusatori adjudicamus. Terciamque partem dicte redemptionis nostri excercitus Constabulario & Marescallo assignamus, ac arestato primitus corpore, sic ut prefertur, delinquente ad nostram graciam acrius puniendo. § Volumus insuper & statuentes, quod nullus prisonarium suum nostrum excercitum exire permittat sine nostro salvo conductu, vel saltem ipsius qui excercitui nostro ibi preest pro dicto prisonario primitus obtento, sub pena in proximo statuto suprascripta. Item statuimus ut nullus prisonarium suum vendere audeat, vel ad redemptionem ponere absq; licentia sui Capitanei qui nobiscum pro dicto viagio sub literis & sigillo suo indentaverit, sub pena perditionis prisonarii

dicto

dicto Capitaneo adjudicandi, & arestationis sic delinquentis. Volumus insuper quod emptores tales perditione prisonarii puniantur.

De Tertiis.

TEnebuntur singuli Capitanei, milites, scutiferi armati, & sagittarii quicumque tertiam partem solvere omnium adquisitorum per guerram suo Capitaneo vel magistro inmediato fideliter & sine fraude, cujuscumque status, conditionis, vel dignitatis existant, sub pena perditionis tocius summe principalis sic adquisite, & arestationis sui corporis quousque finem fecerit cum suo magistro supradicto. § Item volumus ut omnes nobiscum in excercitu nostro vel sub nostro vexillo equitantes, seu moram trahentes, etsi vadia de nobis, vel Regno nostro non percipiant, quales sunt Medici, Mercatores, barbitonsores, & multi similes, de singulis bonis per guerram adquisitis videlicet, prisonariis, & aliis bonis mobilibus, per tales debite adquisitis, Nobis, vel Capitaneo nostri excercitus principali tertiam partem solvere tenebuntur.

De spoliis non fiendis.

ORdinamus ulterius, ut nullus sub pena mortis mercatorem vel mercatores spoliare audeat, vel alia bona, & specialiter victualia ab eo vel eis auferre presumat. Idemque in medicis, & barbitonsoribus precipimus inviolabiliter observari. Nec audeat aliquis soldarius spoliare in victualibus, pabulo equino, aut aliis bonis quibuscumque per eosdem emptis, seu alio justo modo adquisitis, sub pena mortis. Prohibemusque ne quis soldarius, vel alius cujuscumque status, conditionis, vel dignitatis existat, ab alio aliquid furari, spoliare aut auferre presumat, quod ipse suis justis laboribus de bonis inimicorum adquisivit, ut victualia, fenum, stramen, avenas

nas, frumentum, vinum, oleum & ſimilia, ſub pena areſtationis corporis delinquentis ad noſtram voluntatem puniendi.

De aſſaltibus.

ITem ordinamus, quod nullus aſſaltus fiat ad aliquod caſtrum vel fortalitium quodcumque per ſagittarium vel alium communem, abſque alicujus Capitanei ad hoc ſpecialiter ordinati preſentia, & voluntate, ſub pena incarcerationis. Et ſi de facto aliquis talis, ut premittitur, aſſaltus fiat & per Nos, vel Capitaneum principalem ſeu noſtri excercitus Conſtabularium, vel Mareſcallum ibidem facta fuerit proclamatio publica in contrarium, Inobedientes pena incarcerationis puniantur, ac perditionis omnium bonorum inibi adeptorum.

De ſalvis conductibus.

NEc audeat Capitaneus quiſcumque minor nobis, Duce belli noſtri excercitus dumtaxat excepto, aliquem inimicum vel priſonarium licenciare ad veniendum ad noſtrum excercitum, vel ab eodem tranſeundum, vel recedendum ſine noſtra licentia ſpeciali & cum ſalvo conductu noſtro, vel Conſtabularii noſtri excercitus, ſi ſua Commiſſio ad hoc extendatur, ſub pena foriſfacture corporis & bonorum. § Item prohibemus ut nullus cujuſcumque ſtatus, gradus, conditionis, vel dignitatis exiſtat ſalvos conductus ſua auctoritate alicui dare vel concedere perſumat, ſub ſigillo ſuo proprio vel alieno, noſtro Conſtabulario dumtaxat excepto, ſi ipſe de nobis talem habuerit poteſtatem. Item ut nullus ſalvum conductum noſtrum, vel Conſtabularii noſtri, ut predictum eſt, violare vel rumpere audeat quoviſmodo, ſub pena ſuſpenſionis & tracture, ac confiſcationis ſuarum hereditatum, & bonorum.

De

De meretricibus ejiciendis.

PRecipimus insuper ut meretrices publice & communes, infra excercitum nostrum nullo modo permanere permittantur : Et specialiter in obsidionibus villarum, castrorum, vel fortaliciorum quorumcumque ; set longe ab excercitu, ad minus per unam leucam, in simul collocentur. Quod eciam volumus observari in omnibus villis, castris, & fortaliciis per nos vel nostros captis, aut nobis vel nostris redditis, vel in posterum capiendis seu reddendis, seu alias nobis, vel alicui nomine nostro redditis, videlicet quod infra dictam villam, castrum, vel fortalicium permanere, aut domicilium quantumcumque parvum vel magnum fovere aliquatenus permittantur, sub pena fracture sinistri brachii dicte meretricis, si post unam monitionem in dicto loco prohibito inveniatur publice vel occulte.

Quod Johannes Rex Francie, fuit verus Captivus Edwardii tercii.

PAter ergo per prefatam sectionem. *Item precipimus*, superius allegatam quod *Johannes* Rex *Francie* fuerat verus captivus *Edwardi* tercii Regis *Anglie*. Et pro eo quod quicquid per servum adquiritur domino suo adquiritur, *ut Instituta per quas personas nobis adquiritur* § *primo & in* § *Item nobis, eodem titulo*. Nam dicit textus ibidem. Ipse enim servus qui in potestate alterius est, nichil suum habere potest. Et dicit *Accursius ibidem in verbo habere sc. ad suam utilitatem ut F. ad legem Juliam de adulteris l. sic eveniet, set ad utilitatem domini sui*. Et quod dictus *Johannes* Rex servus erat capientis, probatur per illum § servi autem aut nascuntur aut fiunt. *Instituta de jur. personarum*. Nam dicitur ibidem, *Fiunt autem servi jure gentium, id est ex captivitate*, & ulterius in servorum conditione nulla differentia est, ut ibi, set generaliter quicquid, per servum adquiritur domino suo adquiritur.

§ Sic ergo Arma dicti *Johannis* Regis *Francorum*, per illam captivitatem fuerint dicto Regi *Edwardo* adquisita, & per consequens bene licebat dicto Regi *Edwardo* predicta Arma portare argumento premissorum. Non obstante quod dictus *Edwardus* tercius licite potuit dicta Arma *Francie* portare ratione successionis & jure hereditario, quia filius & heres *Isabelle* tunc filie & heredis Regni *Francie*, ut satis clare patet per Cronicas, & specialiter per *Frossardum* in *Cronica* sua, ubi ipse tractat de ista materia. Dicatis ergo quod dominus noster suppremus portat pro Armis *Anglie* Tres Leones Aureos In Campo Rubio. Sicque portaverunt omnes sui progenitores ab *Henrico* secundo, qui primo illa Arma portavit, & suis portanda successoribus dereliquit, ut supradictum est in filio ejusdem *Henrici* secundi, videlicet Rege *Ricardo*.

De Leopardo.

Leopardus est bestia sevissima, ex pardi & leene adulterio sponte generata, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Et secundum eum ibidem, Leopardus dicitur bigener, quia in Animantibus bigenera dicuntur que ex diversis nascuntur animalibus, ut Leopardus ex leone & parda, vel ex leena & pardo. Mulus ex equa & asino, Burdo ex equo & asina, Ibride ex capris & porcis, Titirus ex ove & hirco, Musino ex capra & ariete, ut ibi in fine capituli primi li. xij. Et sicut *Adam* omnibus animantibus ante diluvium primus vocabulum indidit, appellans unicuique nomen proprium, ex sua institutióne, juxta conditionem nature cui serviret: sic gentes post diluvium secundum naturas aut conditiones bestiarum, herbarum, vel arborum, eisdem nominum differentias imposuerunt juxta conditionem earundem. Quarum quidem gentium exemplo, postquam bella esse ceperunt, artesque diverse invente sunt, per quas armature tam invasive quam defensive ordinabantur, aut quia aliquando facies armatorum armaturis velabantur, ipsi sic velati secundum eorum conditiones, naturas, aut proprietates, diversas bestias, aves

vel

vel alia ſigna per que poſſent ab aliis cognoſci, in ſuis ſupertunicis, aut armaturis, ſive ſcutis, depingi fecerunt, ut refert *Yſidorus in principio libri xij.* § Leopardus autem beſtia eſt quaſi alba, diverſis & multis maculis nigris conſperſa, valde preceps, & ſitit ſanguinem: ſet femina eſt major & crudelior quam eſt maſculus, ſaliendo non currendo predam capit, & ſi tercio vel quarto ſaltu predam non capiat, pre indignatione ſiſtit, & quaſi victus retro cedit. In corporis diſpoſitione, non in colore leoni aſſimilatur, formam tamen capitis habet pardi. Cognoſcitur enim Leopardus a leone, quia Leopardus ubicumque depingitur naturaliter habet maculas nigras, cum groſſo capite, & eſt animal planum non hiſpidum: Leo vero habet unum colorem continuum cum pectore hiſpido & certis jubis in cauda. § Sunt tamen quidam, ſompniantes in hac materia, qui ponunt differentiam inter Leonem & Leopardum in pictura facierum, videlicet quod Leopardus ſemper debet depingi cum integra facie aſpicientibus oſtenſa, & Leo cum media facie, maxime Regi animalium ſcilicet Leoni injuriantes, Nolentes quod ipſe Leo qui eſt Rex omnium animalium ſuam faciem eis oſtendat; quod eciam eſt contra Jura & ſpecialiter contra legem, *urſus F. de adquirendo rerum domino*, ubi dicitur, quod animalia debent depingi & deſignari in ſuo actu ferociori: ſet ſi Leo non poſſet oſtendere faciem ſuam non ita eſſet, ergo, &c. concordat cum iſtis lex prima *F. de poſtuland.* § *beſtias*, quam quidem opinionem, nunquam vidi in ſcriptis legibus, aut naturali ratione fundatam, vidi tamen nobiles diverſos Leopardum, & Leopardos in Armis portare in ſuo proprio colore, quoſdam cum integra facie & quoſdam cum media facie depictos: quorum corpora ſemper fuerunt ſicut eſſe deberent multis maculis nigris conſperſa. Portavit namque quidam miles *Guido de Rupe forti* UNUM LEOPARDUM SALIENTEM, IN CAMPO RUBIO. Et non appono colorem Leopardi, quia portavit proprium ſuum colorem, videlicet, griſium maculis nigris conſperſum, ut hic de qua

materia plus dicetur in capitulo de talentis. Vidi eciam quendam militem *Arnaldum de Marchia* qui portauit Duos Leopardos Peditantes, In Campo Aureo, quorum Leopardorum tantum medietas faciei fuit intuentibus ostensa, ut hic. Leopardum ergo in Armis portare significat, quod portans, uel saltem primo illa Arma assumens, fuit adulterio genitus. Et nota hic quod semper habendus est respectus ad conditiones animalium, & naturas eorum, ut supra dixi. Et multum pertinenter potest dici, quod isti magni Abbates & Abbatisse debent in suis Armis portare Leopardos, mulos, burdones, vel titiros, pro eo quod ipsi habent & portant instrumenta episcoporum, ut mitram & crucem, ut muli, Leopardi, & tales bestie portant instrumenta generativa equorum, & Leonum, non tamen eis utuntur naturaliter, neque habent ipsum actum vel generationis exercitium, sic dicti Abbates & Abbatisse habent mitras & baculos, non tamen ipsum actum habent vel exercitium conferendi, & ministrandi certa sacramenta, & negocia Episcopis pertinentia; unde scribitur in *Speculo stultorum parte quarta* sic.

Mulus, & Abbates sunt in honore pares.

Dic ergo, quod Rex *Anglie* portat in Armis suis Leones, & non Leopardos, ut per ea que superius scripsi.

De Ariete.

ARies est animal laniferum, animo placidum, naturaliter mansuetum, ut dicit *Ysidorus li. xij. in principio.* Est autem dux, & princeps ovium; & ideo dedit ei natura fortitudinem ceteris ovibus prestantiorem: decet enim arietem ducem ceterarum ovium & tutorem, aliis esse fortiorem. Et ideo a quibusdam vervex viribus est dictus, eo quod tanquam vir ovium, cum sit masculus, ceteris

teris bidentibus fit amplius virtuosius. Quidam tamen dicunt, quod ideo dicitur vervex, quia vermen gerit, unde scribitur in *libro Synonymorum*, *vervex in capite vermen gerit, arietat inde*. Cujus quidem vermis pruritu excitatus, caput suum aliquando fortissime concutit, & quicquid sibi obviat dure ferit: & ideo aries ab Ares *Grece* dicitur, quod est virtus Latine. Nam corporis magnitudine, virium fortitudine, & animi virtute oves alias preexcellunt. § Dicitur aries ab aris, quia ut dicit *Ysidorus* hoc pecus primum fuit in aris a gentibus immolatum, unde secundum legem *Mosaicam* Aries fuit animal mundissimum, aptum ad sacrificium, & ad esum, dicit *Ysidorus ubi supra*. Frontem habet aries durissimam, sed tamen tempora habet debilia, & quasi cartilaginosa: & ideo ad defensionem partis debilioris dedit natura cornua majora circa temporum loca, ad modum scuti rotundi revoluta, in extremitatibus aliquantulum acuta, ut eis caput defenset, & adversarios impetat & expugnet. Ideoque securius precedit gregem, erectoque capite, & fixo pede ungula divisa vestigio firmius terram premit. Tempore amoris pro uxoribus suis impetit. Ac ut melius impugnet, & fortius contra resistentem, retrocedit, ac resiliendo cum impetu hostem ferit, ut dicit *Avicenna li. suo viij*. Arietem in Armis portare significat, quod primo ipsum portans, vel assumens, fuit vir multum capitosus, vel aliquas alias conditiones arietinas sequens, ut superius dictum est.

De Agno.

AGNUS, ut dicit *Ysidorus*, a Greco vocabulo dicitur quasi pius. Nam inter omnia animantia terre, maxime invenitur innocens, & mansuetus: nullum enim dente ledit, cornu, nec ungue. Et quicquid in eo reperitur utile est: Pellis quidem ad varium usum: pilus ad indumentum: fimus ad terre impinguationem: ungula, & corium ad medicinam, ut dicit *Plinius*, & *Ysidorus li. xij*. § Latini vero dicunt agnum, ab agnoscendo esse sic vocatum, eo quod pre ceteris animalibus matrem suam

suam noscat, adeo ut si in magno grege erraverit, statim balatu vocem agnoscit parentis, secundum *Avicennam.* Agnus de societate gregis multum gaudet: quando vero solitarius est dolet plurimum, atque timet: ante gregem salit, & saliendo ludit: tonitruum multum timet, quia agnus naturaliter habet debile caput, ut recitat *Bartholomeus de proprietatibus rerum li. xviij. in capitulo de agno.* Agnum igitur in Armis portare, est signum, quod primo illum in Armis portans fuit vir pius, mansuetus, & humilis, aut portavit nomen agni: ut multi portant diversa animalia, aves, vel alia signa que sunt ejusdem nominis cum ipso portante. Et quidam sunt qui portant sue artis signa, ut latius dicetur in sequentibus.

De Apro.

APER est porcus silvestris, qui sevus est, & immitis, ut dicit *Isidorus predicto libro xij. capitulo primo.* Dicitur insuper apud Latinos verres eo quod grandes habet vires. Dicit enim *Plinius*, quod aper est animal valde sevum, & vix castratus se exhibet mansuetum, cum cetera tamen animalia, ablatis testiculis, mansuescunt. Est itaque aper tante feritatis, quod eciam mortem parvipendens, contra venatoris ferrum intrepide se infigit, & insuper jam transfixus contra sibi resistentem vires recolligit, & ut de adversario se vindicet, mortis periculum non pavescit. In latere autem dextro habet durissimum locum & spissum, quem semper opponit venatoribus, ut dicit *Plinius li. xviij. ca. x.* Aprum autem portare vel verrem in Armis, significat hominem invidum, bellatorem, subtilem, & fortem, qui citius in pugna morietur, quam fugiendo vitam servet. Multos enim vidi *Hibernienses* aprum, vel apros, in Armis suis portantes.

De

De Asino.

ASINUS a ſedendo eſt dictus, quia homines ab initio ſuper aſinos ſedere ſolebant, antequam uſum equorum habebant. Et refert *Yſidorus li. xij.* Aſinus animal eſt ſimplex, & valde tardum, & ideo faciliter ab initio fuit humano generi ſubjectum: vel aſinus dicitur ab a, quod eſt ſine, & ſinos quod eſt ſenſus, quaſi animal ſine ſenſu. Et quanto aſinus ſit annoſus & ſenex, tanto plus indies ſit deformis, hiſpidus, & villoſus. Eſt autem animal malencolicum, frigidum, & ſiccum, & ideo naturaliter ponderoſum, tradum, atque pigrum, ſtolidum, & oblivioſum, tamen paciens animal eſt, & modico utens cibo. *Avicenna li. viij.* inter tribulos, & ſpinas, aſinus colligit, ex elevatione capitis, & forti flatu moventur tribuli & ſpine, & ex horrendo ſonitu ſeu rugitu ejus terrentur avicule, & ſepius fugiunt de ſuo nido, & earum matres impetunt aſini oculos, & roſtis ſuis percutiunt, ut a loco ſui nidi recedant. Et quamvis talis paſſerulus habeat corpus parvum, vix poteſt aſinus ſe defendere contra paſſeris impetum, atque morſum. Hec *Avicenna loco preallegato, & Ariſtoteles de animalibus ca. viij. & Plinius libro xxviij. ca. ultimo.* § Item aſinus ſupra vires laboribus exponitur, fuſte ceditur, ſtimulo pungitur, chamo os conſtringitur, hinc inde circumducitur, & ſepe ejuſdem chami refrenaculo ab illis paſcuis & cibariis per que tranſit nequiter coherceetur. Et poſt labores caſſos & vanos in fine moritur. Nec pro precedentis laboris ſervicio, poſt mortem ſaltem, ejus cutis dimittitur, ſet aufertur, & cadaver ſine ſepultura aieri exponitur a canibus corrodendum. Hec *Bartholomeus de proprietatibus rerum li. xviij. ca. de aſino in fine.* Aſinum vero in Armis portare, ſignificat hominem tardum, pium, & manſuetum, verbis & operibus ſuis blandientem, injuriarum ſibi illatarum oblivioſum, & multa obprobria pacienter ſuſtinere paratum.

De Aranea.

ARanea, pro eo quod sex aut octo pedes quos semper habet pares, gerit multipes dicitur. Et inter animalia reptilia numeratur ab aeris nutrimento nominata, que exiguo tempore longa fila producit, & ab opere incepto nunquam desinit, perpetuum sustinens in suo opere dispendium, & sepe ad modicum flatum venti, aut pluvie stillicidium rumpitur tela sua totaliter, perdens laborem suum, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Habet autem aliquos pedes longiores, & quosdam breviores, propter diversas suas operationes. Nam cum quibusdam fila subtiliat, ac in longum protrahit, cum quibusdam vero pariter fila nectit, & cum quibusdam per fila repit: & maxime in ea viget sensus tactus, unde residens in tele sue medio, subito sentit muscam telam in parte remotissima contingentem, subitoque ipsam invadens eam aggreditur tanquam hostem, de qua si triumphare poterit, eam ne evadat inter tele sue fila multipliciter circumvolvit, capitis sui humiditatem sugens, de tali muscarum venatione vivit, ut refert *Bartholomeus de proprietatibus, li. xviij. ca. de aranea.* Et quia vidi olim araneas in Armis cujusdam *Lumbardi* portatas, illarum jam proprietatem scribo. Ymaginentur igitur ipsa arma inspicientes, quid per illas araneas intelligatur, prefatis conditionibus, & proprietatibus diligenter consideratis.

De Ape.

APis est animal multipes & breve, inter omnia animantia anulosi corporis, in multis obtinens principatum, ut dicit *Plinius li. xv. ca. vi.* parvitatem autem sui corporis, recompensat ingenii magnitudo. Quamvis autem possit inter volatilia computari, tamen quia pedibus utitur, in quibus est sua vis progressiva, merito potest inter gressibilia numerari. Inter omnia, est admiranda apum solertia qua mella conficiunt, succumque dulcissimum,

tissimum, subtilissimum, & saluberrimum in favos componunt, & ceram ad usum vite perutilem operando conficiunt, hieme latent, quia vires non habet ut nivibus pruinisque resistant, ac flatibus Aquilonis. In vere autem fabas florentes visitant, nullique licet vacare otio per hos dies. Item per apes summa equitas excercetur, Feriunt enim omnes earum pacem perturbantes, aut earum mella disrumpere cupientes. § Regem siquidem habent apes, qui non aculeo armatus est, set pocius magestate, ut dicit *Plinius ubi supra cá. xviij*. Vel si habet aculeum, usum feriendi natura sibi negat; Noluit enim natura ipsum sevum esse, nec statim petere ultionem, & ideo ei telum detraxit & inhermem dereliquit, unde constat apum Regem aculeo non uti. Miranda etenim est circa suum Regem plebis obedientia, nam cum ipse procedit totum examen conglobatur & ab ipso agmine velut acie militum cingitur & vallatur, & pre multitudine obsequentiū tunc temporis vix vagatur. § Cum populus apum in labore est, tempore illo intus est, & circuit similis excitanti, solus a labore est immunis. Circa quem assunt apes quedam habentes aculeos, tanquam conservatores Regis sui. Et raro procedit Rex nisi quando examen totum debet exire, cujus exitus intelligitur aut diebus aliquot excercitu murmurante, & quasi ad exitum se preparante, unde si quis tunc Regi apum prescinderet alam, examen tunc tēporis non exiret. Regem fessum humeris sublevant, & fatigatū totū portant. Rege viso totus animatur excercitus, ipso quoque deficiente totum examen dilabitur, & multociens periculo se exponit. Hec *Plinius ubi supra*. Quando vero Rex apum moritur, tristitia torpent, funerantiumque more exequias celebrant, & meret plebs ingenti dolore Rege peste consumpto: Nam cibos tunc convehunt non exeuntes, tristi tamen murmure glomerantur Circa corpus sui Regis. Luctum non minuunt, ymmo nisi corpus mortuum extrahatur fame & dolore moriuntur. Hec *Plinius ca. xix*.

De Bove.

BOS Grece *boetes* nuncupatur, quem Latini bovem appellant, eo quod terram terit, ut refert *Plinius li. suo viij. ca. xlv.* soli boves inter animalia retroambulantes pascuntur. Aque eciam calide ablutione dicuntur pinguescere. Boves quoque, laxata habentes cornua, dicuntur esse in opere excellentes. Et post castrationem bos in corpore & cornibus augmentum recipit, & proficit fortius in robore & virtute, non tamen tante est audacitatis sicut ante. Est enim animal mite & mundum, non solum usibus hominum necessarium, verumeciam, ad immolandum in aris deorum congruum fuit & aptum. Et breviter ut dicit *Plinius li. xxviij. ca. xl.* nichil est in bove quod diversis usibus non sit utile. § Bovem ergo, vel boves, aut boum capita, in Armis portare est signum quod primo illa Arma portans fuit castratus, vel spado, vel in genitalibus sic in guerris mutilatus quod amplius generare non potest, vel potuit. Ut specialiter semel cuidam nobili scutifero de comitiva & familia domini mei specialis & magistri, TRIA CAPITA BOVINA NIGRA, IN CAMPO ARGENTEO portanda assignavi, ut hic, pro eo quod ipse erat in bello *Vernolii* cum lancia per membra genitalia totaliter transfixus. Qui ut credo adhuc vivens Arma portat supradicta, & sunt bona.

De Botrace.

BROTAX animal est quadripes, venenosum, in terra habitans, & humore terreo nutritum, ut refert *Plinius li. xviij. ca. xxxij.* cujus venenum est frigidissimum, & ideo omne membrum quod tangit reddit insensibile ac studipum ac si esset congelatum. Est enim animal virulentum, & ideo ad iram se animat ad omnem tactum, unde quanto

quanto plus tangitur tanto turgescit amplius & inflatur. Quot autem maculis sub ventre respergitur, tot nocumentorum venenum ejus obnoxium fore perhibetur. Oculos habet quasi igneos & lucentes, & est tanto perniciosior quanto est ejus aspectus ardentior. Herbas dulces diligit, ac earum radices avide comedit, set comedendo eas inficit & corrumpit, loca enim fetida & fimosa botrax, sive bufo, diligit, & loca odorifera multum odit. § Botrax autem sive bufo coloris est subnigri, subrufi, vel pallidi. De istis est *Plinius* ut supra dictum est. Botracem, autem aut botraces, sive bufones portare, significat ut est dictum, verumptamen Dominus *de Botraux* in *Anglia* portat in Armis suis Tres Botraces Nigros In Campo Argenteo, ut hic. Que Arma, forte portat dictus Dominus propter nomen suum, ut predixi. Que quidem Arma olim portaverunt Reges *Francorum* prout supradictum est de Armis *Francorum* Regis: qui jam portat Tres Flores Gladioli, In Campo Asorio, ut hic. Et Gallice sic, *Il port d'asor, trois fleuris de lys d'or.* De quibus quidem Armis dixi supra libro iij. in capitulo de colore pallido sive azorio, videatis ibi.

De Camelo.

Camelus ut dicit *Ysidorus li. xij.* & *Plinius li. suo viij. ca. xix.* est animal humile, & breve, pro eo quod quando oneratur se inclinans & accubans coram onerante humiliatur. Set differunt cameli *Arabici* a camelis aliarum regionum. Nam cameli *Arabici* duos habent in dorso gibbos, set reliquarum regionum cameli in dorso habent unum tantum, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Habentibus igitur tales gibbos in humeris vel dorso, assignari possunt cameli, seu capita camelorum in armis ut portentur.

De Capra.

CAPRA, ficut & caprea, a carpendis virgultorum & herbarum fummitatibus eft dicta, quafi furfum tendens, ut fummitates capiat & comedat foliorum, ut dicit *Plinius li. viij. ca. primo.* Que quidem capre adeo bene vident de nocte ficut die. De capris autem dicit *Ariftoteles li, tertio*, quod capre in multis regionibus habent lac fine impregnatione, nec expectatur impregnatio, fet accipitur urtica & cum ea confricatur mamilla, & exibit primo fanguis, deinde venit bonum lac non pejus quam impregnatarum. Item *li. eodem viij.* dicit quod capre privantur intellectu, in tantum quod vix fciunt egredi ad pafcua, vel regredi nifi ab aliquo ducantur. Quofdam de Wallia vidi portare capram, & capras diverforum colorum, qui conditiones predictas totaliter non amiferunt.

De Cane.

ACENES autem Grece dicitur canis Latine; quamvis tamen quidam canem a canore latratus dicant, ut dicit *Yfidorus li. xij. ca. Canis*, qui plus fenfus habet ceteris animantibus. Nam fua nomina canes recognofcunt, dominos fuos diligunt, & eorum tecta defendunt, & multociens canes pro dominis fuis voluntarie morti fe fubiciunt, corpus autem fui domini mortuum non derelinqunt. Odore quidam, & alii fanguine prede fue veftigia multociens deprehendunt, humanum confortium diligunt, quia diu fine hominibus effe aut vivere non poffunt, ut dicit *Yfidorus li. xij. ca. ij.* De cane autem dicit *Plinius li. xiij. ca. xli.* de animantibus que nobifcum degunt fideliffimi funt canes. Nam canes pro fuis dominis pugnaffe contra Latrones concepimus, occiforumque fuorum dominorum corpora, tam a volucribus, quam eciam a feris, longo tempore cuftodiviffe, latratuque homicide fui domini fcelus detexiffe legimus. § Audivimus infuper canes

canes Regem quendam ducentes ab exilio reduxisse, et contra resistentes mira audacia preliasse. Canis eciam *Jasosonis* cibum capere noluit domino suo interfecto, set dolore pariter & inedia consumptus est. Legimus eciam *Selonum* senatorem *Placentie* ab armatis oppressum non prius vulneratum quam cane interempto. Sicque canis *Ticii Sabini* ipsum in carcere nec in morte dereliquit, set mestus & ululans cum mortuo mansit. Cui cum quidam cibum dedisset, ad os defuncti cibum tulit, & cadavere in Tiberim projecto, ut corpus sustentaret saliens canis in fluvium dimersus est accurrente populo ad spectaculum fidei animalis. Hec omnia refert *Plinius* in loco preallegato. Canes eciam nobiles cum cervum, damam, vel leporem ceperint, non statim devorant, quod capiunt, set pocius predam suam domino suo derelinqunt, pejori parte in fine pro sua portione sunt contenti: ymo si nichil habuerint propter hoc, predam aliam insequi, & invadere non dimittunt. Dicit enim *Constantinus in viaticis li. suo ultimo*, quod canis naturaliter est frigidus & siccus, cui nigra colera dominatur, ipsaque superhabundans putrefacta vel corrupta canem rabidum facit: quod maxime contingit in autumpno & in vere, quem tunc alii canes fugiunt tanquam pestem, qui semper est profugus ac solivagus, & vadet nutando ac cancellando sicut ebrius: Et currit ore aperto, ac lingua dependente, saliva nimia & spumosa de ejus ore profluente: Oculos habet reversos ac rubicundos, & aures retractas. Contra umbram suam latrat: Hec *Constantinus* ut supra. Dicit autem *Plinius li. xxx.* quod sub lingua canis jacet aliquando vermiculus, qui Grece dicitur licta qui facit canes rabidos, quo extracto cessat morbus. § Item canis est iracundus & maliciosus, fraudulentus, ac dolosus, unde sepe transeuntibus blandiendo cum cauda obvians, quasi arridet, set illos retro quando minime considerant graviter mordet. Inter notos audax est & animosus, ac contradicentes mordere nititur, omnes terrens, set transiens inter extraneos nichil facere audet. Antequam ergo canem vel canes alicui assignaveritis in Armis ad portandum, conditiones ipsius primitus videatis, & secundum quod videritis con=

conditiones ejus cum conditionibus caninis convenire, ita audacter faciatis.

De Castore, alias Baver.

CASTOR est bestia mirabilis, que cum quadripedibus vivit, & in terra quandoque graditur, sub aquis tamen natat, & commoratur cum natantibus sicut piscis. Et est castor a castrando sic vocatus, ut dicit *Isidorus li. xij.* Nam eorum testiculi medicine sunt apti, propter quos cum precenserint venatores ipsi se castrant, & canum morsibus sua genitalia amputant, unde & *Juvenalis* scribens de castore sic ait.

——qui se
Eunchum facit, cupiens evadere dampno
Testiculi.

De castoribus autem loquitur *Plinius li. xi. ca. iij.* Ponto, inquit, unum genus animalium esse putatur, quod nunc terrenam nunc aquaticam ducit vitam, in extremis aquarum & fluminum ripis domos & cavernas sibi edificant miro artificio preparatas. Nam ista animalia pariter in grege vivunt suamque speciem diligunt, pariter eciam congregati Fibri vocantur. Dentibus ligna prescindunt, & prescisa de silva ad sua latibula miro modo deferunt & deducunt. Nam unum pro vehiculo pedibus elevatis supinum in terram prosternunt, inter cujus coxas & crura abscisa ligna ordinant & componunt, & ipsum trahentes ad suas mansiunculas a lignis ipsum exonerant : & multa subtilitate ex prefata materia habitacula fortia sibi preparant. Caudam autem suam que pissie nature in aquam mittunt, sine cujus ope & refrigerio sine corruptione diu non poterit permanere. Castor est animal mirabile & monstruosum, cujus cauda tantum piscis, & totum residuum sui corporis naturam habet quadripedis animalis. Pedes habet anteriores quasi anserinos, & posteriores pedes sunt quasi canini. Hec scribit *Plinius li. xxxij. ca. iij.*

quamvis

quamvis *Dioscorides*, & *Bartholomeus de Platea* in aliquibus discordent.

De Cervo.

CERVUS est serpentum inimicus, ut ait *Ysidorus li. xij.* Cervus quidem in harmonia multum delectatur qui erectis auribus mire audit, submissis nichil. Item *Plinius li. viij. ca. xxxiij.* dicit, quod servus est animal maxime placens, quod propter arduam causam contingentem ad hominem ultro fugit. Item quando cerva ejus fuerit paritura ab ipsa se separat, & discedit. Et si seipsum nimis pinguem senserit latebras querit, quia pondus grave sui corporis pertimescit: & quādo pinguis fugit, suum cursum non continuat. Et tante simplicitatis est, ut omnem miretur & stupeat novitatem. Item cervus annuatim, videlicet in vere, mutat cornua sua, & tunc quia inermis est de die sibi latibula querit & latet quousque crescentibus cornibus iterato sibi nova eveniat armatura. Cervus diutissime vivit & plusquam centum annis, quod compertum est per cervos captos post centum annos post mortem Alexandri ab eodem torquibus aureis signatos. Et ut multociens audivi, per unum cervum prope forestam de *Wyndesore* occisum apud quendam lapidem vocatum *Besaunteston* juxta *Bageshott*, qui quidem cervus habuit unum collarium aureum, quo erat sculptum,

> *Julius Cesar quant jeo fu petis*
> *Ceste coler sur mon col ad mys.*

quod est dictu. *Julius Cesar* misit istud collarium aureum super collum meum quando ego fui paruulus.

Cervum autem in Armis portare est signum quod portans, vel saltem primus assumens, fuit cantor vel delectans in canticis & harmoniis, ac sapiens & subtilis, tempora sua bene prospiciens, nolens inimicos invadere inhermis, set sapienter expectat tempus congruum, quando melius poterit intentum suum perficere.

De

De Equo, sivi Caballo.

DIcuntur Equi eo quod quando quadrigis junguntur pares equantur: quia in forma,& cursu similes copulantur. Et caballus a pede cavo dictus est, eo quod pressa ungula terram cavat, quod reliqua animalia non faciunt, ut dicit *Ysidorus li. xij*. Equi in campis voce accensi provocantur ad cursum, si victi fuerint eorum more dolent, cum autem vicerint gaudent. Dicit *Plinius li. vij. ca. xliij.* illos equos ad bella utiliores esse qui in bibendo profundius nares inmittunt, quia tales equi in cursu longo gravedine urine non inpediuntur. § Equi coitum maternum fugiunt, nam in eis quedam naturalis agnitio est, unde narrat *Aristoteles li. viij*. Rex, inquit, septentrionis habuit pulcram equam que peperit equum pulcrum,& voluit ex equo illo & sua matre pullum bonum extrahere, qui ordinans ut equus suus saltaret super matrem, matris cooperiendo vultum. Set cum discooperiebatur facies matris, quam cognoscens equus filius ejus fugiit & seipsum ab alto precipitavit & occidit. Alias autem proprietates equorum vide per *Bartholum* in tractatu suo de Armis pingendis circa medium, ubi loquitur de equo.

De Elephante.

ELEPHAS ab *Elphio* Grece, quod est mens Latine, & hoc est propter corporis maximam quantitatem, ut dicit *Ysidorus li. xij*. Elephantes intellectu & memoria pre ceteris animalibus vigent, gregatim incedunt modo & motu quo valent. Parvum murem timent. CCC. annis vivunt. Hec ponit *Ysidorus li. xij*. Et *Plinius li. viij. c. primo* dicit, quod Elephas inter omnia animalia maxime est virtutis, ita quod vix in hominibus tanta probitas invenitur. Nam in nova luna gregatim conveniunt, & in flumine se abluunt, & communiter balneant, postea ad locum suum redeunt, Juvenesque suos

eundo

eundo & revertendo aut se ire faciunt, quos diligenti cura custodiunt & instruunt ad simile faciendum. Item sunt boni intellectus & animalia ita docibilia quod Regem cognoscere & adorare instruuntur, & reverētie causa aliquādo genua sua curvant. Item dicit *Plinius c. v.* si Elephantes hominem erranté in itinere sibi obviū viderint in solitudine, primo ne ipsum terreant aliquantulum de via se subtrahunt, & tunc gradum figunt, & paulatim ipsum precedentes viam ei ostendunt. Et si draco eis occurrerit, pro homine defendendo cum eo pugnant, & audacter se opponunt. § Item mirandus est in eis pudor. Nam quando unus ab alio vincitur, victus vocem fugit victoris. Elephantes aliquando domantur, qui tunc ferunt turres ligneas, & sic cum armatis concurrunt, acies prosternunt, eas non timentes. Item inter Elephantes & dracones perpetua est dimicatio. Habent autem parvas linguas valde respectu suorum corporum, raro extra apparentes. Nec invenitur in eis nisi unum intestinum multipliciter tamen involutum, ac post illud non est aliud nisi unum aliud per quod ejiciunt superfluitatem naturalem. Habent insuper epar magnum quadruplum, ad epar bovis: splenem autem minimum respectu eorum corporum, & causa est, ut dicit *Avicenna*, quia melancolia transit eis in nutrimentum. Stantes dormiunt, pedes posteriores flectentes sicut homo. Sunt enim naturaliter benigni, quia carent felle, ut dicit *Aristoteles li. xiiij.* Pro feminis suis nunquam pugnant sicut alia animalia, nulla enim noverunt adulteria. Et quando casu aliquo dimicant non mediocrem habent curam sociorum: nam fessos & vulneratos in medium recipiunt, & ipsos plusquam se protegunt & defendunt. Item dum mater circa filium in parturiendo laborat, masculus pro viribus ipsam protegit, & defendit.

De Formica.

FORMICA dicitur quasi ferens micas, unde *Ovidius Metam.*

Grande opus exiguo formicas ore gerentes,

Formica enim eſt animal valde providum, nam in eſtate congregat ſibi, in hyeme unde vivat, ut dicit *Yſidorus li. xij. c. iij.* De Formicis autem dicit *Solinus.* Formice nigre ſunt, valde parve, & tamen plus quam magna animalia ſolicitantur: Nam provident ſibi ſapienter inpoſterum unde vivant. Gregatim vivunt, ac cuniculos magnos componunt in quibus habitant. Grana, que cum magna ſolicitudine collegerunt, ſolercius decorticant, que in ſecretioribus domunculorum locis ne ab avibus rapiantur, vel vento diſpergantur, cautiſſime reponunt: & occultas vias faciunt rectas in domos in quibus habitant. Hec *Solinus li. xi. ca. xxxi.* Formice in eſtate majora ferunt onera quam ſunt eorum corpora, unde parvitatem corporis recuperant magnitudine virtutis, pondera ſua gerunt morſu, & que pre magnitudine ferre non poſſunt averſe pedibus poſterioribus obvolvere moliuntur; Nam de ſua republica ei maxima eſt cura & memoria, Nam ſemina abraſa condiunt ne ſurſum germinent in fruges: & grana diſperſa colligunt cum diligentia ne perdantur, grana autem arte dividunt, ut ſic ea facilius in ſua repoſitoria introducant. In plenilunio noctibus opetantur, ſet ceſſant interlunio a labore. § Sunt autem formice parvule, ſtricte circa ventrem, & quaſi cincte, que tandem creſcentes efficiuntur quaſi pennate ſive alate, & ſic in fine ad modum muſcarum in minuta volatilia formantur. Item idem *Plinius li. xi ca. xxxij.* dicit, quod ſunt quedam formice magne & cornute, que mira avaritia & cupiditate gemmas, & aurum cuſtodiunt, que omnia ab incolis furantur dum formice in ſuis cuniculis commorantur. Formicarum conditiones & proprietates predictas habentes ſciatis recte poſſe formicas portare.

De

De Grifo, sive Grife.

GRIFUS, sive GRIFES est animal quadrupes pennatum. Hoc genus ferarum in Iperboreis nascitur montibus, Tales enim omni parte corporis leonis sunt, alis tamen & facie Aquilis similes. Hec *Ysidorus li. xij. ca, ij.* Adeo autem aliquando infestat equum, ut ait *Hug.* quod equitem armatum cum eo rapiat in sublime, ut dicit glosa *Deuteronomii xiiij. ca.* Custodiunt autem grifes, sive grifi montes, in quibus sunt gemme preciose, ut smaragdi, & Jaspides nec pemittunt abinde auferri. Tam magnas insuper habent ungulas atque amplas, quod inde fiunt ciphi, qui mensis Regum multociens apponuntur.

De Hericio.

HERICIUS est animal spinis coopertum, quibus undique protectum est contra inimicorum insidias. Nam hericius statim ut aliquid nocivum precenserit, statim in globum conversus, seipsum intra sua arma recolligit. Hujus prudentia quedam est, nam dum absciderit uvam de vite sese volutat supinus super eam, & sic ipsam exhibet suis natis. *Ysidorus li. xij. cap. iij.* Item *Aristoteles li. xix.* dicit, quod hericii habent modicum corpus, & multas spinas, majores corpore. Et causa magnitudinis spinarum & parvitatis corporum est quoniam nutrimentum corporis transit in eas propter caloris paucitatem, & quia cibus non bene digeritur, unde generatur in corporibus multa superfluitas que transit in nutrimentum spinarum. Dicit autem *Plinius li. viij. ca. xxxviij.* quod hericii se volutant super poma que spinis infixa deferunt in arborum concavitates & preter illa que in dorso gestant, unum semper in ore ferunt. Et quando venatur se involvit in modum pile, eversis spinis, ne possit propter aculeos comprehendi.

De Lepore.

Lepus dicitur quasi levipes, quia velociter currit, & est animal Velox, timidum, & imbelle, nullum habens armorum genus nisi membrorum levitatem. Debilis enim est visus, sicut & cetera animalia palpebras in dormitando non claudentia. Melioris autem est auditus & potissime quando aures ejus sunt erecte. Cujus aures sunt longe valde & flexibiles, quod inventum est esse necessarium propter oculorum aperturam, nam auribus oculos defendit ab infestatione cinifum, & muscarum. Habet eciam sub pedibus magnam pilorum villositatem, ut pili pedis carnositatem currendo a lesione defendant, & ideo dicit *Aristoteles li iij.* quod pedes leporis sunt subtus pilosi, quod in aliis animalibus rarius invenitur. Crura autem ejus posteriora sunt anterioribus longiora, quod fuit necessarium ad facile corpus elevandum in cursu cum fugeret contra montem, unde difficilius capitur contra montem quam contra vallem & hoc accidit propter articulorum brevitatem. § Item de leporibus, ait *Plinius li. viij. c. lv.* Leporum, inquit, plura sunt genera. Nam in Alpibus sunt quidam, & in silvis quidam habitant, set ipse qui in Alpibus sunt velociores sunt, & grossiores pilos habent: ipsi autem qui in silvis morantur, minores sunt, & vocantur cuniculi. Nam cuniculi lepores sunt parvi, imbelles, qui unguibus terram concavant, & leporibus majoribus domos aliquando preparant, ac foveas quas inhabitant sibi formant. Et ipsi cuniculi sunt mire fecunditatis: Dicuntur insuper habere utrumque sexum. Nec invenitur in aliquo animali habente dentes in utraque mandibula nisi in leporibus, ut dicit *Aristoteles*. Et quanto ejus coagulum est vetustius tanto melius est & salubrius, ut refert *Plinius*.

De Lince.

LINX, est animal omnia animalia precellens in virtute visiva: & est de genere luporum. Est autem bestia similis lupo, dorsum habens maculis distinctum sicut pardus. Cujus urina convertitur in gemmam preciosam que *Liguris* appellatur, quod & ipsas linxes sentire hoc documento probatur: Nam egestum urine liquorem arena in quantum poterunt contegunt, Invidia quadam nature ne talis egestio in humanum transeat usum. Hec *Ysidorus li. xij. ca. ij.* Et concordat *Plinius li. viij. ca. xxxix.* Prefecti in visu portare possunt linxes: sic & invidi & avari, qui thesaurum suum sub terra abscondunt.

De Lupo.

LUPUS quasi leopos, quia in lupo tanta quasi inest virtus in pedibus sicut leoni, unde & quicquid pedibus presserit non diu vivit. Lupi longam famem portant, & post longa jejunia multum devorant. Hec *Ysidorus li. xij, ca. ij.* Lupus, sicut refert *Honorius*, est valde vigil, & multum timet ignem, & si lapidetur considerabit primum percutientem, quem si poterit postea interficiet. Lupi habent magnam fortitudinem in capite, & in collo, maxima lupi potentia & virtus est in ore suo, quia est valde vorax. Oculi ejus de nocte lucent ut lucerne. Nichil ita timet sicut lapides, unde si quis duos lapides collidat, si lupus ipsam collisionem audiat suam audaciam perdit, & statim fugit. Item cordula una facta de intestinis lupi adjuncta cum aliis cordulis ovinis in cithara, nunquã concordabit. Nunquid si igitur aliquis in comitiva ab aliis discrepare assuetus, portat, aut debeat lupos, vel lupum in Armis portare, relinquo Haraldis Armorum, qui super isto dicere poterunt quid intendunt.

De

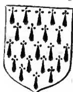
De Mure.

AB humo dicitur Mus, secundum *Ysidorum*, pro eo quod ab humore terreo nascitur. Illud pusillum animal nunquam bibit naturaliter, & si bibat morietur. Animal quidem est gulosum, & ideo cum modica esca sibi placente decipitur, quando ad ejus gustum odore provocatur. Muris enim jecur in plenilunio crescit, sicut tunc quedam maritima augentur, que rursus decrescente luna deficiunt, sicque deficit jecur muris decrescente luna.

De Mustela.

MUSTELA quasi mus longus est dicta, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Nam telon Grece, longam dicitur Latine. Mustela bestia satis prudens est; In domibus enim nutrit catulos suos, eosque transfert de loco ad locum sedemque mutat, ne ejus nidus ab aliquo deprehendatur. Persequitur serpentes eosque fugat, mures odit & eos manducat. Sunt autem duo genera mustelarum, unum est silvestre distans ab alio magnitudine. Aliud autem minus est quod in domibus errat. Set falsa est opinio illorum qui dicunt, mustelam ore concipere, & aure partum effundere. Passeribus, & aliis parvis avibus insidiatur, & eorum ova transglutit. Filios quoque suos in aliquo casu lesos, vel mortuos certa herba sanat: ymo illos suscitat, ut dicit *Plinius li. viij. ca. xxij.* Dicit eciam *Aristoteles*, quod mustela pugnat contra serpentes, & est animal velocis motus & corporis flexibilis, valde mobilis & instabilis, odore sagax, dorsum habens rubium & ventrem album. Mutat autem colorem; Nam in aliqnibus regionibus, ut quidam dicunt in Britannia minori certo tempore anni tota pellis ejus est candida preter caudam, quam quidem mustelam ipsius Britannie incole tunc capiunt, quam heremitam vocant, ipsamque excoriant, & usibus magnorum dominorum, & dominarum reservant. Propter

Propter cujus bonitatem, & quia specialiter ibidem invenitur, Duci *Britannie* de pellibus albis ipsarum heremitarum, earumque caudis ad decorem consutis, tunicam Armorum pro domino Duce *Britannie* ibidem incole ordinarunt, ut hic. Et portat pro Armis suis, Unum Scutum De Pellibus Heremitarum Earumque Caudis Nigris Consutis.

Et est sciendum quod illa cauda est nisi quedam parva macula nigra. Sunt tamen quidam qui ymaginati sunt contrarium, quasi si Scutum Esset De Nigro Colore Totaliter Factum, Parvis Maculis Albis Conspersum, ut hic. Et bene volo quod talia Arma portentur. Verumptamen non dico quod illorum opinio est vera, qui dicunt in sermone Gallico, quod, *Il port hermynee* quia ad hoc dicendum non invenio rationem, ut supradixi *li. iij. ca. de colore nigro*.

De Murilego.

Murelegus idem est quod catus, sic dictus eo quod mures legit aut colligit, vel ideo catus dicitur quasi catat, id est videt. Nam ita preacute videt, ut fulgore luminis noctis superet tenebras, ut dicit *Ysidorus li. xij*. Est eciam animal coloris indeterminati, nunc enim est album, nunc nigrum, nunc flavum, nunc varium, nunc eciam maculosum in corpore, facie, & pedibus. Linguam habet longam & flexibilem, tenuem & subtilem, cum qua bibendo lambit. Est enim in juventute animal lascivum valde & agile, impetum faciens ad omnem rem mobilem ei objectam, ludit cum stramine coram se protracto. In senectute autem est animal ponderosum & grave, ac multum sompnolentum. Cautissime tamen muribus insidiatur, & eos plus odore quam visu presentiens,

tiens, invadit in absconditо ac venatur, captoque mure cum eo ludit, qui tamen, finito ludo ab eo devoratur. Conditiones autem mureligi hiis diebus non audeo declarare tot cum pauperibus lusoribus,& ipsos pauperes in fine ludi devorantibus, in *Anglia* jam regnantibus. Video etenim quasi indies divitem cum paupere quasi ludendo placitare, faciem sanctissimam ostendentem, qui in fine ludi per judicium xij. falsorum Juratorum, ymo perjuratorum justum pauperem devorat & destruit,non peccantem nisi quia pratellum pauperis prato vel terris ipsius divitis vicinatur.

De Pantera.

PANTERA est bestia quedam minutis orbiculis naturaliter superdicta, ut ex macularum nigrarum, albarum, ac flavarum varietate tota ejus pellis oculata exterius videatur, ut refert *Ysidorus li. xij.* Cum autem pantera satis commederit se in spelunca recondit, & dormit continue fere aliquando per tres dies, post triduum vero de sompno surgens, emittendo vocem, ab ejus ore exit odor aromaticus supra modum suavis, propter cujus suavitatem ipsũ alia animalia sequuntur, de quibus pantera aliquando suam predam capit. Et quamvis sit bestia valde seva, tamen illis qui sibi aut suis in aliquo subveniunt nullatenus est ingrata, ut dicit *Plinius*,qui hoc exemplificans, de quodam ait, qui liberavit catulos pantere extra solitudinem leta & blandiens eduxit, ut sibi gratias referre & pro suo labore vices rependere videatur.

De Pirolo.

PIROLUS parva bestia est, major, set non longior quam mustela, *in Anglia* satis nota. Piroluscorpore rubius est, & in ventre candidus, mira agilitate viget, in arboribus habitat & fetus fovet. De arbore in arborem saltu potius quam volatu migrat, quamvis cauda aliquando

aliquando pro pennis utatur. Caudam enim villosam, prope ad sui magnitudinem habens, ad usum in saltu movet. Vivit de nucibus. Estate victum congerit quo vivat in hieme, & quandoque in parvo ligno diversas aquas transit, erecta cauda cum vento velificat, ut dicit *Alexander*.

De Talpa.

TALPA est quedam bestiola ad similitudinem rattonis, non tamen caudam habet longam. Que talpa in cecitate est dampnata perpetuis tenebris victura. apparet enim absque oculis, que rostrum habet ad modum porci cum quo terram fodit, ac radices sub terra comedit & corrodit, solem autem odit & ejus claritatem: nec diu potest vivere super terram. Nigram habet pellem, villosam & valde mollem, crura brevissima, &pedes latos, ac digitos distinctos habet ad modum manus hominis; *Plinius* hec. *Aristoteles* tamen dicit, quod omne animal generans sibi simile habet oculos, preter talpam, que nullos habet apparentes. Set si quis insciderit corium suum subtiliter inveniet interius vestigia latentium oculorum. Et putant quidam quod illud corium pre angustia rumpetur quando talpa incipiet mori, & dicunt, quod aperit oculos in moriendo, que eos clausos habuit tota vita; ad modum dediciorum qui tota vita fuerunt servi, in morte vero erant liberi. De quibus & eorum conditione aperta relinquitur mentio *Instituta de libertinis.* § *Set dediticiorum*: quorum quidem misera servitus hodie est sublata, ut ibi.

De Tigride.

TIGRIS est bestia ad fugam velocissima ad modum sagitte, ut refert *Ysidorus li. xij.* Est enim bestia variis distincta maculis, virtute & velocitate mirabilis, ex cujus nomine fluvius quidam tigris appellatur eo quod rapidissimus sit omnium fluviorum. Hec *Ysidorus*. Dicit

autem *Plinius li. viij. ca. xix.* Masculus tigris non curat penitus quid cum catulis suis actum sit, set femina eos fortissima cura custodit. Set qui ejus catulos auferre proponunt specula vitria magna in itinere ponunt, quos tamen mater pro catulis insequens & visum in speculum flectens & in eo diligenter inspiciens de sua ymagine filios esse credit, que circa suam ymaginem ibidem detenta, & circa filiorum extractionem de vitro occupata raptori spacium confert fugiendi. Et sic per umbram decipitur ne raptorem pro catulorum liberatione ulterius prosequatur.

De Urso.

URsus eo quidem est vocatus quod ore suo format fetus, inde ursus quasi orsus, ut dicit *Ysidorus li. xij.* & ibidem refert quod ursorum caput invalidum est, & eorum vis maxima in brachiis est & lumbis, unde interdum erecti incedunt, vel dicitur ursus ab urgendo, quia fortiter urget ac stringit ipsum quem apprehendit, ut ait *Ysidorus* ibidem. Dicit insuper *Aristoteles*, quod ursus comedit omnia indifferenter, unde aliquando comedit fructus pro quibus multociens arbores ascendit. Et quandoque frangit apum alveos & alvearia, comedens mel & ejus favos. Pugnat cum cervis, vadens erectus contra eos, & tenet manibus ipsorum cornua, & sepe vincit eos. Est enim animal impatiens & iracundum, volens se vindicare de singulis que tangunt eum, & ideo seipsum aliquando occidit, ut cum aliquam arborem invenerit in qua apes mellificant, ipsam arte quadam ascendit, mel per aliquod foramen extrahens. Ad quam arborem frequenter cum esurit redit, quod conspiciens venator circa pedem arboris palos acutos undique figit, ante aperturam vero sive foramen mellis malleum valde ponderosum subtiliter suspendit, veniensque ursus esuriens & mel extrahere cupiens, per malleum impeditur, qui malleum pede fortiter abjiciens, malleo suo cursu redeunte, capite percutitur, quo indignatus fortius a se malleum rejicit, qui impetuosius

sius

ſius rediens acrius ipſum ferit, & tam diu contra malleum pugnat quouſque debile caput ſuum multiplicatis ictibus deficiat. Et cadens inferius ſuper palos, propria ſtulticia ſe occidit, ut predixi.

De Vulpe.

Dicitur vulpes quaſi volupes, quia volubilibus pedibus & amfractuoſis curſibus incedit. Animal eſt fraudulentum valde & decipiens, Nam dum non habuerit eſcam mortuum ſe fingit, ſicque aves deſcendentes quaſi ad cadaver rapit, devorat, & occidit, ut refert *Yſidorus li. xij.* Contra taxum pro manſione pugnat, cujus foveam urina & ſtercoribus polluit & defedat, & ſic de taxo non fortitudine aut violentia ſet dolo triumphat, loca ſubterranea inhabitat. Animalia domeſtica citius quam ſilveſtria rapit & devorat. Anelitum habet fetidum, & morſum quodammodo venenoſum, ut dicit *Plinius.*

De Unicornu.

Unicornus eſt animal parvum ſecundum fortitudinem ſui corporis. Brevia ſunt crura ſecundum ſuam magnitudinem. A nullo venatore vi comprehenditur. Huic color eſt buxius, unum cornu in medio frontis habet a quo nec elephas tutus eſt Corporis ſui magnitudine. Hoc cornu ad ſaxa aliquādo limat ad pugnā, Nam ſepe cum illo certamen habet & tunc ipſum in ventre vulneratum proſternit. Ferrum non timet. In montibus excelſis moratur, & in tutiſſimis ſolitudinibus manet. Capitur cum arte mirabili. Puella virgo in ſilva proponitur ſolaque relinquitur, qui adveniens depoſita omni ferocitate caſti corporis pudicitiam in virgine veneratur, caputque ſuum in ſinum puelle imponit, ſicque ſoporatus inhermis deprehenditur a venatoribus & occiditur, vel in regali palacio ad ſpectaculum exhibetur.

Pro eo quod jam sufficienter de animalibus quadrupedibus diximus, nunc ad aves calamum divertere intendimus, & primo,

De Aquila.

Est autem Aquila quasi regina inter volucres, ipsarum omnium obtinens principatum, que inter omnes aves est avis maxime liberalis, ut dicit *Plinius*. Nam predam quam capit, nisi nimia arceatur fame, sola non comedit, ymo aliis avibus eam sequentibus quasi communem tribuit & exponit, sua tamen recepta primitus portione, & ideo aquilam alie aves insequi solent, sperantes quod de ipsius preda eis debeat aliqua portio impartiri. Set quando preda per eam capta sibi non sufficit, tanquam Rex de re publica, vivit, ut c. *de jur. fisci, per processum tituli*, avem aliquam sibi magis placentem rapit, & in medium ipsam ponit. Dicit eciam *Plinius* quod *Herodius*, & similes aves ipso die quo audiunt aquilam, vix predantur; aquila autem in vera prenunciatione nulla potentior est. § Legimus enim olim aquilam in Shastonea prophetasse; cujus prophetia adhuc remanet in *Cronicis* satis clara. Cunctis siquidem avibus excellentius volat, & ab ipsius *Jovis* archano nunquam excluditur. Cumque tanto visus acumine vigere dicatur, ut ab ethere summo pisciculos in fundo maris contueatur; & in ipsum Solem, quod nulli animantium licet, obtuitum figit. Et *Locris* adversus *Crotonicenses* dimicantibus, aquila dum pugnabatur supervolans victoriam dicitur contulisse, cum pauci numero deleverunt infinitos. Dum eciam *Hiero* prima bella iniret, aquila ex inproviso resedit in clipeo progredientis, manu promptum regemque futurum significans. Ea eciam die qua natus est *Alexander* magnus, due aquile tota die super culmen domus patris ejus sederunt, signum duplicis imperii *Europe* scilicet & *Asie* prefigurantes. Et Comes ille Sarum dominus meus precipuus, sumere solebat pro bono presagio, quando in suis obsidionibus aquilas venire videret, & multociens tunc secutus est statim bonus & gratus

tus finis. Et, ut dicit *Plinius*, aquila de sua natura nobiles sequi solet, ac dominos potentiores. § Habet autem aquila unum pedem clausum ad modum anseris, cum quo se regit in aquis quando pro preda descendere solet: Alium vero pedem habet divisum cum acutissimis unguibus cum quibus predam capit, ut dicit *Aristoteles l. xiiij.* Aquila autem impiissima est contra filios suos quando eorũ visus clauditur versus solem, quoniam tunc eos reputat alienos. Imperatores autem *Romani* ab antiquo portabant, Unam Aquilam Nigram Fissam Et Explanatam, In Campo Aureo, ut hic. De quibus quidem Armis dixi supra in tercio libro de colore aureo, Et dicatis quod Imperator quia est dominus omnium portat istam aquilam que quasi domina est omnium avium, ut supra dictum est.

De Accipitre.

Accipiter est avis regia, que plus animo quam ungulis est armata. Et quod ei in quantitate corporis natura denegavit, hoc ei in virtute & audacia animi recompensavit. Maxima itaque ejus fortitudo est in pectore & in unguibus ac in rostro, quo statim petit cerebrum sue prede. Indignantis namque nature est accipiter, unde si predam quam impetit casu aliquo non ceperit, vix illa die ad manum domini sui redit. Oportet enim ut ancipitrum dieta sit ordinata scilicet nec nimis tenuis nec nimis lauta. Ex habundanti autem cibo inpinguantur & tunc insolescunt aut pigrescunt, ac ad reclamatorium redire sepins dedignantur. Gestantur autem in manu sinistra, ut de manu portantis dextra cibos recipiant. Ancipitres vero maxime ledit fimus, ut dicit *Plinius*, & ideo eorum mutatoria domus a locis fimosis longe debet esse remota. Ancipitres ergo in Armis portare, agilem & gracilem significat bellatorem, qui magis animo

quam

quam corpore est armatus. Et de aucipitre scribit *Naso* dicens,

Odimus aucipitrem, quia semper vivit in armis.

De Alieto.

ALIETUS, ut dicit glossa super *Deuteronomium ca. xiiij.* ibidem est quod falco, que est prede avida, & multum animosa. Invadit enim aves longe se majores, eas pectore & pedibus percutiens & invadens. Alii tamen dicunt, quod alietus est avis parvula capiens alias parvas & minutas aves, ut dicit *auctor aurore.*

Obtinet exiguas alietus corpore vires,
Sunt &; aves minime preda, cibusque suus.
Exprimit hic aliquem qui solos vexat egenos.

De Arpia.

ARPIA quedam avis est, ut dicit *Adelmus*, in remotis mundi partibus in loco qui *Strapades* dicitur in solitudine juxta mare *Jonicum*, rabida fame semper fere insaciabilis esse dicitur, ungues habet mirabiliter graves, ad discerpendum & lacerandum semper paratos. Avis ista habet faciem humanam, set nichil in se habet virtutis humane, nam ferocitate grassatur ultra humanum modum, hec primum hominem quem viderit in deserto fertur occidere, Inde cum fortuito aquas invenerit in quibus faciem suam fuerit contemplata, mox sui similem hominem se occidisse perspiciens multum tristatur, & aliquando propter hoc usque ad mortem se abstinendo a cibis cruciat, plangitque occisum omni tempore sue vite. Hec avis aliquando domesticata loquitur docta humana voce, set ratione omnino caret. Tales aves videlicet arpias portare deberent hominum occisores, ad plangendum hoc peccatum.

De

De Ardea.

ARDEA quedam avis eſt, & dicitur Ardea ab arduo, quia ſemper ardua petere ſolet. Set quidem dicunt, quod Ardea dicitur a quadam civitate que *Ardea* dicebatur, pro eo quod in arduo erat ſita. Et dicta avis eſt albi coloris, cum roſtro & tibeis aureis, cujus nidus non invenitur; quare quidam dicunt ipſam avem generatam de quibuſdam cineribus de dicta civitate ejectis, que inſuper a quibuſdam dicitur tantalus. Set *Papias* dicit, quod ideo ardea dicta eſt, quia ad ardua volat.

De Alauda.

ALAUDA, ut ait *Alexander*, avis eſt a laude dicta, eo quod mira jocunditate, extentis in aiere pennis, vocis modulatione amenitatem vel triſtitiam temporis denotat & demonſtrat. Hanc autem avem *Plinius* galericam vocat, obnubilato enim celo vel pluvioſo vix vel nunquam cantat. Diem in aurora venientem vocis prodit jubilo. Sedens in terra nunquam cantat, alte autem cantat in aſcendendo. Et paulatim aſcendit ſet ſubito deſcendit ad inſtar lapidis. In deſcendendo alas corpori conjungit, & levi motu cum cauda ſe regit. In juventute capta ad homine in ergaſtulo detinetur, ubi etſi aliquando cantat, aperte teſtatur ſibi injuriam eſſe factam, ut tantas auras libere adire non ſinitur. Accipitrem adeo timet, ut cum ab illo impetitur, manibus hominum ſe capiendam prebet, conſcia ſatis hominem, ſibi pocius miſereri quam ancipitrem, & merito, quia ille aliquando, iſte nunquam miſeretur captive alaude.

De avibus Paradisi.

AVES PARADISI volucres sunt sic vulgariter appellate, non quod de paradiso veniunt set ob insignem pulchritudinem sic vocantur: Sunt enim tanti decoris & glorie, ut nullus eis color deesse credatur. Magnitudo earum ut anserum est: vox quidem ita dulcis & pia, ut in homine excitare possit devotionem & gaudium. Si quando vero capta fuerit & illaquiata, gemit nec cessat plangere donec reddita fuerit libertati. Super flumina *Nili* fluvii libenter habitat, & raro alibi reperitur. Sunt eciam alie aves que eciam aves paradisi appellate sunt, ex eo quod ignoratur unde veniant aut quo vadant, neque earum coitus videtur aut cognoscitur ab aliquo, set certis temporibus aggregate terras quas transiture inhabitant relinqunt & sic recedunt. Harum autem color est fuscus sive pallidus. Minores tamen sunt quam monedule.

De Bubone.

A Sono autem sue vocis BUBO nomen habet secundum *Ysidorum*. Que quidem bubo est avis magna detenta pigritia, & debilis ad volandum. In speluncis die & nocte versatur, semper commorans in cavernis. Dicit enim *Aristoteles*, quod bubo clarius de nocte videt quam de die, & propter hoc monedula, que est corvini generis, capit ova bubonis & comedit ea de die, Sic & bubo comedit ova monedule de nocte, quia bubo fortior est de nocte quam de die. Bubo stercoribus & aliis inmunditiis pascitur. Ab aliis omnibus volucribus hec odio habetur; Templa enim frequentat nocturno tempore, ut de oleo lampadum satietur. Quando autem ab avibus impugnatur in resuppinum se vertit, & rostro cum pedibus se defendit. Mures & vespertiliones venatur & comedit, & de nocte evagatur, diebus vero in parietum rimulis se abscondit. Bubonem igitur in Armis portare desidem & vecordem ad actus bellicosos designat & demonstrat, set

de

de rapina viventem, de quo loquitur textus *C. de effractoribus & expilatoribus ecclesiarum per processum & de requirendis reis l. ultima.*

De Columba.

COLUMBA, secundum *Ysidorum* dicitur quasi colens lumbos, quia actibus venereis multum vacat. Vel columbe a colore colli dicuntur, eo quod earum plume in collo colore multiplici sunt consperse. Sunt autem columbe aves mansuete hominum frequentiam & consortium diligentes. Nam columbe ovant omni tempore anni, & pullos faciunt, si fuerit earum mansio calida & consortio hominum posita, cum cibo sufficienti & parato. Sed meliores faciunt pullos in autumpno, quam in vere vel estate, propter copiam victus, dicit *Ysidorus*. Dicit autem *Aristoteles li. v.* quod columba est avis voluptuosa unde & sese osculantur ante coitum, & quamvis masculus senex non possit coire, tamen osculari non cessat. § Item idem dicit, quod columbe pro majori parte pullificant marem & feminam, & primus pullus est masculus, & aliquando exit unus pullus uno die & alius alio die. Et masculus cubat ova de die, & femina de nocte, & femina est magis solicita circa pullos quam masculus, & decies in anno ovant, & quandoque undecies vel duodecies. Item idem *li. viij.* Cum pullificat columba, statim masculus regit pullos, & cum crescunt pulli vadit masculus & suggit terram salsam, & quod suggit ponit in ore pullorum, ut assuescat eos cibo. Cum autem masculus vult eicere pullos de nido coit cum illis. Alias proprietates columbarum tangit *Gloss.* super illud, *Oculi tui columbarum, Cantic. primo.* Columba, inquit, felle caret, & rostro non ledit nisi parem suum, gemitum pro cantu reddit, errantes columbas associat & recolligit, gregatim volat, & societatem diligit, cadavera nulla comedit. Super fluenta residens umbram aucipitris de longe venientis inspicit, quam videns statim ad interiora foraminis fugiens se abscondit. Item columba est pacis nuncia, avis consolationis, forma

simplicitatis, natura munda, prole fecunda, pietatis emula, societatis amica, injuriarum inmemor. Et quanto est pennosior tanto fecundior invenitur : unde columbe habentes pedes pennatos fere pullificant omni mense. Est autem columba naturaliter timida, raro credit se securam esse nisi quando est in foramine, ubi aliqualiter requiescit. Est autem obliviosa, & ideo sublatis pullis dampni sui & injurie immemor, iterum nidificare ac pullificare in eodem loco non omittit, ut dicit *Jeronimus* ibi. § Item aliquando invenitur columba ita domita, & ad deceptionem aliarum silvestrium instructa & docta, Nam silvestribus columbis se associans ad rethe eas ducit, & ut cautius eas decipiat, cum illis rethe aucupis intrat ac involvi se permittit sub amicitie specie quasi ad pascua ipsas allicit, & sic eas pascendo ad laqueum & interitum trahit. Item, ut ait *Ambrosius* in *Syria*, *Egipto*, & *Alexandria* columba instruitur, ut literarum sit gerula, & de una provincia in aliam est aliquando internuncia. Naturaliter enim diligit locum & mansionem ubi fuerat primitus nutrita, Et quantumcumque deferatur ad longinquas partes, semper ad propriam redit patriam si libertati fuerit restituta; verumptamen litere per columbam portate aliquando dant causam mortis sue. Ex predictis autem patent columbarum proprietates, quarum quedam bone sunt, quedam vero male : Secundum quas in predictis operandum est, ut si appareat proditor inter fratres, ipse bene portare debet columbas in Armis, pro eo quod quedam columbe diversis proditionibus superius sunt notate. § Solent insuper veterani, qui dimissa milicia nostris temporibus Haraldi fiunt, columbas in suis Armis assumere & portare, prioribus eorundem Armis, nominibusque propriis dimissis & penitus derelictis, pro eo quod columbe de patria ad patriam diversa nova nunciantes avolant & reveniunt indies, ut est dictum. De quibusquidem veteranis aliqualiter licet non plene superius dictum est *li. primo ca.* de veteranis, & in ca. de Haraldis eodem li. primo. Qui quidem veterani sive Haraldi tunicis Armorum dominorum suorum uti debent pro majori parte. Verumptamen ne ipsorum heredes ignobiles

&

& sine Armis inveniantur dicti veterani, aut ipsorum Arma que in milicia portaverunt, aut nova per dominos suos in sua creatione collata eisdem, suis heredibus portanda dimittere tenebuntur, ut superius dictum est. Ex quibus jam oritur questio; Nunquid miles dimissa militia debeat Arma prius habita portare, dimittere vel mutare? Et primo quod debeat ipsa Arma sua dimittere videtur per *l. primam F. de officio proconsulis*, ubi dicitur, quod Proconsul portam Rome ingressus deponit imperium, hoc est deponit insignia; & in casu quod proconsul amoveatur de suo officio deponit & tenetur deponere omnia illa insignia officio suo pertinentia: Sed miles non est tante dignitatis sicut proconsul, ut patet per naturam tituli, *F. de officio proconsulis*, ergo si proconsul teneatur dimittere insignia dimisso suo officio, tunc a majori debet miles dimittere sua antiqua insignia ipso a militia amoto. § Solutio. Fateor bene, quod miles habens aliqua insignia ratione sue militie si dimittat militiam teneatur dimittere illa insignia cum officio, quia proximus successor in illo officio habebit eadem. Si autem talis miles habuerit illa Arma aut insignia a suis parentibus, per quos ille nobilitatur, aut si per scientiam, divitias, aut suos bonos mores nobilitatus a suo Principe & sic aliqua Arma aut insignia ante militiam portaverit, eisdem uti potest etsi militia sit dimissa. Et sic intelligo predictam legem primam *F. de officio proconsulis*. De ista solutione est dominus *Baldus in l. si ad magistratum, ca. de decurionibus li. x.* ubi ipse istam questionem movet in decurione. Verũptamen ad illam partem questionis, videlicet, quod veteranus de milite factus si teneatur Arma sua mutare vel ad ea aliquid addere? Respondeo distinguendo, de dimissione militie aut talis miles cogitur dimittere militiam propter suum demeritum, quia forte Arma sua vendidit, *ut F. de re militari l. omne delictum*, vel aliquod tale delictum commiserit propter quod a militia debeat amoveri ut infamis, ut *in l. milites ignominia c. de re militari, & in lege, tam collatores, eodem titulo*, & tunc non tenetur talis miles ejectus a militia illis Armis que prius portavit uti, aut eisdem aliquid addere. § Si vero talis miles fuerit qui propter

causam honestam, vel propter senectutem, dira vulnera, aut membrorum mutilationem, in domini vel dominorum suorum servicio aut bellis imperialibus passus est, & post dimissam militiam veteranus factus fuerit, juste & laudabiliter potest Armis suis antiquis uti, & eisdem si voluerit addere aliquid novi, ut superius dictum estli. primo ca. de Haraldis & c. de Veteranis.

De Coturnice.

COTURNICES sunt quedam avicule quas Greci ortigias vocant eo quod veniunt *de Ortigia* insula. Iste aves accipitrem timent, & quamdiu accipitrem vident de terra surgere non audent, ideo eciam ortogometre dicuntur. Coturnices autem vulgari Romano *curceros* vocamus a veloci cursu, citissime enim currunt & velociter super terram, speciem autem propriam diligunt coturnices, & ideo vociferando mutuo se requirunt. Set aucupes eos cum fistulis multociens convocando decipiunt, & suis retibus subtiliter includunt.

De Cigno.

CIGNUS est avis quam Greci olorem appellant. Olor autem dictus est eo quod totaliter plumis albis cooperitur, quia nullus meminit se cignum nigrum vidisse. Cignus canendo dicitur. Ideo autem Naturales eum suaviter canere dicunt, quia longum collum & inflexum habet. Cignus autem plumas habet albas set carnes nigras, naturaliter enim preit mortem suam in cantu leticie & jubilationis moriturus. Cignus fortitudinē suam habet in alis, & instante morte pennam testam sui capitis perforantem sentit, & tunc dulciter canendo moritur. Cignum autem in Armis portare vel a canendo ipsum cantorem esse dicas, vel a pulchritudine corporis exemplum capias.

De

De Ciconia.

Ciconia avis eſt fluvialis, que alio nomine Ibis appellatur. Mirabilis eſt proprietatis, quia ſeipſam aliquando purgat roſtro ſuo, ut quando ex ciborum multitudine ſentit ſe gravatam, aquam marinam intra roſtrum ſuum recolligit, quam per anum ad interiora lavanda infundit, que remolliens cibi ſic compacti duriciem, & mordicando inteſtina ſuperflua eicit & expellit. Hec autem veris eſt nuncia, & in ſuo adventu predicat novitatem temporis. Serpentibus eſt inimica quia eos interficit aliquandoque devorat & deglutit. Humane ſocietatis frequentiam diligit, & ideo nidificare ſuper domos ab hominibus inhabitatas conſuevit, & nidum ſuum primum niſi coacta nunquam dimittit niſi in receſſu ſuo pro tempore hiemali, & tunc terra nidum ſuum replet, & cum luto ſui nidi virgulas & ſpinas compaginat ne ventus aliquis tempeſtuoſus ipſum in hieme deiciat aut diſſolvat. In reditu autem ſuo in vere eundem locum occupat, ac ab aliis ſuum nidum occupare volentibus protegit & defendit. § Per hujus avis fidelitatem matrimonium multociens approbatur. Et maſculus nunquam cauſa coitus ſe cum alia conſociat ſemel cum una copulatus, ſet quoad nidum, & generationis officium ſue femelle fidem ſervat, cum qua ſi maſculus alienum concubitum ſencerit, ipſam ſtatim occidit, & non ſolum ipſam, ſet in adulterum ſe vindicat ipſum occidendo, vel ſeipſum. Quare Naturales Ciconiam vocant & nominant ultorem adulterii, in tantum quod ſi adulterum necare non poterit, fame, ſeu roſtro proprio ſeipſum interimit & occidit. Nunquam niſi in nido feminam calcat, & in cubando ſuper ova maſculus cum femina vices mutat, pullos ſuos miro affectu diligit & cuſtodit. Quando pater eſt in paſcuis mater in nido reſidet, & econtra quando revertitur maſculus evolat femina ad paſcua, & tunc maſculus nidum fovet, ut dicit *Ambroſius*. Sciendum tamen eſt quod hec avis a quibuſdam appellatur pia avis, propter pietatem quam oſtendit erga parentes, unde dicit *Ambroſius in exameron*, *v.* depoſiti patris in periculum ſoboles

soboles senectutem conspicientes plumarum defectu, in alis pennis & plumis propriis fovent. Item ciconie filius collato cibo pascit patrem, quandoque enim reparat nature dispendia, ut hinc atque inde sublevans senem fulcro alarum suarum ad volandum provocat ac in pristinos usus restaurat. Hec *Jannensis in verbo Ciconia.* § Item notandum est unum mirabile, secundum quod refert *Alexander Neckam* li. suo de naturis rerum, capite de ciconia in fine, dicens, Quendam hominem sagacis ingenii, in eminentiori loco domus, ciconiarum par diutius habuisse. Accidit autem ut, recedente ad pastum masculo, alter mas superveniens feminam absentis adulteram pollueret. Nec mora recedente adultero statim adultera in fonte eminus se mergebat, purgabatque se per aquam. Cumque reverteretur a pastu compar femine non advertebat in conjuge scelus adulterii aque lavamento delctum. Sicque deluso sepius mare, dominus habitationis illius factum frequenter advertit, venitque die quadam cum post adulterium secundum consuetudinem adultera niteretur fonte lavari, ut eam dominus habitationis arceret a fonte & ejus lotionem impediret. Nec mora, masculus ejus a pastu rediens in femina sua scelus adulterii deprehendit, ad horamque dissimilans abiit. Set reversus scunda die maximam ciconiarum multitudinem secum adduxit, que singule aggresse adulteram crudeli morte miseram laniarunt. Istas autem ciconias in armis portandas ultoribus adulterii dimitto, quia sunt aves pulcre, albe cum dorso nigro, longisque tibiis & rostro rubeo decorate. Verumptamen cum pulli nascuntur tibias pedes & rostra habent nigra, set deposita paulatim nigredine rubere tanto plus incipiunt, quanto cotidie plus senescunt.

De

De Cornice.

CORNIX est avis annosa, garula & impia, ac incolis ubi habitat multum nociva, ut dicit *Ysidorus*. In mundis cibariis pascitur ac venenosis, diuque vivit. Set in senectute in plumis albescit ac in carne intrinsecus, quanto vivit diutius plus nigrescit. Item aquilam quam tangere formidat volatu garriendo insequitur; set de sua improbitate non semper lucrum reportat, quia post aquile longam dissimulationem aliquando ab ea rostro percutitur, multociensque interficitur quando ei plus debito & solito appropinquat. De quibus insuper *Ambrosius in examero*n, ait, quod admiranda est harum clementia: Nam cum parentes per longevam senectutem plumarum tegmine, & alarum regimine carerent, Cornices minores propriis pennis senes fovent, & collecto cibo pascunt. Quando eciam earum parentes quas naturaliter cognoscunt senescere vident, eas fulcro alarum suarum sublevant & ad volandum excercent, ut in pristinos usus membra dissueta revocent & reducant: Sunt insuper cornices quedam in *Cornubia* cum rostro & pedibus rubeis, quas vidi in Armis diversorum nobilium de dicta *Cornubia* multipliciter & modis variis portatas, quia illas portantes fuerunt de ipsa patria generati.

De Butorio.

BUTORIUS, ut dicit *Alexander Neckam*, avis est a sono vocis sic dicta, que crura habet longa, collum extentum, rostrum acutum & longum colorem habet terreum, & terre similima est. Circa stagna habitat, pisciũ valde cupida, hic in littore sub solis ardore certo loco quietus stat & si eum intuearis vel avem mortuam credas, vel alicujus immobilis rei materiam, unde sic incautis piscibus minus suspectus sit. Etsi collum longum habuerit, ipsum breve tanta recurvitate facit, ut cum pisces incautius illi quasi nichil premeditanti & in secura remotione sedenti

denti approximaverint, eos ad se in colli extensione trahit. Hec avis cum se noverit laqueo irretitam quietem simulat, quam cum adveniens auceps capere manu credit, inopinate illa correpto rostri jaculo quo potenter valet vulnerat laniando, rostrum itaque longum & acutissimum, quod dormiendo atque vigilando semper erigit ad defendendum se, cum accipiter eum apprehendere credit in ejus rostrum ad mortem ruit. Hec sola in tempore Veris pro cantu vocem edit horridam, nec adhuc hoc posse dicitur nisi caput suum aquis immergat. Ejusque carnes sunt multum odorifere quando ad ignem torrentur. Ungule insuper ejus sunt multum salubres ad dentes hominum quando opus est mundandos.

De Caladrio.

CALADRIUS, ut dicunt *Jacobus de Vitriaco, & Ysidorus*, avis est totaliter alba: cujus interior pars femoris, caliginem aufert ab oculis humanis. Natura autem caladrii, ut dicit *Alexander*, talis est, ut si ad infirmum hominem aliquociens adducatur, utrum ille infirmus mori an vivere debeat certos reddit astantes: Si autem infirmi despiciat faciem & oculos ab infirmo avertit, signum est mortis, si autem oculos non avertit signum est vite, nam attendit in faciem ejus & omnes infirmitates ipsius egroti intra se colligit, tunc volat in aiere ibique comburit dictas infimitates, & illas dispergit, & sic statim sanatur infirmus. Has autem aves, ut refert *Alexander Neckam* in li. de naturis rerum, in cap. de caladrio, solebant reges antiquitus in suis atriis includere. Has autem aves fertur *Alexander magnus* invenisse in *Persida*. De hiis igitur avibus, & illis similiter quas beatus *Brendanus* in quadam excelsa & pulcherrima arbore invenit, quarum una respondit ei, quod essent spiritus penitentiam suam in speciebus volucrum ibidem facientes, utrum verum sit an impossibile, presentium Lectori judicandum relinquimus.

De

De Calendre.

CALENDRIS avis est parva, alaude valde consimilis, ut refert *Alexander*. Que in colore fusca est, & plumis despecta, set mira vocis modulatione ipsam audientes letificat: Unde fit ut ab hominibus capta ergastulo includitur, sive catastis, & ibidem observatur. Set illa captivitatis sue oblita & calamitatis, vix unam horam diei preterit sine cantu; ymo videtur quod delicias sibi reputet se taliter captivari. Nec in cibariis solicita est, set gaudet cantibus spaciari & in diversarum avium vocibus horis omnibus excitari. Imitatur enim omnium voces, nec judicare posset quis leviter si autem non videret, propriam esse vocem Calendris, aut ipsius quam imitatur. Tales qui solent deridere conditiones vicinorum, aut eorum proprietates simulando imitari, possunt recte istas aves in suis Armis portare.

De Carduele.

CARDUELIS avis parva est, nomen habens ex hoc, ut dicunt *Ysidorus*, & *Alexander*, quod pascatur in cardonibus. Et mirandum est quod hec avicula acutis spinarum cardonis aculeis nutritur. Que quidem avis albo, nigro, croceoque, in corpore, ac rubio colore in capite venustatur. De hac avicula vulgo dicitur, quod ergastulo sive catasta clausa, aquam suppositam ab ymo per filum vasculo suspenso ad se in rostro trahat, pedeque filo interdum supposito, cum vasculum atrigerit, sitim potu relevet. Et hoc, ut dicit *Alexander*, nature miraculum est, que parve avicule cardueli talem astutiam dedit, quam nec bovi, nec asino magnis animalibus voluit impertiri.

De Corvo.

CORVUS, sive corax, a sono gutturis nomen habet. Nigri coloris est, que nichil aliud sonare novit nisi tantum cras, cras, ut dicit *Alexander*. Corvus pullorum suorum ora hyantia respicit, quibus prius cibum non ministrat, nisi prius per pennarum nigredinis similitudinem proprii coloris recognoscat; postquam vero pullos nigrescere cognoverit totis viribus deinceps eos pascit. Quidam autem dicunt, quod pulli corvorum rore celesti nutriuntur quamdiu, beneficio, etatis nigras non habent pennas. Est enim avis modo suo clamosa, & dolosa, res furtive subtrahens & in locis abditis ipsas reponens & abscondens. Item dicit *Alexander* quod corvi pugnant inter se aliquando pugna forti & se invicem percutiunt, suis armis videlicet, rostro, unguis & alis, ubi victus obedit victori: & si femina masculum vincat masculus femine postea subjectatur. Corvos in Armis portare suspectos significat maritos, illos saltem qui dicunt suarum uxorum filios non esse suos quousque per signa exteriora veritas rei elucescat: Et nisi femina fortior in conflictu reperiatur. Que si suum maritum in tali suspicione semel vincat, ipsum postea tociens quociens cornutabit.

De Diomedite.

DIOMEDITE Aves sunt que a Diomede Rege, ut ait *Solinus*, ita vocantur, quas Greci herodies appellant. Magnitudinis enim sunt cigni, coloris candidi, oculos habent igneos, ora dentata, gregatim volant, prima in ordine gregem ducit, posterior vero agmen munit. In altis rupibus nidificant; nidos suos a ventorum periculis sapienter muniunt. Quandoque lacrimosis vocibus dolent & suam transformationem deflent, aut Regis interitum prenunciando significant. Hec *Solinus*, & *Jacobus de Vitriaco*. Si Grecus accesserit ad eos, aves ei blandiuntur, gentes vero aliarum nationum morsibus impugnant.

Colla

Colla longa habent: roſtra cum pedibus optimo colore rubeſcunt, & nullum aliud ſignum habent per quod a Cignis differunt.

De Erodio.

Erodius qui & girfale, ut Gloſſa ſuper *Leviticum* dicit, in loco ubi aves inmunde prohibentur vel girfalcus dicitur. Inter omnes autem aves nobiles nobiliſſima avis eſt, colore veſtita ceruleo. In maxima tamen parte corporis ad album colorem declinans, preterquam in pectore & alis, ubi celeſtem colorem evidentius imitatur. Hec avis adeo fortis & magna eſt, ut dicit predicta Gloſſa, quod ipſam aquilam que fortiſſima avis eſt devincat & capiat. Tanta autem animoſitate pollet, ut cum poſt quinque grues vel alias quaſlibet aves in aiere volantes fuerit dimiſſus, non deſiſtit a perſecutione avium, donec omnes quinq; unampoſt aliã ad terram deiciat. Eſt inſuper canis ad hoc doctus, qui deſuper volante Erodio in aiere, & aves deiciente, ad terram aves ſic dejectas capit, ſuffocat & occidit. Carnes aliquandiu ſervatas non comedit ſet recenter occiſas. In altum aſcendit & cum impetu deſcendendo predam deicit: Si autem predam non capiat magno impetu in altum aſcendit, & pre indignatione vix ad reclamatorium redit. Quoddam autem genus girfalcorum eſt quod ſacrum cognominatur, & hii validiores ſunt, Habent autem colorem fuſcum.

De Falconibus.

Falconum autem multa ſunt genera & diverſa, ut dicunt *Alexander*, & *Symachus*, ac *Theodoſius*, qui ſcripſerunt *Tholomeo* Regi *Egipti* epiſtolam, in qua, ejus precepto, tractaverunt de avibus nobilibus, quas aves aucupantes vocant ſecundum quod invenire potuerunt in veterum ſcripturis. In eademque epiſtola ſcripſerunt de infirmitatibus quas dicte aves nobiles multociens incurrunt ac earum infirmitatum medicinis. Que quidem infir-

firmitates & earum medicine quamvis hic inpertinentes fuerint, pro eo tamen quod virorum nobilium est illas aves habere & diligere, michi visum est eas hic in isto meo paupere libello inserere, quas brevissimo modo quo scivero tractabo. Falconum autem multa sunt genera. Quorum primum appellatur Lanarium. Cujus duo sunt genera: unum, caput & rostrum grossa habet, pedes ut aquile: quod cum magno labore habilitatur ad aucupandum, set habilitatum secundo & tercio anno egregium est in volatu. Aliud vero genus Lanarii stature minoris est, & minoris reputationis. Aliud autem genus falconum peregrinum dicitur, quod de facili habilitatur volatui. Aliud eciam genus montanum dicitur: & hoc asperius & subtilius est. Item aliud genus est quod supravicum vel espervicum est, quod fere habet similitudinem aquile, excepto eo quod in pedibus, alis, oculis, & guttære assimilatur Falconi. Item aliud genus *Britannicum* est, & istud omnium avium aucupantium obtinet principatum, ut nec avis coram eo audeat aucupari, nec aliarum avium aliqua illo desuper volante audeat volitare. Istud genus habet pedes grossos, crura nodosa, ungues crudeles, aspectum flammeum, oculos terribiles caput & pectus grossum, juga alarum magna: quod quidem genus facilime habilitatur ad volatum & multum ac diu volare potest. Delicatissime tamen pascitur & tantum fere comedit quantum aquila. Aliud genus est illud quod herodius, vel vulgariter girfalcus dicitur. Istud enim genus communius est genere aellionis, & carius habetur propter moderantiam cibi & vite ut supradixi capitulo proximo. Tercioli sunt minime volucres aucupative pro sexu & natura sua, set ad aucupandum promptissimi quia sunt masculi, quos oportet conjungere generibus falconum, quia eorum femine eisdem conjunguntur. § Aucipitres sive accipitres quoque per diversa genera connumerantur. Quorum primum genus est corpore magnum, domabile multum, oculis variis perlucidis, pede grosso & longis unguibus, hilari vultu, deliciose comedens, avibus gaudens. Omnes enim aves invadit aucipiter, nec aliquam timet. Istius avis naturam superius descripsi, ut patet in ca. de aucipitre. Cujus secun-

secundum genus est quod alietum dicere possumus, minus primo genere est, alas grossas habens, secundum quantitatē corporis, breves pedes, & ungues, grossos oculos habet & obscuros, non cito mansuescit, & ideo pluribus odiosum est: primo anno domationis parum valet, secundo plus, tercia tamen mutatione aucupat satis bene. Aliud autem genus aucipitris, sive accipitris est Nisus, parvus quidem respectu aliorum, set tamen velox, cito mansuescit & delicate nutriri vult, leviterque aucupat. Istum nisum quidam muscetum vocant, set certe scias quod differunt, & sunt duo. Nam muscetus multo minor est niso, dorsumque habet magis rubium, avis est que cito mansuescit, & velox ad volatum, set parum valet. Discussis igitur nobilium avium generibus, de morbis & medicinis earum deinceps dicamus, incipiendo ab infirmitatibus capitis. Si avibus infirmitas fuerit crescens in oculis, unge eis oculos oleo olive, & hoc sepius. Si albugo crescat in oculo avis, pulverem seminis feniculi & lac calidum mulieris immitte. Si pro senectute obscuratus fuerit oculus avis, accipe habile ferrum aliqualiter calidum & trahe ipsum super nares, ubi vertex conjungitur oculo ad nares. Si clausas nares habuerit, accipe pulverem piperis & saxifragie & insuffla in ejus nares per parvam fistulam vel pennam, & postea fricabis solo pulvere saxifragie palatum ejus. Si reuma in capite habuerit pone rutam juxta nares ejus, & carnem quam comedet intinge in succo rute. Item allium contusum cum vino temperatum per nares inmitte, & sedeat avis in loco obscuro tota die, & ipsam per diem unum jejunare permitte. Si pupillam habuerit, accipe linguam ejus & cum pulvere saxifragie melle condito frica eam dabisque ei butirum comedere si predicta non valeant, pulvis caulis desiccate ad idem valet. Si ultra modum avis clamosa fuerit, accipe vespertilionem, & piper tritum, intus pone & da ei commedere. Si fastidium habuerit, surices vel mures viventes ei dari facias: similiter & catellum in proximo natum antequam videat eidem propina: si cibum evomet, frequenter accipe scamoneam in pondere quarte partis unius obuli *Anglicani*, & tantundem cinimi, quibus tritis, cum eis asperge carnes porcinas pingues, & da

da avi in cibum. Si vero commedere non potest accipe albuginem ovi & in ea pone dictum pulverem, & ori ejus inice. Item ad idem: si cibum eiciat, accipe ova cruda & frange in lac caprinum, postea fac hoc totum decoqui, & da ter accipitri ad comedendum & sanabitur. Si autem febres habuerit, da ei succum arthemesie ter vel quater, & Carnes galline in cibum, vel istud liga ei tibiam dexteram fortiter, & in medio cruris apparebit vena, & illam diligentissime minue. In ejus crure quatuor sunt vene, una in anteriori parte, altera inferius, exterius est altera, posterius super unguem majorem. § Poteris autem scire si avis febricitet, si ale dependeant & caput dimissum teneat & tremit, ut quasi frigus ostendat in plumis, aut cibum cum fastigio sumit, aut avide sumit & male digerit. Si valde sitit, accipe pulverem caulis lenistici, aneti, & feniculi, & decoque in vino cum uno coclear mellis dispumati, quam colaturam da ei bibere: vel una die da carnem linitam melle, secunda die carnem linitam oleo rosarum frigido. Si felle laboret pulverem florum salicis sperge super cibum ejus: Si ei ale pendeant, accipe de sanguine & adipe anceris cum quibus frica alas, ejus ad solem. Item, de carne pinguis anseris da ei commedere. Item melius, accipe oleum laurinum & lava ei alas & sub alas acellas ejus unge. Item fel porci cape & inde ei alas unge, vel succo vervene cibum ejus ablue. Ad idem succus salive, si alas guttosas habuerit. Ederam terrestrem in aqua coque & folia ejus cocta & bene concussa, alis ejus circumliga juxta latera, & cibum ejus in eadem aqua lava. § Item si pedes guttosos habeat, aut si tinee comedant pennas ejus, carnes hircinas comedat in aceto tinctas, & alas ejus aceto calido & oleo laurino sepius lava. Si pennam fractam extrahere volueris sine dolore, accipe sanguinem parve grume, vel sanguinem muris, vel ratonis, & unge locum & radicem penne & cadet: Et postea ex melle ad magnam spissitudinem decocto fac virgam ad modum foraminis penne ubi penna stetit. Item succo herbe papaveris calido perunge pennas ejus, & intinge cibum ejus in eodem succo. Si os fractum habuerit avis tua in crure vel in ala, aloe calidum superliga, & dimitte

mitte una die & una nocte, vel fimum galli in aceto coctum superliga. Si autem inquieta sit avis in pertica, vel manu gestantis, mirram in aqua coque, & ex ipsa aqua asperge corpus ejus, & intinge cibum ejus usque novies. § Si infirmitate, que nampa dicitur, infirmetur, succo arthemesie cibus ejus abluatur vel pedes ejus perfrica vino tepido in quo decocte fuerunt urtice, & in ipso vino cibum ejus intinge. Si fimare non potest, fel galli da ei comedere, vel testitudines albas decoctas. Si nimium laxatur, succum Jusquiami modicum da ei bibere, vel in eo intinge cibum ejus. Si pediculos habeat accipe succum absynthii, vel aquam coctam cum absynthio, & ad solem ea sedente, infunde super plumas ejus & corpus per totum. § Si lapidem in ventre habuerit, da ei butirum comedere. Ad idem, radices polypodii & herbam vocatam percepere coque in aqua, cum qua rostrum ejus sepe lava, quod quidem rostrum multum viride apparet juxta caput. Ad idem, aloen herbam, & pulverem apii involve cordibus parvarum avium, & da ei comedere. Sic autem poteris de omni medicina que datur avibus, comodius facere. Qui accipitrem pinguem vult habere, det ei de carne bovina aut porcina masculina. Qui autem vult habere eum macilentum, det ei gallinas juvenes madefactas aqua. Qui autem temperatum eum habere vult, det ei gallinas veteres. Qui vult habere eum expeditum in aucupando, faciat ei bonam vesicam gutturis, & in loco tenebroso eum recludat cum modico lumine, & alternis diebus aucupet. Si vis ut leporem vel cuniculum capiat, hoc eum doce in juventute, & liga giros in cruribus ejus prope pedes interjecto spacio unius palme, & fine lesione capiet. Accipiter silvester jejunare multum permittatur & mansuescet. In foliis salicis, vel super lignum salicis, aut abietis sedeat avis tua De sanguine autem volucrum juvenum multas vires sumit, ac audaciam & affectum aucupandi. Balneum insuper aque frigide da ei; nec multum tangas alas ejus, nisi ale dependeant ex diverso. Si vis ut avis tua te specialiter diligat, cibum suum in urina tua lava. Predictas autem infirmitates avium, & earum medicinas, quamvis hic impertinentes, pro eo tamen quod viris nobilibus, & generosis

generosis utiles & honeste sint ad sciendum, tanquam eis convenientes quamvis impertinentes, hic inscripsi, & ne tantorum auctorum *Alexandri*, videlicet, *Neckam*, *Symachi*, & *Teodosii* dicta, inter libros naturales vulgarissime computata, penitus videar non curasse.

De Grue.

GRues aves sunt qui volant, ut dicunt Naturales, ordine litterato, quociens expeditiones suas dirigunt sub quodam eunt signo milicie. Nam illa que preest agmini voce castigat alias insequentes ut ordinem non deserant, qua quidem raucescente alia succedit eidem officio deputata. Nocte autem inter se excubias dividunt, ut decima queque avis maneat insompnis. Ille enim que vigilant, suspenso a terra pede, lapillos tenent, quo labente dum dormire volunt evigilantes clamant. Ille autem que dormiunt capite condito subtus alam dormiunt, quarum dux providet erecto collo ac undique prospicit ne mala aliqua veniant comitive. Grues si nubes prospexerint pluviosas clamant, & vociferant, solicitantque ducem altiores & celeriores captare volatus. Quando vero ceciderint super terram ut comedant, earum dux erigit in altum suum caput in custodiam sui gregis, cetere vero tunc securius depascunt; qui si viderit hominem clamat, ut solicitas moneat incautas. Concors autem cura est omnium pro fatigatis in volando, adeo ut si que defecerint se congregant universe lassatasque sustollunt usq; dum vires ocio recuperent. Etatem color prodit, nam senectute nigrescunt. Grues in Armis portare sapientem significat Ducem, & sui exercitus conductorem.

De

De Gallo.

EST autem GALLUS avis mirabiliter in faucibus & capite criſtata. Galli ſidera noſcunt, horaſque diei diſtingunt & noctis ſuo cantu. Galli cum ſole eunt cubitum, diemque venientem nunciant, eciam in cantu. Gallus calide & ſicce eſt complexionis, & ideo multum habet audacie & animoſitatis, quare contra adverſarios pro ſuis uxoribus fortiter pugnat, ac roſtro & calcaribus adverſarium audacter impetit, obtentaque victoria ſtatim cantat, & antequam cantet alis ſeipſum verberat, & feriendo ad cantandum ſe reddit proniorem ac aptiorem. In profundioribus horis noctis cantum emittere ſolet clariorem, ſet contra tempus matutinum vocem format leviorem, ut dicit *Ambroſius in ſuo exameron*. Criſtam rubiam gerit in capite pro corona, qua vero amiſſa perdit audaciam, & ad aggrediendum adverſarium ipſum efficit ſegniorem. Dicit enim *Plinius li. xxix. ca. iiij.* quod gallus viſum habet valde acutum, unde unum oculum pro victu querendo inferius deprimit, & alium ſurſum in aera dirigit, ut adventum aquile, vel ancipitris precaveat, quem cum venientem a remotis viderit, ſtatim ad gallinas vociferat, & fugiens in tutis locis & ſepibus ſe occultat. Forma inſuper galli inſidet turribus altioribus eccleſiarum, ac caſtrorum, roſtrum ſuum contra ventum ſemper vertit. Gallinis mortuis gallus merore tabeſcens a cantu ſe abſtinet pre dolore. Gallum, & ſpecialiter album, leo maxime timet.

De Garulo.

GARULUS, ut dicit *Yſidorus*, a garulitate nuncupatur. Eſt enim inter omnes aves loquaciſſimum genus, & vocibus maxime inportunum. De una arbore in aliam garriendo volat nec vix per illam quiſquam tranſire poteſt contra quem non garriat. Ceterarum autem avium voces vel modulos non ad delectamenta leticie, ſet ad gar-

 riendum

riendum dicitur imitari. Hec autem avis in juventute capta, in catasta clauditur, ubi articulata loqui verba docetur, que postea, si de catasta evaserit, magis garrire desiderat. Evenit tamen aliquando ut dum sibi non prospicit & garrulitati intendit, Nisus eam inopinate rapit. Hec avis tanta plumarum varietate distinguitur, quanta diversarum aliarum avium voces & cantus imitatur, nec ipsarum avium color ei deesse putatur. Que avis frequenter insanire dicitur, ita quod aliquando pre furore nimio inter furcatos ramos arboris insaniens se suspendit.

De Graculo.

GRACULUS avis est que eciam monedula vocatur secundum quosdam. Quam multi falso opinantur eandem avem esse garrulum, cum magna instantia inter se differant garrulus & graculus. Nam garrulus ex diversis plumis in colore sit distinctus, graculus vero avis est unius coloris, hoc est nigri per totum corpus. De genere enim cornicis est graculus, licet minor sit corpore. Libenter nidificat in foraminibus altarum turrium, & hoc in magna multitudine. Optime enim aves iste sibi invicem compatiuntur. Avis autem nimium clamosa, maxime a tempore coitus, tunc masculus feminam cibat. Carnes enim pullorum ejus comestibiles sunt, maxime tamen quando excoriantur. Istarum autem avium diverse sunt nature. Nam quedam in rostris & pedibus sunt nigre, quarum major est habundantia. Alie autem sunt que in rostris & tibiis rubescunt, que graciliores sunt. Et hec specialiter in Cornubia reperiuntur, quas aliquando nobiles *de Cornubia* in Armis suis portant, ut est notum: sic ergo sicut a nomine est argumentandum, ut *F. de legatis iij. l. non aliter xvi. q. prima, si cupis*: sic a patria argumentare possumus *C. de epi. & cle. l. devernimus, & F. de officio prefecti vobis, l. studentibus.* Item aliquando per signa ducimur ad cognitionem signati, ut *C. de Latina libertate coll. l. 1. § sed & qui.* Item per signa exteriora interiora demonstrantur, *F. de supellectili legata, l. labio, & F. de Edilicio*

Edilicio edicto, l. si tamen § ei qui. Quod eciam probat magister Historiarum tercio Regum, in principio, ubi agit de morte *David*, dicens, quod viri bellatores insignia operum suorum in Armis suis describebant, ut per ipsa signa exteriora cognosci poterant portantes quales essent, Sic ergo in laudem gentis & patrie *Cornubiensis*, que gens recte a *Trojanis* traxit originē, ab immitatione, ut creditur, adhuc perseverat, quidam antiquissimi nobiles ipsius patrie istas aves in Armis suis portant, que quidem aves specialiter in illa patria sunt reperte.

De Fasiano.

FASIANUS a *Faside* insula dictus est, unde primum asportatus est *Palladius* ancorista. Fasiani novelli ad creandos fetus parati sunt qui anno superiori editi sunt, veteres enim fecundi esse non possunt. Feminas mense Marcio vel Aprili, & semel in anno fetus creant, viginti fere ova pariendo ordo concluditur. Galline hiis melius incubant, ab aque prohibende sunt accessu, ne petuita concludat. Farina triticia saginantur, vel ordiacia, hujusmodi farina in brevissima offula redacta oleo asperso levigetur, & ita offule faucibus inserantur ne sub insima parte mergantur, quod si evenerit, statim prohibent. Duabus feminis unus mas sufficit, quia ceteras aves salacitate non equant. Ex li. de natura rerum, Fasianus est gallus silvaticus, avis pulcra, valde pennis interscribitur, victor aures geminas habere videtur in capite plumis tantis ex quibus surrigit quando vult atque submittit. Cristis autem in capite caret & spiculis in cruribus, hiis tamen armis frustratus, animosus & audax est. Quod sciens auceps scutum ex panno lineo album facit, in cujus medio panniculum rubeum ponit, quem scilicet ruborem in alto gallus attentius contemplatur insolitumque miratur, Tunc auceps herentem visum coruens in dorsum retrocedere cogit scuti conamine, donec in retia eminus peracta captivum dejiciat. Hec avis in aura pluviosa tristatur, & tunc in rubis & silvis latet. Circa vesperam vel auroram de silvis

egreditur, & tunc de facili venatur. Roſtrum in terra figens abſconditur, & ſic abſconditum ſe totum credit. Pennas pro pinguedine mutat, iterumque ſeſe renovat. Carnes ſubtiliores ac leviores ceteris avibus ſilvaticis exceptis perdicum pullis auctor *Plinius* li. x. Faſiani *Colchis* geminas aures ex pluma ſubmittunt atque ſurgunt. Item auctor in li. x. Renibus autem, & parte tantum altera in teſticulo mergitur ſel faſianis, *Plinius*. Faſiani tantum coitus tempore ſimul habitant, ceteris vero temporibus ſeperatim. Nec cito rubicatas habent barbas, vel pedibus calcaria ſicut galli domeſtici, ſet tractu temporis. Faſianus ſic capitur aliquando, Auceps panno, in quo hec avis depingitur, opertus, faſianus ſe oſtendit qui ſequens coopertam nunc fugientem nunc retro cedentem, tandem a ſocio aucupis, in inſidiis latitante, reti involvitur.

De Hirundine.

HIRUNDO avis eſt, ut dicit liber rerum, leviſſima, roſtro parvo, forma grata, nigredine decentiſſima, in ventre candida, rufa ſub gutture, modicam habens carnem & nigram, multas plumas & magnas alas, & ideo velocem & citum habet volatum. Avis garrula eſt, volando cibum capit. In nidis conſtruendis, & pullis educandis ſolicita, ut dicit *Yſidorus*, ſummeque ſolertie eſt in predictis, vix enim ad hoc ſufficeret humana induſtria de quacunque materia, quod facit hyrundo ſolo roſtro parvulo de argilla. Hirundo itaque eſt avis valde pennoſa, mire agilitatis, & velociſſimi volatus, & ideo a ceteris avibus non impetitur. Maria tranſvolat ad regiones calidiores, in quibus creditur per hiemem commorari. Certa obſervat tempora adventus ſui & receſſus. Cujus quidem adventus indicium eſt veris, & teſtimonium gaudiorum, ut dicit *Ambroſius*. Item dicit *Ariſtoteles li. vi.* quod ſi quis cecaverit pullos hirundinum revertentur oculi eorum: querit enim mater herbam que Celidonia dicitur, cujus ſucco linit oculos filiorum & ſic ipſorum oculi ſanitati priſtine reſtaurantur, ut dicit *Macer*.

De

De Incida.

INCIDAM autem avem a sono vocis sic dicimus. Parva quidem avis est, set utique pennarum venustate clarissima. In dorso colorem habet inter viridem & ceruleum, adeo pulchrum, ut si solis ex adverso radiis illustretur, saphirinam speciem ejus pennis inesse videbimus. Color autem qui in pectore ejus est carbonum ardentium prefert ymaginem. Duos tantum digitos in pede habet, set rostrum parvum atque directum. Pisciculis vivit & circa aquas assidua valde est. Rostro cavat speluncam in terra ubi nidum suum congerit & fetus facit. De hac autem ave opinatur vulgus quod si pellem cum plumis mortue avis detraheris, & parieti detractam infigas, omni anno pellis illa plumas ac si esset cum corpore commutabit. Hec autem avis apud quosdam avis *Petri* piscatoris appellatur.

De Merillionibus.

MERILLIONES aves sunt, ut dicit *Alexander Neckam*, sic vulgariter nominate, non multum majoris forme sunt set colore dissimiles quam Merule, excepto quod pedes ungues & rostrum habent dissimiles. Aves prede cupidissime sunt, & quia parve & parvi roboris sunt, parvarum avium insecutrices nominantur: socialiter enim volant tres vel quatuor quando predantur. Quatuor autem merilliones cignum capiunt & occidunt. Primus enim ex illis cigni caput, secundus vero & tercius binas ex utroque latere alas, quartus autem pectus vel collum invadit; sicque gravibus avis predicta circumcepta angustiis, se movere non valens, capta occiditur. Ecce quidam nobiles sunt qui per se nichil facere audent, qui tamen aliis sociati aliquando bene & audacter pugnant, qui istas aves recte in Armis portare possunt.

De

De Merula.

MERULA, ut dicit *Jacobus*, antiquitus medula vocabatur eo quod modulenter. Mirabiles vocis modos reddit, maxime cum vernale tempus imminere prospexerit, nam hiberno tempore muta tacet. Fuit enim merula que humana arte docta, novem notulas in ordine ita perfecte secundum musicam cantabat, ut nullus musicorum defectum in earum notarum prolatione inveniret. Istud erat tunc temporis in clero mirum valde & spectandum miraculum, quod avis, non natura dictante, set arte tantum humana, illam muscam sic in novem notulis didicisset. Merula autem domesticata contra suam naturam carnes comedit, & ex hoc dulcius canit. Hec autem avis, sicut cetere aves, non exuit plumas sicut dicit *Plinius*. Merula senex ex nigra rufescit, canit estate, in hieme balbescit. Aliquando enim merule sine pedibus in Armis portantur, pro eo quod merule quamvis aves nobiles reputentur, tamen de seipsis modicum sciunt: que tamen per hominum industriam ad magnas laudes multociens perveniunt, & in pulcherimis catastis in Regum cameris collocantur.

De Oriolis.

ORIOLI aves sunt, ut dicit *Alexander*, a sono vocis sic vulgariter appellate. Coloris aurei sunt per totum, excepto quod in alis quasdam pennas cerulea varietate distinctas habent. Hec *Plinius*, Nidum in armis arborum minutissimis mira subtilitate dependent, adeo ut si nidum, in terra positus, videas, in solo aere pendere putabis. Camerant ab ymbre nidum suum, aut densis frondibus protegunt. Orioli autem de picarum genere esse dicuntur, licet minores corpore sint, aliisq; coloribus nobilibus colorentur.

De

De Pellicano.

PELLICANUS dicitur quasi pellem canam habens. Hec avis in *Egipto* habitans circa *Nilum* frequentissima est, qui pullos tanto amore diligens, cum sibi tandem importuni fuerint, ipsos pullos occidit, & plangendo eos post triduum seipsam in latere rostro percutiens, sanguine proprio vivificat. Hec autem avis in *Levitico ca. xi.* & *Deut. ca. viiij.* inter aves immundas numeratur. De pellicano enim loquitur communis glossa super *Psalterium* ibi, *factus sum sicut pellicanus, &c.* Multa notabilia & sancta, videatis in glossa illa. Aliam causam mortis pullorum pellicani assignat *Jacobus de Vitriaco* in li. de mirabilibus orientalium regionum, dicens, Est, inquit, in *Egipto* avis magnarum alarum & maxime maciei, quia quicquid deglutit cito emittit per secessum, lubricum enim habet intestinum, & ideo usque ad plenam incorporationem non tenet cibum. Hanc autem naturaliter odit serpens, quare dum pro pastu mater exit a nido, repens per arborem pungit & interficit pullos suos, super quos mater rediens lugere per triduum fertur, deinde in latere sive pectore se vulnerat, & sanguinem super eos respergens, ipsos a morte suscitat. Ex sanguine vero suo super eo copiosius sic effuso debilitatur mater, unde & pulli coguntur exire pro cibo, quorũ quidam naturali affectu matrem debilitatam pascunt. Quidam vero degeneres sunt & de matre nullam penitus curam gerunt, quod diligentius advertens mater, receptis viribus filios se pascentes refovet & ingratos a se rejicit, & secum commanere aut vivere non permittit.

De Perdice.

PERDIX avoce nomen habet, ut dinit *Ysidorus*, *Jacobus*, & *Ambrosius*, quod avis adeo dolosa est & fraudulenta, ut adhuc alterius ova diripiens foveat. Set ejus fraus bonum eventum non habet : Nam cum pulli proprie genitricis vocem audjerint, naturali quodam instinct

ſtinctu hanc que fovet relinqunt, & ad eam que genuit revertuntur. Perdix enim nidum ſuum inter condenſa ſpinarum loca conſtituit. Cum quis appropinquaverit nido perdicis, egreſſe ſponte ſe matres offerunt venientibus, & ſimulata debilitate vel pedum vel alarum quaſi ſtatim capi poſſunt, greſſus fingunt tardiores. Iſto & tali mendacio ſolicitant venientes, aut obvios quouſque a nidis longius avocentur. § *Plinius* inſuper dicit, quod maſculis perdicibus dimicantibus pro feminis victi calcantur a victoribus injuſto coitu & contra naturam, ubi obliviſcitur ſexum preceps libido. Perdices quando in inſtrumento retiali ab aucupe capiuntur una avis aliam ſequitur, nec diſcernit miſera vel retractat, ſequens periculum jam captive. Perdices de nocte converſis poſterioribus ſedent. Feminas perdicum libido ſic agitat ut odore maſculorum dicantur concipere; tempore enim libidinis linguis adinvicem extenſis eſtuant pre deſiderio coitus, & dum coevnt faciunt fetorem in coitu. Hec *Alexander* in ca. de perdice. Perdices ergo in Armis portare mendacem, aut ſodomitam ſignificat. Et pro eo quidam ſcutifer, cujus nomen non ſpecifico, propter ſuam ſtrenuitatem nobilitatus per dominum meum, &c. perdices tres in Armis ſuis portavit, ut hic:

Portavit namque Tres Perdices In Campo Rubio & gallice ſic. *Il port de goulys trois perdris*. Et hic eſt diligenter notandum & pro regula obſervandum, Quod in talibus avibus quarum color nunquam mutatur vel propter unitatem colorum, vel propter tantam in plumis varietatem, ſemper dicendum eſt, quod talis portat tales aves non exprimendo colorem, vel colores. De iſta materia plus dicetur in ſequentibus, ubi agetur de talentis.

De

De Pavone.

PAvo avis eſt pulchra valde, pulcritudinis & mundicie amica, caput ſerpentinum habens & plumas deſuper ad inſtar corone, vel pocius criſte, ſaphirinum pectus, collumque longum & extentum cum colore ſimiliter ſaphirino. Caudam inſuper longam & oculatam habet, & vocem terribilem, ac inceſſum ſimplicem, Clamore ſuo omnia venenata animalia depellit. Hec *Alexander*. Item pavo extenta cauda cum pedum deformitatem viderit, extentam caudam mox deponit. Pavo ejicit plumas ſuas cum prima arbore folia ſua ejiciente, & tunc primo pavoni naſcitur pluma cum arbores incipiunt folificare, ut dicit *Ariſtoteles*. Pavones non nulli ſunt album colorem per totum habentes, & tamen ille nitor qui in aliis eſt, in iſtis modo mirabili albus, totaliter a ceteris albis plumis diſcernitur. Silveſtres pavones in deſertis inveniuntur: ſet nequaquam in nitore, colore, vel cauda pavonibus domiſticis ſunt ſimiles. Hec autem avis ſuperbiſſima eſt quouſque videat ſuorum pedum vilitatem, qua vilitate conſiderata, faciliter erubeſcit.

De Pica.

UT dicit *Plinius*, PICA eſt avis calidiſſima, albis & nigris eſt diſtincta plumis, que nidum ſuum multociens inter ſpinoſa loca conſtituit eumque terra interius linit, ſpinis vero exterius in circuitu ſubtus & deſuper diligentiſſime ſepire ac munire ſtudet, nec niſi artiſſimum foramen per quod egrediatur in latere relinquit, & hoc facit frequenter in loco maxime inacceſſibili. Hec quoque avis cum ſe laqueo noverit deprehenſam, toto corpore quieta eſt, ſolo roſtri juvamine laqueum aperire laborat, nec uſque ad extremam deſperationem reliqua parte corporis commovetur. Hec *Plinius*, & *Alexander*. Pica capta in juventute verba proferre diſcit humana. Moritur aliquando difficultate verbi victa. Hilareſcunt

enim si iterum audierint verbum illud quod oblivioni tradiderant. Latiores vero linguas habent quam alie pice ille que verba humana proferre habiles sunt. Maximum desiderium pice est parvulas res portabiles furtive auferre, & eas mirabiliter abscondere. Sunt autem quidam nobiles qui hanc artem furandi res parvas excercent, qui non tamen picas in armis suis portant.

De Pico.

Picus marcius parva avis est, aliquantulum minor pica, arbores rostro penetrans, quas concavas esse credit. Cujus quidem diverse sunt species. Picorum marciorum quidam sunt nigri, ut merula, quidam crocei, vel aurei ut orioli, qui speciosiores sunt & majores, quidam rufi in vertice capitis, in pectore crocei, & virides circa collum, in aliis cerulei, in cauda vero corusci sunt. Proprium hiis calvescere est omni anno semel, illo saltem tempore, ut dicit *Plinius*, quo seminatur rapa.

De Philomena.

Philomena avis est a φιλος quod est amor, & μηλος quod est dulcis dicta, quasi amor dulcis. Hec enim avis cum mira modulatione audientem letificat, gaudet ad ortum solis preitque leticia venientem, verno tantum tempore cantat, hiberno nunquam. Hec autem in initio Veris adeo vocis sue amenitate delectatur, ut rarissime comedat, & hoc cum summa festinatione. Dicitur igitur philomena tam pertinaciter & indiscrete cantibus delectari, ut pocius debilitate vitam exuat & adeo deficiat, quam vocis modulatione privetur: unde & philomena dicitur a philos quod est amor, & menos quod est defectus, quasi amore deficiens, Hec *Plinius*. Hoc autem in illa ave primum mirabile cernitur, quod tanta vox parvo corpusculo est, & tam pertinax spiritus. Demum in illa miramur perfectam musice scientiam, modulatus enim editur sonus, & nunc continuo spiritu protrahitur in longum

gum, nunc variatur in flexo, Nunc autem in suo cantu ascendit, nunc notulas geminat & multiplicat mirabiliter, & interdum secum murmurans alte clamat. Proinde ab exitu gaudiosi vernalis temporis aucto estu in totum alia vox fit & emittitur magis rauca, mutatur & color, postremoque hieme non cernitur. Et nota quod mox ubi philomena coire ceperit & in compare luxuriari, statim vocis perdit amenitatem, & ut dixit *Plinius*, alia vox fit, & color, quod mirabile est, commutatur. Quot enim & quales juvenes, tam nobiles quam alios, temporibus meis vidi, ita strenue actus bellicos excercere, cantibus diversisque ludis & interludiis bellicis indulgere, quos postea maritatos & matrimonialiter feminis nobilibus copulatos in prehabitis deficere voce raucata, cantuque derelicto, & colore faciei & habitus penitus commutato. De istis tamen taceo, quia istas aves in Armis portatas non reperio, set spero quod raritas causam prestat.

De Psitico.

PSITICUS avis est *Indie*, ut dicit *Solinus*, *Jacobus*, & *Alexander*, colore viridi, torque puniceo, lingua grandi & lata, unde & articulata profert verba; ita ut si non eam videas, hominem loqui putes, de qua poetice scribitur,

Parva, loquax volucris, dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis avem.

Primo enim & secundo anno citius discit, & tenacius retinet. Hujus rostri tanta duritia est, ut cum de sublimi precipitatur in saxum rostro se recipit, ita ut eo quasi quodam fundamento utatur. Caput vero tam valens & forte habet, ut cum ab hominibus cogitur ut humanas voces imitetur virgula ferrea verberandus fit. Semet ipsum pede cibat, & defert escas ori suo sicut homo manu. Pluviam pati non potest diu. Psitaci alias aquas aliquando patiuntur, set in pluvia moriuntur. Vinum psitacus liben-

sis sive mortuis plangentibus assignandi sunt turtures in Armis portandi, dum tamen in ipsis amor tantus sit quod ad secundas nuptias minime convolare intendant, & illa castitas in eis observetur que in turturibus reperitur.

De Vespertilione.

VESPERTILIO dicitur, quasi vespere utens alis; quia vespere tantum & nocte volat. In hieme latet, raro vel nunquam procedit ad pastum, in parietibus dependit, & in foraminibus jacet cum mortuis. In cujus corpore pluma nulla est, nulle in alis penne apparent. Sct quia pecudū more lactat uberibus, dixissem quod bestia fuisset, excepto quod caudam & alas, ut avis, formatas habet. Vespertilio autem cum ad obediendum leoni omnium quadripedum Regi convocatur, alas vocantibus ostendit dicens se avem esse: Cum autem coram aquila ad comparendum, que Aquila Rex avium intelligitur, quatuor pedes, aures patentes, & dentes mirabiles Nunciis ostendens, dicit se avem non esse; Sed bestiam sine plumis. Viri autem duplices, si tales reperiantur hiis diebus, vespertiliones in Armis portabunt.

De Upupa.

UPUPA est avis in lege prohibita, ut dicit *Ysidorus*. Avis immunda est que in stercoribus nidum suum struit, & hominum stercora commedit. Tamen avis pulchra est, in plumis capite cristata, hieme latet, in locis fetidis muta tunc est. In vere exit, & una tantum voce; sicut cuculus, occupatur importuna. Upupas vero tales, ut predictum est non vidi, quia credo quod tota *Anglia* errat in hac ave. Verumptamen certas aves upupas nominamus que tales, ut prescribitur, conditiones non habent, ut experimentaliter cotidie videmus.

De

De Dracone.

DRaco maximus est cunctorum serpentium, ut dicit *Isidorus li. xij.* hunc Greci dracontam vocant, ut qui sepe a speluncis exiens in aerem fertur, excitaturque propter eum aer supra, & mare contra ejus venenum intumescit. Est enim draco cristatus, parvo ore, & parvulis fistulis spiritum trahit, & linguam erigit. Dentes habet acutos & serratos, set vis sua non est in dentibus sed in cauda. Draco raro dormit set quasi semper vigilat, qui insuper habet acutissimum visum: visus autem ejus intollerabilis est hominibus, ut eciam aliquando sola visione ejus homines terreantur ad mortem. Quomodo autem draco ille sine cibis adhuc vivat, & vivere debeat usque ad finem mundi, sine corporis sui alimento, quem beatus *Silvester* papa in monte quodam *Rome*, ad preceptum beati *Petri* Apostoli legitur inclusisse, videre non possum, sed quod credo illud divinum esse miraculum. Legitur tamen in historiis *Britonum* duos dracones maximos sub terra inventos fuisse viventes, ut in *Cronicis* clarius declaratur. Dicit insuper *Alexander*, quod in mari invenitur draco qui monstrum maris dicitur, valde horridum, ad instar draconis terrestris, in longitudinem magnam corporis extenditur, set alis caret, caudam tortuosam habet, caput tamen parvum ad corporis magnitudinem. Squamas & cutem duram habet. Regem illum inclitissimum *Arthurum* legimus duos dracones in suis armis portasse. Non tamen, ut creditur, propter aliquas prescriptas proprietates, set pro eo quod pater suus *Uter*, qui *Pendragon* vocabatur, habuit magnum corpus & longum, cum capite multum parvo, ad similitudinem draconis: qua de causa *pendragon*, id est, caput draconis vocabatur. Et sic dictus Rex *Arthurus* portavit Arma paterna, propter habitudinem corporis patris sui assumpta.

De Delphino.

DELPHINI, ut ait *Ysidorus li. xij.* certum habent vocabulum quod voces hominum sequantur, vel quia ad symphoniam gregatim conveniunt: nichil est in mari velocius istis, Nam plerumque plalientes naves transvolant. Quando enim in fluctibus maris preludunt, tempestates cito futuras significare videntur. In mari cum dorso curvo velocius quibuscumque aliis piscibus quasi saliendo natant. Hec *Ysidorus li. xij.* Est etiam quoddam genus delphinorum specialiter de *Nilo* cum dorso serrato, quod teneros ventres crocodillorum secat, & sic eos interimit. Et hic notanda est differentia in discretione Armorum multum necessaria, quia quidam sunt qui portant in Armis Delphinum de *Nilo*, ut hic. Et est Comes *Forestarum* qui PORTAT UNUM DELPHINUM AUREUM DE NILO BARBATUM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice *Il port de gewlez ung dolphin de Nile barbe d'or.* Set Dolphinus *Francie* portat unum delphinum, nec oportet dicere delphinum planum, sive delphinum de mari, quia speciale est videre delphinum ita pinnatum in dorso ut supra: sic ergo habes differentiam inter communem delphinum, & delphinum de *Nilo*, qui semper est fortiter pinnatus in dorso; Alii autem communes delphini non sunt in dorso sic pinnati ut supra. Et in talibus differentibus signis illud signum in quo reperitur differentia a communioribus ipsius signi est notandum, & in Armis specificandum, ut supra, quia delphini communes non sunt cristati pinnis vel in dorso pinnati, sicut sunt delphini de *Nilo*. § *Alexander* insuper *li. suo vi.* dicit de Delphino si quis carnes delphini commederit & in mari postea lapsus fuerit, si a delphinis inveniatur statim eum devorant: si autem non commederit, eum elevant supra rostra, & ad terram trahunt, eumque ab aliis piscibus defendunt. Quomodo tamen hoc fit, ut esum carnis Delphini reliqui cognoscant in homine videre non possum

ratione,

ratione, nisi & istud secretum nature sit, in quo sicut in multis aliis deus mirabilis predicetur. Delphinos enim sequitur aliorum piscium multitudo, quod scientes piscatores ipsos insequntur, & alios pisces venantur. Hec *Solinus*.

De Lucio.

Lucius piscis est qui eciam dicitur lupus aquaticus. Hic si fluviales aquas dulces habuerit, sufficientemque pro sua vita cibum, per successus temporum in in magnam crescit longitudinem. Cibatur piscibus, & aliquando ranis. Piscem autem aliquando fere sue magnitudinis mirabiliter devorat.. Nam ubi piscem victum subegerit, caput ejus primo ore devorat, quo digesto, glutit paulatim residuam partem, donec totum consumat. Lucios vidi certos nobiles in Armis portare, qui eodem nomine vocabantur.

Dixi in precedentibus de signis vivis in Armis portatis, jam sequitur videre de signis mortuis. Et quia inter omnia dignius est signum Crucis, igitur de illo signo dicturus, primitus quero, in Armis quot inveniuntur cruces?

Antequam pretacte questioni respondeam, quid signum crucis fuerit, necesse est ut dicam, quare dicta *Johannis Crisostomi* in quodā sermone de cruce primo referā sic dicentis. Crux nobis totius beatitudinis causa est. Hec nos à cecitate erroris liberavit; Hec debellatos quieti sociavit. Hec alienatos Deo conjunxit. Hec peregrinos cives ostendit: Crux spes est Christianorū, Resurrectio mortuorū, Dux cecorum, Vita disperatorum, baculus claudorum, Consolatio pauperum, gubernatrix navigantium, portus periclitantium, & murus obsessorum. Crux a locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum. Item *Rabanus* de laude

laude crucis ait, In cruce insinuatur a morte redemptio, demonstratur sancta morum conversatio, Intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad eternam vitam resurrectio, eterne beatitudinis speratur adeptio, ac vere felicitatis adquisitio. In te ô sancta crux Angeli gaudia sua accumulata conspiciunt. In te homines jura sue salutis contemplantur. In te spiritus jnfernales justam retributionem sue fraudis percipiunt. Omnibus es equa, omnibus bona, omnibus justa, preterita renovas, presentia illustras, futura premonstras, perdita requiris, quesita invenis, inventaque custodis. Tu sancta crux peccatorum es remissio, pietatis exhibitio, meritorum augmentatio, & nobilissimum remedium infirmorum, laborantium es auxilium, lassatorum refrigerium, sanorum incolumitas, quietorum serenitas & felicitas fortunatorum. Tu es humilium in vita tuitio, superborum abjectio, victoria Christi, confusio diaboli, infernorum destructio, celestium reformatio, mors infidelium, vitaque justorum. § Inclitissimus autem ille Rex *Arthurus* magnam spem & fiduciam habuit in signo crucis, quando scutum draconum, quando insuper scutum trium coronarum dimisit, & crucem argenteam in cujus brachio dextro erat quedam ymago beate virginis cum filio suo in scuto viridi assumpsit in suis Armis portandam, ut supradixi. In quo quidem crucis signo multa mirabilia postea fiducialiter egit, ut de gestis suis scripte Cronice contestantur. § Intelligo insuper istud signum crucis alio tempore miraculose missum fuisse a Deo beato *Mercurio*, ut notat *Vincentius in speculo historiali sub rubrica, de mirabili nece Juliani apostate li. xv. ca. xliij.* per Angelum, qui dicto *Mercurio* omnia Arma necessaria detulit una cum Scuto Azorio Et Cruce Florida, Cum Quatuor Rosis Aureis ut supra. Nec unquã reperi quod aliqua Arma fuerunt de celo missa nisi in eis fuissent, aut fuisset, signa, vel signum Crucis, preterquam in Armis Regis *Francorum*, cui Arma certa fuerunt de celo per Angelum transmissa, videli-

cet Tres Flores Gladioli De Auro, In Campo Asorio, ut hic. Que quidem Arma dabantur dicto *Francorum* Regi in signum perpetue vindicte & quod ipse & sui successores semper Armis & gladiis punirentur, ut supra dixi in ca. de colore azorio. Jam ad questionem prescriptam redeo, videlicet, quot cruces inveniuntur in Armis portate? Ad quam quidem questionem, sub certo numero ipsas describendo, respondere non audeo, quia cruces quasi innumerabiles indies jam portantur. Set descendendo ad singulas cruces cursorie quas ante hec tempora vidi, ipsas discernere prout valeo jam propono, Inter quas primo est Crux Plana merito discernenda. De qua insuper Cruce plus dubitatur quam de multis aliis, pro eo quod in hac arte periti tenent pro verissima Regula, Quod in quibuscumque Armis discernendis est incipiendum a cono, si ille conus fuerit unius coloris, & sic ille conalis color est campus ipsorum Armorum. Set ut in hac regula omnis ambiguitas penitus tollatur, est diligenter notandum, quod illa Regula vera est cum quadam modica additione, videlicet, In Armis discernendis est semper incipiendum a cono si conus fuerit unius coloris. Hoc verum est si ille color conalis fuerit copiosior color, in illis Armis, & tunc est ibi infallibiliter incipiendum, ubi tamen colores sunt equales partiti tam secundum longum, vel ex transverso, tunc semper incoandum est in discretione ipsorum Armorum in dextra parte ipsorum Armorum, nullo in hoc casu ad conum respectu habito. Et si tunc queratur quomodo portat sanctus *Georgius*. Sciendú est quod ipse Portat Unum Scutum De Argento, Cum Quadam Cruce Plana De Rubeo, ut hic. Et Gallice, *Il port d'argent un croys playn de gowlez.* Et eodem modo sunt omnia Arma talia, crucem planam habentia, discernenda. Errant ergo illi qui affirmant Sanctum *Georgium* portare unum scutum de rubio cum quatuor quartis de argento. Quo-

rum rationes non approbo, quia per hoc crux plana nunquam inveniretur in Armis, nec aliqua quasi differentia crucis.

De Cruce equali.

CRux vero plana aliquando invenitur in Armis a priore cruce variata, ut hic. Et ista Arma sunt difficiliora prioribus ad discernendum ut patet quia fines hujus Crucis fimbrias scuti in nulla parte attingunt. In quibus dicendum est quod ille qui hec arma possidet portat DE ARGENTO CUM UNA CRUCE PLANA EQUALIS LONGITUDINIS EX OMNI PARTE. Et Gallice *Il port d'argent ung crois playn d'ung longur par tout.* Et hec est differentia in discretione quod omnes fines hujus Crucis sunt equalis longitudinis, quod esse non potest in cruce plana precedenti, quia in illa pes ejus est pars longior si bene fiat. Que quidē differentia clarius & melius apparet in una tunica Armorum quam in scuto. Sic ergo evidens est differentia inter cruces supradictas.

De Cruce inequali.

EST & alia CRUX INEQUALIS, strictior in medio quam in suis finibus, cum angulis patentibus, ut hic. Non attingens ad scuti fimbrias in aliqua scuti parte, & vocatur Crux patens. Ipsisque utens PORTAT UNAM CRUCEM ARGENTEAM PATENTEM, IN CAMPO NIGRO. Et sic Gallice, *Il port de sable ung crois patee d'argent.*

De Cruce patente.

VAriatur enim ista CRUX PATENS aliquando in pede ejusdem, ut hic. Et tunc vocatur Crux patens figitiva, quia in terra figi potest talis Crux. In qua tres partes superiores sunt patentes in angulis, & latiores quam in medio, & ejus pes disponitur ad figendum in terra. ET PORTAT DE ARGENTO, CUM UNA CRUCE PATENTE FIGITIVA DE NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung crois patee fiche de sable*. Et nota quod plures sunt cruces que possunt fieri figitive, ut inferius patebit.

De Cruce plana cordata.

INter cruces alias una invenitur crux que CRUX CORDATA vocata, ut hic. Et hec crux appellatur cordatur, quia fit de cordis. Quam quidem crucem vidi nuper in Armis cujusdam nobilis viri, qui de facto habuit unum avum qui fuit artifex & cordifer, aut factor cordarum, ut ipsemet nobilis vir mihi retulit ore tenus: qui pro Armis suis portavit DE RUBEO, CUM UNA CRUCE PLANA CORDATA DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port de goulez ung crois playn corde d'argent*.

De

De Cruce plana perforata.

Est insuper alia CRUX PLANA que mirabiliter a plana cruce beati *Georgii* differt, ut hic.

Et est hic notandum, quod opinio quorundam, dicentium quod ista Arma sunt scaccata, est omnino reprobanda: quia Arma scaccari non possunt ad omne minus nisi in numero quaternario, set in majori numero bene possunt, ut inferius patebit. Dicendum est igitur quod portat UNAM CRUCEM RUBIAM PERFORATAM IN MEDIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois de gowlez partee au milieu.*

De Cruce talentata.

Habemus insuper aliam crucem quam nuper vidi in Armis cujusdam *Januensis*, ut hic.

Et hec CRUX vocatur TALENTATA quia fit de talentis totaliter. Potest autem talis crux tortillari ita faciliter sicut talentari, quia talenta & tortille non differunt nisi in colore, quia talenta semper sunt aurei coloris. Nec est color talentorum expressandus in discretione Armorum quia esset inutilis repetitio unius & ejusdẽ, dicendo talenta aurea, quia nulla alia sunt talenta nisi aurea. Habẽs igitur ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM TALENTATAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois besauntee.*

De

De Cruce florida.

NUnc autem sequitur ala crux que CRUX FLORIDA appellatur, ut hic. Et ideo vocatur florida quia habet flores in singulis suis finibus. Ista insuper crux florida aliquando in Armis portatur figitiva. Et tunc vocatur crux florida figitiva, quia in tribus suis finibus est florida & in pede figitiva. Et PORTAT UNAM CRUCEM FLORIDAM AUREAM, IN CAMPO ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'asor ung crois flouretee d'or.*

De Cruce florida patente.

SEquitur & alia CRUX que FLORIDA PATENS Dicitur, ut hic. Ideo appellatur crux ista florida patens quia habet fines suos patentes, & in medio uniuscujusque finis resultat unum tercium ad modum floris, ut patet in ista cruce. Horum autem Armorum possessor PORTAT UNAM CRUCEM FLORIDAM PATENTEM DE AURO IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sie, *Il port de gowlez ung crois patee flouretee d'or.* Ista insuper Crux aliquando portantur cum pede figitivo, & tunc appellatur Crux florida patens figitiva.

De Cruce plana undosa.

EST insuper alia crux plana que eciam CRUX UNDOSA appellatur. Ideo vero dicitur undosa quia fit ad modum unde vento turbate, ut hic. Quorum quidem Armorum dominus portat UNAM CRUCEM PLANAM UNDOSAM DE ARGENTO, IN CAMPO RUBIO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung croys undee d'argent.* De

De Cruce invecta.

Ulterius invenitur in Armis una crux plana que fit de coloribus invectis, ut hic. Que vocatur Crux invecta pro eo quod in ea duo colores invehuntur. Quorum quidem Armorum possessor portat Unam Crucem Planam De Coloribus Albo Et Nigro Invectis In Campo Rubio. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois verre d'argent & sable.*

De Cruce cruciata.

Sequitur adhuc alia crux que Crux Cruciata appellatur, ideoque ista crux dicitur cruciata, quia in singulis suis finibus est cruciata, ut hic. Set ista crux non ita frequenter portatur simpliciter per se in Armis sicut alie cruces. Multociens tamen portatur in diminutivis, hoc est, in parvis crucibus cruciatis. Et tunc Arma sunt pulverizata cum parvis crucibus cruciatis & qui ista Arma portaverit Portat namque Unam Crucem Cruciatam De Auro In Campo Azorio. Et Gallice sic, *Il port d'asor ung Croys croycee d'or.* Et quando tales Cruces ponuntur in diminitivis & sine numero certo, tunc vocantur in Gallico Crosselettis ut supra dixi.

De Cruce masculata.

Est adhuc & alia Crux que Crux Masculata vocatur, ut hic. Ideo hec autem crux vocatur masculata pro eo, quod ipsa fit de masculis. De quibus quidem masculis videbitis infra in capite de fusulis & losengis, ubi ista materia latius tractabitur deo dante. Et Portat Unam Crucem Masculatam De Nigro

Nigro In Campo Argenteo. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung croys masculee de sable.* Sed ista Crux masculata aliquando est perforata in masculis, ut hic. Secundum quod patet in perforatione mascularum. Et Portat Unam Crucem Masculatam Perforatam De Rubio In Scuto Argenteo. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung croys de gowlez masculee persee.*

De Cruce molendinari.

SEquitur jam de quadam alia cruce que Crux Molendinaris appellatur. Et dicitur hec crux molendinaris ad similitudinem cujusdam instrumenti ferrei in molendinis, quod portat lapidem molarem superiorem, per quod eciam instrumentum ille lapis in suo cursu fertur equaliter, ut non declinet ad dexteram neque ad sinistram, ministrans unicuique quod suum est equaliter & sine fraude. Istam crucem in Armis deferre deberent Judices, & ipsi qui jurisdictionibus presunt. Ut sicut dictum instrumentum ferreum dirigit molarem lapidem equaliter & sine fraude, ita & ipsi Judices reddere teneantur unicuique equitatem. Possessores namq; istorum Armorum portant Unam Crucem Molendinarem Auream In Campo Azorio. Et Gallice sic, *Il port d'asor ung croys moleyne d'or.*

De Cruce inversa.

ULterius habemus unam crucem aliam que Crux Inversa appellatur. Et dicitur hec Crux crux inversa, pro eo quod hujus crucis fines undique invertuntur ad modum cornu arietis. Et istis Armis utentes portant Unam Cru-

cem

cem Auream Inversam, In Scuto Rubeo. Et Gallice ſic, *Il port de gowlez ung crois recercylee d'or.*

De Cruce furcata.

Sunt & alii qui in Armis ſuis portant quandam crucem furcatam, ut inferius. Et dicitur hec Crux Furcata, pro eo quod omnes ejus fines ſunt ſiſſi & furcati. Habens igitur iſta Arma Portat Unam Crucem Furcatam De Nigro In Scuto Argenteo. Et Gallice ſiç, *Il port d'argent ung croys furche de ſable.*

De Cruce ingradata.

Quidam autem nobiles ſunt viri qui portant unam crucem ingradatam, ut hic. Et hec crux ideo vocatur Crux Ingradata, quia in nulla parte ſui eſt plana, ſet ingradatur tam ad ejus longum quam ad latum. Verumptamen iſta ingradatio non eſt propria locutio ſecundum ſuum aſpectum, ſet potius indentatio, ut verum fateor, tamen communis modus loquendi in iſtis Armis ita ſe habet, Igitur dicatis ut predixi. Et poſſidens iſta Arma, Portat Unam Crucem Ingradatam De Nigro In Campo Aureo, Et Gallice ſic, *Il port d'or ung crois de ſable.*

De Cruce truncata.

SEquitur adhuc alia crux que in Armis virorum nobilium multociens portatur, que vocatur CRUX TRUNCATA. Hec autem Crux ideo crux truncata dicitur, qui fit de duobus arborum ramis truncatis, ut hic. Horum autem Armorum possessor PORTAT UNAM CRUCEM TRUNCATAM DE NIGRO IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung crois recope de sable.*

De Cruce Nodulata.

EST insuper quedam crux que vocatur CRUX NODULATA. Que quidem crux ido dicitur crux nodulata, pro eo quod in singulis suis finibus habet certos nodos sive nodulos, ut supra. Et horum Armorum dominus PORTAT UNAM CRUCM AZORIAM NODULATAM IN SCUTO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois botonee d'asore.* Et ista crux aliquando invenitur in Armis figitiva, & tunc ejus pes est figitivus; ut supradixi in aliis.

De Cruce florida nodulata.

ULterius habemus quandam crucem floridam, de qua superius dictum est, que quidem CRUX FLORIDA aliquando invenitur NODULATA, ut hic. Et hoc est, quando tales, ut predixi, nodi sive noduli reperiuntur in finibus & angulis florum dicte crucis. Horumque possessor PORTAT UNAM CRUCEM FLORI-

DAM

DAM AC NODULATAM DE AZORIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic; *Il port d'or ung crois flouretee botonee d'asor.*

De Cruce dupla partita.

CRux Dulpla Partita in Armis diversorum Nobilium reperitur. Quæ quidem crux ideo dupla partita appellatur quia si esset secundum longum aut secundum latum partita, seu devisa, adhuc remaneret ibi una crux dupla, ut experimentaliter hic videre possumus. Vidi enim multos notabiles viros dubitantes de ista cruce, plusquam de omnibus crucibus supradictis, qui tamen post longas disputationes in opinione prædicta remanserunt. Possidens igitur illa Arma Portat Crucem Duplam Partitam De Nigro In Campo Argenteo. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung crois double partie de sable.*

De Cruce dupla partita florida.

VAriatur autem prædicta crux dupla partita aliquando, ut hic. Et tunc vocatur Crux Dupla Partita Florida, inproprie tamen ut mihi videtur; quia deficit medium illius floris, ut statim sequetur in proximo scuto, quod quidem medium nullo modo apponi potest in ista cruce dupla partita ut statim patebit. Set qui ista Arma habet Portat Unam Crucem Duplam Partitam Floridam Auream In Campo Rubeo. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung croys double parte flouretee d'or.* Set, ut supradixi, hec crux inproprie, ut mihi videtur, appellatur crux dupla partita florida, quia deficit ibi medium illud per quod

crux florida perficitur, ut hic patet; quo quidem medio addito, non erit hec crux dupla partita florida, imo vocabitur omnino crux tripla partita florida, & tunc rite discernitur, quia si dividatur vel secundum longum, aut secundum latum semper una pars remanebit tripartita in modum crucis, ut patet in Armis prescriptis. PORTAT, igitur, UNAM CRUCEM TRIPARTITAM FLORIDAM DE RUBEO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois treifois partee flouretee de gowlez.*

De Cruce molendinari umbrata.

EST adhuc unum dubium apud multos de quadam UMBRA CRUCIS MOLENDINARIS, ut hic. Et notate quod vocatur umbra crucis, quia semper fit hec umbra de colore nigro de quocumque colore factus fuerit campus Armorum ut hic, & corpus dicte umbre est de eodem colore cum campo. Et qui portat ista Arma, PORTAT UNAM CRUCEM MOLENDINAREM UMBRATAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung croys moleynee umbre.*

De Cruce florida patente umbrata.

ALiud exemplum nuper vidi de umbratione cujusdam crucis, ut hic. Et ista crux vocatur CRUX FLORIDA PATENS UMBRATA, Set recte loquendo & proprie non est crux, sed umbra talis crucis: & ratio, quia corpus dicte umbre est ejusdem coloris cum campo, & sic color qui est in campo per totum corpus

corpus dicte umbre ostenditur. Habensque ista Arma, PORTAT UNAM CRUCEM FLORIDAM PATENTEM UMBRATAM IN CAMPO RUBEO. Et Galliee sic, *Il port de gowlez un crois patee flouretee umbree.*

De Cruce florida patente umbrata & perforata.

Notate tamen quod secundum quosdam ista umbrata crux aliquando mirabiliter perforatur, ut hic. Et tunc appellatur CRUX FLORIDA PATENS UMBRATA ET PERFORATA, quia concordat cum cruce precedenti, excepta illa perforatione in medio dicte umbre. Et tunc dicendum est quod talis PORTAT UNAM CRUCEM FLORIDAM PATENTEM UMBRATAM PERFORATAM CUM RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois patee flourtee umbree & percee de gowlez.*

De Cruce fimbriata.

Remanet tamen adhuc apud quosdam unum magnum dubium in differentia inter istam crucem fimbriatam sive borduratam, ut hic; Et predictam proximam crucem umbratam, pro eo quod multum assimilantur ut apparet prima facie. Set, si bene concipiatur, est magna differentia, quia fimbria hujus differt & variatur tam a colore crucis, quam a colore campi, & tunc nullum est dubium. Nam qui habet ista Arma PORTAT UNAM CURCEM NIORAM FLORIDAM PATENTEM PERFORATAM FIMBRIATAM, SIVE BORDURATAM, CUM ARGENTO, IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung croys flourtee patee percee de sable, bordure d'argent.*

De

De Cruce erminali, sive eremitica.

EST autem adhuc una crux valde mirabilis in qua mihi nuper opponebatur *Londiniis* per quendam Haraldum de *Britannia minore*, que quidem Arma non possunt in hiis coloribus aliquo modo variari. Vocaturque illa, CRUX ERMINALIS. Et qui habet ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM ERMINALEM SIVE EREMITICAM. Et Gallice sic, *Il port ung crois Erminee.* Et hic est notandum quod colores in istis Armis non debent exprimari, quia nec ista crux nec ista Arma fieri possunt de aliis coloribus nisi solummodo de albo & nigro qui sunt proprii coloris istorum Armorum, ut supradixi in Armis Ducis *Britannie* in capite de mustela, videatis ibi si placet. Expeditis Crucibus precedentibus, jam sequitur videre de Armis quarteriatis.

ARMORUM quarteriatorum, quedam sunt Arma quarteriata plana: quedam quarteriata ingradata: quedam quarteriata irrasa: quedam quarteriata invecta: & quedam Arma quarteriata indentata. De quibus singulariter tractaturus, primo de Armis quarteriatis planis tractare intendo.

De Armis quarteriatis planis.

TRibus autem modis possunt Arma quarteriari. Primus vero modus est quando duo diversa Arma portantur quarteriatim, ut patet in Armis Regis *Francie* & *Anglie*, qui de facto portat Arma Regnorum *Francie* & *Anglie* quarteriata, ut hic. Et Gallice sic, *Il port lez armez de France & D'Engleterre quartelez.*

quartelez. Nec tedeat quod ego prepono istum terminum, *Francie*, set causa mea est, quia Arma *Francie* in Armis preponuntur. Et Regulam generalem habeo : Quod quandocunque in Armis sunt duo colores vel forte plures in cono, tunc non est ibi incipiendum in eorum discretione, set in dextera parte ipsorum Armorum. Ipse tamen color ibi in illo angulo dextro scuti repertus non est ipsorum Armorum campus, quia forte non est copiosior color in Armis supradictis, Set minor, vel cum aliis equalis, & tamen non est ibi incipieundum.

De Armis quarteriatis quarteriatim.

SEcundus modus portandi Arma quarteriata est, quando duo Arma quarteriata portantur quarteriatim, ut hic. Et multociens patet in Armis Reginarum. Portavit namque illa nobilis Regina *Anglie Anna* consors inclitissimi Principis *Ricardi* secundi, *Francie* & *Anglie* Regis, quarteriatim, Arma Regum *Anglie* & Imperatoris *Almanie* quarteriata. Et Gallice sic, *Ele port lez armez Dengleterre & de l'Empire D'Almanie quartelez quartelee.*

De Armis quarteriatim portatis.

TErcius vero modus portandi Arma quarteriata, est quando quatuor diversa Arma quarteriatim portantur, ut hic. Et habens hec Arma, PORTAT QUATUOR DIVERSA QUARTERIATA. Et Gallice sic, *Il port quater armes diversez quartelez*. Et tunc, si petatur, descendendum est ad discretionem singulorum Armorum predictorum, incipiendo semper in suppremo angulo dextro, quibus declaratis ad secundum

ſecundum latus, & poſt ad tercium, &demum ad quartum latus ſcuti predicti. Et ſciendum eſt quod iſta tria Arma precedentia ſunt Arma quarteriata plana.

De Armis quarteriatis ingradatis.

CONſequenter dixi quod aliquando habemus ARMA QUARTERIATA INGRADATA, videlicet quando ſingula Arma in quarteriis ſuis ingradantur, ut hic. Et poſſidens talia Arma quarteriata ingradata PORTAT DE AURO ET RUBIO ARMA QUARTERIATA INGRADATA. Et Gallice ſic, *Il port d'or & gowlez quartlee engreilee.* Et ideo vocantur Arma ingradata, quia fiunt de duobus coloribus qui gradatim inferuntur unus in alium colorem.

De Armis quarteriatis irraſis.

SUnt inſuper quedam ARMA QUARTERIATA IRRASA, ut ſupradixi. Que quidem Arma ideo vocantur Arma quarteriata irraſa, quia colores irradũtur, quaſi ſi unus color irradendo abſtratur ab alio, ut hic. Et qui hec Arma poſſidet, PORTAT ARMA QUARTERIATA IRRASA DE ALBO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent & ſable quartlee irraſe.*

De

De Armis quarteriatis invectis.

Ulterius adhuc inveniuntur Arma Quarteriata Invecta, vel, ut quidã dicunt, sunt Arma quarteriata de coloribus invectis, ut hic. Que ideo dicuntur Arma quarteriata invecta, vel de coloribus invectis, quia in eis duo colores quarteriatim positi invehuntur, & unus color invehitur in alium. Et Portat Arma Quarteriata De Auro Et Asorio Invecta. Et Gallice sic, *Il port quartlee verre d'or & d'asor.*

De Armis quarteriatis indentatis.

Arma adhuc inveniuntur alia que Quarteriata Indentata vocantur, ut hic. Que ideo vocãtur Indentata, quia duo colores, unus videlicet in aliũ invehuntur, ad modum dentium humanarum ut patet in scuto. Et Portat Arma Quarteriata Indentata De Auro Et Nigro. Et Gallice sic, *Il port quartlee endentee d'or & sable.*

De Armis partitis secundum longum.

Sequitur jam videre de Armis partitis in longitudine. Que quidem partitio secundum longum fit multipliciter. Primo namque fit partitio duorum colorum in Armis secundum longum plano modo. Fit eciam particio Armorum duorum colorum ingradatorum. Fit eciam partitio in Armis duorum colorum irrasorum. Item fit particio in Armis duorum colorum invectorum. Item fit partitio in Armis duorum colorum indentatorum. Item fit in Armis partitio duorum colorum innebulatorum.

De Armis partitis planis.

Dixi primo quedam sunt Arma secundum longum partita de duobus coloribus plano modo, ut hic. Et dicuntur partita quia fiunt equaliter de duobus coloribus equaliter partitis: Et PORTAT ARMA PARTITA PLANA SECUNDUM LONGUM DE ASORIO ET RUBEO. Et Gallice sic, *Il port d'asor & de gowlez playn partee du long.*

De Armis partitis ingradatis.

Fit autem partitio Armorum, ut superius dixi, per ingradationem duorum colorum ad invicem, ut hic. Et ista Arma vocantur secundum longum partita ingradata de argento & nigro. Et qui ista possidet PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM INGRADATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent & sable ingreele partee du long.*

De Armis partitis irrasis.

Tercio autem modo inveniuntur Arma irrasa de duobus coloribus irrasis, ut hic. De quibus dicendum est ut supra de quarteriatis irrasis. Et habens ista Arma PORTAT ARMA PARTITA IRRASA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port partie du long d'argent & sable racee.*

De

De Armis invectis partitis.

QUarto autem modo portantur Arma partita secundum longum de coloribus invectis, ut hic. Et ista Arma vocantur invecta quia colores invehuntur rotundo modo, quia ista Arma invecta multum differunt a precedentibus Armis proximis irrasis. Et qui ipsa habet PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE COLORIBUS RUBIO ET ARGENTO INVECTIS. Et Gallice sic, *Il port partie verree du long de gowlez & d'argent.*

De Armis partitis indentatis.

QUinto etenim modo partiuntur Arma secundum longum de duobus coloribus indentatis, ut supra dixi. Et ista arma vocantur indentata, pro eo quod duo colores, videlicet albus color & niger, inferuntur ad modum dentium humanorum, ut supradixi, in Armis quarteriatis indentatis. Et PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE ARGENTO ET NIGRO INDENTATA. Et Gallice sic, *Il port partiee endentee du long d'argent & sable.*

De Armis partitis nebulatis.

SExto autem modo portantur Arma partita secundum longum innebulata, ut hic. Et hec Arma vocantur innebulata quia duo colores in eis invehuntur ad modum nebularum. Et qui possidet ista Arma PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE ASORIO ET ARGENTO INNEBULATA. Et Gal-

lice ſic, *Il port partiee du long d'aſour & d'argent ineuble.*

De Armis partitis ſecundum longum.

PORtantur inſuper & alio modo Arma partita ſecundum longum, ut hic, undoſa, quia duo colores in illis invehuntur ad modum unde vento turbate. Et ſic Gallice, *Il port du long d'argent & de ſable undee.*

De Armis partitis ex tranſverſo.

SEquitur nunc videre de Armis partitis ex tranſverſo. Que quidem particio tranſverſalis fit multipliciter, ut in ſequentibus patebit. Primo enim fit in Armis particio colorum tranſverſaliter & modo plano, ut hic. Et tunc qui iſta Arma habet PORTAT ARMA PARTITA EX TRANSVERSO PLANA DE AURO ET NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port partie traverſee d'or & ſable.* Et notate quod non eſt hic dubitandum de illa prima regula, videlicet, Quod a cono eſt incipiendum, quia hic tantus eſt color albus ſicut niger.

De Armis partitis ex tranſverſo irraſis.

SEcundo autem modo fit partitio colorum in Armis ex tranſverſo de coloribus irraſis, ut hic. De quibus dicendum eſt quod talis PORTAT ARMA PARTITA EX TRANSVERSO IRRASA DE AURO ET NIGRO. Et ſic Gallice, *Il port partie traverſee d'or & de ſable racee.*

De

De Armis partitis ex transverso indentatis.

Arma adhuc ex transverso partita quedam inveniuntur indentata. Et vocantur indentata, quia ipsorum colores invehuntur unus videlicet in alium ad modum dentium humanorum. Et qui ista Arma possidet, PORTAT PARTITA ARMA EX TRANSVERSO INDENTATA DE AURO ET AZORIO. Et sic Gallice, *Il port partiee de travers d'or & d'asore endentee.* Et credo quod difficile erit invenire multa alia Arma secundum longum, vel ex transverso partita. Verumptamen si aliqua videantur observentur in eis declarandis Regule supradicte, & satis erit. Quidam tamen volunt quod ista Arma vocentur partita. Qui aperte errant pro eo quod non est vera partitio colorum vel justa divisio in ipsis. Nam in Armis partitis requiritur semper quod partes colorum sint equales, & hoc non est verum in istis. Habens igitur Arma ista, PORTAT DE ARGENTO ET CAPUT SCUTI DE AZORIO CUM DUABUS MACULIS PERFORATIS DE AURO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung chief d'asor & deux moletts percees d'or.* In istis enim Armis habet locum illa regula prescripta, videlicet, quod a cono est incipiendum, si ille color conalis fuit major & copiosior color in Armis, ut supra dictum est.

De

De Armis palatis.

ET ulterius notandum est quod nulla Arma dici debent partita, nisi fiant de duobus coloribus semel partitis & non plus. Quia arma palata non vocantur, nec vocari debent partita quamvis fiant de diversis coloribus: quia illi colores non solum semel, sed pluribus vicibus partiuntur, ut hic. Vocantur igitur palata quia fiunt ad modum palorum, Et qui hec Arma possidet, PORTAT ARMA PALATA DE AZORIO ET AURO. Et Gallice sic, *Il port pale d'asor & d'or.*

De Armis palatis undatis.

ISta tamen Arma palata sepius inveniuntur undata, sive undosa, ut hic, Et vocantur palata undata sive undosa ad differentiam Armorum barratorum undatorum, Que Arma barrata possunt similiter undari, ut inferius patebit. Habensque ista Arma, PORTAT ARMA PALATA UNDATA SIVE UNDOSA DE AURO ET RUBIO. Et Gallice sic, *Il port palee undee d'or & de gowlez.*

De Armis palatis tortuosis acutis.

VArio insuper modo portantur ista Arma palata, ut hic. Et vocantur Arma palata tortuosa acuta, quia in illis duo colores palatim invehuntur, unus scilicet in alium tortuose acute. Et qui ista possidet Arma, PORTAT ARMA PALATA TORTUOSA ACUTA DE NIGRO ET ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port palee daunsetee de sable & d'argent.*

De

De Armis barratis planis.

POst Arma palata dicendum est de Armis barratis. Et notandum est quod Arma possunt multis modis variari in barris, ut inferius patebit. Et primo sciendum est quod quedam sunt Arma barrata plana, ut hic. Et tunc in discretione ipsorum non oportet dicere quod sunt plana, Set in omnibus aliis differentibus oportet in discretione ipsorum declarare quomodo illa barrata Arma differunt a planis. Sic ergo dicendum est quod PORTAT ARMA BARRATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port barree d'argent & de sable.*

De Armis barratis undatis.

ULterius sciendum est quod Arma palata aliquando undantur, ut hic. Ideo dicuntur undata quia fiunt de duobus coloribus sibi invicem obviantibus ad modum inundantis aque, ut patet. Et ista possidens PORTAT ARMA BARRATA UNDATA DE NIGRO ET ALBO. Et Gallice sic, *Il port barree undee de sable & d'argent.*

De Armis barratis invectis.

POrtantur insuper Arma barrata invecta, ut hic. Ideoque dicuntur invecta, quia in singulis barris duo colores adinvicem invehuntur, ut supra dixi in quarteriatis. Et istorum Armorum dominus PORTAT ARMA BARRATA DE

De Coloribus Rubio Et Albo Invectis. Et Gallice sic, *Il port barre verree de gewlez & d'argent.* Et incipio in colore rubio, quia ille color est primus in dextro angulo.

De Armis barratis tortuosis acutis.

Sunt autem alii qui portant Arma barrata tortuosa acuta, ut hic. Ideoque vocantur Arma barrata tortuosa acuta, & primo barrata ad differentiam Armorum eodem modo palatorum. Dicunturque tortuosa acuta, quia, ut supra dixi, duo colores adinvicem invehuntur tortuose acute. Horum autem Armorum dominus Portat Arma Barrata Tortuosa Acuta De Nigro Et Rubio. Et Gallice sic, *Il port barree dauncetee de sable & de gewlez.*

De Armis bendatis barratis.

Sunt etenim quedam arma bendaria barrata, ut hic. Et ideo vocantur bendaria barrata, quia sunt barrata, & duo colores conjunguntur in singulis barris bendatim ut clare patet. Et qui illa habet, Portat Arma Bendaria Barrata De Rubio Et Auro. Et Gallice sic, *Il port barree bendee de gewlez & d'or.* Et tamen diligenter advertendum in discretione talium Armorum palatorum & barratorum, quia si non subtiliter concipiantur, subito prorumpens ad respondendum potest faciliter decipi in eisdem. Nam illa Arma sunt palata in quibus quidem tot inveniuntur pali unius coloris sicut alterius. Et si pali utriusque coloris non fuerint equales illa Arma non sunt

sunt palata. Forte aliquis Portat Duos Palos Rubios In Campo Aureo, ut hic. Quod faciliter probatur, quia de colore aureo apparent tres partes in scuto, & nisi due tantum de colore rubio, dicendum est igitur quod talis Portat Duos Palos Rubios In Campo Aureo. Et Gallice sic, *Il port d'or & deux palez de gewlez*. Eodemque modo dicendum est in quibuscumque Armis barratis sive bendariis, Et diligenter inspiciendus est numerus utriusque coloris in palis, barris, sive barrulis: De quibus tamen barulis cavendum est cum in Armis repe-riuntur, ut hic. Et tales linee vocantur barule ad differentiam majorum barrarum. Et qui ista Arma possidet Portat Unam Barram Et Duas Barulas De Nigro In Campo Argenteo. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung barre & deux barrulettz de sable*.

De Armis floridis.

Et dicte barule quandoque formantur floride, Et tunc vocantur Barule floride, ut hic, Quia sic cum floribus formantur. Et qui ista Arma possidet, Portat Unam Barram Et Duas Barulas Floridas De Nigro In Scuto, Sive Campo Argenteo. Et nota quod tales barrule fiunt aliquando ingradate. In quibus semper observande sunt regule prius posite tam in palatis quam in barratis.

De benda in Armis.

ALiquando vero portatur una benda in Armis, ut hic. Et nota quod illa vocatur benda que ducitur a dextro cornu sive angulo scuti usque partem sinistram ejusdem, ad differentiam fissurarum sive baculorum, de quibus dicetur in sequentibus. Et qui habet ista Arma Portat Unam Bendam De Rubio In Campo Aureo. Et Gallice sic, *Il port d'or ung bend de gewlez.*

De Bendulis in Armis.

ET sicut superius dictum est quod quedam barrule portantur in Armis multociens, sic autē bendule quandoque, ut hic. Et vocantur bendule ad differentiam magnarum bendarum ut patet. Possessor autem horum Armorum, Portat Unam Bendam Et Duas Bendulas De Auro In Campo Rubio. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung bend & deux bendelettz d'or.* Et iste bendule fiunt aliquando floride & quandoque ingradate ut supra dixi in barrulis.

OPtimus certe modus portandi diversa Arma in uno scuto habetur in istis bendis, quia habens patrimonium a suo patre dimissum & alias certas terras per matrem sibi provenientes, Quibus quidem terris maternis, certa appropriantur Arma ab antiquo, ut forte quia ipsa Arma materna sortiuntur nomen progeniei sue; tunc potest ipse heres si voluerit portare integra sui patris Arma in plano scuto, & in tali

tali benda poteſt portare Arma materna ut hic. Nam talis PORTAT ARMA PALATA DE ARGENTO ET ASORIO CUM UNA BENDA ET TRIBUS MACULIS AUREIS IN EADEM. Et Gallice ſic, *Il port d'argent & d'aſor ung bende de gowlez & trois mokettz en la meſme d'or.* Ex qua quidem benda ad modum ſcuti redacta fiunt bona Arma per ſe ſi dicte macule ponantur in angulis dicti ſcuti.

De bendulis cathenalibus.

MUltociens autem predicte bendule diverſificantur, ut in Armis Comitis *Campanie*, qui PORTAT ARMA DE AZORIO IN QUIBUS HABET UNAM BENDAM DE NIGRO ET DUAS BENDULAS CATHENALES DE AURO. Et Gallice ſic, *Il port d'aſor ung bende de ſable & deux benduletts chaynez d'or.*

De benda fuſilata.

REperitur inſuper in Armis quedam alia benda quibuſdam multum extranea, que quidem vocatur benda fuſulata, ut hic. Ideo autem dicitur fuſulata quia totaliter fit de fuſulis de quibus fuſulis plus patebit in dicendis: Set qui habet iſta Arma PORTAT UNAM BENDAM FUSULATAM DE RUBRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port d'or ung bend fuſulete de gowlez.* Et iſta benda frequenter portatur in Burgundia.

De diversis borduris.

BOrdure, sive fimbrie multe & diverse reperiuntur, & portantur in Armis. Quarum quedam sunt plane, quedam ingradate, quedam talentate, quedam plane pulverizate, quedam scaccate, quedam gobonate, & quedam invecte, De quibus singulis patebit in ordine. Et primo de fimbriis sive borduris planis, ut hic. Et illa fimbria sive bordura tunc vocatur plana quando fit solum de uno solo colore ut patet. Et habens ista Arma PORTAT TRES ROSAS AUREAS IN CAMPO ARGENTEO, CUM UNA BORDURA SIVE FIMBRIA DE RUBIO. Et Gallice sic, *Il port d'argent trois rosez d'or & ung bordure de gewlez.*

De Armis cum bordura ingradata.

ARma cum bordura ingradata quandoque portantur, ut hic. Et talis fimbria sive bordura vocatur fimbria ingradata, quia ejus color gradatim infertur in campum Armorum, ut patet. Et horum Armorum possessor PORTAT ARMA DE AURO FIMBRIATA, SIVE BORDURATA DE NIGRO INGRADATA, CUM UNO LEONE RAPACI DE RUBIO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung bordure engrailee de sable ung leon rampant de gewlez.*

De bordura talentata.

QUandoque portantur in Armis una fimbria sive bordura, ut hic, que est talentata. Et hic non est necesse exprimere colorem talentorum, quia talenta sunt semper aurea. Et ista Arma olim pertinebant domino Duci *Cornubie*, qui PORTAVIT UNUM LEONEM RAPACEM RUBIUM IN CAMPO ARGENTEO BORDURATO CUM NIGRO TALÈNTATIM. Et Gallice sic, *Il port ung leon rampant de gewlez en argent bordure de sable talentee.*

De bordura pulverizata.

POrtatur aliquando bordura in Armis pulverizata. Et vocatur bordura pulverizata quando in illa bordura sive fimbria fit aliqua pulverizatio, ut hic, de rosis, & de maculis, aut parvis crucibus. Et ipse rose, sive macule, aut parvule cruces non computantur sub certo numero, quia numerus ipsius pulverizationis excedit numerum novenarium, & tunc vocatur illa bordura pulverizata. Et PORTAT UNUM SCUTUM DE RUBIO CUM DUOBUS SIGNIS CAPITALIBUS DE NIGRO CUM UNA BORDURA AUREA PULVERIZATA CUM RÓSES RUBEIS. Et Gallice sic, *Il port de gewlez deux chyuerons de sable & ung bordure d'or pondree des roses de gewlez.*

De

De borduris scaccatis.

HAbemus adhuc aliam fimbriam, sive borduram in Armis que bordura scaccata vocatur. Et vocatur hec bordura scaccata, quia fit de duobus coloribus ad modum scaccorum, ut hic. Et qui habet ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM RUBIAM PLANAM IN CAMPO ARGENTEO CUM UNA BORDURA SCACCATA DE ARGNTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent, borduree checke d'argent, & sable, ung crois plain de gewlez.*

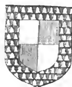
De borduris gobonatis.

SUnt autem ulterius Arma alio modo fimbriata sine bordurata, ut hic. Et ista fimbria sive bordura vocatur gobonata, quia fit de duobus coloribus quadrate cõjunctis. Et sunt Arma domini mei Ducis *Glouceſtrie*, &c. qui PORTAT INTEGRA ARMA FRANCIE ET ANGLIE QUARTERIATA, CUM UNA BORDURA GOBONATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port lez Armes de Fraunce & D'engleterre quartelez ovesque ung bordure gobone d'argent & d'asor.*

De bordura facta coloribus invectis.

FIt & alia fimbria sive bordura in Armis de duobus coloribus invectis, ut hic. Et ideo vocatur hec bordura invecta quia fit de duobus coloribus simul invectis. Et qui hec Arma portat, PORTAT ARMA QUARTERIATA DE AURO ET RUBIO CUM UNA BORDURA DE ARGENTO ET AZORIO SIMUL INVECTIS. Et

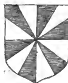

Et Gallice sic, *Il port quartlee d'or & de gewlez ovesque ung bordure verree d'argent & d'asor.* Set in istis borduris est magna discordia inter pretendentes se expertos in ista materia, ut specialiter patet in Armis olim Comitis *Marchie*, an dici debeant Arma illa bordurata an non, ut hic. Et quidam dicunt quod non, ponentes quandam discretionem mirabilem, affirmantes quod dictus Comes *Marchie*, qui *Rogerus de Mortuo Mari*, dum vixerat, vocabatur, portavit ARMA PALATA BARRATA ET CONTRA CONATA DE AURO CUM UNO SIMPLICI SCUTO DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port palee barree girone d'asor & d'or, & un escu simple d'argent.* Et multis placere videbatur ista opinio. Que tamen nullo modo potest esse vera, quia si Arma ista fuerint contra conata, ut supra dictum est, tunc angulus inferior sive conus horum Armorum non posset esse unius coloris, ut de facto est. Insuper certum est quod in Armis contra conatis, omnes coni quorumcumque colorum facta fuerint Arma, in medio scuti conati concurrunt, ut proximo exemplo patebit. Quare verius ut apparet dici potest, quod dictus Comes portavit ARMA BARRATA ET CAPUT SCUTI PALATUM ET ANGULATUM DE AZORIO ET AURO CUM QUODAM SCUTO SIMPLICI DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port barree & ung chief palee cunette d'asor & d'or, & ung escu simple d'argent.*

De Armis contra conatis.

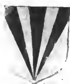
SUnt autem diversi nobiles qui portant Arma contra conata, ut hic. Et ista Arma ideo appellantur Arma contra conata, quia omnes ipsorum colores invheuntur ad unum conum, sive ad medium punctum conatim, quia omne corpus triangulum, magis longum quam latum, est omnino conatum, ut hic

hic patet. Reprobanda est igitur illorum opinio, qui dixerunt, quod priora Arma, videlicet, Comitis *Marchie*, fuerunt palata barrata & contra conata, pro eo quod coni predictorum Armorum non concordant, qui de necessitate concordare deberent si dicta opinio esset vera.

De Armis palatis in cono concurrentibus.

PRo eo quod dixi supra de Armis in quibus colores concurrunt in medio puncto conatim, jam sequitur de quibusdam Armis in quibus tres pile concurrunt in cono, ut hic. Et qui hec possidet Arma PORTAT TRES PILAS NIGRAS IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or trois pilez de sable.* Collige tamen hic differentiam in pilis, quia quandoque sumimitur in grammatica, sicut predictum est, pro una pecia meremii sub pede pontis ponenda, vel ad aliquod simile opus, ut in exemplo precedenti.

De Armis pilatis ad ludendum.

QUandoque sumitur pila pro quodam instrumento ad ludendum rotundo. Que pila aliquando servit ad manum & vocatur pila manualis, ut hic. Quandoque vero servit ad pedem & tunc vocatur pila pedalis. Et qui habet arma ista habet TRES PILAS ARGENTEAS IN CAMPO RUBIO. Et Gallice sic, *Il port de gewlez trois pelletz d'argent.* Ulterius tamen notandum est, quod in istis figuris pilarum, quandoque faciliter errari potest, quare breviter est sciendum quod tales possunt habere omnem colorem aureum. Que si fuerint aurei coloris talenta vocari debent,

bent, quod speciale est in talentis que semper coloris aurei sunt.

De Armis tortellatis.

SUnt eciam tortelle que sunt notabiliter majores quam pile, ut hic. Et possessor istorum Armorum PORTAT TRES TORTELLAS RUBIAS IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & trois torteulx de gewlez.* Ulterius nota, quod tam pile quam tortelle, & talenta, semper sunt figure solide, rotunde & non perforate.

De Armis fontalibus.

SUnt tamen quidam qui portant tales figuras rotundas, que figure vocantur fontes, ut hic. que semper debent esse istius coloris, & picture, propter illud quod representant aquam fontalem. Et PORTAT TRES FONTES IN CAMPO AUREO. Nec est necesse dicere colorem fontium, quia fontes sunt semper albi coloris, Et Gallice sic, *Il port d'or & trois fonteyns.*

De Armis anulatis.

SUnt insuper alie figure rotunde que sunt perforate quales sunt anuli, ut hic. Et qui ista Arma possidet, PORTAT TRES ANULOS AUREOS IN CAMPO NIGRO. Et Gallice sic, *Il port de sable & trois anulettz, ou vergez d'or.*

De tractu simplici plano in Armis.

SUperius dictum est de fimbriis sive borduris in Armis depictis. Sequitur jam videre de tractibus. Et primo de tractu simplici. Et vocatur pro eo, quod remanente campo Armorum tam infra quam extra, protrahitur novus tractus de alio colore, ut hic, ad modum scuti. Et qui hec Arma possidet, PORTAT UNUM TRACTUM SIMPLICEM PLANUM DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung trace playn de gewlez.*

De tractu ingradato ex utraque parte.

ET iste tractus aliquando ingradatur de utraque parte, ut hic. Et qui habet ista Arma PORTAT UNUM TRACTUM EX UTRAQUE PARTE INGRADATUM DE AURO IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de gewlez, ung trace engreilee de chescun coste d'or.*

De Armis Regis Scotie.

DUplicatur autem predictus tractus ut in Armis Regis *Scocie*, ut hic. Et dictus Rex *Scocie* PORTAT DUPLICEM TRACTUM CUM FLORIBUS GLADIOLI CONTRA POSITIS ET UNO LEONE RAPACI DE RUBIO IN CAMPO AUREO Et Gallice sic, *Il port d'or ung double trace flourete countre, & ung leon rampant de gewlez.*

De

De tractu triplicato.

Sunt insuper alii qui habent istum triplicatum & quatriplicatum : ut nuper vidi in Armis Episcopi *Cenomanensis*, qui PORTAVIT pro Armis suis UNUM TRACTUM TRIPLICATUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO, ut hic. Et Gallice sic, *Il port d'or ung trace triple de sable.*

De tractu simplici cum duobus coloribus invectis.

Sunt autem quidam nobiles qui portant unum tractum simplicem de duobus coloribus invectis, ut hic. Et qui ista Arma possidet, ipse PORTAT UNUM TRACTUM SIMPLICEM DE COLORIBUS AZORIO ET ARGENTEO INVECTIS, IN SCUTO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or un trace simple verre d'asor & d'argent.*

De Fissuris.

IN precedentibus dictum est de bendis, & earum differentiis: Nunc dicendum est de fissuris. Que quidem fissure in sinistro cornu scuti incipiunt, & protrahuntur ad dexteram partem scuti inferius, ut hic. Et iste fissure tot modis variantur quot modis fiunt predicte bende. Fiunt namque Fissure plane, ingradate, invecte & fusulate ut supra dixi in materia bendarum. Et istas fissuras portare solent, & saltem deberent bastardi. Et tunc ista fissura vocatur baculus, Gallice *Baston*. Sed communiter vocatur fissura,

pro eo quod findit arma paterna in duas partes, quia ipse bastardus finditur & dividitur a patrimonio sui patris. Et sic talis bastardus prohibetur portare Arma integra sui patris ob reverentiam sui sanguinis, set ipsa portare potest, cum tali tamen fissura sive baculo, ut predixi, ad sue bastardie finalem declarationem & ad differentiam proprii heredis sui patris. Cum vero talem fissuram in Armis habueris planam, seu ingradatam, invectam, vel fusulatam de ipsa dic sicut superius in materia bendarum planius est expressum. Bastardus vero ille qui predicta Arma possidet, PORTAT UNAM FISSURAM NIGRAM IN CAMRO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & ung fees de sable.*

De Armis capitatis.

SUnt autem quidam nobiles qui portant arma capitata, ut hic. Et nota quod tunc Arma illa vocantur capitata quando superior pars scuti, videlicet caput sit de uno colore, aut ex diversis coloribus: & illa pars non extenditur ad medium scuti ut hic. Et nota quod in istis capitibus est bonus modus portandi Arma diversa, ut forte aliquis nobilis habet multas terras, grandia dominia per matrem suam, propter quas terras maternas intendit portare Arma sue matris, ut est justum: set quia descendit de patre nobili, vel generoso, per quem habuit aliquod simplex patrimonium, tunc talis nobilis, si voluerit, potest portare integra Arma sue matris in parte inferiori sui scuti. Et in tali capite, ut predixi, potest ipse, si voluerit, portare integra Arma patris sui. Et ille qui habet ista Arma PORTAT UNUM SIGNUM CAPITALE DE NIGRO ET TRES ROSAS RUBIAS IN CAMPO AUREO, CUM UNO CAPITE RUBIO ET TRIBUS TALENTIS IN EODEM. Et Gallice sic, *Il port d'or ung cheveren de sable, & trois roses de gowlez; ung chef de gewles & trois besauntez en la mesme.*

SUnt insuper alii nobiles qui portant in Armis suis unam quartam, sive unum quarterium alterius coloris differentis a colore, sive coloribus scuti, ut hic. In quibus dicendum est, quod talis nobilis PORTAT ARMA PALATA DE AURO ET AZORIO CUM UNA QUARTA HEREMITICA. Et Gallice sic, *Il port palee d'or & d'asor ung quart d'ermyn.* Et nota quod habendus est respectus ad colorem illius pali qui ascenderet ad dexterum cornu scuti, si ipsa quarta ibidem non foret, Et in illo colore incipiendum est in discretione istorum Armorum, ut superius dictum est.

De Armis scaccatis.

ULterius enim videmus quod aliquando Arma sunt scaccata, & vocantur Arma Scaccata quando formãtur de duobus coloribus ad modum scaccorum, ut hic. Et ista Arma recipiunt multas differentias, ut in capitibus, in quartis sive quarteriis, in barris, & bendis, & quandoque in signis capitalibus, de quibus dicetur in sequentibus. Et habens ista Arma PORTAT ARMA SCACCATA DE AURO ET ASORIO. Et Gallice, *Il port chekke d'or, & d'asor.*

De

De signis capitalibus, que Gallice vocantur Cheverons.

HAbemus autem multociens in armis quedam signa que vocantur signa capitalia, ut hic. Que quidem signa de facto primo per Carpentarios & domorum factores portabantur. Et in latino sermone vocantur tigna, & Gallice vocantur *Cheverons*, quia domus nunquam perficitur, quousque, ad modum capitis, illa tigna super ponantur. Et duo talia tigna conjuncta, & adinvicem copulata faciunt unum signum capitale. Quandoque portantur duo talia signa in Armis, quandoque tria, & aliquando quatuor, ut est notum. Item aliquando istud signum defertur in Armis ingradatum. Et tunc, illa Arma deferens, dicitur portare UNUM SIGNUM CAPITALE INGRADATUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO, ut hic. Et Gallice sic, *Il port d'or ung cheveron de sable.*

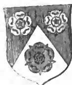

Item in istis signis capitalibus quandoque oritur dubium in eorum declaratione sive discretione, quando fiunt de diversis coloribus transmutatis, ut hic. Et tunc habens talia Arma, PORTAT ARMA QUARTERIATA DE ARGENTO ET NIGRO, CUM UNO SIGNO CAPITALI DE DICTIS COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice sic, *Il port quartelee d'argent & de sable, & ung cheveron chaungee l'ung de l'autre.* Item variantur ista signa capitalia in Armis partitis secundum longum, ut hic. Et habens ista Arma PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE COLORIBUS RUBIO ET AURO, CUM UNO SIGNO CAPITALI DE DICTIS COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice sic, *Il port partiee du long de gewlez & d'or, ung cheveron chaungee l'ung de l'autre.* Oritur insuper aliud dubium in tali modo por-

portandi Arma. Et vidi quosdam Haraldos pretendentes se peritos in hac materia mirabiliter sompniare. Verumptamen non oportet multum dubitare de eis ut opinor. Nam qui ista habet Arma, PORTAT DUAS PARTES CAPITIS SCUTI DE RUBIO, ET TERCIAM PARTEM DE ALBO, AD MODUM SIGNI CAPITALIS, ET TRES ROSAS DE EISDEM COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice sic, *Il port lez dex parties du chief de gewlez & le troisme d'argent partiez en maner du chiveron, & troies rosez l'ung de l'autre.*

De Armis umbratis.

CAvendum etenim est de Armis umbratis, de quibus partim superius dixi in capite de Cruce umbrata. Pro quorum quidem Armorum discretione, quidam forte hujus artis ignari sument regulam precedentem, videlicet de coloribus transmutatis, ut sepius vidi. Sunt itaque certi nobiles, & generosi in *Anglia* qui portant diversas umbras in suis Armis, ut hic. Et qui ista Arma habet, PORTAT UNUM LEONEM RAPACEM UMBRATUM IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & ung Leon umbree.* Et credo quod tales qui portant tales umbras habuerunt suos progenitores portantes eadem non umbrata set integra, quorum quidem progenitorum parrimonia & possessiones ad alios descenderunt. Quorum tamen nepotes in optima spe viventes, & dicta patrimonia sive possessiones habere sperantes, suorum progenitorum Arma portant umbrata ut hic, omnes alias differentias supradictas dimittentes: quia habito dicto sperato patrimonio, facilius est ipsum Leonem predictum sub colore illo portare sub quo progenitores sui illum portaverunt, & sic eadem Arma portare quam pro-

progenitorum suorum Arma dimittere prius, & postea illo habito patrimonio Arma illa de novo assumere.

De Armis duplicibus.

Quidam autem sunt nobiles qui portant Arma duplicia, ad modum unius duplicis tunice, ut si quis forte habens unam tunicam de colore aureo, duplicatam cum rubio, vult jaggare vel scindere superiorem partem sue tunice, & dictas jaggas sive scissuras modicum elevare, & eas cum parvulis campanis, vel aliis foliis, sive floribus argenteis pulverizare, ut hic.

Et talis PORTAT ARMA SUPERIUS SCISSA ET JAGGATA DE AURO, ELEVATA SUPER RUBIUM COLOREM, PULVERIZATA CUM PARVIS CAMPANIS SIVE SONETTS DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port d'or decoppee sur gewlez poudree dez petitez sonetts d'argent.* Et nota quod ista Arma variantur secundum ymaginationem portancium. Aliquando namque portantur Arma pulverizata, ut supradictum est, & aliquando simpliciter plana. De qua quidem scissura sive jagga subtiliter cavendum est. Nam vidi multos Armorum Haraldos, & alios de discretione Armorum intromittentes, eggregie deceptos in illa scissura sive jagga. Et tamen non est nisi trufa si integritas duorum colorum recte concipiatur. Variatur autem supradictus modus portandi arma duplicia, ut hic.

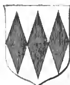
Et nota quod in istis Armis sunt 3. pecie ad modum barrrarum ablate de superiori parte tunice duplicate ut predixi per quarum quidem peciarum foramina aperte & clare ostenditur dicte tunice duplicatura, vel saltem color ejus. Et Gallice sic, *Il port de gewlez decoppe ou voyde sus or en manere de trois barrez.* Et dico quod PORTAT DE RUBIO ABLATO SIVE EVACUATO SUPER AURUM AD MODUM TRIUM BARRARUM.

RUM: Quia non sunt vere barre, quia non extenduntur totaliter per predicta Arma, sicut deberent si essent vere barre. Item variatur iste modus scindendi sive jaggandi, ut hic. Et sunt ARMA ARGENTEA DUPLICATA DE NIGRO in forma predicta. Et Gallice sic, *Il port d'argent decoppee sus sable.* Tene menti hanc Regulam pro tunicis duplicatis, quia diverse ymaginationes fiunt in eis ut multociens vidi. Verumptamen non vidi talia Arma durare usque in terciam vel quartam progeniem que a scissoribus habuerunt originem; quia spuria vitulamina non dabunt radices altas, neque stabile firmamentum collocabunt.

De Fusulis.

SUnt autem generosi, & multi nobiles qui portant in suis Armis fusulos, de quorum numero fuit dominus meus specialissimus qui PORTAVIT TRES FUSILOS RUBIOS IN CAMPO ARGENTEO, ut hic. Que quidē Arma portavit ratione certarum terrarum ad Baroniam *de Monte Acuto* pertinentium. Et Gallice sic, *Il port d'argent trois fuselez de gewlez.* Et nota quod quandoque portantur tres fusuli vel duo aut plures usque ad numerum novenarium, quem si excedant dic quod illa Arma sunt pulverizata de fusulis & non alias. Et sic generaliter nota quod si aliquid portetur in Armis ultra numerum novenarium, tunc ipsa Arma quecumque fuerint dicentur pulverizata, Et aliquando portatur unus fusilus per se, ut hic. In qua materia vidi quosdam dubitare. Tamen qui habet ista Arma PORTAT, de facto absque aliqua dubitatione, DE RUBIO CUM UNAM FUSULO AUREO. Et Gallice sic,

Il port de gewlez ung fisull d'or. Item adhuc. Fusulus iste aliquando portatur de diversis coloribus, ut hic. Et tunc est fortius dubium quomodo talia Arma sunt discernenda, set dic quod habens ista Arma, PORTAT ARMA BARRATA EX TRANSVERSO DE ALBO ET NIGRO CUM UNO FUSULO EX EISDEM COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice sic, *Il port partiee de travers d'argent & sable, & ung fusull de mesmes colours l'ung de l'aultre,* ut supradixi in aliis Armis. Item tales fusuli aliquando portantur per modum bendarum sive unius bende, ut hic. Et tunc dicendum est quod habens hec Arma, PORTAT UNAM BENDAM FUSULATAM DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung bende fusulee de gewles.* Item quandoque portatur in Armis una barra fusulata, ut hic. Et tunc dicendum est quod habens talia Arma, PORTAT DE ARGENTO CUM UNA BARRA FUSULATA DE RUBIO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung barre fusulee de gewlez.* Sic ergo patet modus portandi fusulos ut creditur in universo. Et nota quod quidam dicunt quod predicta Arma inceperunt ab uno textore, pro eo quod textores utuntur talibus fusulis de lana filata factis. Et hic notanda est differentia inter fusulos, masculas, & losengas; quare sciendum est quod fusuli sunt semper longi. Item fusuli sunt strictiores in angulis transversalibus quam sunt mascule. Et mascule sunt latiores in dictis angulis transversalibus, ut hic. Et crassiores in longitudine quam fusuli, ut predixi. Et habens ista Arma, PORTAT DE RUBIO SEX MASCULAS DE AURO. Et Gallice sic, *Il port de gewlez & vj masculez d'or.*

Et

Et iste masculę quandoque sunt perforatę, ut supradixi in capite de cruce masculata ut hic. Et nota quod illa Arma vocantur masculata in quibus dictę masculę incipiunt plenissime in dextro angulo scuti, ut hic, & terminantur versus partem sinistram, Quę tamen Arma de facto sunt palata & dividuntur in tres palos si subtiliter concipiantur. Et habens ista Arma, PORTAT ARMA MASCULATA DE ARGENTO ET ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'argent & asore masculee.* Item losenge nullo modo fiunt nisi in Armis bendatis. Et habebis clarissimam differentiam inter predicta masculata Arma & bendata in picturis eorundem, ut hic. Nam losenge semper stant recte ita videlicet ejus angulus superior respicit in caput scuti, ubi semper talis angulus superior mascule respicit vel dextrum cornu scuti vel sinistrum ut patet in exemplo proximo precedenti. Sic ergo habemus differentiam signorum predictorum, fusulorum videlicet, masculatorum, & losengarum. Item dicti fusuli nunquam reperiuntur perforati, neque losenge supradictę perforantur.

De Saltatoriis.

EST aliud autem signum in Armis per diversos nobiles portatum quod appellatur Saltatorium & fit ad modum quasi crucis Sancti *Andree*, ut hic. Et assimilatur secundum quosdam cuidam instrumento posito in diversis parcis quod tamen est mire magnitudinis ad comparationem hujus signi. Et est bene notum quod in multis locis & parcis talia saltatoria ordinantur ad recipiendum feras bestias que semel ibidem intrantes per ipsum saltatorium non iterato

exire possunt. Quare olim ista signa dabantur divitibus & avaris, qui multos thesauros congregantes illos raro vel nunquam refundunt. Et qui habet ista Arma PORTAT DE AURO ET UNUM SALTATORIUM DE ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung saultier d'asor.* Et nota quod ista, Saltatoria aliquando ingradantur, ut hic. Et tunc vocantur saltatoria ingradata, ut superius in multis locis ut de Cruce ingradata, & de barris & bendis ingradatis. Et qui ista Arma habet, PORTAT UNUM SALTATORIUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & ung saultier de sable engreile.* Quandoque vero portantur plura saltatoria in uno scuto, forte duo vel tria, ut hic. Et tunc qui possidet ista Arma, PORTAT UNAM BARRAM PLANAM ET TRIA SALTATORIA INGRADATA DE RUBIO IN CANPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung barre pleyn & trois saultiers engreilez de gewlez.*

Ulterius est diligenter notandum quod cum dicimus talis dominus portat tria talia signa, quomodo vero ista tria signa ponuntur in Armis & portantur non dicimus; quia aliquando illa tria signa ponuntur in scuto ad modum pali, & tunc vocantur signa palata, ut hic. Et qui habet ista Arma PORTAT TRES CORONAS DE AURO PALATAS IN CAMPO ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'asor & trois coronez d'or paleiz.* Quandoque vero illa tria signa portantur barrata, ut hic. Et tunc qui ista Arma possidet PORTAT TRES CORONAS AUREAS BARRATAS IN CAMPO ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'sore & trois coronez barrez d'or.* Quandoque vero, & communissimo modo talia tria signa

ſigna portantur in Armis, videlicet in angulis ſcutorum, ut hic. Et tunc non oportet dicere quod ipſa tria ſigna portantur in *Angulis* ſcutorum quia eſt modus portandi tria ſigna communiſſimus & famoſus. Dicendum eſt igitur, quod talis dominus PORTAT DE AZORIO ET TRES CORONAS AUREAS non exprimendo loca. Et Gallice ſic, *Il port d'aſore & trois coronez d'or.* Reſtat tamen adhuc novum dubium. *Petrus*

quidum vocatus *de Rupibus*, olim Epiſcopus *Wintonienſis* PORTAVIT IN ARMIS SUIS TRES PISCES EJUSDEM NOMINIS, quos in vulgari noſtro **Roches** appellamus, quos eciam ipſe portavit ratione ſui nominis. In quibus quidem Armis dubitatur an ſufficiat dicere in ipſorum diſcretione quod ipſe portavit tales tres piſces tantum. Et certe videtur mihi quod non propter regulam precedentem. Sed dicendum eſt quod ipſe *Petrus de Rupibus* PORTAVIT TRES HUJUSMODI PISCES ARGENTEOS NATANTES IN CAMPO NIGRO. Et Gallice ſic, *Il port de ſable & trois Rochez najantz d'argent.* Et tunc ad Arma *Galfridi Lucy* dicendum eſt, quod ipſe PORTAVIT TRES LUCIOS AUREOS IN CAMPO RUBIO, ut hic. Et Gallice ſic, *Il port de gewlez & trois lucez d'or*, que quidem diſcretio ſive declaratio hic ſufficit, quia dicti piſces ſunt in propriis ſuis locis ut predixi in Regula precedenti. Simile quidē dicimus ad Arma domini Ducis, qui de facto nuper PORTAVIT DUOS BARBELOS AUREOS ADINVICEM TERGA VERTENTES IN SCUTO AZORIO PULVERIZATO CUM CRUCIBUS CRUCIATIS FIGITIVIS DE AURO. Et Gallice ſic, *Il port d'aſore poudree dez crois croceléz fichez & deux Barbeulx dors au dors d'or.*

Nobilis

NObilis quidam Baro Dominus de *Andeleia* in regno *Anglie*, PORTAT IN SUIS ARMIS UNAM FRETTAM, ut hic. Que quidem fretta in multis eciam Armis diversorum generosorum invenitur aliquando rubia aliquando aurea & quandoque nigra & quandoque est simpla quandoque dupla & quandoque tripla & quandoq; multiplicatur per totum scutum ut hic patet. Hic insuper colligere debes unam magnam differentiam inter Arma bendata, & ista que fiunt cum predictis frettis. Quare notandum est quod in Armis bendatis colores contenti equaliter dividuntur. Set in istis frettis campus semper remanet integer, ut hic. PORTAT namque dictus Dominus de *Andeley* ARMA FRETTATA DE AURO IN CAMPO RUBIO. Et Gallice sic, *Il port de gewlez ung frecte d'or.*

POrtantur autem animalia salientia, de quibus in precedentibus non feci mentionem, ut hic. Quicumque vero habuerit ista Arma PORTAT DE RUBIO UNUM LEONEM SALIENTEM DE ARGENTO. Et nota quod talis Leo vocatur saliens pro eo quod pes ejus dexter ascendit ad dexternm angulum scuti, & pes ejus sinister ex eadem parte corporis dextera descendit in pedem scuti. Et Gallice sic, *Il port de gewlez ung Leon saliant d'argent.* Iste idem modus observatur in omnibus animalibus quatuor pedes habentibus, in leonibus, leopardis, equis, ursis, canibus cum similibus.

De

De lingulis sive labellis.

SUnt insuper diversi nobiles qui portant LINGULAS, sive LABELLAS, ut hic. Pro quibus est sciendum quod tales lingule sive labelle non dicuntur proprie signa, set differentie signorum, ut quando est ita quod aliquis habet plures filios legitimos, tunc primus filius qui est sui patris heres portabit integra Arma sui patris cum aliqua modica differentia, ut hic. Cui specialiter attribuitur LUNA CRESCENS, quia ille filius est in spe crescendi, & augmentationis patrimonii, vel aliqua alia parva differentia ut modica macula, vel crux parva cruciata, vel aliqua consimilis differentia. Secundus vero frater portabit consimiliter Arma paterna integra cum TRIBUS LINGULIS SIVE LABELLIS ad differentiam, & in signum quod ipse est tertius qui ipsa Arma portat, ut hic. Item tercius frater si fuerit portabit QUATUOR LINGULAS SIVE LABELLAS, in signum quod ipse est quartus qui ipsa Arma portat, ut hic. Quorum videlicet pater est primus, Heres est secundus, Frater secundus est tercius portans ut predixi. Et sic ex consequenti tercius frater portabit quatuor lingulas, & sic deinceps si fuerint plures fratres, quorum quidem filii portabunt easdem lingulas. Et in casu quod predictus secundus frater qui portat tres lingulas sive labellas habent duos filios, Certe ipsorum primus qui est heres sui patris, portabit illa Arma integra que suus pater portat cum tot lingulis & aliqua modica differentia ut predixi. Secundus

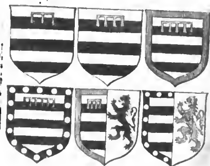

vero

vero frater ejus portabit integra Arma ſui patris, cum eiſdem lingulis quas ſuus pater portat & non pluribus, cum aliqua bordura ſive fimbria, ut ſupradixi in capitulo de borduris ſive fimbriis. Et ſi fuerit tercius frater ille tunc portabit Arma paterna cum eiſdem lingulis & alia bordura alterius coloris ad differentiam ſui fratris. Quorum autem filii portabunt ſuas differentias non in Armis illis paternis ſet in borduris ſupradictis. Quorum quidem Armorum ſequntur exempla.

De aliis autem ſignis que in Armis inveniuntur, ut de floribus, foliis, & aliis hujuſmodi mirabilibus non ſufficio hic dicere. Sed generaliter ſcias quod ad omnia illa Arma que ego in diebus meis vidi, habes Regulas, ut credo, ſufficientes ad dicendum ſuper eorum diſcretione, & declaratione naturaliter, dum tamen ad ea declaranda vel diſcernenda nimis avidus non fueris, vel feſtinans, quia ad pauca reſpicientes de facili pronunciant, ut *C. de aſſeſſoribus l. nemo, & ibi bene per Accurſium.* Et diligentia quadam dictas Regulas faciliter non pretereas, quia

Qui binos lepores una ſectabitur hora :
Uno quandoque, quandoque carebit utroque.

Quia

Pluribus intentis minor eſt ad ſingula ſenſus :

ut Inſtit. de juſtitia & jure § biis itaque. Nunc

NUnc autem ad questionem sepius motam, videlicet nunquid Arma ex largitione Principum vel aliorum Dominorum sunt meliora, aut tante dignitatis, sicut Arma propria auctoritate assumpta? cum superius dictum sit quod licitum est unicuique nobili sibi Arma aut Insignia ad libitum assumere. De qua questione aliqua dixi supra li. pr. ca. quid sit feudum, &c. in verbo ostenditur prope finem cap. Ad cujusquidem questionis intellectum notandum est quod quatuor modis habemus Arma aut insignia. § Primo modo, Habemus nostra Arma que portamus ex parentela nostra, qui modus est communis & famosus. In quo non oportet diu stare, quia optime approbatur modus ille. § Secundo modo Habemus Arma per nostra merita ut clarissime patet per ea que supradixi in lib. tertio in cap. de colore rubio, ubi tractavi de appositione Armorum Regis *Francie* facta Armis Domini nostri suppremi Domini *Henrici* nunc Regis *Anglie* per ipsum invictimum Principem *Edwardum* primogenitum *Edwardi tercii* tunc Regis *Anglie*, post capturam dicti Regis *Francorum Johannis* in bello de *Poyters*. Que quidem appositio licita fuit & juste facta, ut ibi dixi. Sic autem potuit alius pauper sagittarius unum cepisse Principem, vel alium notabilem Dominum, Cujus quidem prisonarii per eum sic capti Arma sibi & heredibus suis juste adquiruntur, ut ibi dixi. § Tercio modo Habemus Arma que portamus ex largitione Principis & aliorum Dominorum. Et hic nota, quod illa Arma que habemus ex largitione Principis non recipiunt questionem, quoniam nec hoc Princeps vult, *ut Institut. de jure naturali Gentium & civili* § *sed quod placuit Principi*, nisi aliquis ipsa Arma prius portaverit. Quod quidem meum est justo titulo, postea sine facto meo a me evelli non debet, nec hoc facere Princeps potest, *ut C. de legibus in l. digna vox*, qui quamvis legibus sit solutus, legibus tamen se vivere profitetur. § Quarto modo. Habemus illa Arma

ma que portamus assumpta ex propria auctoritate, ut hiis diebus aperte videmus quomodo multi pauperes in guerris *Francie* laborantes facti sunt nobiles, quidam per suam prudentiam, quidam per strenuitatem, quidam per fortitudinem, quidam per alias suas virtutes, que, ut supradixi, homines nobilitant quorum multi ex sua propria auctoritate Arma portanda sibi & suis heredibus assumpserunt, quorum insuper nomina non oportet hic retexere. Fateor tamen quod Arma sic assumpta quamvis libere & licite portentur adhuc tante dignitatis aut auctoritatis esse non possunt, sicut illa sunt que Principum aut dominorum auctoritate indies largiuntur. Arma tamen propria actoritate assumpta, si tamen alius illa per prius non portaverit, sunt satis valida. Nec invenio cautum quin talia Arma sint satis bona auctoritate illius legis, *ad recognoscendum C. de ingenuis manumissis & lege facta in § si vero nominis F. ad senatusconsultum Trebellianum, & legis qui prior F. de regulis juris.* Nec approbare audeo opinionem quorundam dicentium quod Haraldi possunt dare Arma, set dico, si que talia Arma portentur, per Haraldum aliquem cuicumque collata, quod illa Arma non sunt majoris auctoritatis quam illa que auctoritate propria sunt assumpta.

Toto igitur opere hujus incompositi libelli in quatuor libris seriosius consummato, duxi metam imponere dicendis. Quia tamen propriam insufficientiam recognosco, meipsum correctioni prudentium subicio ut defectus suppleant, & corrigant corrigenda. Sed quia scriptum est quod unaqueque scientia quot habet ignorantes tot habebit & hostes, queso ut corrigere volens non prius ad limam correctionis se divertat, quam totum opus prius perlegat, & perquirat, *ut F. de legibus l. incivile.* Predicta insuper licet incocta, brevitatis & insolestie causa, desidero ut sufficiant, super operis mei imperfectione veniam postulans a lectore. Et licet hoc opus-

opuſculum mee ſimplicitati indubitatum appareat, tamen quia legitur in *Authentica de tabellionibus circa medium*, Quod nichil eſt adeo indubitatum nec tam maturo conſilio digeſtum quod quandam ſubtilem non recipiat dubitationem, Idcirco omnibus benevolis me ſubmitto, ut que corrigenda viderint, non violenti animo ſet benigno corrigant & emendent.

Explicit Libellus de Militari Officio.

MAGISTRI

JOHANNIS

DE

BADO AVREO

TRACTATUS

DE ARMIS;

CUM

Francisco de Foveis.

Londini, Typis *R. Norton*, 1654.

MAGISTRI

JOHANNIS

DE

BADO AVREO TRACTATUS

DE ARMIS;

CUM

FRANCISCO de FOVEIS.

Uoniam de armis multociens in clipeis depictis singula discernere & describere inveniatur difficile, ad instantiam igitur quarundam personarum, & specialiter Domine *Anne* quondam Regine *Anglie* hunc libellum compilavi, sequens in parte dogmata ac traditiones excellentissimi Doctoris & Preceptoris mei magistri *Francisci de Foveis*, omnipotentis Dei nomine primitus invocato sub hac forma procedam

Primo ponam differentias colorum, & quis ipsorum dignior vel nobilior inveniatur.

Secundo qualia signa in armis portanda sunt, & qualiter, ac quid per ipsa signa representatur.

Tertio & ultimo pandam quomodo ſcietur per quantum arma vel inſignia habita diſtent a primo aſſumente.

ET PRIMO pro nobilitate colorum diſcernenda quis ipſorum nobilior dicatur, Premitto primo notata Domini *Bartholi* in ſuo tractatu de armis pingendis circa medium, & illa que notantur per Philoſophum in libro *de ſenſu & ſenſato* per totum, ubi dicitur, *Omnis color mundi dicitur nobilior vel inferior duobus modis, aut color dicitur nobilior ſecundum ſe, aut ſecundum quod magis participat de albedine vel minus.* Et ſi primo modo loquamur de coloribus, verum eſt, quod non ſunt plures colores quam duo, ſcilicet ALBUS COLOR ET NIGER, ſed omnes alii colores fiunt & deſcendunt ex ipſis, ut plene notatur per ipſum Philoſophum in libro ſuo *de ſenſu & ſenſato.* Corrige tamen Dominum *Bartholum* in grammatica, qui dicit quod color niger eſt viliſſimus, cum ad poſitionem gradus ſuperlativi requiruntur tria ad minus, quare dic, ut dicit magiſter meus *Franciſcus*, quia in armis duo colores principales inveniuntur ſcilicet ALBUS ET NIGER, & omnes alii colores artificialiter fiunt ex illis, ut AZORIUS COLOR, AUREUS, ET RUBEUS. Et ratio quare ego premitto colorem azorium aliis, quia color ille ex commixtione colorum albi cum nigro reſultat non alia data opera; ſed alii colores ex pluribus materiebus albis & nigris una cum operatione ignis vel aque fiunt & ſuam recipiunt claritatem. De quibus coloribus omnibus & eorum rationibus currente ſtilo tractabo.

De Colore albo.

COLOR autem ALBUS ideo dicitur nobilior, quia poteſt in loco diſtantiori & remotiori percipi & videri, ut cotidie videmus. Item, quia per colorem album lux deſignatur, & contrarium lucis ſunt tenebre que nigredinem ſignificant, ergo illud quod per tenebras deſignatur non eſt ejuſdem valoris cum albedine. De iſto eſt Dominus *Bartholus* in tractatu ſuo de armis pingendis, in effectu

effectu, & concordat cum eo commentator *Averoys* in libro *de sensu & sensato.*

De Colore azoreo.

COlor autem proximus, ut dixit magister meus *Franciscus*, est Color Azoreus, quia per ipsum repræsentatur nobilis aier, qui equale est receptaculum tam lucis quam tenebrarum, & est color medius primus.

De Colore aureo.

INter colores autem medios secundus est Color Aureus, quià aurum ab aura est dictum, ut dicit *Ysidorus* libro xvi. eo quod ex repercussione aure plus refulget. Naturale enim est ut metallorum splendor plus splendeat luce alia repercussus. Inter que metalla plus splendet aurum ab aura repercussum. Color itaque aureus ideo nobilior dicitur, quia colorem Solis repræsentat, & per Solis virtutem in minera generatur. Color iste tamen non est tanti valoris quanti est color albus, sed ab illo colore scilicet albo, lucem suam essentialiter capit, & claritatem, ut sufficienter patet per premissa. Cum isto concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in capitulo suo de auro. Et si volueris argumentari dicendo, quod hoc aurum est metallum nobilissimum, ergo sic ejus color. Ad hoc responde, ut respondit *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in capitulo supradicto, dicens, quod plus de argento vivo quam de sulphure albo ad compositionem auri recurrere consuevit; quare dico, quod ex ipsis materiebus albis aurum capit suam soliditatem, & etiam nobilitatem. Concordat cum *Bartholomeo Ricardus Rufus* qui multum tractavit de metallis.

De

De Colore rubeo.

COLOR autem RUBEUS est color medius ab extremis albedinis & nigredinis equedistans, qui in superficie corporis. perspicui resultat per incorporationem dati luminis ignei atque puri, & ideo intense rubium admodum lucidi disgregat visum, nec aggregat sicut nigrum: propter quod pannorum venditores pannos suspendunt rubeos ante lucem, ut videntes alios pannos coloratos propter nigredinem & rubedinem spiritum visibilem disgregantem quo minus valent colorum discernere veritatem. De isto notatur per commentatorem *Averoys* in libro *de sensu & sensato*, quem etiam colorem nemini licet portare sine Principis licentia speciali, nisi soli Principi, ut notatur *C. de vest. Olobriis l. iij. & li. temperentur & C. que res vendi non possunt l.* 1. *& ij.* & huic Constitutioni contravenientes capite puniuntur, *ut in fine ipsius legis iij. C. de vest. Olobriis & C. de offic. Comitis sacrarum largitionum l.* 1. Et ratio est, quare iste color magis attribuitur Principi quam alius color, ut albus & niger, azorius vel aureus, quia iste color significat ferocitatem vel fortitudinem, & Principes in correctionibus, & contra inimicos essent feroces vel fortes jam illis hic color attribuitur ut inferius dicam.

De *Colore viridi.*

QUidam addunt alium COLOREM, scilicet VIRIEDM; qui color, ut ego credo, initiū habuit ab aliquo milite histrione vel gaudēte, qui nobiles non sunt, ut dicit dominus *Bart.C.de dignitatibus l.*1. circa medium tractatus sui. Sed quia in quorundam armis Dominorum in *Anglia* ille color non invenitur, reprehendendo in nostrum libellum ipsum colorem admisimus. Et pudor causam prestat; Nam ne vereamur cum colorem ipsum in armis videremus ipsum discernere non valentes. Et ratio est, quia antiqui ipsum colorem inter colores Armorum non

non admiserunt,quia videbatur illis absurdum & inconveniens dicere, quod quis deberet dare differentiam triplicem colorum sic dicendo, Colorum quidam sunt principales secundum se, quidam sunt colores medii, & quidam submedii. Colores principales secundum se sunt color albus & niger. Colores vero medii sunt azorius, aureus & rubeus. Colores autem submedii sunt color viridis & alii similes si inveniantur. Et ratio mea est quare dico illum colorem submedium, quia non potest aliquo modo fieri ex duobus coloribus principalibus, scilicet albo & nigro, sed fit duntaxat ex duobus coloribus mediis, scilicet ex colore azorio & aureo adinvicem mixtis: quamobrem non potest vocari color medius, colores medii fiunt per mixtionem aliorum duorum principalium colorum; sic non ille, ergo non debet vocari color medius sed submedius.

Jam proximum est, ut videamus de rationibus probantibus unum colorem esse alio meliorem.

Et primo dicendum est, quod color albus dicitur melior propter tres rationes.

Prima est hec, quia color ille potest mutari in omnes colores medios & submedios.

Secunda ratio est,quia non possumus dare contrarium directum alicujus alterius coloris nisi ipsius, vel econtra. Et si quis quereret quid esset contrarium coloris albi, statim respondere possimus quod color niger est ejus contrarium, sic non possimus respondere de aliquo colore medio, ergo neque submedio.

Tercia ratio est,quia color ille, qui potest a loco remotiori facilius concipi quam aliquis alius color, est nobilior & principalior, sed hujusmodi est color albus; ergo color albus est color principalis & inter omnes alios dignior,& iste due rationes secunde, sunt rationes Philosophice in loco superius allegato de sensu & sensato. Et de prima ratione est textus, & conc. *Acursii* in le. iij. C. de vest. Olob. Et patet per *Bartholomeum de proprietatibus rerum* in capitulo *de coloribus*, ubi dicitur, In nullo etenim colore melius fundantur colores medii quam in albo, & quanto album est intensius quod substituitur, tanto adheret fortius color

color qui super inducitur, sive sit nigredo, sive pallor ut color azorius, sive candor ut color aureus, sive rubedo fuerit.

De Colore nigro.

Color autem Niger est privatio albi, sicut amarum est privatio dulcedinis. Unde dic quod albedo est prima origo colorum, sicut principium saporum est dulcedo, ut dicit *Aristoteles* de sensu & sensato libro xix. & sequitur ibi. Color niger nihil aliud est quam privatio albedinis, & ideo nigredo est species visibilis aggregativa, & ejusdem repercussiva, propter quod ledit visum quando nimis est intensa, ut patet de diu incarceratis qui de carcere exeuntes parum vident, de istis notatur per *Boic.* in suis topicis, in capitulo iiij in illa Regula; *Quando unum contradictoriorum est verum, residuum est falsum*; quare concludo, quod color niger est color secundus in dignitate.

De Colore azorio.

Color autem Azorius qui color medius est, proximam in dignitate sedem obtinet post colores supradictos, & est color ab albedine incipiens in nigritudinem degenerans. Est eciam celestis color propter dominium ayeritatis in superficie perspicui materie pure, & assimilatur Saphiro secundum quosdam, assimilatur etiam lapidi adamanti secundum *Ovidium*, quia lapis ille habet colorem azorium. Et ratio est quare *Ovidius* assimilat colorem istum lapidi adamanti, quia lapis ille secundum *Diöscoridem* est lapis reconciliationis & amoris. Et concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro xvi. capitulo viij. & de sui natura; hic color est maxime indicativus amoris, ut patet per *Ovidium* de arte amandi libro iij. capitulo iij. ubi dicitur.

Palleat omnis amans, hic est color aptus amanti. Istud etiam

etiam patet in hominibus amorosis, qui pre amoris magnitudine spiritus cordis incipiunt evaporare, propter quorum nutrimentum & restaurationem natura colorem ab exterioribus ad interiora revocat, & sic superficiem cutis per subtractionem calidi sanguinis reddit azoriam sive pallidam. Aliam etiam causam assignat magister meus *Franciscus*, assimilando colorem azorium ferro, & hoc quia ferro prius deberet Imperator coronari quam cum alio metallo, ut notát doctores in C. veneral. Extr. de elect. & patet per *Hostiensem* in capitulo super quibusdam, de verborum significatione, & concordat spe. titulo suo de R. present S. si. versus. Item quod est autenticum, nam per ferrum designatur fortitudo, qua scilicet fortitudine precellere debet Imperator omnes homines, qua etiam rebelles & infideles repellere poterit & expugnare. Item adhuc & aliam rationem assignat magister meus *Franciscus*, que est ita. Color azorius ideo prefertur omnibus coloribus mediis, quia color iste fuit a Deo missus per angelum *Karolo magno*, Regi *Francorum*, tanquam pro subjecto & fundamento suorum armorum, detulit quidem Angelus Scutum Cum Campo Azorio Et Tribus Floribus Aureis, & sic ibidem color aureus fuit inferior colori azorio, quia fuit accidentalis & non substantia. Et si velitis sic Gallice, *Il port d'azour treys flordelys d'ore.* De istis patet in Cronicis de *Karolo magno*. Et notatur argumentative saltem lxiij. d. Adrianus & xxiij. q. vij. hortata. Item habemus quomodo iste color fuit alior tempore a Deo missus, ut patet in *Speculo historiali sub rubrica de mirabili nece Juliani lib. xl. c. xliij.* quomodo a morte resuscitatus fuit beatus *Mercurius*, cui omnia arma erant necessaria, una cum Scuto Azorio Et Cruce Florida Cum Quatuor Rosis Aureis per angelum fuerunt delata, ut idem ipse *Mercurius* Dei fortitudine & potentia *Julianum* apostatam debellaret, quem alta voce clamantem, *vicisti Galliee, vicisti*, antedictus *Mercurius* penitus interfecit. Et si velitis arma sancti *Mercurii* sunt isto modo *Gallice* describenda. *Il port d'azour croys floritee & quatuor roses d'ore.* Ex istis breviter concludo quod color azorius inter omnes colores medios & submedios est dignior.

De Coloreo aureo.

COLOR autem AUREUS est color proximus, Sed nisi per domini *Bartholi* dicta motus essem, ego dicerem quod color aureus esset color infimus.. Qui *Bartholus* dicit, quod colores ideo digniores sunt propter illud quod repraesentant, & sic propter nobilitatẽ metalli color aureus in se est melior secundũ eum. Et ratio me movens est hec. Nam color iste aureus generatur a colore vilissimo mundi, scilicet ex colore viridi, qui color est submedius ut inferius dicam. Et viridis scilicet color existens in autumpno in plantis, in yeme mutatur in colorem aureum sive croceum; quoniam in foliis est materia humida multo magis quã materia glauca vel aurea, & grossa per actionem calidi consumitur, nec tamen omnino destruitur a colore materiam elevante, licet frigus ibi dominetur. Frigus vero dominans in materia mediocri generat colorem medium necessario, quia & melius potest transmutari in humiditatem quam in siccitatem, ideo generat ibi colorem medium habentem de colore albo magis quam cujus est color aureus. De istis est commentator super libro *Aristotelis* de plantis in fine; & concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in libro xix. capitulo xi. Et si tenueritis opinionem Domini *Bartholi* caveatis de exemplo ab eo ibidem posito quod est de luce, in tractatu suo de Armis pingendis, *ni constat.* ubi dicitur. *Constat autem luce nil clarius vel nobilius*, ut C. de summa trinitate & fi. cath. epistola inter claras, & C. ne filius pro patre ibi totum mundum illuminat, & propter hujusmodi nobilitatem nulli licet uti vestibus aureis, nisi solum Principi, ut *C. de vest. Olob. l.* 1. *&* 2. quia ipse dominus *Bartholus* dixit, quod lux fuit de substantia coloris aurei, & sic fecit similitudinem inter colorem aureum & lucem. Et ibi corrige *Bartholum*, Nam albedo est color ex luce multa & clara in puro perspicuo generatus. Si vero lux pauca & obscura fuerit in perspicuo, nigredo necessario generatur. Et iste est sermo *Aristotelis*, & *Averoys*, qui ponunt nigredinem privationem lucis, & albedinem habitum sive formam; ergo *Bartholus*

lus male aſſimilavit, quia omnis lux aut eſt clara & ſic alba, aut obſcura & ſic nigra, aut eſt multa & magna & ſic alba, aut eſt pauca & ſic nigra, ſi fuerit igitur lux clara & multa in puro perſpicuo ergo albedo generatur. De iſto eſt *Ariſtoteles* 2.de anima,& ſenſu & ſenſato capitulo vij. Item ſicut in medio perſpicuo. Nam terminata preſentia in aiere luminis facit actum lucidum, abſentia vero tenebroſum: Sic enim in corpore terminato preſentia lucis facit terminatum ſive coloratum C. album; Et ejus abſentia nigrum ac tenebroſum. Ita tamen ut non omnino abſit lumen, ut dicitur in libro de ſenſu & ſenſato cap. viij. Item fit generatio colorum mediorum ſecundum ſuas differentias proportionum, & ſic ſuam capiunt dignitatē, ut patet per *Bartholomeum* de proprietatibus rerum libro de conſonanc.libro viij.Item fit generatio colorū mediorum ſecundum colorum principaliū dominationem & proportionem, et quanto ſunt bene proportionate,tanto ſunt delectabiliores,ut dicitur ibidem.Item omnis color medius generatur per albedinem & nigredinem, que nigredo, ut ſupradixi, vocatur aliquando privatio albi, ut obſcuritas eſt privatio lucis: ut dicitur in libro x. Methaphyſice capitulo iij. Et de iſto colore fiebant arma Imperatoria que adhuc ab omnibus Imperatoribus portari debent, ut quiſcumque fuerit Imperator portabit AQUILAM NIGRAM FISSAM ET EXPLANATAM IN CAMPO AUREO. Sed forſan queritis quare Imperator habebit aureum campum & non alium colorē, cum color aureus non ſit color principalis, & cum ſibi ſerviri debeat de principalibus cum de eo dicatur F. ad l. 1. de jac.l. deprecatio. & de quadr. preſcripc. l. bene a *Zenone*, *ſicut deus in celis, ita Imperator in terris.* Ad hoc dicatis, quod aurum eſt metallum mitiſſimum, & quia non decet Imperatorem in omnibus ferocem eſſe,ſed in quibuſdam mitem, aſſumpſit ſibi pro attemperamento colorem aureum. Et tunc quare habet aquilam nigram fiſſam & explanatam, dicatis, quia Imperator non eſſet magis declinans ad unam partem quam ad aliam partem reſpiciens Jurium & armorum, ut *Juſtinianus* in prohemio in principio, ubi habetur, *Imperatoriam majeſtatem non ſolum armis decoratam, ſed legibus oportet eſſe armatam.* Et ille color niger

ger in aquila est signum ferocitatis ut inferius dicam. Et ideo assumpsit sibi Imperator aquilam nigram. Sed quare portat aquilam, & non leonem vel aliquod aliud animal, dicatis, ut infra de avibus, de aquila, & ibi plene.

De Colore rubio.

EST eciam alius COLOR, scilicet RUBIUS, qui est color medius ab extremis albedinis & nigredinis equedistans, qui in superficie corporis perspicui resultat per incorporationem dati luminis ignei atque puri, ut supradixi, & ideo intense rubium ad modum lucidi disgregat visum, non aggregat sicut nigrũ, ut supra posui exemplum de pannorum venditoribus. De istis notatur per Commentatorem *Averois* in libro de sensu & sensato: & iste color attribuitur Principi, ut capitulo de off. Com. Sacr. Larg. l. 1. Et ratio est quare iste color potius attribuitur Principi, quam aliquis alius color, ut albus vel niger, azoreus vel aureus, quia iste color significat ferocitatem & terrorem. Et Principes in suis correctionibus & contra inimicos essent feroces ut sibi obediant, nam iste color Principi pre ceteris attribuitur. Et quod iste color significat ferocitatem & terrorem, probatur argumento textus institutionum de obligationibus, que ex de nasc. interdum, ubi de eo qui cum panno rubio fugavit armenta. Ex quo eciam colore arma fundantur regis *Anglie* Quare quiscumq; fuerit rex *Anglie* pro proprio PORTAT TRES LEONES PEDITANTES DE AURO IN CAMPO RUBIO, Et Gallice sic, *Il port de gowlis tres leones passivantes d'or.* Et hec sunt arma vetera ad regem *Anglie* pertinentia. Sed jam portat ista Arma cum armis regni *Francie* quarteriata: Sed de rationibus illud probantibus, & quando in bello captus suis propriis possit uti Armis in presentia capientis, longum esset hic tractare, sed Deo dante in fine dicam. Sed forsan queritis, quare Rex *Anglie* talia debet Arma portare. Dicatur quod Rex *Anglie* portat primo colorem rubium, quia per colorem rubium representatur ignis, ut supradixi. Et *Anglici* dicuntur quasi *Inglici* vel igne electi. Sed

Sed de ista materia non plus ad presens. Dixi eciam supra in Armis Imperatoris de colore aureo dicatis ut ibi. Sed forsan petatis quare portat leones potius quam alia animalia. Ad hoc dicatis ut infra de animalibus in capitulo de leone, ubi dicitur, leonem portare, fortitudinem una cum generositate significat: quare concludo, quod licet Regi *Anglie* in Armis suis leones libere portare.

Sunt & alii colores qui submedii appellantur, quales sunt omnes illi colores qui non ex solis coloribus fiunt principalibus, ut iste color viridis, de quo colore multa dicta sunt, ut supradixi in titulo de colore submedio. Dic ergo quod omnis color submedius est nobilior vel vilior secundum quod de vilioribus vel melioribus fit, suamque capit essentiam & claritatem.

De Animalibus.

SUPRA in parte de coloribus & de eorum differentiis diximus, ex consequenti sequitur, ut de signis in clipeis depictis aspiciamus. Et quia inter omnia signa mundi digniora sunt signa viventia, ut *F. de verborum significatione l. qui mortui. l. C. de post. & hed. li. ij. xiij. q. iij, quam posterum.* Et inter viventia & nobiliora & digniora sunt illa que sunt sexus masculini, ut *F. de senatu lege prima in textu* & vidi ibi. Quare primo dicendum est de masculis animalibus. Et primo in specie intendimus tractare de leone.

De Leone.

LEO enim Grece, latine dicitur rex, quia Rex animalium est, ut dicit *Ysodorus li. xij.* & Leoni precipua generositas tunc cum colla armosque vestiunt jube, ut dicit Plinius in libro viij. capitulo xvi. Item in periculis maxime apparet gloriosus, unde quando prosequitur a canibus & venatoribus non latitat nec se occultat, sed sedet in campis ubi videri potest, & ad defensionem

sionem separat. Caveant igitur qui leonem aut leones in armis portant quod contra istam naturam leonum non faciant. Quando autem vulneratur mira observatione novit primo tangentem se, & in multitudine positum mirabiliter invadit primum percussorem, etsi exinde moriatur. Animal eciam valde gratum est, cognoscens & diligens sibi benefacientem, ut notat *Plinius* & probat per multa argumenta in libro viij. capitulo xvi. Et dicit *Aristoteles*, Leo est animal fortissimum, eo quod ossa ejus sunt ita dura, ut ex eorum collisione per repercussionem exit ignis Hec *Aristoteles*, & concordat *Avicenna* cum eo. Cum autem iratus fuerit, alte rugit, ad cujus vocem terrentur animalia, & subito figunt gradum quasi edictū expectantia Regis sui, ut dicit *Dioscorides* de animalibus capitulo xviij. Predam etiam quam capit solus comedere erubescit, & ideo sese a remotis sequentibus aliis animalibus de ipsa preda aliquid liberalitatis causa relinquit, ut dicit ibidem *Plinius*. Leonem ergo portare ferocitatem una cum generositate significat. Cave tamen de colore ipsius leonis in Armis depicti; & dic de ejus colore ut ego supradixi de coloribus. Naturam hanc scilicet leoninam sequi solet rex *Anglie*, qui tum propter predictas conditiones, tum quia habet leones sibi & suo subjectos imperio PORTAT in suis Armis TRES LEONES PEDITANTES AUREOS IN CAMPO RUBEO. Et nota hic que supradixi de colore aureo in capitulo de colore rubeo, & videtur in capitulo de aquila Romana, quare portat leones aurei coloris & non alterius, dic ut ibi, ubi de armis Romani Imperatoris agitur & notatur.

De Leopardo.

LEOPARDUS est bestia sevissima ex liena & pardo per adulterium generata, ut dicit *Ysodorus* libro *xij*. Est animal valde preceps & sitit sanguinem, colorem habens varium a patre scilicet pardo. Sed quomodo possum cognoscere leopardum in pictura a Leone. Dic addendo ad regulas domini *Bartholi* de picturis Armorum, quod Leopardus, ubicumque depingitur, est varii coloris habens

pectus

pectus planum ubi leo habet hispidum. Alia differentia est hec secundum quosdam, quod leo debet depingi cum media facie, & leopardus cum plana facie. Fuge rogo rationem sompniantium in hac materia, qui ponunt differentiam inter eos in pictura faciei, scilicet quod leo debet depingi cum plana facie, & leopardus cum media facie. Nam si regula illa esset vera, sequeretur quod leones nullo modo possunt depingi rapaces, quod est contra jura, ut patet per *l.ursus F. de adquirendo rerũ dominio*, ubi dicitur, quod *animalia depingi debent & designari in actu suo ferociori.* Sed sicut est de leone ergo &c. concordat *l. 1. F. de postul. & bestias.* Leopardum autem portare, est signum quod portans, vel saltem primo assumens, fuerat adulterio genitus. Et nota, quod semper habendus respectus ad colores, ut supradixi, & multũ pertinenter potest dici, quod isti magni Abbates debent portare in Armis suis leopardos & mulos. Et ratio est quare leopardi & muli & cetera animalia per adulterium generata habent instrumentum generandi, non tamen habent actum vel exercitium, sicut abbates habent mitram, baculos pastorales & cetera instrumenta episcopalia, non tamen habent exercitium, unde scribitur, *Mulus & Abbates sunt in honore pares.*

De Pardo.

PARDUS est bestia velox valde, colore albo orbiculata ut pantera, preceps in sanguinem, & multociens moritur solo saltu; Et non differt in colore a pantera, nisi quod pantera habet maculas albiores, ut dicit *Plinius* libro viij. Ista autem bestia multum affectat comedere fimum humanum, & ideo venatores suspendunt stercora humana in arboribus, ad que dum ascendit a venatoribus interficitur. Est etiam animal degenerans, quia coit cum leena, ex cujus adulterio generatur leopardus. *Aristoteles libro viij. de animalibus*, & raptis calculis suis est magis sevus in *glo. Osee 7.* Pardum igitur vel panteram portare est signum conditionis servilis preterite vel omisse. Quia vulgariter dicitur, quamvis poma procul ab arbore

bore projiciantur, dant saporem intus de quo ligno generantur, *ut F. de servic. l. ut pomum, & in l. dissimili nimis de ag. & sens. l. & cum satis e titulo, vide* sufficienter per *Bartholum* de ista materia in suo Consilio quod incipit *occurrentia, &c.* Hec de Pardo & Panthera in Armis.

De Cervo.

CErvus, ut dicit *Aristoteles* l. viij. de animalibus, est animal non habens fel, & inter omnia animalia bruta est prudentissimum & valde forte, quia de prudentia sua facit suam Cervam parere juxta viam, ubi animalia propter advenientes homines venire non audent. Item post partum filiorum suorum ducit eos in quasdam cavernulas que nisi unicum habent introitum, quia ubi potest resistere omnibus bestiis venientibus ad se. Item deprehenditur ejus etas per cornuum ramos; quia annis singulis crescit sibi de novo unus ramus, ut dicit *Ysidorus* in libro *xij.* Item omni anno vere solent ejus cornua cadere, & tunc inermis est, sed ex sua prudentia & discretione pugnare non affectat quousque crescentibus cornubus suis iterato nova sibi evenerit armatura. De istis est *Ysodorus* in locis preallegatis superius, & concordat Philosophus ut supra. Cervum autem in in armis portare, est signum quod portans, vel saltem primo assumens, fuit pauper in prima etate sua, cujus & substantia de anno in annum crescebat aliquantulum. Apparet eciam quod portans fuit prudens in actibus bellicosis & subtilis, ut scilicet inimicos suos non invaderet sine armis, & sufficienti protectione expectat quousque crescente cornu suo, id est, sua arma habeat.

De

De Apro.

APER ut dicit *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, est porcus silvestris vel agrestis, qui valde sevus & invidus est, ut testatur *Ysidorus* libro *xij.* capitulo 1. & dicitur aper, quasi a fari, id est, a feritate, quia secundum quantitatem sui corporis ferus est & crudelis. Unde etiam apud Grecos afer quasi ferus nuncupatur. A latinis vero vocatur verres, quia grandes habet vires sicut dicit *Isidorus* in loco prius allegato, & concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum in libro suo. Et si pictores aliqui sint vocati ad depingendum invidiam, statim ipsi pingunt hominem seipsum gladio interficientem equitantem super aprum & verrem. Est itaque aper tante feritatis, quod etiam mortem parvipendens contra venatoris ferrum intrepide se ingerit, & multociens venatorem cum fuerit telo transfixus interficit vel occidit, ut testatur *Avicenna* in libro suo de Origano, quadam herba. Aprum vel verrem in armis portare significat hominem invidum, bellatorem, subtilem & fortem, qui mori potius desiderat quam per fugam vitam servare. De istis ego plus dicerem, sed amor Hibernie tacere me compellit.

De Cane.

CANEM in armis portare significat virum benevolum, fidelem bellatorem, qui dominum deserere non proponit neque vita neque morte: & pro domino suo morti se exponere paratur, ut notat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, capitulo suo de cane.

De Dracone.

DRACONEM autem portare magnum ac egregium significat potatorem, quia draco est animal maxime sitiens & sitibundum, in tantum ut vix potest in aqua satiari, & ideo aperit os suum ad ventum, ut sic suum extinguat ardorem. De istis notatur per *Jeronimum* in libro suo de animalibus, in capitulo de leone, & concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro *xviij.* capitulo *xxxv.*

De Equo.

EQUUM in Armis portare significat virum benevolum ad bellandum pro minima causa, quia equi solo & medio tube sono ad bellum excitantur. Significat etiam hominem bene formatum & habentem quatuor proprietates que sunt hee, forma, pulchritudo, meritum, & color. Forma, ut habeat corpus validum & altum cum longis lateribus substratis, clunes habens rotundos, pectus late patens & totum corpus densitate nodosum. Pulchritudo attenditur, ut habeat exiguum caput cum pelle solis ossibus adherente, aures habens breves & acutas, & oculos habens grandes, cum coma densa, & cauda curta. Meritum attenditur, ut scilicet sit animo audax, pedibus alacer, trementibus membris, quod etiam fortitudinis est indicium. *Color* etiam in eo spectatur, nam color in pilis nunc est albus, nunc niger, nunc roseus, nunc varius, guttatus vel canus & varius color multum decorat. De istis est *Ysidorus* libro *xij.* & concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro *xviij.* capitulo *xxxvi.* & concordat *Franciscus & Bartholomeus* de picturis Armorum circa medium, ubi loquitur de equo.

De

De Urso.

URsus dicitur ab urgendo, quia fortiter urget ac astringit quem apprehendit, ut dicit *Plinius* libro *viij.* capitulo *xxxviij.* Est autem animal iracundum & impatiens, & vult se vindicare de singulis qui eum tangunt: Et ideo si aliquem invadentem invaserit, si aliquis interim eum tetigerit, dimittit statim primum & prosequitur secundum, & si tercius eum leserit, tam primum quam secundum deserit & mox contra tercium insurgit, Cujus fortitudo multum viget in brachiis. Et veniens ursus esuriens mel ab apibus extrahere cupiens, arte cujusdam mallei solet impediri, qui dum pede a se malleum proicit, rediens malleus ad ipsum aures tangit, de quo indignatus fortius et fortius a se malleum reicit, qui impetuosius statim ursum ferit, & tam diu contra truncũ sive malleum insurgit, quousque ex frequenti ictu debile quod habet caput deficit & cadere inferius super palos propria stultitia se occidit. De istis est *Aristoteles* libro *vj.* de animalibus; & concordat *Plinius*, & *Bartholomeus* in capitulo de Urso. Ursum ergo portare significat fortem bellatorem non tamen prudentem, ut dicit Philosophus libro *vij.* capitulo *ix.*

Hec exempli caussa de bestiis dixisse sufficiat. De aliis vero animalibus dic secundum quod videris eorum proprietates esse bonas vel malas. Cum autem videris aliquem petentem arma seu insignia sibi assignari, Cognoscas primo ejus conditionem. Qua visa & plenius intellecta da illi secundum quod naturale tuum ingenium tibi demonstravit, ut *F.* ad *l. aquil.* vel illud.

De Avibus.

POstquam sufficienter diximus de animalibus quadrupedibus, videre necesse est de avibus; Et primo generaliter dic, quod ipsi qui aves vel volatilia portant non sunt ita solidi vel stabiles sicut sunt qui animalia quadrupedia portant.

De Aquila.

AQUILA est avis que velut regina inter alias aves optinet principatum sive dominium. Et est avis maxime liberalis, nam predam quam capit non nisi nimia fame arceatur sola comedit, sed avibus eam sequentibus quasi communem eam spargit & exponit, sua tamen precepta primitus portione; sed quando preda prius rapta non sufficit sibi, tanquam rex de re publica vivit, ut *C. de jure fisci* per totum librum, nam avem proximiorem sibi rapit & in medio illam ponit: Et ideo semper aquilam omnes alie aves insequi solent, sperantes quod de ipsius preda sic debeat aliqua portio impartiri. Dicit etiam *Plinius* quod heradius & similes aves ipso die quo audiunt aquilam vix predantur, & hoc forsitan accidit propter timorem. Habet etiam aquila unum pedem clausum ad modum anseris, cum quo se regit in aquis quando descendere solet; Alium vero pedem habet divisum cum acutissimis unguibus cum quibus predam rapit, ut dicit *Aristoteles* libro *xij*. Ex quibus concludo, quod principaliter decet Romanum Imperatorem in Armis suis aquilam portare, qui de facto AQUILAM PORTAT NIGRAM FISSAM ET EXPLANATAM IN CAMPO AUREO. Et de ista materia dic ut ego dixi supra de aquila in capitulo de colore aureo, & in capitulo quod incipit, Color autem niger dic ut ibi.

De

De Accipitre.

ANcipitrem in armis portare, eſt ſignum quod primo portans fuit gracilis vir, non fortis, ſed animo melius armatus quam corpore. Nam ancipiter eſt avis que plus animo quam ungulis eſt armata. Et quod in quantitate corporis de natura denegatur, hoc ei in virtute, prudentia & animi audacia recompenſatur, ut dicit *Iſidorus*, cum quo concordant *Plinius*, *&* *Ariſtoteles*.

De Bubone.

BUbo eſt avis multum onerata plumis & gravi detenta pigritia, & die ſemper commorans in cavernis & locis umbroſis, in nocte tamen volitans & rapinam querens, & fortior eſt de nocte quam de die, ut dicit *Ariſtoteles* libro *viij.* & omnibus aliis volucribus hec odio habetur; Templa frequentat nocturno ſilentio, ut de oleo, in lampadibus ſatietur; Mures ac veſpertiliones venatur et comedit; De nocte volat, et de die in parietum rimulis ſe abſcondit. Bubonem ergo portare, diffidem & vecordem ad actus bellicoſos demonſtrat, ac de rapina viventem, de quo loquitur textus *C. de effractoribus & expilatoribus eccleſiarū.*

De Columba.

COlumba dicta a colore quem in collo habet, & eſt avis manſueta hominis conſortium diligens, vel dicitur columba, quaſi colens lumbos, quia multum exercet actus veneris ut dicit *Yſidorus* in capitulo de Columba. Eſt pacis nuncia & letitie ut patet in Gen. capitulo *viij.* ſimplicitatis forma, natura munda, pietatis emula, ſocietatis amica, injurie immemor invenitur. Et eciam naturaliter timida, raro ſecura niſi in foramine, & eſt valde oblivioſa. Hec *Jeronimus*; & concordat *Ariſtoteles* libro *vj.* Columbam igitur portare, eſt ſignum ſimplicitatis

citatis, & quod portans plus confidit in sociis suis quam in propria fortitudine. Et columbam in Armis habere bene pertinere solet ad Haraldos Armorum qui dimissa arte sua sibi & suis Arma assumunt. Et dicit *Jeronimus in libro iiij*, quod in egroto & in furia instruitur columba ut literarum sit bajula de una provincia in aliam. Cum isto concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum capitulo *vij*. libro *xij*.

De Cornice.

CORNICEM sive monedulam in Armis portare significat garrulatorem magnum, subdolum et incolis ubi habitat, et se ipsum libenter exaltare volentem; quia cornix est avis garrula et impia, incolis valde nociva, nam aquilam quam tangere formidat garritu et volatu insequitur, sed de sua improbitate non semper lucrum importat, quia post longam aquile dissimulationem, aliquando ab ea cum rostro percutitur multociensque interficitur, quando ei plus debito ac solito appropinquat. Et talibus loquitur textus in l. omnes *C. de decur.* et in libro *Curiales* eodem titulo.

De Cigno.

CAntores milites sancti vel ad dignitatem exaltati capitulo CIGNUM in Armis portare debent, quia cignus a canendo est dictus, in cujus alis maxima est fortitudo. Quosdam tamen ego vidi cignum in Armis portantes qui Cantores non fuerunt. Interrogavi quoque Regem Haraldorum querens ab eo quare talibus cignum in Armis portare assignavit. Qui mihi respondens duas mihi rationes assignavit, quia fuerunt viri pulcherrimi, et quia habuerunt colla longa. Elige tu ergo rationem meliorem, et dic in isto sicut tuum naturale ingenium te edocuit.

De

De Gallo.

GALLUS est avis audax & animosa, quare contra adversarios fortiter pugnare solet, deinde optenta victoria statim cantat. Hec *Plinius xxix.* libro capitulo *iiij*. Gallum autem portare cum crista sua signum est boni & fortis debellatoris, sed si crista careat, est signum quod portans cristam suam scilicet galeam in bello perdidit, vel quod est spado, quia caponem gerit. Nam est signum caponis cum crista tollitur.

De Merulo.

MERULOS in Armis portare est signum quod portans effectus est nobilis per suam fortitudinem; vel secundum quosdam, quia non habet substantiam magnam in bonis, sed deest sibi fundamentum, & vivere videtur de perquisitis & perquirendis. Nam aves ipse scilicet meruli debent depingi sine pedibus, quia fundamento carent seu substantia. Et tales qui portant hec Arma, in domibus & serviciis regum ac aliorum sunt, & vivunt de gratia dominorum; Et tamen nobiles sunt. Ex quibus concludo, quod quis non solum per copiam divitiarum consequitur nobilitatem, sed multociens per alias virtutes, ut supradixi, & notatur per *Bartholum C. de dig. li.* 1.

De Piscibus.

JAm proximum est ut de piscibus dicamus, & primo de lucio.

LUCIUM verum portare significat hominem rapacem ac virorum inferiorum rapacem & oppressorem, quia lucius est piscis ipsam proprietatem habens ut minores se comedat, ut satis sufficienter notum est. Sed hic nota, quod hec regula non est semper generalis, scilicet ut portans tale signum vel tale animal est talis vel talis conditionis, sed fallit aliquando

aliquando, ut forte aliquis homo vocatus est *Lucius* & est bonus, & tamen portat in armis lucium. Et sic potest quis aliquando sumere Arma sua a nomine suo vel a patria in qua natus est, ut forte *Cornubicus* assumit sibi cornicem in Armis suis, & tamen non sequitur quod ipse habet conditiones corniceas; ubicumque igitur videris Arma discernenda suppositionem predictam premitte.

De Cancro.

CANCRUM portare est signum quod portans protervus & in tibiis guttosus est. Et sic judica de ceteris piscibus cum ipsos in Armis videris, ut habita ipsorum proprietate eandem conditionem da portanti, observata tamen suppositione que in precedenti regula continetur. Et idem judicandum est de arboribus & herbis si in Armis portentur, quod raro visum est.

De *Crucibus.*

SUfficienter in precedentibus visum est de signis viventibus. Sequitur jam igitur videre de figuris mortuis. Sed quia inter omnia signa mortua dignius est signum crucis cum de ipso signo dicatur *salve crux sancta, arbor digna, &c.* Hinc est quod de ipso signo primo tractare intendimus. Cum istis concordat sacra scriptura ibi, *sola digna tu fuisti*: ipsius signi *xij.* differentie inveniuntur, scilicet,

CRUX PLANA.	CRUX MOLENDINARIS.
CRUX INGRADATA.	CRUX FLORIDA.
CRUX TRUNCATA.	CRUX NODULATA.
CRUX PATENS.	CRUX FLORIDA PATENS.
CRUX FIGITIVA.	CRUX FLORIDA NODULATA.
CRUX CRUCIATA.	CRUX DUPLA PARTITA.

De

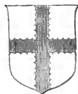
De Cruce plana.

CRUX PLANA talis est ut supra. Et plus dubitatur de ista cruce quam de omnibus aliis, & propter quandam regulam quam ponit magister meus *Franciscus*, scilicet, quod semper a cono, si conus unius coloris fuerit, est incipiendum in discretione Armorum,& color ille conalis est campus ipsorum Armorum. Que regula est sic intelligenda, scilicet, Semper a cono &c. est incipiendum;hoc verum est si color illius coni fuerit major & copiosior color in Armis. Et tunc si queratur quomodo portat sanctus *Georgius?* dic quod ipse PORTAT CRUCEM PLANAM RUBIAM IN CAMPO ARGENTEO. Sed in sermone Latino non est dubium. Et Gallice sic, *Il port d'argent un crois playn de gowl.* Et sic sunt omnia Arma discernenda que habent talem crucem.

De Cruce ingradata.

ISta autem crux solet aliquando INGRADARI, ut hic, & tunc sic debet discerni vel describi. PORTAT UNAM CRUCEM RUBEAM INGRADATAM IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent un crois engrailed de gowl.*

De Cruce truncata.

ITem solet hec crux aliquando TRUNCARI, ut hic. Et sic debet talis crux discerni. PORTAT UNAM CRUCEM TRUNCATAM RUBEAM IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent un crois recoupy de goul.*

De Cruce patenti.

QUarta differentia signi est talis que vocatur CRUX PATENS; que crux in medio minor est quam in finibus suis, & habet angulos patentes, ut in exemplo hic posito, & sic debet discerni, PORTAT UNAM CRUCEM PATENTEM RUBEAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or une crois paty de goul.*

De Cruce figitiva.

QUinta differentia signi crucis est CRUX FIGITIVA, ut hic. Et vocatur crux figitiva, quia de facili potest talis crux in terram figi. Et sic debet discerni. PORTAT UNAM CRUCEM FIGITIVAM DE ARGENTO IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de goul une crois fige d'argent.*

d *De*

De Cruce cruciata.

SExta differentia eſt CRUX CRUCIATA, ut hic patet. Et vocatur crux cruciata, quia in quolibet fine habet crucem, & ſic debet diſcerni, PORTAT UNAM CRUCEM CRUCIATAM DE RUBEO IN CAMPO AUREO. Et ſic Gallice, *Il port de ore un crois croſlet de goul.*

De Cruce molendinari.

SEptima differentia ſigni crucis eſt CRUX MOLENDINARIS, ut patet hic. Et vocatur molendinaris, quia ſimilis eſt cuidam inſtrumento ferreo in molendino uſitato, quod portat lapidem molarem. Et ſic debet diſcerni, PORTAT UNAM CRUCEM MOLENDINAREM AUREAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port de goul un crois moleyne de ore.*

De Cruce florida.

OCtava crux eſt CRUX FLORIDA, ut hic patet, & vocatur crux florida, quia fines ejus aptantur ad modum florum. Talem autem crucem in Armis portans, ſic portare concipitur, PORTAT namque UNAM CRUCEM FLORIDAM DE NIGRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice ſic, *Il port de ore un crois flourte de ſabil.*

De Cruce nodulata.

NOna vero differentia eſt CRUX NODULATA, ut hic; & vocatur crux nodulata, & crux fibulata, quia fines ejus aptantur ad modum nodi ſive fibule, & PORTAT UNAM CRUCEM NODULATAM NIGRAM IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice ſic, *Il port de argent un crois botene de ſabill.*

De Cruce florida patenti.

DEcima quoque Crux dicitur CRUX FLORIDA PATENS, ut hic. E vocatur crux florida patens, quia patens eſt, ut hic, ſed habet in finibus ſuis quaſi florem. Et PORTAT DE ARGENTO CUM CRUCE FLORIDA PATENTI DE RUBEO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent un crois pati flonry de goul.*

De Cruce florida nodulata.

UNdecima differentia inter Cruces eſt CRUX FLORIDA NODULATA, & vocatur crux florida nodulata, quia habet flores in finibus ſuis, & in quolibet puncto cujuſlibet florum habet unum nodum ſive fibulam, & PORTAT DE ARGENTO CUM SUA CRUCE FLORIDA FIBULATA DE AURO. Et Gallice ſic, *Il port d'argent une crois flourte botonne de ore.*

De

De Cruce dupla partita.

DUodecima differentia hujus figni eft CRUX DUPLA PARTITA, ut hic patet. Et vocatur Crux dupla partita, quia etfi effet partita, adhuc effet dupla. Et PORTAT UNAM CRUCEM DUPLAM PARTITAM DE AZOREO IN CAMPO AUREO. Et Gallice fic, *Il port de ore un crois double party d'azour.*

Et nota, quod ifte cruces non proprie figna, fed differentie fignorum. Quare dic, quod Rex Haraldorum videns aliquem cupientem portare Arma, ignorans aliquam bonam vel malam conditionem in eo vel proprietatem, debet affignare fibi de crucibus fupradictis; quam crucem portare fignat portantem non habere aliquam caufam vel conditionem, fecundum quam poffent fibi Arma affignari, fed fignat hominem brutalem.

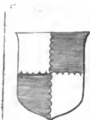
De Armis quarteriatis.

SUnt alii qui habent ARMA fua QUARTERIATA PLANA de diverfis coloribus, ut hic patet. Et PORTAT DE AURO ET RUBEO IN CAMPO QUARTERIATO, Et Gallice fic, *Il port quartelle de ore & de goul.* Et hic nota, quod a colore exeunte in capite Armorum in dextro latere in Armis quarteriatis femper eft incipiendum.

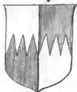

De

De Armis quarteriatis ingradatis.

SUnt & alia ARMA QUARTERIATA INGRADATA, & quomodo Arma possunt ingradari vide hic in scuto; & vocantur ingradata, quia colores inferuntur gradatim unus in alium, & sic describitur: PORTAT namque DE ARGENTO ET AZORIO IN CAMPO QUARTERIATO, INGRADATO. Et Gallice sic, *Il port quarterle engrailed d'argent & azour.*

De Armis quarteriatis irrasis.

SUnt & alia ARMA QUARTERIATA IRRASA, ut hic, Et PORTAT DE ARGENTO ET RUBEO IN CAMPO QUARTERIATO IRRASO. Et Gallice sic, *Il port quarterle rasee d'argent & goul.*

De Armis quarteriatis indentatis.

SUnt itaque alia ARMA QUARTERIATA ET INDENTATA, ut hic; Sed hic cavendum, quia quedam sunt Arma INDENTATA, & quedam INBATALLATA. Indentata sunt semper quarteriata; Inbatallata nunquam, ut hic in scuto. Et portat sic qui habet indentata Arma Gallice, *Il port quarterle endenty d'argent & sabill.* Et qui portat arma inbatallata, sic portat ut hic in scuto, Gallice, *Il port de ore & sabill enbatelle ut hic.*

De

De Armis palatis.

SUnt eciam quedam ARMA PALATA, ut hic patet, & vocantur palata, quia aptantur ad modum pali, ut in *l. pali F. de verborum significatione, & F. de legi. l. iij. l. pali.* Et PORTAT ARMA PALATA DE ARGENTO ET AZOREO, Et Gallice sic, *Il port pali d'argent & asure.*

De Armis barratis.

SUnt eciam ARMA BARRATA, ut hic. Et vocantur arma barrata, quia aptantur ad modum barrarum, Et quid est barra dicetur inferius. Et Gallice sic, *Il port barry d'argent & sabill,* ut hic depingitur.

De Armis inangulatis.

SUnt insuper quedam ARMA INANGULATA quasi contrario modo angulata, ut conus contra conum in medio. Et PORTAT ARMA INANGULATA DE ARGENTO ET RUBEO, &t Gallice sic, *Il port d'argent & goul* Jerconis, & dicitur Jerconis quasi conus contra conum.

De

De *Armis bandariis.*

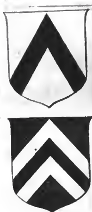
SUnt eciam ARMA que vocantur *BANDARIA*, ut hic. Et vocantur bandaria, quia sunt facta quasi de bandis ut hic depingitur, & PORTAT ARMA BANDARIA DE AURO ET AZORIO. Et Gallice sic, *Il port bendy de ore & azour.*

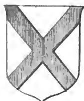
ET nota, quod filius desiderans portare colorem campi tam armorum paternorum quam maternorum, eligere debet de istis octo differentiis supra notatis. Et si velit potest portare ipsos colores in Armis quarteriatis planis, & in armis ingradatis quarteriatis, vel in quarteriatis invectis, & in armis palleatis, barratis, inangulatis, vel bandariis, ut supra.

ESt eciam aliud differentie signum quod laicis attribuitur, scilicet SIGNUM CAPITALE. Et tale signum capitale significat quod portans primo ipsa Arma assumpsit; Et si filius ejus habuerit patrimonium augmentatum, possit sibi assumere signum aliud capitale ut sequitur.

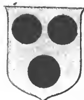
SEd si aliquis dominus ecclesiasticus non habens arma, sed a Rege Haraldorũ petens sibi arma assignari, tunc potest ipse Rex Haraldorum dare sibi duo talia signa capitalia, vel tria ad maximum

maximum;quia patrimonium domini ecclefiaftici quamvis fuerit augmentatum, non tranfit ad heredes fed ad fucceffores, & mortuo illo domino moriuntur & cjus Arma feu infignia. Predicta tamen intellige de armis propriis ecclefiafticorum dominorum; fecus eft de armis ad ecclefiam folam pertinentibus. Ex predictis collige differentiam inter heredes & fucceffores. Heredes arma portantes poffunt fua arma majorare vel minorare cum concilio Regis Haraldorum, fecundum quod eorum fubftantia crefcit ac diminuitur. Sed fucceffores eadem Arma portare debent que a fuis anteceffloribus erant apportata non augmentando nec diminuendo, ut patet in abbatibus, epifcopis & aliis. Et ratio eft, quia heredes portant arma fuorum parentum, Epifcopi vero & Abbates portant Arma fuarum ecclefiarum. Quare dic, quod fi heres laicus habuit duo figna capitalia in fuis Armis cum fubftantia diminuta feu minorata, poteft demere unum fignum ipforum duorum, non ita poteft dominus ecclefiafticus facere. Et econtra fi pater alicujus portaverit unum fignum capitale, & poftea heres ejus inventus eft pinguior in bonis & in fubftantia quam fuit ejus pater, ut ut per maritagium, vel per fortitudinem, poteft affumere fibi aliud fignum capitale. Item illa figna funt ifto modo Gallice defcribenda; *Il port d'argent un chevern de fabill*, vel fic, *Il port de fabill ij. cheverons d'argent.* ut fupra patet.

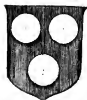

ITem ista CAPITALIA SIGNA sunt aliquando TRANSPOSITA, ut hic, & tunc dic quod portans perdit substantie sue partem; sed tamen est in spe recuperandi ipsam partem amissam; non propones illud signum in toto demere, sed illud signum portat transpositum, ut hic. Et qui talia Arma portat sic Gallice portat, *Il port d'argent ij. cheverons transposis*. Et hic cave de opinione eorum qui dicunt hoc signum supradictum esse PSALTERIUM, Gallice *un sauter*; nam opinionem illam ego non approbo, quia pro eo fundamento non invenio rationē.

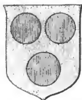

SUnt eciam insuper qui portant ARMA PILATA, ut hic, quia in illis formantur & pinguntur quedam pile ut patet, & sic PORTAT TRES PILAS DE NIGRO IN CAMPO AUREO, & Gallice sic, *Il port de ore trois pilis de sabill*. Et tales pilas portare significat quod portans suam adquisivit substantiam solo labore, vel per suum laborem dives effectus est, quia tales pile significant laborem. Et ubicunque tres pilas inveneris sine aliquibus differentiis aliis, dic quod ille qui eas portat vel suus antecessor laborarius erat. Sed ille pile semper sunt nigri coloris vel blodii.

SUnt & alia ARMA que portantur que dicuntur ARTOCRIATA, & sunt rotunda ad modum pile, sed sunt de argento, ut hic, & PORTAT TRES ARTOCOPAS DE ARGENTO IN CAMPO RUBEO, Gallice sic, *Il port de goul trois tortens d'argent*. Sunt

SUnt etiam Arma cum ferufis que aptantur ad modum pile, fed femper funt rubei quafi ferufa, & PORTAT DE AURO CUM TRIBUS SERUSIS; Gallice, *Il port de ore cum troys ferufe vel tribus ferufis*, ut hic,

ET nota quod cujufcunque coloris fuerint, fi tamen rotunde fuerint & folide, & dico folide quia funt certa figna rotunda que non funt folida; ut funt anuli, ut patet hic. Et qui ifta figna portat fignum eft quod fidelis eft & beneficii recepti memor, & non obliviofus, quod fcribitur *Annulo fidei, fubarravit me &c*. Et Mofes Anulum memorie tradidit uxori fue; & qui ifta Arma portat, PORTAT SEX ANULOS AUREOS IN CAMPO RUBEO. Et Gallice fic, *Il port de gowlis & vj. anulets de ore*. Si vero ipfa figna rotunda fuerit & folida & aurea, tunc non funt pile, fed TALENTA vocantur, Gallice *befaunts*, ut hic in fcuto fequenti depingitur; Et qui hec Arma portaverit, fic portare videtur, PORTAT DE RUBEO CUM TRIBUS TALENTIS AURI: & nota quod hic non eft neceffarium dicere colorem in talentis, quia fi non funt aurei coloris talenta non funt. Et Gallice fic, *Il port de goul & trois befaunts*. Ex predictis collige differentiam inter pilas, muas, talenta & maculas, artocopos vel ferufa; quia fecundum diverfos nomina poftulant: funt autem omnium colorum pile preterquam aurei coloris, ac rotunde & folide, & vocantur Gallice peletts, mue vel talenta funt etiam fimilia pilis, fed femper funt aurea ut fupradixi.

 Macule

MAcule vero sunt semper solide, nunquam vero rotunde, ut hic in scuto. Et qui hec Arma portaverit, signum est quod primo ea assumens fuit piscarius, & sic describuntur; PORTAT DE NIGRO CUM TRIBUS MACULIS ARGENTEIS. Et Gallice sic, *Il port de sabill & trois mascles d'argent.*

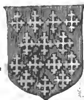
SEd in istis eciam cave de stellis; sed stellarum notitiam habere potes per radios tortuosos, ut hic sequitur, & PORTAT DE RUBEO CUM UNA STELLA DE AURO. Et Gallice sic, *Il port de goul & une estoil de ore.* Et nota quod ista non sunt proprie signa, sed differentie signorum; ut supradixi.

SUnt eciam labelle in Armis quorundam, & ille semper sunt differentie signorum, ut hic patet. Et qui hec Arma portat, sic portat breviter, PORTAT AUTEM DE AURO CUM TRIBUS PILIS RUBEIS CUM UNA LABELLA DE AZORIO. Et Gallice sic, *Il port de ore trois peletts de goul & un labell de azour.*

PRo quibus labellis antedictis est diligenter advertendum, vel quomodolibet advertendum, quod primus heres portabit integra Arma paterna, & durante vita sui patris aliqua modica cruce vel parva differentia uti debet; Post mortem vero patris integra Arma sui patris portabit. Secundus vero filius portabit Arma patris sui integra cum una la-

labella, que labella tres habet pendulas, Gallice *Pendaunts*, ut patet in Armis proximo preteritis. Et ratio est, quare potius habet tres pendulas quam quatuor vel quinque, unam vel duas, quia per primam pendulā significatur pater ejus, per secundum vero significatur primus & heres, per terciam significatur primus assumens post heredem, quia est frater secundus. Si vero fuerint in Armis quatuor tales pendule, dic quod portans fuit filius tercius. Si vero fuerint quinque, dic quia fuit quartus frater qui illa Arma portavit, & sic de ceteris. Tamen hiis diebus Reges Armorum ad libitum dant differentias armorum. Et generaliter nota, quod differentie signorum ut cruces, labelle, & cetere non pinguntur ultra numerum decennarium. Et si in majori numero pingantur, tunc est ibi pulverisatio, ut hic. Et hoc multociens contingit de cruce cruciata ut hic, & PORTAT DE RUBEO CAMPO PULVERISATO CUM CRUCIBUS CRUCIATIS DE AURO.

SUnt insuper alii qui flores portant arborum, ut hic, & PORTAT DE AZORIO CUM TRIBUS FLORIBUS AUREIS. Et dic quod portare flores est signum instabilitatis, ut rosas & tales, quia non sunt per annum duraturi, nec per totum annum permanent. Merito ergo fuerunt hec Arma predicta ad Regem *Francie* a deo missa, quia ut credo cum deus ipsa Arma misit, per Angelum deferrens, per ea inconstantiam & instabilitatem in *Francia* illis temporibus esse mon-

monstravit & similiter in diebus seminavit. Hec Franciscus de terra sua loquitur.

SUnt insuper & alii domini qui fusulos portant, ut hic. Et dic quod ipsa Arma sumpserunt suam originem ab aliquo textore ut ergo credo, quia fusuli sunt instrumenta ad textores pertinentia, & sic videtur portare qui hec arma portat, PORTAT autem TRES FUSILOS RUBEOS IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent trois fisillis de goul.*

Sunt & alii qui portant lodisyngos,& sunt breviores quam fusuli vel fusilli, ut sunt hic, & sunt lodisyngi quasi scaccaria angulatim versa. Et hic PORTAT DE ARGENTO CUM SEX LODOSYNGIS DE RUBEO, Gallice, *Il port d'argent seth losynges de goul.* Et nota quod possunt perforari tam lodisyngi quam fusuli, & sic de aliis pluribus.

SUnt insuper aliqui qui habent ARMA UNDOSA DE RUBEO ET AURO, & Gallice sic, *Il port de goul & ore undiz.* Vocantur autem undosa Arma, quia fiunt ad similitudinem aque currentis.

Sunt

SUnt & alii qui portant de coloribus invectis barratis ut sunt Arma que inferius depinguntur; Et Gallice sic portat, *Il port de sabill & argent in verre barrey.* Et vocantur Arma barrata invecta quia sunt barrata cum diversis coloribus in ipsis barris invectis, ut hic patet. Et dicuntur barrata quia appropriantur ad modum barrarum.

SUnt & alii qui habent Arma duplicata ut inferius patebit. Et nota quod quis potest duplicare, triplicare vel quatriplicare Arma sua secundum quod sibi placuerit; ut, si pater ejus portaverit Arma patris sui una cum Armis matris sue, & filius ejus desiderans portare etiam arma matris sue, potest & tunc portare illa duplicata que fuerunt patris sui una cum Armis matris sue, & sic Arma erunt triplicata ut supra patet, & portat Arma paterna & materna; Et Gallice sic, *Il port de pere & mere.* Et tunc est descendendum ad partes, & primo ad ipsa Arma que ponuntur in dextra parte Armorum vel scuti &c.

Vel potest quis portare Arma dupla quarteriatim, & tunc integra Arma in quolibet quarterio depingenda sunt, ut hic, in Armis Regis *Anglie*, qui PORTAT ARMA ANGLIE CUM ARMIS FRANCIE QUARTERIATIM; Et Gallice sic, *Il port quarterli d'Englitere & de Fraunce.* Et tunc est ad partes descendendum ut dixi supra, & primo ad dextram partem capitis scuti.

Sunt

SUnt eciam alii qui fignum baftardie portant. Et tales portant Arma parentum fuorum integra cum quadam benda ex tranfverfo, ita tamen quod ipfa benda incipiat in dextra parte Armorum, & protrahatur verfus angulum alium, ut hic patet, Et PORTAT DE ARGENTO CUM DUOBUS FISULIS DE NIGRO CUM UNA BENDA DE RUBEO. Et Gallice fic; *Il port de argent deux fufills de fabill & un bende de gouls.*

VEl poteft baftardus portare fcutum de alio colore cum Armis patris fui infuper dicta benda, ut hic fignificatur. Et qui hec Arma portat fic portare dinofcitur; PORTAT namque DE AURO CUM UNA BENDA DE NIGRO, CUM TRIBUS AQUILIS DE ARGENTO. Et Gallice fic, *Il port de ore un bende de fabill & treis eglis in fe memes.* Et hic collige differentiam inter bendam, barram, barrulam, & fiffuram. De benda dictum eft fupra.

BArra eft illa que ex tranfverfo ducitur, & eft majoris latitudinis quam funt barrule, ut hic, patet de barra. Et PORTAT UNAM BARRAM NIGRAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice fic, *Il port de ore un bar de fabill.*

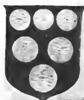
SUnt barrule que multociens depinguntur cum barris, ut hic, Et PORTAT DE ARGENTO CUM UNA BARRA ET DUABUS BARRULIS. Et Gallice sic, *Il port d'argent un bar & deux barreletts de sabill.*

FIssura est illa que incipit a sinistris ipsius scuti & protrahitur versus dexteram, ut hic, Et PORTAT DE RUBEO CUM UNA FISSURA DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port de sabill un fers d'argent.*

HEc fissura aliquando invenitur ingradata, ut hic, Et eodem modo possunt bende & barre ingradari, sed nunque barrule. Et PORTAT DE AURO CUM UNA FISSURA INGRADATA DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port de ore un fers engrailed d'argent.*

SUnt & alii qui fontes portant ut hic, vel talia signa que designant prudentiam. Et tunc in illis dic, quod Arma fuerunt portantibus assignata propter suam prudentiam, ut sufficienter patet per ea que dixi in precedentibus. Et sic PORTAT SEX FONTES DE ARGENTO IN CAMPO NIGRO. Et Gallice sic, *Il port de sabill sex fonteyns d'argent.*

Sunt

Unt ergo alii qui portant unā frettam, ut hic. Et Portat De Rubeo Cum Una Fretta De Auro. Et Gallice sic, *Il port de goul une frette de ore.*

Unt & alii qui portant in armis suis animalia recissa, ut hic, & sunt specialiter leones. Et dic quod qui portat talia Arma, sic portat. Portat namque De Argento Cum Leone Rapaci Recisso De Nigro. Et Gallice sic, *Il port d'argent un lion rampand recoupe de sabill.* Et aliquando portatur tale animal recissum, habens tamen ambas partes corporis, sed diversi coloris, ut hic sequitur. Et Portat De Argento Cum Leone Rapaci Partito Recisso De Nigro Et Rubeo. Et Gallice sic, *Il port d'argent un lion rampand de sabill & goul recoupi party.*

Unt & alii qui portant capita animalium plana, ut hic. Et sic portat; Porrat namque De Argento Cum Capite Leonis Plane. Et Gallice sic, *Il port d'argent un tet de lion plain.*

Unt & alii qui portant capita irrasa Animalium, & Portat De Argento Cum Capite Irraso Leonis De Nigro. Et Gallice sic, *Il port de goul & un tet de lion rase.* Et nota quod diximus hic de capite Leonis, habet locum & in aliorum animalium capitibus, ut equinis,

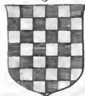
taurinis, bovinis, ursinis, leopardinis, & caninis. Et idem potest fieri de capitibus avium, ut de capitibus gallorum, picarum, pavonum, & similium.

SUnt insuper alii qui portant signa crescentis lune, ut hic. Et PORTAT DE ARGENTO CUM TRIBUS CRESCENTIBUS DE NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent & trois cressaunts de sabil.*

SUnt insuper alii qui habent Arma barrata tortuosa acuta. Et Gallice sic describuntur. *Il port d'argent & sabill danscte.*

SUnt & alii qui habent Arma scaccarisata, ut sunt ista que hic depingũtur. Et PORTAT DE AZORIO ET AUREO SCACCARIATIM. Et Gallice sic, *Il port de azour & ore sheccute.*

ET hic cave de illa regula, quam supra posui, scilicet de inchoatione, ubi Arma diversi coloris in fine sive in cono in designatione inchoanda sunt, de qua materia dic ut dixi supra de cruce plana. Cave eciam de Armis domini *Bartholi*, qui ut asserit in tractatu suo de armis pingendis, paulo post principium, quod Rex *Boemie* concessit sibi & ceteris de agnatione sua LEONEM RUBEUM CUM DUABUS CAUDIS IN CAMPO AUREO, ut hic. Cujus dictum ego non approbo, quia contra naturam est, ut unum animal

haberet

haberet duas caudas. Sed dic quod ille PORTAVIT LEONEM RUBEUM CUM CAUDA BIFURCATA IN CAMPO AUREO. Et Et Gallice fic, *Il port de ore un lion fourche de goul.* Et dicitur *fourche*, quia furcatur. Et nota quod plures funt modi Leonum in armis. Sunt enim LEONES SALTANTES, JACENTES, SEDENTES, RAPACES. Et Gallice fic, *Un Leon faliant, un Leon feiant, un Leon couchant, & un Leon rampant.*

SUnt infuper alii qui habent arma skaccariata bendaria, ut hic, Et PORTAT ARMA SKACCARIATA DE RUBEO ET ARGENTO. Et Gallice fic, *Il port checute bende de goulis & argent.*

SUnt adhuc & alii qui portant crucem aliam, que quidem crux vocatur CRUX FURCATA, quam crucem vidi portari a quodam Anglico qui vocabatur *Johannes Vefcy*, & fuit magnus in temporibus fuis, qui Gallice fic portavit, *Il port de goul un crois furche d'argent.* Ulterius namque fubtiliter eft diftinguendum de ifto termino tres vel tria, ut forte aliquis PORTAT TRES CORONAS RUBEAS IN CAMPO ARGENTEO, ut hic. Et nota, quod fi ipfe tres corone ponantur triangulatim in fcuto, ut hic, non eft dubium quin fufficiat ifto modo dicere Gallice, *Il port de argent trois corones de goulis.* Sed quidem fi ponantur TALES CORONE PALATIM, ut hic in fcuto, nunquid fufficit dicere quod talis portat tres coronas de auro in campo

po rubeo? Dic quod non; nam ex hoc pictor vel aliquis audiens non reportabit sufficientem eruditionem. Sed sic est dicendum, videlicet quod talis portat tres coronas ad modum pali ut ibi. Et idem est dicendum de armis istis in quibus ponuntur tres corone barratim ut patet. Et sic portat Gallice, *Il port de argent &* *trois coronns barrey*, vel secundum quod est in scuto.

Preterea quero, quis potest dare Arma? & dic quod Rex, Princeps, rex Armorum, vel haraldus, ut dicit *Bartholus*. Item quero, quare Arma fuerunt inventa? Dic ac cognoscendum unum hominem ab alio. *v. C. de ingeniis in l. ad recognoscend.* Notabis eciam, quod unus homo non potest assumere alterius arma in eodem regno, sicut nec unus notarius signum alterius *F. ad legem Corneliam de filio l. eos in fine*. Et de istis est dominus *Bartholus* &, *Franciscus* in tractatu suo de Armis. Item si queratur, quomodo possum cognoscere dexteram partem seu dexterum latus armorum vel sinistrum? Dic imagineris te esse retro illa arma, & quod essent supra pectus tuum ante te, & sic potes cognoscere dextrum latus a sinistro, & consimiliter, cum videris arma supra lectum vel in celatura supra caput tuum.

Item nota, quando portans Arma debet dishonorari propter proditionem, fugam vel fidem ruptam, tunc arma sua sunt pingenda per transversum, ut hic; quia fides hosti servanda est de jure civili & Armorum. Et causa est scribenda

propter

propter quam versa sunt Arma, quia sine causa neminem audit Pretor, & idem est in falsariis, scilicet quia causa eorum in frontibus eorum scribenda est. Et hec de Armis & Insigniis dixisse sufficiant.

FINIS.

Guil: Faithorne Sculp.

HENRICUS SPELMANNUS.
Eques Auratus.

Henry Spelman

Henrici Spelmanni

EQUITIS AURATI

ASPILOGIA.

Londini Typis *R. Norton*, 1654.

ILLUSTRISSIMÆ

TOTIUS NOBILITATIS

QUATERNIONI

CAROLO COMITI NOTTINGHAMIÆ,

MAGNO ADMIRALLO ANGLIÆ:

THOMÆ COMITI SUFFOLCIÆ

REGII CUBICULI PRÆFECTO

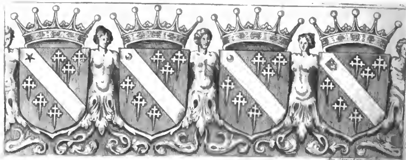
HENRICO COMITI NORTHAMPTONIÆ:

QUINQUE PORTUUM BARONI,

PHILIPPO COMITI ARUNDELIÆ,

BRITANNORUM COMITUM PRIMARIO,

HOWARDIANI NOMINIS CORYPHÆIS.

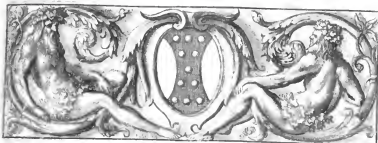

Emper mihi fuit in optimis votis (Proceres Illustrissimi) *amplissimo vestro nomini (cui* Norfolciences *omnia debemus) quid officij præstitisse. Quod cum nec in magnis, nec in mediis mihi unquam contingerit, animi voluntatem velè minimis præbere cogitavi. Primitias itaq; nostræ industriæ, non recentes sed aliquot ante annos, sub odolescentiæ flore conscriptas, & hucusq; relegatas,* Camdeni *nostri, aliorumq; suasu, in justum volumen religatas; nunc demum recognovimus, vestroq; nomini, tutelæ, amplitudini, dicari cupimus. Eas pro Heroica illa benignitate, quæ* Howardiano *pectore semper effulserit, clementissimè accipiatis oramus. Et tu* Henrice Comes *qui in literarum Zodiaco emicas, ut accuminis*

minis tui radios nemo ſanus non pertimeſcat, tu inquam,

—Cui totum ſpirant precordia Phœbum:

Phœbeum hoc munuſculum non ſolum nominis clypeo protege, ſed parcius etiam tu in noſtras ineptias animadvertere dignare, ne in ipſo inceptorum veſtibulo facti faſtigium, limitemq; addere cogeremur. Vivite vigite, floreſcite, terris & Cœlis beatiſſimè.

Henrici Spelmanni

EQUITIS AURATI

ASPILOGIA.

Operis nomen & distributio.

Libellis his nostris Armorum illustrationes, quas insignia vocant, tractantibus, Aspilogiæ nomen imposuimus, ἀπὸ τῆς ἀσπίδος, quod scutum vel potius clypeum sonat, & ἀπὸ τοῦ λόγου, hoc est, sermo. Tum quod clypeis primo olim omníque seculo præcipuè emicuere insigniẽdi symbola seu Imagines (unde & nomen clypeorum, juxta Pliniũ) tum quod insignitæ apud nos nobilitati (quam inde scutiferam & scutigeram appellamus) nomen fecerint. Hinc scutiferos & scutigeros dicimus, quos etiam *Armigeros*. *In Glossa Isidori, Clypei ubi imagines proponuntur. l. 35 c 3*

Breves autem ut simus in levi argumento, seriem hanc dicendo amplectemur.

Primò, de insignibus in genere; Sigillatim verò de Heroicis, Imperatoriis, & hodiernis, corúmque antiquitate, modo, & differentia.

Secundò, de rebus figniferis feu infignitis,fcutis,galeis, vexillis, veftibus, ibidémque de criftarum genere & origine.

Tertiò, de hodiernorum infignium diftinctione, ubi quid in coloribus, fymbolífque obfervandum fit, oftendemus.

Infignium fignificatio ex voce.

INfignia dicuntur, non tantùm clypeorum armorúmque diftinctiones; fed & notæ omnes Imperii, muneris, focietatis, dignitatis: vexillorum etiam, veftiúmque, notitiæ caufa adhibitæ. Quin & veftes ipfæ, figna & vexilla, & cujufcunque generis argumenta, quibus res una ab altera, aut multitudo invicem, aut alius ab alio innotefcat; uti ædes, ab æde, Caftrenfes, à Civilibus, patricius, à plebeio; conful, magiftratus, reges, à privatis; fub infignium appellatione rectè continentur. Hinc fcutum & framea, quæ à veteribus Germanis, Enfis, & cingulum militare, quæ à recentioribus dabantur in creandis militibus, militiæ infignia apud Authores dicuntur. Apud Ciceronem quòque legimus, virtutis, laudis, & eruditionis infignia.

Omiffo autem alio quovis infignium genere, nos tantum militare infequemur. Atq; illud præfertim, quod à clypeis effulfit.

Infignium definitio.

SUnt igitur *Infignia*, decora fymbola, ad notitiam & honorem latoris, à legitimo judice militibus afcripta.

Decora dixi; quod nihil hîc per probrum aut dedecus haberetur, fed ut Virgilus ait,

——————*clypeique infigne decorum.*

Et

Et *latoris notitiam*, quâ à cæteris distinctior fiat, continere debent, sive regionis, exercitûs, cohortis, sive singularis cujusvis hominis : Ideo Græcis ἐπίσημα & συνθήματα, hoc est, *notæ vel signa*, quod militem (quem inde ἐπίσημον id est, *notatum vel insignitum* dixere,) à milite designant, aciem ab acie. Hinc Choroebi illud apud Virgilium, Aen. 2.

Mutemus clypeos, Danaûmque insignia nobis
Aptemus.

Ubi Pomponius : *Pugnatores*, inquit, *ferunt insignia ut cognoscantur* : *in clypeis Græcorum erat Neptunus* ; *in Trojanorum scutis Minerva* ; simile apud Prudentium ; *In Psychomachia.*

——— discordia lætos
Intrârat cuneos, sociam mentita figuram.

Honorem autē prædicant, privata, privatorum; publica exercitus vel deferentis multitudinis, cum nec immeritis nec ignobilibus, nec servis cōpeterent, ut postea dicetur.

A legitimo judice, sive Principe: quæ nobiliora Bartholo, & indelebilia; sive ab ejus Ministris, nunc dierū, hac plerúnque in parte, *Heraldis. Proceres* etiam hoc honoris clientibus suis aliquando contulisse, multa exempla evincunt, sed proprium nihilominus à superiori auspicatos, ut Burgundiæ Ducem, Saxonem, aliósque Pares, quos vocant, Franciæ à Carolo Magno, si Cassinæo fides. Nec Trojana quidem insignia, nec Imperatoria illa, sine judicio lata, inferius monstrabimus. *Pars 1. conclus. 57, & 58.* Sunt vero (& inter hos Uptonus) qui cuíque arrogandi arma facultatem fecerint, & congruè satis, si nuda tantum notitia ex armis peteretur. Nam mercatori licet qualecúnque distinctionis signum (quod alîus non sit) suis mercibus affingere. Sed præter *notitiam*, arma etiam *nobilitatis* sunt indicium : proinde non licet ignobilibus hæc nobilitatis monumenta sibi edere aut ementiri. Quid ergo si (quod superioribus interdum sæculis) nobiles tantum sumerent ? levior quidem culpa, sed & honor. Honorum enim distributio Principis est, & hinc, uti ab ipso fonte, aut per rivos, hoc est, per

 ministros

miniſtros deducenda: alioquin ſpuria, & inanis.

Militibus, inquam, aſcripta. Nam hic ritus propriè militaris eſt, licet togatis (ut equeſtris dignitas,) permiſſus, quod exutâ alias togâ in militiam accingantur. Sic ad oratores ipſoſque imbelles tandem pervenit jus imaginum, ſacrorum primò certaminum victoribus, præſertímq; olympiacis conſtitutum.

Propriè autem quadrare fateor hanc noſtram definitionem hodiernis inſignibus, (quæ *arma* vocant) ſed nec malè antiquis illis; ut in ſequentibus oſtendemus.

Inſignium diviſio.

DIvidimus inſignia in Heroica, Imperatoria, & Hodierna.

Heroica voco, quæ heroum ætas, & ſequentes, ad exemplar ejus, obtinuere.

Imperatoria, quæ Romani Imperii.

Hodierna, quæ noſtra.

Hæc omnia vel è ſignis militaribus propriè conſpiciebantur, vel è clypeis & armaturis.

E ſignis militaribus conſpicua, ſemper erant publica, ut regionis, exercitûs, cohortis.

E clypeis & armaturis, inter heroica, publica erant & privata: Inter Imperatoria, tantum publica; inter hodierna, tantum privata. Intelligendum autem eſt privata inſignia dum multitudini ponantur, publica cenſeri. Publica etiam, ſi quando ad privatum transferantur, fore privata,

De origine inſignium, heroicorum, & primò inſignium militarium,

Biblioth lib 1. fol. 77. INſignium heroicorum originem quæſituri, ab inſignibus militaribus exordiemur. Hanc Diodorus tradit: & cauſam, ὅτι τὸ παλαιὸν οἱ κατ' Αἴγυπτον διὰ τὴν ἀταξίαν τὴν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, &c. *Ferunt*, inquit, *Ægyptios veteres, cum propter ordinis in exercitu confuſionem à vicinis ſæpenumero pugnâ vincerentur,* *ſigna*

signa cohortibus præferenda excogitasse. Animalium igitur quæ nunc venerantur imagines formasse : quas Sauritis (id hastæ genus est) affixas duces gestarent ; ut hoc pacto, cujus quisque ordinis esset, certo dignosceretur. Quæ ordinis concinnitas, cum ad victoriam plurimũ afferret momenti, animantibus illis salutem acceptam retulisse. Ad gratiã illis ergo reddendam, morem hunc, nullum de animalibus imagine quondam representatis interficiendi, sed religiose, quâ dictum est curâ, & veneratione prosequendi sancitum esse. Hæc ille ; & hinc, inquiunt Ægyptii, animalium cultus.

Hinc etiam filios Israel, ut vituli cultum quo Ægyptii Apim venerabantur, ita & insignium suorũ morem deduxisse, verisimile est. Apud Ægyptios enim floruisse constat insignia, juxta Diodori fidem, ab initio Religionis. Hoc est ab Osiride, Græcis Dionysio, & Baccho, Gentium antiquitatis periodo, annis plus minus ante exitum Israelis ab Ægypto quadringentis ; & ante illud Numer. 2. præcipitur : *Ut unusquisque juxta vexillum suum, juxta signa domus patrum suorum, castrametabuntur filii Israel.*

Quatuor igitur vexillis, tribuum numerus quadrifariam statuebatur ; singulo nempe vexillo tribus tres, ut sacra ipsa pagina testatur, quas invicem insignibus secernebant. Hæc à Rabbinis Hebraicis eduntur expedita, nos silentio trajicimus ; obiter autem monentes ea non in flameis, ut hodie solent, ex cultu admodum recentiori, fuisse depicta, sed hastarum summitatibus de antiquo more (quem expressiùs videbis, cum Romana vexilla tractabimus) delata.

De origine insignium armorum.

ARmorum quóque insignia Diodorus Siculus Osiridis filiis, comitibus militiæ Anubidi & Macedoni attribuit ἀμφοτέρους χρήσασθαι τοῖς ἐπισημοτάτοις ὅπλοις ἀπὸ τινων ζώων ἐκ ἀνοικείων τῇ περὶ αὐτὰς εὐτολμία. Τὸν μὲν γὰρ Ἄνουβιν περιθέσθαι κυνῆν, τὸν δὲ Μακεδόνα λύκου προτομήν. *Utrúmque* ait *armaturis usos esse* ἐπισημοτάτοις, *id est, maxime insignibus eo animali quod ab ipsorum magnanimitate non esset alienum. Anubedi enim ex pelle, Macedoni ex lupi corio tegumentum* Biblioth. lib. 1. pag. 16.

tegumentum erat; colique ideo apud Ægyptios ista animalia. Hæc autem ad exuviarum gestamen, de quo postea, referenda, rem ad Herodoto inquirendam censeo,

Cares galeis cristas imponendas primi ostenderunt, in clypeis signa facienda. Strabo idem, (ait Lipsius,) & ipse ἐπίσημα appellat. Sed cum de tempore sileat Herodotus, accidisse ibidem colligatur circa Minois ætatem, quem Thucydides ait fuisse παλαίτατον ὧν ἀκοῇ ἴσμεν, *antiquissimum omnium quos auditu cognovimus..* Huic tunc parebant Cares, Leleges dicti, & Insulas habitantes, supra omnes alias gentes quæ illis temporibus claruêre, celebres erant & ingeniosissimi, ut idem Herodotus testatur.

A Caribus in Græciam devenisse insignia, & per Asiam spargi, non est dubium, etiam Indos usque: Nec dum eversâ Trojâ, nec raptâ Helenâ. Id ex Dicti Cretensi, Æschylo, Pindaro, Homero, Statio, Virgilio elucet. Memnonem, narrat Cretensis, Trojam venisse ingentibus Jndorum atque Æthiopum copiis vario genere insignium: omniáque quæ circum Trojam & ultra, quæ visui patebant, splendore (inquit) insignium refulgebant. Æschylus refert, Thebano bello, (ut altius hæc repetantur) Tydeum Regem clypeo tulisse cœlum stellatum, luna medium umbonem illustrante. Pindarus Amphiaraum draconem. Statius, Polynicem, Sphinga, Capaneúmque, (qui oppugnationem tunc invenerat) Hydram.

Thebani, quod Sphinga monstrum Oedipi prudentia confudissent, Sphingis effigiem, velut in triumphum.

Cymbri, cultura & labore indefessi, aurum æneum.

Cyrus, aureum gallum, lanceæ affixum.

Eumenes, Cererem, & Alexandrum.

Neoptolemus, Minervam.

Taceo multos, apud Homerum, insignes Græcorum Clypeos, in Trojam accinctorum. Etiam, antiquissimam illam Palladis & Jovis Ægida, Gorgonis Medusæ capite, ut poetarum carmine, celeberrimam.

Sed vetustius est his omnibus Osci illud Tyrrhenorum Regis, apud Manethonem, insigne serpens.

Quid

Quo consilio usi sint veteres in aptandis insignibus.

NUlla Regio cui nihil insignium, saltem in signis militaribus. Et hæc cum publica essent, vel à tutelari regionis numine, vel ab animali ei sacro, à re quapiam aut loci propriâ, aut cœptis auspicanti, communive genio arridente, deducebant; fore sic sibi secundiùs in præliis rati. Nam animalia singula singulis geniis & cœlorum virtutibus credita, persuasum habebant: colorésque, numeros, & figuras omnes, cuipiam superiorum (juxta Platonis & magni Jamblici sententiam) convenire. Coloresq; &c. Trojani Minervæ opem implorantes, Divæ simulachrum clypeis decernunt. Ipsa Athenarum præside, noctua ei sacra civibus sit insigne. Ægyptus, quòd utráque Ibidis species apud eam tantummodo reperiatur, geminis Ibidibus insignitur. Scythæ, instar fulminis immanes, fulmen gerunt. Persæ, quo alios vincunt, arcum; Arcades, quod primi tempora observassent ex lunæ motu, lunam.

Par in privatis insignibus animadversio. Qualis quis genii & vigoris, aut vere esset, viderive maluerit, excogitato consentaneæ qualitatis symbolorum aliquo, armis instruendum curat, terroris apud hostes, distinctionis inter suos indicem, virtutis gloriæque apud omnes. Hinc quo Regiam magnanimitatem trucémque belli Imperatorem manifestaret rerum apud Græcos potitus Agamemnon, clypeo (qui postea Olympiæ fano suspendebatur) Leonis caput (terrorem appellat Pausanias) inclusit; adjecta inscriptione,

Οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν ὁ δ' ἔχων Ἀγαμέμνων.
Terror hic est hominum, quiq; hunc gerit est Agamemnon.

Ulysses ne ex scuto minus agnosceretur sævus, Typhoëo insignitur, flammivomo gigantúmque robustissimo. Turnus (ut intractabilem se bello prædicaret) Chimærâ galeam insignivit, monstro quidem tricipiti & truculento. Veruntamen nec, (quod sciam) coram leonibus unquam constitit Agamemnon, nec Ulyssi cum Typhoëo res fuit; nec cum chimæra Turno.

Mena-

Menelaus alia ex causa, sed in eandem etiam sententiam, cum draco victoriam ei in Aulide hariolatus esset, Draconis gestamine clypeum consecravit.

Pausanias in Phocicis.

Lacon in scuto habens insigne, muscam verâ non majorem, cum quidam irridens dixisset, illud esse factum ut lateret; *Imo verò*, inquit, *ut sim manifestus, ita námque ad hostes accedo, ut hoc insigne quantum sit ab ipsis videatur.*

Plutarch in Apoth.

Frequenter etiam clypeos occuparunt fabulæ integræ, & historiæ. Ejusmodi habetur Herculis ille, apud Hesiodum; Achillis, apud Homerum; Æneæ, apud Virgilium; quos omnes, cum longissimas rerum series complectantur, luxuriaréque videatur in ipsis furor poeticus, lubens prætereo; Turni solummodo, ut Virgilius exhibet, propositurus.

Æneid. 7.

At levem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, jam setis obsita, jam bos.
Argumentum ingens, & custos Virginis Argus,
Cælatáq; amnem fundens pater Inachus urna.

Suas quóque imagines clypeis decernebant, quos templis etiam dicari placuit. Phidias, inquit Cicero, sui similem imaginem inclusit in clypeo. Livius idem de Asdrubale: Et Plinius, *Origo*, ait, *plena virtutis faciem reddi in scuto cujúsque, qui fuerit usus illo.* De his multa ille *lib.* 35. *ca.* 2. & 3.

Liv. lib. 25.

Heroicorum insignium ritus aliquot & leges.

INsignibus & suæ fuêre leges, etiam Iliacis seculis. Neque enim servis competebant (cum nec iis licuerit arma ferre) néque tyronibus néque inertibus: quin & nec ipsis illustribus (qui interim inglorii sunt habiti) haud emeritis. Hinc Virgilius Æn. 9.

——————— *quorum primævus Helenor,*
Mæonio Regi quem serva Lycimnia furtim

Sustulerat

Sustulerat, vetitisq; ad Trojam miserat armis,
Ense levis nudo parmáq; inglorius alba.

Armis vetitis dicit, utpote ex lege militari, quod Helenor è serva oriundus: *parmáque inglorius alba*: hoc est sine virtutis argumento, pura & candida, quâ, licet Regis filius, uti cogebatur dum tyro esset, vel strenui quid ediderat quod picturæ decus mereretur. Hæc ex Servii sententia. Nec mos iste Græcorum propriè vel Asiaticorum, sed & Italorum, ut Virgilius etiam Ænead. 9. de Camilla Volscente Viragine.

Ense pedes nudo, puráque interita parmâ.

Etiam & Afrorum recentius multo, quod Silius de pube Carthaginensi ostendit, lib. 3.

——————*Rudis his tunc parma.*

Quos igitur poetæ insignibus ornant, eos nec tyrones esse indicant nec imbelles, sed fortes & spectatos. Sic Virgil. Æn. 10.

——————*Huic totum insignibus armis.*

Agmen, id est, bellis assuefactum —. *Picti scuta Labici.* i. inquit Servius, *in bello frequenter probati.*

Servis etiam tractare militiam religiosè vetitum à Longobardis, qui inopia militum laborantes, ut bellatorum possent ampliare numerum, plures à servili jugo ereptos, ad libertatis statum perducunt, utque rata eorum libertas haberi posset, faciunt more solito per sagittam. Paulus Diaconus de Longob. libr. pr. capite nono.

Militaris igitur honos è salvis stetit insignibus. Sic Statius Theb.

Tunc inhonora cohors laceris insignibus ægras
Secernunt acies. Et
Diffugère Jubæ, patuitque ingloria cassis.

Victi etiam insignia ad victorem pertinebant, quæ & ferre licuit per prælia in triumphum. Sis Turnus Pallan-

Instit. lib. 2. pag. 23.

tis balthea; sic Flaminius Bojorum Regis galeam. Ductum fortè ab Hercule, qui Antiopis Amazonum Reginæ arma, victoriæ præmia, deportavit, Menaleppis sororis Regiæ captivitate præhabita.

Et finitis præliis arma cum insignibus Diis suspendebantur in templis. Sic Diomedis clypeus in Olympiæ fano. Sic

——Vejenius armis
Herculis ad postem fixis.

Huc & illa apud Ovidium precatio,

Dii, precor à vobis omen removete sinistrum
Et sua det reduci vir meus arma Jovi.

Mortuorum quóque insignia sepulchris assidebant. Sic Epaminondæ apud Pausaniam quod illicò dicturi sumus in sequentibus. In veterrimo enim more fuit viros fortes una cum armis sepelire: quod & apud Ezechielem testatum habes, ca. 32. v. 27. In 1. Machabæorum libro 13.15. Clypeósq; imagines & insignia impiorum dejicere.

Sueton. Domit. cap. ult.

Et paterna insignia ad filios & nepotes defundi sæpe contigit. Virgilius Æn. 7.

Vectores ostentat equos satus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus, clypeóque insigne paternum,
Centum angues, cinctámq; gerit serpentibus hydram.

Et hoc idem gestamen multa post sæcula Silius tribuit Teroni, templi Herculis custodi bello Punico.

Lib. 2. f. 36.

Exuviæ capiti impositæ, tegménq; leonis
Terribilem attollunt excelso vertice rictum.
Centum angues idem cælatum insigne gerebat
In clypeo, & sectis geminam serpentibus hydram.

Chryxus, Brenni progenies, Romanos ad pensandum aurum cogentis, capitolio jam obsesso.

Sil lib. 4.

Ipse tumens atavi Brennense stirpe ferebat
Chryxus, & in titulos capitolia capta tenebat:
Tarpæióq; jugo demens & vertice sacro
Pensantes aurum Celtas umbone ferebat. Quin

Quin & Nepotes M. Valerii qui Corvi ope Gallum devicerat, non solum Corvini nomen, sed & insigne Corvi pro cristis tulerunt.

Corvinus, Phœbea sedet, cui casside fulva Sil. lib. 5.
Ostentans ales proavitæ insignia pugnæ.

Idomeneus, quia à sole dicebatur oriundus, gallum tulit. Heracliensium Tyrannus, quia à Jove, aquilam auream. Refert Pausanias in rebus Arcadum Epaminondæ ad Mantineam fortiter occumbenti, tumulum statui eodem loco quo signa contulerant. Tumulo & columnam insistere & scutum draconem habens insculptum. Draco, ait ille, innuere videtur Epaminondam ex eorum esse genere qui Sparti appellantur. Thebis ea antiquissima cognatio, cujus id gentile erat insigne Pierio teste.

Quin & paterna ferre alias oportebat insignia, cum & ipsa arma detulerunt.

Armáq; Dulichii proavis portata Zacyntho. Pier. lib. 45.

Seleuciana autem propago, eodem symbolo insignis fuit à natura. Seleucus enim anchorâ signatum femur habuit ab ipsa origine: filiíque & nepotes ejus eodem insigniti modo, anchoram in femore veluti notam generis naturalem habuere. Hinc extant Seleuci nummi anchorâ signati.

Observandum autem est antiquos illos non iisdem semper symbolis usos esse, sed alternatis sæpissime. Sic Ægyptiis Ibides, crocodilus serpens aliâs atque aliâs insigne fuit. Agamemnonem apud Homerum Gorgonis caput: apud Iliad. iii Pausaniam leonis. Ulysses nunc Typhoëo, nunc delphino insignitur.

¶. Quin & eodem symbolo fungebantur cognatione diversi. Sicuti Spartiarum gentis cum esset insigne draco, aliâs oriundus Capaneus, aliâs Menalaus dracone utebantur. Et Plutarchus refert eum qui Lysandrum interfecit insigne clypei draconem habuisse, eóque oraculum monuisse ut draconem vitaret.

Ex his quæ diximus, triplex hujusmodi insignium finis ostenditur. Fuisse nempe ea uti signa ad distinctionem; uti emblemata ad animi indicium: uti minæ ad inculcandum terrorem Nam in armis illustrandis nihil pene desideratum fuit quod terrorem induceret. Unde Homerus dum armorum insignia repetit, miro verborum artificio horrenda conficit. Nec aliter cæteri poetæ, inter quos Statius Theb. 3.

Fulmine cristatum galeæ jubar, armáque in auro
Tristia, terrificis monstrorum animata figuris.

Et posteris quidem placuit vetus hic ritus. In sacrandis igitur gladiis, armis, vexillísque precari solebant Episcopi, ut hostibus signa essent terribilia, & sanctis intercedentibus solidamenta & victoriæ fiducia certa. Antiq. Britann. p. 106.

De ferarum exuviis.

NEc sileam aliud insignium genus, clarum apud veteres, & heroicum. Nam cum ea ætas propter terrarum solitudinem immanibus feris graviter laboraret: egregium habebatur his bellum indicere, victarúmque exuvias ad virtutis indicium circumferre. Sic Hercules Hydræ, Nemæíque leonis spolio insignitur. Theseus tauri, quem Atticam vastantem peremit. Atlanta apri
Met. l. 12. Calidoniæ terroris. Aphypnas apud Ovidium,

Fusus in Ossæa villosæ pellibus ursæ.

Dorylas ibidem

———*Tempora tecta gerebat*
Pelle lupi, sævique vicem præstantia teli
Cornua dura boum multo rubefacta cruore.

Nec hoc exuviarum gestamen (quo fortium fuit) cuipiam fas erat ex mentita virtute arrogare. Uptote Bacchum mollem

mollem leonis exuvias indutum, sic in ranis apud Aristophanem ridit Hercules.

Ἀλλ' ἐκ οἷός τ' εἰμ' ἀποσοβῆσαι τ γέλων
Ορων λεοντῆν ἐπὶ κροκωτῷ κειμένην.

Risum profecto haud sum potis compescere.
Crocoton additum Leontæ conspicans.

Crocoton vestis muliebris.

Placuit & iste cultus succedentibus sæculis adeo ut in morem vertitur hujusmodi exuvias (utcúnque conparatas) armis inducere. Rictu ipso galeæ imposito, reliquo tegminis ad tergum disposito. Hujus crebra apud poetas mentio. Exemplum prius habes in Terone, postea in galearum tractatu. Sed nec Romanæ militiæ incognitum. *Adornatur præterea miles*, inquit Polibius, & *simplici tegmine capitis, atque est cùm Lupinam aut tale aliquid imponit, tutelæ simul & signi causa, ut ductoribus ordinum cùm strenuè aut aliter pugnarent possint innotescere.*

Sic apud Saxonem Grammaticum Bessus Dux egregius caprinis tergoribus amictus, ac variis ferarum pellibus circum amictus, horrificúmque dextra gestamen complexus gigantes simularet exuvias. Mox infra,

——————nam tegmine sæpe ferino
Contigit audaces delituisse viros.

Arma illis, (id est Gallis) sunt scuta ad staturam hominis porrecta & insigni proprio variegata. Quidam æneas bestiarum imagines tam ad defensionem quam ornatum affabrè factas præferunt. Diodor. Biblioth. Hist. li. 5. f. 307.

Bacchus, Græcis Dionysius, Pantharum exuviis in pugna instructus erat. Diodor. to. 2. 212.

Sed priscum morem apud recentiores sospitem vide, Bartholinus Austriac. lib. 9. de bello agèns Norico 643.

Quarta autem Regio pardorum pellibus harmos
Vestit, arundineas & certatura sagittas
Saxo acuit.

Et

Et mox de quinta,

> *Hæc pellem auritæ frontis gestabat equinæ*
> *Volventes per inane jubas, quæ vertice summo*
> *Dependent, auréq; utrinq; ad tempora vibrant.*

De Imperatoriis insignibus.

ROmanis sua etiam erant insignia tum Imperatoriis sæculis tum consularibus. Studium autem majus erga signa militaria, quam armorum insignia. His remissiores quam Græci & Barbari: illis tanto accuratiores, ut religionem eis adhibere, festis diebus injungere, & inter deos venerari non dubitarunt. *Artabanus* (apud Suetonium) *aquilas & signa Romana Cæsarúmque imagines* (quæ insignis erant) *adoravit.* Quin etiam ad signa tanquam ad aras confugere moris fuir. Sic Plancus Consul apud Tacitum, signa & aquilam amplexus, religione sese tuebatur. Hinc deserere signa, capitale. In hostem projecta atrocius semper vindicare, *ne sacra sua, bellorúmque deos & numina legionum,* ut appellat Tacitus, *prodidissent.*

Veget. l. 2. c. 6. Plin. l. 13 c. 3. in Calig. c. 14. Annal 2.

Signa (post despectos cum Regibus fæni manipulos) vel consularia erant vel Imperatoria. Consularia (quæ Plinius ponit) quinque quorum Aquila primum postea solum. *Romanis,* inquit, *legionibus aquilam. C. Marius in secundo consulatu suo* (nam septies consulatum gessit) *propriè dicavit. Erat & antea prima cum quatuor aliis: lupi, minotauri equi, apri, quæ singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in aciem portari cœpta erat, reliqua in castris relinquebantur. Marius in totum ea abdicavit,* hæc ille.

Nat. hist. lib. 10. ca. 4.

Signa Imperatoria habes apud Vegetium, lib. 3. cap. 5. *Aquilas, dracones, vexilla, flammulas rufas pinnas.* Sed corruptus locus, & emendaturus Stewechius mendosiorem facit. Ejus ope, Lipsius (ut solet) fæliciter restaurat flammulas, tufas. Quid sit tufa alias dicemus. Interim vide signorum icones è numis à Goltzio exhibitis.

Sed

Sed à Lipsio magis perspicuè è columna Trajani, cujusmodi & numis & lapidibus conspiciuntur, in quibus habes etiam ipsos signiferos ferarum exuviis indutos.

Cum autem in his Imperatorum Imagines desiderantur, eas etiam habe, ut is alias exhibet è numis & lapidibus.

Aquilæ, imagines, & signa, aurea erant, hastæ quidem extenduntur argenteæ: ferentes, juxta rem latam, dicebantur Aquiliferi, Imaginarii, vel imaginiferi, signiferi, draconarii.

Veget. lib. 2. cap. 7.

Aquila omnium legionum insigne fuit, sed una unius. Hanc cum Imperatorum Imaginibus cohors prima (propter utriúsque dignitatem) accipiebat. Reliquorum signorum numerus in qualibet legione multiplex fuit, statio non ita certa.

Cæs. bel. Gal. lib. 2. Veget. lib. 2 cap. 6.

Manus quam vides manipulorum erat militum. Nam cum puduit manipulorum fœni quos sub agresti initio tulissent, placuit manum ipsam erexisse in insigne, quod Ovidius. *Pertica*

Plutarch in Rom.
Lib. 3 Fast.

Pertica suspensos portabant longa maniplos;
Unde maniplaris nomina miles habet.

Pinnæ autem duriores sunt pennæ hastarum summitatibus alligatæ. Sed quas in signo vides, plumas magis referunt quam pinnas.

De draconum vexillis & de penitis & bilinguibus.

DRacones post bellum Dacicum à Trojano gestum (minuta jam aquilæ dignitate) frequentissima fiunt inter signa. Nomen etiam ferentibus (ut diximus) indidere: atque hinc omnibus signiferis, quos inde Draconarios appellarunt. Morem exprimunt cum icones præcedentes, tum Nazianzeni illud. *Vexilla*, inquit, *quæ horrendis draconum hiatibus super summas hastas elatas involentia, ac per tractus contextis squammis distinctos, jucundissimum simul & formidolosum spectaculum oculis præbent.* Et notissimus ille Amiani locus de pompa Constantini Imperatoris, urbem ingredientis. *Eúmque* (inquit) *post antegressos multiplices alios, purpureis subtegminibus texti circundedere dracones, & hastarum aureis gemmatisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflabiles, & ideo velut ira perciti sibilantes, caudarúmque volumina relinquentes in ventum*: Hæc ille: & hinc Claudiani illud. *Oratio in Julian 1.*

Mansuescunt varii vento cessante Dracones.

Mos iste à Scythis videtur deductus. Nam anonymus apud Suydam Σημαῖα Σκύθαις, &c. *Signa, inquit, Scythica quæ fuerunt in bello, sunt vela vel textilia colore variegata, quæ in specie maximè serpentum assimulata sunt, & suspensa è mediocribus hastis.* Lipsius censet Dacos, qui signa alia non habent in columna Trajani, hæc à vicinis Scythis accepisse, Romanos utique post bellum Dacicum à Dacis. *Placuit enim*, inquit, *ille terror, quem moti in aëre faciunt, & visum bello aptius quam Romana illa.* *Milit. Roman. lib. 4.*

De Vexillis.

VOx illa antiquioribus Græcis fuiſſe incognita, ex hoc conjicio, quod recentiores ea βίξιλα appellarunt latino nomine. Signis tamen militaribus eos uſos fuiſſe manifeſtum eſt ni in dubio de Trojano ſeculo.

Vexilla conſecrari Antiq. Eccleſiæ Brit. p. 106. 23.

Vexillum velum quadratum pertica ſuſpenſum. Antiqui Cohortes in centurias diviſerunt, & ſingulis centuriis ſingula vexilla conſtituerunt, ita ut ex qua cohorte, vel quo quota eſſet centuria in illo vexillo litteris eſſet adſcriptum, quod intuentes vel legentes milites in quovis tumultu à contubernalibus ſuis aberrare non poſſunt. Vegetius, *Pingebantur etiam animalia in vexillis longè ante Vegetii ætatem. Scribit enim Appianus, quintam legionem Cæſaris vexillo Elephantem depinxiſſe, quod his animantibus occiſis, victoriam retuliſſet.*

Lib. 2. de bello civili.

Vexillum & flamulam pleríque confundunt: ſed diſtinguit Vegetius, nec Stewechius ſatis abſolvit, nec Lipſius. Animaduerto autem vexillum, non ſemper velum fuiſſe, aliquando ſolidam imaginem, vel tabulam quadratam. (Ægyptiorum more) cum cohortis nomine inſcriptam: flamulam ſemper è panno vel ſerico, quam ideò Vegetius idem eſſe ait quod velum, & Feſtus nomen accepiſſe à colore, hoc eſt, flammeo. Cedrenus inferioris ætatis author. Βίξιλα πεgπτύσματά &c. *Vexilla*, inquit, *ſunt vela ſive tapetes ex purpura & auro in quadratam formam effecta* & mox, *Sunt autem ea quæ nunc flamulæ dicuntur.*

Lib. 2. cap. 1.

Morem hodie retinemus in penitis noſtris vexillis quæ cum Curopalata recte vocem δgακόντια φλαμούλα, hoc eſt, ſi liceat, draconarias flamulas. Procopius, qui res Juſtiniani vidit & ſcripſit, mentionem facit vexilli quod tum Bandum appellarunt. *Beliſarius*, (inquit) *inſigne, quod Romæi Bandum vocant, Johanni Armenio commiſiſſe, ac ſi fuerit occaſio jaculari mandavit.* Id infra, *Ducis ſignum*, & *vexillum* nuncupat: quod in media acie ſpectatiſſimus quiſpiam

De Bello Vandalico l. 2. 211.

quispiam ferebat, qui ideo *Bandophorus* appellatus est. Hinc emanasse conjicio vexillationes nostras **Bands**, & **a band of men** vocari: vexillúmque ipsum, quod Romani aliter Banderium dixere nomen nostris vexillis reliquisse quæ **Banners** appellamus. Sed quoniam de Bandophoro mentionem fecimus, notandum erit hoc fuisse munus eximiæ dignitatis, nam sic Procopius exponit. Hieronimus Blancus contendit antiquos illos Suprarbiensium Reges ante Innicum Aristam alios non fuisse quam signiferos ductores. Imagines vero equestres quæ in sigillis habentur antiquissimis vexilliferas hastas gerentes, id videntur indicare, Procerum has esse qui prædia sua ab ipso Rege acceperunt, quod porrecto vexillo hæc Principes illis tradere consueti sunt. Unde antiquo Saxonico vocabulo panenlehen dicebantur, fortè, quasi vexilli præmio decorati, à pane vexillum, & Lean præmium. Video Reges inclytos Willielmum Conquestorem, Willielmum Rufum, Stephanum, & illustres alios ejus ætatis, sigillis cudi vexilla deferentes, sed hoc fortè ad ornatum hastæ.

De labaro.

Latius reperitur quadrati vexilli genus, à Consulari ævo deductum, cujus nec Vegetius meminit nec Plinius, parciúsque quispiam antiquorum. Inferior ætas labarum appellant, quod *laborum solvendorum vim haberet*, inquit Nanzianzenus: quod Stewechius idem esse asserit quod in numis priscorum Consulum sæpe visitur sub pilis signorum loco infimo appensum, ut supra expressimus. Elegantissimè autem se proposuisse ait, ut etiam vides è numis M. Antonii, cui nos adjecimus latius illud in numis Ser. Sulpicii Galbæ anchoram sustinens, & navis gubernaculum. De hoc vexillo parum Lipsius, sed Imperatorium fuisse & grande præferríque solitum, noménque Imperatoris habens, non aureis sed puniceis literis inscriptum, eóque vexillum ipsum olim non punicei, sed candidi potius coloris contendit, inducto Dionis loco de re- *Orat.47.in Julianum 1.*

Σιβέλλιον. i. divum velum v. Offic. Const.

bus Craſſi contra Parthos Σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων. vexillum, inquit, quoddam ex illis magnis quæ velorum ſunt ſimilia, & quæ puniceas literas inſcriptas habent ad notitiam exercitus, & ſummi ejus Imperatoris, id tale in flumen è ponte inverſum decidit. Crevere hujus vexilli honor & magnitudo, quod poſteritas univerſo exercitui, (exuta jam aqui-

la)

la) præfecit, labarúmq; appellavit. Velum grandius purpureum, sæpe auro intertextum gemmis lucidum. Quod Constantinus Magnus in vexillum crucis commutavit, cum de bello contra Maxentium solicitus, in oriente sub meridie vidisset (uti & exercitus) crucem fulgentem, audissétq; è cœlis ἐν τούτῳ νίκα, id est, *in hoc vinces*. *Vide hoc aliter apud Zonaram Annal tom. 3. fol. 83. & Euseb. de vita Const. lib. 1. ca. 32.*

Charactaris formam & ipsius labari in Constantini numis videas & Valentis Imperatorum. Illis quidem P. & X. connexis in hunc modum; istis verò cruce pura sive plana in hanc speciem, & in numismate Majoriani Aug. sic omnino. *Jussit*, inquit Herodianus, *viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum crucis transformare signum, quod labarum vocabatur*. Hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maximè laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. Constituit itáque certos signiferos qui in eo laborarent, quos Justinianus Imperator *præpositos laborum vel labari appellat*. Cod. lib. 2. tit. *de labarûm vel laborum præpositis*, ubi Lilio Giraldo emendandum videtur *labarorum*: Christi quóque nomen labaro & clypeis inscripsit, ut Prudentius testatur contra Symmachum. *Vide Numos.*

Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum: clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis Crux addita cristis.

Sed crucis etiam figuram ex auro solido præferri curavit, ut idem paulo ante.

Agnoscas Regina lubens mea signa necesse est,
In quibus effigies crucis aut gemmata refulget,
Aut longis solido ex auro præfertur in hastis.

Et

Hinc signat Cherubin, hinc labara sancta triumphum
Brachia tensa notant.

Fusiores in hoc sumus, quod grande illud & præcipuum cujúsque regni signum militare (Angli **the Standard Royall** vocamus) hinc deductum ostenderemus, non nihil tamen pro temporum more variatum. Nam antiquum illud

illud labarum à transversa pertica dependebat, hodiernum ut, vexilla omnia, per erectam hastam marginem unum distendit.

De Standardo.

† Saxonibus becan forte quod becen id est, cognoscibile.

Et erecto huic undicunq; concurrendum est ut de salute publica periclitaturis. Sic David Scotorum Rege innumerabilem exercitum in Angliam promoventem contra Stephanum proceres boreales viriliter restituerunt, fixo Standardo, id est, Regio insigni (inquit Huntig.) apud Alverton. fol 388. 20.

Uti mediæ ætates Imperatorium vexillum in labari nomen detulerunt, ita posteræ labari appellationem in Standardi commutarunt: voce à Germanis ducta, & stationarium seu rem stabilem significante. † In levioribus enim congressibus, nunquam visum est, sed tantum in ipso regio exercitu jam de summa rerum confligente. Est autem hoc (ut in priscorum vidimus membranis) malus eximiæ celsitudinis è carro quatuor rotis mobile erectus, cujus summitati vexillum illud Regium (quod exercitui præest) figebatur. Puto Italis carrocium dici à carro isto. Quod & Imperatores labari vice accepisse Brito Armoricanus ostendit, Othonem versus Francum, nempe Philippum Augustum, sic instituens, Philippidos 11.

Mox Otho imperii declarans signa, volénsque
Jam quasi promeriti rem prælibare trophæi,
Standardum ædificat, miròque insignit honore.
Imperii ut fasces tanto illustrante paratu,
Se dominatorem totius disputet orbis,
Erigit è carro palum, palòque draconem
Implicat ut possit procul hinc atque inde videri,
Hauriat & ventos caudâ tumefactus & alis,
Dentibus horrescens, rictúsque patentis hiatu.
Quem super auratâ volucer Jovis imminet alâ
Tota superficies cujus nitet aurea, solis
Æmula, quo jactat plus se splendoris habere.

In apice lib. ejus 11.

Vexilli loco draconem ponit Armoricanus: & Standardi ostentionem ad Cæsares solos videtur deferre, dominium orbis machinaturam; ut Epitomator ejus,

Standardo

Standardo mundi Dominum se disputat Otho.

Quod tamen ad aquilæ eminentiam & terrorem à dracone illatum potius referendum censeo. Nam Anglo—Saxones nostros Standardo etiam usos esse, Huntingtoniensis ostendit, quemadmodum & draconum vexillis, De fortissimo rege Edmundo ferreo latere Cnutonem debellante; *Sic*, inquit, *Loco regio relicto qui erat ex more inter draconem, & insigne quod vocatur Standard, cucurrit terribilis in aciem primam.* Haraldi quóque signum regale, (de quo statim dicturi sumus) eodem appellat nomine. *Histor. libro sexto.*

Franco autem Standardum non assignat Armoricanus, cum Othonis illum expresserit, pergens ait,

At Regi satis est tenues crispare per auras
Vexillum simplex cendato simplice textum.

De Auriflambâ Francorum, seu vexillo Sancti Dionysii.

CUm Francorum Auriflamba mihi obiter, ut vides, in manus inciderit, non possum silentio præterire. Taceo verò quid de ea obstrepere solent obsoleti. Sacram fuisse apud Francos non est dubium: Ideóque in Ecclesia Sancti Dionysii religiosè custoditam. Hanc Reges Francorum ex antiqua consuetudine, cùm in hostem profecturi essent, ab altare B. Dionysii, solenni humilitate, iejuniis & lachrymis impetratam, tutelæ symbolum deportabant, & in primâ acie à præstantissimo delatam collocabant. Quod (ut Rigordus ait) videntes adversarii & cognoscentes, territi multoties terga dedere. Ejus descriptionem exhibet Armoricanus, cui te plura cupientem relego. Absolutis enim prioribus illis de Othonis Standardo, sic progreditur. *Vide Gaguin. in Clodoveo. Guilliel. de Breton in histor. Philip. August. Tillet Evesque de Meaux Recueil des Roys de France. partie 1. lib de gestis Philippi Aug. sub anno 1190.*

At regi satis est tenues crispare per auras
Vexillum simplex, cendato simplice textum,
Splendoris rubei, Lethania qualiter uti *Philippid. 11.*

Ecclesiana

Ecclesiana solet certis ex more diebus.
Quod cum flamma habeat, vulgariter aurea nomen
Omnibus in bellis habet, omnia signa praire.
Quod regi praestare solet Dionysius Abbas
Ad bellum quotiens sumptis proficiscitur armis.

Lib. de gest. Philipp. Quin & signum praeterea regale (quod Rigordus floribus Lilii distinctum esse memorat) addit, nam subjungit quóque,

M. G. Tillet. en son Recueil des Roys de France partie 1.

Ante tamen regem signum regale tenebat
Montiniacensis Vir fortis corpore Galo &c.

Auriflambae gestatio tanto aliquando in honore fuit, ut ad capescendam eam Arnaldus de Endevehan Mareschalsiâ Franciae se exuit sub Carolo quinto rege. Post cujus imperium ne semel hactenus prodiit in aciem. *Carolus 5. obiit anno 1380.*

De signis aliquot Anglo-Saxonum.

QUoniam de signis Anglo--Saxonum mentionē feci, multiplicia fuisse ex Bedâ & aliis animadverto, nec perpetua sed ex Principis arbitrio. Dracones verò crebros, nec à fabuloso illo Arthuri regis, sed à ritu quem ostendimus Romano, ni Germanos à vicinis Dacis etiam accepisse opineris. Quatuor autem reperio prae caeteris celebria. Primum Edwini regis inclyti qui regnum iniit Anno 677. Bedâ tufam appellatum, de quo posterius dicemus lib. 3. cum de pilis tractaverimus. Secundum id Ælfredi regis à paganis captum REOFAN, id est, *corvum* nuncupatum. *Dicunt*, inquit, Asser Menevensis, *quod tres sorores Hungari & Habbi filiae, viz. Lodobrochi illud vexillum texuerunt, & totum paraverunt illud uno meridiano tempore. Dicunt etiam quod in omni bello ubi praecederet idem signum, si victoriam adepturi essent, appareret in medio signi quasi corvus vivens volitans. Sin verò vincendi in futuro fuissent, penderet directè nihil movens. Et hoc saepe probatum est.* Haec ille, ego fidem nemini astringo. Tertium *lib. de Ælfred. reb gestis.*

tium memorabile illud est quod Æthelstano regi, Hugo rex Francorum delegavit, Vexillum nempe beati martyris Mauricii, & Thebbææ Legionis principis, quo idem rex (ut Malmesburiensis habet:) in bello Hispanico quamlibet infestos & consertos inimicorum cuneos disrumpere, & in fugam solitus erat cogere. Quartum verò ab Heraldo rege jam devicto Willielmum primum una cum regno eripuisse, narrat idem Malmesburiensis, & Romam Papæ misisse, in hominis pugnantis figura auro & lapidibus arte sumptuosa contextum. Atque hoc ipsum est quod Huntingtoniensis signum regium vocat & Standardum. Oswaldo duplex vexillum fuit. Crucis de quo Beda lib. 3. cap. 2. *Nullum, ut comperimus fidei Christianæ signum, nulla Ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, priusquam hoc sacræ crucis vexillum novus militiæ ductor dictante fidei devotione,* In loco ubi pugnaturus fuit *exerit*. Sed hoc devocionis potius quam distinctionis.

De gestis regum Anglorum lib. 2.

Historiar lib. 6.

Aciei verò vexillum præfecit ex auro & purpura compositum, quod & super tumbam ejus cum esset mortuus apposuerunt. Ut lib. eodem cap. 11. idem Beda.

Nostra sententia de armorum origine.

Vides quam difficile sit natalitiam periodum armis constituere. Istam tamen opinionum diversitatem inde enatam judico, quod earum authores, librum de notitiis Imperiorum nunquam sunt intuiti. Latentem enim tum adhuc Signismundus Galienus è Britanniâ nostrâ petiit,& annis hinc circiter ad eximium studiosorum commodum primus dedit in lucem. Hoc igitur viso, nos cum Stewechio, Pierio, Pancirollo, Lipsio doctissimis viris à Romanis insignibus propagari censemus. Non simul, non semel: authore incerto etiam & ævo.

At Romana illa insignia legionum fuisse palam est, & gregariæ multitudinis non privati alicujus hominis aut familiæ. Nec in iis quid heraldicorum characterum (qui Gallis *fesses*, *bandes*, *cheuerons*, appellantur) nec hodierna

colorum obſervatio, nec arearum diſtributio. Ingenuè igitur fatendum erit hunc noſtrum cultum, licet à priori deductum, à poſterioribus ita auctum, mutatum, ornatum abſolutúmque fuiſſe, ut novus quodammodo videatur. Quod quidem, ante Normannicas irruptiones in Galliam, fieri non apparet. Normanni enim ipſi legionario illo cultu à Romanis ducto, & per orbem tranſeunte, poſt adventum in Gallias fruebantur. Hoc Abbo oſtendit in obſidione Pariſiacæ urbis, Anno Domini, 887.

——Turriſque nihil ſub ſe niſi picta
Scuta videt.

Et alibi,

——Parmas quatientia pictas.

Quin & tertio,

Et miraretur tanta teſtudine picta.

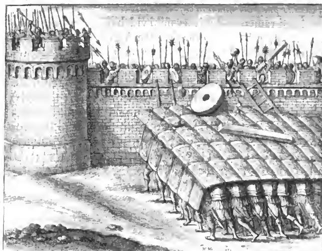
Omnia proculdubio de gregariorum militum clypeis enunciata. Nobilium enim Claſſis tum adhuc apud Saxones & Danos ſeu Normannos (Alberto Crantzio teſte:) reperiebatur. Quin nec Duces ipſi ex armorum inſignibus tum à cæteris cognoſcendos, id innuere videtur, quod in vita Caroli Magni ab Engoleſmenſi monacho (ſi is tamen author fuerit) exaratum eſt. *Wido comes*, inquit, *qui in Marca Brittanniæ preſidebat, una cum ſociis Brittanniam ingreſſus, totum eam recepit in deditionem, & Domino Regi Carolo de Saxonia reverſo arma Ducum qui ſe dediderant, inſcriptis ſingulorum nominibus, præſentavit, & ſic tota Britannia* (ſcilicet Armoricana) *Francis ſubdita fuit.* Hæc ille. Eadem Aimoinus ſub Anno 799. *Guido*, inquit, *Comes & Præfectus Britannici limitis ——Arma Ducum qui ſe dedidere inſcriptis ſingulorum nominibus detulit &c.* Simile quiddam, (ni me fallit memoria) apud Procopium legi. Certe non opus erat ut inſcriberentur nomina, ſi ab inſignibus dignoſcerentur arma. Sed ut redeam unde ſum digreſſus. Pictæ teſtitudinis rationem è Romano lapide ut apud Stevechium extat, tibi ſubjiciemus.

V. Crantzium.

p. 49. l. penult.

Lib. 4. cap. 89.

Sed

Sed occurrit apud Petrum Blesensem, Bathoniæ sub Henrico secundo Archidiaconum, insignis locus, quo sæculi illius clypeos & arma non pro more sequentium seculorum certis fuisse distincta insignibus, sed ex arbitrio pictoris, aut ipsius militis, historiâ aliquâ & figmento illustrata. Perstringens enim ævi sui milites, sic inter cætera: *Clypeos*, inquit, *deferunt optimè deauratos, prædam potius hostium cupientes quàm certamen ab hostibus, & eos referunt, ut ita loquar, ut virgines & intactos. Bella tamen & conflictus equestres depingi faciunt in sellis ut clypeis, ut se quâdam imaginariâ visione delectent in pugnis, quas actualiter ingredi aut videre non audent.* Eleganter Scipio Africanus, sicut in libro Stratagematum Julius Frontinus refert, Cum

Com. ad Viget. lib. 2. ca. 16.

Epist. 94. p. 172.

 scutum

ſcutum cujuſdam vidiſſet auro & gemmis multipliciter ornatum, dixit, *Se non mirari quod tanta diligentia ornaſſet, in quo plus præſidii quam in enſe haberet.*

Hæſi tamen & dubitare mihi videbar, an cultum hunc Danicum, à Romano magis quàm à vicino illo Germanico ritu ſcutorum diſtinguendorum (de quo Tacitus) vires accepiſſe cenſeam: vulgatúmque tam demum fieri (propter populi dignitatem) cum Imperium ad Germanos venerat. Sed explicuit me totum ipſa vox (*teſtudine*) apud Abbonem. Teſtudinis enim inventionem à Romanis prorſus affluxiſſe Livius teſtatur. Quam & Batavos poſtea uſurpaſſe Cornelius Tacitus oſtendit. Ut ſic demum perſpicuum eſſet ſcutorum pictura, unà cum teſtudinis conſtructione à Romanis deveniſſe ad ipſos boreales populos, perduraſſeq; ad Normannicas ætates.

Inſignia noſtra porro fuiſſe perſonalia.

DEmum legionaria iſta diſtinctio ad particulares cœpit tranſire. Duces, tribunos, centuriones, nobiles, (cupientes invicem internoſci) uti eo ævo ipſa etiam cognomina. Cognomina enim apud Francos coætaneam habuiſſe cenſeo genituram cum armorum inſignibus. Neutra fuiſſe in uſu apud Germanos, Ftancos, Anglos, Danos, paulò ante Anglo—Normannicas ætates. Mox utráque fieri perſonalia: utráque tandem gentilitia: cognomina verò citiùs paulò quàm inſignia. Tilettus ait Francorum nobiles poſt annum 900. & ſub Carolinorum exitu (hoc eſt anno gratiæ 987.) cognomina ſibi adſciviſſe, plerique ab illuſtrioribus ſuis feudis. Ruſticos verò & ſervos (qui eo ævo feudorum non erant capaces) à miniſteriis & villis quas habitabant. Sed ipſa etiam feuda ante hanc ætatem non fuiſſe hæreditaria. Præceſſit quaſi in eandem ſententiam Paſquierus, affirmans Duces omnes & Comites dignitates ſuas ab Hugone Capeto (tertiæ ſtirpis authore:) hæreditario jure accepiſſe, prius autem tenuiſſe ad voluntatem Principis. Quamobrem & ipſos Duodecim Pares etiam tum inſtitutos opinatur. Quis ergo credat

credat clypeorum signacula hæreditaria tum fuisse? cum néque cognomina, néque feuda, néque dignitates ipsæ illud juris obtinuissent. Aio igitur insignia tum fuisse personalia & mutabilia ad placitum deferentis, uti heroum illa antiqua, vel ut hodie solent in hastiludiis emblemata. Hoc me admonet quod apud Malmesburiensem legitur de Hugone comite Andagavensi, cui à corporeo robore Martelli cognomen evenit, ut prius olim Carolo illo Martello Carolinæ stirpis regiæ apud Francos conditori, Is cum Willielmum Comitem Normanniæ, juvenem adhuc neć Angliacum sceptrum ambientem ad singularem congressum in diem proximum depostulasset: ut in acie esset cognoscibilis, *colorem equi* (inquit Malmesburiensis:) *& armorum insignia quæ habiturus esset insinuat*, ac si arbitraria tum illi armorū insignia quæ alioquin vicinū Normannum propter viri eminentiam & rerum gestarum magnitudinem latere non potuissent. Et ex hac quidem insignium personalium varietate, enatam esse censeo egregiam illam apud authores disputationem de clypeis regum Francorum, aliorúmque principum lectorem sæpe implicantem & abducentem.

De clypeorum insignibus apud Romanos.

JAm ad armorum insignia veniamus sub imperio in usu. Consularibus sæculis laborasse videtur heroicus ille cultus cum à Romanis neglectus, tum apud alias gentes dissuetior. Vigere tamen apud Græcos Barbarósque, & ad posteros propagari, Romani novum imperium molientes, nova militiæ disciplina (qua orbem subegerunt Vegetio teste) usi sunt: spretóque fastu barbarico, virtuti pænitus insudant, eámque omnibus nervis curant augendam. Non tam armorum picturis, quam erogatis muneribus militaribus, donísque (quæ vocant) imperatoriis coronis, torquibus, armillis, hastis puris phaleris, & ejusmodi. Lucius Sicinius Dentatus qui vixit ante decemviros, *pugnasse in hostem dicitur* (inquit Agellius) *centum & viginti prœliis; cicatricem aversam nullam, adversas quinque*

Lib.1.c.1.

Lib.2.cap.11.

quinque & quadraginta tulisse, Coronis esse donatum aureis octo, obsidionali una, muralibus tribus; civicis quatuordecim, torquibus octoginta & tribus, armillis plus centum sexaginta, hastis duodeviginti, phaleris item donatus est quinquies viciesque.

Plin. lib. 35. ca. 2. Nobilitatem autem arguebant è majorum imaginibus quas in atriis & gentilitiis funeribus per seriem edere (uti nos insignia) solebant; unde insignia nostra eorum vim & vicem obtinuisse Budæus multique alii contendunt. Hinc fit, ut cum ad Romanorum gesta perveniatur, tacere solent historiæ de armorum insignibus. Crebra interim recordatione in rebus exterorum, donec omnia sub imperio coierunt. Exempla si cupias, habes Græcorum: Sophonis clypeum apud Herodotum anchora signatum. In Callisp. Percussoris Lysandri apud Plutarchum dracone: Laconis ibidem musca; Epaminondæ apud Pausaniam etiam dracone. Niceæ Atheniensis ex auro & purpura; Alcibiadis ex ebore & auro Cupidine fulmen complectenti: Lacedemoniorum λ, Misseniorum μ literis insignitum. Apud Aphros, Grosfi tauro: Numidæ Bagrada fluvio. Apud Hispanos Teronis Saguntini Hydra, ingentémque aliorum numerum. Germani usque Taciti ætatem (hoc est Domitiani:) proavitum morem retinent, Lib. de German. mor. *lectissimisque coloribus*, ut ipse ait, *distinguunt*. Sed quoniam publica illa clypeocentra nusquam usitatiora quam apud Romanos post Domitiani & Trajani ævum, videamus unde tum illis. Certè ut aliarum gentium ab antiquo ritu, sed minori studio conservata, eóque fortè à Polybio, Frontino, Æliano Romanam militiam tractantibus prætermissa. Præcipua enim insignium gloria in privatis illis emicuit à Romanis prorsus neglectis. Nusquam enim legisse me memini peculiare aliquod clypeocentrum Romani civis, sed vel gentis totius vel legionis, cohortis, manipuli. Pellitis illis veterrimis patribus (quorum fastus in manipulo fœni,) nihil fuisse insignium Propertius indicat, Lib. 4.

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo,
Præbebant cæsi baltea lenta boves.

Mox

Mox autem ubi res & imperium creverant, audi quid Juvenalis Satyra 11.

Urbibus eversis prædarum in parte recepta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Ut phaleris gauderet equus, cælatáque cassis
Romuleæ simulachra feræ mansuescere jussæ
Imperii fato, & geminos sub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis & hasta
Pendentisque Dei, perituro ostenderet hosti.

Hoc idem insigne Silius tribuit Flaminio consuli, & in nummis sæpe vidimus. Clypeorum verò icones quæ in nummis extant ante Principum ætatem omnes pene cujuscúnque generis fulmine insigniuntur, ac si id Romanum fuisset clypeo centrum. Cui fidem quóque facere videtur Valerius Flaccus de Scythis cum Argonautis bellantibus, sic locutus; Lib. 5. Lib. 6. Argon.

Cuncta phalanx insigne Jovis, cælatáq; gestat
Tegmina, dispersos trifidis ardoribus ignes.
Nec primus radios miles Romane corusci
Fulminis, & rutilas scutis diffuderis alas.

Et ne hæc ad legionem fulminatricem pertinere videantur cui id insigni fuisse è lapidibus constat. Notandum est legionem ipsam ab Augusto fuisse institutam, fulménq, alio more tulisse quam antiquiùs cernitur.

Quando autem legiones & cohortes distincta sua insignia accepere, non constat, sed insigniendi rationem vulgarem fuisse ante Neronis ætatem, Persii illud (si de clypeo intelligatur:) ostendit, qui tunc ait,——*candidus umbo*, Sat. 5. ac si heroicus ille ritus Romæ floreret. Unde Stewechius dicit *Romanos primo anno scutum gestasse sine omni argumento & insigni candidum*, Turnebúmque habet testem strenuum contra nævos Grammaticorum, qui locum hunc intelligi volunt de virili toga. Lib. Advers. 20. cap. 1.

Post hæc crebri Romæ in lapideis monumentis insigniti legionum clypei: quorum alii hodiernum gestamen ita exprimunt;

exprimunt, ac si è fecialium nostrorum scriniis prodiissent. Δείγματα hæc feruntur in interiori clypei facie fuisse descripta: quod ego equidem in omni Notitia non observo.

Not. Im Occid. f. 139. Contrarium verò insignibus viri illustris magistri officiorum mihi se præbet, uti & nummo P. Silii Nervæ cui clypeus impingitur in convexa superficie hastatum equitem præferente. Quin & planè ita habetur in testudinis icone aliâs hic à nobis exhibita.

Lib. 2. c. 8. Rem omnem Vegetius exponit. *Sed ne milites*, inquit, *aliquando in tumultu prœlii, à suis contubernalibus aberrarent, diversis cohortibus diversa in scutis signa pingebant, ut ipsi nomiminant* δείγματα, *sicut etiam nunc moris est fieri.* Videamus igitur quis mos fuit sui sæculi, ut antiquioris intelligamus. Valentiniani principis cui libros inscripsit coævus fuit, ejúsque seculi insignia per omnem Romanam militiam accuratè descripsit sive Scotus, sive quis alius author Notitiæ utriúsque imperii. Monumenti celebris est, ut Alciatius vocat, aurei. In quo ipsa gestamina per singulas colorum symbolorúmque varietates singulis legionibus, cohortibus, vexillationibúsque adhibita, depinguntur à Constantino usque ad divisum Imperium, & Theodosium juniorem.

De hodiernis insignibus; & primo quare dicuntur Arma.

TAndè de nostris insignibus quæ per catachresin non ineptam arma vocarunt, quod armis inducta armorum essent notitia, & per hoc armati. Sic authorum opera libros & codices appellamus, quia libris & codicibus, hoc est arboreis corticibus rabulísque olim scribebantur. Quo etiam sensu Virgilius videatur usurpasse pro insignibus, cum dixerit Ænæam per omne pelagus prospexisse, si fortè uspiam cerneret——*celsis in puppibus arma Caici.* hoc est, non tam arma ipsa quam armorum insignia, quibus Caicus esset ab aliis cognoscibilis. Navigantibus enim militibus in more fuit arma puppibus religare, Virgilius.

Pacem

Pacem orare manu, & præfigere puppibus arma.

Ideo Caicus non ex armis puppi affixis cognoſcendus erat, cum alii quóque id ipſum facerent, ſed ex cultu armorum ſibi peculiari à cæterorum, Ritum hunc antiquum apud Lazarum Bayſium quodammodo videas depictum. Sed moneo me non affirmare quempiam antiquorum expreſſè uſurpaſſe arma pro inſignibus, licet Pomponius Sabinus ita Virgilium intelligat, Æn. 1. dicentem——— *Armáq;* fixit *Troja*, de quo hic alibi. Addo inſuper illud Machabæorum lib. 2. cap. 13. verſu vigeſimo nono, nec dilucidè ſatis Anglicè redditum, ſed nec latinè quidem ſine amphibolia, ubi locus ita transfertur, ut pleríque cum Caſſineo de inſignibus intelligant, antiquitatem rei inde collìgentes, non de armaturis cum fons ipſe Græcus ὅπλα dixerit non ἐπίσημα, hoc eſt armatura non inſignia. Sed nos ad nos reflectimus. Catal. glo. mundi pars 1. conclus. 11.

Variæ opiniones de armorum origine.

ARma hæc noſtra vel, ſi placeat, armandi cultus, quando & unde ſit enatus variè contenditur. Quidam cum primis illis ac ſi nunquam deficientibus confundunt, omnémque heraldicam diſciplinam vel à Trojanis ſeculis, vel ab Alexandro magno repetitum volunt. Quidam Brunhildo neſcio cui Belgarum regi ſub initio regni Hebræorum rem omnem aſcribunt. Nec tanta vetuſtatis farina ſaturi, altiùs quidam ad Noæ ſæcula reſilierunt; Hallucinantes planè hiſtorici, & rerum antiquarum ſatis imperiti. Alii contra, dum diverſa faciant arma ab inſignibus, originem illis prorſus novam peculiarémque aſſignant: ac ſi nihil antiquorum ſæculorum ſaperent, vel luna reparatis jam cornibus non eſſet luna. Hinc alii ab Hiſpanis emanaſſe aſſerunt bellis jam inter Chriſtianos atque Mauros acerrimè conflatis ſub Juliani Apoſtatæ imperio; ſuggeſtíſque fumoſæ vetuſtatis clypeis & vexillis aliquot inſignitis, ejuſdem eſſe cui contenderunt. Nar-

ratur præterea Beatus Mercurius in Julianum ſuſcitatus, tum è cœlis accepiſſe *ſcutum cyanæum eruce florida* (quam vocant) *quatuor roſis luteis interjecta.* Fabulæ author Vincentius ſtatuitur, miraculoſam Juliani mortem deſcribens, cum nihil tale apud Vincentium reperiatur.

Alii Italorum volunt eſſe inventum, æſtuante nimirum Italia, uti reliqua ferè Europa, Vandalorum, Gothorum, Hungarorum, Saracænorum, Longobardorum armis, exortíſque complurimis factionibus, ut ſe partium patroni clientéſque invicem cognoſcerent, ſymbola hæc dicuntur induxiſſe. Et fatendum eſt antiquitùs nituiſſe arma in Italia, imo ante Hungarorum, Saracænorum ingreſſum, ſi his quæ à Petro Marcello Sylveſtro, Girello, & Henrico Kelnero ſingulari, quod pollicentur, ſtudio edita fidem fecerimus. Primos námque Venetorum duces Paulutium Anaſeſtum qui ante nongentos annos floruit, Marcellum Tegalianum, Urſum Ypatum, cæteróſque ſucceſſores omnes clypeis optimè inſignitis donant, ut in eorum libro de vita & moribus Venetorum ducum libeat intueri. Fidei autem caſtatem in hiſtoria magis quam in iſtis opinamur expectandam.

Alii Theodoſianæ militæ rem aſcribunt. Alii ſub Carolo magno à Longobardis exordiri volunt, Alii recentiùs multo Frederici Barbaroſſæ imperio, In hoc opinionum diſſidio, non videam cur Germani originem rei cederent: Refert enim Tacitus Domitiani Cæſaris ævo, eos lectiſſimis coloribus ſcuta ſua diſtinxiſſe. Et qualemcúnque id ſententiam ineat, nuſquam reperiri puto arma Germanorum antiquitate vincentia, ſaltem ſi Munſtero fides. Atteſtatur enim floruiſſe apud eos longè ante Caroli

Coſmogr. lib. 3. cap. 427. fol. 872. magni imperium. S*axonum*, inquit, *principes habuere pro inſigni armorum in militaribus pugnis, pullum equinum atrum ante Wedekindi ducis baptſmum, qui Caroli Magni manibus levatus eſt honoris gratiâ, è ſacro fonte, poſt verò candidum.*

Coſmogr. lib. 3. cap. 284. Item de Dapiferis Walpurgenſibus: *ducunt*, inquit, *originem à Godhardo quodam inſigni viro, qui olim Rumeli ducis Sueviæ tempore, Conſtantini Imperatoris fidelis miniſter fuit, ab eóque donatus arce Walpurg & adiacente terra. Recepit quóque ab eodem duce clypeum cæruleo colore pictum, injectis tribus*

tribus pini coniferis & aureis glandibus &c. At quid nobis cum Munstero ? qui à suis videtur stare partibus, qui armorum originem ab Alexandri magni ætate deflexerunt. *Nam Antyrium apud Alexandrum magnum in gravibus bellis exercitatum, venisse ex Scythia,* refert, *classe, affixisséque præcipuæ navi caput bovinum unde & in hunc usque diem Ducatus,* inquit Magnopolensis, *pro insignibus habet caput bovinum, cornibus aliquando albis, postea vero à Carolo quarto aureis decoratum, imposita desuper corona aurea in memoriam antiquæ regiæ stirpis. Aciem verò navis ornavit gryphone aureo in cæruleo spacio, quo Vandalici principes in hunc usque diem pro signo utuntur.* Hæc ille. Sed qua fultus authoritate non intelligo. *Cosmogr. lib. 3. ca. 468.*

Fiat de istorum ineptiis mentio, qui tribubus Israel suos clypeos insignitos expediunt, D. nostro Salvatori *calicem cum tribus panibus aureum in clypeo Cruento* tribuunt, & Arvirago **the Kings coat-Armour.** Hollinf. p. 35. Quamobrem ingenuè fatendum erit, cultum hunc nostrum recentiorem esse, qui nec ante Caroli Magni ætatem viguisse animadvertitur. Dubitare ergo mihi videor aliquando, an Germanicum illum ritum scutorum distinguendorum, de quo Tacitus, vires accepisse censeam, vulgatúmque tum demum fieri (propter populi dignitatem) cum imperium ad Germanos venerat.

Utcúnque res se habet, mox à Caroli Magni ævo invaluisse videtur inter principes & potiores nobiles, per Germaniam, Italiam, Galliam, Hispaniam, præcipuè bella contra Saracenos tractantes, mox per alias Europæ regiones. Confluentibus enim undecúnq; in communem hostem Christianorum copiis, ne insignis multitudo confusione premaretur, discernicula necessariò adhibenda.

Quod ut fatear Carolini sæculi author nullus evicit, sed recentiorum scriptorum importunitas. Qui dum nepotum ipsis atavis, remotissimísq; majoribus accommodarint ; in occasione sunt, (ut non invento quo sistatur limine, fluvius ultra fontem exquiratur. Sic imperii clypeum, *aquilam bicipitem nigram in aureo æquore,* integræ Imperatorum seriei Cassineus tribuit. Et ut ineptiæ sub ineptiis cælarentur, ipsum hunc, quem & arma vocat,

à Cæsare gestatum fabulatur: causámque adjungit bicipitii, quod aquila aliquando inter copias armatorum in caput Cæsaris residens, duos corvos hinc atque hinc illi molestiam inferentes morte affecit. Sed & Plinii illud torquet in eandem sententiam. *Non ferè apud legiones Romanorum unquam hibernatum in castris, ubi aquilarum non fuerit jugum.* *Ex quo*, inquit, *ut opinor, adhuc hodie aquila pro armis imperii designata habet duo capita.* Hæc ille, & ut solet, satis inconditè.

Nam hoc quidam gestaminis Theodosio juniori prioribúsq; Imperatoribus ignotum fuisse non est dubium, cum in universis utriúsque Imperii gestationibus nec aquila biceps cernitur, sed ne nigra. Bicipitium enim omnes referunt ad imperii divisionem significandam. Quam tamen à novissimis seculis commentatum esse planè evincit Frederici secundi Imperatoris clypeus, inter aliorum illius ætatis principum in Ecclesia celebri Westmonasteriensi murali lapidi etiam tum incisus, & aquila quidem simplici non bicipite. Lipsius verò annotasse se ait (putat columna Antonini) duplicem Aquilam concorpoream, sicut in Imperii insignibus hodie solet cum nec adhuc duplex imperium esset. Indicari autem hac autumat è legione gemella fuisse, quoniam duæ velut aquilæ in unam sic mixtæ. Effigiem clypei prius posuimus: ubi & aquilinis capitibus coronam videas imminentem. Quæ cùm donatica sit, apertè ostendit privati hunc fuisse non imperii. Ejusmodi enim coronæ militibus dabantur ab Imperatore, non è contra.

De Francorum clypeo.

MAjori pertinacia Francorum clypeum (ac si Deo opt. max. curæ esset mortalium fastus) è cœlis Clodoveo demissum Gaguinus asserit. Authore certe nullo (nam ingènuè hoc fatetur,) sed vulgata fama. Goropius etiam è cœlis ducit, at ut omnium superet ineptias, Nochi ævo. Modestiores alii, qui licet vetustatem rei declinare nolunt, fabulam tamen linitam volunt. Clodoveum

In Clodoveo.

doveum, aiunt, miraculis cupientem regnum ſtabilire, ab eremita quodam tanquam divino monitu hunc ei clypeum feciſſe aſportari. Conſentiunt ergo Clodoveum clypeo fuiſſe inſignitum, & ut ſolet tribus liliis. Fidem rei aſtringit ipſe clypeus, qui in Abbatia Jornevallenſi etiam nunc oſtenditur, liliorum triade.

Tillet Recueil des Roys de France, part. 1.

Quod quidem fabulā plenè arguit & plane etiam Tiletto judice. Fatetur enim Carolum ſextum qui regnum iniit non ante annum millesimum tricenteſimum octogeſimum nonum, liliorū multitudine omnium primum ad triadem deduxiſſe. Priori enim Regum ſeriei à Philippo Pulchro ad Carolum ſextum, clypeum ponit ſcaturigine liliorum (quod *femé de fleurs de lis* vocant,) conſignatum. Philippo verò huic, & patri ſuo Philippo tertio liliorum decadem. Antiquiſſimus autem (quem profert) clypeus, qui eſt Philippi Auguſti in regem uncti anno milleſimo centeſimo octogeſimo (ovata ſpecie ad antiquitatis teſtimonium) lilium tantum ſingulare habet, quale & (ex filio nepotis ſui) divi Lodovici. Quæ varietas fluctuantem oſtendit etiam & recentem adhuc inſignium diſciplinam. Sed nec in præcedentium regum ornamentis clypeus uſquam exprimitur, ne inſignis quidem, ne aſymbolus. Sunt etiam quibus eſt opinio, & noſtra accedit ſententia, liliorum geſtamen à Valeſianis principibus primo introductum eſſe, Carolinis & Merovinis fuiſſe incognitum. Præter Goropium, hic acriter occurret Tillettus, oſtenſis (è monumentis vetuſtiorum principum) ſceptris, coronis, ſoliis, veſtibus liliatis. Sceptra parum moror, cum ſit iis quaſi nativus hic cultus, & ipſis Aſſyriis familiaris. *Annulum*, inquit Herodotus, *ſignatorium ſinguli geſtant, & ſceptrum affabre factum, cui ſuperſtat aut malum, aut roſa, aut lilium, aut aquila, aut aliud quidpiam: nam abſque inſigni geſtare ſceptrum nefas eſt.* Romanis quóque frequens, ne pro ſuo Gallus vindicet. Exemplum habes elegantiſſimum in numis C. Calpurnii Piſonis, etiam in Cn. Pompeii plurima apud Goltium & Urſinum. Quin & antiquorum coronis Pindarus lilia adjungit. Neme. Ode 7.

Nonnulli cuſpidem illam ſceptrorum antiquorum non pro lilio exponunt, ſed pro vomere aratrique, in agriculturæ honorem priſci reges, etiam & Sacerdotes in ſceptris utebantur. V. Pier. 468. f.

Urſin. famil. Romans

*Ἐρείρ

Εἴρειν στεφάνοις ἐλαφρὸν ἀναβάλλεο· Μοῖσά τε
Κολλᾷ χρυσὸν, ἔν τε λευκὸν ἐλέφανθ' ἁμᾶ,
Καὶ λείριον ἄνθεμον ποντίας ὑφελοῖς ἐέρσας.

Plectere coronas leviter omitte. Musa glutinat aurum, candidum & ebur, & lilium floridum à rore marino avulsum.

Extant etiam in coronis Regum Angliæ, ut è monumentis & sigillis cernuntur, cum nec suis adhuc titulis Francia accessisset, Henrici secundi, Richardi primi, Johannis, Henrici tertii, &c. Cætera verò, quæ Tilettus profert, habeo suspecta, ne antiquitatem quam loquatur, mentiantur. Imaginem enim Caroli Magni, quæ præ reliquis antiquissima est, paludamento liliato, recentioris ævi olere deprehendimus. Globus enim cruciger auro cinctus quem de more juniorum principum leva sustinet, Caroli seculo incognitus fuit. Primus enim hunc invenit Benedictus Papa, & anno Domini millesimo duodecimo, qui post Carolum Magnum est centesimus nonagesimus septimus, Henrico Imperatori Romam venienti documento dedit, ne mundo aliter imperaret, quam ut ipse vivificæ crucis vexillo dignus tueri videretur. Acceptum Henricus Imperator statim misit Cluniacensi monasterio conservandum, quod nec fundamentum habuit ante annos pene centum post mortem Caroli; Author mihi est Glaber Rodulphus illius ævi scripto. Sed corruptus ei locus quoad temporis rationem techna eadem in imagine Caroli Calvi, obiit anno gratiæ septingétesimo septuagesimo octavo. Vestis insuper talaris, quam Dalmaticam vocant, effigiem Caroli Magni accingens, recentioris ævi commentum prodit. Francis enim exosam adhuc Carolus Calvus, Græco cultui inhians, non sine magna suorum offensione, ut Sigebertus habet, primus induxit, anno octingentesimo septuagesimo sexto. Ex quo & cæteræ omnes regum icones quas Tillettus profert ante Carolum Calvum fictitiæ vetustatis planè arguuntur: nam & illis idem vestimentum is induxit. Monumentum insuper Caroli Simplicis solium exhibens liliis interstinctum statim à morte ejus editum non opinor, cum & è regno eje-ctus,

Histor. lib. 2. cap. ult.

ctus, & in carcerem detrusus miser & contemptus moreretur. Quærendum igitur, unde recentior hic cultus in antiquorum monumentis? Legimus certè Divum Ludovicum majorum suorum tumulos instaurasse & ornasse: quod & alios alias fecisse, quidni existimemus. Néque enim me, semel torsit hoc deceptionis genus. Tradunt authores Ecclesiam cathedralem Norwicensem ab Herberto præsule Willielmi junioris ævo (hoc est ante quingentos annos) fuisse conditam. Cum igitur in fundamentis ejus clypeos aliquot insignitos perspexissem, in diversas quidem sententias agebar, quid de armorum antiquitate statuendum esset. Tandem verò me eximit Nevelli liber, referens partem illam diu collabentem sub Henrici sexti principatu noviter restauratum esse. Hæc ad cautelam, redeo unde sum digressus.

Liliorum insuper antiquitatem ipsa impedit quam authores tribuunt Francorum regibus, insignium varietas. Aliis enim *tres busones nigros in spatio aureo*, Aliis *tres coro nas rubras in argenteo clypeo*, Aliis *tres monoides*, id est, *cresentes lunulas*, Aliis *leonem erectum, aquilam cauda sustinentem*, Aliis *leonem sine aquila*. Quæ singula singulorum principum gestamina fuisse videntur, dum insignium habitus personalis, adhuc esset non gentilis, non perpetuus. Fortè eodem modo quo hodie solent emblemata. Sicuti Franciscus primus Rex Francorum Salamandram tulit, Henricus filius ejus crescentem lunam. Henricus Rex Angliæ septimus vaccam.

Urbanus quartus contulit Carolo fratri regis Francorum, regnum Siciliæ, & ex tunc reges Siculorum gestare ceperunt arma regis Franciæ anno milesimò ducentesimo & sexagesimo.

Leo verò, quem diximus ad insignia pertineat militaria, qualem Franci dicuntur habuisse antequam Germania sunt egressi. Sed de his satis. Et quoad busones, sic ipsa lilia olim pingebant imperiti, ut ab imperitis busones potiùs habentur quam lillia.

Ps

De clypeo regio Scotorum.

LEonem more Scotico erectum Heningius Bruto appingit, Britannorum protoplasto: ac si Scotici Reges generis istud testimonium depulissent. Narrationem autem de Bruto planè excindit Sibyllæ illud, nam Erithreæ ascribitur. *In Gallis auro locupletibus atque Britannis, multo resonabit sanguine plenus.*

Quod si adulterinum non fuerit apertè indicat Brittannorum nomen nostratibus inditum, cum ne Bruti pater natus esset. Sin reum arguam per suspectum, ipsi Scoti hanc rejiciunt parentelam. Leoni igitur aliud quærendum est initium,nec recens tamen,si Buchanano fides. Nam his regibus hunc opponit Achaium præcedentibus, quem & Achaium peribolo liliato circumscripsisse ait, in memoriam fœderis cum Carolo Magno pacti adversus Anglos; illud innuendo, Leonem Scoticum Gallorum ope conjunctum fore. Tuo hoc judicio linquimus, prælectis quæ de Francorum liliis ante scripsimus. Verisimilius autem mihi videtur Scotiæ regem hoc gestaminis sibi accivisse, cum & cæteri vicini principes idem susceperint. Munsterus refert Belgicos principes annũ circiter Domini millesimum centesimum septuagesimum septimum, hoc est, ætate Henrici secundi regis Angliæ, novam expeditionem parentes in Syriam, leonum gestamina suscepisse; Et reges Angliæ Henricum vel Richardum idem tum fecisse persuasum habeo, cum & in eandem militiam conscripti essent crucis candidati, & leonina gestatio nusquam antea apud reges Angliæ sit reperta.

Nostrates, postquam in Angliam penetrasset Willielmus primus, hunc armorum cultum à Normannis videntur accepisse. Nec confestim vulgaris evasit, quod soli potiebantur qui in acie consisterent, aliis, quantæcunque nobilitatis, nihil prius insignium expetentibus. Hinc multis nec ignobilibus familiis sua defuere insignia, etiam usque Henrici sexti ætatem, ut videre est in Hastingiarum cum Ruthino Barone litium formulis, in quas juratus quidam

dam

dam è ſtirpe nobili, reſpondit nihil ſibi inſignium acciđiſſe, quia nec ipſe, nec majores ſui in bellum unquam deſcendiſſent. Novo autem ſæculo, nova conſuetudo. Et in Hybernia (quæ antiquioris Angliæ imago eſt) plurimi habentur nobiles è primariis familiis, etiam nunc dierum aſymboli. Sed me vereor his multos acriter provocare, qui dum ſuam è vetuſtatis faucibus nobilitatem eruunt, arma quóque ſua eodem ſenio laborare, Normannorúmque imperium (neſcio quót ætatibus) ſuperare, contenderunt. Erroris proferunt authores, obſoleta quædam ſepulchra ſigilláque clypeis gentilitiis inſtructa. Repetunt præterea, Danicorum, Anglo—Saxonum, Britannorúmque regum arma abſoluta, ſpetioſa ſerie paſſim edita. Commentum planè omnino otioſum, aut veterum Heraldorum, aut quod fortè magis arrideat, monachorum. Qui (ut hiſtriones & pictores ſoleant) antiquorum cultus pro ætatis ſuæ ritu effingentes, clypeos item inſtructiſſimos cuíque addiderunt. Hinc Bruto illi (quem vocant) primo Britannorum Regi, cùm Dianæ opem imploraſſe fertur, divæ ſimulachrum aureum æquore viridi inſtituerunt. Arthuro olim invictiſſimo, quod regna plurima Britannico ſubegiſſet, clypeum crearunt cyaneum ſubactorum regum coronis (ut in perpetuum triumphum ducerentur) præfulgentem. Simili artificio orbicularis menſæ equitibus (ſi qui eſſent) Saxoniciſque noſtris principibus arma ementiti ſunt. Joſuæ, Davidi, Salomoni, & (ne tanta dementia uſpiam ſiſteretur,) ipſi Salvatori. Signa autem proculdubio militaria, quæ in acie ordines ſequerentur, vel regibus noſtris veterrimis defuiſſe non eſt cogitandum. Hoc evicit militaris ipſa neceſſitas, etiam Bedæ authoritas. Sed extant (audio) Saxonicorum regum arma, antiquo opere: clypeus cyaneus cruce florida quínque inter apodes ex auro. Saxonûm revera hunc nulli erexit antiquitas, quin divo (quem vocant) Edwardo eorum ultimo. Cui nec ſua negabo arma, cum is in Normannia diu verſaretur, primúmque Willielmum Normanniæ Ducem, conſanguinitate moribus, conſortio, neceſſitudine conjunctiſſimum ſibi haberet: ex Normannia reverſus, cultum Gallicum (ut Anglo-

rum ingenium est) forsan trajiceret. Veruntamen & hic in suspicionem veniant fallaces isti, utpote scutum illud ex argenteis ejus numis effinxisse. Habent enim numi sui inter aves quatuor bacillos totidem se invicem instar crucis dissecantes, ut ex subjecta icone.

Alites autem vides non apodes sed antipodes esse. Et adjungam, nusquam locorum Edwardi ævum referentium (si omnem antiquitatem, templa, castra, monumenta, rudera perlustraveris) reperiri credo, néque arma ista, nec armorum quidpiam. Certè ejus tempestatis reliquiæ, ne simplicis scuti (quam unquam viderim etiam datâ operâ) effigiem admittunt. Ne numi quidem, nè illustrium Saxonum tumuli elegantes, nè ipsius Edwardi sigillum regium, nè sepulchrum ejus sumptu magnifico, magistráque manu denuo restauratum. Fortè hoc idem alius affirmaverit de ætatibus Willielmi primi, & Rufi, sed nos id modestiùs & abstinenter.

Præterea scutiferæ illæ statuæ, cruribus instar crucis dispositis, quas ex sepulchris cernimus antiquorum, vulgóque sacrum antiquitatis fastigium habentur possidere, Willielmi primi nec æquales exeunt, nec vicinæ subsequuntur. Eorum enim cùm sint qui sub crucis symbolo in sacri belli aleam se conjecerant: palam est illam militiam omnium primò à Gallis tractari annis ultra sexaginta post ingressum Normannorum, ab Anglis autem, non ante Richardi primi regimen. Sed & recentiores plerúmque depræhenduntur nec ætatem Henrici tertii vincere, sæpiùs ne Edwardi primi.

Sigilla verò insignita priscorum chartis dati expertibus inhærentia, ab accessu Willielmi primi superantur omnia. Nam in instrumentis Anglo-Saxonum, fidei firmamentum

tum ex crucibus ſtetit ſubſignatis, quandóque aureis pro firmatis dignitate. Hujus generis in jurium voluminibus habetur id Edwini regis Abingtonienſi abbati aſylum conſtituens. Et apud Ingulſum Saxonem varia alia ſunt exempla, qui & ſigillorum uſum à Normannis aſſerit introductum. Sed Edwardo tamen Confeſſori ſuum fuit ſigillum, quod & ipſi vidimus apud Camdenum noſtrum. Quin & Edgaro Anglo—Saxoni, ut Rameſienſis hiſtoria atteſtatur, ſicuti & Dunſtano Archiepiſcopo Cantuariæ, & nonnullis regni optimatibus. Popularia verò tum demum fiunt ſigilla, cum Normanni ſint ingreſſi. Clypeos verò inſignitos accepiſſe non videntur ante Richardi primi ævum, ut ex ipſis regiis in proximo capite fuerit manifeſtum. Datorum autem inſcriptiones in chartis & civilibus inſtrumentis primum acceſſere ſub Henrici tertii ætate. In regiis & Eccleſiaſticis quandóque ſub ipſis Saxonibus deprehenduntur.

Quin & ipſa familiarum cognomina à Normannis ſunt noſtratibus inchoata: prioribus (Græcorum more) ſimplici appellatione contentis. Quod è Chronicis paſſim obſerves, & exinde quam difficilis ſit ſub iis ſæculis familiarum derivatio.

De regiis Anglorum inſignibus.

SEd ut auguſtior his ſit fides, ipſa regni inſignia intueamur. Authoribus cum in more tum in vitio eſſe ſolet, dum gentium ſuarum antiquitates ornamentáq; excolunt, nec mediis hærere, ſed nec humanis initiis.

Gaguinus aſſerit Francorum lilia è cœlis eſſe dimiſſa, annum circiter Gratiæ quingenteſimum: Goropius quóque inde repetit ſed Nochi ævo. *In Clodov.*

Hieronymus Blancas narrat Garſiam Eximinum primum regem Suprarbienſium, cum exercitus graviſſimè laboraret (ſub anno Domini 724.) in aere vidiſſe crucem rubeum ſuper viridem quercum aureo veluti in clypeo poſitam, quod & ſibi & regno inſigne addicavit. *Aragon. rer. comment.*

Arago. rer. cõment. & Indices rer. ab Arag. gest.

Inigo item Aristæ 5. Suprarbiensium regi Mauros debellanti, crucem argenteam cuspidatam in angulo dextro cyanei scuti apparuisse tradit, fieríque eam tum regium insigne.

De reb. Hisp. lib. 8.

Petro tertio regi Aragonum Sanctus Georgius, ut Lucius Marineus Siculus author est, niveis armis & cruce flammea in pictore indutus victoriam contra Mauros memorabilem præstitit. Unde & rex ille Georgianum scutum, quod Angli vindicamus, Aragoniæ regno instituit, injectis quatuor Maurorum principum capitibus eo prælio quod sub anno 1096. initum est, occisorum.

In Olisiponis descrip.

Portugalliæ quóque clypeum non sine miraculo editum Damianus à Goes attestatur.

Angl hist. lib. 9. fine.

De regiis Anglorum insignibus nihil adfero non humanum; nec his originem quæro ultra principes Normannicos, sed nec pariter. Polydorus tamen Virgilius, Willielmo, quem vocant, conquestori, *tres leones accommodat, jubatos aureos in clypeo rubeo. Sed & tribus etiam liliis* (ut hodie solet) *commixtos*: oblitus lilia ab Edwardo tertio, accedente jam Galliâ, fuisse annexa. Vides ut & viri ipsi docti in errores procedant: meos igitur mihi cede.

Cassineus etiam, quod & alii, asserit Carolum magnum, institutis à se Paribus Franciæ, armorum insignia singulis destinasse.

Normanniæ Comiti *leones binos aureos in clypeo rubeo*. Quo & magnum illum Willielmum, succedentésque Reges ad Henricum secundum usos fuisse. Henricum verò, cum & Andagaviæ Comes esset, haberétque ille comitatus leonem insigne: translato leone illo in Angliacum clypeum, tres deinceps leones pro insignibus regni Angliæ detulisse.

Boswellus autem, nescio qua fretus authoritate, Willielmum istum Angliam invadentem aream gestasse scribit sex repagulorum argenteam & cyaneam; iísque brevi neglectis leones illos binos, leopardos vocat, accepisse. Horum ego nihil omnium inveni: & qua fide nititur quod de Carolo asserit Cassineus, Paradinum video alióſque dubitare.

Ad

Ad sigilla & nummos me converto. In sigillis Willielmi primi, tum & filiorum suorum Willielmi Rufi & Henrici primi, etiam & Stephani, & Henrici secundi, reges ipsi omnes loricati instituuntur. Clypeos item ferentes ovatos sursum, fastigiatos deorsum, sed aversos, dempto Stephani, nec quid insignium admittentes. Flamulas autem ab hastarum summitatibus omnes ferunt præter Henricos primum & secundum, qui gladium stringunt, penitas bilingues, & (quod in Stephani præcipuè cernitur) cruce forte insignes. Quas & supra humeros inclinatas dextris tenent. Stephani quoque numi hoc ipsum indicant. Srephani autem clypeus manifestus est, purus & sine symbolo. Quod & magnam mihi dubitationem injecit, an tum scuta pingerentur. Nam, qui sequitur, Richardus primus ad sacrum bellum se accingens, omnium primus clypeum habet insignem, ac si id decoris, quod in ea militia usitatius esset, propter evitandas populorum confusiones, apud Anglos prius non claruisset. Sed leone tum ille solitario & erecto non gradario. Sigillo autem suo, sive per naufragium Cyprium, sive per captivitatem Austriacam, in aliena potestate, ut suis utar verbis, constituto, novum curat conficiendum, quod etiam, ne falsariis locus esset, à priore discreparet. Illic demum, nec antiquius usquam, tres leones vidimus. Quibus per Johannem regem, Henricum tertium, Edwardos primum & secundum ad Edwardum tertium traductis, Francici ille regni clypeum, cujus materno jure hæres salutatur, Angliaco immiscuit, concessa huic quadra in scuto potiori: quia, ut quidam volunt, leones nostros ad ducatum alias pertinuisse ferebantur, lilia semper ad regnum. Sed Edwardo antiquius aliud fuisse non est dubium. Nam Raimundus Barcinoniæ comes, qui priori ævo Petronillam regis Aragoniæ filiam & hæredem duxerat, Comitatus sui insignia (quæ hucúsque Aragoniæ regno addicuntur) loco primo detulit: uxoria verò illa regia in secundo. Edwardus igitur morem gessisse videtur occasioni: Franciámque ingrediens, regem se Franciæ sic apertiùs indicasse. Quin & Belgas, quorum ope maximè nitebatur inclinatiores sibi reddidisse sedatíque animi.

Sed ideò forte quod in sacram militiam accingerentur, quod & Armoricanus suadet sic Hen. 2. filium ejus Ric decantans Philipp. lib. 3. fol. 255. Nec minus Anglorũ zelo rex motus eodem Richardusque comes vexillo se crucis armant.

Rog. Hovend. Annal. part 1. f. 690. & part. poster. fol. 746. In diplomate hic inferius expresso.

Indices rerum ab Aragon. reg. gesta lib. 1. fol. 46. sub Anno Dom. 1137.

Belgæ

Belgæ enim in fidem regum Franciæ juramento stringebantur. Anglum verò sequi viderentur si leones stationem primam, in signis militaribus occuparent. Signa enim & vexilla ejus esse dicimus, cujus prima sunt in iis symbola. Quod & in Comitiis Parlamentariis Edwardi tertii decimo quarto, nonnihil hæsitationis attulit.

Adhuc de insignibus Richardi regis, & illius sæculi.

SEd ad Ricardum me revocat & detinet Willielmus Brito Armoricanus ejusdem ætatis poeta, qui ei adhuc Pictaviæ Comiti, & vivente jam patre, clypeum non solum insignem facit sed leonum pluralitate. Sic enim statuit Barrensem heroem de eloquutum,

> ———— *Rictus agnosco leonum*
> *Illius in clypeo.*

Leonum, inquit, numero multitudinis. Sanè contra fidem oculati scriptoris, qualem se præbet, temerè non veniam: sed nec contra sigilli regii quo nihil esset inter mortales augustius. Quid ergo? num privatus leonem triplicem deportavit, rex factus unicum, deinceps quóque triplicem? Mallem certè in declinante scuti latere, quod sigillum exhibet leonem alium intelligere, ut sic duo dimicantes videantur: vel (quod magis placeat) Armoricanum juveni tribuisse cultum illum quem florente ætate maximè usum fuisse regem conspexerat. Sed nec iis sæculis insolita fuit insigniorum variatio, cum apud privatos, tum apud ipsos reges. Crebra habes exempla in regiis Hispanorum clypeis. Quin & in ipsis regum Francorum, aliis lilium unicum, aliis liliorum scaturiginem; aliis triadem præferentibus: quod & armorum disciplinam, sub infantiam, jam esse non leviter redarguit. Illud quóque innuere videtur Richardum inter Angliæ reges primum usum fuisse leonino gestamine, quod ei præ cæteris cognomen inderetur Cor leonis à pictura clypei, (ni vana conje-

ctura)

ctura) derivatum. Nam è clypeis & armaturis nomina sæpe acceperunt tum antiqui, tum recentiores. Glaucus Minois filius ab ansa clypei quam Græci λάβην vocant, Labicus dictus est, unde Virgilius,

——————*Picti scuta Labici.* Æneid.7.

Itáque cum de gente sua testimonium quæreretur, ostendit, inquit Servius, scutum militare à quo ipse Labicus dictus est, & ex eo populi. Nam & populi quóque nomina sua ita alias consequuti sunt. Sic à galearum sylis, Sylæ. In eundem Æneid. locum.

Et Richardi ævo etiam hoc in usu. Nam & sui ipsius familiæ à planta genestæ qua usa est in apice galearum, ut in sigillo suo novo videas, Plantaganistæ nomen relinquebatur. Sic & Guillielmo Comiti, qui Richardi signa sequutus est, Hirundelæ nomen inditum est, quod Hirundines clypeo gestavit, celeritatis symbolum: de quo etiam Armoricanus Philippidos, lib. 3,

Ut Comes erectâ Guilielmus comminus hastâ
Vidit Hirundelæ, velocior alite quæ dat
Hoc agnomen ei, fert cujus in ægide signum.

Nihil autem ut sileam, Merlinus Ambrosius in Historia regum, Henricum primum nominat leonem justitiæ, quod ad clypei symbolum nonnulli fortè trahant: cum per regem ferarum hominum regem designavit, quem pastorem quóq; ferarum appellat, & custodem nemorum. Hovend. Annal.pa. poster. fol. 610.

¶. Sed & Hovendeni locus innuit fuisse apud Anglos regalia insignia ante Richardum primum. Nam in ipsa coronationis ejus pompa hæc educit, ac si tum nota & usitata. *Deinde*, inquit, *veniebant sex Comites & totidem Barones portantes in humeris suis unum scaccarium magnum valde, super quod posita erant regalia insignia & vestes.* Hoc idem Mathæus Paris. Quod de insignibus militaribus, si non armorum intelligendum censeo: cùm cætera regni insignia, utpote regium pileum, calcaria, sceptrum crucigerum, virgam columbinam, tres gladios, & coronam regiam, Annal. par. poster. fol. 656.

regiam, omnia ex auro, ab aliis delata esse retulerit. Adducor etiam ut credam fuisse apud nostrates clypeorum insignia ante Richardum primum, quod in antiquissimo sacrorum aliquot bibliorum M. S. (per στίχοις distinctum antiquo illo more, cujus Suidas meminit, ut sic majorem vetustatem præferat:) clypei duo visuntur, qui ab orbiculari summitate in angustum turbinem deducti, insignes extant, hic pisce erecto in æquore viridi, ille leone etiam erecto ut in Richardi clypeo, in rubro spacio. Piscis & leonis color, sive argenteus fuit, sive aureus, ita jam squalet, ut ne percipi potest, sed Richardi ævum hæc scuti forma sine controversia excedit, ut postea ostendemus. Vides quid de regiis ipsis insignibus fuerit statuendum. Arguo igitur & in suspicionē voco quotquot præferuntur genealogiæ insignitos, sub primo Normannorum ævo clypeos exhibentes: cum forte ne in ipsis regiis satis id consultè fiat ante Richardum primum, ut superiùs admonuimus.

Quomodo arma primò propagantur in Anglia.

CUm in Angliam, uti jam diximus, ingressus esset armorum decor, è majorum nobilium scutis, in minorum transire paulatim cæpit. Anglorum, ut aliarum gentium, mos antiquus fuit, clientibus suis ob subsidium in bello impendendum, agros & prædia dispartiri. Unà his ex insignibus suis, vel à rege, vel pro arbitrio acceptis, aliquid tradere ad clientelarem notitiam, ut multis exemplis compertum est. Hinc in Cestriæ comitatu, tot nobiles fasciculis frumentariis insigniti, à fasciculis illis Comitum Cestriæ deductis. qui *tribus* utebantur *aureis in æquore cyaneo.* Vel si placeat Norfolciensium nostrorum clypeos aliquot, primariæ, ut perhibentur, vetustatis, intueri, ex iis aliorum antiquitatem ortúmque edifcas.

Calthorpi, Warreniæ procerum munere quatuor militum feodis aucti in Fulmerston & Burnham, *Warreniorum clypeum auro & cyaneo tessellatum, armelina fascia deferebant.*

Heveninghami

Heveninghami, è Verorum, Oxoniæ comitum, clientela, *herile ſcutum, limbo nigro circumdant, argenteis pectinibus affixo.*

Sharneburni, (cujus familiæ radix Edwinus cum Canuto rege Danorum Angliam ingreſſus eſt) à Willielmo de Albeney, hereditatem ſuam de Sharnebourne, quam illis eriperat, recipientes, Albeneiorum *clypeum rubrum aureo leone erecto inſignem acceperunt, adjecto pro diſcriminali, angulo armelino.*

Simili modo, Feltoni adepti dimidium ſcodi militis in Lucham ex dono Domini le Strange limitanei proceris, Domini clypeo inſigniuntur. Notandum autem eſt, frugiferos illos Ceſtriæ Comites, Bohumos dictos, Bigodos, Warrenios, Veros, Albencios, Leſtrangos è Normannorum proſapia fuiſſe, & ſub Regum Anglo—Normannorum imperio floruiſſe.

Clientes hos, ſuis quaſi armis inſtructos, armigeros ſuos fortè vocant. Vide Girald. Cambr. in itin. Camb. ca. 12. pag. 851. ubi Giraldus is militũ feoda cum armis ſuis, ſuis armigeris dediſſe.

Morem autem hunc ſuſtuliſſe videtur decretum illud anno decimo octavo Edwardi primi, quod inſcribitur, *Quia emptores terrarum.* Eo enim prohibitum fuit, ne quis terras aut prædia amplius diſponeret de ſeipſo tenenda, verùm de ſuperiori (ut vocant) domino feudi.

Poſtea tamen nonnulli qui in magnatum obſequium ſe tradiderunt, è Patronorum ſymbolis ſua etiam vel ſortiti ſunt, vel auxerunt, ut quatuor illi armigeri Audlæi Baronis ſub Edwardo tertio.

Nec crediderim Peytonorum familiam celebrem & antiquam agro Suffolcienci *ſymbolum ſuum zebellinum cruce imbricata aurea*, aliunde fabricatam, quam ex Uffordorum clypeo, regiunculæ comitum *penticono argenteo priori quartæ ad differentiam aſcripto.*

Et ne cui diſpliceat hæc inſigniendi formula, teſtor apud Anglos, nos non deprehendiſſe antiquiorem, & in fidei partes voco Phæbum noſtrum, & antiquitatis lumen Willielmum Camdenum, nunc Clarentii titulo decoratum.

Insignium collatio & differentia.

Differunt inter se insignia vel à materia qua fiunt & insistunt, vel ex modo quo describuntur, vel ex munere cui instituuntur, vel ex lege, quâ latoribus conferuntur.

Quoad materiam & modum, Iliaca in ipso armorum metallo vel sculpebantur vel eminebant, nec in clypeis solùm, sed thoracibus, baltheis galeis etiam singula in singulis. Sic in Agamemnonis clypeo, Gorgonis caput semitæ & umbones. In thorace semitæ item sed & dracones, in galeæ cristis anuli. Nec symbolorum situs destinatus, nec colorum arearúmve observatio. At & multiplex sæpe argumentum, & per omnem clypei superficiem deductum, quod Græci postea in umbonem contraxere, neglectis thoracum insignibus.

Homer. Iliad. 11.

Romana insignia tantùm in clypeis reperiuntur, qui corio obducti argumentis pingebantur satis brevibus, colore etiam & situ immutabiles. Quoad munus, heroica, & multitudinis erant, & totius aciei & privatorum, sed hoc hominum non familiarium. Romana tantùm multitudinis, Hodierna tantùm singulorum, at non hominum solùm, sed & familiarum, societatum, & dignitatum. In recentioribus enim militiis gregariis militibus commune aliquod clypei insigne, ut Romanis heroicis, non fuit inditum.

Quatenus autem ad legem qua latoribus conferebantur omnia insignium genera, par aliâs fuisse videtur. Nam cum singula præmia essent militaria, nulla cedebantur haud emeritis. Id in heroicis diximus, in Imperatoriis etiam tenuisse asserit cum Turnebo Stewechius, qui de his locutus, ait, *milites Romanos primo anno scutum gestasse sine omni argumento, & insigni, candidum,* inducto Virgilii illo,

——————*Parmâq; inglorius alba,*

ac

ac si ille ritus antiquus usque ad juniorem principum ætatem perdurasset, Authores alios non habeo, perspicuum autem id è Polybio & Livio est, Tyrones nec clypeos gestasse nec scuta, sed parmam, quæ an ea militia pingebatur ut clypei & scuta solerent, non habeo compertum. Scutum autem & clypeus ex arbitrio latoris non pingebatur, sed à FABRICATORIBUS clypeorum, jubente principe vel magistratu. Is autem in omni ætate insignium armorúmque honos fuit, ut non nisi liberis competerent, ut alibi etiam diximus, cum nec apud Græcos antiquos, & Romanos, tum nec nostris quidem majoribus, unde in legibus alii plecti jubentur amissione scuti libertatis, quod idem esse intelligo ac si in servitutem essent adjudicati, dempto enim ex juris sententia rei alicujus aut muneris symbolo, ademi res ipsa videtur cujus hoc symbolum fuerit. Ideóque certum omnibus judicium sit liberos hos esse, quicúnque olim scuta atque arma deferebant, & perinde qui ad munia militaria vel legum, prædiorumve ratione obligabantur.

Conclusio.

MOderna igitur insignia, tum propter rei similitudinem, tum propter instituti finem & rationem, cum prioribus illis ita videntur conjuncta: ut vel eadem prorsus, plus quam olim absoluta, vel ex iisdem, tanquam prolem posthumam, suscitata dixeres. Præcipuum enim discrimen in perfectione si tum est, adeo ut ab antiquis inveniri, à posteris videantur restaurari perficique, ut artes omnes. Hinc fit, ut non solum hallucinati multi historici, sed & eruditi quidam ipsi, dum prima ad postera diffundunt: utráq; invicem connectunt & confundunt.

De rebus insignitis, ac primum de scutis in genere.

ES, quibus adesse solebant, tum antiquorum tum recentium insignia, eædem erant; arma, vexilla, vela, vestes, & hujusmodi.

Arma aderant præcipuè scutis, galeis, thoracibus, sed scutis potissimum: quibus magna differentia ex nomine, materia, forma, & munere. E corio, olim omnia, quod & nomen fecit, nam σκῦτος corium dicitur. Forma multiplex, etiam galearū, ut horrendam belli faciem præberet, quod Dictys Cretensis asserit lib. 4. Munera diversa pro imperantium & locorum varietate, hæc equitum, illa peditum, quædā tyrocinii, quædam armatorum, seu hastatorum, quædam præstantiorum militum (hanc primam classem, illam secundam, tertiam infimam vocant) quædam aliis usibus imperata.

Scutum libertatis symbolum est, ferre liberorum fuit, nam servis vetitum, uti & arma omnia, ex vetustissima legis militaris consuetudine, unde id Virgilii,

———*Vetitisque ad Trojam miserat armis.*

Mos cùm apud Romanos & ubique penè gentium, tum apud Anglos antiquos invaluisse videtur, aliis plecti jussis amissione scuti libertatis. Et quia præcipuus honor militaris in scuto stetit, militibus dabatur virtutis præmium, novúmque ipsum Imperatorem clypeo de more elatum salutabant. Hinc ornare & fovere scutum, laudatissimum studium, reliquisse præcipuum flagitium. Quamobrem,

rem, cum omnes ex eadem cohorte, eodem ſymbolo fungerentur, in averſo ſcuto nomen cujúſque inſcripſerunt, ut de lateris loco, ignavia, fortitudine conſtaret. Sed de ſcutis ſigillatim.

Sub infimam claſſem, quam tyrocinii vocant, militabant natu minimi, & exiguæ fortunæ adoleſcentes, tyrones, & velites, quorum cinctus enſis fuit, haſta, & parma. Galeam, loricam, ocreas non induebant.

PArma tyrocinii ſcutum fuit rotundum, unde & nomen (inquit Varro:) *quod à medio in omnes partes par eſſet.* Sed & Græcis πάρμα *Breviori equites utebantur*: *Livius. Latiori pedites* (inquit Polybius) diametro tripedali; Ovidius cavam facit, Suidas loream; Statius nonnunquam auream. Abraſam, puram candidam, tyronibus dari antè docuimus, & cauſam ex Servii ſententia: Inſignem oſtendit Silius,

Ductor Groſphus erat, cujus cælata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monumenta vetuſtæ.

Secunda claſſe merebant probatiores milites haſtati nuncupati, quibus armaturam Romani annuebant virtutis præmium. Armatura autem primùm fuit ſcutum.

De Scuto.

S*Cutum genus eſt, & generis membrum. A januæ ſimilitudine Græcis* θυρεὸς, *forma quadrangula, è tabulis & velis conglutinatum, corio obductum*: *Latitudo in ſuperficie curva, pedes duo cum dimidio. Longitudo pedes quatuor, ſin majus, palmo amplius. Supra & infra, lamina ferrea, medio conchâ ferreâ munitum.* Sic Polybius, & Virgilius,

——— *Scutis protecti corpora longis.*

Necnon recentius in uſu. Nam apud Nicetam Coniatem, legeris Euſtatium Macedonem ſingulari certamine contra Con-

Constantinum Armenium stetisse scuto Crucigero, ad longitudinem hominis.

Scuti forma Romæ è lapidibus videtur fulmine insigniti, quod legionis fulminatricis argumentum fuisse Dio ostendit in Marco Antonio. Hoc autem peditum fuit, sed breviori equites aliâs utebantur, ut Virgilius de Volscentis,

Æn. 9. ———*Tercentum scutati omnes.*

De clypeis.

IN prima classe constitêre spectatissimi milites, principes appellati, exacto jam ætatis anno trigesimo quinto, ut maturæ essent strenuitatis, honoris symbolum clypeos acceperunt. *His* (inquit Livius) *imperata galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære.*

Clypei nomen belli tessera, nec apud milites solum, sed ipsos etiam grammaticos aliis per I. clipeum, aliis per V. clupeum scribentibus. Differentiam quóque ex genere conficiunt, neutro imaginem, virili scutum significare. In hoc autem plerúnque excurrunt, ut clipeus per I. arma, per V. aut Y. imaginem notet. Qua Plinii intervenit authoritas cum dixerit, Lib. 35. c. 3. *Scutis, qualibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines: unde & nomen habuere clypeorum, non, ut perversa grammaticorum subtilitas voluit, à cluendo.* Is igitur clypeum ἀπὸ τῦ γλυφεῖν à sculpendo deduxit, ut dicatur clypeus quasi γλύπτος, id est, sculptus g. in c. mutata. Non ut Servius ἀπὸ τῦ κλέπτειν, vel καλύπτειν ab occultando & celando, quod corpus celet. *Clypeum invenerunt* (ait Plinius) *Proetus & Acrisis inter se bellantes, sive Chalcas Athamantis filius.*

Solius autem peditis erat, & ex ære vel metallo. Sed Iliacis temporibus ex multis orbibus ferri, æris, corij. Ut Virgilius Æn. x.

———*At clypeum tot ferri terga, tot æris*
Cum pellis toties obeat circumdata tauri.

Orbium

Orbium numerus pro geſtantium robore, Achillis denarius, Aiacis ſeptenarius, ut Ovid.

————*clypei dominus ſeptemplicis Aiax.*

Cavus fuit & orbicularis formæ, ideo Græcis ἀσπίδα & Homerus πάντοσ᾽ ἴσην ab omni parte æqualem dixit. Et Virgilius expreſſit, Æn. 3.

Argolici clypei aut Phœbeiæ lampadis inſtar.

Optimus, Æliano teſte, *fuit Macedonicus ex ære non admodum cavus, diametro octo palmarum, id eſt, bipedali.* De inſtruend. acieb. cap. 12.

Trojani autem clypei ad menſuram hominis acceſſere, & deſtinatis baltheis ad geſtantium terga ſuſpenſi, cervicem & talos verberabant. Quod Peripheti Hectorem fugienti in occaſione mortis fuit, dum offenſo in ora clypei pedes reſupinus ſternitur. Ideo Homerus Agamemnonis clypeum ἀμφιβρότην vocat, id eſt, *hominem undecúnq; circundantem.*

De clypeo ovato ſeu triumphali.

INferioribus ſæculis clypeus ad ovatam ſpeciem redigebatur, ut videre eſt in columnis Trajani & Antonini, aliiſque monumentis. Qualis autem in Trajani habetur, Lipſius exhibet. Roſinus *inæqualiter rotundum* vocat. A triumphantibus, unà cum thorace, clamide, biníſque galeis, altera criſtata, ſine criſtis altera in tropheis ſuis (ut apud Gamuccium videas) inſtrui ſolitus eſt.

De

De scutis extra classem, ac primum de Ancyle.

Extra classem sunt ancilia, peltæ, gerræ, &c. Sed ancile inter peltas censet Plutarchus, cum peltam sacram & cœlestem vocet.

In Numa. *Ancilia*, inquit Plutarchus, *ex figura vocant, néq; enim circulus est, néque peltæ orbem, sed habent incisuram lineæ tortuosæ, cujus reflexi sæpius apices, recurrentésque continenter in se mutuo ἀγκύλην, id est, curvam figuram reddunt.* Lucidiùs Festus, *Ancyle scutum breve*, inquit, *quod ideo sic appellatum est, quia ex utrôque latere erat recisum, ut summum infimúmque ejus latiùs medio pateret.* Et Ovidius Fast. 3.

Idq; ancyle vocant, quod ab omni parte recisum;
Quémque notes oculis, angulus omnis abest.

Formam habes, sed expressiùs apud Fulvium Ursinum, & Johannem Rosinum, è numis æreis Antonini Pii, unde nostram hanc descripsimus.

Plutarch. in Numa. Fest. lib. 11. Ovid. Fast. 3. Materia ex ære, sed Nonius scutum grande facit, Festus breve. Salutis symbolum inde ductum, quod octavo Numæ anno, grassante per Italiam, ipsámque urbem pestilentia, hoc è cœlis cecidisse ferunt, & salutem pariter urbi immissam esse. Hinc in religionem venit, & Saliorum solennitatibus circumferri.

At

At ancyle ante Numæ tempora Pico rege inter regni insignia, si Virgilio fides,

——— *levâque ancyle gerebat.*

De pelta.

PEltarum species varia & sine umbone. Græcis (si Plutarchum intellexerim in Numa) orbicularis. Sed notissima est Amasonica illa, quam à lunari similitudine lunatam & falcatam vocant. Virgilius,

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthysilea furens.

Et Bartholinus,

Crudam falcatis propellit Amazona peltis.

Nam Amazonum arma erant, & Thermodontis fluvii accolarum, unde Silius *Thermodontiacas* vocat. Lib.2.

Materia ex ære, sic Virgilius,

——— *Æratæ micant peltæ.* Æn.7.

Forma in Octaviorum clypeo aliásque in Notitia imperii, sed accuratiùs à Pierio datur, ut hic exhibeamus.

Insectiones quæ oculo & hastæ inserviebant emittendis, quandóque erant quadrangulæ, ut apud eundem in clypeo primo Armenico.

De pelta Macedonica.

MAcedonicam peltam hederæ folio ſimilem format Xenophon. At in foliis varia ſpecies his trilinguis, illis cuneata. Plinii id intueor de ficu Indica: *Foliorum*, inquit, *latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet*: quod apud Rovilium legitur Macedonicæ, emendatiùs & tum claret de effigie hujus peltæ,nam elingue hederæ folium ficus Indicæ ſimile eſt. Ipſámque peltæ magnitudinem ex ficu hac, docente Theophraſto, noſcas, nam folium habere aſſerit pelta non minus. Hujuſmodi ſcutum ex Icone Palladis apud Roſinum videas, lib. 2. cap. 9.

Thracibus & ſuæ extant peltæ lateribus arctioribus ancilium inſtar, à quo ancilibus, puto, dicti ſunt pugnaſſe. Has & cetras vocant.

Et apud Suidam legitur πέλται ἀσπίδια τετράγωνα peltæ clypei quadranguli.

De cetra.

CEtram inter peltas repetunt, nam Græci πέλτην. Sed Virgilius his peltas æratas dixit, illis cetram, quam Servius ait ſcutum eſſe leve, breve, loreum: & inde alii breve loreum dici,antrorſus cauſa,Britannis in uſu juxta Tacitum, ſed Aphris & Hiſpanis propriè, quibus picta & inſignis, unde Silius lib. 3.

Verſicolor contra cetra———

Imo ludorum ſolemnia ipſóſque pugnæ ingreſſus, numerato cetrarum pulſu motúque exornabant; quod idem paulò inferius de Gallæciæ pube.

Barbara me patriis ululantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percuſſa verbere terra;

Ad

Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras
Hæc requies, ludúsque viris ea sacra voluptas.

Et libro 10.

——————*ac ritu moris Hiberi*
Carmina pulsata fundentem barbara cetra, Invadit.

Cetræ formam Alexander ab Alexandro instar rhombi facit, & Gallis quóq; & Persis accommodat. *Lib. 6. cap. 22.*

De Gerro.

SEd scutum Persicum gerrum appellabant, quod è viminibus esset, quali Siculi adversus Athenienses usi sunt. Formam à Strabone petas Persas describente ὁπλίζονται δὲ γέῤῥῳ ῥομβοειδεῖ. *Armantur autem*, inquit, *gerro rhomboidio, vel instar rhombi.* Et Bartholinus de bello Norico agens, Austriac. lib. 9. secundam legionem describit, *Fest. lib. & 3.* *ῥομβοειδεῖ.*

Pro clypeis huic gerra manu————

Scutum Italicum ad Gallos etiam & Anglos pervenit: qui hoc aliquantulum innovantes ad amygdalæ formam, sed productiori cuspide adduxerunt, sub Henrici primi temporibus, adeo totum velut hominem obtegebat. Sic enim Radulphus Episcopus Orcadum, milites Archiepisc. Eboracens. incitans, ait, *Tegitur vobis galea caput, lorica pectus, ocreis crura, totúmque corpus clypeo, ubi feriat hostis non reperit.* Formam ex illius sæculi M.S. expressimus, Huntingt. Hist. lib. 8. p. 386.

Apud Livium in fine noni libri prioris decadis, aliud scuti genus à Samnitibus exhibetur, quod aliis abdicatis inferiores ætates sunt amplexæ, Anglis certè familiare, qui Italicum vocat. Sed Livium accede. *Præter cæteros belli apparatus* (de Samnitibus loquitur) *ut acies sua fulgeret novis armorum insignibus fecerunt. Duo exercitus erant: scuta alterius auro, alterius argento cælaverunt.* Forma erat

scuti summum latius, qua pectus atque humeri teguntur, fastigio æquali ad imum cuneatior, nobilitatis causâ.

De Galea.

GAleam invenerunt Lacedemonii. Plinius Primùm è corio, & hinc nomen juxta Isidorum. Quandóq; è viminibus ut scuta. Britannnis nulla, sed nec Germanis. Tacitus duo genera, juxta Servium, Aliud tyronum & explorantium, aliud bellantium. Explorantium (quod & tyronibus dabatur) Homero καταῖτυξ Valla, cassis, interpretatur; levis humilísque fabricaturæ (quod Græcè sonat) sine cono, crista, & ornatu, ne fulgor traderet, gravitasve retardaret. Vera enim Ajacis illa in Ulyssem ludificatio, Metamorph. 11.

In 9. Æneid. Iliad. 6.

Ipse nitor galeæ claro radiantis ab auro
Insidias prodet, manefestabitque latentem.

Quapropter rem Trojanam exploraturus Diomedes,

——— Κυνέην κεφαλῆφιν, inquit Homerus, ἔθηκε
Ταυρείην, ἄφαλόν τε καὶ ἄλοφον, ἥτε καταῖτυξ
Κέκληται· ῥύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰζηῶν.

Nos latinè,

———*Galeam cono cristâque carentem*
Taurinam induxit capiti, galea illa καταῖτυξ
Dicitur, hac juvenes primævo flore teguntur.

Bellantium galea (Græcis κυνῆ quod olim ex pelle esset aquatici canis) mox ex ære & ferro, bucculis ad malarum tutamen dependentibus, quæ faciem alias obtegebant per meatus emisso spiritu. Angli bucculam hanc, **the beaver**, vocant. Maxillaris apud Romanos, solummodo in usu, sed Homerus aliam agnoscit, Iliad. 5. &. 7.

Huic

Huic galeæ multiplex alias ornatus: conus, cristæ, jubæ.

Conus, ait Servius, *est curvatura quæ in galea prominet, super quam cristæ sunt.*

Cristas (quas Cares invenisse diximus) Homerus à similitudine *tibias vocat*, Pontanus *cornua*, Silius *rostra*. E cono erigebantur, *ut speciem magnitudini corporum*, inquit Livius, *adderent*. Ideo pictæ, sed coloribus plerúmque militaribus: ut Virgilius, Lib. 9.

——*cristásque rubentes.*

Et Ænead. 9.

Purpurei cristis juvenes auróque corusci.

Nobilioribus militibus destinatæ: apud Græcos primariis quatuor; (sic Achilli & Agamemnoni) aliis tres. Romani una contenti, etiam Imperator, ut ex paludati icone quam Lazarus Baifius expressit, videre est. Hom.

Jubæ, caudæ erant equinæ speciosæ tincturæ (plerúnque Phæniceæ, sed Achilli aureæ:) è cristis diffluentes. Thebaid. 9. In re vestia-ria.

Diffugêre jubæ, patuítque ingloria cassis.

Sed ad terrorem quóque ut ibidem 8.

——*Galeæq; tremunt horrore comarum.*

Quid non? certè ut alter,

——*Martísque jubas serpentibus augent.*

Imo alius terror, atque hic in galearum apice, uti nunc dierum, in pictis insignibus. Turni apud Virgilium ecce, Æn. 7.

Cui triplici crinita juba galea alta chimeram
Sustinet; Ætneis efflantem faucibus ignes:
Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.

Apud

Apud Statium Theb. 10.

——Ipsa insanire videtur
Sphynx galeæ custos, visóque animata cruore
Emicat effigies, & sparsa Orichalca renident.

Quis finis? poetas excitemus, unum & hic omna, Silium accipe libro 5. de T. Flaminio ab Hannibale victo.

Ære, atque æquorei tergo florente juvenci
Cassis erat munita viro, cui vertice surgens
Triplex crista, jubas effundit crine Suëvo:
Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat, sævosque canum pandebat hiatus.
Nobile Gargeni spolium, quod rege superbus
Boiorum cæso, capiti illacerabile victor
Aptaret, pugnásque decus portaret in omnes.

At num Romanis, Græcus hic cultus? num jubæ, num triplex crista, num Galeæ custos fera? Poeta apertè ostendit hæc non Romana esse, sed Boiorum regi erepta. Romanum autem fastum si cupias (ut & numis vidimus) è Polybio accipe. *Præter hæc omnia*, inquit, *adornantur corolla plumea, pennísque tribus puniceis aut nigris erectis, longitudinis fermè cubitalis: quæ cum in summo vertice, cæteris armis addiderint, vir quidem apparet duplo major quam sit: ejus verò aspectus pulcher, hostibúsque terribilis.* Hæc ille. Mos ab Achæis (ut videtur) deductus, qui variis coloribus pennas distinguebant. Quin & Plinius ait, *conos bellicos & galeas pennis struthiocameli olim adornari solitas.* Et pennarum decus Silius Afris cedit: sic Hannibali,

Lib. 6. — Plutar. in Philopœmone, lib. 10. c. 1. — Lib. 11.

——vibrant cui vertice coni
Albantis niveæ tremulo nutamine pennæ.

Alius adhuc mos (quem Strabo Albanis & Iberis tribuit, Plutarchus Cimbris & Theutonibus) ferarum rictibus & exuviis galeas instruere. Silius lib. 3.

Lib. 11. Alban. — Plut. in Mario.

—ore

——— ore ferarum
Rictúq; horrificant galeas.

Et Propertius, Eleg. 4.

Et galea hirsuta compta lupina juba.

Minaces autem illas galearum apices seu custodes (hodie cristas vocant) majores nostri, ne quid antiquorum insignium deesse videretur, tandem postliminio quodam jure, sed incertis initiis revocarunt. Angli (ni vana conjectura) sub Edwardi tertii imperium.

Plinius quóque tradit galeas & conos pennis struthiocameli olim adornari solitas.

Plutarchus Alexandro tribuit galeam cristata juba & candidissimis pennis circumcinctam. *Lib.10.cap.1.*

Helena (mater Constantini M.) ædificato in eo loco templo ubi crucem repererat, abiens clavos quibus Christi corpus cruci affixum fuerat, secum ad filium portat. Horum ille unum in frænis equi transtulit, quibus in prælio uteretur, alio pro cono galeæ utebatur; tertium in mare Hadriaticum (ut ait Ambrosius) *ad compescendas sævientis maris procellas*, dejecit. Platina in vita Constantini, p. 4.

¶. Cristarum vero insignia, si plura ex antiquis flagitaveris *Ammon ille*, inquit Diodorus, *arietis caput effigiatum habeat, quod hoc signo galeam in bellis ornatam gestasset.* Hinc & tricipitis Cerberi fabula.

Nec cornua quæ hodie è Germanorum cristis sæpius extenduntur sine exemplo sit antiquorum. Pyrrhus, apud Plutarchum, galeam induit, ut insigne hircinorum cornuum nosceretur. *In vita Pyrrhi.*

Thraces, Mysi, & Teucri super æneas galeas bovis aures & cornua apponunt. *Gallatæ etiam*, Theodoro teste, *qui æneis galeis cum magnis appendicibus ad prolixam ostentationem factis, capita muniunt. Nam vel cornua affixa, vel avium quadrupedúmque facies in illis expressas habent*: Hæc ille. *Herod. lib.7. Lib. 5 p 307. Vib.hist.*

Ægyptiorum

Diodor. Sicu. Biblioth. lib. 1. fol. 56. 6. c. & Natal. Com. lib. 8. fol. 840.

Ægyptiorum etiam regibus in ritu fuit leonum, taurorum, & draconum facies & insignia principatus capiti circumdare. Et nunc quidem arboris, nunc verò ignem, quandóque etiam non parum redolentium suffimentorum in vertice gestare. Simul ut his decore se exornarent, simul ut stuporem aliis, & superstitionem injicerent. Hinc de ipsorum regum transformatione fabulæ apud Græcos, quin & Protei illa, qui stante adhuc & eversa jam Troja Ægypto imperabat. Hinc & tricipitis apud Hispanos Gerionis fabula.

De lorica, & thorace.

IMperatorum loricis Gorgonis Medusæ caput fuisse Servius memorat. Persarum reges selectorum suorum mille numero, thoraces malis (fortè Persicis, ut patriæ nomen indicarent) insignire consuevere: qui inde Melophori appellabantur. Pierius.

De vestimentis.

VEstes sæpius pro ipsis erant insignibus: sed à genere potius, quam adjectis symbolis.

Pallium Græcos notabat, Romanos toga; unde Virgilius *gentem togatam* pro Romanis: Et comediæ palliatæ dictæ sunt, quæ sub Græcorum personis fabulantur: togatæ quæ sub Romanorum. Tunica plebeios indicat, & operarios, Pileus nobilitatem & libertatem. Trabea regnum. Quinetiam pacis insigne toga. Pallium belli ut id genus alia paludamentum, chlamys, sagum. Itáq; in militiam profecturi cives Romani, consul & militiæ imperator paludamentis induebantur, alii sagis Hinc Salustii illud; *togam paludamento mutavit*: & Ciceronis, *ad saga ire, & redire ad togas.*

Plutarchus in Cæsare, vestem imperatoriam & militarem dicit, quæ Paludamentum è cocco vel purpura multiplica, calceos usque diffluebat. Imperatorum propiè, sed

ſed ejus etiam qui non eſſet Imperator. *Quod ſi in veſtimentorum ratione quæ ſubinde mutatur* (Lazarum Bayfium legis) *novis rebus antiqua vocabulorum nomina fas ſit indere, dicerem id veſtimenti genus, cui intexti liliorum flores, quódque induti Reges Gallorum depingi ſolent, id latinè paludamentum dici poſſe.* Budæus autem: *Chlamys,* inquit, *eſt Imperatoria, id eſt eorum qui exercitus educebant, quale illud eſt, quod hodie cottam armorum vocamus.* Paludamẽto non tantum in educendo exercitu utebantur, ſed in ipſa etiam acie, ut ex Herodiano dilucidum fuit, referente, *Severum ex acie fugientem, paludamentum abjeciſſe, redeuntem in pugnam iterum induiſſe purpureum.* Paludati Imperatoris iconem apud eundem Lazarum vide, vel, qui hinc traduxit, Roſinum.

De chlamyde.

CHlamys multò ſtrictior humeros obiit. Formam à Plinio petas. *Alexandriam urbem metatus eſt* (inquit) *Dinochares architectus* &c. *ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato laciniofam, dextra lævâque anguloſo procurſu. Chlamys veſtis omnino militaris.* Militari virtuti ornamento. Sic Plautus, dum militem inſtruit: *etiam opu'ſt chlamyde & machæra, & petaſo.* Etiam præmio, nam Virgilius: *victori meritum chlamys.* Et Statius Theb. 6.

Lib.5.cap.10.

Vide Colebium in Gloſſario noſtro. In Pſeudolo Act.2 ſcæ.ult. p.525.

At tibi Mæonio fertur circumflua lymbo
Pro meritis Admeti chlamys———

Plerúmque è purpura & cocco: quandóque inſignita ut Demetrii ſuperbæ illæ (apud Plutarchum, & Athenæum) colore nigricante, in quibus erat polus depictus aureas ſtellas habens, & duodecim ſigna. Nec diſſimili ſenſu Virgilius; *pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Hibera.* Quin armis ipſis ſuper induebatur ad faſtum, Virgilius Æn. 9.

Athenæ lib. 12.ca.16.

Stabat in egregiis Arcentis filius armis:
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

Mos antiquus, sic enim Solinus,

———Humeros de more priorum
Includit Sarrana chlamys.

Et à nostris majoribus non dedignatus, qui suis insignibus chlamydes etiam (quas mantela vocant) solemni curiositate (ut hodie solet) circumscripsère.

Apud mediorum sæculorum homines, militiæ item ascriptæ, & ut ipsum cingulum candidatis delata: ut è Conc. Toletano anno 400. manifestari censeo, dicente, *Si quis post baptismum militaverit, & chlamydem sumpserit aut cingulum ad necandos fideles, etiamsi gravia non admiserit, si ad clerum admissus fuerit, diaconi non accipiat dignitatem*, Con. Tolet. ca. 8.

In alio exemplo à Nican. citato, verba (ad necandos fideles) non habentur. v. Bin. to. 1. p. 561.

De tunica, seu Ephestride.

SEd nec istis discutienda tunica. Romana scilicet militiâ parùm celebris: nostris certè majoribus præcipuo decori. Nam cum armis inclusus eques, in turbata acie vix esset cognoscendus, nobilibus in morem venit ipsis armaturis tunicas inducere, suæ nobilitatis symbolis insignes. Hinc sub tunicæ appellatione ipsa insignia censeri perspicuum est. Ut cum de insignibus quæstio fiat, quæri solet cujus sit tunica. Areæ etiam multæ, quibus arma descripsit antiquitas, tunicas referunt non scuta. Hæc quidem integram anteriorem faciem, (ut vides) illa latus anterius dextrum; tertia sinistrum.

Nec

Nec equeſtria ſtragula ſine ſymbolis: ut cataphracti equites inſignibus undecúnque refulgerent. Hic cultus ſub ipſa armorum infantia præcipuè floruiſſe videtur: Henrici ſecundi tempeſtate, & Richardi primi. Effigiem è veteribus ſigillis expreſſimus.

Gell. 11. c. 12. Etiam tunicæ iſtiuſmodi, pro more Romanorum ſine manicis fuiſſe videntur, manicatæ enim ludibrio habebantur. Unde id Virgilii, Æneid. 9615.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Et Ciceronis iſtud, *iſti manicati juvenes, &c.* Macedonicorum autem militum manicatas fuiſſe tunicas, è Plauti Pſeudolo conſtat, qui Macedonicum militem ficturus; *Manuleatam*, inquit, *tunicam habere hominem decet.* Act. 2. Scæ. ult. p. 525. ubi vid. not.

Sed hoc veſtimenti genus, quo arma inſcripſit antiquitas, illud magis exprimere videtur, quod hodie caſaccum vocant, id eſt caſulam, ſeu veſtem ad ſimilitudinem ſacci, Græci aptiùs ἐπενδύτης. Eſt enim epheſtris veſtimenti genus, quod armatis ſuperinduebatur, ad tegendum arma. Julio Poluce, lib. 7. etiam ἀμφίεσις.

Thomas de la Moore in vita Edwardi 2. p. 2. togam armaturæ vocat. Dictionar. Anglo-Latin. vet. **coat armour** Baltheus. *Si enim paterna veſtis & annulus, ac ſi quid ejuſmodi, tanto carius eſt poſteris, quanto erga parentes major affectus nullo modo ipſa ſpernanda ſunt corpora* (mortua) &c. Aug. lib. *de Cura pro mortuis agenda.*

In

In insignibus considerantur scuti partes, area, symbolum, colores. Nos autem à colorum enarratione exordiemur.

De Coloribus.

COlores in Theodosianis clypeis decem enumerat Pancirolus: Aureum, argenteum seu album, puniceum, viridem, cæruleum, nigrum, purpureum, rubeum, ferrugineum. Sed enata tandem heraldorum schola tantummodo recipiuntur, aureus, argenteus, ruber, cæruleus, niger & viridis. Recentior ætas purpureum addidit, & (ut novenarius numerus, heraldis sacer denuò compleatur) sanguineum quem à malo vocant aurantium, quibusdam *Brusk* & *Tenne*. Hos, alii laudant propter se, album & nigrum, ut parentes aliorum. Alii propter id quod repræsentant, quidam albedinem efferunt, ut lucis refertissimam, nigredinem damnant, ut tenebrarum vehiculum. Medios quósque nobiliores censent secundum plus vel minus appropinquant albedini, vel nigredini, Aristotelémque in partem vocant. Nos desidiam inter colores non ponemus. *Lib. de sensu & sensat.*

Aureus & argenteus pro metallis habentur, altérque in omni clypeo requiritur, ut ossa carni, licet aliàs hoc fefellit antiquè.

De

De Auro.

AUri gestatio, Græcis χρυσοφορία, antiquissimos clypeos ornasse, quis nescit? Etiam nomen imposuisse Alexandri Magni militibus, quos inde Chrysoaspides vocarunt. Bartholus hanc præ cæteris nobilissimam facit; quod radios solis, hoc est rem lucidissimam exprimit. *Figuratur*, inquit, *pro re maximè excellenti.*

Videtur ante oculos habuisse illud Plauti,

Plut. in Milite.

Curate ut splendor meo sit clypeo clarior
Quam Solis radii esse cum sudum est solent.

Isido Chron. 369.

Romani Claudium Augustum, quod fortissimam Gothorum gentem à finibus Reipublicæ Imperii removisset, aureum in foro clypeum erigunt.

Præstantiæ certè nota est & fælicitatis, unde sæculum illud integerrimum aureum dicebatur, viri aurei. Eóque Plato, qui re præclarè gesta in bello accubuerint ἐκ τοῦ χρυσοῦ γένους ex aureo genere vocat. Et Pancirolus ait *luteum colorem* sæculi fælicitatem ostendere.

In not. Imp. Occident. ca. 22. numero 7.

Etiam Justitiæ Symbolum, cui ideo Athenæus vultum aureum, oculum aureum tribuit.

In Imperii clypeo quidam mansuetudinem exponit, ut aquilæ feritatem emolliat.

De Argento.

COlor argento clarior est magísque diei similis, & ideo militaribus signis familiarior, quoniam is longiùs fulget. Plinius. *Ex hoc scutiferos alios Argyraspides vocarunt, ut ab auro. Chrysoaspides.* Sic Homerus Deiphobum ab albo clypeo λευκάσπιδα. Sacris & profanis quibuslibet historiis, pro religionis, fidei, innocentiæ, casti syncerísque animi symbolo habitus est. Hinc Cicerone, *candor animi*; Horatio *candide Judex*; Pio choro, ipsíque

Lib. 23.

Salvatori

Salvatori nostro quoties niveæ vestes tribuuntur? *Color albus*, inquit Cicero, *præcipuè decorus deo est.* Flamen igitur, cum Jovi sacra ferebat, totus albatus erat, pileúmque album gestabat. Varro.

Aliàs supplices, & magistratuum, seu munerum petitores indicabat, qui ideo Romæ togam candidam induebant, ut hac populo innotesceret se petitionem profiteri. Hinc Tribunitius, Prætorius, Consularis, Candidatus apud Ciceronem. Gloriæ & immortalitatis apud Plinium; fidei apud Hieronymum. Convivarum antiquus cultus, ideo Cicero in Vatinium, *quis unquam cænavit atratus?*

Pythagoras aiebat id quod esset colore candido ad boni naturam pertinere, quod atro, mali, unde & alba fœlicia dicimus, infames nigros ex Erasm. Sic & illud Lactantii,

Fulgentes animas vestes quóq; candida signant. *Hist. Eccles. Cent. 8. ca. 2. p. 25.*

Colorem album seu argenteum luci à similitudine tribuunt, uti nigrum tenebris. Witekindus igitur Dux Saxoniæ qui floruit ante annum domini 900. cum à Paganismo per sacrum Baptisma ad Christi fidem evolasset, equum nigrum quem inter insignia militaria prius gestabat, albo colore pingi curavit, ut testaretur se ex tenebris gentilibus ad veram lucem esse traductum, ut in Saxonicis annotatur Chronicis.

De colorum honore & significatu. vide. Martial. & multa à Rosin. collecta 189. 60.

Albedo non incenditur speculo ustorio, qui radios disgregat.

Cortina alba signat vitæ munditiem; rubea charitatem: viridis, contemplationem; nigra, carnis mortificationem; livida, tribulationem, &c. Durand. Rat. lib. 2. cap. 3. nu. 39. fol. 176.

De quatuor coloribus Ecclesiæ in usu; Durand. lib. 3. ca. 17.

De

De rubro, pheniceo, coccineo, russato, quem è minio semper faciunt, aliàs russo & russeo.

TRojanis temporibus rubrica in honore fuit: Plinius. Etiam Romæ aliquando, nam deorum simulachra minio illinebant; triumphantium corpora: Sic Camillum triumphasse.

Belli, sanguinis, magnanimitatis color; hinc Marti sacer, & militibus usitatior: quod profluentem sanguinem celet, irámque excitare dicatur. Lacedemoniis, Persis, Massagetis, Numidis in usu. *Russata vestis, quam Græci phœniceam vocant, nos coccineam*, inquit Isidorus, *reperta est à Lacedemoniis ad celandum, coloris similitudine, sanguinem.*

Hac sub Consulibus Romani usi sunt milites, unde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie quam dimicandum esset ante principia poni admonitio & indicium futuræ pugnæ.

Ultionis color, quo ideo magistratus induebantur, nec licuit cuiquam portare sine principis licentia, ut Cod. de Vest. & ol. Tyrannidis quóque, sed & pudoris, & verecundiæ. Corinthi clypeis rubris utebantur: Romani rubro vexillo pedites evocabant.

Elog. viro lit. illust. p. 16. Colorem hunc rubrum Jovius purpureum vocat, clypeum enuncians Bartholi Jurisconsulti.

De colore cæruleo seu cyaneo.

CÆruleus color, cælestis est, rerúmque divinarum Symbolum: frequens igitur in vestimentis summi Sacerdotis.

Etiam aëris: quamobrem ignis deum Vulcanum, aëreæ regioni vicinum, cæruleo pileo pinxere.

Sed maris quóque, quod ab aëre colorem accipit hinc nautas

nautas significare aiunt, & res maritimas Neptunóque dicari, qui inde cæruleus dicebatur. Octavius Augustus, inquit Suetonius, *Marc. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit.* Et quia equus Neptuno sacer, in conscribendis equitibus, Romani cæruleo usi sunt vexillo.

De Nigro sive zebellino.

NIgrum Bartholus, vilissimum vocat, & certè inter omnes Theodosianas gestationes non invenio, nisi in rebus quibus nativus adest, atque his ipsis parcius. Nunc etiam dierum haud frequens cernitur in vetustiorum principum clypeis. Apollini tamen sacrum Brachmanæ olim venerabantur. Apollineam etiam turbam, hoc est viros graves & eruditos quid ni designet, cum eorum præcipuè sit cultus. Sed prudentiæ & firmitatis seu constantiæ symbolum est, quod hic color in alios amplius non vertatur.

Mortis, infortunii, mœroris; hinc dies infœlices carbone notabant, ut apud Persium,

> *Quæque sequenda forent, & quæ vitanda vicissim,*
> *Illa prius cretà, mox hæc carbone notata.*

Ideóque cum Ægeus pater in Thesei navi velum nigrum perspexisset filium cæsum opinatus, se in mare præcipitasse tradit Plutarchus.

Infames aliquando & improbos notat, ut Horatio,

> *Hic niger est, hunc tu Romane caveto.*

Sed in clypeis zebellinæ pellis, quam Jornandes (lib. 1. ca. 3.) Saphirinam vocat, dignitatem obtinet, & nomen *Sables.*

De viridi.

Licet nullus in nostratium clypeis antiquior. Arthurum enim celeberrimum illum armatum instituunt cruce, & beatissima virgine in primo cardine argenteis, in clypeo prasino. Duelli Monimatensis authoritate, lib. 9. sed de cruce & coloribus nihil ille.

VIridis color (Theodosianis clypeis frequentior quam nostris) apud omnes spei est; quod virentibus jam agris messem fructúmque expectamus. Quare animi quóque vigorem & florentem ætatem indicat, quia tum præcipuè vigent & florent herbæ, arboréſq; cum vireant, ut Virgilius 5.

Eurialus formâ insignis viridiq; juventâ.

Et sexto,

Jam senior sed cruda Deo viridísq; senectus.

Leus deníque per hunc amorem, lætum & gaudium intelligit.

De purpura.

SI de primatu inter colores sit quæstio, palma purpuræ referenda est: tot ætatum gentiúmque consensu non solum pretiosissima, sed, ut Statius cecinit, regni insigne. Principum enim propriè est, summæ nobilitatis, honoris, & magistratus indicium. Ideo Romæ, senatorias & equestres togas, distinxisse patriciorum puerorum (quos etiam verecundiæ admonebat) prætextas, & pro ipso interdum magistratu, & ipso imperio poni, ut Martial.

Purpura te fœlix, te colit omnis honos.

Clodius Albinus joco nutricis, accepit etiam Porphyrii nomen, *ex eo*, inquit Julius Capitolinus, *quod in fascia matris purpurea ligaretur*. Hoc enim unum erat inter alia multa signa imperii futuri. Vitus pa. 147. l. 2.

Antiquis tamen heraldis excludi videtur, fortè quod color submedius, à cæruleo crassiori vel male temperato, parùm discreparet; quam etiam ob causam pro cæruleo aliquandò sumitur, ut Virgilio,

In

In mare purpureum violentior influit amnis.

In Imperiorum notitia color frequens ut olim Græcis, Phrygibúſque, hinc Oenone Paridi,

Dum moror, in ſumma fulſit mihi purpura prora,
Pertimui : cultus non erat ille tuus.

Et Nicei ſcutum auro fulgebat & purpura. Sed in Angliacis clypeis & hic, & ſequentes rariſſimè cernuntur.

De anarantio & ſanguineo.

ANarantium & ſanguineum vix recipio. Licet priorem Leus venerabilem vocat, alterúmque laudat, quod in indumentis principis Walliæ, & equitum balnei reperiatur. Alciatum (ſi placeat) audi de coloribus.

Colores, aliis (ſatis antiquè) placuit per planetas edicere, aliis per gemmas. Hæc (cum alia aliis arrident) non hinc abdico. Sed qui menſes, flores, dies & ejuſmodi introducunt, puerilia planè nectunt. Colorum cohærentiam cum planetis & gemmis videas in ſequenti tabula, characteres etiam planetis & coloribus reſpondentes.

Videtur Brito Armoricanus, enuntiationem per planetas affectaſſe. Philip. lib. 11 p. 366. ubi ait : de Aquila in inſignibus Imp. Tota ſuperficies cujus nitet aurea Solis Æmula, quæ jactat plus ſe ſplendoris habere.

Colores.	*Character.*	*Planetæ.*	*Lapides.*
Aurum.	*Or.*	☉ *Sol.*	*Topazius.*
Argentum.	*Argent.*	☾ *Luna.*	*Margarita.*
Ruber.	*Geules.*	♂ *Mars.*	*Carbunculus.*
Cæruleus.	*Azure.*	♃ *Jupiter.*	*Sapphirus.*
Niger.	*Sables.*	♄ *Saturnus.*	*Adamas.*
Viridis.	*Vert.*	♀ *Venus.*	*Smaragdus.*
Purpureus.	*Pourpre.*	☿ *Mercury.*	*Amethiſtus.*
Anaranticus.	*Tanne.*	☊ *Caput draconis.*	*Hyacinthus.*
Sanguineus.	*Sanguin.*	☋ *Cauda draconis.*	*Sardonix.*

L 2 Alii

Beda de natura rerum cap. 15. pag. To. 2.
** Apud Plin. candens & sic hic fortè.*

Alii aliter hæc colligunt, nos nostrates sequimur. *Suus quidem cuique color est, Saturno candidus, Jovi clarus, Marti igneus, Lucifero * gaudens, vespero splendens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens &c.*

Armelinis usos esse Symbolis Alanum Ducem Britanniæ Armor. Anno 1087. 21. Guil. Conq. in numis suis indicat. Brelaing. v. Albus in Gloss. nostris.

Sæpenumero pelles quædam, quibus alias ad honorem & insignia, induebantur proceres, colorem clypeis subministrant armelinorum, & zebellinorum. Apud *Tartaros adeo pretiosæ sunt*, inquit Paulus Venetus, *ut quandóque vix pro duobus millibus Bysantiorum pelles pro unica tunica sufficiant.* Sed tum armelinam, tum zebellinam mollitiem & delitias aiunt significare, Armelinúmque (quem murem album vocat Aristoteles, quidam Scytalam) munditiem & illustrem nobilitatem Alciatus;

Delitias & mollitiem mus creditur albus
Arguere: at ratio non sat aperta mihi est.
An quod ei natura salax & multa libido est,
Ornat Romanas, an quia pelle nurus,
Sarmaticum murem vocitant plerique Zibellum,
Et celebris suavi est unguine muscus Arabs.

v. Gloss. Clemang.

Pelliceа autem indumenta, quæ ab humeris Electores Imperii gestare solent, Clemangius & alii plumalia vocant. Plumarii tamen propriè dicuntur, qui vestimenta ex plumis avium conficiunt. Prudentius in Harmatigenia,

Hunc videas lascivas præpete cursu
Venantem tunicas; avium quóque versicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.

De clypeo zebellino argentoso.

Zabellorum pelles nigræ sunt: at probatiores (secundum Jovium) tenui canitie distinctæ, quas ideo argentosas voco sive argyritas.

Dicuntur (reor) à Jornando in Gothic. ca. 3. Saphirinæ pelles, vide Gloss. nostrum.

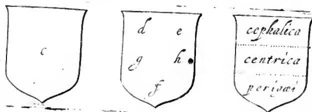
De

De partibus ſcuti.

SCuti partes ſunt, centri locus, anguli, latera, regiones. Centri locus, (uti & umbonis) eſt qui centrum poſſidet, umbilicus etiam dictus quem c. notat. Hæc Græcorum clypeis præcipua ſedes fuit inſignium; ideóque umbonem ipſam τὸ ἐπίσημον, id eſt, inſignium ſedem dixerunt. Sic apud Ariſtidem περὶ ἀσπίδος ἐπίσημον; apud Plutarchum τὸ ἀσπίδος ἐπίσημον. Sic apud Homerum Gorgonis ſedes in Agamemnonis clypeo.

Anguli ſeu cornua ſunt ſuperiores duo, inferiorum unus: Superiorum d. dextrum oſtendit, e. ſiniſtrum: f. infimum, quem etiam pedem, calcem, conum, perigæúmque ſcuti (cum vicinior terræ ſit) vocitemus. Laterum, g. dextrum depingit, h. ſiniſtrum..

Regiones tres ſunt, ſuperior, media, inferior. Hæ ex tripartita ſcuti longitudine perſpicuæ fiunt. Superiorem cephalicam voco, quod cephali locus ſit, etiam honorariam, quod honoris; Mediam, centricam; Infimam, perigæi. Quas alii ſcuti partes ſive angulos conſtituunt (cum ex diſſectis ſcuti areis oriantur) inter ſectiones nos rejicimus.

De ſcutorum areis.

AREa eſt ſcuti ſuperficies ſymbola ſuſcipiens. Æquor & ſpatium dicta: vulgo campus, Eraſmo ſolum, Arena.

Arena pars theatri qua feræ, gladiatores, & ſpectacula edebantur.

Arearum aliæ ſimplices ſunt, aliæ compoſitæ. Simplices,

plices, uno tantum colore inducuntur, (quas ideo monochromatas voco) ut albedine.

Compositæ, pluribus: & vel dividuntur, vel coloribus interpunctis discriminantur.

De arearum divisionibus, quas sectiones & partitiones vocant.

HOdiernas scutorum divisiones, Theodosianum seculum non novit. Credam ne Caroli Magni: dubitem an subsequens. Parciùs apud Anglos, ætate Henrici secundi; frequentes sub Edwardo tertio rege. Vetustiorum principum clypeos, areis cerno simplicibus. Et naturam ars sequi videtur; ut dissecto prius sit integrum, umbræ corpus. Sectiones enim umbræ sunt, & tramites symbolorum stationariorum. Dividi autem dicuntur areæ, cum linea una, aut plures per centrum scuti ad oras porrecta, colorem alium ab alio secernit.

Arearum divisarum tria sunt genera, Puræ sive dichotomæ, mixtæ, subalternæ. Postularet igitur forte methodus de his primo dixisse. Sed cum necessariò nobis incumbit ut ab areis sit inchoandum, arearum etiam partes & accidentia demonstrasse justum fuerit, normales ipsorum lineas depingentes.

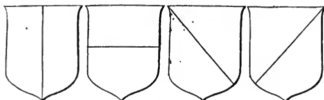
Sectio pura, singulari lineâ scutum æqualiter dividit, sed tripliciter, Erectè, transversè, obliquè.

Sectionem erectam palarem vocant à similitudine. Et utrique lateri integra, interdum indunt arma conjunctionem, & conjugium significaturi: dextra viro, sinistra fæminæ tribuentes. Inter omnes Theodosianas gestationes, sola reperitur: hoc est Thebæorum clypeo in occidente: ubi mutuum auxilium, & Romani imperii conjunctionem, etsi ob duos imperantes scissum, videatur innuere voluit Pancirolus.

Sectionem transversam, quod balthei loco cernitur, balticam dicas. Galli *per fesse*, scuti latera ad angulos rectos secat.

Sectionem

Sectionem obliquam diagonalem dicimus, quod ab altero superiorum angulorum ad oppositum anguli dimittitur. Galli partitionem *per bend* vocant, & fit vel à dextris, vel à sinistris.

De sectionibus mixtis.

SEctio mixta è duabus vel pluribus puris sectionibus commixtis assurgit. Hæc autem ex dimidiatis, illa ex integris. Ex dimidiatis fiunt sectiones imperfectæ: utpote quæ clypeum inæqualiter dividunt.

Ex inferioribus medietatibus obliquarum, fit sectio fastigiata: quibusdam instar tigni, Gallis *parti par cheuron.*

A superioribus obliquarum medietatibus portio scuti describitur, quam à situ, angulum vel triquetrum cephalicum dicamus. Sed inter sectiones vix dum pervenit.

Di

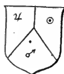
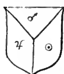
De areis trifidis.

EX obliquarum & erectæ medietatibus, areæ trifidæ producuntur, quarum duo ſunt genera ; alterum ſcuti caput dividens, quod ideo biceps, alterum pedem, quod igitur bipes vocitemus. Sed hæc Anglis parum cognita inter angulos ponunt.

Sectio trifida biceps fit, ex inferioribus medietatibus obliquarum, & ſuperiori erectæ : portionéſque ſcuti conſtituit, quas alii angulum cephalicum dextrum, cephalicum ſiniſtrum, & baſis vocant ; nos hunc ſipparum, ſupparum, ſuggeſtum. Hunc ☾ illum ♃ tertium ♂ oſtendit. Leighus ait Belgas ſingulis portionibus diverſum ſymbolum edere, quod ipſi vidimus.

Sectio trifida bipes, ex contrariis medietatibus aſſurgit ut in exemplo. Quidam angulos baſis vocant dextrum & ſiniſtrum, ♃ & ☉ notatos. Addunt aliud trifidæ genus, quod à forma turbinaceum dicimus. Fit autem amiſſa ex utróque ſuperiori angulo in ipſum cuſpidem linea recta : ut in exemplo. Sed majoribus noſtris proculdubio incognitum : nam ſi (ut illi) triangularibus uterentur ſcutis, quis eſſet huic ſectioni locus ?

Occurrit hæc diviſio apud tranſmarinos, inverſo ordine : ſinguliſque portionibus colores ſingulos inducunt. Sic in Holſatia, Meinſtorpiorum familia. Et eſt pars media quaſi pyramis aut trabo inverſus.

De

De mixtis purarum ſectionum integris lineis.

E Mixtis purarum ſectionum lineis integris, centróq; coëuntibus, areæ fiunt, quadrifidæ decuſſatæ, coniferæ. Theodoſianis clypeis certè non incognitæ: Sed orbis diſtinctiones Romani Imperii magnitudinem, potentiam, firmitatem (res clypeis noſtris parum convenientes) ſignificaturæ. Colores etiam alios ab aliis plerúmque non diſtinguunt, quod in noſtris nunquam cernitur.

De areis quadrifidis, vel quaternariis.

SEctio quadrifida: erecta & tranſverſa lineis, aream tanquam in quadras diſponit: ſignificatione à Crucis ſimilitudine, deducta. Junius Quadrias teſſeras hujuſmodi vocat. Et Curopalata ibidem χαρτίδια, à latino pag. 24. In more eſt hæreditaria matris inſignia per quartas iſtas immiſcere, quod apud Anglos factum non comperi, antequam Edwardus tertius Franciæ clypeum ſic cum Anglico iteraſſet. Priores enim de materno clypeo in ſuum quid conjicere uſi ſunt. Et hoc quidem non ſolum ad maternam memoriam, ſed ad familiarum etiam diſcrimen, plurimùm effecit. Videtur tamen Barcinoniæ & Aragoniæ arma (de quibus ſuperiùs diximus) quadrifariam fuiſſe compoſita Annum circiter Domini 1137.
Et Tilletus refert Antiochenum principem ut gratum ſe Recueil des Roys de France
præſtaret S. Ludovico Franciæ regi (qui obiit anno pag. 320.
1270.) ob acceptum beneficium clypeum regium ſic cum ſuo alternaſſe.

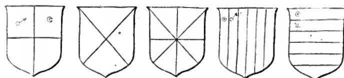
Area decuſſata ex obliquis conflatur, ſcutum in triangulos diſpertiens. Quarti Theodoſiani (inter auxilia Palatina, alterius magiſtri militum præſentalis in oriente) cæruleum clypeum lineis nigris decuſſatum geſtant, quo imperium, etſi ex facie diviſum, unum tamē intelligi vult Pancirolus. Et hæc ſola eſt decuſſatio in omni Notitia per totā aream extenſa; cæteris umbone tantum contentis. Sed

Goh. in Magn. Grae. egregiè extat hæc sectio & planè heraldicè in numis Emporitum, ubi superior triquetra Siciliæ insigne habet, hoc est tria femora. Inferior pisces duos erectos: utráque cymatilis.

Coniferata sive conconata area, ex omnibus puris sectionibus commixtis, universarum pandochium efficitur, & omniformis dicatur. Cruci Constantino ostensæ (uti referunt) non dissimilem, & ex linearum dispositione crucem intelligunt latera X. intersectam, ut sic Christum in ea passum significarent, cujus nominis Græcè scripti prima est litera X. Plerúnque autem superiorem partem erectæ lineæ in litteram P. flectebant, ut apertius Χριστὸν exprimerent, ita ut XP. & +. innecterentur. Et hinc error vulgaris, qui Græcarum literarum nescius, has tanquam latinas & Anglicanas usurpat, Christi nomen hoc modo scribens Xps. Xpi. Xpm. Symbolum habes in Braceatorum juniorum clypeo in Oriente. Conos hos Galli *girons* vocant, credo quod in scuti gremio (illis giron) coëunt.

De sectionibus subalternis.

SEctiones subalternæ ex prioribus fiunt subdivisis, linea aliqua in centro permanente. Nulla harum in omni Theodosianâ aspilogiâ, ni coniferam placeat excepisse. Uni cuiúsq; exemplum, accipe.

Palaris,

Palaris, seu columellaris.

CLypeus palaris sex partium aureus & ruber Aragoniæ regum. Gallis *partie par pale*, vel clypeus hexastylus Solis & Martis. Sic tetrastylus, quod verbum apud Junium habetur in versione Curopolatæ de officiis Constantini, ubi vestibulum aulæ Constantinop. ita vocatur, quod quatuor columnis nititur, pag. 24. τετράστυλος.

Columnatius Varri: clyndraceus Plinio.

Transversariæ.

VEhit more sex, repagulorum, ex auro & cyaneo. Gallis & Anglis *barrey*.

Obliquæ, sive diagonales.

ARea diagonalis senaria, argentea, & rubra. Gallis *bendy*, ac si fasciatim dicerent. Radios solares videtur exprimere, hæc orientales, illa occiduos. Sed coire interdum videntur hæ sectiones tertiam genituræ, ut in exemplo. Vid. Paradin. p. 82.

Fastigiatæ.

VEhit aurum & rubrum more senarii fastigii.

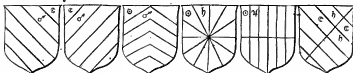
Coniferæ.

COniferis areis vix unquam conos omnes, sed fugatis aliis, reliquos subdividunt. In hoc clypeo (qui aureus & niger est) duodecimus numeratur. Subalternæ etiam sectiones, subdividuntur, trajectâ purâ aliquâ centrali linea. Hinc exurgunt quæ à cœlorum transpositione, transpositæ, inversæ, transmutatæ nominantur, ut in sequentibus.

Aurum & cyaneum senario palo transversè inverso, sic de cæteris.

Area diagonalis, senaria, argentea & nigra, è contrario diagonali trans——iterata; Sic ut,

Qui color albus erat, nunc est contrarior albo.

De areis interpunctis, seu vermiculatu albo.

CUm autem subdividentes lineæ, à subdividentibus transfigantur, non in sectionum classe, sed interpunctorum reponuntur, quod aream tanquam per puncta & periodos distribuunt, tessellas, maculas, cuneos, rhombulos, & hujusmodi vermiculato opere exprimentes. Mos iste in armatorum cultu, valde erat antiquus. Sic enim apud Aimoinum lib. 3. ca. 90. anno Thedeberti regis 9. Bertoaldus comes palatii, Landericum ducem alloquitur, *Domini nostri inter se decernant cum armatorum cuneis. Tunc si placebit, ego & tu, vermiculatis adoperti vestibus, inter conferta congrediamur agmina.*

De

De Area Tessellata latrunculoria, loculosa, propriè emblêmate.

AREa tessellata seu emblematica fit, cum plures perpendiculares lineæ à pluribus transversis dissecantur, quod ab Italorum vocabulo scæchia Germanicò Schach, alii Scaccatam vocant, alii scachificatam, à quibus primitùs emersisse videtur. Sed nec Romanis incognitum, cum latrunculorum lusus, Martialis meminit: Epig.

Not. in Varr. lib. 3. de re rust. Emblemata ex origine dictionis quæ Græca est, significat tesserulas quibus instrata pavimenta variantur & versiculis fiunt. Not. in Varr.

Insidiosorum si ludis bella latronum,
Gemens iste tibi, miles & hostis erit.

Gallis eschecs et eschequier.

Hujusmodi tabulâ memoriæ subministrandæ gratia, puto ratiocinatores olim in subducendis calculis usos esse. Nam in trapezis suis, seu mensis (quas vocant) ratiocinariis, antiquè cernitur, & foro quod Fisco, & regio vectigali addicatur, cujus etiam insigne est, nomen fecit. Hinc Gervasius Tilburrensis: *Scaccarium*, inquit, *tabula est quadrangula, quæ longitudine quasi decem pedum, & quinque latitudine ad modum mensæ circumsedentibus apposita, undique habet limbum latitudinis quasi quatuor digitorum. Supponitur scaccario pannus in termino Paschæ emptus, non quilibet, sed niger, virgis distinctus, distantibus à se virgis vel pedis, vel palmæ spatio.* Curiam autem hanc, tum olim Normannis familiarem, Anglis advenam huc illinc transegisse Willielmum primum omnes consentiunt. Berdoaldus (apud Aimoinum) Landericum ad singulare congressum in prælio deposcens, *Tunc*, inquit, *si placebit, ego & tu vermiculatis adoperti vestibus inter conferta congrediamur agmina*, lib. 3. cap. 90. pag. 144. 5. Erat hoc anno 9. Theodorici regis, cujus anno. 14. Columbanus ibat ab Hibernia trans oceanum, cap. 94.

Proinde id insigne Nostratium clypeis tum adhuc insuetum fuisse, non est dubium. Nam in Curia illa, multò antiquiùs quam in clypeis reperitur, & hinc in illos demigrasse,

migrasse, verisimile. Etiam ipsorum Warrenniæ procerum Curiam (aliquando forte) moderantium, & ab ipsis in Clientium suorum clypeos, cum Angliam applicassent, dissipatum. Sin altiùs hoc rimari placeat, Cæsarem advola, quem (Suetonius testatur) munditiarum & lautitiarum studiosissimum, in expeditionibus tessellata & sectilia pavimenta circumtulisse. Quin & Diodorum Siculum, qui priscorum Gallorum saga crebris tessellis (florum instar) distincta memorant.

In vita Jul. Cæsaris, cap. 46.

Diod. bibl. hist. li 5. fol. 307. vid. Curo pal. p. 24.

Elegantiam igitur apprimè notat, quod etiam Lucilii Poetæ, nec non Mutii Scævolæ & ipsius Ciceronis authoritate, Lucilianis his versibus eo accinentium, confirmatum est,

> *Quam lepida λέξεις compositæ, ut tesserulæ omnes*
> *Crudo pavimento, atque emblemate vermiculato.*

De Area apsidali.

MUltæ obliquæ lineæ totidem obliquis orthogonaliter transcriptæ, aream reddunt apsidalem seu maculatam. Sic à retium similitudine (quorum foramina absides & maculas vocant) dictam. Maculis autem leniter productis *lozongey*, quasi rhombulis distinctam nominant, extensiùs verò in acumina porrectis, fusos aiunt significare: differentiam etiam in situ ponunt, maculatas, rhombulatásque areas cuspides semper erigere, fusorias plerúmq; deprimere.

Sed fusis interpunctæ areæ eodem non semper modo fiunt. Nam obliquæ lineæ aliquando à perpendicularibus trajiciuntur, aliquando à similiter obliquantibus, his erectioribus, illis depressis, quod in Germanorum clypeis frequens cernitur, qui ex ejusmodi symbolis cuneos intelligunt. Hinc *Teckenses principes*, *cum ducatum Vueck antiquitùs appellatum ferunt in armis suis*, inquit Munsterus, *posuerunt signum cuneatum. Vocant enim Germani*, ait ille, *cuneum Vueck*: clypeum (ut hinc transtulimus) vides.

Lib. 3. Cos. pag. 130.

Anomata.

Anomata.

De Area variegata, al. varia.

REstat alia interpungendi ratio, prioribus nec ætate cedens, nec dignitate, clypeis verò nostris fortè notior quam exoticis, visúque potiùs quam nomine. Nam à colorum vicissitudine variatam, seu variegatam dixeris, id nomen etiam rectè competeret aliis omnibus interpunctis, si non ex antiqua consuetudine huic propriè addicaretur: sunt tamen qui invectam nuncuparunt. Nos clypeum variegatum dicimus ex auro & cyaneo. Hoc verò gestaminis hanc habuit originem. Tres filii domini de Couci, Ingleramus, Thomas (unde Domini de Vervin) & Robertus (unde domini de Pinon) cum clypei & tunicæ armorum non præstò adessent in bello sacro, hi tres fratres vestes suas coccimas pellitas diviserunt, & variè gestarunt. Primus scilicet *palè de six pieces de gueules & de vaire* Secundus hoc idem par pale; tertius per bende. Sed de hoc videndum: in concilio enim nostratium Gainttingtoniæ An. 1188. decretum est, ut nullus (in sacram proficiscens militiam) post proximum Pascha utatur vario vel grisio, vel sabellina, vel escarleta. Hov. 642.

Ex lib. de Nobilitate De Noblesse de Fran: Alevette Impr. à Paris Anno 1577.

Hæc aliàs gestatio tribus interstinguitur coloribus, quam bigeream voces, quod vide in Glossario nostro.

Hæc de areis, jam de symbolis, seu tesseris.

Quamvis in propositis jam areis Symbolica ratio luculenter fulserit, desiderare tamen vides quod aream plerúnque occupat incumbens symbolum.

Est autem id figura rei alicujus, quæ etiam dempta aream integram relinquit, quod in aliis fieri non potest.

Figurarum aliæ animalium sunt, aliæ inanimatorum, aliæ vegetabilium.

Animalium figuris plus attribuunt dignitatis Bartholus, Uptonus, Leus, totáque fecialium schola, curiosiori fortè, quam oportuit subtilitate. Sed cum arearum

sectiones

sectiones ab inanimatorum figuris præcipuè deducantur, consentaneum nobis videtur, eas primitùs suggere, ut cum rerum vestigia viderimus, res etiam ipsas intueamur. Figuræ rerum inanimantium, sunt vel stationariæ vel cedentes.

De symbolis stationariis.

Symbola stationaria, sunt quæ certam in scuto stationem habent. Cephalus, baltheus, diagonius, palus, quæ simplicibus sectionibus insident.

Crux extensior & decussis extensior, quæ mixtis integris. Fastigium quod mixtis dimidiatis.

Reperiuntur autem, quæ certam in scuto stationem obtinent, nec tamen sectionem aliquam possident, Cephalus, quadra, limbus, Pleurida.

Symbolis istis, seu tesseris spatiantibus, sua quædam competit sectio, quæ licet transversariæ rationem imitetur, sub ea tamen specie non reponitur, utpote cum crux vel limbus uti per frusta distinguitur: non partitum dicimus è transverso: sed Gallice *gobbone*, nos laciniatum.

De cephalo seu titulo.

Galli qui originem suam, vocésque complurimas à Græcis deducunt, symbolum istud, quod in summitate scuti cernitur *chef* (hoc est caput) vocant. Tractum suspicor à κεφαλὴ, quod idem sonat literis posterioribus fugatis. Quamobrem nos primario nomini consulentes, cephalum etiam appellamus. Areæ tertiam partem obtinere dicitur, superiorémque semper clypei regionem, quam à sede sua Cephalicam facit. Honoris & prudentiæ symbolum. Dividi nolunt, sed nec minui. Profert tamen Fernus, cephalum cephalo coronatum clypeum Galli cujusdam regiæ majestati à consiliis, quem alias unum, alias alterum consilii munus accepisse asserit. Nec minuitur superior cephalus si inferiorem respicias,

qui

qui hoc in casu areæ vicem videatur sustinere. Similitudinem præbet superioris illius partis, quam in procerum, judicum stolis capitium vocat Fortescu lib. de leg. Angl. ca. 51. pa. 123. Anglicè the cappe, atque ideo senatoriam prudentiam & dignitatem appositè denotet.

De Tænia.

Cephali sede tænia interdum cernitur, interdum cephali medium transcurrere, quartámq; ejus partem complecti. Iliacis sæculis, victoriæ honos tænia, unde Æneas apud Virgilium lib. 5. Mnesteum, Gyam & Cloanthum classico certamine victoris tæniis ornat. Ideóque apud Statium,

———*vittarum provenit honos.*

Corinnæ etiam apud Tanagræos effigies tænia pingitur redimita, quod ipsa Pindarum Thebis vicisset carmine: nam *victoriæ*, inquit Pausanias, *illud insigne.*

De Tramite, Baltheo, Fascia, Strophio.

Trames quia transmeat clypeum. v. Isidor. Orig. lib. 29. cap. 38.

Cum inter militaria ornamenta, nullum antiquius sit baltheo, nec clypeis usitatius, paulò fusius est de eo dicendum. Ubique terrarum fessam audio dici, fortè à fascia ductum. Non dicam *Fessa prosissa* ut Itali loquuntur, quod aream findit, fessam tamen diminutam, fissuram vocari video etiam ab ipsis fæcialibus. Passim verò pro cingulo, zona, baltheo, intelligitur, néque aliter in ipso Austriaco clipeo, de quo dicam ut Martialis lib. 4.

Militiæ decus hoc & grati nomen honoris,
Symbola Ausoniacum cingere digna latus.

Herorum ætate res magnæ æstimationis, cum ad præsidium, tum ad ornatum. Alias ilia, alias humeros obibat,

fibulis (sæpe aureis) post tergum colligatæ. Clypeum & ensē sustinebat, sed singularis plerúmq; singularē. E corio aut laminis (ne telo distringeretur) late composita. Apud poetas perquam celebris, præcipuè Homerum, qui Atridarum balthea aurea facit, Hectoris puniceum, Diomedis discolerem. Romanis è corio bullis distinet Varro.

Hinc qui cingulo eximie à cæteris innotuere præstantiores habebantur milites μονοζώνοις nuncupati sunt, id est, ut inquit Suidas οἱ τιμιώτατοι τῶν στρατιωτῶν.

Sed ad deferentis etiam notitiam & dignitatem, ut in veteri Epigram:

Aulica quippe comes rexi patrimonia clarus,
Et mea patricio fulserunt cingula cultu.

Potestatem Flodoard. Hist. Remens. lib. 2. ca. 5. *Si quis in quolibet gradu, vel cingulo consitus, aut potestate fultus &c.*

Belligeros notat, quorum propriè insigne est, unde Alciatus *belli monumentum* vocat.

Ductores militares. *Tribunorum enim baltheis conscriptus fuit militum numerus qui sub ipsis stipendium merebant.* Alciat.

Sed & prælium inituros, quos ideo militari cingulo cingebant,

Hinc ad militiam conscriptus miles, cinctus vocabatur absque additione. Marcell. de Testam. *Titius prinsquam tribunus legionis factus esset, testamentum fecit, & postea cinctus, manente eodem testamento, discessit*: quod inde introductum, quod prælium inituri præcingerentur ex Hotomanno Cal. Hinc viros bellicosos cinctos dicunt, imbelles discinctos.

Equites auratos, equestrem ordinem. Creatus eques militari olim baltheo cingebatur, unde militari cingulo decorare, diciturpro militem facere.

Et in creandis itáque equitibus, & Imperatores prisci, nuperioréfque Reges, balthei utebantur solennitate. Sic Henricus tertius Johannem de Gatesdene clericum, & multis ditatum beneficiis, sed omnibus ante expectatum resignatis, quasi sic oportuit, baltheo cinxit militari. Math. Paris in Hen. 3. Sic etiam Richardum de Clare (jam Comitem) & comites suos tyrones quadraginta milites

lites instituit. Math. Paris in Hen. 3. fol. 639.

Magnæ olim existimationis, etiam & emolumenti cingulum militare fuit, non tantum ob designatum honorem, sed ob privilegia quæ afferebat militaria. Qua de causa Imperatores Ethnici hoc Christianis in persecutione solebant adimere, ut apud Euseb. lib. 8. ca. 4. & lib. 9. ca. 10. victi itáque mundana vanitate, nonnulli fidem mallent, quam dignitatem rejicere, & depositum, alii religionis gratia cingulum iterum ambiebant, in quos Nicæni conc. can. 12. instituitur. Tom. 1. 308.

Salisburiensis in Policratico. *Inolevit consuetudo solennis, ut ea ipsa die, qua quisque militari cingulo decoratur, ecclesiam solenniter adeat, gladióque super altare posito, quasi celebri professione facta, seipsum obsequio altaris devoveat, & gladii, id est officii sui jugem Domino spondeat famulatum.*

Expeditos ad negotium: August. in Psal. 92. *tum enim se quisque cingit cum operaturus est.* Virg. lib. 1.

———— *Illi se prædæ accingunt.*

Et lib. 7.

Accingunt omnes operi.

Horat. 2. Serm. Satyr. ult.

———— ———— *ut omnes*
Præcincti rectè pueri comptíque ministrant.

Divites, quia in zonis nummos circumtulêre. Caius Gracchus ex Sardinia rediens apud Gellium lib. 15. ca. 11. populum sic alloquitur, *Zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli.*

Et in sacra pagina, Matth. 10. *Nolite possidere néque aurum, néque argentum, néque pecuniam in zonis vestris.* Militibus in more fuit, Porphyrio teste, sua omnia in zonis deferre, unde castrense proverbium, *Zonam perdidit*, in eos dictum qui nihil habent nummorum. Horatius lib. 2. Epist. 2.

Ibit eo quo vis qui zonam perdidit, inquit.

Oceanum. Josephus antiquit. lib. 3.cap. 11. de zona summi Pontificis: *Zonæ circulus significat oceanum, qui utique cuncta suo limbo circumdat.* Quo sensu fœlicissimè accidit fæcialibus nostris, qui clypeum nobilissimi equitis Francisci Draci cum totum Oceanum circum navigasset) hujusmodi symbolo consignarunt.

Sed differt Baltheus à zona; nam hæc sub vestimentorum appellatione venit, ille inter arma censetur à Varrone & Lazaro Baysio, quibus etiam adest illud Taciti, Manipuli quóque & gregarius miles, viatica sua, & balthcos, phaleráſque insignia armorum argento decora loco pecuniæ tradebant.

Hinc Ovidius veneris cingulum, quod ei inter arma esset, baltheum vocat,

Sume Cytheriaco medicatum nectare ceston
Ussit amatorem baltheus ille Jovem.

Virginitatem. In fæminarum clypeis, quibus militares virtutes aut non propriè competunt, aut cautius adscribendæ sunt, virginitatem notet, tractum ab antiquorum consuetudinæ, *qui novam nuptam cingulo cinxere, quod vir in lecto solvebat.* Festus. Unde in proverbio *Zonam solvere*, pro virginem vitiare: quorsum & *virginitatis cingulum* dicebatur.

Id adjungam discolerem baltheum clypeis clericorum conjugatorum non convenire. Clericus enim conjugatus deferens zonam bicolerem perdit privilegium clericale, ex Fran. Chambon Jurisc.

Sunt autem repagula, omissa Verrii apud Festum definitione, munimina quæcúnque transversaria, contra vim objecta. Anglicè *barres* vocamus. Symbolum uberrimæ significationis & Horatio Coclite dignum, *qui uno suo pectore Hetruscorum exercitus obstitit, ipsóque miraculo audaciæ* (ut Livium audias) *obstupefecit hostes, & Romam liberavit.*

Fortitudinem

Fortitudinem notat munimentum, obstaculum, impedimentum, nam clypeos januas, aditus clathris & repagulis firmamus contra vim, & hostium furores, juxta id Virgilii, 7. Æn. Belli templum describentis,

Centum ærei claudunt vectes, æternâq; ferri
Robora.

Viros summos designat, qui vel armis, vel consiliis tutantur rempublicam.

Metam & limites non transiliendos: ductum à loco sic repagulis occluso, ut tum homines, tum animalia coerceantur à transitu. Quo sensu per translationem legitur apud Ciceronem Act. in Verr. 7. *Perfringere omnia repagula juris, pudoris, & officii.*

De Diagonio.

Diagonius est qui ab altero angulorum per centrum porrigitur in alium; Galli *bende*, hoc est fasciam vocant, nos, diagonium, radium, & balthеum triumphalem, nuper ad ilia, nunc ad humeros aptatum perinde significata ejus plerúnque prædiximus. Quod reliquum est, victoriam innuere videtur. Nam balthea quæ victis subtraxerunt, ad humeros suos religabant victores, gloriæ & triumphi gratiâ, ut Torquatus Manlius Galli torquem. Quod à Turno factum est cum Pallanta occidisset Æn. 10. *V. Isid orig. lib. 19. ca. 33.*

——Rapiens immania pondera balthei &c.
Quo nunc Turnus ovat spolio, gaudétq; potitus.

Et post 12.

————————Humero cum apparuit alto
Balteus & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Straverat, atque humeris inimicum insigne gerebat.

Nec

Nec aliter Euryalus Rhamnete cæso Æn. 9.

> *Euryalus phaleris Rhamnetis & aurea bullis*
> *Cingula*——————————
> *Hæc rapit, atq; humeris nequidquam fortibus aptat.*

Victore etiam Domino nostro Jhesu Christo, cum mundum, mortem, peccatum subegisset, baltheo aureo cinctus est circum mamillas. Apoc. 1. 13. ubi Aretius: *Zona suspensa ad humeros, victoriæ est argumentum: pugnaturi enim ad lumbos adaptant ensem per zonam, post victoriam autem ad humeros religatur. Item in pace, senes ita cingebantur, quem morem nostri etiam majores servarunt, & vidimus etiam in quibusdam senibus hunc morem. Victori igitur Domino rectè hic ornatus tributur.* Hæc ille,

Quid

Quid igitur Howardiano clypeo non ſolum invicto, ſed terra maríque triumphali vel auſpicatiùs addicaretur, vel magnificentiùs. Duabus enim victoriis (ut direptam Cal aliáque taceam) tantis claret, quantis per Chriſtianum orbem alius nullus citra patrum noſtrorum memoriam. Priori, ſub Tho.Howardo D. Surriæ comite, fuſo cæſóque (Floddenſi prælio) Jacobo quarto potentiſſimo Scotorum rege, regaliſque clypei monumento (ut in perpetuum triumphum duceretur) victoris baltheo adjudicato: Poſteriori, claſſis Philippi Hiſpaniarum regis (præ aliis quas unquam ſuis undis excepit Oceanus) inſtructiſſima, idcóque cum jam Ulisſpona non ſolviſſet, editis libris Invincibilis nominata, à Carolo Howardo Archithalaſſo canitiem galea premente, victa, profligata, & maria omnia circum dijecta eſt. Adeo ut Mercurius ipſe Gallo-belgicus (quamvis Anglicanæ laudis ſatis invidus) victoriam tamen hanc non dubitavit mirabilem appellare.

Profert honoratiſſima hæc familia Ducum, Comitum, Vice-comitum, Baronum, ſummarúmque dignitatum titulis inſignis, *clypeum rubrum triumphali baltheo inter ſex cruces crucigeras cuſpidatas, argenteas*, ut antiquè cernitur. Nuperius baltheo adeſt, quod dixi victoriæ monumentum *clypeolo aureo dimidiatus erectus leo rubrus, ore ſagitta trajectus, duplici peribolo ejuſdem coloris, utrinq; liliato circumcluſus.*

De lateronibus ſeu feſtucis.

Clypeus argenteus, diagonius, feſtucarius (lateronibus, ſeu feſtucis cinctus) niger. Feſtuca enim virgulam ſignificat: unde Prætoris illa quæ ſervo imponebatur, qui à Domino apud prætorem manumittebatur, feſtuca dicta eſt. Et apud Aul. Gell. lib. 20. cap. 3. vis civilis, & feſtucaria dicitur: pro poteſtate prætoria vel judiciaria.

De

De Palo, Statumine, vallo, Columella.

PAlus seu vallus, & Statumen, trames est per centrum erectus, latitudinis tertiæ areæ partis, si solus reperiatur. Cippum pedamentum, columnam, columellam vocat Pancirolus, & Pierius.

Si pro Palo habeatur, à vallari corona, quam etiam castrensem vocant significata deduxeris. Castrensis est corona quâ donat eum Imperator qui primus hostium castra pugnans introivit, ea corona insigne vallum habet. Aul. Gellius lib. 5. cap. 6. Castra enim & fossarum supercilia, palis præcingere moris fuit. Quo etiam sensu defensores notet, & perinde patronos & tutores.

Sin pro columna accipiatur, stabilitatis symbolum est apud Pierium & Pancirolum, fortitudinis apud omnes.

Diminutos palos paxillos vocant, quamvis Cicero è contra palum à paxillo facit fugato X. vastiore littera. Aragoniæ clypeus aream habet octo paxillorum seu columellarum, auro & puniceo insignem, gestamen hoc palatum dicunt. *Arma*, inquit Franciscanus noster, *palata vocantur, quia aptantur ad modum pali*, ut l. pali F. de verbor. signif. & F. de l. 3. l. pali.

De Fastigio seu Tholo.

Tholus lignum cui in haret tectum v. Not. in Var. lib. 3.

FAstigium est quasi decussis inferior medietas, cujus jugum manet in erecta per centrum linea. Plinius & Columella hujusmodi cantherium vocant & jugum. Cæsar fastigium, Uptonus signum capitale. Galli *cheuron.*

In numis ar. M. Plaetorii (apud Fulvium Ursinum) hoc ipsum signum bellissimè habetur, ædes significans, quas ipse sacras condiderat.

In ædificiis enim pars suprema est, & finito jam operi imponitur, unde per translationem rem perfectam notat, & omnibus suis partibus absolutam: sic in proverbio fastigium addere, & Græcis κολοφῶνα ἐπιτιθέναι.

Etiam conditionem, nomen, æstimationem, ut fastigium attollere pro augere nomen & existimationem. Nec

incongruè

incongruè heraldicis notis domum & familiam depinxit, perinde rem familiarem, patrimonium, & hæreditatem antiquam, quod etiam Franciscanum nostrum non latuit, quem (si placeat) nativo cothurno prodientem paulisper audi, sic de symbolis disputantem. *Est autem aliud*, inquit, *quod Laicis attribuitur, scilicet signum capitale, & tale signum capitale significat, quod portans primo ipsa arma assumpsit. Et si filius ejus habuerit patrimonium augmentatum possit sibi assumere aliud, ut sequitur.* Sed *si quod aliquis dominus Ecclesiasticus, non habens arma, sed à rege heraldorum petens sibi arma assignari, tunc potest ipse rex heraldorum dare sibi duo signa capitalia, vel tria ad maximum ut sequitur. Sed patrimonium domini Ecclesiastici (quandocunque fuerit) augmentatum, non transit ad hæredes, sed ad successores. Quare mortuo tali domino moriuntur & sua insignia. Prædictam tamen regulam intellige de armis propriis ipsorum dominorum ecclesiasticorum. Secus est tamen de armis ad ecclesiam pertinentibus solum. Ex prædictis collige differentiam inter hæredes & successores. Hæredes arma portantes possunt sua arma majorare vel minorare, cum consilio regis heraldorum, secundum quod eorum substantia crescit, vel diminuitur, sed successores eadem arma portare debent, quæ à suis antecessoribus fuerunt apportata nec augmentando, nec diminuendo, ut patet in abbatibus, episcopis, & aliis. Et ratio est, quia hæredes portant arma suorum parentum: Episcopi verò & abbates portant arma suarum ecclesiarum. Quare dic, quod si hæres laicus habuerit duo signa capitalia in suis armis, cum substantia diminuta, seu minorata fuerit, potest demere unum signum ipsorum duorum. Non ita potest dominus ecclesiasticus facere. Et è contra, si pater portaverit unum signum capitale, & postea hæres ejus inventus est pinguior in substantia & bonis quam fuit ejus pater ut per maritagium vel fortitudinem, potest assumere sibi aliud signum capitale.*

Item ista signa sunt primo modo Gallicè describenda, Il porte d'argent un cheuron sablé. Alias sic, Il port de sabell & deux chevrons de argent, ut patet in exemplo.

Item ista signa capitalia, sunt transposita ut in exemplo, & tunc dic quod portans, aliquam perdidit suæ substantiæ partem, sed tamen est in spe recuperandi ipsam partem amissam. Non enim

enim est id signum in toto demendum, sed transponendum ut in exemplo. Et qui talia arma portat, sic Gallice portat : Il porte de argent deux cheurons transposéz &c. Cave de opinione eorum qui dicunt hoc signum supradictum esse Salterium, Gallicè un Sawter, *quam opinionem ego non approbo, quia pro ea fundatam nullam rationem invenio.* Huc, & hæc ille. Uptonus symbolum hoc ab Architectoribus & fabris lignariis primo gestum asserit, nuganter fortè, ut alia.

Tulêre antiquiores Hannoniæ comites *in aureo æquore tria nigra fastigia.* Quæ cum aream in quatuor alia videantur distribuere, septemplicem faciunt, narrantúrque septem illas celebres vias demonstrare, quæ Bavaci (Hannoniæ primariæ urbis) sub columna lapidea initium sumentes, recto & sublimi tramite, in omnes Galliæ partes porriguntur. Fama est Bronhildum (cujus nomen retinent) easconstruxisse, quem tunc Bavacensi agro regnasse ferunt, cum David Hierosolymis. Addúnt eorum memoriam procerum clypeo conservari. Cúmque tria fastigiorum illic imperfecta & mutila conspiciantur, tot aiunt viarum ostendere, propter vicinum mare imperfectas & mutilatas.

De Cruce.

Figura crucis apud Chaldæos, Arabes, Ægyptios, Græcos, (nondum crucifixo Christo) in honore fuit. Egyptjis inter sacras literas ab initio religionis, & Serapidis pectori impressa : victoriæ & salutis Symbolum. Superficiei prima est dimensio, eámque omnem ad angulos rectos dividit, circulum omnem & universum orbem (perpetuò

(perpetuò constans & justa) in quatuor æquales partes. Cœli etiam cardines demonstrat, planetarúmque radios, ab angulis invicem projectos, qui crucem faciunt. Unde miram ei potentiam tribuunt antiqui, virtutémque è cœlestibus infusam. Hinc apud Marsilium Ficinum celebris est., Apud Cornelium Agrippam laudatissima.

Lib. de vita cælit. compar. cap. 18.
Occult philo. lib. 2. ca. 23.

Post passionem Christianitatis Hieroglyphicum, quod ideo domibus suis primi appingunt Alexandrini: deletis jam inde Serapidis idoli thoracibus.

Militaribus signis primus hoc adjecit Constantinus Magnus, primariúmque fecit, cum victoriam ei portendisset, ut in labaro diximus. Præterea militum arma crucis symbolo signavit, ut paulatim ad veri Dei cognitionem & cultum hac ratione deduceret. Euseb. lib. 4. in vita Constantini.

Zonoras Annal. lib. 3. in vestibulo f. 83.

Deinde Theodosianis clypeis frequens fuit, postea ubique familiare. Præcipuè flagrante jam bello contra Saracenos fidei propugnatores (cum crucis defensionem susceperint) crucibus passim insigniuntur. Talem vides Eustachii clypeum apud Nicetam Choniat. Et apud Hovedenum in An. 1188. Rex Franciæ & gens sua susceperunt cruces rubeas: Rex Angliæ & gens sua cruces albas, & Philippus comes Flandriæ cum gente sua cruces virides. Perpendendum censeo istum Hovedeni locum, ne de coloribus crucium inverso forsan dicatur ordine. Notissimum enim est, crucem rubram Anglorum ab antiquo gestamen fuisse: nec non & Francorum candidam, ut apud Gaguinum bellè liqueat. *Ad hunc*, inquit, *modum Bajona Caroli (vij.) ditioni & potestati restituta est. Die vero insequenti, oriente sole, sereno cælo, crux candida in cœlo visa apparuit, quam & Francus, Anglúsque palam conspexit. Quo cœlesti signo arbitrati cives se divinitùs admonitos, Carolo parere mox, Angli Regis insignibus abjectis, candida se cruce* (ut Francis mos est) *ornaverunt.*

Lib. 10. pa. 246 & 247.

Eadémque ratione Hierosolymitanæ militiæ ordines (quos canonicos sepulcri dominici vocant, Johannidas (postea Rhodios dictos) Templarios & Teutonicos) id sibi insignium asciscunt, noménque inde Cruciferorum. Quorum quidem potentia & rogationibus factum est, ut

figura crucis non solum in Hierosolymitano vexillo depicta, sed alubi etiam erecta, uberrimis privilegiis donaretur, fieretq; confugientibus azylum.

Hi etiam qui in militiam terræ sanctæ discessuri erant, cruces plerúnque voti symbolum suscipiebant, unde & crucis candidati appellantur. Hoc de more aliarum gentium Angli studiosi factitabant sub expeditione Richardi primi Ptolemaidem (quam Acam vocant) anno circiter gratiæ   Quo fit, ut ex multiplici crucis gestamine, multiplices etiam crucis formulæ ad gestantium discrimina nascerentur.

Harum Franciscanus noster pro sua ætate duodecim inveniri ait. Crux plana (quam ante expressimus, Ingradata, Truncata, Patens, Figitiva, Cruciata, Molendinaris, Florida, Nodulata, Florida patens, Florida nodulata, & Duplopartita. Quibus enumeratis & descriptis, subjungit illico (ut suis utar verbis.) *Nota*, inquit, *quod istæ cruces non sunt propriè signa, sed sunt differentiæ signorum. Quare dic, quod rex heraldorum videns aliquem cupientem habere arma, ignorans aliquam bonam vel malam conditionem in eo vel proprietatem, debet assignare illi aliquam de crucibus supradictis; quia crucem portare, significat portantem non habere aliquam causam vel conditionem, secundum quam possunt arma sibi assignari, sed significat hominem brutalem.* Hæc ille.

Radulphus de Habspurge (qui imperium iniit Anno 1273.) *pour defendre la Hungarie, la Syrie* (voluit dixisse Styria) *& la Carinthe contre les armes des Turcs, institua l'ordre de S^t. George &c.* permisitque ordinis collegis *la Croix rouge de S^t. George dans les Armoiries de leur maisons. Autheur des Estats du Monde.* Edit. Paris 1464.

In bello sacro Rex Franciæ & sui, cruce rubra usi sunt. Rex Angl. & sui alba. Flandriæ Comes & sui viridi. Hollins. An. 1188. Hen. 2. 34. ag. 111. col. 6.

Crux gestatoria, vel cuspidata, nigra in clypeo argenteo. Hujusmodi crucem & manu gestare, & terra infigere (ubi reverentiam loco cupiebant inferre) moris fuit.

Nigra

Nigra autem luctum significat. Unde in majoribus Litaniis cruces nigræ vestibus induebantur, & spectaculum ipsum, *cruces nigræ*, dictum fuit.

Hujusmodi ferunt in manu Kali, qui petitionem aliquam profitentur.

Crux crucifera ⊚ in Ariopago. Hujusmodi crucem descriptam reperi in sypho deaurato, quo Witlasius Rex Marciorum Croilandensem ecclesiam donavit.

Crux Sicula nigra in area aurea. Siculam voco, quia Willielmus Rex Siciliæ, suæ hanc ascripsit gestationi. In sigillo enim ejus chartæ appensa, quam fecit Johannæ filiæ Henrici secundi Regis Angliæ Anno 1177. hæc in area altera exhibetur: capiti super scriptum habens titulum Regis viz. *Divina favente clementia, Willielmus Rex Scicilia, & Ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ.* A lateribus verò: Hoc signum sibi præferri à vexillifero facit cum ad bellum aliquod procedit. Radius infimus cæteris est extensior, cui cuspis etiam adjungitur, qua vel in terra figatur, vel manubrii vice commodiùs elevetur. v. Hov. 553.

Crucem hanc quam floridam vocant, in clypeo videas Majoriani Augusti numis descriptam annum circiter 325. hac scilicet forma.

Ante medium autem regni Henrici Septimi sic excreverat crucium numerus, ut Juliana Barnes quæ sub eodem sæculo scripsisse videtur, negat se posse finitum ponere. Multásque cum recitaverit, quarum aliæ inter superiores non veniunt, eas hic etiam adjecisse non dedignabimur.

Vid. num. supra pag. 20.

1. Pluries

1. Pluries reperitur ista crux cum in numis aureis tum in argenteis Heracliorum Impp. septimo post Christum ævo, alias eorum verticibus inhærens, alias orbi quem in dextra utérque sustinet. Hanc & alias crucis formas in numis expressit Heraclius, quia Sanctam Crucem à Persis sub Costiroe asportatam summa cum victoria retulisset.

2. Crux aurei & aerei coloris intorta. Tale gerebat sceptrum Magnus Heteriarcha. Cod. imp. 20.

3. Crux molaris, seu bicornis potius, quæ & tricornis fortè alias fiat. Crux camura, runcata vel averrunca.

Baron. An 627 nu. 29 è Lalio Pasquat. 4. Habetur Crux ista in numis aureis Heracliorum patris & filii Impp. latus alterum, absque omni alio emblemate, totum occupans cum circumscriptione VICTORIAM AUGUSTORUM.

5. Habetur & crux ista in argenteo numo Heracleorum Impp.

Bar. An. 627. nu 9 è Lalio Pasquat. 6. Habetur & crux ista in argenteo numo Heracleorum Impp. super orbe & tribus gradibus, ut hîc vides posita cum Epigrapho DEUS ADJUTA ROMANOS.

Ibid. Habetur & in vertice utriúsque eorum crux istiusmodi simplex cum intermedia alia paulò superiori.

7. Hoc crucis & alia hujusmodi, videntur sumpsisse originem è numis antiquis, in quibus crucis brachia in altera parte denarii, eósque ad limbum ejus duplica extenderentur, ut quadrifariam dividi posset competenter hoc modo. Vide Matth. Westm. in anno 1248. p. 231.

8. Scutum aureum crux etiam linearis est rubro fatiscens. Portat, inquit Juliana nostra, unam crucem floridam patentem umbratam perforatam cum rubro, in campo aureo, perforationémq; hanc miram vocat.

9. Addam (quæ demum apud Leum reperitur) crucis formam quam à similitudine petasatam dicamus, quod ejus radii petasis videantur induti, ut turres, quas inde petasatas vocant.

Nota etiam antiqua est, quàm Godfredo Bollonio primo Hierosolymitano regi adscribunt crux crucigera crucibus onusta, eámque à loco Hierosolymitanam nuncupant, aureáq; cernitur in argenteo spatio.

Sunt

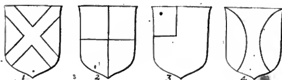
Sunt insuper aliæ multæ crucium species, sed cum à memoratis cultu potius differant quam forma, ut tessellatæ variegatæq; & hujusmodi, inter genera non recenseo.

Tria autem crucibus contingunt, etiam solis, sed non singula singulis. Cuspis, terebratio, hiatus.

Cuspis est cum inferior radius in acumen porrigitur.

Terebratio, quando crux in centro perforatur.

Hiatus cum radii crucis fatiscunt.

1. Quæri potest an decussis veniat sub crucis appellatione; cum machina dicatur venatoria qua olim in theriotrophiis prædabantur feræ, saltatorium nuncupata, quod saltuariis in usu fuit: quos igitur notare alias volunt, etiam venatores & qui insidias struunt. Cúmque captivè detineretur quicquid animalium in hanc incideret (à similitudine) tenaces & avaros homines quidam per eam intelligunt, ex Uptoni & Julianæ sententia, licet alioquin ab ipsis munificentissimis nobilibus fateantur gestari. Clypeúmque ita signatum detulisse ferunt Carolum magnum (cum titulo ducis) Archiepiscopo Lingonensi, fortè ut animarum præsul venator foret, sicut Petrus hominum piscator.

Sed & crux etiam Andreana nuncupatur. Ideóque cum Philippus Dux Burgundiæ anno 1429. equites velleris aurei instituisset sub patrocinio D. Andreæ: hoc (ut præsidis symbolo) usus est, Crux decussata rubra in vexillo. de quo Paradinus: *Hujus*, inquit, *symboli descriptio, ad Sancti Andreæ quam dicunt crucem pertinet, qua & domus Burgundica signis militaribus prodiens, solebat* Vide Paradin. p.81.

in

in aciem venire, tametsi interpretationem non per omnia similem recipiat.

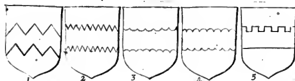
2. Quarta, vel quaternio est pars una areæ quadrifidæ majoribus nobilibus (si Leum sequar) ob virtutem concessa, ut vexilli quadratum, de qua priùs, clypeóque nunc à dextris sedet, nunc à sinistris. Quartam dicimus ab Astrologis ductam, qui cæleste schema in quartas dividunt.

3. Diminuta quarta, restat angulus minori nobilitati simile præmium. Sed antiq; vidimus clypeis adhiberi solum ut diversos faciat ab aliorum gestamine, nec Baronum incognitus, ut Zoucheorum demonstrat.

4. Pleurida seu sinus sunt tanquam circuli portiones, scuti latera pro cordis habentes. Quidam per hæc turres in urbium muris eminentiores intelligunt, nos oras anteriores civilis togæ, vel militaris tunicæ. Leus ait symbolum hoc à Rege dari virtutis & eruditionis munus, præcipuè legationem obeuntibus. Dicatur antisigma. Isidoro uteres Arcuatæ. Hujusmodi lineæ crebræ sunt in clypeis Teutonicis. Animi candorem notant, ut excussus sinus apud Herodian. in Severo pag. 233.

De his quæ accidunt Stationariis.

STationariis accidunt variæ laterum incisiones: fluctuatio, undulatio, dentatio, denticulatio, imbricatio, verruculatio, pinnatio, &c.

1. Dentatio

1. Dentatio, cùm tribus tantum dentibus afficitur.
2. Denticulatio quum pluribus.
3. Fluctuatio cum fluctuum imitatur vacillationem.
4. Undulatio cum undam exprimat profluentem & refluentem.
5. Imbricatio quod imbricarum & canalium reddit similitudinem, ut apud Dionem in Macrino : ἀσπίδας τὰς σωληνωτὰς, id est, *canaliculatos clypeos.*
6. Verruculatum vel tuberum & tuberculatum quod verruculis aut tuberculis consitum.
7. Pinnatum seu murale.
8. Rudis, id est virga impolita, qua olim pugnabant gladiatores; & Sexagenarii emergentes eadem à prætore donabantur, ut ipso hoc insigni, liberi dinoscerentur à gladiaturæ exercitiis. Vide Lamprid. in Commodo; & Hieronym. Tom. 1. p. 90. C. & Eras. in Not. ubi & rudicula.

De inscicionibus.

Afficiuntur sæpissimè partitiones & muta symbola plurimis inscicionibus, quarum aliæ ad partiones solummodo, aliæ ad symbola, aliæ ad utráque pertinent, Ad partitiones antíque multæ : inprimis verò ut dentatæ fierent. Induxit novitatis studium omnes quas suscipere symbola, vel præterea excogitari possunt. Imbricata, filicata, flexuosa vel sinuosa, undulata, nebulosa, Taumales.

De limbo seu orario.

L*Imbus*, inquit Servius, *fascia est, quæ ambit extremitatem vestium secundum antiquum ritum, ut lib.* 5 .*Æn.p.* 914.

Victori & chlamidem auratam, qua plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibæa cucurrit.

Et Ovid,

——————quam limbus obibat
Aureus——————

Theodosianis clypeis usitatissimus, ubi Pancirolus plerúnque exponit pro orbe Romano, interdum pro unitate, stabilitate, & perpetuitate.

Nostri autem majores hoc solummodo ad distinguendum clypeos, fratres, familias, utebantur, non ad insigniendum, eúmque morem nos etiam approbamus, sed vix retinemus.

Orarium dicitur limbus qui apponitur oræ, id est, margini & extremitati alicujus vestimenti, causa ornatus.

2. Peribolus sepimentum est à scuti margine(cui æqualiter distat) circumductum, munimen auxiliúmq; significans. Nunc simplex, alias duplex, quandóq; triplex.

In clypeo Scotorum Regum duplex est, & liliis utrobíque consutus, in memoriam antiquissimi fœderis inter Carolum Magnum & Achaium regem contra Anglos sanciti. Fama est, ni imponit mihi Scotorum ὁμώνυμος Buchananus, Achaium ipsum clypeo ascripsisse, ut innueret Leonem suum, jam inde liliorum ope (hoc est Scotiæ regnum, Gallorum subsidio) intus forísque munitum iri defensúmque.

3. Sic in sigillo Adami de S. Philebecto Dat. an. 134.

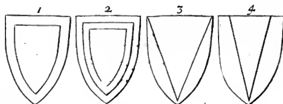
4. Sublica instar est pali pessum decrescentis in cuspidem terra infigitur contra vim alluvionis, & ad structurarum fundamina suffulcienda:

Agriculturam

Agriculturam notat, & qui hoſtiles furores, graviſſimáſque provincias validè ſuſtinet. Talis verè is fuit qui clypeum hunc geſtavit, vir pugnaciſſimus Joannes Chandos Periſcelidis eques primarius, Galliſq; propter ſummam virtutem ſub. Ed. 3. bellator notiſſimus.

Franciſcanus noſter eam, ait, laborem ſignificare, geſtantémq; rem ſuam ſolo labore conſecutum.

Pyra victoriæ ſignum. Procop. Vand. 2. c. 1. in fine p. 212.

De Nodo, vinculo ſeu laqueo.

Nodus apud Græcos in honore & religione fuit propter celebrem illum Herculanum, per quem arctiſſimum vinculum, & rem indiſſolubilem intellexerunt. Hinc novæ nuptæ (authore Feſto) cingulum boni ominis cauſa vinciebatur, ut nuptias eas fœcundas fore & indiſſolubiles ſignificarent. Et Athenæus lib. 11. tradit Heracliotas Beotiæ gentem hoc inſigni à cæteris diſtingui ὅτι ἔπεισιν ἐπὶ τῶν ὤτων αὐτοῖς ὁ λεγόμενος ἡράκλειος δεσμός· id eſt, *quod ſuper aures geſtent vinculum quod Herculanum dicitur.*

2. Habetur nodus in hunc modum ex loris formatus in clypeo Vindicum auxiliaris legionis ſub altero magiſtro militum in Oriente. Notit. p. 31. b. utriúſq; principis conjunctionem inſinuans.

3. Cancellos voco cum virgulæ plures in modum nodi, vel tranſennæ implicentur, qualibus ſæpe in caſtrorum

ædificiorúmque portis seu fenestris aër & aspectus admittitur, exitus prohibetur. Hinc *cancellos alicui circumdare* apud Ciceronem & antiquos dicitur, pro angustis limitibus aliquem circumscribere. Nec malè quidem pro captivum facere. Ea enim ratione, cum Gallus quidam Gundemarum ultimum Burgundiæ regem in prælio cepisset, felem (insigne regale) in clypeo suo cancellis aiunt occuluisse, ut hoc commento captivum regem innueret, factíq; monumentum posteris relinqueret. Nec ab re est Tamerlani factum, qui devictum, Bajacetum cancellis circumtulit interclusum.

De Symbolorum stationariorum & præcedentium affectibus.

CUm frequens jam esset Symbolorum Stationariorum gestatio, crevissentque in dies gestantium familiæ clientes & multitudo, necessitas exegit ut his ipsis symbolis, ascriptitia etiam symbola varietatésque adderentur. Quo fit ut quod pater, & patronus purum gestabant, minores filii, clientésque signatum detulere, feris, avibus, heraldicísque signaculis. Exemplum habes in aliorúmque prosapiis ante ætatem Edwardi tertii. Quin & ipsis præterea Symbolis varietatem imponunt, his inscisis, illis sinuatis: necdum contenti, colores demum invertunt, & transmutant, & tanquam per buccellas disponunt.

De Symbolorum incisionibus.

INcisiones tantum margines symboli afficiunt, & earum aliæ pervetustæ sunt, aliæ mediocris ævi, quædam novæ.

Vetustiores sunt imbricatæ, dentatæ, denticulatæ.
Subsequentes detruncatæ, pinnatæ.
Nuperiores ebullitæ.
Sunt & aliæ species quas tu istis inseras.

De

De cultu ſinuato.

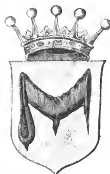
SInuatus cultus videtur corpus ſymboli afficere, quin & motum præ ſe ferre: hic marinorum fluctuum, ille fluviorum.

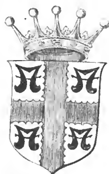
De Symbolis tranſmutatis.

COlorum in Symbolis tranſmutatio, ætatem Richardi ſecundi parum ſuperat. Unde & tecum naſci Galfride Chaucer hæc tua videatur geſtatio; ſed illuſtris interim te latore. Qui triumphatis orbis noſtri poetis, triumphali baltheo merito es inſignis.

De Symbolis ſegmentatis.

SYmbola etiam tanquam ſegmenta & fruſta diſſecant, Heraldis *gobbonie*, id eſt, ſegmentatio.

Haſtingiorum illuſtrium procerum juvenile ſymbolum vides, Cocciniam, Manicham In Aureo Æquore. Obſoletam planè, quam clypei author cum olim in amore eſſet

esset ut atrocius vindicaretur in hostem, dominæ gratia protulisse fertur in aciem. Nam ut ait Ovidus,

Nobilitas sub amore jacet.

Et alibi

———Nec turpe marito est
Aspera pro charo bella tulisse thoro.

In Ric.II. pa. 467. Hæc ipsa insignia gestari asserit Franc. Thinnus è veterrimis monumentis ab Hastingorum antecessore, cum in Angliam Normanni penetrassent nondum. Sed hæc anilia.

Manicas ad cubitum dependentes, ecclesiasticis prohibuit Concilium generale Constantinens. sessione 43. An. 1418.

Cic.Orat. 2. in Catilin. Romæ autem & omni Latio manicha inderora fuit, & barbariei nota, ex quo id Virgilii per probrum,

Et tunicæ manichas, & habent redimicula mitræ.

Romani enim tunicas circa humerum desinentes induebant: Barbari & luxuriosi juvenes manicatas.

Manicæ formam ex vetustis sigillis & monumentis restauravimus.

Bulga (quæ dicitur aquaria) antiquissimè extat in clypeo familiæ de Bourchier (quam Boursor & Bousor vocant) titulo Bathoniæ comitum illustris. Cúmque *bourse* marsupium vel bulgam sonat, *bousor* eum qui id provinciæ, hoc est rem pecunariam administrat, factus de nomine videtur clypeus, ut Castiliæ Regis, qui castello consignatur; Granatæ qui malis quæ Granata appellamus. Hæc & uteres dicas.

De

De clavis, bullis, pilis, punctis, petaliis.

CLavis, bullis, umbonibus clypeos & arma omnis ætas ornavit, rotundis, ſtellatis, rhombilatis, aureis, quæ in noſtris fortè ſcutis etiam nunc retinentur ſub pilarum, pentalphæ, & hujuſmodi ſpeciebus. Homerus dum Agamemnonem ornat ἐν ἧλοι, inquit, χρύσειοι πάμφαινον· *clavi aurei relucebant*, & Virgilius,

Flo. Wigor. an. 696. petallis.

——*aurea bullis cingula.*

Et

Stellatis cingula bullis.

Iſidorus tamen *Bullæ*, inquit, *quòd ſimiles ſint rotunditate bullis quæ in aqua vento inflantur.* Cicero indicium & inſigne fortunæ vocat. Quid aliud globulus & pila Romæ inter inſignia? *Pila*, inquit etiam Iſidorus, *in ſigna conſtituiſſe Auguſtus propter nationes ſibi in toto orbe ſubjectas, ut magis figuram orbis oſtenderet.* Ergo rectè Pierius & Pancirolus, qui pilas ſeu orbes in Theodoſianis geſtaminibus frequentes (cujuſcúnque ſint coloris) pro orbe & imperio Romano exponunt. Sed quid Edwino noſtro Northumbriæ regi Angli-ſaxoni cum imperio Romano? Is enim pilam (nam ſic Tuſam interpretatur linx ille Lipſius) inſigne habuit, certè hoc, ut ex Beda colligas pacis ſymbolum. *Tantum*, inquit, *excellentiæ* habet (*Edwinus*) *ut non ſolum in pugna ante illum vexilla geſtarentur, ſed & tempore pacis equitantem inter civitates ſive villas aut provincias cum miniſtris ſemper antecedere ſignifer conſueviſſet. Nec non & incedente illo ubilibet per plateas illud genus vexilli, quod Romani Tufam, Angli verò appellant Thuuf, ante eum ferri ſolebat.*

Milit. Rom. lib. 4. dia. 5. Eccleſiaſt. hiſtor lib. 2. cap. 17.

Globulos autem hos cujúſque coloris, præter aurei, Heraldi antiqui *pellots* hoc eſt pilas vocarunt, alias à rotunditate *rondels*, id eſt, orbes. *Nota*, inquit Franciſcanus, *quod cujuſcúnque coloris ſint, ſi non aureæ, pilæ ſunt.* Recentior autem ætas pro colorum varietate etiam nomina variavit.

Pila

Pila aurea (præstantiæ & victoriæ præmium) *un besant* vocant, quod Leus antiquos secutus talentum explanat valoris 3750. librarum Anglicarum. Revera autem numus est antiquus Gallicanus etiam Byzantius dictus, ducato tantum quem vocant æstimatus.

Constantinopolis primùm Byzantium dicta. Formam antiqui vocabuli præferunt Imperatorii nummi Bizantini vocati. W. Malm. lib. 4. f. 76. li. 46.

Indigenæ pacem Turcorum tribus annuis talentis vel Byzantinis redimebant. Ibid. 97. l. 50.

Macrob. lib. 1. cap. 6. p. 263. Tarquinius Priscus filium suum quatuordecim annos natum, quod in Sabinorum bello hostem manu percusserat, bulla aurea, prætextáque donavit, insigniens puerum ultra annos fortem, præmiis virilitatis & honoris. Nam sicut prætexta Magistratuum, ita bulla erat triumphantium, quam in triumpho præ se gerebant, inclusis intra eam remediis quæ crederent adversus invidiam valentissima.

Chrysoclavus, qui aureis clavis interstinctus est, al. auroclavus, & auroclavatus. v. χρυσοκλάβιον Græcobar.

Victoriam, triumphum & supra invidiam (ut hic parte altera in bulla regis Tarquinii) Et respexisse quidem videatur Salvator noster, cui nihil incognitum, antiquum gentilium morem cum Apocalipsew 2. 17. dixerit, *Vincenti dabo calculum album.* Ubi in notis addidere ipsi Genevenses, *Talis calculus seu lapillus dari solebat victoriam laudemve obtinentibus in honoris indicium*, &c.

Pila alba, faba alba, & calculus albus rem approbatam & laudabilem indicabant. Ductum à Græcis, qui calculis olim suffragia ferentes albis absolvebant, nigris damnabant. Ovid. Metam. lib. 15.

Mos erat antiquis niveis, atrísq; lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpâ &c.

Ideòque fœlices dies cretâ aut candido calculo signare moris fuit. Persius,

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo.

Huc

Huc attinet *alba faba & unione signare*, pro *rem approbatam & fœlicem notare*. Ex Eraſ.

In Agamemnonis clypeo apud Homerum viginti albi umbones ponuntur in media nigra Gorgon Δειμός τε φόβος τε, inquit, *Terrórq; Timórque*. *Illiad.11.*

Græci fabas in ducendis ſortibus adhibuerunt, ut cui alba obtigit honoris beneficium à ſorte accepit: cui nigra repudii notam. Plutar. in Pericle. & Sigo. p. 491. & 492. *Oſtendit Senatum quingentorum Athenis ita lectum* v. pag. 191. l. 53.

Pila, vel umbo niger, infauſtum, infortunium, necem minatur, quem ideo Homerus Gorgoni ſedem (ut jam diximus) elegit. Glandem nunc aiunt exprimere, quæ à ſclopis & tormentis ejicitur in hoſtem Anglicè **a bullet.** Sed in armis antiquior eſt, quam inter arma illæ machinæ. Poeta lib. 7.

————pars maxima glandes
Lucentis plumbi ſpargit, pars ſpicula geſtat.

Purpurea pila viros egregios & Senatores notat, qui Romæ purpureo clavo veſtibus inſito decernebantur. Senatores & patricii latioribus, equites anguſtis; de prioribus Mantuanus,

Quos operit latus fulgenti murice clavus.

Leus per orbes purpureos vulnera deſignat.

Pilam rubram circa ætatem Henrici ſexti, Gallicè *un torteau*, hoc eſt libum ſeu placentum vocarunt, reſque frumentariæ copiam ſignificare aiunt. Sed quid rubeus color flavæ Cereri? reſpondent in pane repertas fuiſſe aliquando ſanguineas guttas. Ita Alexandro in oppugnatione Tyri accidiſſe Curtius teſtatur, ſed cur nos amplectimur non intelligo. Suum hoc Heraldis ænigma mitto. In antiquis autem ſcutorum enunciationibus *rondells de gules* hoc eſt *orbes rubri* dicebantur. Lipſius Tuſas illas hoc eſt, pilas (quas Romanis inter ſigna militaria & Edwino noſtro prælatas jam diximus) puniceas fuiſſe confi- *Milit. Rom. lib. 4. dial. 5.*

tetur. Sed fortè hæ pilæ inde rubræ in armis deportantur, quia in obsidione urbis Parisiacæ, refert Abbo, panes sanguineum accepisse colorem pag. 477.

Pilarum formâ fontes gestantur, semper albi undulatis lineolis transcripti, quos Franciscanus prudentiam interpretatur, nos copiam & ubertatem. In clypeo baronum de Sturton qui niger est, bis conspiciuntur diagonio aureo interjecto. Sed inde factum (narrat Camdenus) quod Sture flumen (unde sibi nomen adsciverunt) è sex fontibus ebulliens, sedem suam præterlabitur. Sic dux ille Numidiæ apud Lucanum, cum ad Bragada flumen oriundus esset,

——————— *cœlatus Bragada parma.*

Pilas cyaneas, plagas, & vibices virides, poma aiunt significare. Cyaneæ verò (id est lividæ) & purpureæ in militiam notent ascriptum. In manu enim sicuti & brachio tyrones ita olim signabant, ut militiam deserentes noscerentur. Sic Turci hodie captivos Christianos.

Vide Stewech. pag. 96.

Annulus amoris integritatem & diuturnitatem indicat, fidem etiam (ex Pierii sententia) hominis ingenui. Aureum olim equitum insigne quibus auratorum nomen fuit, nondum in usu cinguli solemnitate, nec (quæ subinde succedunt) auratis calcaribus. Sed ideo datus (ut nobilitatis symbolum) equitem à plebeio designaret.

Rot. 32.

¶. Appianus χρυσοφορεῖν &c. *Aureos ferunt annulos inter militantes Tribuni, cum inferiores ferreos gestant.*

¶. Maculæ seu apsides (ut in arearum distinctionibus diximus) retium foramina exprimunt, ideóque Anglis *mascles* appellantur, plerúnq; confossæ, non solidæ, sed rectangulis semper gaudentes. Ingenii & insidiarum notæ. Pari pene formâ spintera gestantur rhombulata fidelitatis indicium, & fidæ custodiæ. Leus ait, *fidelis servitii.* Jernegamiorum clypeus est familiæ equestris & spectabilis, nempe *argenteus, tribus spinteribus rhombulatis rubris.*

Rhombulos planè ostendit Scytharum clypeus, qui sub magistro militum in oriente merebant. Eósque Pancirolus minacem ferri aciem exprimere ait, & plumbatas seu marti-

martiobarbulos (ut peregrino vocabulo dixerunt veteres) fuisse existimat, quibus ea legio pugnabat: de quo genere telorum latè Vegetius disserit. *Innumeræ*, inquit, *apud Esculum prope Truentum fluvium hujusmodi plumbatæ hac forma oblongæ reperiuntur, & quandóque literis incisæ, quas apud me habeo.* Et alubi. *Plumbatarum exercitatio quas Martiobarbulas vocant, tradenda est junioribus.* Lib. 1. ca. 17

Productiorem rhombulum Galli fusum vocant, aliis pro licitario, aliis pro instrumento molendinari accipientibus. Nos inter martiobarbulos, vel bipennes militares reponeremus, ne per ludibrium dicatur bellicosissimis heroibus, symbolum hoc antiquissimè gestantibus, ut Latreus apud Ovid. Meta. 12.

———————————colúmque,
I, cape cum calathis, & stamina pollice torque:
Bella relínque viris.

Cum itáque Pheretina Arcesilai mater ab Evelthonte Salaminis rege egregia multa obtinens, exercitum quóque flagitasset, misso ei fuso aureo atque colo, *Talibus*, inquit, *muneribus non exercitu donandæ fæminæ.* In virorum tamen clypeis fuisse rectè inducantur, id significaturi, Quod latoris hæreditas sexu caruit fæmineo, unde Anglorum ad fusum à lancea. Quod vide Linden. Herod. in Melpo.

Antiquis autem temporibus ipsæ Reginæ fusis usæ sunt, unde in proverbio apud Gallos *Au temps passe Berthe filoit.* Erat ipsa regina illustris, quæ ut cæteræ fæminæ nobilissimæ eo ævo huic se dabant artificio, unde hodie omnes fæminæ *Spinsters* dictæ sunt. v. *Berthe* in Dic. Gal. A viris autem militaribus suscepta videtur hæc gestatio, ut tela quibus utebantur dominæ suæ honorem adderent: ex quo & Hercules colo & fuso indulgens, dicitur Ovid. Ep.

Ante pedes dominæ pertimuisse minas.

Sed per fusum placuit etiam fatalem necessitatem intellexisse, quod Parcarum insigne esset.

Post quintam generationem filia in hereditatem succedat, L. Ang. cap. 6. § 8.

 cedat,

cedat, & tunc domus hæreditas ad fusum à lancea transeat.

Herod. Melp. lib. 4. pa. 371. Evelthon Salaminis regulus, Pheretinæ fœminæ exercitum petenti, colum mittit, & fusum aureum dicens, *talibus rebus donari fœminas, non exercitu.*

Penticonum maculam vocant Heraldi eúmque pro gutta sumunt instar stellæ dispersæ, uti Ovid. Met. 5.

——— ——variis stellatus corpora guttis.

Salutis symbolum Piercius lib. 47. cap. 31. *Antiochum ferunt cognomento Soterem, antiquum illum à quo reliqui Syriæ reges Antiochi dicebantur, cum adversus Galathas acie decertaturus esset, per nocturnam imaginem vidisse Alexandrum, mandaret ut militibus tesseram daret* ὑγίειαν. *Cujus dicti hieroglyphicum jam olim ad inventum erat triplex triangulus inter se complicitus, ex quinque paribus lineis sese invicem in puncto contingentibus. Quo non cunctanter à se facto pentagrammóq; hujusmodi tum in vexillis impositotùm & singulis, & reliquis militaribus indumentis superaddito assutóque mirabilem mox est à Galatis victoriam consecutus. Antiochi porrò nummus argenteus passim habetur, istius rei memoria sempiterna, quo nota ea impressa est, additis singulis per angulorum intervalla literis: hæc ille.*

De Guttis.

GUttæ antiquè non reperiuntur in insignibus, usitatiores videmus rubras indicaturas cædem, & sanguinem, juxta Senecæ illud, *Et signa cædis veste maculosa gerit.* Sic Coloniæ civitas in scuto argenteo 11. guttas sanguineas Tom. n. 1.458. b. 7. præter tres regum coronas habet ad martyrium 11000. virginum patronarum suarum celebrandum.

Et Galli antiqui *spolia sanguine polluta, famulis velut in triumpho præferenda tradebant,* &c. Dio. Sicul. p. 306. in calce.

De

De Carbunculo.

REperitur carbunculus in ſcuto Caroli magni in hiſt. Ducum Lothoringiæ quem an. à Saraceno ſubtraxiſſet carbunculum Rex Navarræ,nam inde prima videtur ejuſdem geſtatio.Item illic in clypeo Caroli aquila biceps cum liligera aurea palatini adjuncta.

Anno Domini 1306. in coronatione Clementis Papæ, ruinâ muri Johannes Dux Britanniæ oppreſſus moritur cum pleríſque aliis, Phil. rex Fran. debilitatus eſt: ex tiara carbunculum Pontifex perdidit precii aureorum ſex millium. Plat. Æmil. lib. 1.

De Animalibus.

CUm de animalium natura, fuſiùs ubíque ſcribatur à philoſophis, luculenter de ſenſu ſymbolico apud Pierium: nos ea demum leviter perſtringamus, præſertim quia ad unum eundémq; finem pleráq; conducunt, nempe ut ardorem bellicum, vim & cædem,dura & funeſta omnia machinentur. *Juſti enim appellationem,* inquit Plutarchus, *nemo regum & tyrannorum ſeu potentum ambivit, ſed Expugnatores, Fulminatores, victores, nonnulli Aquilæ dici & Accipitres voluere, à violentia & potentia, ſcilicet, quam à virtute laudem potius aucupantes.* *In Ariſtide.* *Sed decet,* ait Pauſanias, *bellatorem hominem, in conflictu adverſus hoſtem, omni poſthabita manſuetudine atque clementiâ ſævire.* Lacedemonii ideo Martem θηριτὰν appellavere, eóque ſpectare Homericum illud ait de Achille dictum λέοντος ἄγριος οἶδεν. Nunc autem de quadrupedibus, primúmque de leone.

De

De Leone.

Lib.2.Cof.

Leonis geſtatio per omnem ætatem, hæroicam, Theodoſianam, & ſubſequentem in uſu fuit. Creviſſe autem præcipuè videtur circa annum Chriſti 1177. quo tempore *Belgarum principes* (Munſtero teſte) *parantes novam expeditionem in Syriam, aſſumpſerunt variorum colorum leones, relictis, veteribus inſignibus.*

Magnanimitatem, (qua maximè pollet) deſignat nunc animi & corporis vires, nunc hominem terrificum, & qui alios tanquam aſpectu conſternat.

Et ejuſmodi ſignum in Simandii Ægyptiorum regis nominatiſſimi ſepulchro ſpectari ſolitum authores tradunt, quem leonis ſpecie figuratum, hoſtes in fugam vertere vidiſſes: ut ex eo animum & robur & vigilantiam regis perſpicere liceret.

Quin etiam alias obſequium in parentes, dominatorem, caſtigatorem, vindicem, aliáque nonnulla, quorum omnium rationem apud Pierium habeas.

In Hiberorum Thracúmque clypeis (qui ſub magiſtris militum in oriente militabant) Pancirolus hunc pro principe Romano exponit, nec id malè, cùm rex ſit animalium.

Horat. Ar. Poet. rapidoſque leones, *nos (quaſi ad prædam) exultantem.*

Leonum multiplex eſt in ſcutis ſitus; erectus quem rapacem, rapidum, & rabioſum vocant, nos exultantem, inclinatus, quem ſalientem, gradarius, ſtationarius, diſcumbens & hujuſmodi.

Hollandiæ comes chriſaſpis leonem gerit erectum Zebellinum. Hunc & rabioſum vocant, quod jam in pugna vel in præda.

Salientem vocant cum inclinatior leo ſiniſtrum pedem ad dextrum ſcuti cornu attollet.

De

De leone gradario, seu transeunte.

CLypeus cyaneus leo speculator gradarius aureus Thracum symbolum sub altero magistro militum in oriente, de quo sic Pancirolus: *Thraces in clypeo ceruleo, luteum leonem, elato sinistro pede, & cauda erecta, Principis hostes ferituri argumentum habebant.* Sed stare forte videatur hic leo dextro pede in terrum defixo, quem gradiens submovet. Campum autem exire aiunt animalia sinistram scuti petentia. Dexteram partem Bartholus nobiliorem vocat & principium pleno aspectu speculatorem innuere, qui accuratius omnia animadvertit. Leones in Angliaco clypeo Matthæus Parisiensis transeuntes vocat, sed & Leopardos nominat, non leones. *Misit,* inquit, *Imperator regi Anglorum tres leopardos in signum regalis clypei, in quo tres leopardi transeuntes figurantur.* Et in historia ejus minori, *Rex Angliæ,* inquit, *tres in scuto gerit leopardos, quia rex, quia dux, quia comes.*

In Henric. 3.

Fredericus 2. qui Henrici regis sororem Isabellam duxerat.

Stationarius pedes omnes humi sistit.

Bicipitium aliàs leonibus tribuunt, aliàs aliis animalibus, atque hoc prudentiæ symbolum circumquáq; prospicientis, ut Jani olim.

Vela leonata dicuntur in vita Steph. Papæ 6. Conc. to. 3. B. p. 1019.

Leonem (ut alia animalia) mutilant & dissecant. Dimidiati pars anterior quòd robustior sit Ægyptiis robur indicabat, infirmiora posterior. *Néque alia de causa leonem cælo adscriptum multi prodidere,* inquit Pierius, *nisi quod Sol, eo tempore quo signum id permeat, maximè sit validus atq; robustus, móxq; degenerat, in posteriora declinans.*

¶. Membrorum nobilius est caput cæterorum vim exprimens, ideo non integer leo Agamemnonis clypeo inscribitur, at solum caput de quo tamen ut de integro inscriptum ait Pausanias, ut prius ostendimus.

Οὗτος μὲν φόβος ἐστὶ βροτῶν, ὁ δ' ἔχων Ἀγαμέμνων.

Terror hic est hominum, quiq; hunc gerit est Agamemnon.

Quod

Quod belle etiam Alciatus.

Ora gerit clypeus rabiosi picta leonis,
Et scriptum in summo margine carmen habet:
Hic hominum est terror cujus possessor Atrida:
Talia magnanimus signa Agamemno, tulit.

Eodem hoc membro Ægyptii sacerdotes, vigilantiam & custodiam demonstrabant, quod ergo in heroum, templorúmque foribus, ex antiqua consuetudine, ut etiam nunc affigi cernimus, ut in templis designaret, sacra tutiùs custodienda. Hoc utíq; Alciatus,

Est leo, sed custos, oculis quia dormis apertis.
Templorum idcirco ponitur ante fores.

Os patens in leone erecto ad prædam, sævitiam notat, juxta illud Silii lib. 3.

————————*Leo mandit, bianti*
Ore fremens, imbelle pecus.

In gradario & quiescente mansuetudinem & clementiam: hujusmodi enim emblemate, sic Domitiano blanditur Martilialis lib. 1. epigr. 105.

Et securior est in ore præda,
Laxos qui dant perviósq; rictus,
Gaudent, & timidos tenere dentes,
Mollem frangere dum pudet rapinam, &c.

Nunc autem pleno vultu depingitur, ut horrentior rictus appareat, nunc reclinato occipitis partem prodens.

Area cyanea, fastigium inter tres rictus leoninos concolares aureum.

Sed nec caudam sileam, animi indicium Plinio teste, ut equorum aures, dimissa mansuetudinem innuit, ad tergum retorta iracundiam: Unde Plinius, *Immota*, inquit, *placidus*,

placidus, clemens, blanditientíque similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia ejus. In principio terra verberatur, incremento terga, seu quodam incitamento flagellantur. Hæc ille. Hanc interdum bisulcam faciunt. *Cap.16.lib.8.*

Membra autem leonis, uti & cæterorum animalium alii recisa gerunt, sævitiæ indicem: alii autem (ut suam feris immanitatem invideant) discerpta. *Ferina enim rabies est*, inquit Seneca, *dilaniare non occidere.*

De equo.

QUid de equo bellicosorum Saxoniæ principum antiquissimo insigni? certè ut Virgilius,

Bello armantur equi, bella hæc armenta minantur.

Ideo Romæ olim inter signa militaria & Marti & Neptuno sacer. Pugnacitatis, celeritatis, & immoderati impetus symbolum. Sed & fastus quóque & superbiæ; quæ omnia in hoc animali pellucent.

V. Rhodigin. lib.7.cap.31. ubi Athenienses capri signo equi inerant &c.plura.

Frænatum, frænatam ferocitatem innuere aiunt: Solutum pascentémque (ut in Nervæ numis) quietem à laboribus.

Quandóq; authoritatem, juxta Pierium, quia equitare magnificum habetur.

Secundi Theodosiani post primos à Theodosio in Oriente instituti, equum luteum gerebant in imo clypei ferruginei, cujus umbilicum album ruber circulus continebat, eúmque luteus alius ubi Pancirolus: *hoc animal*, inquit, *principis ferocitatem ostendit, qui supra dorsum, orbem duplici junctóque imperio unitum, sustinet.*

Caput quóq; equinum belli indicium, ut in Carthaginis ædificatione. Virgil. Æneid. 1.

Monstrarat caput acris equi, sic nam fore bello
Egregiam, & facilem victu per sæcula gentem.

Vide Julii Capitolini Ver. Imp. Tom. 119. Aug hist.

Highamiorum equestris familia, Scuto utitur Zebellino

fascia tessellata auro & cyaneo, inter tria capita equina divulsa argentea.

De lupo.

Luporum spoliis nihil olim militibus usitatius. Mavortis enim hoc plane animal; nam rapax & crudivorum. Eáq; de causa & Saliorum clypeum, qui hunc patronum coluere, In quodam Theodosii canone apud Pierium, insignivit, & Macedonem Herculiscom item, sub Osiride militantem; Romæque inter signa militaria statuebatur.

Raptorem, voracem, & impatientem famis Ægyptii per ejus hieroglyphicum, ex natura animalis, indicabant.

Caudâque sub utero reductâ, eum qui à potentiore hoste oppressus, tuto se reciperet. Glabra autem extrema cauda, hominem qui in hostes illapsus parvâ admodum jacturâ evaserat, cujus rationem apud Pierium quæras.

Peregrinum etiam notare, (quod minus sit domesticus) ut taurus indigenam, Danai historia apud Pausaniam in Corinthiacis docet; Pyrrhi apud Plutarchum.

Luparum verò forma meretrices pingebant propter voracitatem; & ipsi etiam authores ideo lupam ponunt pro meretrice, ut de Clodio Cicero pro Milone: *Secum semper scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat.*

De Tauro.

Taurus robustum animal, & aptum pugnæ. Sed quemadmodum lupus peregrinum ostendit, ita taurus, quod domi alitur, indigenam & domesticum. Lupus taurum opprimens, civem à peregrino superatum.

Quin & laborem per taurum designari, Plutarchus docet in Theseo. Pierius opus quóque & anxietatem: quæ etiam per ipsum caput, seu cornua repræsentatur, sicuti & tolerantia.

Sanderorum equestris familia in agro Surriensi, scutum attollit zebellinum, fastigio armelino, inter tria capita taurina argentea.

Antiquo-

Antiquorum clypeis notus: ut ex Silio lib. 14.

Ductor Grophus erat, cujus cælata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monumenta vetustæ.

Et Minotauri effigies inter signa militaria fuit, *quia non minus*, inquit Festus, *occulta esse debent concilia ducum, quam fuit domicilium ejus labyrinthus.*

Sed & vitulorum gestamen bellicosi Calvelei vexillum præbuit sub Edwardo tertio. Proculdubio à nomine factum. Per figuram tamen vituli, lætitiam & exultationem exhiberi tritum est. Ideoque apud Plautum & antiquos *vitulari* legitur pro lætari gaudio, ut prato vitulus. Unde apud Festum Ennius, *habet is*, inquit, *coronam vitulans victoriâ.*

Etiam fœdus, ut Esdr. lib. 6. cap. 5. 2. *percutiamus pariter fœdus in vitulis in campo uno*, ubi Hugo Card. *Antiquitùs*, inquit, *in fœderationibus solebant mactari vituli, in signum fœderis contracti.*

De Porco.

PLinio Aper, Porcus, aliis in signis fuit Romanis, fœderis typus. *Porci effigies*, inquit Festus, *inter militaria signa quintum locum obtinebat, quia confecto bello, inter quos pax fieret, cæsa porca, fædus firmari solebat.*

Ionii juniores, sub magistro peditum in occidente, aprum rufum, erecto corpore, sed in clunibus residentem, concolori limbo in cærulea parma præferebant: de quo Pancirolus: *Setæ*, inquit, *in dorso horrescunt. Hæc est principis purpureo colore nitentis bellica ferocitas per aprum indicata, sedensq; hostibus minatur, quasi eos jam quiescens sit superaturus.*

Pomponius Sabinus Anthenorem narrat suem in aureo vexillo posuisse, ut Trojæ assumptæ urbis memoria ante oculos esset, quia Troja Latio nomine Scrofa ait appellari, atque huc allusisse id Virgilii Æneid. 1.

——— ——— *Armaque fixit Troja.*

Mortis & ferri intrepidum animal, perniciem, vastationem, profanationem minitans. Luxuriæ, etiam & agriculturæ Symbolum.

De Urso.

URsus in imperii notitiis non reperitur:bellico tamen furori accommodatissimum symbolum. Utpote per quod iram immanem intelligi voluere, quia immodicis soleat animis excitari, & in omnem truculentiam efferri, unde apud Claudianum legas Radamanthum solere ursis ingerere truculentos.

Hominem etiam ineunte ætate dissolutum, provectiori modestum, quod ursa fœtum edit informem, deinde lambendo & fovendo perfectum reddit.

Civitatem ab imbecillo rectam principe significare qui volunt, ursi caput pingebant, quod invalidissimum habet, ut leo fortissimum. Sic Pierius.

De Cervo.

PEr cervum hominem agilem pinxêre, & qui laboribus suis requiem interponit; quia hæc fera inter currendum moram quandóque facit, dum qui sequitur appropinquat: vivacitatem, amicitiam, & perfectionem, ut Pierio placeat, sed timorem & fugacitatem.

De

De Cane.

IN militiæ & provinciarum canone frequentiſſima eſt, præ aliorum quadrupedum, canis geſtatio ; quem Pierius ob animi generoſitatem pro milite interpretatur, qui nec averſos morte ſterneret, nec imbecilles, nec inermes, neç fœminas, nec pueros provocaret : ideóque in Menapiorum & Tertiodecimanorum clypeis adſcriptum. Obſequii, amicitiæ, fidei, animi grati ſymbolum. Idcircò qui Gratorum nomine ſub magiſtro peditum in occidente dicebantur, duos dimidios canes erectos pedibúſq; colludentes in cæruleo clypeo geſtabant.

Sed enim & petulantiæ, ex Pierii ſententia. *Nam qui Petulantes Juniores appellabantur, ſub magiſtro militum per Illyricum, ut aſſumptum,* inquit, *nomen hieroglyphica pictura teſtarentur ; canem luteum in rubra parma præferebant, in cujus medio, orbis, erat coloris lutei canis ſupernè pedibus, quoad fieri poterat, exporrectis.*

Canis etiam Proſerpinam deſignabat.

Pacis turbatorem. Apud Francos & Suevos (teſte Othone) vetus mos erat, ut qui pacem abſente rege, turbaret, canem ſcapulis portaret, &c. Unde Ligurin. lib, 5. p. 35.

> ————————*de more vetuſto*
> *Impoſitum ſcapulis ad contigui comitatus*
> *Cogatur per rura canem confinia ferre. &c.*

Nec temerè eſt, quod in ſigillis Regum Angliæ, Rex ab antiquo pingitur parte unâ foliorum ſceptro paludatus : parte alia equo inſidens cataphractus, cane Gallico ſuccurrente.

De

De Chimærâ.

NEc taceam deniq; id insignium quod in Turni crista (de quâ supra) exhibuit Virgilius Ænea.

> ——————*galea alta chimæram*
> *Sustinet, Ætnæas efflantem faucibus ignes.*

Chimæra monstrum triceps, sic ab Homero proditum.

> Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.
> *Ante leo, post terga draco, medióq; capella.*

Flammarum vomitus ad draconem videtur pertinere.

De Dracone.

DRaco, præter immanes aliquot alias significationes, varios & circumflexos notat meatus. Ideóque Cererem (quæ alias lunam significat) draconibus fingunt vehi, ut Bartholinus Austriad. lib. 3.

> ——————*sertisque recentibus ornat.*
> *Spiciferum caput, & geminis agit alta dracones.*

Cædem & funesta omnia. *Rex Henricus iii. Lewense prælium ingreditur, præcedente* (inquit Chronicon M. S. de Bello) *dracone rubeo, qui mortem generalem adversariorum portendebat.*

Plut. Lysand. p.363. Qui Lysandrum interfecit civis Haliartius, Neochorus nomine, insigne clypei draconem habuit, juxta sortes ei prius datas istiusmodi.

** Fluvium in quo occisus est.*

> * *Hopliten jubeo cautum vitare sonantem,*
> *Terrigenúmq; dolo sequitur qui terga draconem.*

Multa

De Aquila.

MUlta de insignibus, pennis, cicadis, crobytis, & de Britonum stigmatibus Tertul. lib. de virginibus velandis, p. 370. nu. 74. & seq.

Aquilæ situs triplex, procidens, volans, erectus, vel expansus. Not. Imp. p. 36.

Procidens & velut prædæ incumbens, habetur in antiquis Romanorum signis militaribus, ubi porrectis in cœlum pennis, fulmine incumbit pectore. No. Imp. fol. 2c.

Volans, qui à remigio alarum pendet in aëre: ut in Quarta decimanorum, & Constantinorum seniorum clypeis; in Oriente sub magistro militum per Thracias.

Expansus, qui pedibus innitens alas protendit, quidpiam foturas, ut olim in clypeo Herculanorum juniorum sub Magistro militum præsentali in Oriente: hodie in armis Imperii: ubi videatur ala dextra partem ejusdem orientalem, sinistra occidentalem protegere. *Sub hoc emblemate Alienora* (mater Regis Richardi primi) *Aquila dicta est, quoniam duas alas expandit super duo regna,* inquit Radulphus de Diceto, Author coætaneus M. S.

Aquilam ferunt Jovem erexisse in bellicum insigne, aureámque fecisse eum versus Titanos profecturo fœliciter ei ominata esset. Dein multorum regum gentiúmq; gestamen, ut auspicatissimum prosperæ fortunæ indicium. Nam ut in Cic.

Sic Aquilæ clarum firmavit Jupiter omnem.

Sed Persarum præcipuè, qui à Cyro acceptum usque eversionem imperii deferebant. De hoc in rebus Cyri minoris Xenophon Καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾷν ἔφασαν ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης ἐπὶ ξύλου ἀνατεταμένον. *Regium insigne videre se dicebant aquilam auream in pelta super hastam extensam; alis scilicet patentibus.* Postea verò Romanorum, nunc inter alia, nunc cæteris omnibus à C. Mario abdicatis. At hic Aquilam argenteam magis quam auream habuit, quia sic fulgentior atque

atque conspectior Ἀετὸς παντὸς ἄρχει, inquit Josephus, ῥωμαίοις τάγματος, βασιλεύς τε οἰωνῶν ἁπάντων καὶ ἀλκιμώτατος ὤν. ὃ δὴ καὶ τῆς ἡγεμονίας τεκμήριον αὐτοῖς, καὶ κληδὼν ἐφ' οὓς ἂν ἴωσι τοῦ κρατήσειν δοκεῖ. *Aquila omni legioni apud Romanos praeest, rex ipsa omnium avium, & eadem valentissima, unde etiam imperii signum ipsis est, & velut omen victoriæ in quoscunq; eunt.*

Hinc in imperii clypeum traducta, at mutatis colore volucris, & situ. Romana enim, non erecto corpore, sed procumbenti, pinnas supernè extendebat. Talis autem in legionum gestaminibus nusquam cernitur.

Bicipitem fecere cum jam divisum esset imperium, ut hoc illud demonstraret. Sed Lipsius adnotasse se ait alibi (putat Columna Antonini) duplicem Aquilam concorpoream, sic ut in Imperii insignibus hodie solet (cum nec adhuc duplex imperium esset) causámque indicari putat è legione gemella fuisse, quoniam duæ velut aquilæ in unam sic mixtæ.

Per Aquilam (cui Jupiter ut Horatius ait: *regnum permisit in aves*) regnum & imperium designari multis apud authores exemplis liquet. Quamobrem aptè quidem in Imperiali clypeo, eóque magis quod sola, nam sic regni solitudinem innuebant, ut de aquila vulgato per Aristotelem Musæi versu fertur:

Tres parit, atq; duos ejicit, educat unum.

Fortissimum bellatorem omnémque magnanimitatem: ex quo ille Alciati de Carolo quinto sub nomine Aristomenis dialogismus è Græco Antipatri conversus,

Quæ te causa movet volucris Saturnia magni
Ut tumulo insideas ardua Aristomenis?
Hoc moneo, quantum inter aves ego robore præsto,
Tantum semideos inter Aristomenes.
Insideant timidæ timidorum busta columbæ,
Nos aquilæ intrepidis signa benigna damus.

Sed & magnum velóxque ingenium, propter miram alitis pernicitatem cum in alis, tum in oculis profundissima quæq;

quæq; perſpicientibus. Altas quóque cogitationes, eóſque qui longè reliquis præcellunt; de quibus ideo in proverbio ἀετὸς ἐν νεφέλαις *aquila in nubibus.*

Clypeum vides *ex cyano minióque palatim diſtinctum, tribus argenteis aquilis expanſis.* Gentilitium, & nobile geſtamen Edwardi Coke armigeri, qui ob aquilinum acumen, mirámque in enucleandis jurium ænigmatibus ſcientiam, regiarum cauſarum patronus floret, maximíſque ipſis judicibus eſt æſtimationi & admirationi, minoribus juriſconſultis ut aquila inter volucres.

Εἷς μυρίους ὄρνιθας ἀετὸς σοβεῖ.

Una Aquila innumeras exagitabit aves.

In vita Stephani Papæ 6. *vela aquilata dicuntur*, ſicuti & *leonata*, & *byzantea.* Conc. to. 3. 13. pag. 1019. col. 2. §. Pari.

De Accipitre.

Accipiter prædam & rapinam minitatur, ut Ovidius,

Odimus accipitrem, quia vivit semper in armis.

Lib. 21. c. 18. *Propter eas autem dotes* (Pierium legis) *quas huic aliti natura super volatilium aliorum conditionem, elargita est, factum est, ut in universum Accipiter esset excellentiæ hieroglyphicum, præcipuéque victoriam significaret: nam reliquas omnino volucres volatu antecellit.* Eosdem. cap. 19. *Solitum igitur fuisse Darium, qui sibi totius orbis victorias proponebat, pallam gestare auro distinctam, quam aurei Accipitres tres vlent rostris inter se concurrerent adornabant, literis* ΝΙΚΗΤΙΚΩΤΑΤΟΣ *inter alas & singulorum caudas dispositis.*

Per Accipitrem item volantem, celeritatem figurabant. Sagittarii Venatores in occidente, nomini consulentes, *accipitrem ferrugineum ferebant in parma lutea.*

Franciscanus noster per Accipitrem in armis depictum eos intelligit, qui animo magis valent quam corpore, juxta id Ovidii, Metamorph. XI.

Virtutem antiquam, majores corpore vires.

Ab accipitre, Chamuzes belli Imp. apud Calcocondilam lib. 9. cognominatur ἱερακοφόρος, id est Accipitrifer p. 263. c. 3. & 267. c. 1.

De

De Gallo.

GAllum pugnacem alitem pugnæ indicem Cares pro cristis tulerunt, ex quo & nomen contraxere ἀλεκτρύονες, id est, Galli nuncupati. Eorum cuipiam, Cyri minoris percussori, Artaxerxes rex Persarum præmio contulit, ut in acie gallum aureum super hasta gereret.

Galli etiam icone vigilem antiquè fingebant, templorúmque idcircò pinnaculis adhibuêre, ut pastoris vigilantiam innueret, aliósque ad vigilantiam invitaret. Hinc Alciati,

Instantis quod signa canens det Gallus eoi,
Et revocet famulas ad nova pensa manus.
Turribus in sacris effingitur ærea pelvis,
Ad superos mentem quod revocet vigilem.

Ex hoc theologi quidam concionatores per Gallum intelligunt, qui lucem, id est, salutem nobis præcinunt, animósq; nostros quotidiè ad Deum revocant.

De Corvo.

COrvus hic, *Qui solus siccà secum spatiatur arena*, inter fatidicas aves habeatur, Phœbóque sacer, quem itaque Silius Phœbeum vocat. Inauspicatum & ferale machinatur; vastationis & solitudinis Symbolum.

Cornix autem milites notat clamore gaudentes, ut Servius in id Virg. Eclog. 9.

Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix.

De Cygno.

JAnalem portam nunc brevi claudite, dum cygnum poetarum literatique cætus mitissimum insigne ab Alciato prolatum intueamur. Musis enim nihil cum Marte.

Gentiles clypeos sunt qui in Jovis alite gestant,
Sunt quibus aut serpens, aut leo signa ferunt.
Dira sed hæc vatum fugiant animalia ceras,
Doctáque sustineat stemmata pulcher olor.
Hic Phœbo sacer, & nostræ regionis alumnus
Rex olim, veteres servat adhuc titulos.

Adjungam mutatis numeris hæc Pausaniæ: *Platonem in philosophia summum fore, hoc præsagio, Deus significavit. Socrates nocte priore, quam Plato discipulus ejus erat futurus, cygnum sibi in sinum involasse per somnium vidit. Cycnus autem avis rei musicæ gloria celebratur. Apud Ligures enim ultra Eridanum in terra Gallorum, Cycnum musicæ deditum regnasse, & post obitum ex Apollinis sententia in avem transmutatum esse aiunt.* Hæc ille in rebus Atticis. Nec dissimili ingenio Heraldi antiquiores, musicos & cantatores cygnis donarunt. Ejúsque haud ignarus perspicax noster Franciscanus, cum hos à non cantoribus latos observasset, rationem se ait à rege heraldorum petiisse, eúmque duplicem assignasse: hanc quia viri essent pulcherrimi, illam quia haberent longa colla. Sanè candorem animi per cygni effigiem antiquitùs prædicabant, nec insulsè igitur corporis. Sed gloriæ studium ex eodem hoc symbolo indicari multi asserunt.

Cum Edwardus primus ingens moliretur bellum adversus Scotos, allati sunt ei in solemni pompa duo cygni sive olores, retibus aureis, seu fistulis deauratis phalerati, spectaculum intuentibus desiderabile. *Quibus visis* (inquit Florilegus

In An. 1306.

Florilegus Westmonasteriensis) *Rex votum vovit Deo cœli & cygnis, se proficisci in Scotiam mortem Johannis Comyn, & fidem læsam Scotorum, sive vivus mortuus vindicaturus.*

De Noctua.

SEd & Noctuam accipe eodem præcone celebrem, prudentiæ, pauciloquii, cautíq; consilii argumentum.

Noctua Cecropiis insignia præstat Athenis:
Inter aves sani noctua consilii.
Armiferæ merito obsequiis sacrata Minervæ:
Garrula quo cornix cesserat ante loco.

Minervæ Athenarum præsidi sacra, ob acumen inter tenebrosissima perspicax; quia prudentiæ summa laus est.

Hieroni prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in hasta consedit. *Quod ostentum* (inquit Justinus) *& in consilio cautum, & manu promptum, regémque futurum significabat.* Lib.23.

Transeo noctuam victoriæ omen Athenis fuisse.

De Cypselo.

CYpseli in Anglorum clypeis primariæ vetustatis, avibúsque reliquis usitatiores: pingi solent absque pedibus, quia habentes non utantur: ab inde Apodes dici, equitésque significare, ut Unni populi apud Suidam apodes cognominati, quia equestres semper iter fecerint.

Quin & longas peregrinationes, & rem foris factam: toto mari cernuntur, nec unquam tam longo naves támq;

con-

continuo cursu recedunt à terra, ut non circum volitent eas apodes: Plinius.

Laborem quóque: his enim quies nisi in modo nulla, aut pendent, aut jacent. Gesnerus addit, *pedibus dependentes somnum carpere.*

Inter familiarum distinctiones, quartam denotat apud Anglos: edocétq; ut foris vel equo vel industria victum honorémq; quæritat.

Apodem, labentes quidam heraldi antiquè merulum vocarunt.

De Alis.

Alarum specie famam & gloriam prædicant. Ideo victoriæ simulachrum alis donant, ut comparatæ fama orbem pervolet. Sic apud Eleos extitisse Pausanias refert. Sic in Bructerorum, Cornutorúmq; juniorum clypeis in occidente gestatis aspicias. Juvenem scilicet alatum, illis album, istis (ut victoriam perpetuò virentem indicaret) viridem. Hinc numi aliferi quos Drusus in Tribunatu excudebat, Victoriati dicuntur: ipsáq; victoria ex alarum symbolo, sæpissimè intelligitur: quemadmodum celeritas & expeditio. Unde Mercurio talaria finguntur, ut Metam. lib. 4.

V. hic Sabinum p. 167.

Et liquidum motis talaribus aëra fudit.

Alex. ab Alex. Gen. Lib. c. 24.

In Ægypto autem in vestibulis domorum alas vulturum proponere, indicium nobilitatis & vetustatis familiæ censebatur.

De

De piscibus in genere.

PIsces, Anglorum clypeis, à gestantium nominibus plerúmque obtigêre; ut à Luciorum, Luciis, Sturionum, Sturiones. Nec his alia significatio. Nunc erecti feruntur, nunc per clypei transversum, quos natantes appellarunt. Generaliter silentii & taciturnitatis symbolum, ut in proverbio ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων *piscibus magis mutus*; In Ægyptiorum hieroglyphicis odii; quibusdam innocentiæ.

Sed Lucius, aliíque voraces, rapacitatis, & oppressionis.

In omni Imperiorum notitia ne unus cernitur.

De Delphino.

Delphinum (regem marinorum animalium) repando dorso depingunt, quod Bellonio, & Gesnero non parum offensionis est. Curvatura enim ea, non nativa sed ex salienti ejus lusu concepta, dum fluctibus se erigat, subitóque præcipitat, nautas ingruentis jam tempestatis commonefaciens. Sed Ovidius, & antiqui ipsi, etiam Græci, curvum exhibent. Nec secus numi veteres.

Imo gibbosi per Delphinum exprimuntur, quem Pacuvius *curvicervicum pecus* appellavit.

Dorsum ei etiam, instar serræ, aculeatum multi faciunt, cum planissimum sit, miræque lenitatis, pinnam solam, nec asperam, sed cartilaginosam, erigens.

Hoc insigni, parma, ense, annulo Ulyssem usum fuisse, Plutarchus refert. quod Telemachum filiolum suum periturum Delphinus conservasset. Et in Herculis scuto, Delphinos argenteos, pisces æneos prosequentes, Hesiodus canit.

Numis antiquè adest tum Romanorum, tum aliarum gentium.

Athenæus author Græcus, (inquit Bellonius) & Valturnus in commentariis de rebus Britonum, scribunt Cæsarem, Principi Delphinatus regionis, Delphinum donasse; ut eo uteretur insigni, quia ad debellandos

landos Gallos suppetias ei tulisset. Regionísque illi nomen inde fieri, Regísque filio primogenito, qui Delphino utitur insigni. Sed Gesnerus nil tale apud Athenæum reperit. quis Vulturnus sit nescio.

Delphinum maris imperium significare ferunt, ipsúmque mare; ideóque nulli Neptuni signo non adscriptum.

Velocitatem, citámque navigationem; nam omnium animalium velocissimus, ocyor volucre, acrior, aiunt, telo. Hinc vulgatum illud quod, in Vespasiani numis: Delphinus anchoram amplexus, lentè festinandum judicans, tarditatem anchora, celeritatem delphino.

¶ Salutem deníq; & incolumitatem, juxta Veteres: quia submersuros sæpissimè liberasset, tempestatúmq; præscius, nautis prædicat, ut saluti consulent.

¶. Pectines concharum generi attribuit Plinius. Nobile & antiquum gestamen, quo equites Divi Michaelis, propter speciosam venustatem, torquibus suis (quas conchyliatos vocat Lupanus) utuntur. E Compostella redeuntes, hujusmodi multos, pileis affixos (itineris & loci symbolum) gestare solent: sed domi viventium justa est notatio, ob id quod Hesiodus concham φερέοικον, quasi *domiferam*, vocat.

V. Laz. Bayfium de re vest. p. 15. *Conchiliatæ autem vestis his honor fuit, ut Julius Cæsar ejus usum nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies ademit. Author. Tranquillus.*

¶. Anguem multis spiris sinuosum, hiantémque gestasse in militari parma depictum Burgundiones, Vandalosq; refert Sidonius.

Malum granatum, seu punicum, confœderationem significat, ipsam Ecclesiam, & ecclesiæ unitatem. Ideo vestibus adhibitum summi Sacerdotis. V. Bedam

De floribus.

Florum insigne apud rigidos illos veteres vix reperio, fortè quod nihil sævi machinaretur. Sed nec in ipsis imperiorum notitiis. Romanus autem miles, cui omnis in signis militaribus ardor & religio, ea floribus etiam, ut sanctiori cultu, exornabat.

——*Mavortia*

——————*Mavortia signa rubescunt*
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ. Claudianus.

Florum quidem, inquit Plinius, *Pop. Romanus honorem Scipioni tantum habuit*, &c. cap. 3. lib. 21. ubi multa de florum dignitate.

Florem omnem, omnes spei symbolum faciunt, & futuri boni (quod inspectis jam floribus expectatur fructus) florentísque vigoris, ipsiúsque juventutis, quæ spei semper plena est, cum senectus contra desperationis.

Florem etiam pro eximio ponunt:& quod citò decidat, pro caduco: & in lætitiæ testimonium convivæ olim floreis sertis utebantur.

De Rosa.

E*Amus*, inquit Cicero, *in cœlum, rosas & lilia contemplemur*. Inter flores, regia dignitas penes rosam est, Lib.21.ca.5. quam lilium, Plinio teste, nobilitate sequitur. Amoris, gratiæ, & venustatis symbolum. Apud Anglos regiæ stirpis: rubra Eboracensis; alba Lancastrensis: rubra albam implicans, connexarum sobolis. In antiquis numis, Rhodiorum insigne. Et Clemens sextus, arma suæ progeniei, quinq; rosas, poni fecit in bulla, ut An. 1342. refert Albinus Argentinus.

De Lilio.

Lilium quidam florem Junonium appellant, Pierius regium. Præcipuum & notissimum spei symbolum. Hinc in antiquorum numis dea lilium dextra prætendens sæpe cernitur. Sic in Alexandri pii Aug. Claudii P. T. Aug. & L. Ælii, cum inscriptione *Spes publica*. In Tib. Claudii, cum inscriptione, *Spes Aug.* In Hadriani, *Spes P. R.* quorum omnium icones Goropius exhibet. Qui ut liliaco Gallorum clypeo omnem conferat admirationem (explosa bufonum fabella) è cœlis cum Francis obtigisse (quod & alii asserunt) sed hoc Nochi ætate, hallucinatur.

Galli per lilia nobilitatem, & virilem sexum intelligunt, è verbis Domini nostri Matth. 6. 28. ubi dicuntur *neque laborare, neque nere, laborare*, aiunt, *ignobilium est, nere fœminarum.* Proinde ipsa regni insignia legem (quam à Saliis, Alpinis populis, Salicam vocant) præ se ferre de regni successione contendunt: utpote nec ad ignoiles, nec ad fæminas transigendam. Sed antiqui aliter exponunt, scilicet, gladium Gallis immissum, sempérque imminentem portendisse.

Paradin. 5. lib. de antiq stat. Burgund. ca. 10

Nonnulli rosas ad Martyres, Crocum ad Confessores, lilia ad virgines referunt.

Sunt qui pentaphyllon negant emittere florem; caulem, fructum, sed hos carpit Dioscorid. lib. 1. in præfat.

Pentaphyllon etiam, hoc est quínq; folium, heraldicis notis perantiquum est. Et his rectè tribuatur, qui à Græcis πένταθλοι, id est, palmam in quínque, seu plurimis certaminibus, aut facultatibus obtinentes, dicti sunt.

Sic Diophon, apud Simonidem in Epigr. quòd saltu, cursu, disco, jaculo, luctu in Isthmis atque Pithiis vicerat. Sic Democrates apud Laertium lib. 9. in philosophia πένταθλος nuncupatur, quia naturalia, moralia, mathematica; liberalium disciplinarum rationes, artiumq; omnem peritiam callebat.

Quin

Quin & trifolium sæpe cernitur, quod & rutæ folium vocant. Sic Munsterus, diagonium in Saxoniæ clypeo crinalem, ruteum appellavit. Hominem integrum notat, & versutiis, serpentinisque moribus inimicum. Observatum enim est, ut serpentes anguésque, & quibus venenum adest, in trifolio non habitare lateréve, quòd herba illis exitio sit, ut illi cæteris.

Gestantur autem lilia & nonnulli flores, alii quincunci ordine per aream totam dissipata, quod ideo quincuncem appellamus, vel divaricationem.

De differentiis seu discerniculis clypeorum, per familias unius alicujus gentis.

VEteribus in more fuit, ut paternus clypeus primogenito deferretur indistinctus; & hoc juxta leges antiquas plurimas, quæ arma ab hæreditate noluerunt separari, ne indefensa rapinis exponeretur. • L. veterum Anglorum, & Werinorum in Germania. Tit. 6. de alodibus. §. 5. *Ad quemcúnque hereditas terræ pervenerit, ad illum vestis bellica, id est lorica, ultio proximi, & solutio leudis debet pertinere.* Minores igitur filii, alia adsciscunt sibi symbola (imo & sæpe nomina) à fratris sui pri-primogeniti omnino aliena. Sic Gulielmus de Warrena, primogenitus Gulielmi Normanni, *clypeum patris, auro & cyaneo tessellatum, pertulit.* Rogerus verò de Mortimer filius junior, semitis dissectam aream, pluribúsque consignatam notulis, si hæc verè (quod vix crediderim) Heraldi perhibent. Nam Angliam cum Normanno sunt ingressi, & diversum adeo hoc gestamen armorum, disciplinam nondum in usu fuisse monet; Nam fratres licet colores alios, alias gestaminis ratione, variebant, quidpiam tamen consentaneum, ut mox videbitur, retinuerunt, ni ex certa occasione mutarent.

Lemniscis usi sunt fratres primogeniti vivente patre, sed non soli, nam sic & juniores, sed in numero discrepantibus.

Et primogenitum ex secundâ uxore quintuplici donant lemnisco.

Radiolo, quem *baston* vocant, juniorem consignabant fratrem, Johannem Comitem Pictavensem quartum filium Regis Hen. II. cæruleo. Lemnisci sunt fasciolæ coloratæ, è coronis dependentes, plerúnque olim aureæ, floribúsque intertextæ. Ejusmodi Crassus suis dedit convivis, apud Festum: & Antoninus Verus Imp. apud Jul. Capitolinum.

Aug. Histor. to. 2. pag. 120.

De Discerniculis.

PLuribus idem insigne deferre, absque debita differentia, fas non est. Ne ejusdem gentis familiis, ne ejusdem familiæ fratribus. Familiæ autem coryphæo symbolum manet integrũ & indiscretum: junioribus, omnibus suis discerniculis, interstinctis: quæ semper in editiori clypei parte (cephalicæ regionis medio, juxta Leum) expetuntur, quod Wriothesleus fecialis, sub Ed. IIII. ævo, à se inventum propagatúmque fuisse, ne ulterius quæras, tradidit.

Fratrem primogenitum lemniscis, seu virgula lemniscata donant: vivente patre triplici: nondum extincto avo quintuplici, semper impari, si Lei fidem sequamur. Corollæ præfert similitudinem, lemniscis ex ea dependentibus, quam ideo primogenito assignatam dixeris, quia familiæ decus, sic præ cæteris exornandus videatur.

Limnisci fascia coloria dependentes ex coronis. Festus. vid. Plaut. in Pseud. Scen. penult. pa. 544.

Antiquè autem idem hoc signum, secundo, tertio, quarto, conferebatur, discrimine vel in colore posito, vel in lemniscorum numero.

Secundo fratri lunulam, crescentem vocant, Græci [illegible] assignant.

Tertio, penticonum.

Quarto, apodem.

Quinto, annellum.

Sexto, lilium.

Et

Et hisce quidem discerniculis internoscenda exhibentur, Warwici in fenestra veteri ecclesiæ Sanctæ Mariæ, arma sex filiorum Thomæ Beauchamp. 14. Comitis illius tractus, qui obiit anno 34. Ed. III. ut intelligas istiusmodi distinguendi ritum, non à nuperis emanasse.

Alii, qui ætate Henrici septimi scripserunt, hæredem ipsum crescenti lunula distinxerunt, ut accessuro huic lumine, accessuram illi hæreditatem ostenderent.

Secundum verò fratrem quem tertium familiæ simon occupare aiunt (primum enim patri, alterum hæredi tribuunt) triplici lemnisco consignarunt. Tertio fratri, quadruplicem. Quarto, quintuplicem.

Sed nec hæc, nec illa distinguuendi ratio satis apud veteres invaluit, qui apertissimis differentiis consulentes, paternos colores sæpe inverserunt: sæpe rerum gestarum numerum auxerunt, sæpe minuerunt, aliena gestamina, præsertim materna, & hæreditaria sæpissimè interseruerunt. Interdum desertis integris insignibus, novis gavisi sunt. Sin vero protogoni clypeum per omnes agnationes, familias, gētes, retinuisse placuerit, lemniscis quos diximus, diagoniis, limbis, quadraturis, angulis, aliísque latis, & conspectioribus differentiis usi sunt. En in una gente, omnium penè exemplaria.

Extraneorum gens, vulgo *Le strange*, inter limitaneos proceres notissimæ virtutis, & triplici tum olim Baronia amplissimisq; familiis perquam potens & splendida, *Clypeo utebatur rubeo, duobus argenteis leonibus gradariis* quem Johannes le Strange quartus, Baro de Knokyn, ut familiarum coryphæus, purum prætulit.

Fulco le Strange Baro de *Corsham* & *Blackmore* qui à Johanne avo dicti Johannis per filium tertium descenderat, colores inversit: *argenteo clypeo rubeos inducens*.

Rogerus *le Strange* Baro de *Ellesmere* (ab eodem avo per filium quartum prognatus) gentis clypeum *limbo imbricato aureo* circundedit.

Ejus pater etiam Rogerus, cum Matildem filiam Willielmi de Bellocampo uxorem duxisset, Bellocamporum *cruces crucigeras* (*sed argenteas, numeróque novenario*) *argenteis suis leonibus* intercalavit.

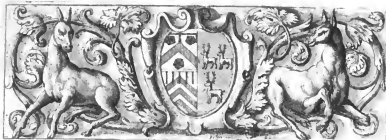
Hamo *le Strange* à Johanne quarto, per quintum editus, clypeum, fratris sui Johannis sexti Baronis de *Knocking*, *aurea diagonali virgula* trajecit, eodémque discrimine apud *Hunstanton* (Norfolcensi agro) quam à Barone fratre anno gratiæ 1309. dono acceperat, consedens, celebri familiæ (quæ in huncusque diem eadem sede, eodémque discerniculo fœliciter claruit) initium dedit.

Sed ipse etiam Johannes *le Strange* sextus, Baro de *Knocking*, *leonis suos apodum peribolo* (ut è sigillo cernimus) aliquando circumclusit.

Eadem tempestate Johannes *le Strange* (Glocestriensis puto) is qui dominus de *Ercaleve* inscribebatur, Clypeum Regeri *le Strange* de *Ellesmere*, *cærulea mitella transegit*.

Atque hunc quidem decerendi morem potiori laude multi efferunt, quod militaria symbola, ad distinctionem enata distinctiora multo effecerat. Minutulis enim illis recentiorum formulis, nec error defuit, nec periculum. Sic elusi (apud Froisardum) Hannones illi, qui sub vexillo Willielmi *Baileul*, *argenteis*, *cyaneisque repagulis transmutato*, *rubrisque binis fastigiis inducto*, recipere se contendebant: ad vexillum Roberti Baileul fratris sui minoris, *exigua cruce aurea* (quam malè animadverterent) *discriminatum* convolabant: fusique & dissipati omnes, gravissimas erroris sui pœnas persolverunt. Rideo igitur & rejicio icunculas istas, quas tum præcipuè in morem venisse arbitramur, cum ipsa insignia, relictis jam nativis stationibus, clypeis, vexillis, apparatúque militari, in ædiū fenestris, mollíque supellectili (ubi nec refert magnitudo) potissimum residerent. Fieri id videtur ætatem circiter Edwardi quarti, exorsâ jam, cum novis armis, novâ militiæ formâ, novâ disciplina. Tandem enim evanuit insignitus ille armorum cultus, cujus spendor, plus minus septingentis annis (si à Carolo magno repetas) per terrarum orbem non solum in honore fuit, sed summa religione, gravissimis litibus, acerbissimis duellis multorum nobilium procerúmque virtute, cæde & sanguine tuebatur.

FINIS.

In Nicholaum Uptonum

NOTÆ.

[S]Ummum Opificem, Alpha & Omega, *Essentia unum*, *&* *Trinum in personis invocans*, *&c.*] Pag. 1. lin. 1.

Veteres Christiani consueverunt omni commentationi de qua scribebant hasce præfigere literas, ut nos docet Franciscus Bernardinus Ferrarius in libro suo *De Antiquo Ecclesiasticarum epistolarum genere*. Hæ etiam literæ, una cum Insigni Labari Constantini Magni, Sepulchris antiquitus inscribebantur, *ad denotanda ea Catholicorum, non Arrianorum fuisse*, inquit Ramirez in notis suis in Lituprandum. De hac inscriptione, & hocce Hispanorum more usitatissimo hæc habet Argote de Molina lib. 1. De Nobilitate Andalus: cap. 47. pag. 39. *Las quales letras en el tiempo que los Reyes Godos de Espanna seguian la heregea Arriana, Los Christianos Catolicos a differensia de los Arrianos usavan en las Locas y Piedras du sus Sepulcros de ellas per Simbolo y Sennal de la Sancta Fee Catolica. Por las quales letras davan a entender el nombre de Christo nuestro Sennor, de cuya divinidad es attributo y propried, sin principio y fin, come el mismo dize en el Apocalipsi por boca de San Juan. Ye soy* A. *y* Ω. *con esta sennal confessavan su divinadad igual con el Padre, que negavan en su secta Arrianos.* Hoc est, Quas literas, eo tempore cùm Reges Hispaniæ Gottici sectarentur Arrianam hæresim, veteres Catholici, ut se ab Arrianis distinguerent, in usu habuerunt in monumentis, in symbolum & signum Catholicæ fidei, per id docentes nomen Christi Domini nostri, cujus divinitatis fuit attributum, ut ipse dicit in Apocalypsi per os Sancti Johannis: *Ego sum* A. & Ω. hoc signo suam divinitatem asserens æqualem cum Patre, quam Arriani denegabant. De qua re disserit etiam Ambrosius de Morales. Plura de his literis videre cupiens adeat Quintanam in sua *Mantua Carpetanorum* lib. 1. cap. 48. pag. 67. Nummos etiam his literis insignitos vide apud Antonium Augustinum, Baronium, Du Choul. & Lipsium *de Cruce*. Est etiam apud Pignorium in libro suo, cui titulus *De Servis*, collare servi fugitivi hisce inscriptum notis.

V Excellen-

Pag. 2 l. 1. *Excellentissimo & Illustrissimo Principi & Domino meo singulari Humphrido filio fratri, et Regum patruo, Duci Glocestriæ*]

Henrici, nempe, quarti filius, quinti frater, sexti patruus, *Bonus* vulgo cognominátus, Mœcenas sui temporis unicus, & ipse doctissimus: Comitiis Parliamentariis Regni tutor durante minoritate Nepotis sui factus, de republica optimè meritus, apud Sancti Edmundi Burgum fraude muliebri captus, pulvinorum injectione obruitur anno 1447. atque in Fano Sancti Albani sepelitur. *Ce Prince avoit sagement regy L' Angleterre* (Mezeraium legis) *& contenu les peoples & Princes en leur devoir vingt-cinq ans durant. Et come si quelque digue eust este levee par sa mort, les seditions, les desordres, & les rebellions se deborderent tout à la fois sur les Anglois. Lesquels destitues de la prudence & des conseils de ce Governeur ne mettoient aucun ordre ne prevoiance à leur affaires.* Binas sibi matrimonio junctas, habuit uxores: Primam, Jacobam Willielmi Bavariæ Ducis & Comitis Hollandiæ filiam unicam & heredem, quæ Johannis Brabantiæ duci prius nupta, ejus frigidos exosa amplexus, fœmina dotibus tum animi tum corporis felix, divortio facto, duci Glocestriæ anno 1402. nupsit. Eâ verò Martini antipapæ judicio amotâ, duxit amasiam suam Æleonoram, Baronis *Cobham de Sterborowe* filiam. Vide eundem Mezeraium, & Barlandum in Brabrantiæ Ducum Chron. & Comit. Hollandiæ historia.

BAVARIÆ Dux gestabat scutum quadratim discussum. 1. & 4. quadrans uno supra viginti rhombis argenteis & caruleis, obliquè dextrorsum dispositis, exaratus. 2. & 3. aureus, Leone coccineo insignitus.

BRABRANTIA. Scutum furvum aureo Leone lingua & falculis miniatis impressum.

DUX GLOUCESTRIÆ Francia & Anglia symbolis in quadrantes partitis, limbo argenteo circumposito, utebatur.

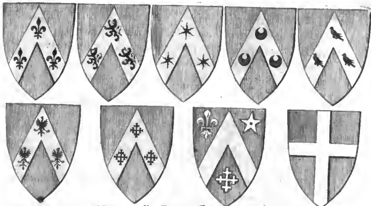
Ad id temporis limbus minorem natu fratrem denotabat. *Et pour briser ses Armes, car il estoit le puisnay, il portoit une bordure de geulles.* Froissardus de Episcopo Nornnicensi. Quandoquidem omnis tum *Uptoni*, tum nostri qualis qualis labor ex æquo ad unum scopum collineat; nempe, ut *Insignium Gentilitiorum* descriptiones, simul & differentiæ, quibus ab invicem discriminantur, lectori melius perspectæ sint, haud alienum foret, adnotare, Scuta minorum natuque maximorum fratrum, apud majores nostros non solita fuisse, per unam *lunulam, ethinatam calcarium molulam, apodem avem*, atque hujusmodi notulas, quæ nunc passim obtinent, distingui. Quem veterum morem hæc *Cobhamiorum* Gens expressissimis comprobabit exemplis. Quorum ideo scuta, uti ipsi discriminant, non absre erit ex scribi. Cobhamij de Couling primum *Cantherium ternis rigris liliis consitum, intra coloris punicei areolam gestabant*, statim verò liliorum loco *totidem Leones furvos* ponunt. Familia de *Sterborough Leonum loco excudebat tres stellas*. Alia, autem hujus Gentis stirps, *tres lunulas*: alia, *tres apodes aves*; Alia, *tres aquilas*; alia, *tres minutas cruces cum repetitis ad eorum scapos cruculis*: retentis tamen coloribus. *Thomas*, autem *Cobhamus* de *Chafford*, qui vixit rerum potienti *Edvardo* tertio, filius natu-secundus *Henrici Cobhami* Equestris dignitatis viri, ex *Joanna* uxore sua, filia & heredum altera *Stephani Pencester* Equitis Aurati, *Cantherium aureum cum echina calcarium molula perforata. & lilio supernè, & cruce cruciata argenteis in ima cuspide, ferebat.* Frater ejus maximus natu, penitus abjecto Majorum scuto, *Pencesteriorum Crucem argenteam in area punicea* sibi sumpsit, posterisque suis transmisit. Verum enimvero, quoniam

Segnius irritant animos demissa per aurem

Quam

Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator.

Cobhamiorum igitur Scuta (prout superius descripta sunt) hic delineata damus.

Pag. 9. lin. 19. *Famosissimus ille Pater Legum, et Doctor eximius, Dominus Bartholus de Saxoferrato*]

De Bartholo plura hîc differere abutentis esset & otio & literis. Cui non dictus Hylas? Liceat tantum adnotare hunc natum esse Sentini (Umbriæ est urbs, nunc Saxoferratum vocant) anno 1313. Qui à Perusinis ad Cæsarem Carolum quartum Bohemum Pisas Legatus missus est, ut quædam contra ipsos à decessoribus Principis decreta aboleret, & alia insuper eisdem Privilegia concederet. Quæ omnia Diplomate aurea bulla insignito assecutus, honoris gratia obtinuit, ut ipse & liberi, Jurium doctores, suos auditores qui Spurij essent, natalibus possent restituere. Ab eodem etiam *conchyliati Leonis duplici cauda, in scuto aureo erecti*, Insignibus est donatus. Ipse quoque in libro cui titulum fecit de Insigniis, sic enim (utcunque Valla vocabulum barbarum perstringat & rideat) loqui amat, de eisdem insignibus hæc habet. *Quædam sunt insignia seu arma privatorum hominum, seu nobilium, vel popularium. De istis quidam reperiuntur qui habent arma, & insignia quæ portant ex concessione Imperatoris, vel alterius Domini; ut vidi concedi multis à Serenissimo Principe Carolo quarto Rom. Imperatore, nec non Rege Bohemiæ, & mihi tunc Conciliario ejus concessit inter cætera, ut ego & cæteri de agnatione mea Leonem rubeum cum caudis duabus, in campo aureo portaremus, & istis licet portare talia insignia.* Hæc ille. Penes me sunt tria hujus libelli manu scripta exemplaria, unum nobis suppeditavit instructissima *Guilielmi Le Neve* Equitis aurati, Regis Armorum titulo *Clarencii*, bibliotheca; alterum Nobilissimi, & in hisce studiis eminentissimi, *Samuelis Roperi* humanitati debeo: tertium è nostris est Cimeliis. Ut obsequar eorum voluntati, quorum in contemplandis rebus hujusmodi cura teritur, integrum tractatum, cum variantibus M. S S. Lectionibus in margine adscriptis, hîc apponam.

Le Neve *d'argent à la croix de sable chargée de cinq fleurs de lis du champ.*

Roper *de sable à un aigle sergreant d'or.*

BARTHOLI TRACTATUS DE INSIGNIIS ET ARMIS.

1. *Insignia concessa dignitati, vel officio, portat ille qui habet dignitatem illam, vel officium, alij non.*
2. *Insignia singularis, puta regis, nemo defert, nec rebus suis depingere facit principaliter, accessoriè sic.*
3. *Habentes ex concessione insignia, & arma, illi soli illis utuntur.*

Arma Bar. & successorum ex concessione, est Leo rubeus cum duabus caudis, in campo aureo.

Bar. super Insig. & Armis.

4. *Quilibet potest sibi assumere arma, & insignia illa portare, & in rebus propriis impingere.*
5. *Portans arma, vel insignia unius, quomodo, & quando possit prohiberi, & per quem.*
6. *Assumens arma, vel insignia alterius, quæ portavit ab antiquo, si ille verisimiliter non ledatur, nec injuriatur, licitè assumit, & portat.*
7. *Faciens signum unius artificis, quod facit in gladiis, & aliis operibus, licitè prohibetur ab illo, & etiam à quolibet tertio.*
8. *Notarius non potest assumere signum alterius, & si assumit prohiberi potest. Fabricator chartarum potest prohiberi uti signo alterius fabricatoris.*
9. *Habere arma ex concessione principis prodest, quia aliis præfertur, & non potest ab alio prohiberi.*
10. *Arma, seu insignia domus transeunt in omnes descendentes de illa agnatione.*
11. *Bastardi non utuntur insigniis de jure, licet de consuetudine non servatur in Tuscia.*
12. *Signum societate divisa apud quem remanere debeat.*
13. *Insignia, seu arma qualiter sunt pingenda, insigenda, seu portanda.*
14. *Animalia quæ portantur in armis, si depinguntur in vexellis, facies debet respicere hastam, secus si pars animalis portaretur.*
15. *Animalia quando designantur, debent designari in nobiliori actu*

actu eorum, etiam quo magis sui vigorem ostendunt.

16. *Leo, ursus, & similia sunt pingenda erecta, elevata, & ore mordaci, ac pedibus radentibus.*

17. *Equus designandus est rectus, & elevatus, quasi saliens.*

18. *Agnus designatur, quasi planè ambulans per terram.*

19. *Pes dexter semper debet antecedere, quando animal designatur.*

20. *In vexillis inspicitur illa pars quæ respicit portantem, non pars conversa.*

21. *Facies animalis depicta in vexillis tubarum, non debet respicere tubam.*

22. *Si duo animalia invicem se respicientia portantur pro insigniis, non refert quomodo pingantur in vexillis.*

23. *Insignia consistentia in varietate diversorum colorum, quomodo depingantur.*

Locus prior, & superior, nobilior est posteriore, & inferiore.

Color nobilior debet poni prope hastam.

24. *Aureus color nobilior est cæteris, & per eum figuratur Sol. Nil nobilior luce.*

25. *Color Rubeus, seu purpureus repræsentat ignem, & est nobilis.*

26. *Aureus color est tertius, & representat aerem.*

27. *Color albus est nobilior nigro, & color niger est infimus*

28. *Arma quæ portantur in vestibus, quæ superior pars debet respicere caput, inferior pedes.*

Noblior pars arm. debet respicere latus dextrum.

29. *Arma quæ pingenda sunt à parte posteriori hominis, pars nobilor debet respicere latus sinistrum hominis.*

Mos scribendi noster, quare sit nobilior more scribendi Hebræorum.

Bartolus didicit literas Hebræas.

30. *Literæ, & arma in sigillis per conversum inciduntur.*

31. *Arma in clypeis depingenda, nobilior pars debet respicere partem clypei, quæ in portando respicit latus dextrum.*

32. *Arma depingenda in coopertoriis equorum, nobilior pars respicere debet caput equi.*

33. *Arma quomodo pingantur in coopertoriis lectorum, in parietibus, & aliis locis stabilibus.*

HORUM

1 *Honoris gratia* HORUM Gratia de Insigniis & Armis, quæ quis in vexillis & clypeis portat, videamus. Primò, an hoc licitum, & eo casu quo est licitum, qualiter sint pingenda, & portanda Circa quod dico, quod † quædam sunt insignia dignitatis, vel officij, quæ portare potest quilibet habens illam dignitatem, vel officium, ut insignia proconsularis, & legatorum, ut l. i. ff. de off. pro cons. & leg. & de rer. divi. l. sanctum: sicut de facto videmus hodie insignia episcoporum, & ista potest portare quilibet habens illam dignitatem, ut d. l. aliis autem portare non licet, imò portans incurreret crimen falsi, ut ff. de falsis. l. cos. §. fi. & ideò puto quòd ille qui portat insignia doctoratus cùm non sit

Insignia proconsularia vel legat.

2 doctor, teneatur illa pœna. † Quædam sunt insignia cujuslibet singularis dignitatis, ut videmus, quilibet rex, quilibet princeps, & cæteri potentiores habent arma, & sua insignia, & ista nemini alteri licet deferre, vel suis rebus depingere, ut C. de his qui pœ. no. l. i. & no. in auth. de man. prin. §. pen. quod intellige principaliter, sed accessoriè non est prohibitum, ut puta in signum subjectionis superponere insignia propriis, domini insignia Regis vel comita-

3 tus, hoc de consuetudine observatur. Quædam sunt insignia † seu arma privatorum hominum seu nobilium, vel popularium, de istis quidam reperiuntur qui habent arma, & insignia, quæ portant ex concessione Imperatoris, vel alterius domini, ut vidi concedi multis à Serenissimo Principe Carolo iiij. Rom. Imperatore, necnon Rege Bohemiæ, & mihi tunc conciliario ejus concessit inter cætera, ut ego & cæteri de agnatione mea Leonem rubeum cum caudis duabus in campo aureo, portaremus, & istis licet portare talia insignia, nec est dubium. De principis enim potestate disputare, sacrilegium est, ut C. de sacri. l. ij. ad idem. C. ne li. si. ju. au. in rub. & nig. sine enim judicis authoritate prohibetur, ergo judicis authoritate permittitur. Arma autem

4 † quidam & insignia sibi assumunt propria authoritate, & istis an liceat, videndum est: & puto quod licet, sicut enim nomina inventa sunt ad cognoscẽdum homines, C. de inge. ma. l. ad cognoscendum. Ita etiam ista insignia ad hoc inventa sunt. ff. de rer. divi. l. sanctum, sed talia nomina cuili-

bet

be licet imponere sibi ad placitum ut d. l. ad cognoscendum. & ff. de fal. l. fal. in prin. ita ista insignia cuilibet portare & impingere in suo, tamen non alieno ut C. ne li. fin. jud. aut. l. j. & ibi no. per. gl. facit ex. de conce. præb. c. dilecti, & quod ibi no. per gl. Sed quæro unus † portat 5
certa arma, vel insignia, alius vult portare eadem, an liceat vel prohiberi possit? Videtur quod possit portare, quia quilibet potest sumere nomen alterius. ff. ad Treb. l. aut facta. §. si verò nominis. de leg ij. l. cum filius. §. pater. & possunt esse plures ejusdem nominis, ut l. duo sunt Titij de test. tu. & de leg. ij. l. sed & si quis servum. §. si inter duos. ergo potest quis sumere arma aliena, & plures eadem insignia portare, vel rebus imponere possunt, cum utrunq; fiat ad cognoscendum. Econtrà videtur de reg. ju. l. id quod nostrum, si enim prius est nostrum, sine facto nostro à nobis auferri non potest. Sed hoc non bene facit, loquitur enim in his quibus insolidùm uti non possunt, alias secus, ut in usu plateæ, balnei, theatri, et si l. si ut certo. §. si duobus vehiculum ff. commoda. Præterea signum quod portat alius, non est unum et idem, imò sunt diversa, habentia tamen eandem similitudinem. Ad decisionem ergo prædictorum præmitto, quod signum alienum portare prohibere potest ille cujus est signum, seu petere quod prohibeatur, si ex hoc ipse injurietur, quia fortè ille cum vituperio portat, seu tractat. C. de epis. aud. l. minimè, et est expressum. ex. de exces. præla. c. dilect. aliàs de conces. præb. c. dilecti. arg. C. de Judæ. l. Judæos quos. Secūdo de hoc potest conqueri quilibet tertius qui læditur, & ad ipsius petitionem potest prohiberi ne portet. C. de his quæ. pœ. l. j. & ibi no. & in auth. de man. prin. §. pe. Tertiò si judex ex officio suo viderit hoc ad scandalum posse esse, & dissentionem subditorum, potest prohibere, a. C. de lati. lib. tol. l. j. §. sed et qui domini, ubi circa eos qui pileati incedunt, lex Iul. statuit ne populus decipiatur, expressius, ex de Iud. c. in nonnullis. His præmissis,† in quæ præmissa distinguitur, quod si unus assu- 6
mit arma, quæ alius portavit ab antiquo, & illius non interest, nec ex hoc verisimiliter lædi potest. Exemplum, Unus Theutonicus tempore indulgentiæ ivit Romam, ubi

His præmissis, in quæstione præposita distinguo.

ubi reperit quendam Italicum portantem arma antiquorum suorum, & insignia, volebat de hoc conqueri. Certè non poterat, tanta est enim distantia inter utrunque locum, sive domicilium, quod ex hoc ille primus lædi non posset, & in his in quibus quadam publica facultate quis occupat sibi usum, non licet quæri, nisi ex magna causa, ut ff. ne quid in flumi. publ. l. j. §. sunt autem qui putant. † Quandoque potest contingere, quòd alterius potest multum interesse: quid enim si odiis plenus, cujus vitæ multi insidiantur, assumat arma, & insignia hominis quieti, & pacifici. Certè illius interest, & poterit facere eum prohiberi, si vituperosè portet, ut dictum est, multo fortius potest peti prohibitio, ne ex hoc, propter unionem armorum, alius pro alio occidatur vel injurietur. Idem, si ex hoc pudor primi aliquo modo lædatur, arg. d. l. minimè. & l. Judeos & per officiũ iudicis ad quẽ spectat quies popularis, ut ff. de off. præfect. ut l. i. §. quies.

Idem, si ex hoc pudorem primo contigerit aliquem lædi.

7 Quandoque potest contingere quod multorum de populo interest. Ponamus exemplum in aliis insigniis, quam in his quæ portant pro armis, pone quendam fabrum esse doctissimum: qui in gladiis, & aliis operibus suis facit certa signa, ex quib. opus ipsius magistri esse cognoscitur, & per hoc tales merces melius venduntur, & avidius emuntur: tunc puto quod si alius faceret tale signum, posset prohiberi, quia ex hoc populus læderetur, acciperent enim opus unius pro opere alterius arg. l. i. de Lat. liber. tol. & de Iudæ. c.

8 nonnullis. † Et eadem ratione dico de insigniis quibus utuntur notarij C. de asses. do. l. nemo. §. nec callidis, & in auth. de instr. cau. S. sed instrumenta. & §. oportet & quod ibi no. ubi si alius signum alterius acciperet, posset prohiberi. Idem de signis quibus utuntur fabricatores chartarum de papyro, in similibus per easdem rationes, & hoc

9 similiter expeditur judicis officio, ut dictum est. † Sed secundum hoc quæro, quid relevet habere ista arma ex concessione Principis? R. multum. Primò, quia est majoris dignitatis, sicut dicimus in testamento facto coram principe. C. de test. l. omnium. Secundò, quia non possunt ab alio prohiberi illa portare. C. de jurejuran. l. ij. & ff. de min. l. minor magistratus. in prin. §. ij. Tertiò, quia si duo assumpserunt eadem arma, seu eadem insignia, nec de prio-

ritate

ritate,nec de poſterioritate apparet, præfertur ille qui à principe habuit. l. ſi duas. ff. de excuſ. tut. Quarto, quia ſi eſſet in exercitu, vel alio loco, & quæreretur quis deberet præcedere, [f] debent præferri illius arma quæ à principe ſunt conceſſa, ff. de albo ſcri. ſi. C. de conſu. l. j. lib,xii. & exem. de maio. & obedi. per tuas, & arg. ſi duas ff. de excu. tut. Et prædicta intelligo cæteris paribus, ſcilicet quæ aliàs illi qui habent arma ſint æqualis dignitatis, al às præcederent arma illius, qui eſſet in majori dignitate. arg. ff. de albo ſcriben. l. j. & C. de conſul. l. j. lib. xij. Quæro qualiter iſtâ †arma, vel inſignia tranſeant in ſucceſſorem? 10
Reſp. quædam ſunt unius domus, ſeu agnationis, & iſta tranſeunt in omnes de illa agnatione deſcendentes ſive ſint hæredes patris, vel avi eorum, ſive non, arg. ff. de relig. l. familiaria.& l. ſeq. nec per diviſionem poteſt aſſignare uni, arg. C. de relig. l. ſi ſepulchrum, ad cognatos verò, vel affines non pertinent, ut C. de relig. l. Ius familiarum. † Ex 11
hoc poſſet quæri, an baſtardi, vel ſpurij poſſint uti illis inſigniis,& videtur quòd non, quaſi non ſint de familia, vel agnatione, ut l. pronuntiatio. ff. de verb. ſig. contrarium tamen obſervatur in Tuſcia de conſuetudine, cui ſtandum eſt. Quandoque tamen multiplicantur hi, quod portant talia, inſignia, vel arma, & conſuetum eſt per aliquos aliquid apponi ultra, ut ab aliis dignoſcantur, & diſcernantur,quod licet,ſicut nomini additur prænomen. Quædam verò ſunt inſignia alicujus ſocietatis aliquorum negotiatorum, & hîc cum ſocietas ad hæredem non tranſit, non eſt tractandum. Sed apud quem remanebit ſignum ; ſo- 12
cietate diviſa? quod enim omnes utantur eo ſigno, non eſt equum, ut dictum eſt. Reſp. ſi quidem erat unus in ſocietate, qui erat capitaneus, & quaſi magiſter ſocietatis, ſicut dicitur in ſimili. ff. de leg. ij. peculium. §. j. tunc apud eum debet remanere ſignum, quia ipſe erat inter cæteros majoris honoris, arg. ff. de fun. inſtru. l. ſi. Si verò hic non erat, tunc apud eum remanebit qui erat ſocius majoris quantitatis, ut ff. fam. erciſ. l. ſi quæ ſunt cautiones. Quid ſi omnes ſunt æquales ? Tunc forte dirimendum eſt, ut d. l. ſi quæ ſunt cautiones : puto tamen quod ſi diſſoluta ſocietate remanet negotiator , debet remanere ſignum,

X hoc

hoc ideò, quia aliorum non intereſt. Item quia quanvis diſſoluta ſocietas ſit, tamen negotiatio remanet penes illum, ergo iniquum eſt quod ſignum, quod erat acceſſorium negotiationi, ſeparetur ab ea. arg. C. communia utriuſque iud. l. poſſeſſionum, quædam verò ſunt inſignia artificij cujuſdam, ſeu peritiæ. Et hic advertendum, quandoque ſunt ſigna quædam artificij, in quibus principaliter operatur qualitas loci. Exemplum, in Marchia Anchonitana eſt quoddam nobile caſtrum, cujus nomen Fabrianum, ubi artificium faciendi chartas de papyro principaliter viget, ibique ſunt edificia multa ad hoc, & ex quibuſdam artificiis meliores chartæ veniunt, licet etiam ibi faciat multum bonitas operantis, & ut videamus hic quodlibet folium chartæ habet ſuum ſignum, per quod ſignificatur cujus edificij eſt charta. Dic ergo quod in eo caſu apud illum remanebit ſignum, apud quem remanebit ædificium ipſum, in quo fit, ut ſive jure proprietatis, ſive jure conductionis, ſive in mala fide remaneat toto tempore, quo realibus. arg. ff. de ſervit. ruſt. præd. l. via. conſ it. §. fi. & ff. ſi ſer. ven. l. ſecunda § fi. & l. ſeq. & quemad. ſer. amit. l. uſus fructus, & l. ſeq. & idem in conductione talium officiorum, arg. ff. loca. l. ſed addes, §. illud. & l. videamus. §. item proſpicere. Quædam verò ſunt inſignia artificij, in quo principaliter bonitas artificij operatur, ut videmus in ſignis quæ apponuntur in ſpatis, gladiis, & aliis operibus metallorum, & iſto caſu omnes qui ſtant in una ſtatione, poſſunt uti iſto ſigno quaſi magiſter principalis iſtius ſtationis approbet illa opera, ut in auth. de tab. §. nos autem, & no. in gl. quæ incipit, cave tibi, in fi. gl. Si verò ſeparentur, tunc ſignum debet remanere apud ipſum, qui principaliter erat in ſtatione. arg. ff. de fun. inſtr. l. fi. &. S. dixi. Sed ſi forte omnes erant æquales ubi invicem conveniunt, apud quem remaneat illud ſignum ſorte dirimetur, ut d. l. ſi quæ cautienes. fam. erciſ. Secundò principaliter eſt videndum, qualiter iſta arma, ſeu inſignia ſunt pingenda, inſigenda, & portanda. Ad quod ſciendum eſt, quod quandoque portantur in vexillis, & vehiculis, quandoque in veſtibus hominis, quandoque in clypeis, quandoque in coopertoriis lectorum & ſimilib. locis ſtabilibus.

libus. Circa quodlibet prædictorum aliqua videamus, circa quod sciendum est, quod ista insignia quandoque sumuntur ex aliqua re existente, ut multi assumunt aliquod animal, vel castrum, vel montem, vel florem, vel aliquod simile: quandoque ista insignia non assumuntur ex aliqua re existente, sed sunt signa simplicia, scilicet variationes quorundam colorum, vel per dimidia, vel quarteria, vel per aliquas literas rectas, transversas, vel similes: quando-
Per aliquas listas rectas, transversas, vel pendentes.
que mista ex utroque. His præmissis videamus † quali- 14
ter portentur in vexillis illa signa quæ significant aliquam rem præxistentem. Ad quod dico, quod ars imitatur naturam, in quantùm potest, unde ista insignia debent esse secundum naturam rei quam figurant, & non aliter, arg. l. si pater. in si. l. seq. ff de adop. & de sta. ho. l. non sunt liberi. De natura autem vexilli cùm portatur in hasta, secundum illũ usum ad quem vexillum destinatur, hasta præcedit, vexillum sequitur. Unde quandocunque animal quod debet designari in vexillo, facies ejus debet respicere hastam, cum de natura faciei sit antecedere, idem & in omni re, & figura quæ habet partes quæ denotantur per ante, et post, ut in præcedenti libro dictum est, tunc enim semper pars anterior rei debet esse versus hastam, alias videretur retro cedere tanquam monstrum. Sed si alicujus rei pars anterior solum portaretur pro armis, et insigniis, ut sunt quidam qui faciem arietis, vel bovis, pro suo signo portant, tunc non potest pars anterior respicere hastam, sed à latere respicit. Sed dubitatur qualiter † dicta animalia 15
debent designari, utrùm quasi stent recta, an quasi per terram planè ambulent, vel quomodo. Resp. dicta animalia debent designari de nobiliori actu eorum, & etiam quo magis suum vigorem ostendat, ut ff. de sta. ho l. quæritur. & de acq. rer. do. l. quicquid. §. cum partes, sic etiam ab antiquo usitatum esse videmus, quod princeps in majestate, pontifex in pontificalibus depinguntur, & designantur. Nunc ad propositum dico, quod quædam animalia sunt quorum natura fera est, ut ff. de postul. l j. §. bestias, & ista debent designari in actu feroci, † ut Leo, Vrsus, & simi- 16
lia, figuratur ergo Leo erectus, elevatus, mordax ore, & sedens pedibus, & idem in similibus animalibus, ex hoc

enim actu magis suum vigorem ostendit. Quædam sunt animalia non ferocia,& in his inspici debet nobilior eorum
17 actus diversimodè. Unde si quis equum pro suis armis portaret, non deberet eum designare rectum,& elevatum, hoc enim vitiosum esset in equo, ideò debet designare rectū, & elevatum parte anteriori aliqualiter, quasi equus sali-
18 ens. In hoc enim actu magis ejus vigor ostenditur. † Sed si quis pro suis armis agnum portet, tunc designare debet quasi planè ambulantem per terram. In eo enim actu maximè ejus vigor ostenditur. De quib. & omnibus animali-
19 bus similia dicenda sunt. † Circa pedes etiam advertendum est, quod semper pes, qui antecedat, sit pes dexter, quia ut in præced. lib. dictum est, pars dextera est principium motus, alias signare talem figuram lævam esset, quod vitium sonat, ut ff. de ædi. edi. l. qui clavum. §. item sciendum, sed hic erat dubium. Quid si in una parte vexilli figuraretur tanquam pes dexter præcedere, ab alia parte videbitur pes sinister præcedere, hæc autem incongruitas magis evidenter apparet in his qui pro suis armis aliquam literam, vel literas portant. Nam ab una parte sunt literæ rectæ, ab alia parte communiter non est forma literarum, quod apparet si quis literas conversas à latere converso res-
20 picit. Sed dicendum est, quod † sicut in literis respicitur alia pars quæ respicit scribentem, non pars conversa, ita in vexillo inspicitur pars quæ respicit portantem, non alia, quod enim ex alia parte est, non ex principali proposito contingit, sed per accidens, sicut si quis seipsum in speculo aspiciat, quod enim in se dexterum est, in speculo sinistrum apparebit, & prædicta vera in vexillis quæ portantur in hasta, cujus recta natura est, ut elevata portetur, & recta, ut ff. de servi rust. præ. l. qui cella in prin. Sed si lo-
21 quimur † de vexillis, & vexillis quæ portantur in tubis, quarum naturā propriè est, ut ad os tubicinum positæ, quasi per planum gerentes positum, tunc facies rei, vel designatæ pars anterior non debet inspicere tubam, sicut hastam, non enim tuba est pars anterior, sed superior, & sic debet partem anteriorem illius vexilli tubæ planè jacentis portare. Et prædicta vera in dubio quando de proprietate
22 armorum, & quid inspiciat, tractatur. Sed quid † si portentur

tentur

tentur duo animalia se invicem respicientia, & tunc non est locus prædictæ investigationi, quia in incertis & non certis, locus est conjecturis, l. continuus §. cùm ita. ff. de ver. obl. & no. in l. tres denuntiationes. C. quomodo & quando illud. Circa secundum nota † quod quando arma sunt quædam insignia simplicia, & varietates quorundam colorum, 23
tunc advertendum est qualiter debent portari, & in nobiliori loco poni. C. de offi. præfec. urb. l. j. & de off. rec. provin. l. potiores. & de consul. l. j, lib. xii. Item præmitto quod locus prior, & superior est nobilior posteriore, & inferiore, ut d. l. & de al. scrib, l. j, hoc præmisso dico quod arma quandoque variantur per medium, ut quia quis portat banderiam duorum colorum, tunc aut dividuntur per medium ante, & post, in istis casibus indubio etiam color nobilior debet esse superior id est, in ea parte quæ respicit cœlum, vel ante. j. in ea parte quæ respicit hastam. Si verò variatur per quarteria, tunc nobilior color debet esse in quarteno superiori, & anteriori, prope hastam. Si verò variatur per listas dictas, tunc lista colorum nobiliorum debet esse prope hastam. Si verò variatur per listas transversales, lista nobilioris coloris debet esse versus cœlum. Si verò listæ, vel bandæ sint pendentes, tunc cum hasta habet se tanquam pars prior in banderia, ideò pars magis elevata debet respicere hastam. Ista omnia probantur ex præsuppositis. Sed dubitatur quis color sit nobilior, tunc advertendum est diligenter. Nam color unus est nobilior altero respectu ejus quem repræsentat secundũ se. Primò † color aureus nobilior est per eum, cui 24
presentatur lux. si quis enim vellet figurare radios Solis, quod est corpus magis luminosum, hoc non posset congruentiùs facere quam per radios aureos, constat autem quod nil luce nobilius, & certè nihil est. C. de sum. trin. & fi. cath. epistola inter claras, ibi, nihil est quod lumine clariore præfulgeat, & C. ne fil. pro pat. aut. habita. ibi totus mundus illuminat. Et ideò in sacra pagina pro re maximè excellente figuratur, ut ubi fulgebunt justi, sicut Sol. Matth. xiij. & alibi, Resplenduit facies ejus, sicut Sol. ut Matth. xxiij. & propter hujus nobilitatem nulli licet portare vestes aureas, nisi Principi. C. de vesti. olo. & de aura. l. j. & ij. lib. xij. Sequens color nobilis est, color

25 † color purpureus, seu rubeus. qui figurat ignem, qui est
super alia elementa, & nobilius elementorum est, & cor-
pus post Solem secundario luminosum, & propter ejus
nobilitatem nulli licet portare vestes Coopteras ejus colore,
ut C. de vest olo l. ij. & iiij. & v. lib. xi. & in d. l. exprimi-
26 tur dictum colorem esse nobiliorem aliis. Sequens † post
prædicta color est azureus, per eum enim figuratur nobi-
lis aer, qui est corpus transparens, & diaphanum, & max-
imè receptivum lucis, & est elementum sequens, post
ignem, nobilius aliis; unde prædicti colores propter id,
quod repræsentant, dicuntur nobiliores. Qualiter † au-
27 tem colores dicuntur nobiliores secundum se? dico, sicut
lux est nobilissima, ejus contrarium dicuntur tenebræ,
& sic vilissimè fit in coloribus secundum se. Color albus
est nobilior, quia magis appropinquat luci. Color niger
est infimus, quia magis appropinquat tenebris. Colores au-
tem medij sunt nobiliores, & etiam minus nobiles secundũ
plus, & minus, quod appropinquant albedini, vel nigre-
dini. Istud videtur dictum Arist. in lib. de sensu, & sen-
sato. Dixi, quod quandoque ista arma portantur super
28 vestibus hominum, Nunc istud quod in armis habet se ut
pars superior, debet esse versus caput hominis, quod verò
habet se, ut interior, versus pedes. Item in eo quòd de-
pingitur in anteriori parte hominis, ut in pectore, pars
nobilior armorum debet respicere latus dextrum, est enim
illa nobilior pars, & principium, ut in præcedentib. di-
29 ctum est. De eo † verò quod depingitur à parte posterio-
ri hominis, potest dubitari. Pro cujus declaratione præmit-
to illã quæstionẽ quæ fuit inter Judæos, et me, dum Hebrai-
cum addiscebam, dicebant enim quod mos scribendi noster
non erat rationabilis. Incipimus enim à latere sinistro
scribere, et trahimus literam ad latus dextrum, et illud
quod debet esse principium motus, est terminus, et illud
quod debet esse terminus, est principium, ac modus scri-
bendi eorum est rationabilior, quia incipiunt à latere
dextro, et vadunt versus sinistrum. Ad quod tollen-
dum, dicebam, quòd aliquid rationabiliter debet fieri respe-
ctu finis ad quem ordinatur, ideò finis dicitur primus
intellectus operantis, et hæc naturaliter sunt vera, et
pro-

probatur per legem. Nam et si intellectus operantis finis sit rationabilior, etiam si postea no sequitur, non dicitur rationabiliter operari. ff. de neg. gest. l. sed an ultro §. i. cum si. Sed prædicta scriptura sit, ut legatur, Legere autem, est oculis inspici. ff. de his quæ in test. delen. l. 1. §. 1. & sic legere sit per visum, videre autem est facti, ut Phy. dicunt: scriptura autem representata in oculis nostris agit in oculis nostros, oculti autem pati dicunt, quod patet quia ex hoc læduntur. Cùm ergo scriptura agat in oculis, debet ista actio incipi à latere dextro ipsius scripturæ, quia illud latus est principium motus, seu actionis. sed latus dextrum scripturæ, quæ nos respicit, est, respectu lateris nostri, sinistrum, sicut si homo volvat vultum suum versus meum directò, latus ejus dextrum respectu mei est sinistrum. Et sic apparet quòd nos in scribēdo magis rationabiliter operamur: inspicimus enim finem, si ut à latere dextro scriptura in omnibus incipiat operari secundum modum Judæorum, incipiat à latere sinistro. A quæstionē propositā qualiter arma debeant pingi rationabiliter à parte superiore, super veste hominis, dico quod illa pars armorum quæ se habet ut anterior vel nobilior, debet esse versus latus sinistrum hominis portantis. Ratio, quia illius arma sicut illius respiciens rectè illud videas, facies ergo istius arma à parte posteriori. Sed fingo unum hominem habere unam faciem retro, procul dubio latus quod erat sinisrum ex parte posteriori, erit dextrum. Sed pone aliquem velle scribere Latinè in speculis alicujus, absque dubio incipiet à parte sinistra, quoniam illo respectu literæ erit dextra, ut suprà ostensum est. †Ex his etiam apparet quod literæ, & arma debent incidi in sigillis per conversum, quoniam sit ad finem imprimendi in ceram, vel aliam materiam, & remanet rectum, & sic inspicere debemus finem ad quem fit, non id quod fit. Si verò incideretur in aliqua re, non ad sigillandum, sed ut sic esset, tunc debet incidi directè. Quandoque † dicta arma depinguntur in clypeis, tunc similiter pars clypei, quæ, secundum naturam portandi, respicit latus dextrum, illa enim assumitur, ut potior, ut patet ex his que dicta sunt. Quandoq; † portantur, & pinguntur in coopertoriis equorum, & tunc sive à parte dextra, siveàpar-

Vel pone aliquem velle scribere latinè in speculis alicujus.

à parte ſiniſtra debet reſpici, pars nobilior, caput equi, monſtruoſum enim eſſet quod unus caput equi reſpiceret, & alius caudam: hoc autem quod nulli licet magis accederet, & cùm deberent ſtare in fronte, vel in groppa, tunc latus dextrum reſpiceret, ſecundum ea quæ di-
33 cta ſunt. Quandoque † depinguntur in coopertoriis lectorum, & ſimilium, & tunc debet inſpici ea res in qua debet pingi, cùm ſtat in ſuo proprio eſſe, ſunt enim in coopertoriis lectorum quædam partes quæ circa lectum, quædam verò quæ planè jacent ſuprà, & in parte jacenti formam pingendi ſumunt à forma hominis jacentis in lecto, in parte verò pendenti. In omni autem loco aſſumatur forma pingendi arma à forma hominis rectè jacentis. Quandoque figurantur vel pinguntur in parietibus, vel aliis ſtabilibus locis, & tunc ſi quidem locus ubi pingitur, habet ſe ut paries, conſideratur paries, ut faciem ſuam volvat verſus nos, & ſic latus dextrum parietis cognoſcentis, & ſic facies nobilior arborum volvatur verſus partem dextram. Prædicta vera, niſi ex cauſa. Quid enim ſi in medio unius parietis depingatur ſtatua Principis, vel alterius excellentis, vel fortè arma regia, tunc alia arma, quæ ab utraque parte depinguntur, debent illam ſtatuam, vel ipſius arma inſpicere, non inſpecto à dextris, vel ſiniſtris volvatur, ad ſimilitudinem hominum trium circa dominum exiſtentium, homines enim ſe voluunt verſus eum, ſed ſi locus ubi pingitur habet ſe, ut cœlum, veluti cameræ, vel aulæ, tunc ex dictis in præcedenti libro cognoſcendum eſt, ubi dicatur caput, & ubi aulæ, vel cameræ, poſtea finge hominem jacentem, & vultum verſus nos volventem, ex quo conſidera dextram partem, & ſiniſtram, & ſic modum depingendi, & ingreſſum, ut ex præcedentib. patet. Si autem locus ubi pingitur, habet ſe ut cœlum, ſeu terra, tunc eodem modo conſidera caput, & pedem jacentem ibi, & voluentem vultum verſus nos, & cognoſcens dextram, ſive ſiniſtram, ex quo modum rationabilem depingendi invenies. Unum tamen ſcias, quod licet arma & inſignia ſua poſſet in terra ſculpere, tamen arma alicujus domini ſui, vel majoris non licet in terra ſculpere, vel

Principis, vel Regis, vel alterius excellentis, vel forte Regina cum gemmis aureis in campo azureo, al: vel forte arma regia cum liliis aureis in campo azureo.

vel pingere, ut C. ne li. sig. salva, Christi, &c, in rubro, & nigro, &c.

Ad calcem codicis Neviani hæc leguntur. *Tractatum de Insigniis & Armis à Domino Bartholo de Saxoferrato excellentissimo legum professore, quem non credo complevisse, compositum, publicavit post mortem dicti Domini Bartholi, Alexander suus gener, solempnissimus legum Doctor, qui disputavit primam quæstionem sub annis Domini 1358. Indictione 11. die 20. mensis Januarij, Amen.* De Bartholo, & ejus genero Nicholao Alexandro vide Pancirolum, *de claris legum interpretibus.* Fosterum, *de historia Juris Civilis & Romani*, & Cæsarem Chrispoltum, in descriptione Perusiæ.

Pag. 4. lin. 24. *Propter furtum Gneus Flavius consecutus est nobilitatem*]

Ille cum scriba esset, populusque, qui dies fasti qui nefasti essent, ignoraret, eorumque notionem à Jurisconsultis peteret, ipse fastos circa forum proposuit, ut quando lege agi posset, sciretur, quo beneficio populi gratiam, simulque curulem ædilitatem libertino patre natus, *cum ingenti Nobilitatis indignatione* (asserente Valerio Maximo) obtinuit. *Tantumque Flavij Comitia indignitatis habuerunt* (inquit Livius) *ut plerique Nobilium annulos aureos, & phaleras deponerent.* Vide Plinium lib. 33. cap. 1. & A. Gellium lib. 6. cap. 9.

Pag. 4. lin. 33. *Sic & matrimonium, quia mulier nobilitatur propter virum sine aliqua ejus virtute*]

La Femme Ignoble mariee avec un Gentil-homme est anoblie, & porte Nom & habillement de Damoyselle, parce que l'honneur & la reverence qui est deüe au mary Noble, est pareillement deüe à la femme, encore qu'elle soit de race ignoble. Aussy luy proffite la condition du Mary, de facon que si la fille naturelle espouse un Mary naturel & legitime, elle sera ligitime par ce moyen. Florentin de Thierriat *de la Noblesse de Race.* Tum à marito tum à lege mulier habet nobilitatis & libertatis privilegia. Nec refert (inquit Josias Nolden libro in qui inscribitur *de statu Nobilium civili*) etiamsi nupta ex spurio coitu concepta sit, atque hoc Nobilitatis privilegio gaudeat sponsa, quamvis ad mariti domum deducta nondum sit. Maritum etiam nobilitari ab uxore, quæ Principissæ lateri adhæret, scribit Menochius de cas 68. num. 38. *In hoc Regno* (loquitur de regno Neapolitano Erancíscus de Petris) *vetus inolevit consuetudo, ut vir Comitissa inter Comites æquo jure sedeat.*

Pag 4. line 35 *Et mater aliquando nobilitatur per filium*]

Ex Propertij lib. 4. Eleg. ult. colligit Schaliger, matronas honorariis vestibus, curru, sellaque curuli efferri, quæ filios consulares, aut aliis curulibus magistratibus functos relinquerent. Illarumque laudes, ut si virorum essent, ad cantus & tibiam orator prosequebatur. *Ut autem feudum regulariter non transit ad Parentes, ita nec Nobilitas.* Tiraquellus *de Nobilitate* cap. ib. n. 2. *Non enim ascendit, sed descendit. At quamvis multa jura contrarium probare videantur, revera tamen nihil aliud probant, quam quod ex filiorum dignitate cohonestentur.* Josias Nolden.

In jure civili à latere materno non censetur Nobilitas. Tota enim generis nobilitas, ac familiæ splendor à viris pendet. Idque adeo verum est omnium fere populorũ moribus ac institutis,ut fœminæ illustres quæ maritis ignobilibus nupserint, partam nobilitatem amittant, nec liberi ullum nobilitatis decus à matris origine sibi vindicare possint. Consuetudine tamen & statuto introduci potest, ut quis ex materno sanguine nobilis babeatur. Herodotus de Lyciis tradit, boc unum eos præter cæteros homines pro lege babere peculiare, quod à matribus sibi nomen induant: & si quis obvium percontetur,quisnam sit? quali familia ortus? à matribus avisque maternis protinus genus suum repetat, In Campania etiam Matrem liberis nobilitatem præstare, scribit Franciscus Connanus *Comment: Juris lib. 12. cap. 11.* Jdque ex eo ortum, dicit ille, quod deleta bello Campanorum nobilitate, viduæ plebeis ex privilegio, aut in perpetua viduitate consenescere, quam ignotis aut extraneis procis adbærere maluerint. Lovanij septem Familiæ primariæ sunt, quibus jus etiam est,ut nobilitatem per fœminas transmittant, *Sic, inquam* (Lipsius loquitur) *ut si quis plebeius aut impar fœminam talem nobilem ducat; liberi econ ugio nati habeantur nobiles, & senatoria atque alia munia usurpent.*

Bruxella etiam septem illustres & Patricias familias habet: quarum fœminæ, prisco quodam privilegio, quasi viri, in nomen & ius Majorum succedunt. *Quia Nobiles* (verba sunt Puteani) *etiam maritos nuptiis Nobiles reddunt; quia Patricia, Patricios, & Reipublicæ capaces. Putes etiam in dotem, familiam & nobilitatem adferri. In aliis igitur, aliisque familiis, septem usque sunt; & quamvis intermoriantur, vivunt.* Hæc ille *Ut enim in jure civili, qui est de matre libera, liber est; item jure naturæ qui à Dea matre est, Deus sit necesse est.* Cicero lib.3. *de Natura Deorum.* Vide Gardiolam *De Nobleza*, cap. 8.

Pag.6.lin 1. *Sed ex hac nobilitatione non consequitur quis generositatem; quia generositas descendit ex jure naturæ, & est in sanguine: ubi requiritur de necessitate, si iste est generosus, igitur tritauus ejus fuit generosus*]

Henricus, ejus nominis octavus, rogatus aliquando ut quendam nobilitaret, negabat hoc suæ esse potestatis; Se quidem posse Equitem aut *B*aronem efficere; sed ut nobilis fieret, non suum sed temporis opus esse. Inter Fetiales nostros distinctio receptissima est; Esse alios sanguine nobiles, alios scuti symbolo. Primum genus est eorum quorum avi scutarium portarent emblema: alterum vero eorum, qui proprium haberent & legitimum symbolum. Nemo nisi è primo genere recipiebatur in ordinem Periscelidis: aut fiebat istius nobilissimi ordinis Fetialium Princeps: (vulgo Garterus dictus) aut Baronettus. Nazianzenus, oratione vigessima octava, diversa nobilium genera enumerans, diplomate factos infimo loco ponit. *Ancus Martius*, inquit Livius, *una Numæ imagine nobilis*: quo dicto imaginum multitudini nobilitatem videtur tribuere.

Pag.6.li.8 *Quia sanguis non purgatur usque ad quartum*]

Spurij & eorum posteri, ad decimam usque generationem, prisca Judæorum lege, templo probibiti. Apud nos, illigitimæ sobolis notam, nothorum non nisi nepotes abjiciunt.

Non

Pag.7.lin.2. *Non existentes Milites aliquando Milites faciunt & creant: quales sunt Papa, & magni Barones non milites.*]

Nul ne donnoit l'accollee, si luy mesme ne l'voit auparavant receu. Pierre de Sanct Julien. *De l'antiquité & origine des Bourgognons, & de leur estates.* *Chap.* 27. Equestrem vero dignitatem ritè dari ab eo qui summam potestatem habet nemo nescit.

Pag 8.lin. 4. *Creantur, ut dixi, aliquando Milites per non Milites consuetudine vel statuto. Ut forte est consuetudo vel statutum in Civitate Jerosolyma, quod hostiarius vel custos ostij Sepulchri solus creabit milites ibi creandos.*]

Peragitur hac caremonia à loci Gardiano, (inquit Princeps Radzivilius, in sua Jerosolymit. Peregr.) *pro tempore existenti (ex privilegio antiquitus à summis Pontificibus concesso:) qui, quandoquidem, ut superius dictum est, Constantinopolim profectus erat, ejus loco, munus hoc idem ille P. Vicarius absolvit.* Qui ritus & cæremoniæ in hac dignitate conferenda adhibeantur, Favinus copiose explicat, quem vide. Nonnulla ex eo mihi quidem visa, & quoniam memoratu non indigna sunt, ne quid studiosi requirant, subdidi.

Le pape Alexandre Sixiesme du nom, l'an Quatriesme de son Pontificat, & de Grace mille Quatre Cents Quatre-Vingts Seize, transporta au sainct siege, & à luy, le pouvoir de conferer cet Ordre de Chivaliers du Sainct Sepulchre, & s'en declara luy, & ses Successeurs Papes, Chefs & Soverains Grands Maistres d'iceluy, donnant pouvoir à son Vicaire General Gardien du Sainct Sepulchre, qui est tousioures de la Regle de Sainct Francois d'Assisse) de Conferrer cest Ordre aux Pelerins, & Viagers de la Terre Sancte, Mariez, ou non Mariez, moyennant qu'ils facent le serment sur le dict Sainct Sepulchre d'estre Nobles de extraction, ou de vacation, & d'avoir des biens à suffisance pour vivre, sans faire traffic & marchandise de gaine turpe, & deshonneste, & d'aller en Armes en la terre Sancte, ou soudoyer homme capable pour se fairo à leurs despens, si les Princes Chrestiens mettoient en campagne une Armée pour le recouvrement de la terre saincte Mais il est advenu par la necessitè de la Famille des Cordeliers du dict Sainct Sepulchre, que le Gardien donne & conferre ces Ordre à quiconque le demande, sans une exacte enqueste ou tesmoignage authentique de la Noblesse de celuy qui se presente, moyennant trente Sequins d'or, que l'on donne au Convent, de sorte que la plus part de ces Chevaliers du Sainct Sepulchre sont Roturiers, & Mercadents, qui commencent leur Chevalerie par un faux serment, faute d'entendre le Latin; & que le Gardien ne faict pas l'Enqueste en Francois, car ie ne parle que de ceux de nostre Nation. Le Theatre d'Honneur, par Andre Favyn, *Tome* 2. *livre* IX. *p.* 1596. &. De hac etiam re verba facit Bartholomeus à Saligniaco in libro qui inscribitur. *Itinerarium Terra Sancta,* è quo (quia omnium manibus non teritur) integrum locum transcribere non gravabor. *Militaris Nobilitatis illustria dantur insignia, quibus peregrini bonorum morum, atque natalium, in Milites Christi consecrantur hoc ritu solemi. Primum interrogantur num illegitimi sint, an infantes, criminosi, aut suspecti in fide? Secundo, in sacram Christi militiam conscribuntur. Tertiò, dant militia sacramentum. Quarto,*

balthco militari cinguntur, pendente à femore gladio. Quinto, exemptum ensem manu comprehendentes vibrant, dato juramento per sphæram capuli, crucem, atque mucronem, semper pro fide Catholica, justitia, & terra sancta laudibus se militaturos. Sexto, aurata calcaria pedibus inseruntur, ut parati sint per terram sanctam (si res postulat) equos ascendere, urgere sonipedem, ut equites aurati digni fint nominari. Pro his decem aurei coronati in usus Sacri Sepulchri solvuntur. Post deinde hæc dicit.

Restat ergo hos milites sacros eisdem, & majoris esse dignitatis quam sunt reliqui milites, eo quod vel ex progenie, vel unius belli periculo hunc ordinem consequuntur; illi autem ex multis laboribus, periculis, & sumptibus, suffragante piissima causa, militaris ordinis consequuntur insignia. Merito ergo eisdem & potioribus privilegiis gaudent; inter quæ est, quod nuper ex terra Sancta reversi, si quod corpus suspensum patibulo in via repererint, exempto gladio funem præscindere possunt, & ut sepultura mandetur imperare.

Cette Chevalerie à esté anciennement tant reverée des Soverains Pontifes, Roys, & Princes Christiennes, qu'ils luy ont conferè plusieurs privileges, dont ils touyssent encore en dyverses Provinces: specialement en Italie & Espagne ne sont point suiets à l' inquisition; on ne visite point leur bagage, mesme ils ne payent aucune douane, ny tributs par tout ou ils passent, pourveu que ce qui leur appartient soit marquè de la Croix. Eugene Roger, au description de la terre saincte.

De militibus Hierosolymitanis vide Jacobum Villamontium, Joannem Cotovicum, Petrum Bellonium, & alios.

Pag. lin. 18. *Creantur & alio modo Milites, videlicet per Balneum, qui modus observatur in Anglia, & aliis regnis ubi regnat pax.*]

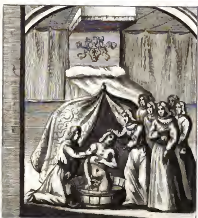
Lavatio antiquitus, pœne omnium nationum, ritus erat in initiationibus, tam religiosis quam civilibus. Equites, quos nos Bacchalaureos dicimus, balneo olim excipiebantur. Num equites illi quadraginta & sex, ab *Henrico quarto* in sua Inauguratione creati, quorum in Froissardo mentio fit, ejus ordinis fuerint quem nos *Balnei* dicimus, quique Baccalaureos Equites præcedunt, non magnopere contendimus. De Balnei Equitibus Camdemum legito, & Segarum. Ritus in hac dignitate conferenda servari solitas, sicuti in vetusto libro gallico MS. se habent, adeoque eorum imagines, in alio libro (qui in Bibliotheca Næviana est) delineatas, (quoniam talia horum studiorum fautoribus placitura sperabam) hic placuit inserere.

Camden d'or à une fasce accompagnee de six croisettes recroisees fitches de sable. Segar d'azur à la croix ancree d'argent.

C

NAPOLI
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III

NAPOLI

Lombart sculpsit London

Cy apres ensuit L'ordonnance & maniere de creer & faire novueaulx Chevaliers Du baing, au temps de paix, selon la Custume d'Angleterre.

QUant ung escuier vient en la Court pour recevoir lordre de Chevalrie en temps de paix selon la Custume d'Angleterre, Il sera tresnoblement receu par les officiers de la Cour, comme le Seneschal, ou du Chamberlain, si ilz sont presens, & autrement par les mareschaulx & huissiers. Et adonc seront ordonnez deux Escuiers d'onneur saiges & bien aprins en courtoisies, & nourritures, & in la maniere du fait de chevalrie: & ilz seront escuiers & gouverneurs de tout ce qui appartient à celluy qui prendra l'ordre desus dict. Et au cas que le'scuier viengne devant disner, Il servira le Roy de une escuelle du premier cours seulement. Et puis les dicts escuiers gouverneurs admeneronc l'escuier qui pendra l'ordre en sa chambre sans plus estre veu en celle Journee. Et au vespre les escuiers gouverneurs en noyeront apres le barbier & il appareilleruet ung baing, gracieusement appareille de toile, aussy bien dedans la Cune, que dehors: & que la cune soit bien couverte de tapiz & manteaulx, pour la froidure de la nuyt. Et adoncques sera l'escuier rez la barbe, & les cheveulx rondé. Et ce fait les escuiers Gouverneurs yront au Roy, & diront, Sire Il est vespre, & l'escuier est tout appareille au baing, quant Vous plaira. Et sur ce le Roy commandera à son chamberlan qu'il admene avecques luy en la chambre de l'escuier le plus gentilz & le plus saiges chevaliers qui sont presens, pour lui Informer & conseillier & enseigner lordre & le fait de chivalrie. Et semblablement que les autres escuiers de l'ostel, avec les menestrelx, voisent pardevant les chevaliers, chantans, dansans, & esbatans, Jusques à luys de la chambre du dit escuier.

Es quant les escuiers gouverneurs orront la noise des menestrelx, Ilz despoilleront l'escuier, & le mettront tout nu dedens le baing. Mais a l'entree de la chambre les escuiers gouverneurs feront cesser les menestrelz, & escuiers aussi, pour le temps. Et ce fait les gentilz saiges Chevaliers entreront en la chambre tout coyement sans noise faire: & adoncques les chevaliers feront reverence l'un à l'autre, qui sera le premier pour conseillier l'escuier au baing l'ordre & le fait. Et quant il[illegible]rent accordes dont yra le premier au baing, & ylec s'agenoillera par devant la cune en disant en secret. Sire à grant honneur soit il pour vous cest baing, & puis lui monstrera le fait de l'ordre, au mieulx qu'il pourra, & puis mettra de l'eaue du baing dessues l'espaulle de l'escuier; & prendra congie: & les escuiers gouverneurs garderont les costes du baing. En mesme maniere feront tous les autres Chevaliers, l'un apres l'autre, tant q'uils ayent tous fait. Et donc partiront les chevaliers hors de la chamber pour ung temps. Ce fait les escuiers gouverneurs prendront l'escuier hors du baing, & le mettront en son lit tant quil soit sechie: & soit le dit lit simple sant courtines. Et quant il sera sechie, il levera hors du lit & sera addurne, & vest bien chauldement pour le veillier de la nuyt. Et sur tous ses draps Il vestira une cotte de drap Rousset, avecques unes longues manches, & le chapperon a la ditte Robe en guise de ung hermite Et l'escuier ainsi hors du baing, & attorne, le barbier ostera le baing, & tout ce quil à entour, aussi bien dedens, commen dehors, & le prendra pour son fie ensemble pour le collier, comme est si si cest chevalieur soit Conte, Baron, Baneret, ou Bachelier, selon la custume de la Cour. Et ce fait les escuiers gouverneurs ouueront luys de la chambre, & feront les saiges Chevalieurs reentrer pour mener l'escuier à la chappelle Et quant ilz seront entrez, les escuiers, esbatans & dansans, seront admenes pardevant l'escuier avecques les menestrels fasans leurs melodies jusques à la chappelle. Et quant ilz seront entrez en la chapelle, les espices & le vin seront prestz adonner aus dits Chevalieurs & escuiers: & les escuiers gouverneurs admeneront les Chevalieurs pardevant lescuier pour prendre congie; & il les mercira tous ensemble de leur travail, honneur, & courtoisies quilz lui ont fait: & en ce point ilz departiront hors de la chappelle. Et sur ce les escuiers gou-

nerneurs

neurs fermeront la porte de la chapelle, & ny demorera force le'scuiers ses gouverneurs, ses prestres, le chandellier, & le guet. Et en ceste guise demourra lescuier en la chapelle tant quil soit jour, tousiours en oroisons & prieres: requerant le puissant seigneur, & la bennoise mere, que de leur digne grace lui donnent pouoir & confort aprendre ceste haulte dignite temporelle en l'onneur & lovenge de leur, d: sante eglise, & de l'ordre de Chevalere. Et quant on verra le point du Jour, on querra le prestir pour le confossor de tous ses pechies, & orra ses matines, & messe, & puis sera accommusehie, sil veult. Mais de puis l'entree de la chapelle aura ung cierge ardant deuant luy. La messe comencee ung des governeurs tiendra le cierge devant l'escuier Jusques à levangille. Es à levangille, le gouverneur baillera le cierge à l'escuier, Jusques à la fin de la dit euvangele l'escuier gouverneur ostera le cierge & le mettra deuant l'escuier, Jusques à la fin de la dite messe. & à la levacion du sacrament ung des gouverneurs ostera le Chapperon de l'escuier & apres le sacrament le remittra jusques à levangile In principio. *Et au commencement de* principio *le governeur ostera le chapperon de lescuier & le fera ester & lui donnera le cierge en sa main: maies quil y ait ung denier au plus pres de la lumere fichie. Et quant ce vient.* Verbum caro factum est, *l'escuier se genoillera & offra le cierge & le denier: cestassavoir le cierge en l'onneur de Dieu: & le denier en l'onneur de luy qui le fera chevalier. Ce fait, les escuiers gouverneurs rememeront lescuier en sa chambre, & le mettront en son lit jusques à haulte iour. Et quant il sera en son lit, pendant le temps de son reveillier, Il sera amende, cestassavoir auec ung couverton d'or, appelle figleton, & ce sera lure du carde. Et quant il semblera temps aux gouverneurs Ilz yeont au Roy, & lui diront Sire quant il vous plaira nostre maistre reveillera. Et à ce le Roy commandera les saiges Chevaliers, escuiers, & menestrelx daler a la chambre du dit escuier pour le reveillier, attourner, vestir & admener pardeuant lui en sa sale Mais pardevant leur entree, & la noise de menestelx oye, les escuiers governeurs ordonneront toutes ses necessaries prests par ordre, à baillier aux chevaliers pour attourner & vestir lescuier Et quant les chevaliers seront venut a la chambre de l'escuier Ils entreront ensemble en licence, et diront à l'escuier, Sire le tre sbon Jour vous soit donne, il est temps de vous leuer & adrecier & auec ce les governeurs le prendront par les, braz & le feront drecier. Le plus gentil ou le plus saige chevalieur donnera à l'escuier sa chemise, ung autre lui baillera ses brages, le tiers lui donnera ung pourpoint, ung autre lui vestira auec ung Kyrtel de Rouge tartarin. Deux autres le leveront hors du lit, & deux autret le Chaulseront mais soient les chaulses denoux, auecquez semelles de cuir.*

Et deux autres lasceront set manches, & ung autre le ceindra de la sancture decuier blanc: sans aucun harnois de me Et ung autre pegnera sa teste & ung autre mettra la coiffe, ung autre luy donnera le mantel de soye de Kyrtel de Rouge tartarin atachiez auec ung laz de soye blanc, auec vne paire de gans blans, pendus au bont du las. Mais le chandellier prendra pour son fies tous les garnemens auec tout l'arroy & necessaries en quoy l'escuier estoit attournez le & vestuez pour quil entra en la Court pour prendre lordre. Ensemble le lit enquoi il concha premierement apres le baing, aussi bien auec le singleton, que des autres necessitez. Pour lesquels fiesz le dit Chandelier trouvera a ses despens la Coiffe les gans, la ceinture, et le las. Et puis ce fait les saiges chevaliers monteront à cheval, et admeneront l'escuier a la sale et les minestrez, tousiours devant, faisans leurs melodies Mais soit le cheval habillie comme il ensuit. Il aura une selle couuerte de cuir noir, les arczons de blanc fust et esquartez, les estriviers noires les fers dorez, le portiral de noir cuir auec une croix patee doree pendant pardevant le piz du cheval et sans cronpiere le frain de noir a longues cerres a la guise de Spaigne, et une croix patee au front Et aussi soit ordonne ung ienne Jouvensel escuier, gentil, qui chevauchera devant l'escuier. Et il sera dechaperonne, et portera l'espee de l'escuier, avec les esperons pendans sur les eschalles de l'espee, et soit l'espee à blanches eschalles settes de blanc cuir et la ceinture de blanc cuir sanz harnois et le Jouuencel tendra lespee par la poignee et en ce point chevacheront jusques a la sale du Roy: et seront les gouverneurs prestz a leur mestier. Et les saigos chevaliers menan le dit escuier. Et quant il vient, par deuant la sale les mareschaulx et huissiers se seront prestz a lencontre de lescuier, et lui diront descendes, et lui descerdrez, le mareschal prendra son cheval pour fie ou. C.S. *Et sur ce les chevaliers admeneront le'scuier en la sale, jusquet a la haulte table, et puis il*

sera drescsiez

dresſiez au commencement de la table ſeconde. Juſques a la venue du Roy les chevaliers decoſte luy, le touuenſel a bout, l'eſpee eſtant pardevant luy, par entre les diz deux gouverneurs. Et quant le Roy ſera venu à la ſale, & regardera l'eſcuier preſt de prendre le hault ordre de dignite temporelle. Il demandera l'eſpee avecques les eſperons. Et le chamberlain prendra l'eſpee, & les eſperons du Jouvencel, & les monſtrera au Roy, & ſur ce le Roy prendra l'eſperon dextre, & le baillera au plus noble, & plus gentil & lui dira. Mittez ceſtuy au talon de l'eſcuier. Et celluy ſera agenoillie a l'un genoil, & prẽdra l'eſcuier par la Jambe dextre, & mettra ſon pie ſur ſon genoil, & fichera l'eſperon au talon dextre de l'eſcuier. Et le ſeigneur ſera croix ſur le genoil de l'eſcuier & lui baiſera. Et ce fait, viẽdra ung autre ſeigneur qui fichera l'eſperon au talon ſeneſtre en meſme maniere. Et doncques le Roy de ſa treſgrande courtoiſie prendra l eſpee & la ceindra à l'eſcuier. Et puis l'eſcuier levera ſes braz en hault, les mains entretenans, & les gans entre les pous, & les doits. & le Roy mettra ſes bras entour le col de l'eſcuier & levera la main dextre, & frapera ſur le col, & dira, ſoyes bon chevalier, & puis le baiſera. Et adonques les ſages chevaliers admenorent le nouvel chivalier a la chapelle a treſgrande melodie Juſques au hault autel. Et ylerques ſe agenoillera, & mettra ſa dextre main deſſus l'autel. Et ſera promiſſe de ſouſtenir le droit de ſaincte egliſe toute ſa vie. Et adoncques ſoy meſme decendra l'eſpee avec grande devotion & prieres à dieu, a ſaincte egliſe et l'offrera en priāt a Dieu & a tous ſes ſaincts qu'il puiſſe garder l'ordre qu'il a prins Juſques a la fin. Et ceo acompliz et preindra une ſouppe de vin. Et a l'iſſue de la Chappelle le maiſt re queux du Roy ſera preſt de oſter les eſperons. & les prendra pour ſon fie ; & dira, Je ſuis venu le maiſtre queux du Roy, & prens voz eſperons pour mon fie, & ſi vous faictes choſe contre l'ordre de chevalrie (que dieu ne vueille) Je coupperay voz eſperons de deſſus voz talons. Et puis les chivaliers le remeneront en la ſale. Et il commencera la table des chivaliers. Et ſeront aſſiz entour luy les Chevaliers: & il ſera ſervy ſi comme les autres, mais il ne mãgera ne ne beuera à l'able ne ne ſe mouvera, ne ne regardera, ne deca ne dela non plus que une nouvelle mariee. Et ce fait, ung de ces gouverneurs aura ung cuerver chef en ſa main, quil tendra pardevant le viſage quant il ſera beſoing pour le craiſier. Et quant le Roy ſera leve hors de ſa table, & paſſe en ſa chambre. Adoncques le novel Chevalier ſera mene a grant foiſon de Chevaliers, & meneſtrelz, devant lui, iuſques a ſa chambre. Et a l'entree les Chevaliers & menſtrelz prendront congie, & il yra a ſon diſner. Et les Chevaliers departiz la chambre ſera fermee, & le nouvel Chevalier ſera deſpouille de ſes paremens. Et ilz ſeront donnez aux Roys des Heraulx, ſe ils y ſont preſens, ou ſi non, aux autres Heraulx ſe ils y ſont; autrement aux meneſtrelz. Avecques ung marc d'argent, ſe il eſt bacheler. Et ſe il eſt Baron, le double. Et ſe il eſt Conte, ou de plus, le double. Et le R onſet cappe de nuyt ſera donne au guet, autrement ung noble. Et adoncq il ſera Reveſtu d'une Robe de bleu, & les manches de cuſtote en guiſſe d'un preſtre, & il aura a l'eſpaule seneſtre ung laz de blanche ſoye pendant. Et ce blanc laz il portera ſur tous ſes habillemens quil veſtira au long de celle iournee tant quil au gaigne honneur & Renom d'armes, & qu'il ſoit Recorde de ſi hault record comme de Nobles, Chevaliers, E'ſcuiers, et Heraulx d'armes, et q'uil ſoit renommee de ſes faiz darmes, comme devant eſt dit, ou aucun hault prince, ou tres noble dame de povoir couper le las de l'eſpaule du Chevalier en diſant. Sire nous avons ouy tant de vray Renom de voſtre honneur que vous avez fait en diverſes parties, au treſgrant honneur de Chevalerie a vous meſmes, & a celluy qui vous a fait Chevaleer, que droit veult que ceſt laz vous ſoit oſtez. Mais apres diſner les Chevaliers d'onneur & gentilz hommes vendront apres le Chevalier, & le admeneront en la preſence du Roy, et les eſcuiers gouverneurs pardevant luy. Treſnoble & Redoubte Ser d· tout ce que ie puis vous Remercie de touts ces honneurs, courtoiſies & bon ez que vous me avez, & vous en mercie. Et ce dit, Il prendra congie du Roy. Et ſur ce les eſcuiers gouverneurs prendront congie de leur maiſtre en diſant. Sire ceo nous avons fait par le commandement du Roy, ainſi comme nous ſeuſmes obligiez a noſtre povoir. Mais ſil eſt ainſi que nous vous ayons deſpleu par ngligence, ou par fait en ceſt temps. Nous vous requerons pardon D'autre part Sire comme uveray droit eſt ſelon les couſtomes de Court, & des Royalmes anciens, Nous vous demandons

Robes

Robes & fiefz a terme de comme escuiers du Roy, compaignons aux bacheliers, et aux autres seigneurs.

Explicit.

Pag. 8. lin. 20. *Item creantur Milites per aliquem Principem, sive principalem Capitaneum in villarum obsidionibus, castrorum, vel fortaliciorum.*]

Vide Opera Alani Chartier pag. 172. 183. 198. & 244. edit. Chesn.

Pag. 8. lin. 26. *Qui quidem Princeps, seu Principalis Capitaneus capiet gladium prædictum de manibus ordinandi & ipsum percutiet, dictum gladium tinendo ambabus manibus, cum eodem, nominando eum Militem sic percussum.*]

Nonnulla Equestrem ordinem, ritumque acquirendæ dignitatis, attingentia è libris non admodum obviis, adducam, ut nihil quod ad auctorem nostrum illustrandum faceret, intentatum relinqueremus.

Thomas Cantauriensis Balduino 2. Comiti Guisneinsi (qui eum hospitio exceperat (*in signum militiæ, Gladium lateri, & calcaria pedibus adaptavit, & Alapam collo ejus inflixit.* Lambertus Ardensis c. 87. anno. 1170.

Willielmo, Comiti Hollandiæ, in Romanorum Regem electo, *Rex Bohemiæ ense nudo dedit ictum in collo, dicendo: Ad honorem omnipotentis Dei te militem ordino, ac in nostro collegio te gratanter accipio.* Dinerus lib. 4. c. 4. anno 1247.

Henricus Rex Angliæ *Edvardum filium suum primogenitum, cùm jam esset annorum quindecim, transmisit ad Aldephonsum Regem Castellæ, ut eum nobili puellâ Alienora, ejusdem Regis sorore, iniret connubium: quem Aldefonsus Rex (ad civitatem Hispaniæ, quæ Burgos dicitur) venientem cum gaudio & honore recipiens MILITARIBUS ARMIS CINXIT; et nuptiarum celebratis solennis, valdè honoratum cum uxore ad patriam remisit.* Walsingh. in Ipodig. an. 1254.

Nobilium quondam filii appensione scuti, galeæ impositione, et accinctione ensis in equestrem dignitatem lecti: ministri illis adjuncti, alapâ et gladio, in jus arma ferendi. Nec erat cuivis licitum arma portare: adeo ut Fridericus, in cujus comitatu noster Winsbekius, mercatoribus, qui animo negotiandi itinerarent, gladios permiserit, non quibus accingerentur, sed quos ephippio alligarent, aut injicerent rhedæ: rusticis, et aliis omnibus prohibuerit, de pace ten. lib. 2. Feud. tit. 27. S. 5. et apud Othonem Frisingensem lib. 2. de vita Frider cap. 13. Nunc moribus jus arma ferendi æquo jure nobilibus conceditur atque servis. Mechior Haiminsfeldius Goldastus not. in Winsbekij Parænes. ad Filios.

RAIMUNDUS TURENÆ VICECOMES, omnibus ad quos præsentes literæ pervenerint salutem. Satis nobis innotuit, quod delectus noster Rodulphus de Bessa, et nepotes illius, ex parte fratris sui Ademari, ex generosa progenie duxerunt originem, et fidelissimi nobis per omnia semper præ cæteris extiterunt. Idcirco

circa donavimus et concessimus EIS ET SUCCESSORIBUS SUIS UT SINT MILITES et privilegium habeant militia, pariter et honorem, tam ipsi quam eorum res, & homines à questis, taliis, et ab omnibus exactionibus sint immunes, &c. Actum apud Mostavam, anno ab Incarnatione verbi 1219.

MAXIMILIANUS Secundus divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, &c. Marchio Moraviæ, &c. Dux Lucemburgiæ, ac superioris, et inferioris Silesiæ, Vuir Femberge, ac Tecre, Princeps Sueviæ, Comes Habsburgi, Tirolis, Ferretis, Kyburgi, et Goritiæ, Langravius Alzatiæ, Marchio Sacri Romani Imperij. Burgoniæ, ac superioris, et inferioris Lusatiæ, Dominus Marchiæ Sclavonicæ, Portus Naonis, & Salinarum, &c. Honorabili docto sincerè nobis dilecto Thomæ Salernitano juris utriusque Doctori, Regij Consilij Neapolitani Præsidi, Gratiam nostram Cæsaream, & omne bonum. Cum Imperatoria Majestas à Deo Optimo Maximo ad sui potissimum gloriam, deinde ad humani generis decus, ornamentum, atque præsidium constituta sit, Equidem valde consentaneum esse arbitramur amplitudini, et dignitati nostræ, quod posteaquám summo illi rerum Opifici placuit nos ad tam excelsum Imperij fastigium evehere, ipsi vicissim iis, quæ pertinent ad explendum munus nobis iniunctum, sedulo invigilemus ac totis viribus incumbamus, diligenterq; circumspiciamus, ut qui cæteris, vitæ morumq; honestate, integritate, et aliis virtutibus præstant, nobisq; et sacro Imperio suam fidem, et studium jugiter comprobare nituntur, condignis ornamentorum præmiis cohonestentur, quo non illi modo in proposito confirmentur, sed alij etiam ad eadem studia capescenda, ejusmodi exemplis inflammentur. In hac cogitatione cum versaremur, recordati quoque sumus perquam clementer eximiæ vitæ, morumq; honestatis, probitatis, integritatis, eruditionis, prudentiæ, ac rerum usus aliarumq; excellentium, et familiæ tuæ nobili dignarum virtutum, quibus te supradictum Thomam Salernitanum Dei altissimi beneficio ornatum esse, non solùm aliorum fide dignorũ testimonio intelleximus, sed ipsimet abundè cognovimus, eo scilicet tempore, quando in Aula Divi quondam Imperatoris FERDINANDI, Augustæ memoriæ Domini, genitoris observandissimi versatus es, et negotia quædam Serenissimi Principis Domini PHILIPPI, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, ac Hierusalem, &c. Regis Catholici fratris, et patruelis nostri charissimi, summa certè fide, cura, industria, ac sedulitate egisti; ubi itidem non obscurè perspeximus, quin reipsa quoque experti sumus, singularẽ quandã observantiã, qua prælibatũ divum Dominum genitorem nostrum, ac nos, et universalẽ inclitã domũ nostram Austriacã jam tum coluisti, non vulgari eo nomine ab utroque nostrum gratia inita, prout non dubitamus te etiamnum esse tam preclaræ voluntatis, ac studij, siquidem ut nobis pro te certa relatum est, nullam ejus comprobandæ occasionem quocumque officij genere usquam prætermittis: ita ut rem valde æquam, et Cæsarea nostra munificentia convenientem nos facturos consuerimus, si tibi vicissim insigni quopiam documento, gratum, et benignum animum nostrum ostenderemus. Itaque motu proprio, et ex certa nostra scientia, animoq; benè deliberato, ac sano accedente consilio, pro ea qua fungimur auctoritate Cæsarea, te præfatum Præsidem Thomam Salernitanum juris utriusque Doctorem, atque in tuam gratiam, fratres quoque tuos nempe, Domitium, Franciscum, Scipionem, Marcellum, Pompeium, Fulvium, ac Jo. Leonardum Salernitanos, ac filios vestros natos, et nascituros, eorumq; descendentes masculos in infinitum, Milites, sive Equites Auratos veros, & legitimos facimus, creavimus, nominavimus, & constituimus, ac aliorum Militum, sive Equitum Auratorum numero, & consortio adscripsimus, & aggregavimus, ordinisq; Equestris fascibus & insignibus, ac cinguli quoque, & torquium, annulorum, calcarium, aliorumq; de more ad hoc requisitorum ornamentis insignivimus, quemadmodum per præsentes facimus, creamus, & nominamus, constituimus, adscribimus, aggregamus, & insignimus, accingentes vos Gladio fortitudinis, & omnia alhunc

hunc ordinem pertinentia ornamenta vobis conferentes. Ac insuper etiam decernentes, & auctoritate nostra Cæsarea per præsens nostrum Edictum firmiter statuentes, ut posthac vos & præfati filij vestri nati, & nascituri, eorum descendentes masculi in infinitum, ubivis locorum, ac gentium pro veris Militibus, & Equitibus auratis habeamini, nominamini, honoremini, atque admittamini; quin immo positis etiam & valeatis, ac filij, & descendentes vestri possint, et valeant pro suscepta dignitatis Equestris ornamento, torquibus, gladiis, calcaribus, vestibus, Phaleris, seu equestri ornatu de auratis, ac omnibus, et singulis honoribus, dignitatibus, insignibus, privilegiis, exemptionibus, et immunitatibus, tàm realibus, quàm personalibus, seu mixtis, quibus cæteri nostri, ac sacri Romani Imperij Milites, seu Equites aurati, ritè creati, ac etiam Hierosolymitani quovis modo utuntur potiuntur, et gaudent, uti, frui, potiri, et gaudere, absque alicu ius impedimento, et contradictione. Mandantes idcircò, et præcipientes universis, & singulis Principibus, tàm Ecclesiasticis, quam secularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, nobilibus, & ignobilibus, clientibus, & Capitaneis, Vicedominis, Præfectis, Magistratibus, Procuratoribus, Officialibus, Quæstoribus, Civium Magistris, Judicibus, Consulibus, Heraldis, Caduceatoribus, Civibus, Municipiis, ac omnibus deniq; nostris & sacri Romani Imperij, & quorumcumque Regnorum, & dominiorum nostrorum hæreditariorum, ubicumque existentium, subditis, & fidelibus dilectis cujuscumque status, gradus, ordinis, dignitatis, conditionis, aut præeminentiæ fuerint, ut vos ante dictos Thomam, Domitium, Franciscum, Scipionem, Marcellum, Pompeium, Fulvium, ac Jo. Leonardum Salernitanos, fratres, ac filios vestros natos, & nascituros, eorum descendentes masculos in infinitum, hac nostra in creatione & Equestris, seu Militaris ordinis donatione, cum omnibus suis prærogativis, honoribus, antelationibus, libertatibus, commoditatibus, ac aliis quibuscumque de iure, vel consuetudine servatis, libere, pacificè, ac sine omni impedimento, uti, frui, gaudere, & potiri sinant, ac ab aliis permitti curent. In quantum dignationem nostram, & pœnam quinquaginta marcarum auri puri evitare voluerint, quarum unam partem fisco, seu Ærario nostro Imperiali: alteram verò dimidiam partem in Curiam passis omninò applicandam decernimus. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione munitarum. Datum in Civitate nostra Vienna, die decima sexta Mensis Octobris Anno. 1568.

MAXIMILIANUS, &c.

Diploma Vicecomitis Thuringiæ, nec non aliud Imperatoris Maximiliani, prout habentur apud Christopherum Justellum, & Phil. Campanile, quoniam nobis hereditaria dignitas Equestris hucusque incognita est, inserui. Pertacile, his de rebus prolixius differendo, lectori tædia afferre possem, nisi hac in parte hactenus offendissem. Hæc igitur in præsentia suffecerint. Hoc solummodo prætermittendum non censui, quod nobilissimus & Doctissimus Ioannes Iacobus Chiffletius, ex authoritate Ambrosii Morales, & Ioannis Nunnesij, tradidit, *Reges*, nempe, *Hispaniæ manu propria gladium de altari accipere, & cingulo militari seipsos accingere.*

CHIFFLET de gueulles au sautoir d'argent, accompagné en chef d'un serpent de mesme ployé en cercle qui se mord la queüe.

Pag. 9. lin. 2. *Item creantur Milites in bellis campestribus & talibus conflictibus: ubi idem modus creationis observatur qui assaltibus exercetur. De honestate tamen est quod Rex Haraldorum, si ibidem fuerit, & in ejus absentia alius Haraldus major in exercitu prius congregat omnes creandos in Milites: & ducet*

eos

***eos coram Principe illius exercitus.*]**

Et quant à la creation des nouveaux Chevaliers les Royes & les Herauds d'Armes y ont tousiours assisté, soit que le Roy les fait en temps de paix, ou à la teste de l'armée sur le point de donner quelq. battaille, ou apres, qu'il estoit iugé plus à propos ; pourtant chaque bachelier estoit obligé auparavant que de recevoir cet honneur, de faire ses preunes de nom & d'armes, & iustifier par bons actes q'il estoit noble de quatre quartiers, tant paternels que maternels (ce que s'observe encore à present) le tout par l'entremise & l'office des Roys & des Heraues d'armes, qui verifient le tout, & en donnent leur certificats; aussi-tost ils sont obligez de rediger par ordre de reception, leur noms, & faire peindre leurs armes & blasons, avec le collier de l'Ordre auquel ils sont receus, dans leurs liures armoriaux & chartulaires de chevalrie. Marc de Vulson *de l'Office des Roys d'Armes &c. Es jours de Battaille, auparavant que d'en venir aux maines, les Escuyers demandoient d'estre faicts Chevaliers; ce que leur donnoit meilleur courage de bien faire, & d'estre enterrez en Chevaliers, s'ils mouroient au Combat.* Du Favyn. *La Ceremonie des Chevaliers morts en Battaille pour la Sepulture est, que leur estandart, & leur penon, sont mis en parure sur la spulture, & s'il n'est en battaille ne luy appartient les trois, mais l'un ou les deux; aussi dit Olivier de la Marche en son histoire. Autre ceremonie est observeé quant à leffigie qui est mise en bosse, ou gravée sur le tombeau, pour memoire, car s'il est mort en battaille sa figure est gravée taillée avec l'armet en teste, l'espée au coste, esperons aux pieds gantelets es mains, & armé de toutes pieces. S'il est mort de maladie ou de blessure estant en l'armée & expedition de guerre, la figure n'a pas l'armet en teste, ains à costé & est armé de cuirasse, & non de gantelets. S'il est mort en sa maison la figure est avec les habits de parure, l'armet, & les esperons pres ses pieds, & deux petits chiens sous ses pieds.* Guy Coquille, au histoire du pays & Duche de Nivernois. Vide Marci Vulsonij Scient: Heroic. cap. 46. n. 3.

Pag. 11. lin. 4. ***Miles enim dicitur quasi unus ex mille electus.*]**

Isidori sunt verba. *Mille pugnatores delegit*, (loquitur de Romulo Eutropius) *quos à numero milites appellavit. Milites quod trium milium primò legio fiebat, ac singulæ tribus Tatiensium, Ramnium, Lucerum, millia singula mittebant.* Varro l. 4.

Pag. 12. lin. 24. ***Hyemem & estatem ultro pati.*]**

Sic in omnibus M S S. Imitatus est autem Salustium, cujus verba sunt. *Hiemem & æstatem juxta pati.*

Pag. 12. lin. 26. ***Et Gedeon (sicut habetur Judicum cap. 7.) Vicit innumerabiles hostium copias in expedita paucitate virorum fortium.*]**

Vide Laurentij Ramirez Pentecont. cap. 33.

Pag. 17. lin. 23. ***Ubi facit purifica tionem inter Haraldos nostri temporis & Veteranos.*]**

Sic in omnibus M S S. In antiqua translatione Angl. Joannis Blount Oxoniensis, est. **Makythe a similitudine betwyxt Heraldes in our time now: and these old men of war, these veterannyes.**

Cum mihi in animo sit de *Heraldis* (quos Græci Κήρυκας *Præcones*, Romani *Feciales* appellabant) aliâs etiam fusius disserere, pauca solummodo in præsentia de eorum dignitate obiter annotavi. Tanto eos in honore Heroicis temporibus fuisse legimus apud Homerum, ut iis Principes Græcorum assurrexerint: & ut ipsi, regio plane more, Sceptra gestarint. Quod non mirum debet videri, cum illis temporibus sollers in iis eligendis cura stirpis haberetur, ita ut ad istam dignitatem evehi nemo possit, cujus & genus & virtus officio non responderent. Adeoq; nec frustra est, quod Æthaliden Apollonius Rhodius, Argonautarum præconem, Mercurio genitum asseruerit Ἄσυλον καὶ θεῖον τὸ γένος τῶν κηρύκων, inquit Homeri Scholiastes vetus, Ἑρμῆς γὰρ μιγεὶς Πανδρόσῳ τῇ Κέκροπος θυγατρὶ ἔσχεν υἱὸν ὀνόματι Κήρυκα. ἀφ' οὗ τὸ τῶν κηρύκων γένος ὡς ἱστορεῖ Πτολεμαῖος. *Sacro sanctum et divinum genus præconum. Mercurius enim ex filia Cecropis Pandroso filium genuit, nomine* Κήρυκα, *unde Præconum origo, ut refert Ptolomeus.*

Tam Sacri erant & inviolabiles, ut quamvis ingratissima nuncia deferentes, nunquam nisi humaniter habiti discederint. Audi enim quam benignè Achilles (vir natura immitis, & ferox(uti ipse testatur Homerus) Agamemnonis præcones duos (novem enim circum se babuisse refert Plutarchus) quos ad auferendam Briseida venisse intellexerat, appellat.

Χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.

Præcones salvete, Jovisq; hominumq; ministri. Ad quæ verba Eustathius.

Ὅτι οὕτω συνετὸς καὶ εὐσταθὴς ὁ Ἀχιλλεὺς καθὰ καὶ μετ' ὀλίγα ἐνδείκνυται ὥστε τοὺς κήρυκας ἰδὼν διὰ τὴν Βρισηΐδα ἐλθόντας, οὐκ ἔτι ὡς πρὶν ὀξύνεται εἰς θυμὸν, ἀλλὰ μετριοπαθεῖ, καὶ μόνον πεπονθὼς τὶ μὴ γηθῆσαι ... μετὰ προσφωνεῖ τοὺς κήρυκας χαίρετε γὰρ φησὶ κήρυκες. Et post.

Ὅτι τοὺς κήρυκας Διὸς ἀγγέλους ὁ Ἀχιλλεὺς λέγει καὶ ἀνδρῶν διὰ τὸ ἤτοι πάσαις θυσίαις αὐτοὺς διακονοῦντας μαρτυρεῖν, καὶ μὴ καὶ ἐν ἀνδρῶν βουλαῖς τε καὶ ἀγοραῖς. ἢ Διὸς μὲν, ὅτι καὶ αὐτοὺς χαρίοντες ... τὰς φωνοῦντες, ἀγγέλλουσιν ὡς Ἑρμῆς τε καὶ Ἶρις οἱ περὶ τὸν Δία ἱστοροῦντες, καὶ διότι καὶ ἐξ Ἑρμοῦ δὲ ... εἰσὶν ὡς ἱστόρηται. καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀναφέρονται: ἀνδρῶν τὲ, διότι βασιλέων ὑπηρέται εἰσίν.

Adeo prudens, inquit, *et sibi constans Achilles, ut cum videat præcones Briseida accersitum missos, non insolentius præ se ferat, verum summa cum moderatione(et veluti gaudii tantum expers) istud præconibus impertiat quod ipse non habet. Præcones vero Jovis et hominum nuncios appellat, vel quod in omnibus eorum ministerio usus erat, vel quod illi Jovis imperia prædicarent annunciarentq;, quemadmodum Iris et Mercurius; vel quod ex Mercurio Jovis filio originem ducant, ad quem etiam referuntur: virorum vero nuncios appellat, eo quod Regibus assistebant.*

Unaquæque civitas Græcorum, (inquit Libanius, Demosthenis orationem contra Timocratem explicans) binos habuit præcones; quibus ab omnium ordinum hominibus honor deferebatur, &; super alios cives, immunitatibus gaudebant, publicis stipendiis victitantes. Neque publicus sumptus quisquam dedecori esse arbitretur, *Interrogatus Socrates* (inquit Cicero lib 1. de Oratore) *quam quasi æstimationem commeruisse se maximè confiteretur, respondit se meruisse, ut amplissimis honoribus, et premiis decoraretur, et ut ei victus quotidianus in Prytaneo publicè præberetur.* Vide Diogenem Laertiū in vita Socratis. Scholiastes Aristophanis ad Equites Act. 1. sc. 2. Πρυτανεῖον, διάλεκος παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ἔνθα σιτοῦνται δημοσίᾳ, οἱ τῆς τοιαύτης τιμῆς παρ' αὐτοῖς τυχόντες. ... δι' ... τινὸς ἐπὶ γὰρ μεγάλοις κατορθώμασι, ... *Prytaneum*, inquit, *domicilium erat, ubi cives qui digni habiti sunt publico sumptu alebantur, ad quem honorem nitebantur summi viri, non enim nisi* ex republica meritissimis *deferebatur.* Quorundam nomina, quibus in Prytaneo vivere concessum est, lege in oratione quarta Isæi, in Dinarchi oratione contra Demosthenem, & in Lycurgi contra Leocratem. Hucusq; digressus veniam à lectore peto: quæ sequuntur, à Blasio Vigenero super Onosandrum

drum annotata, ut precibus cultorum hujus scientiæ, & quia liber paucis admodum in manibus est, huc transtuli.

Aux Fecialiens Romains se rapportent à peu pres nos Heraux; & au Pere Patrat, le principal Herault, du tiltre de Montjoye, qu'on appelle Roy-d'armes. Leurs ornemens & remarques qui leur donnent leur inviolable franchise, & de dire impunement ce que celuy qui les envoye leur a donné charge denoncer, sont leurs cotte d'armes de velours violles, à trois grands fleurs de lys d'or devant & derriere, avec le nom de la province dont ils portent le tiltre: comme de Guyenne, Normandie, Bretagne, &c. Mais à la diference des autres le Roy-d'armes porte une coronne au dessus de ses fleurs de lys. Leur institutiõ est fort ancienne; & oy bien que nos Roys ne furent iamais sans Heraults. Mais ce que nous en trouvõs en nos vieils memoires est que le Roy d'armes du susdit tiltre de Mont-ioye sainct Denys, patron de ceste couronne, fut premierement estably par le Roy Dagobert il y a pres de neuf cens ans, lequel en pourveut un vieil Chevallier appellé Robert Daulphin: car anciennement ces Estas estoient bien plus dignifiez qu'ils ne sont; & n'y estoit admis personne que de noble & ancienne race, gens sages, prudents & experimentez de longue main en tout ce qui concernoit le fait des armes, & de la milice: & à plein informez de toutes les nobles maisons, familles & races de ce Royaume; des merites ou demerites de leurs ancestres: & de leurs blasons & armoiries: Parquoy il falloit qu'à tout le moins ils sceussent bien lire & escrire, & eussent quelque cognoissance des lettres: chose bien rare en ce temps là pour les Gentils hommes. S'il n'estoit Chevallier, on le faisoit en sa creation, qui se passoit en de grandes solennitez & ceremonies. Car le Connestable, & les Mareschaulx de France assemblez au Conseil avec les Princes & Seigneurs en nommoient chacun endroit soy quelqu'un, dont la liste en estant reportée au Roy, il en choisissoit celuy qu'il pensoit le mieux meriter. Le iour venu de l'establir, on le revestoit d'habits Royaux d'escarlatte, fourrez de menu vair, & estoit conduit à l'Eglise ou se devoit faire l'office, ceux qu'on appelle les Poursuivans marchans devant deux à deux: puis les Heraults, & apres eux un Chevallier portant une espee avec le fourreau, la poignee en haut: & un autre sa cotte d'armes, sur un tronceon de lance croisé à travers, ayant en la partie de devant une coronne d'orfavreire enrichie de pierreries au dessus, des armes de France: Puis un autre portant en ses mains la couronne dont il devoit estre couronné: & le Connestable consequemment, lequel le tenoit par la main. En son absence, il estoit au milieu des deux plus anciens Mareschaux, & au derriere force noblesse. Arrivé qu'il estoit à l'Eglise on le presentoit au Roy & là à genoux prestoit le serment qui se deduira cy apres. Levé puis apres, & despouillé de son manteau Royal, le Roy luy donnoit l'accollee de l'espee qu'on avoit porté devant luy en parade, & le Connestable là luy ceignoit puis apres: Et le Roy le revestoit de sa cotte d'armes, & le couronnoit. Là dessus tous les Heraults & poursuivans crians à haute voix par trois fois, Mont-ioye sainct Denys au tres-Chrestien & tres-excellent Roy de France. Cela fait le Roy entroit en son oratoire, à la main droicte duquel estoit une chaire de parement où le Roy d'armes s'assoit durant la Messe: & au dossier d'icelle le manteau Royal, soustenu par deux des Heraults. La Messe achevée le Roy s'en retournoit au logis: & le Roy d'armes derriere luy, à dextre comme au precedent; & disnoit au bas bout de sa table. Ayant deservy, on apportoit au Roy la couppe où le Roy d'armes avoit beu, qu'il emplissoit de pieces d'or, & luy en faisoit un present. Et de là estoit conduit à son logis par deux des Mareschaux accompagnez de force Noblesse, & des Heraults, & poursuivans; là où de la part du Roy luy estoit presenté un accoustrement complet de Chevallier, avec une Ghirlande d'or dont ils ont accoustumé de parer leur tymbre. Mais avant que prendre congé du Roy, il luy presentoit celuy dont il pretendoit faire son Mareschal; auquel le Roy metsoit en signe d'approbation unge baguette blanche au poing. Le serment qu'il fait, est en premier lieu, de demeurer tousiours fidelle à sa Maiesté, & à son sang: & s'il cognoist chose qui luy importe il l'en advertira soudain. Sera secret, & ne revelera iamais rien de ses affaires: que loyaument, & sans rien desguiser ne dissimuler il accomplira ses mandemens & ambassades. Que par saveur, en quelque sorte que ce soit, il ne donnera plus de les à personne, que ce

qu'il

qu'il pourra cognoistre de leurs merites. Et d'autre-part, pour haine aucune malueillance, ny desir de vengeance il ne taxera personne outre ce qu'il aura desseruy. Qu'il n conniuera en la reception des Heraux, qu'aucun y soit indignement receu, & qui n'aye fait le devoir de poursuiuant les six ou sept ans qui y sont requis : s'il sçait quelque defaut estre en luy, il en aduertira le Roy, ou son Connestable. Qu'il ne celera rien des proüesses & bons deuoirs qui viendront à sa cognoissance, & taschera de s'en informer : soit à la guerre, soit ès iostes & tournois. Soustiendra à son possible le droict des dames, mesmement des vefues, & des orphelins. Qu'l exercera soigneusement ses cheuauchées par les provinces de ce Royaume, pour s'instruire de l'ancienneté des maisons, & de leurs races, & armoiries : des merites aussi de leurs ancestres : ce qu'ils auoient accoustumé de faire de trois en trois ans, accompagnez de quelques Heraux, en faire leur rapport au Roy & à son Conseil, & pour s'en seruir où il conuiendra auec tout plein d'autres telles particularitez concernans le fait de leur charge. Les privileges tans de luy, que des Heraux estoient grands : mesmement de luy qui auoit à la suitte de la Cour son plat d'ordinaire, tant luy, que pour ses Confreres estans en quartier, & un accoustrement par an : esteans au reste exempts de toutes contributions quelque part qu'ils residassent & allassent, sans qu'il leur fust besoin d'auoir aucun passeport ny saufconduit, fust dans le Royaume, fust dehors : leurs tiltres & leur accoustrement leur seruans par tout de franchise, & de seur accez. Ne peuuent estre emprisonnez ny executez en leurs meubles pour aucuns debtes. Leurs causes tant civiles que criminelles sont remises au Roy, & à son Conseil priué. De degrader les Gentils-hommes de leurs armoiries, s'ils l'ont merité : cela est de leur gibier : Comme aussi les duels & querelles particulieres d'iceux, où ils ont leur voix deliberatiues : & de distribuer les droicts d'armoiries, et semblables marques & enseignemens honoraires qu'il plaist au Roy de conferer. Ils ont de beaux droicts ès Sacres, & Entrées des Roys, en leurs obseques : ès mariages des Princes, & Princesses, et ès baptesmes de leurs enfans : ès largesses et données publiques : auec plusieurs autres qu'on peut voir plus à plain specifiez en leur institution.

Pag. 20, lin. 11. *Cinctorio scutum dicas deferre pedinum, &c.*]

Vide Philippi Cominæi lib. 4. c. 7. & Philippum Moreau.

COMMINES, Portoit de gueulles au cheveron d'or, et trois coquilles d'argent.

MOREAU, Portoit d'or à trois testes de Mores, bandées d'argent.

Pag. 24. lin. 7. *Augustinus de Civitate Dei l. 1. c. 28. loquens de Bruto Cassio, qui filios occidit, unde Poeta,*

Laudator natosq; pater nova bella, &c.]

In supra dicta translatione Angl. est. **An example hereoff Sayn Augustyne bryngyth off Brutus Cassius a Romanne, whyche slewe his owne sonnes bycause they gave cownesell ageynst the liberte of the cyte of Rome.**

Natosque

Natosque pater nova bella moventes
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit,
Infelix, utcunque ferent ea facta minores.
Virgilius *Æneid. 6.*

Pag. 63. lin. 19. *Item si nobilis habuerit unum filium prudentem, legitimum, & alium spurium, & bastardum; certè ad legitimum transit nobilitas, & non ad bastardum.*]

Ægyptij (inquit Diodorus Siculus) quenquam spurium dici posse negabant: cùm Pater generationis solus auctor extiterit, & præter locum & nutrimentum, nihil à matre exhibeatur. Atque eodem judicio, arbores fructiferas, mares; infructiferas, fœminas dictitabant. Fortasse eodem calculo Græcorum antiqui, nothi nomen putaverunt non dedecori esse. Nam cùm apud Homerum, Agamemnon Teucrum, ob rem strenue gestam, meritis laudibus prosequitur, nothum appellat Καὶ σὲ νόθον περ' ἐόντα. Ad quæ verba Eustathius Νόθον δὲ τὸν Τεῦκρον ὁ βασιλεὺς λέγει ἁπλοϊκῶς, αὐτὸ λέγων τὸ ὄν, οὐ μὴν ὀνειδίζων ὅτι καὶ κολακεύειν ἐχρῆν. δῆλον δὲ ὅτι οὐδ' ἦν ὄνειδος τοῖς παλαιοῖς ἡ νοθεία. ἐπεὶ γὰρ νενόμιστο παλλακὰς ἔχειν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν νόθοι μὲν ἐκαλοῦντο ἀναγκαίως καὶ ἀντιμετοῖντο κλήσει, οὐδὲν δὲ ἧττον ἐτιμῶντο τῶν γνησίων εἰ ὦν νόθοις ἀγαθοί *Nothum Rex Teucrum (simpliciter rem ut erat enarrans) appellat: non probro illi objiciens, cui adulari jam inceperat. Quandoquidem apud antiquos nothi nomen contumeliosum non erat, cum omnibus pellices permitterentur. Ideoq́; ex iis suscepti licet appellarentur nothi, familiari et nullaterus odioso nomine, nec legitimis (modo fortes) deterius haberentur.* Nec erubuit Ulysses se hospiti Eumeni nothum confiteri, & ex pellice susceptum.

Tanta apud Athenienses eorum cura habita est, ut locus Herculi sacer, quem illi Κυνόσαργες appellabant (nominis rationem habent Pausanias, Eustathius, Suidas, Stephanus, Hesychius, Ulpianus, & Meursius Ath. Attic lib 2. cap. 2.) eorum educationi publicè assignaretur. Hoc enim reputabant, si qua esset nominis infamia: illos nihilominus naturam communem omnibus genetricem habere, Juxta illud Euripidis,

Ὀνόματι μεμπτὸν τὸ νόθον, ἡ φύσις δ' ἴση

Servius ad illud Virgilij:

Supposita de matre nothos furata creavit:

nothos interpretatur, *materno ignobiles genere.*

Sed his missis, an illegitimè natis parentum insignia deferendi jus fuerit videamus.

Illegitimi liberi, veluti Naturales, Spurij, *Bastardi, eorumq́; filij Gentilitia parentum Insignia, nisi aliud consuetudine observetur, jure non deferunt.* Sic Hoppingus de Insign. pris: & nov. Jur. cap. 7. Bartholus etiam dicit, *Quòd, licet de Jure communi non possunt bastardi uti insigniis suorum parentũ: contrarium tamen observatur in Thuscia de consuetudine, cui standum est. Et certè in Francia hoc observamus* (dicit Tiraquellus) *ut Bastardi nobilium nobiles reputentur, sintque immunes à subsidiis popularibus, et in universum potiantur privilegiis nobilium, præterquam quod non succedunt; ut etiam retulit* Guid. Pap. dec. 580. *An Bastardi.* Vide Bretti Orationem 35. cujus Lemma: *Si les Bastards des Gentilshommes legittimez par le Roy, jouyssent comme nobles*

nobles de l'exempsion des tailles. Paleotus se audivisse, ait, extra Italiam, maximè in Germania, Spuriorum & illgeitimorum insignia Stellâ distingui. *Notandum est,* inquit Hoppingus, *apud plerosque populos inolevisse Consuetudinem, quâ permittitur quidem illegitimis naturalibus gentilitio emblemate & nomine decoratos esse, sed hoc cum evidente quadam differentia, veluti interjecta insignibus linea, quam Barram vulgariter vocant, ali lineam luteam, ut significetur, non ex legitimo & dextro, sed ex infausto, damnabili, & obliquo congressu eorum hominum, quorum insignia, in hunc modum disposito baculo intercepta sive interpolata cernuntur, natum & susceptum esse.*

Verùm quid super his decernatur apud Hispanos audiamus Barnabam Moreno de Vargas, qui discursuum decimo nono, n. 5. sic habet. *Los Bastardos, si son espurios, no podràn traer las armas de sus padres, pues no goz n de su nobleza: pero los que fueren na urales, hijos de soltero, y soltera, podran muy bien traer las. Y aunque en Francia, y en otras partes usen poner una vanda, o barra, del lado izquierdo al derecho sobre las armas, para mostrar, que assi las trae nó es legitimo. No se usa, ni guarda esto en Espanna, adonde veo, que los hijos naturales las traen llanas, como los legitimos.* Spuriis, inquit, Patrum scuta gestare fas non est, sed naturalibus (uti vulgo appellantur) liberis, nimirum soluti & solutæ, concessum est. Quin apud Gallos moris est, atque aliis etiam in Regionibus, Benda, vel Baltheo, à latere sinistro scuti ad imum dextri ducto, insignia illorum obtegere: quæ illegitimi nota est. Notam hanc non habent Hispani. Namque naturales hosce, non secus quam si legitimi fuissent animadverti gestare libera insignia. Hæc ille. Vide Otoloram. Quo pacto Brabrantiæ Ducum nothi scuta distinguerint, videre est in Christopheri Butkensii Trophæis Brabrantinis.

Bacillus sinister, extrema scuti non attingens, & fimbria quandoque striata, sed plerunque goboniata (uti fecialibus fari visum est) hodiernæ nobis illegitimi notæ sunt. Quæ antiquitus apud nos fuerit nothorum differentia non est hujus loci curiosè inquirere, hoc tantummodo annotasse sufficiat, Rogerum de Clarendon Principis Edvardi (nigri vulgo dicti) nothum filium, *plumas paternas* (quas ille in prælio Carisiacensi, occiso rege Bohemiæ Joanne, obtinuit) *in Baltheo nigro super aureo scuto, gestasse.*

Pag. 72. lin. 18. *Dixit Doctor duorum, quia tunc propriè duellum est; inde duellum vocant adhærendo Etymologiæ vocabuli.*]

Duellum à duobus dictum simili sensu quo pacem unitatem dicimus. Grotius.

Pag 74. lin. 25. *At Arthurus Follonem in pectore lanceâ percussit, & eum ad terram prostravit.*]

Hollonem vocat Galfridus Monemutensis, quem vide.

Pag. lin 18. *Secundus casus est si unus vocaverit alium Argam, Ninerum, vel Cuculum: & in illa vocatione perseveraverit, & dixerit se hoc probare posse: si de facto postea hoc per testes non probaverit, tum fiet inter illos pugna.*]

Arga qui uxoris adulterio infamis est, prolemq; alienam pro sua educat.
Sic voce *Arga* Spelmannus: vide Vossium & Menagium.

Κόκκυγας appellasse Græcos, homines insulso & inordinato sermone molestos, scribit

ſcribit Torrentius, Comment. in Horatiũm. Angli, & Galli *Cuculos*, vulgari idiomate vocant, qui nullâ rerum domeſticarum curâ aberrare uxores, & aliorũ ingredi cubilia patiantur; quos, veterum imitatione *Hircos* adpellant Itali, quod hoc animal nullâ Zelotopiâ ducatur. De Monomachia, ſive ſingulari certamine, quo olim ambiguas dirimebant diſceptationes quæ ordinario judicio terminari non poterant, vide Sirmond. in not. in Goffridum Vindocinenſem, Roverium, Uredium, aliosq;.

Satis mirari nequeo noſtrum, dum cauſſas propter quas duella olim fiebant ſatis curioſe enumerat, nihil de pugnis inſignium cauſſâ ſuſceptis dixiſſe. Talium igitur certaminum exempla hic proferre nobis viſum eſt.

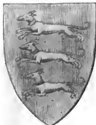
¶ Ceſt a teſmoigner a vous mes Seigniours, par le determination final del diſcention par ung Enſigne d'Armes perenter Monſieur Iean de Sitſilt, & William de Fakenaham Chevaliers, que l'an depuis le neſtre de Dieu mil cent quarante deux, Iaques Sitſilt (&

A a *ſes*

ses anceſtres ſeigneurs de Beauport, a le ſiege de le Chaſteau de Wallingſord & vives & mortz illonques ; & la levoront ung Enſigne, tiel come l'enſigne de leur ſang genereux. (C'eſt a dire, en le champe de dize barretz d'Argent & azure, ſix eſcocheons Sables, auec tantes de lions rampand, primer incenced Gules) Pere de Iehan Sitſilt, Pere de ceſtuy Iean Sitſilt Chivaler, heire de ſang & de corps de dit Iaques Seigneur de Beauport, linealment deſcendu per bon & loyal neſtre, de que lygne le dit William n'eſt my. Et ceſt pur voier & bon droit touſiours ie ſeray preſt de maintener, à que fayer ie moy oblige par mon ſeau ci affigé. Donné le quarte iour d'Auril, l'an del reigne du roy Edward le tiers depuis le conqueſte, Le Siz.

A touts Anglois & Francoys, Nous Edward de Beauvile, & Iean de Moubray, gret. L'ou grande debate & controverſie ad eſté parentre Iean de Sitſilt Chevalier, & William Faknaham, in le champe de Monteholtone, pur un enſigne d'armes ; c'eſt aſſavoir tiel, le champe de dize Barretz Argent, & azure, ſupportez de cinq eſcocheons Sables, charges oueſque tant de Lyons primers rampantz, incenſed Gules, que ambideux clamont come lour droit, per long & auncient deſcent a eux deſcendu. Et a mayntener lour quarel pur droitriel, ambideux les parties ont eux mettre ſur leur force, & vantont de ceſt maintener per lour corps. Ci eſt que il au pleaſe a noſtre liege ſeigneur le Roy que Iuſtice ſera fait a ces homes ſans ſang eſpandu, per voier teſmoignes & bons ſemblances. Accordant a que auemus oyé & noy moltes ditez, & lour eſcripts, & les teſmoignes du Roy d'Armes, q; le droit le dit Iehan Sitſilt en bien, formement enen. le dit enſigne eſtre ſon droit de ſon ſang genereulx. Pur que fait ceſt noſtre final dome, q; Dieu, le Roy noſtre liege, & nous, & le dit Iehan Sitſilt defend q; iames dereſenauant le dit Willm ne ſoit cy hardy, chalenger, claimer, ou lever in aſcun champ le roy, au ſur aſcun corſe, vive, ou mort, in aſcun lieu deins les quatre mers le Roy, ou aillors, per my tout Chriſtianty, les dits armes enſigne, pyghenoute, guydon, banyer, eſcochon, targe, eſcu, manche, ou elme, ſur payne de forfaiture, & perder ſon eſpeé trenchant, & ſes piques d'Or a touts iours. Donné le quart iour de Iune, l'an del Roy Edward le tierce, depuis le conqueſt, le Sept.

Ab illo Joanne *Sitſilt* hodiernorum Comitum Sarisburiæ, & Exoniæ genus repetunt Camdenus, Powellus, & Hollinſheadus.

ROBERTUS DEI GRATIA REX SCOTIÆ Omnibus ad quos præſentes literæ pervenerint, Salutē. Cùm nos accepimus duellum apud noſtram villam de Perthe, die confectionis præſentium, inter Hugonem Harding Anglicum, Appellantem, de Armis de Goules, tribus leporariis de auro currentibus, colloree de B. & Willelmum de Seintlowe Scotum Appellatum, eiſdem armis ſine differentia indutos : Quo quidem Duello percuſſo, prædictus Willelmus ſe finaliter reddidit devictum & prædicto Hugoni remiſit ac relaxavit, & omnino de ſe & heredibus ſuis in perpetuum prædicta Arma cum toto triumpho, honore et victoria ore tenus in audientia noſtra. Quare nos in Solio noſtro, tribunali regali Sancti Patris, cum Magnatibus et Dominio Regni noſtri perſonaliter ſedentes, adiudicavimus, et finaliter decretum dederimus per præſentes, quod prædictus Hugo Harding, et heredes ſui, de cætero in perpetuum, habeant, et teneant, gaudeant, et portent prædicta Arma integraliter abſq; calumpnia, perturbatione, contradictione, reclamatione prædicti Willelmi, ſeu heredum ſuorum. In cuius rei teſtimonium has literas noſtras fieri fecimus patentes apud dictam Villam noſtram de Perthe ſecundo die Aprilis. Anno regni noſtri ſeptimo. Annoq; Domini 1312.

Diploma hoc, genere & ſtudiis nobiliſſimi Sampſonis Erdeſwick (de quo vide Camdenum) adverſariis debemus.

ERDESWICK, D'argent au chevron de gueules chargée de cinq bezans.

De

De Insignibus duello certarunt, inquit Boswellus, Joannes Chandosius Anglus & Joannes Clermontius Gallus. Insignium sculptura erat Beatæ Mariæ effigies, inquit ille, natum suum amplectentis, quo duello periit Gallus Consului Froissardum, cujus authoritate nititur Boswellus: apud eum illos de signis, quæ vulgo *Impresæ* dicuntur, die qui prælium Pictaviense præcessit, altercantes reperio, & in ipso prælio Gallum occumbentem. Sed ipse (sui optimus interpres) tom. 1. cap. 161. & 162. sic habet. *Aucuns Chevaliers, tant Francois qu' Anglois, chevaucherent en costoyant les battailles, pour adviser chacun le convenant de ses ennemis, Dont il advint que Monseigneur Jehan Chandos avoit ce iour chevauche & costoyé la battaille du Roy de France sur alle. En telle maniere avoit chevauché Monseigneur Jehan de Clermont, l'un des Mareschaux de France, en imaginant l'estat des Anglois. Et adonc (si-comme ces deux Chivaliers retournoient, chacun devers son coste) ils s'entrerecontrerent. Si portoient chacun d'eux une mesme devise, d'une bleue Dame, ouurée a une bordure, ray du soleil: & tousiours dessous leur haux vestemens, en quelque estat qu'ils fussent. Si dit Monseigneur de Clermont, Chandos, depuis quand avez vous emprins à porter ma devise? Mais vous la mienne (respondit Chandos) car autant bien est elle mienne come vostre. Je le vous nie (dit Monseigneur Jehan de Clermont) &, si la souffrance ne fust entre les vostre & les nostres, ie vous moustrasse tantost, que vous n'avez nulle causa de la porter. Ha (dit Monseigneur Jehan Chandos) vous me trouverez demain tout apparaillé de defendre, & de prouuer par fait d'armes qu'aussi bien est elle mienne, comme vostre. Monseigneur Jehan de Clermont dit, Chandos, ce sont bien les parolles de vos Anglois: qui ne savent adviser rien de nouuel: mais quan, qu'ils voyent, leur est bel. A tant passerent outre: ne n'y eut adonc plus fait ne plus dit: & chacun s'en retourna devers ses gens.*

D'autre part messire Jehan de Clermont se combattit sous sa banniere, tant qu'il peut durer: mais il fut abbatu: & ne se peut relever, ne venir à rancon: ains fut la occis: & aucuns veulent dire que ce fut pour les parolles qu'il avoit eues le iour de devant à Monseigneur Jehan Chandos.

REX (loquitur de Henrico, ejus nominis septimo, Franciscus Baconus Verolamii Vicecomes) *Festum Sanctorum Philippi, & Jacobi, apud Palatium suum de Shine, nunc Richmondiam dictam, celebravit; ubi ut sanguis Aulicorum & Juventutis nonnihil incalesceret, Spectacula edidit magnifica Hastiludiorum, & Turneamentorum, & hujusmodi pugnarum umbratilium, per totum illum mensem. In quibus ludis contigit, ut Jacobus Parkerus Eques Auratus, & Hugo Vaughanus (unus ex Regis ostiariis) inter se altercantes de Insignibus quibusdam, quæ Rex Armorum (Garterus vulgo dictus) dederat Vaughano gestanda, hastis decertare consenserunt. Et infortunio quodam galea prava, quam Parkerus portabat, primo cursu, in ore percussus est, ita ut lingua ejus gutturi ferè affigeretur, unde subitò, in ipso loco, animam efflavit. Quod factum, propter controversiam præcedentem, & mortem secutam, habitum est vulgo, ut Monomachia pro decisione Juris.*

Pag 83. lin. *In casibus, quando proceditur ad duellum propter criminis purgationem, de consuetudine Judex habet providere de fustibus cornutis cum targiis, quæ fustes & scuta erunt æqualis longitudinis & grossitiei.*]

Olivarius Uredius libro qui inscribitur, *Quid Flandria?* post varia duellorum genera, è Spelmanno, Sirmondo, & Jperio excerpta, sic loquitur. *Quæ idcirco adduxi, ut ostendam duellum Francorum quo lites terminabantur, non factum gladio, & pugione, ut existimarunt, sed fuste tantùm & scuto*, Fateor posterioribus

ribus annis ſcuto uſos & fuſte tereti, tricubitali, corneis annulis ad extremitates revincto. Sed aliis armis antiquitus, vel in criminibus eliciendis (uti moris erat) aut aliâ quâvis cauſſa evocati, depugnarunt. In archivis enim Turris Londinenſis in rotulo anni 33. H. 3. ſic ſcribitur. *Walterus Blewbourne probator, venit & appellat Walterum Smallis de Winton de latrocinio, dicens quod dictus Walterus fuit cum eo apud Sarum ad Pentecoſt. Et ibi ſimul furabantur pannos ſotulares & multa alia & quod hoc ſit verum offert ut prius, &c. & dictus Walterus venit & defendit tot: & de bono & malo ponit ſe ſuper patriam. Idem Walterus venit & appellat Hamonem le Stare de Wynton, per eadem verba, ſcilicet, quod fuerunt ad domum Edelme de Cruce apud Wynton, & ibi furati fuerunt pannos & alia bona, unde dictus Hamo habuit & partem ſuam duas tunicas, unam ſcilicet de Hybern. & unam tunicam partitam de panno de Abendon, & de Burello London, & quod ſimul fuit cum eo ad faciendum dictum latrocinium. Offert diſrationare per corpus ſuum ſicut Curia conſ. &c. Et Hamo venit & defendit —— quod vult ſe defendere per corpus ſuum, &c. ideo conſideratum eſt inter eos, &c. et duellum inter eos percuſſum, et prædictus Hamo ſuccubuit. Ideo ad Judicium de eo, &c. Nulla habuit catalla.* Ibi ſcriba pugnantium imagines, victumq; & in furcis pendentem Hamonem le Stare, parum artificioſe, calamo expreſſit. Deſcripta rei lineamenta, quemadmodum in ſuperius allatis ſe habet tabulis, cælo ficta, hic inſerui. Accipe inſuper ſigillum Henrici de Fernbureg chartæ ſuæ, qua ſe Abbati Glaſtonienſi perpetuo promachum fore teſtatur, appenſum, unà cum ipſa ſcheda, huc transtuli.

Omnibus ad quos præſens ſcriptum pervenerit Henricus de Fernbureg, dictus Mareſcallus, ſalutem in domino. Noveritis me feciſſe homagium meum domino Rogero Abbati Glaſtoniæ, & eccleſiæ ſuæ Glaſtonienſi, ac fideliter promiſiſſe, & me præſenti ſcripto obligaſſe ad duellum vadiandum & faciendum pro eis, ſi neceſſe fuerit pro jure ſuo quod habuit in maneriis de Pulceleſchurch, Kranmere, Blakeford, *&* Wyneſcumbe, *cum ſuis pertinentiis; & in advocationibus eccleſiarum de* Eſſeburie, Bocland, Kincton, *&* Creſtelmeford, *et aliis quibuſcunq; quandocunq; neceſſe habuerint, contra Bathonienſem, et Wellenſem epiſcopum, Decanum et Wellenſem, & quoſcunque campiones ſuos, vel quemcunque campionem ſuum, pro triginta marcis Eſterlingorum; de quibus triginta marcis dictus dominus Abbas, vel aliquis alius pro ſe, & eccleſia ſua mihi ſolveret in vadiatione dicti duelli decem Marcas; in tonſione mea quinq; marcas; & reſiduum ſupradictarum triginta marcarum die armationis meæ tradatur alicui bono viro in equalem manum qui ipſas quindecim marcas mihi reſtituat ſi unum ictum tantùm duellum dedero: Et ſi nullum ictum duellum dedero, dicta quindecim marcæ, quæ in equali manu fuerint, Abbati memorato, vel ſuo attornato ſine dilatione reſtituantur. Ad omnes autem dies ſuper jure dictorum maneriorum & advocationem eccleſiarum prædictarum, à Juſticiariis domini Regis aſſignandos, veniam fideliter et ſine omni difficultate aut fraude, quouſque omnes controverſiæ ſuper prædictis maneriis & advocationibus judicialiter terminentur, ſumptibus cum ipſius Abbatis et eccleſiæ ſuæ rationabilibus, ubicunq; et quotienſcunq; fuero, ſuper hiis requiſitus. Nec licebit mihi aliquod duellum vadiare, nec facere, donec unus menſis poſt proximum clauſum Paſcha plenariè compleatur, niſi totum placitum ſine controverſia, jure prædicto inter partes prædictas priùs terminetur. Quæ niſi infra prædictum terminum fuerint terminatæ, ſicut præmiſſum eſt, ex tunc, ſicut priùs, ad omnes dies ſuper jure dictorum maneriorum, & advocationem eccleſiarum prædictarum, à Juſticiariis domini Regis eis aſſignandos, veniam fideliter & ſine omni difficultate aut fraude, quouſq; omnis controverſia ſuper prædictis maneriis & advocationibus judicialiter terminentur. Et duellum pro eis vadiabo, ſi neceſſe fuerit & faciam, ſecundùm formam præſcriptam, contra prædictos, pro jure ſuo ſupradicto, niſi pro aliis medio tempore duellum vadiavero. In cujus rei teſtimonium præſenti ſcripto Sigillum meum appoſui. His teſtibus* Thoma Tuet *milite, Magiſtro* Waltero *de* Huntingfeld, Thoma Everard, Guidone de Tauton, Willielmo de Lenge Roberto Peniſton, Richardo de Hauſe *& aliis. Dat. Londini* XXVIII. *die Aprilis Anno regni regis* Henrici *xlii.*

Iiſdem

Iisdem armis,eodemque habitu eum se sigillo representasse,quibus(si occasio ad eam rem tulisset pugnaturus erat,nemo ambigat.In Bibliotheca Seldeniana (inter alios lectissimos) codex est M S. cui titulus. *Livre des Assises ,& des usages,& des plais de la haut Court de Jerusalem* , (eo quo usus est **Labbeus anxior**) unde ego quædam,arma duello certantium describentia,excerpsi.

Coument tous manieres de Champions doiuent estre armes quant ils se vienent por offrir a Court , por la bataille faire.

Ce est la maniere coument tous manieres de champions, Chevaliers , & autres se doiuent combatre , & coment il se doiuent auant por offrir au Seigner , & comont, & de ques armes il doiuent venir armes por offrir caus de battaille , & coment & de ques armeures,il doiuent estre armes el champ : & so la bataille est a cheual , coument & de queilos chevaus doiuent estre couuers.

Coment Chevaliers doiuent estre armes qui se combatent por murtre , & coment por autre querelle & coment il se doyuent venir por offrir, & ou,& a quel horo.

Les Chevaliers qui se combate por murtre , ou por homecide , so doiuent combatre à pie , & sans coyse , & estre roignes a la reonde , & vestus de cotes vermeilles , ou de doubles,ou de chemises desus del vermeil, courtes jusques au genouill , & les manches copees desus le coude , & aueir chauses vermeilles de drap , ou de sendel à estrier sanz plus , & une targe que lon apele harase qui soit plus grant de lun demi pie, ou playne paume,en laquel ait deux pertuis de coumunal grant en tel ondroit que il puisse veir son auersaire par ceaus pertuis ; & doit auoir une lance & deux espees , lune ceinte, qui ait de seure trenchiò jusques as renges, & lautre atachee a son arson , si que il la, puisse aveir quant il en aura mestier. Et il na que trois iours de respit de tel bataille puisque les gages sont dones & resent. Et quant les champions qui ont gage tel bataille so veullent por offrir au ior de la bataille , il doiuent venir apres entre prime & & trese en lostel du seignor , & lapeleor auant ensi vestus , et chausies comé il est desus deuise,

deuise, & faire porter deuant yaus plusors harases, & plusors lances & espees, si que il puisse prendre a lentree dou champ les ques il voudra. Et si le murtre est en presence, il doit estre a une part dou champ tout desconuert. Et sil y a home ou feme qui ait fait lapel par champion, il doit estre de les le cors en tel maniere que il ne nuise, neu aide a nule des deux parties ne en dit ne en fait, ne en contenance que dex preer en tel maniere que les champions ne le puissont oir. Et les armeures dou vencu & cels qui cheent au venquor, brisees ou entrieres, doiuent estre dou seignor. Et sil y a Conestable, dou Conestable. Et le paiss est faite puis quil sont laisses aler ensẽble, & aucunes des armeures dou quelque se soit est brissée ou chet el champ, elle est dou seignor en dou Conestablese, sil y est. Et apres les gardes dou champ, doiuent partir le solaill, si que il ne seit contre la chiere de lun plus que de lautre, puis doit dire lune des gardes au Seignor, Sire que comandes vos nos auens fait quanque nos deuons faire; Et le Seignor lor doit lors dire, laisses les aller ensemble, & il les doiuent laisser aller ensemble, & traire soi a une part du champ, laissér les conuenir. Et se le champion porte arme reposte autre que celle que la court a veue, & il se vent aydier por son auersaire girgier, & les gardes dou champ saparsoiuent, elles le doiuent maintenant prendre, & le Seignor en deit faire iustice comme de murtre. Et se lun prent lautre, & il sentrebatent; les gardes dou champ se le doiuent traire cele part, estre au plus pres de aussi que se lun dit le mot dou recreant que il le puissent oir. Et se il le dit, & il loient, il doiuent maintenant dire a lautre, asses en aues fait, & maintenant celuy prendre & liurer au commandement dou Seignor. Et le seignor le doit maintenant de la faire trainer iusques a forches & pendre le par la goule. Et seluy ausy qui aura este ofis, tout nait dit le mot recreant: Et qui viaut faire a peau de nurtre si come est devant dit de murtre & il nest, Chevalier, il doit fair dire si come deuant est peou toutes les choses, fors tant que les champions doiuent estre armes outrement que les Chevaliers, & il doiuent estre ensi armes, auoir ces armures com il est deuant deuise que champions autres que Chevaliers doiuent auoir. Car sergens à pie combattent de toutes quereles dunes armeures.

Pag. 103. lin. 7. *Item qualia Arma aut Insignia portabant duodecim Tribus filiorum Israel? tradunt Hebræi hæc fuisse.*]

Varias scriptorum opiniones de Insignibus duodecim filiorum Israel sanè parum interest referre. Insignia eos gestasse certum est, sed qualia, inter omnes adhuc ambigitur. Adeoq; exemplo noster erit, qui majorem natu Rubén Mandragonam gestasse asserit; alij (quorum sententia passim obtinet) fascias undulatas: & sic de reliquis. Si moti ultimo Jacobi vaticinio judicium tulerunt, quare diversa Simeoni & Levi, eodem vaticinio conjunctis, insignia assignant? Bos Josepho tribuitur, ille tamen ibi ramo, eoq; ad fontem fructifero, assimulatur. Non inficias eo Mosen, longo tempore interjecto, de eo loquentem dixisse, *Gloriam ipsius parem esse armentorum primogenitura.* Moses etiam, (si Rabbino cuidam (quem edidit Gilbertus Gaulminus) quicquam fidei adhibendum est) Josephi corpus ad pollicitas terras secum deportaturus, ad ripas Nili accessit, ibique ineffabile nomen descriptum cum his vocibus *ascende Bos*, *ascende* in flumen abjecit, nec mora, feretrum aquis innatat. Et Dan catulum Leonis Moses appellat: atqui istum titulum Jacob antea Judæ tribuerat. Sit igitur Leo proprium insigne Judæ; non tamen ille prædabundus exhibebitur, sed potius recumbens aut dormiens, uti fæcialibus nostris placuit, & ipse monstrat textus. Et cum dicitur *Omnes filij Israelis ad vexilla sua cum insignibus secundum domum majorum suorum castra habento*: super his insignibus non minor orta est contentio, neque in eorum descriptione locus est vaticinio Jacobi. Hic Christiani ad Judæos recurrunt; illi etiam

etiam inter se pugnant, nec in scriptis suis quicquam certi tradidére. Nam de Familiarum, & domuum particularium insignibus: & de quatuor præcipuis, nempe Judæ, Rubenis, Ephraimij, & Danis, quorum unum quodq; sub se tres tribus numerabat, diversa, & incerta retulére. Habet varias eorum sententias doctissimus Brunus, libro Receptorum Errorum. Sed an insignia illius ævi fuerint, postea, in libello de ortu & progressu Insignium differendum erit: quem, si Deus cæptis faverit, typis mandabimus. Interea non prætermittendus nobis est Bolducus, qui Jacobum asserit lapidi, cui acclinis somnium vidit, scalæ & angelorum ascendentium & descendentium, insignia sua effinxisse. Quid? quod in libro Job bombardas invenit & insignia. At vero Ioannes Feron, Advocatus Parisiensis, Adami in Paradiso, atque etiam post lapsum insignia recenset: ipsum audi. *Telle couleur de rouge est attribuée à nostre bon pere Adam, qui porta pour Armes de gueulles seulement, auquel commenca noblesse, & qui en langue Hebraique signifie Rouge. Aussi fut il formé de terre au champ de Damascene. Lesquelles armes il ne porta longuement, transgressant le commandement de Dieu: & lors furent chargées d'une pomme de sable, demonstrant le vilain peché par luy commis contre le puissance Divine en transgressant son commandement. Qui est le motif que nos predecesseurs ont tenu pour maxime ceste reigle generale, que armoiries sont faulses ou couleur domine autre couleur: qui à este observe jusques à present.*

Pag.121. lin. *Cui quidem colori livido correspondet quidam lapis pretiosus, & famosus, qui Alectorius dicitur, assumptus artificiose de ventriculo antiqui caponis, ut patet in Lapidorio Morbodij, cap. de Alectorio, ubi dicitur.*]

Ventriculo galli qui testibus est viduatus,
Cum tribus ad minimum factus spado vixerit annis,
Nascitur ille lapis, cui ut non ultima laus est.
Et per bis binos capit incrementa sequentes,
Hunc Alectorio nomen posuere priores.
Mensuramque fabæ crescens excedere nescit,
Chrystallo similis, vel aquæ cùm limpida paret.
Invictum reddet lapis hic quemcunq; gerentem:
Nam Milo Crotonias pugiles hoc præside vicit.
Hoc etiam multi superarunt prælia Reges.
Extinguitq; sitim sitientis in ore receptus.
Hic expulsorum promptus solet esse reductor.
Adquiritq; novos, veteresque reformat honores.
Hic oratorem verbis facit esse disertum,
Constantem reddens, cunctisq; per omnia gratum.
Hic circa Veneris facit incentiva vigentes,
Commodus uxori, quæ vult fore grata marito,
Ut bona tot præstet, clausus portetur in ore.

De hoc lapide scripsere Plinius, Salmasius, Albertus Magnus, Anselmus Boetius, Benedictus Cerutus, Aldrovandus, Gesnerus, Baccius, Laet, aliique.

Pag.123. lin. 18. *Veruntamen olim in annis meis juvenilibus, scripsi in hac materia nimium somniando. In qua quidem scriptura fateor me multipliciter errasse; ut in damnando colorem viridem.*] Recte

Recte quidem errorem ſuum fatetur, quod dixiſſet, colorem viridem à ſe damnatum in Inſignibus baberi. Si enim, quot, & quam nobiles, inter noſtrates, atque etiam exteros, hunc colorem in inſignibus geſtarint, vel tantillum reputaſſet, haud facile in bunc tam pudendum errorem eſſet delapſus. Sed veniam meruit ingenua viri retractatio. Hìc ego igitur exorſus, nonnullas illuſtres, quæ, apud nos, hunc colorem in clypeis habuerunt, recenſebo familias. Multæ quidem colligi poſſunt, paucis tamen utemur, quoniam non id agitur hoc tempore.

ERPINGHAMIORUM equeſtris familia, *Parmulam argenteam, una cum octo apodibus avibus, ejuſdem metalli, marginis loco diſtributis, in ſcuto praſino geſtabat.*

BERNERIORUM pervetuſta familia, (quæ ab *Hugone de Berners* genus ſuum repetit, cui, in præmium fortitudinis in Normanica victoria, latifundia in *Everſdon* in Comitatu *Cantabrigiæ* à Guilielmo Conqueſtore conceſſa) *Scutum, auro praſinoq́, quadratim diremptum.*

Antiqua & honorata familia, *LOVE* cognominata, agri Kantiani olim, nunc Ventæ Belgarum, *Winchester* vulgò dicimus, incola, *Leonem argenteum, in ſcuto viridi.*

NORTONII, Equeſtri loco nati, *Leonem aureum, in ejuſdem coloris ſcuto.*

Aquila biceps aurea, in ſcuto viridi, LUTTONORUM Teſſera gentilitia.

INGEORUM, familiæ equeſtris, *Capreolus viridis, in parma aurea*, Inſigne gentilitium.

Plures ego facile afferrem, ſi fas eſſet, & mihi lector devianti poſſet ignoſcere Hoc ſolummodo prætermittendum non cenſui, Comites quondam Pembrochiæ, ab officio Mareſchallos dictos, relicto auito gentis ſcuto, *Teniâ*, nimirum, *aureâ, fuſillata* (ſic enim mihi in præſentia occurrit ut appellarem, utar poſt alio ſi invenero melius) *in clypeo coccineo* geſſerunt, ac deinceps, *Leonem ſanguineum, in ſcuto aureo & viridi, ab ſummo ad imum directè partito, tuliſſe.* Et Comes Norfolciæ Rogerus Bigotus, Matildis, coheredis familiæ Pembrochianæ, filius, faſtiditâ *cruce coccinea*, quam prius *in clypeo aureo* geſtaverat, iſtud Pembrochianum ſcutum recepit. Sigillum vero Rogeri, avi, cruce inſignitum (eo quod magnopere arridebat) hìc placuit inſerere.

Ante

Ante hæc crucis insignia, à fæcialibus nostris receptum est, gestasse eos *Leonem aureum gradientem in clypeo puniceo.* De colorum significatione scripsere Peregrinus, & alij, quorum nominibus recensendis supersedeo. Sed quicunque se isto studio oblectaverit, nolit Rableisium præterire; capite nono agit de colore albo & cæruleo, quibus Garagantuam suum amicivit. Sed in his, uti in multis (plerisq; fortasse) opinione ducuntur. Hoc planum erit repuantibus eosdem colores aliis summo in pretio, aliis despicatissimos. In Africa, inquit Ioannes Leo, manus, & pedes novarum nuptarum, quo habitores reddant arborum frondibus nigrefaciunt. Quin & dentes, quorum albedinem nos tanti habemus, Indi atramento illinunt. Tartaris, & Muscovitis ungues suos pice atriores reddere solenne est. Hunccolorem tanti semper fecerunt Hispani, ut ejus gestamen carnifici omnino interdixerint: quem tamen apud nos lugentes induunt. Turcæ vero adeo oderunt ut apud eos nigris vestibus amictos in conspectum Imperatoris venire capitale sit. Chinenses vero & Tartaros candidis indutos lugere, Trigaltius auctor est. Aristoteles, libro suo de coloribus candida animalia imbeciliora plerumq; esse asserit. Quod fortasse in causa est, quod Herculem suum Græci, *Melampigum*, generoso sane epitheto, robur ejus eo denotantes appellant. Hoc nomine, inquit Hesychius, fortem quemlibet honorant. Doris apud Lucianum Galateam naso suspendit adunco: Haud mirum, inquit, si te bubulcus Polyphemus ob candorem dilexerit, & si commesteri lactis & casei nihil arideat præter candidum. Sed quo in pretio apud nos hic color sit, non opus est multis.

Plura de aliis coloribus addere possem si jam vacaret; sed alia fortasse se offeret occasio. Interea Antonium Dadinum Alteserram de coloribus & metallis, quibus insignia depinguntur differentem audi. *Romanos*, inquit, *ut ex Imperii Notitia liquet, certi non fuere colores & metalla insignium: posterioris ævi inventum est, quod certos his colores, & metalla, nescio quâ superstitione dicavit, & scrupulosam hac de re artem instituit: metalla sunt aurum, & argentum; colores, cæruleus, viridis, idiotismo* Sinople *: Rubeus, quem* Gueules *vocitant; Niger, quem nostri* Sable. *Unde* Gueules, *dici amet rubeus color anxiè quæsiere multi, sed infeliciter, dum vocem domi natam, peregrè nimirum inquirunt, & in remotis perspicaces, in propioribus lippiunt, ridebis si rubeum colorem Gulas dixero, nativo gulæ colore Sed primùm ecce Bernardus Claravallensis hujus conjecturæ locuples suffragator, in Epistola ad Henricum Senonensem Archiepiscopum:* Horreant & murium rubricatas pelliculas, quas gulas vocant, manibus circumdare sacratis. *Sabulum verò quod est nigrum, non à sabulo deflexum, sed à muribus Ponticis nigri coloris, quos vocant Martras vel sabelinas, sabulinas. Diutius me torsit Sinopis, quod est viride, origo; sed in hunc diem me effugit, nisi fortè ex errore natum lubet, & sinopim (quæ est Græcis Asiaticis minium Cappodocium, à Sinope urbe, ad quam commercii causâ convehebatur, teste Strabone, & Plinio) à Francis per Græciam & Asiam peregrinantibus, Hellenismi inscitiâ, ad viride detortum.*

Pag. 125. lin. 36. *Nobilis poeta Architrenius.*]

Joannes Hantivillensis, sive Hantwillensis, nostras, claruit anno 1200. regnante Joanne. Libros de Bruto rege XVI. (quemadmodum in Gesnerianæ bibliothecæ Simlerianâ legitur epitome, sed Pitseus ait, poëma id libris IX. constare) ludebat. Archithrenium autem appellavit ab ἀρχὴ, & θρῆνος: ut versus indicat,

Hoc est flebilium quasi summè flebile carmen.

Atqui hinc ipse etiam *Archithrenius* nominatus. Eum laudant Petrarcha, Giraldus, Vives, Vossius, Textor, Balæus, & Naudæus.

Pag. 127. lin. 17. *Portavit namque Uter, duos dracones virides, coronis rubeis coronatos, terga adinvicem vertentes in campo aureo.*]

L'Ordre de la Table ronde tant renommé, fut institué premierement par le Roy Vierpendragon pere du vaillant Roy Artus, le quel en fut apres le chef. Uterpendragon portoit sur son Escu, D'or à un Dragon de sable, iettant feu & flame par les narines; ce qui fut aussi le cimier des Armes du Roy Artus. L'Enchanteur Merlin luy en ayant donne un qui combatoit, & qui destruisoit tout se qui se presentoit devant luy. M. Wilson. *Le vray Theatre D'Honneur. pag.* 223. & 224.

Fretus veniâ Nobilissimi viri, quam ipse satis amplam largitur, ostendam in quibus deerraverit, in libro eximiæ famæ, quem inscripsit, *De Scientia Heroica.* Ipse enim, lectoribus dum præfatur, veniam, erroribus suis obnixè petit, seque humano more in multis non decipi non potuisse confitetur, ideoque iis qui errata illi elapsa commonstraverint perpetuo obligatum iri testatur. Piget sanè quod meritissimus vir se opera sua ingratis obtulisse queratur. Erubescant sanè Nobiles istius gentis, dignissimum vatem hactenus sine Mæcenate fuisse.

Pag. 122. n. 22. *Les Barons de Willoughby, de Eresby, & de Berty, en Angleterre, d'argent à trois beliers d'azur, enchaisnez & liez de mesme.*]

Comes de *Lindsy*, cui de *Berty* cognomen, à Willoughbæis de Eresby in agro Lincolniensi oriundus, portat insigne superius descriptum: Baro vero *Willoughby de Parham, Clathros venetos, in solo parmæ aureo.*

Pag. 182. n. 22. *Leicester en Angleterre, d'or à un fer de iavelot à l'antique d'azur la pointe en bas, Les Anglois le nomment vn feon.*]

Leicestriæ Comes, *de Sydney* cognominatus, (qui à *Gulielmo de Sydney* Camerario Regis Henrici Secundi genus repetit) *iaculi apicem caruleum, in scuto aureo gestat.*

Pag. 186. n. 6. *Les anciemes Armes des Comtes de Northombelland en Angleterre, d'or au lyon d'azur, écartelé de gueules à deux luths d'argent posez en fasce, le manche tirant vers le flanc dextre.*]

Matildis *Luci* (quæ hæres Anthonij *Molton* sive *Luci* fratris sui) Henrico Percio Northumbriæ Comiti coniugi amplissimum patrimonium dedit, & quanvis ex illo nullam susceperit prolem, Perciorum tamen familiam sibi hæredem scripsit, ea lege ut *Luciorum* insignia, *tres*, scilicet, *Lucios pisces in rubro*, cum ipsorum clypeo gentilitio variarent, ut ex ipso Autographo loquar, *Sub conditione deferendi*

deferendi arma sua de rubro cum tribus Luciis, una cum Armis de Percy aureis scilicet, & Leone Azureo quarteriatim, per finem levata. Henricus ille Northumbriæ Comes Joscelino filio juniori Godfredi Ducis Brabrantiæ, Caroli Magni verâ prole, Agnetem Guilielmi Percy filiam,& ex asse heredem, in uxorem duxerat, oriundus. Convenit verò inter hanc Agnetem & Joscelinum, ut ille Perciorum nomen assumeret, sibi sua Brabrantiæ antiqua insignia retineret, vidilicet *Leonem cærulenm* (quem Brabranti postea mutarunt) *in clypeo aureo.*

PERCIORUM Insignia quini fusi scutarij aureiq;, in veneti coloris alueolo. Hodierni Comitis insignia hic delineanda curavi.

Ibid. n. 8. *Sweting en Angleterre d'azur à trois violons d'argent le manche tendant en bas vers la pointe.*]

In alveolo conchiliato, chèles argentea tres, sunt SWETINGORUM in Regno Magna Britannia. Silvester Petra Sancta. pag. 519. Chordæ furvæ, in hoc scuto describendo omissæ sunt.

Pag. 224. n. 9. & pag. 54. *Pro* Burgly, *scribe* Burgh, *vel* Borough.]

Consilium mihi eandem dare operam Gilberti de Varennes libro; inscripto *Le Roy des Armes,* errores hinc & inde dispersos annotabo, quantumq; in nobis est,emendabo.

Pag. 134. lin. 28. *Au premier du troisiesme grand quartier, de gueules à sept maches d'or, qui est de Charley.*]

Insignia sunt Rogeri de *Quincy* Comitis Wintoniæ, de quibus inferius dicam.

Ibid. lin. 30. *Au second d'azur, à trois garbes d'or, qui est Kamulpherle.*]

Kivilioc fortasse voluit dicere. Cestriæ enim Comes, ita cognominatus, *Tres tritici manipulos aureos, in cyaneo scuto gestabat.*

Ibid. lin. 31. *Eschiqueté d'or & d'azur, à un cheuron d'hermines, qui est Guy & Terquemis de Varuik.*]

Terquemis, monstrum nominis.

Pag. 135. lin. 1. *D'or, à un fasce de sable, accompagneé de deux cheuron de mesme, qui est Lysleu.*]

Pro *Lysleu*, scribe Lysle. Nec ulubi repertum.

Pag. 188. lin. 32. *Semer Duc de Somerset en Angleterre, portoit d'or à six fleurs de lys d'azur, mises en deux paux, à la pointe renversée, qui passe entre deux & qui est gueules à trois leopards d'or.*]

SEYMOUR, sive *DE SANCTO MAURO*, *Marchio Hersfordiæ duas Aquilæ alas aureas* in *Scuto puniceo gestat*. Insigne ab eo descriptum, Henricus, ejus nominis octavus, dedit Ianæ Seymour uxori suæ, in *augmentationem*, ut fæciales loqui amant.

Pag. 220. lin. 19. *Buerer Comte de Holdernes en Angleterre, porte de gueules, à deux bandes undeés d'or.*]

Cuilielmus de *BRIEWER* (sic enim pater ejus quia in ericeto natus, denominatus) Baro de *Odcembe*, nunquam Comes, flagrantissimus in amicitia Richardi primi, *Duos baltheos undulatos, in scuto puniceo gestabat*, ejus filiæ (nam filius illiberis obiit) suis nuptiis familias de *Breos, Wake, Mohun, La fers, & Percy* magnis possessionibus auxerunt.

BREOS Baro de *Bramber*, *d'azur semé de croisettes recroisées au lyon rampant d'or.*

WAKE, d'or, à deux fasces de gueules, au chef trois tourteaux.

MOHUN, Baro de *Dunster, d'or à la croix engreslée de sable.*

LA FERT.

PERCY, d'azur à cinq fusées d'or.

Pag. 237. lin. 6. *Gaveston Compte de Cornoüalle en Angletterre, portoit d'azur, à trois aiglettes d'or.*]

Petrus de *Gaueston*, Comes *Cornubiæ*, apud Eduardum secundum gratiosissimus, (sex

(*ſex aquilas virides, in aureo ſcuti laterculo geſtabat* (ſi fides Fæcialibus noſtris) tres vero tantum eum geſtaſſe ejus ſigillum, quod hic delineandum duxi, abunde demonſtrat : eas praſinas fuiſſe nullus dubito. Si cuiquam aliter videbitur, non repugno.

Pag. 224. lin. 21. *Harkley en Angleterre, porte d'argent à la croix de gueules, & au franc canton une merlette de ſinople.*]

Comitem habuit Carleolum Andream, ſcilicet, de *Harcla*, quem Rex Eduardus ſecundus, *pro laudabili & bono ſervitio impenſo contra Thomam Comitem Lancaſtriæ, & alios ipſius fautores, Regis inimicos & ſubditos debellando, & devictos Regi reddendo, ſub honore & nomine Comitis Carleol*, gladio cinxit in Comitem. Qui tamen perdite & perfidè rebellis, & ingratus, fidem patriæ, & Principi datam fefellit, & poſtea interceptus, ſummo cum dedecore ingratam luit perfidiam, *degradatus, amputatis ſecuri calcaribus, pòſt diſcinctus baltheo militari, inde calceis & chirothecis exutus, demum tractus, ſuſpenſus, decapitatus & membratim diviſus.* Scutum ejus *argenteum, cruce punicea, & apode ave, in dextra ſcuti parte, ſurnâ,* inſignitum.

Pag. 266. lin. 14. *Brandon* Duc de *Suffolk* en Angleterre, porte *d'argent à quatre faſces de gueules, au lion d'or, couronné, brochant ſur le tout.*]

Carolus *Brandon*, cui Henricus octavus Mariam ſororem, Ludovici duodecimi, Galliarum Regis viduam, in uxorem dederat, Ducíſque Suffolciæ titulo ornaverat, portabat *quinos lemniſcos argenteos, totidemque puniceos, cum leone rapaci aureo, coronâ à argenteâ & puniceâ directè partitâ, inſignito.*

Pag. 299. lin. 20. *Bollen en Angleterre porte d'argent, au cheuron de gueules, accompagné de trois teſtes de bœuf de ſable.*]

Thomas *Bollen* Vicecomes *Rochfort*, natus ex altera herede Thomæ *Butler* Comi-

Comitis Ormondiæ, à genero suo Henrico octavo in Comitem Wiltoniæ creatus, *Scutum argenteum, cantherio coccineo exaratum, cum tribus boninis capitibus abscissis, nigrisque, gestabat.*

Pag. 362. lin. 21. *Parr en Angleterre, dans ses Armes coupés de huict pieces à un escu, d'argent à trois cheurons de gueules entrelacés l'un dans l'autre, & de mesme grandeur.*]

Cantheri tres exiliores aureiq; cancellatim innexi, cum apice scutario perindè aureo, sunt insignia gentilitia FITZ-HUGONUM, Petra Sancta.pag.160.2.

Barones *FITZ-HUGH* dicti, ex antiqua Anglorum stirpe, qui Castri *Ravenswath* Domini fuerunt ante Normanorum victoriam, & claruerunt usque ad Henrici septimi tempora, per connubia cum heredibus familiarum illustrium de *Furneaux*, & *Marmion* amplis locupletati latifundiis postmodum, ad *Fiennes* Dominos *Dacre* in Austro, & *Paros*, per fœminas, tandem devolutis.

FURNEAUX, Sine minuta Cruces, cum repetitis ad scapos earum cruciculis ex auro, circa baltheum ex eodem metallo.

MARMION, De vair, à la fasce de gueules.

FIENNES. D'azur, à trois lions d'or, armés & lampassés de gueules.

DACRE. De gueules, à trois coquilles d'argent.

PARR. D'argent, à deux fasces d'azur, à la bordure engreslée de sable.

Pag. 423. lin. 9. *Clifford en Angleterre eschiqueté d'argent & d'azur, à la fasce d'or.*]

CLIFFORD Cumbriæ Comes, echiqueté d'or & d'azur, à la fasce de gueules.

Pag. 425. lin. 20. *Marshall en Angleterre porte de gueules à la band de quarreaux d'or, ne se entretouchans que par vn angle.*]

MARESCALLI (sic dicti, quòd eorum majores fuissent hereditarij Marescalli Palatij Regij) *de gueules à la band fusellé d'or.*

Pag 445. lin. 16. *Hadrien, quatriéme du nom, Pape nommé auparauant Nicolas Brekspeare, qui en Angleterre d'ou il estoit, signifie lance brisée, portoit aussi de gueules à la lance brisée d'argent, & mise en facon de cheuuron contourné, la plus grosse piece en haut.*]

Ejus scutum, prout superius descriptum, vide apud Alphonsum Ciaconium, pag.

pag. 554. Fæciales verò nostri lanceam, medio, loco cantherij, ponunt.

Pag. 449. lin. 33. *Helies de la Rocheesnard en Poictou, porte burellé d'argent & de gueules, & le tout chargé de cinq fusées de sable mises en pal chacume. Cette maison Originaire d'Angleterre, & dont le nom Helyes en Anglois, signifie Montfort, à fait de grandes alliances en France depuis qu'elle s'y est habituée, car elle à pris des femmes dans les tres-illustres familes de Rochechoüart Mortemart, de Preuost du Chastelier Portault, de Chubanès, de Bresmont, de Neuchefes, de Puy du fou, de Luxembourg, & de Rumont Riplemond en Bretagne, qui porte d'or à trois testes de lions arrachées de sable. Et quant à l'antiquité de sa Noblesse, elle se justifier par bon tiltres; dont les vns nos enseignant qu'Androüart Helies l'an de salut mil deux cents trois, du temps de Jean cinquiéme Roy d'Angleterre, estoit Gouuerneur de Cornuauille en cette grand Isle, puis usques à la mée mil deux cents cinq fut grand Prevost de Londres, & Gouuerneur de tout le pays d'angleterre, fut chef de vingt mille hommes contre les Escossois, entra en France, prit la Bretagne, fit mener le Duc prisonnier en la grosse tour de Londres, puis estant Gouuerneur de Bretagne, maria l'vn de ses deux enfans auec la fille du sieur de Rumont, dont il eut vne heureuse lignée. Sa femme estoit fille du Duc de Cantorbie, & de Suffort, dit Blancherose, qui portoit d'azur au chéuron d'or accompagné de trois roses d'argent, deux en chef, & une en pointe.*]

Hæc adeo composita & fabulosa, operosius refellere esset lucumonis ignavi. Quot verba, tot ferè sunt errores, his igitur missis, in viam redeo.

pag. 130.

Pag. 530, lin. antepen. *Dicatis igitur, si placet, quod Dominus noster supremus, Dominus Henricus Rex Angliæ, portat pro Regno Angliæ Tres Leones aureos in Campo rubeo.*]

Leones tres aureos gradientesque, oribus obversis, in scuto puniceo pestabant REGES ANGLIÆ; & eorumad exemplum, leones frequentissimè nostris in clypeis videre est. Non erit abs re nec proculv, proposito. nonnulla bic nostratium scuta describere, rem debitam externis, quibus nostra passim ignorantur, latinis quippe in celebrata literis.

Leo Argenteus, rapaxq; in areâ puniceâ MOWBRAIORUM Tessera gentilitia. *Originem huius prosapia si quaris, uno verbo expediam*, inquit Camdenus. Cujus verba bic transcribere opera pretium visum est. *Cùm Rogerus de MOWBRAY Northumbria Comes, & R. de GRANDEBEOFE, ob perfidiam omnibus possessionibus exuti essent, Rex Henricus de primus Nigello ALBENIE ex eadem familia qua Albenij Arondellij Comites, viro summo loco inter Normannos nato, qui Guilielmo Rufo ab arcu erat, maximam earum partem contulit, adeoq; ditavit, ut in Anglia 140. in Normannia 120. feoda militaria teneret. Jussit etiam ut Rogerus ejus filius MOWBRAII nomen assumeret, à quo MOWBRAII illi Nottinghamia Comites & Norfolcia Duces sunt procreati.* Hactenus Camdenus.

ALBINEII, vero, Arondelliæ Comites *Leonem aureum rapacem, in eiusdem Coloris scuto, gestabant.* ¡Quem Leonem aureum *FITZ-ALANIIS* prognatus, abjectis avitis insignibus (*Qua uor scilicet lemniscis aureis, totidemq; puniceis*) sibi sumpsit, suisq; posteris transmisit.

Barones de *MONTEALTO*, vulgò *MOUNT-HAULT*, qui in honoratissimam familiam succreverunt, *parmâ cyaneâ, in qua argenteus leo erectus*, insignes; dignitatemq; auxerunt nuptijs Ceciliæ unius coheredum Hugonis de *Albeny* Comitis Arundelliæ.

CREWE, d'azur au lion rampant d'argent.

Leo furvus erectusq;, in clypeo argenteo STAPLETONORUM Tessera Gentilitia. Hæc famila baud dubiè nobilissima, duobus enim Equitibus amplissimi Ordinis *Garterii*, sive Periscelidis, meritò triumphat.

Barones *FALCONBERG*, heredes *Brusiorum* Dominorum de Skelton, *Leonem cyaneum, erectumque, in parma argentea gestabat.*

BRUS d'or, à vn sautoir, & chef de gueules.

PICKERING. D'hermines, au Lyon rampant d'azur, couronné d'or.

NORWICH. De sable, party de gueules, au Lyon rampant d'hermines, couronné d'or.

WOKYNDON. De gueules, au lyon rampant d'argent, couronné d'or.

DAREL. D'azur, au lyon rampant d'or, couronne d'argent.

SAINTGEORGE, d'argent, au chef d'azur, au lyon de gueules brochant sur le tout, couronné d'or.

WANDESFORD. D'or, au lyon rampant d'azur, la queuë fourchée.

CRESSY. D'argent, au lyon rampant de sable, la queue fourchée.

CARTER, d'azur, à deux lyons affrontés d'or.

CATESBY, d'argent, à deux lyons passants gardants de sable couronnés d'or.

BARRY, d'azur, à deux lyons passants gardants d'or.

Nobilissima *LISLEIORUM* familia, *d'or, au chef d'azur, trois lyons rampans del primier.* Ex bac gente nonnulli olim ad comitia Parlamentaria, cum reliquis Regni Baronibus, evocati uerunt.

Leones argentei tres, balibet loco positi, cum laciniolis quatuor ejusdem metalli,

intra

intra scutum furvum, BROWNEORUM Equestris familiæ sunt insignia, è qua cùm Antonius Browne Luciam quartam Joannis Nevilli Marchionis Montisacuti filiam cum dotali patrimonio satis amplo duxisset, è filio nepotem Vicecomitis Montisacuti titulo Maria Regina exornauit.

Leo puniceus ad eundem modum dispositus, cum duobus laciniolis cyaneis, in clypeo argenteo, MARSHAMIORUM *tessera est gentilitia.*

Pag. 149. lin. 23. *Arietem in armis portare significat, quod primò ipsum portans vel assumens fuit vir multum capitosus, vel aliquas conditiones arietinas sequens.*]

Hoc semel annotasse (quod in omnibus etiam intelligendum est) sufficiat: nempe, Insignia nunquam in deteriorem partem accipi: adeo ut quicquid virtutis animalibus ascribi soleat, primis gestatoribus attributum sit. Data enim sunt insignia iis in honorem quibus concessa sunt.

Hic ex Artemidoro, Giraldoq; Cambrensi (Lectori tædium suffuraturus) duas fabulas inserui, & annotatiunculam hanc, familiarum, apud nos, arietes, vel eorum capita, parmulis gestantium commemoratione, concludo.

Ἔλεγε δέ τις διασαμένῳ τινὶ ἐπὶ κριοῦ καθημένῳ, καὶ πεσόντι ἐξ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, μνηστευομένῳ δὲ καὶ μέλλοντι ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις τοὺς γάμους ἐπιτελεῖν, προειπεῖν αὐτῷ, ὅτι ἡ γυνὴ σοῦ πορνεύσει. καὶ τὸ λεγόμενον, κέρατα αὐτῷ ποιήσει, καὶ οὕτως ἀπέβη. καὶ διὰ μὲν τὴν προῤῥησιν τοῦ ὀνείρατος παραιτησάμενος τὸν γάμον, καὶ μόλις ποτὲ πεισθεὶς ὑπὸ φίλων, μετὰ χρόνον τινὰ, ἔγημε μὲν τὴν πρότερον αὐτῷ μεμνηστευμένην· δεδιὼς δὲ τὸ ὄναρ ἐφύλαττε τὴν γυναῖκα, καὶ διὰ πάσης ἀσφαλείας διεγίνετο, καὶ ἐκείνη μὲν ἐνιαυτὸν ἐπιζήσασα, διετέλεσεν ἄμεμπτος. Ἄλλην δὲ ἐπιγήμας γυναῖκα ὡς καὶ νομίσας αὐτὸν ἀποσκῆψαι τὸ ὄναρ, ἐξέπεσε τοῦ δυστυχήματος. ἀπέβη γὰρ ἐκείνη, εἰς ἔσχατον πορνείας ἐκπίπτουσα.

Viro, qui somnians arieti insedisse, & ex anterioribus sibi excussus videbatur, (cum inter paucos dies nuptias appararet) quidam prædixit, hoc illi præmonstrate, uxorem ipsius mœcham futuram, & (uti vulgo dicitur) illi cornua daturam, atque ita evenit. Somnij verò monitu nuptias tergiversatus, atque ægre tandem ab amicis victus, antea sibi desponsatam duxit. Adhuc tamen somnio territus, mulierem custodiebat, & cura pervigili tutabatur, & cum annum convixisset, labis expers decessit. Jam præterlapsas somnij minas ratus aliam duxit, deciditque in infortunium, illa enim sine mora in adulterium effusa est. hæc Artemidorus.

Hoc autem mihi videtur hac de gente (*loquitur de Hauerfordia, & Ros*, Giraldus) *notandum quod in armis Arietum dextris carne nudatis, & non assis sed elixis, tam futura prospiciunt quam præterita & ante incognita longè respiciunt: tempore quoq; præsentia, sed loco absentia, quasi prophetico quodam spiritu, arte mirandâ cognoscunt: & guerræ signa: cædes & incendia, domestica adulteria, regis statum, vitam & obitum, rimularum quarundam & notularum indiciis certissime declarant. Unde & nostris temporibus contigit virum quendam partium istarum non ignobilem, & in arte prædictâ præ aliis instructum* (*cui nomen Gulielmus Margumel*) *uxorem habere de proprio viri nepote prægnantem. Cujus eventus vir non ignarus, arietem de ovili proprio sumptum, ex parte cujusdam vicini sui, coram uxore, sibi præsentari procuravit: quo statim ad coquinam transmisso, cum eodem die in prandio sedissent, armum arietis debito more decoctum & purgatum ad inspiciendum vir mulieri, quam in hoc peritam noverat, ex industria porrexit. Quem cum paulisper intuita fuisset, rimulas notans & signa secreta, & oraculum in mensa ridendo projecit. Ille verò cuncta dissimulans, cum risus causam reique notitiam tanto vehementius efflagitasset, illa demum tanquam importunâ viri mota instantiâ respondit: Vir de cujus ovili aries hic fuerit, uxorem habet adulteram, & proprij nepotis incestu jam gravidam effectam. Ad hæc autem vir subtristis, vultuq; demisso. Verum, inquit, oraculum profers, & nimiâ veritate subnixum, unde & tanto mihi dolendum fortius, quanto in propriam injuriam publicata redundat ignominia. At illa tantam suo comperto crimine confusi-*

fusionem dissimulare non prævalens, interiorem animi passionem signis exterioribus, urgente vicissim tam pudore quam angustiâ, nunc rubore vultus, nunc pallore, demum verò lachrimis more muliebri est protestata.

Tres arietes nigri, in campo argenteo, sunt antiquissimæ, Equestrisque. *SYDENII AMIORUM familiæ insignia gentilitia.*

LYTON, d'argent, à un belier passant de sable, accornée d'or.

WHETHERBY, de vert, au cheuron de hermines, accompagné de trois beliers d'or.

RAMSEY, de sable, au cheuron d'argent, accompagné de trois testes de belier de mesme.

RAMME, d'azur à trois rencontres de belier d'argent.

ΤΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ; ΤΙ ΛΥΚΑΝΔΟΣ; ΤΙ ΘΩΜΑΣ Ο ΠΡΟΟΙΚΟΣ; ΤΙ ΒΑΣΙΛΕΥΣ.

Ἐστι δὲ αἰτία τῆς ἐπιγραφῆς, αὕτη. Ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ ἀειδόντος βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς, ὅτε τῶν σκήπτρων ἐκράτει τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας, ὁ τούτου θεῖος Ἰουστῖνος, μονοστράτηγος τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων Καῖσαρ ὢν ἐχρημάτιζε. καὶ διερχόμενος τὰ μέρη τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, κατέλυσεν ἐν τῇ Λυκανδῷ. Ὁ γοῦν Θωμᾶς ἐκεῖνος, ὁ πρόοικος τῆς αὐτῆς πόλεως, τηλικοῦτος ἦν ἐν βοσκήμασι πλούσιος, οἷον τὸν μακάριον Ἰὼβ ἡ θεία παρίστησιν ἱστορία· προσήνεγκε δὲ τῷ Ἰουστινιανῷ δῶρον ἐν τάξει κανισκίου θαυμασιώτατον, καὶ γραφῆς ἄξιον μυριάδα προβάτων ταῖς χροιαῖς διαλλάττουσαν. χίλια πρόβατα μέλανα, καὶ ἕτερα λευκότριχα χίλια, καὶ ἕτερα σποδοειδῆ χίλια. καὶ ἕτερα φαιὰ ὡσαύτως καὶ ἕτερα ξανθὰς ἔχοντα τρίχας, τὰ αὐτὰ ποσότητα φέροντα, καὶ ἕτερα ποικίλα τὰ αὐτὰ ὄντα ἰσότητος. καὶ ἕτερα φοινικότριχα χίλια. ἕτερα χρυσίζοντα, ἔχοντα τοὺς μαλλοὺς ὡσανεὶ πυρσότριχα, χίλια. ὁποῖον φημίζουσι τὸ χρυσοῦν δέρος ἐκεῖνο τὸ ἀειδόντων Ἕλληνες. καὶ ἁπλῶς, αἱ δέκα χιλιάδες ἑτερόχροαι, καὶ παρηλλαγμέναι τοῖς χρώμασι. Τοῦτο θαυμάσας ὁ Καῖσαρ, καὶ τὸ δῶρον τοῦ Θωμᾶ προσδεξάμενος, παίζων ἐκέλευσε χαράξαι ἐν τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, τοῦτο τὸ ἐπίγραμμα, ὅπερ ἐν τοῖς ἄνωθεν εἴρηκεν.

QUID CONSANTINOPOLIS? QUID LYCANDUS? QUID THOMAS PROOECUS? QUID IMPERATOR?

Causa verò hujus inscriptionis hæc est. Magnus ille & celebratissimus Imp. Justinianus, quùm Romano imperio potitus esset; patruus ejus Justinus, unicus prætor Romanorum agminum Cæsar existens appellatus est. Quum itaque omnes Asiæ minoris partes obiret, tandem Lycandum pervenit. Thomas igitur ille, proœcus ejus urbis, adeò dives pecoris, atque sacra historia beatum Jobum fuisse testatur, obtulit Justiniano donum instar sportulæ, summoperè admirandum, & memorabile: decem videlicet millia ovium, coloribus inter se discrepantia. Mille nigras, alias albo villo mille, aliásque mille cineritij coloris. Totidem flavas, totidem variegatas, sive maculis distinctas. Totidem rubras, totidem auri speciem referentes, ut & rutilanti vellere totidem, cujusmodi ferunt fuisse celeberrimum illud aureum vellus. & simpliciter, decem chiliades, diverso omnes inter se colore erant distinctæ. Quod quidem miratus Imp. recepto Thomæ dono, jocans jussit inscribi portæ urbis inscriptionem, cujus suprà meminimus.

Hæc è Constantini Imp. Them. eò adduxi ut ostendam, ovium colores esse plures, quam qui in clypeis visuntur; tres enim tantum me vidisse memini.

Pag. 150. lin. 8: *Agnum igitur in Armis portare est signum, quod primò illum in Armis portans fuit vir pius, mansuetus, & humilis, aut portavit nomen agni: ut multis*

multis portant diversa animalia, aves, vel alia signa quæ sunt ejusdem nominis cum ipso portante.]

Quæ gestantium nominibus alludunt, antiqua sanè, si non omnium antiquissima, sunt insignia. Cui sententiæ favet Silvester Petra Sancta: quiq; plurima ejusmodi insignia recenset. Quædam Basilius de Serenis, in illustrissimæ Borromæorum familiæ Elogio, antea dederat: multa habet Vulsonius Columbarius nonnulla Petrus Gritius: & eorum nullus auctor non meminit. Hic ego quoq; aliquot nostratium illustres & antiquas, quorum Tesseræ gentilitiæ, cristævè cum nominibus suis consonant, recensebo familias.

GRITIO, un Grifone di suo color naturale destro, rapante, posto in campo rosso, & isbarrato disbarra gialla, ò aurea.

Minores filii antiquissimæ equestrisq; *LAMBERTORUM*, in agro Eboracensi, familiæ, relictis majorum insignibus, *Ternis* nimirum, *Narcissi floribus*, (sex-folia Feciales nostri vocant) *argenteis, in scuto puniceo, Capreolum, argenteosq; tres agnos*, ad sonum nominis sui (agnum enim nos Lamb) dicimus *cum fastigio scutario tessellato, partim aureo, partim cyaneo* gestabant. Illo enim tempore natu-minoribus, nisi egregiâ datâ differentiâ, illicitum erat familiæ insignia gestare. * Triobolariæ hæ differentiæ, quæ nunc nobis in usu sunt, tunc temporis incognitæ erant. Unde factum, quod minores natu fratres, derelictis penitus Patrum tesseris, novas, & multum à prioribus alienas sibi assumebant.

Gulielmus LAMBARDUS, vir insigni eruditione, & moribus sanctissimis ornatissimus. *Tres agnos argenteos, circa capreolum, ex vellere cymbalite*, gestabat.

Totidem agni argentei, circa metalli ejusdem fasciam, furva in parmula sunt *LAMBTONIORUM.*

HERRICII, Tres Ericios aureos, in campo cæruleo.

LOVETTII, Tres Lupellos furvos, gradientesque, in argenteo scuto.

GILDREDGII, (*quorum scutum auro rubroq; tessellatum, cum cantherio cæruleo, tribus annulis aureis insignito*,) stemma Lovettiorum inter sua numerant.

Assidentes tres Canes venatici argentei, circa cantherium striatum, ejusdem metalli in muricata parmula, sunt *HUNGATORUM.* Canes venaticos enim nos Hounds dicimus.

Canes Leporarij tres argentei, cursores, in atra scuti areola, sunt *MALEVERORUM.*

Familia BORE cognominata, *Aprum gradientem argenteumque, in clypeo sanguineo.* Aprum enim nos Bore dicimus.

BORESHEAD, Argentei apri caput, in parmula nigrâ.

SWINEY, Tres apros furvos, argenteosq; circa capreolum argenteum.

FITZ-URSE, d'or, à un ours passant de sable.

BEARE, d'argent, à un ours de sable en pied.

HART, de gueules mentelé d'azur, à trois cerfs d'or.

CAMEL, d'azur, à un chameau d'or.

CAMEL, de sable, à un Chameau d'argent.

CAMEL, d'argent, à trois chameaux de sable.

Hoc scutum, prout superius descriptum, ad equestres *WESTONORUM*, & *EARLEORUM* familias jure devolutum est hereditario.

WESTON, d'hermines, au chef d'azur chargé de cinq bezans.

EARLE, de gueules, à trois coquilles oreillées d'argent, à la la bordure engreslée de mesme.

ARONDELLII Barones Arondellij de *Wardour*, & Imperij Comites, *in nigro clypeo sex argenteis hirundinibus pro insignibus utuntur*: Hirundo enim Gallicè *Arondele* dicitur. Ad horum nomen, & insignia allusisse Guilielmum Britonem, putat Camdenus, *cùm virum bellicosum*, inquit, *ex hac involantem in Gallum circa annum* 1170. *sic describit.*

Hirundelâ velocior alite quæ dat
Hoc agnomen ei, fert cujus in ægide signum:
Se rapit agminibus mediis, clypeoque nitenti,
Quem sibi Gulielmus lævâ prætenderat ulnâ,
Immergit validam præacuta cuspidis hastam.

SWALLOWE, tres hirundines nigras, explicatisque ad volatum alis, circa institam ejusdem coloris, in valuulo aureo.

Trutta argentea tres, capitibus caudisq; mutuo nexu junctis, in cæruleo scuti laterculo, sunt *TROUTBECIORUM.*

GODOLPHINORUM nomen in Cornwallica lingua ab *Aquila alba* est factum, & *Aquilam bicipitem albam expansam, inter tria Lilia itidem alba, in rubro scuto,* pro insignibus hæc familia jam olim usurpavit.

Tres pectines argentei, in scuto atro, sunt *TONSTALORUM.*

Lupum nos Woolfe dicimus. *WOOLFIORUM* igitur familia, *duos lupos argenteos in parmula nigra* gestabat.

Joannes *Oldcastle* Eques Auratus, qui sub Henrico quinto, dum rebus in religione innovandis studeret, suspendio & igne periit, gestabat *Castellum atrum, cum ternis pinnulatis turriculis in fastigio illius, ac patibulo aureâ catenâ munito.*

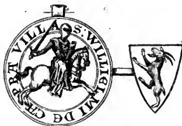
Tria Castella aurea, in muricato scuti valuulo, sunt equestris familiæ *CASTELLORUM.*

Præclara & equestris familia de *ARCUBUS,* sive *BOWES,* genus repetit à Willielmo de Arcubus, cui Alanus Niger Britanniæ & Richmondiæ Comes concessit his verbis, ut gestaret pro Armis *Scutum Britannia cum tribus arcubus desuper.* Gallicè, *D'ehermines, à trois arcs de guenles, cordez de sable, posez en fasce.*

ANLETTI, tres annulos argenteos, in veneti coloris areola, habent pro insignibus.

Alia familia ejusdem cognominis, *quatuor aureos, in parmula, ad modum crucis Andreana partita, coccinea, & cyanea.*

Penes me est sigillum Willielmi filii Willielmi de *CAPRAVILLE* chartæ suæ appensum, quod hic delineandum curavi. Explicationem scutarij typi, quamvis satis curiose inquirerem, nondum inveni.

Caper exsiliens argenteus, in furvi luminis areola, est *BUXTONORUM.*

Capri tres argentej, in scuti aluolo conchiliatho, sunt *GOTHAMORUM.*

Equitum familiæ *DE LA BECHE, Tria cervi capita, aurea, in bulsheo miniato, intra solum argenteũ,* sunt insignia Gentilitia. Hoc inter stemmata equestris familiæ *WHITLOCKIORUM* censetur. *WHITLOCKE, d'azur au cheuron engreslée, accompagné de trois esperviers d'or.*

Neque ego, verecundia, domestici sanguinis gloriæ, dum verum refero, subtraham

ham. Richardus filius Balduini de *Clare* Arbaliſtarius Regis Henrici, iſtius nominis ſecundi, (quodnam iſtud fuerit Officij genus Spelmannus his verbis tradidit. *Arbaliſtarius qui arbaliſtam h. eſt arcubaliſtam tendit, vel fabricat à Gallico* Arbaliſtier, Scorpionarius. *In diſtributione prædiorum Angliæ, ſub victore Normanico, Arbaliſtarii locum tenent inter Capitaneos (quos vocant) regni, & ſummos proceres, ut in domeſd. videas.*) Is in Manerio(Manerium à manendo dici vult Vitalis) *De la Biſſe* ſede poſitâ, uti ſæculi mos erat, Richardus *De la Biſſe* cognominatus eſt, latinè *De Biſſa*, cervamſignificat. Quidam minorum natu fratrum ejuſdem familiæ *Cervam candidam in parma punicea*, pro inſignibus ſibi ſumpſit, ex illius ſtirpe denuo natu junior *fagum* addidit, ne non videretur ſatis alludere. At prima domus, unde ego genus duco, uſque ad Richardi ſecundi tempora, inſignibus uſa eſt familiæ *de Clare, adjecto quinquies pedato tigillo teſſerario furvo*, differenciæ loco, & tum factum eſt ut affinitate cum Staffordiis junctâ, priora inſignia, iis, quæ nunc geſtamus, commutarent, *Staffordiorum* nempe *inſignibus*, cum *trium roſarum* additione, ſervatâ tamen in ſummo galeæ, criſtæ loco, *Cervâ candidâ*. Tria eorum ſigilla hîc appingere viſum eſt.

5. R: 2

16 E: 3.

MALBISSEORUM ſcutum, tribus cervæ capitibus puniceis, avulſiſq; in argentea parmula, inſignitum, ad nobiliſſimam illam *Fairfaxiorum*, jure hereditario, devolutum eſt familiam. *FAIRFAX, d'argent à trois jumelles de gueules, au lyon de ſable.*

Caput cervi aureum, in ſcuti area veneta, eſt *DERHAMIORUM.*

Gryps furvus, intra metalli aurei laterculum, cum limbo ex quadris orthogoniis majoribus, argenteis, atriſq;, eſt *GRIFINORUM.*

Atri tres vituli, in ſcuti valuulo argenteolo, ſunt *METCALFIORUM.*

Totidem punicei, in ſcuto ejuſdem metalli ſunt, *CALFIORUM Vitulum nos* Calfe *dicimus.*

Totidem nigri, quos intertænia ducitur muricata, in parmula argento illuſa, ſunt *CALVELEIORUM.* Eorum *Chriſta*, vituli nigri caput aureâ coronâ poſitum,

Totidem aurei, in faſcia muricata, intra valuulum argenteum, ſunt *CALVERLEIORUM.*

Terni etiam aurei, in Balteo nigro, ſupra ſolum ſcuti argenteum, ſunt *VELEORUM.*

Terni Aſini gradiles & nigelli, quos intercedit faſcia ejuſdem coloris, in parmula argentata, ſunt *ASKEWEORUM.*

Totidem argentei, circa faſciam auream, in pullo ſcuti alveolo, ſunt equeſtris familiæ *ASCOUGHORUM* in agro Lincolnienſi.

Circa inſtitam puniceam, tria aſini capita, in argentei metalli alueolo, ſunt *ASCVORUM.*

Argenteus mulus, & gradiens, in parmula oſtro perfuſa, intra fimbriam ejuſdem metalli, eſt *MOILIORUM.*

Ardea argentea, in pullata ſcuti areola, eſt *HERONORUM*, Ardea enim nobis

dicitur

Circa scutarium verò cantherium, ex Pontica diphthera, Tres ardeæ argenteæ, cum rostris & cruribus aureis, in furvi coloris alveolo, sunt equestris familiæ *HERONORUM* in agro *Lincolniensi*.

Senæ furvæ Apes, circa balteum ejusdem coloris, in scuti laterculo argenteo, sunt *BEESTONORUM*. Apes nos Bees dicimus.

Ciconia (quam nos Stocks dicimus) *cum rostris & cruribus puniceis, in solo argenteo*, est *STARKEIORUM*.

Tres Capones argentei, cum christis, barbulis, & in eodem scuti alveolo, *CAPENHURSTIORUM*. Hæc icon tæsseraria, per connubia devoluta est in familiam Baronum *de Cholmondley*. *CHALMONDLEY, d'azur, deux casques d'argent en chef, & un gerbe d'or en pointe.*

Adjici nostris ejusdem generis alienigenum exemplum non absurdè potest.

Epistomiolum puniceum, quo uti solet Promus-Condus, supra instittam ostro atque argento, triplici versu scutulatam, in valvulo scuti aureolo, est familia SPINOLÆ in urbe Genuensi. Hæc Petra sancta. Sed audiamus J. Phil. Tomasinum, *De Tesseris Hospitalitatis*. cap. 27. *Viri eruditi*, inquit, *Angelici Aprosij judicio, amena est, dignaq; posterorum memoria Illustrissimæ Spinularum familiæ originatio, Episcopi Augustini Justiniani Annalium Genuensium lib. 2. ubi narrat anno* 1102. *Guidum filium Belli Vicecomitis primum Spinulæ cognomen fuisse nactum, cum hospitibus frequentioribus liberaliter exceptis, varii generis vina promi juberet.* Spina enim *Italis dolij Siphuncula est*, & Spinolare *Liguribus est vinum è doliis haurire. Hac igitur antiquis gentilitiis insignibus, nempe tessetulis* 28 *albis & rubis simul junctis, instrumentum illum insigni hospitalitatis exemplo accessit. Quem majorum morem secuti ejusdem Cl. familiæ posteri.* Hæc ille. Verum ego liberius, altiusq; processi, nunc ad auctorem redeo.

Pag. 150. lin. 27. *Aprum autem portare vel verrem in Armis, significat hominem invidum, bellatorem, subtilem, & fortem, qui citius in pugna morietur, quam fugiendo vitam servet.*]

Vide Hoppingi de Insig. prisc. & nov. Jure cap. 160. &c.

Aper sanguineus, incedens in argenteo scuti valvulo, est *TREWARTHEANORUM*.

Alter verò, & perinde gradilis, parmulâ auro conspersâ, est *GILPINORUM*.

In balteo argenteo tres apri nigri, supra parmulam ex ostro & cyano quadrifariam diremptam, sunt *GRYSEORUM*.

Pag. 151. lin. 31. *Asinum verò in Armis portare, significat hominem tardum, pium, & mansuetum, verbis & operibus suis blandientem, injuriarum sibi illatarum obliviosum.*]

Vide Heinsium de laudibus Asini, Pierium hierogl. l. 12. C. Minoes in Alciati Embl. Santamant. Comment. tom. 2. pag. 581.

Caput Asini furvi coloris, avulsum, in parma argenteola, est *HOCKNELLIORUM*.

pag. 152.

Pag. 225. lin. 27. *Apis est animal multipes & breve.*

Vide Plinium lib. xi. & Quintiliani Declamat. 13. *Quatuor apes aureæ, circa crucem ejusdem metalli, in scuto nigro*, sunt CROSYEORUM.

Pag. 154. lin. 21. *Tria capita bovina nigra, in campo argenteo.*]

Festivissimam de insignibus hujusmodi historiam refert Stephanus Pascasius, en ipsius verba: *Le Facetieux Pog: Florentine dit que deux Gentils hommes estant sur le point de combattre pour leurs armes, lesquelles chescun d'entr'eux pretendoit estre trois testes de Bœufe, fut par les Mareschaux de Camp trouve un prompt expedient pour les accorder: adjugeant à l'un trois testes de Bœuf, & à l'autre trois testes de Vache.* Vide Poggium in Facetiis lepidissimam hanc etiam historiolam narrant Cassanæus, & Petra Sancta. Non possum à me impetrare quin hîc etiam adscribam historiam, seu potius tragædiam nec importunam ut spero, nec ingratam lectori, duorum fratrum è gente Liminæa, quam refert Scardeonius libro, quem de claris Civibus Patavinis, edidit, folio, ut loquuntur, 333. *Legimus ex hac gente* (inquit) *fuisse aliquando duos fratres, qui per æstatem ruri noctu post cænam cùm ambo subdio in atrio domus, de diversis inter se loquentes, starent, suspicientes, & contemplantes innumeras stellas, quas tunc forte sereno cælo fulgere videbant: per jocum alterum velut ridendo dixisse, Precari se, tot sibi boves esse, quot stellas fulgere conspiceret. Alterum mox itidem per jocum respondisse, utinam mihi pratum esset instar cæli latum: & ad fratrem conversum dixisse, ubi tuas pasceres boves? At illum in tuo prato, dixisse. Rursum alterum, si nollem? te etiam invito, alterum respondisse. Tune me invito, inquit? Te etiam invito, ille respondit. Et ita altercando risu in iram, & mox ira in rixam, & in serium furorem conversa, dum neuter alteri cedere vult, exertis utrinq; gladiis, quibus forte ambo erant infeliciter accincti, se invicem transfixerunt. Et hinc unus, illinc alter humi decidentes exanimes in suomet sanguine volutantur, donec à domesticis, qui eos altercantes audierant, delati intra domum, fatali hora properante extincti sunt.*

Eschiquetté de gueules & d'or, de sept pieces, à la bordure d'azur chargée de six testes de vaches d'argent. Scutum hoc, ut superius, Martino Alhajæ pastori anno 1210. post memorabilem illam victoriam à Mauris, in eo loco qui vulgo *Navas de Tolosa* nuncupatur, reportatam, datum est. Is enim in eo saltu, qui Christianorum tunc oneratus castris erat, armentum pascens, cuique omnes montium eorum anfractus noti erant callesque, exercitum non iniquo nec perdifficili aditu supra caput hostium deductum sistit, quæ res ad victoriam multum contulit, ob repertum vero in itinere vaccæ caput à lupis recens semiesum, capitibus vaccinis donatus est. Rem totam apud Andream Favinum in libro suo sexto, Oviedum, Sebastianum Covarruviam, Vargam, alios licet cognoscere.

BEARN, d'or à deux vaches passans de gueules, accollées, clarinées, & accornées d'azur. L'histoire nous enseigne que ces armes furent prinses par Roger Compte de Foix, & escartelles avec les siennes, pource qu'ayant rencontré le corps de sainct Volusian Apostre de Gascogne, tué par les Arrians, il le fit mettre sur son chariot traisné par deux vaches, suyvant la coustume de nos premiers Princes, & le conduisit à pied jusques au lieu de sa sepulture, voulant qu'a l'advenir son escu fut escartelé de vaches en memoire de ce sainct personage. La Science Heroiq; pag. 280.

Hæc insignia *Bernæ* Principes gestarunt priusquam se domui Comitum *Fuxensium* admiscuere, sicut ex sigillo Gastonis, quod in historiâ *de Bearn* Petrus de Marca depictum dedit, à quo mutuatum, simulq; ea quæ de sigillo ipse habet, quoniam harum rerum studiosis non indigna videbantur, hîc offero.

Le

III. *Le seau de Gaston est attaché en pendant au bas de l'acte, qui porte un Chevalier armé d'un escu de Bearn, l'espée à la main, le cheual houssé aussi des armes de Bearn; & au contreseel, un chasteau à trois tours, costoié de six tourteaux, ou besans, l'appelle tourteaux, les six pieces d'or en pal en champ de gueules, qui sont les armes de la maison de Moncade: Parce que les Francois donnent le nom de tourteaux, ou besans sans obseruer tousiours la distinction de couleur, & de metal, à ce que les Espagnols nomment d'un mot plus general* Roeles, *faisant alu'on à la figure ronde de ces pieces. Au reste ces pieces rondes des Monc ide sont expliquées dans un vieux acte, par le terme Latin de* Catini, *c'est à dire de* Plats; *les auteurs de l'armoirie ayans voulu conseruer la memoire de l'ancien office du Dapiferat, qui a donné à certe famille le nom de Dapifer, comme i'ai verifié en un autre endroit. Pour le chasteau à trois tours, ce sont les armes de Castetuieil; Il est de sable, selon le témoignage de Bertran Else qui l'auoit veu dans l'Eglise des Cordeliers de Morlas. Quoi qu'il attribue ce chasteau à Moncade, l'escu de Barn est assés conneu, auec ses deux vaches de gueules, accollées & clarinée d'azur, en champ d'or. Je n'y adiouste pas, comme sont ordenairement ceux qui escriuent des armoiries, que ces vaches sont acornées d'azur; dautant que l'on voit le contraire dans les anciennes peintures, & tapisseries du chasteau de Pau, où les vaches & leurs cornes sont de gueules. Dans l'ancien Roman de Saintré, escrit du temps du Roi de France Charles V. on voit au Chap. 56. que faisant le denombrément des Seigneurs qui alerent en la guerre de Prusse, il y met le Seigneur Bearn, auec ses armes en ces termes:* Le Seigneur de Bearn, qui portoit d'or, à deux vaches de gueules, couronées d'azur, acolées & couponcé d'argent, & crioit Bearn.

Ibidem. lin. 23. *Pro eo quod ipse erat in bello Vernolei cum lanciâ per membra genitalia totaliter transfixus.*]

Ob hujusmodi causas insignia concedi satis magno est argumento scutum *COLEONUM* gentilitium, quod *icone trium testium* insignitur. Multi enim ex hac familia tres habuisse testes perhibentur. Vide Aldrovandum, *Monstrorum historiâ.* Bauhinum *de Hermaphroditis*, Kornmannum, *de miraculis viventium.* Vita Barthomæi Coleoni fortitudine, & fide apud Venetos clarissimi, cujusq; equestris statua, testibus Sansovino, Scotto, & a Pflaumern, Venetiis conspicitur in areâ Sanctorum Joannis, & Pauli, per Petrum Spinum linguâ Italicâ, in lucem edita est anno

anno 1569. in fronte libri insignia *Coleonum* depinguntur, quæ inde extracta huc transtulimus.

De coloribus non satis liquet. Deditum fuisse amoribus auctor satis ingenuè confitetur: Triorches autem Libidinensos esse testantur Medici. Fidem rei fecerit illud Evangelicorum Ministrorum decretum quod Triorchi cuidam, apud Germanos, Principi permisit concubinam Uxori super inducere, de quo videas Thua

Pag. 155. lin. 13. *Dominus de Botraux in Anglia portat in armis suis, Tres Botraces nigros in campo argenteo. Quæ Arma fortè portat dictus Dominus propter nomen suum.*

BOTEREAUX castrum, corruptè Boscastell *vulgo, à Dominis BOTEREAUX conditum, qui Tres BUFONES NIGRICANTES SCUTO ARGENTEO gestabant. Guilielmus Botereaux primus in hac familia emicuit, qui duxit Aliciam filiam Roberti CORBET, cujus soror amasia regis Henrici primi, è qua ille REGINALDUM Cornwalliæ Comitem suscepit. Ab hoc Guilielmo, non interrupta serie, undecim floruerunt. Ultimi verò unica filia Margareta Roberto HUNGERFORD fuit enupta, per cujus posteros ad HASTINGORUM familiam devoluta est hereditas: quæ aucta fuit & honorata nuptiis quas contraxerunt illi de Botereaux cum heredibus, nobilium familiarum de MOELES, de S. LAUDO, sive S. lo, & THWENG.* Hæc Camdenus. Relictis bufonibus *Gryphem puniceum, in campo scuti argenteo* habuerunt. Diplomati Ultimi Guilielmi affixum est sigillum, Gryphis typo impressum, quod hîc delineandum curavi.

HUNGERFORD de sable, à deux fasces d'argent, & trois plates rangées en chef.

HASTINGS, d'argent, à la mancke mal taillée de sable.

MOELES, de gueules, à deux fasces d'argent, & trois plates rangées en chef.

SAINT LO.

Tres virides Psittaci, collaribus puniceis insigniti, circa fasciam rubram, in clypeo argenteo, sunt THWENGORUM. LUMLEI, quibus genus est à Liulpho viro summæ nobilitatis sub Rege Edvardo *Confessore*, (qui Aldgitham filiam Aldredi Comitis *N*orthumbriæ duxit, insignia Thwengorum asciverant, cùm antea gestassent, *Psittacos sex argenteos, in parma coccinea.* Sigillum Joannis *Lumley* Militis qui sub Henrico quarto floruit hic damus.

CORBET, d'or à un Corbeau de sable.

Atque hic liceat nonnullos typos familiis cognomines dare, *Pulli equini tres*, (*quos nos* Colts dicimus) *nigri, circa fasciam ejusdem coloris, in campo argenteo*, sunt *COLTORUM.*

Caput equi jubatum & argenteum, frenoque puniceo instructum, in cyaneo scuti alveolo, est *CHEVALLORUM.*

Terna Equi capita argentea, & armata, in scuto coloris veneti, sunt Equitum familiæ *HORSEIORUM.*

RAVENSCROFT, d'argent, au chevron accompagné de trois testes de corbeau de sable.

APLEBY, d'argent, à une bande de sable chargée de trois pommes d'or.

POTTs, d'argent, à trois petits potts de gueules.

Leporarii Canes bini, aureii, adversique in clypeo veneti coloris, sunt *DOGGETTORUM.*

BULKLEY, de sable, au chevron accompagné de trois rencontres ou testes de taureau d'argent.

BIRD, d'argent, à la croix cantonnée de quatre merlettes de gueules.

CONESBY, de gueules, à trois connils assis, à la bordure engreslée d'argent.

Fascia aurea, quæ habet laciniolas binas ejusdem metalli, cum ad eâ tribus cuniculis argenteis, equestris & antiquissimæ *CONIORUM* familiæ, in agro Lincolniensi, icon est tesseraria. In catalogo eorum, qui cum Normannico Conquestore in Angliam sunt ingressi, quem nobis dat Foxius in Martyrologio suo Anglicano, hoc nomen invenio.

Tres galli (quos nos Cocks dicimus) *sanguinii, in clypeo argenteo*, sunt pervetustæ & equestris familiæ *COCKAINORUM.* Johannes *Cockayn* eques auratus temporibus Henrici quinti, eò quod Elizabetha mater ejus, uxor Edmundi *Cockeyn*, filia erat & hæres Richardi *HERTHUEL* equitis, *Parmam argenteam cum duobus tenus prasinis* gestavit.

pag. 157.

Pag. 157. lin. 37. *Antequam ergo canem, vel canes alicui assignaveritis in armis ad portandum, conditiones ipsius primitus videatis, & secundum, quod videritis conditiones ejus cum conditionibus caninis convenire, ita audacter faciatis.*]

Canis fidelitatis symbolum. Canes igitur non incongruè in virorum nobilium tesseras gentilitias immigrarunt.

Terni leporari, canes nigri, ac procurrentesq́; in campo argenteo, sunt *BRISCORUM.*

Totidem ejusdem coloris, cum millo aureo, adjectis cruculis in spicum mucronatis incerto numero, parma argentea impressi, sunt *SMITHORUM*, equitum in agro Sussexiano.

Canis furvi coloris, ac procurrens in apice scutario, in parmula argenteâ, sed exarata ternis fasciis puniceis, est pervetustæ & equestris familiæ *SKIPWITHORUM.*

Fuit moris antiqui apud Francos & Suevos, incendiarium, aut prædonem, si nobilis foret, antequàm morte plecteretur ignominiæ causâ canem scabiosum, prioribus ejus pedibus prehensis, si plebeius sellam, si rusticus rotam aratri, de Comitatu in proximum Comitatum gestare. Vide Othonem Frisingensem lib. 2. gestis Frideric. cap. 18. Abb. Vrspergens. l. 2. Arnoldum Lubecens. hist. Slau. l. 7. c. 2. Mart. Crus. lib 10. Suevit. part 2. cap 14.

Causas hujusmodi portationis refert Favinus, Navarræ hist. l. 12. 732. *Anciennement,* inquit: *chez nos Francois, le Nobles estans condamnez à la mort, pour avoir troublé l'estat, gasté les chemins, vollé, & brigandé les passants, & le bon homme, brusle les granges, & commis autres actes indignes du tiltre & du ranc de Noblesse, au paravant que d'estre conduits au supplice, estoient contraintes de porter un chien sur leurs espaules tout à l'entour du compagage où ils avoient exercé leurs violences & pilleries. C'est ce que remarque le Poete Guntierus livre cinquiesme* de bello Ligurino.

Quippe vetus mos est, ut si quis Rege remoto,
Sanguine, vel flammâ, vel seditionis aperta
Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat, ante gravē quàm fuso sanguine pœnā
Excipiat, si liber erit, de more vetusto
Impositum scapulis ad contigui Comitatus
Cogatur per rura CANEM confinia ferre.

Mais à quel propos le Chien, dira quelqu'un, estoit il porte en ceste acte tragique? A deux fins. La premiere pour monstrer que le condamné estoit de noble & libre condition, au quel il estoit permis de prendre son deduit à la chasse &

Canibus circumdare saltus

C'est exercise n'appartenant proprement qu' à la Noblesse. Le Noble estoit contraint de porter un chien sur ses espaules, l'officier & domestique une chaire ou selle à s'assoir; & laboureur une des roües de sa charué, pour donner à cognoistre aux spectateurs quelle estoit la vacation du condamné au supplice.

Canem rubrum in albo campo, Cæsaris justu, gestavit, teste Hieronymo Agnello, Guido princeps *MASTINÆ* gentis.

Antiquos Heroas, canes habuisse affectantes asserit Julius Pollux, quibus, inquit, etiam in cœtus publicos herum subsequi, permissum erat. Cani Herculis inquit idem auctor, purpuram debemus. Et Bacchus, inquit Nonnus, canem, quem à Pane acceperat, circum se habebat. Aegyptij, inquit Horus Apollo, vatem signare volentes, canem pingunt. Et idcirco fortasse Lycophron vates Apollinis, Mopsum, & Amphilocum, canes appellavit. Et Tzetzes ait, eos canes appellari metaphora desumptâ ab amore canum in dominos, vel quia irrationalium omnium soli ad statuas respiciant. Κύνας Ἀπόλλωνος τοὺς μάντεις εἶπεν, ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ φιλοδεσπότου τῶν κυνῶν, ἢ ὅτι τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀλόγων μόνος ὁ κύων ἀποβλέπει πρὸς τὰ ἀγάλματα.

Pag. 159. lin. 20. *Et ut multotiens audivi, per unum cervum prope forestam de Windesore occisum apud quendam lapidem vocatum Besaunteſtoun juxta Bageſhot; qui quidem Cervus habuit unum collarium aureum, quo erat sculptum,*

Julius Cæsar quant ie fu petis,
Cest coler sur mon col ad mys.

quod est dictu: Julius Cæsar misit istud collarium aureum super collum meum quando ego fui parvulus.]

Hoc Gallorum Julij Cæsaris temporibus idioma non fuit. Gaguinus, Forcatulus, Chassanæus narrant Cervum à Rege Gallorum Carolo, ejus nominis sexto, captum, cujus collum ambibat annulus hisce inscriptus verbis: *HOC ME CÆSAR DONAVIT:* quam inscriptionem Julij Cæsaris fuisse nonnulli stupido satis animo credidere. Quocirca pro Telamonibus scutariis Regem binis Cervis alatis, auream coronam collo gestantibus, usum esse fama est. Wisonus ait somnio inductum (quod eventus secutus est) eos assumpsisse. Somnium apud eum, cui vacat, legat.

Arcesilaum, cum Lycosuræ habitaret, *CERVAM* vidisse, refert Pausanias in Arcadicis, ei, quam Dominam vocant, Deæ sacram, confectam jam ætate.

Τῇ δὲ ἐλάφῳ ταύτῃ ψέλλιόν τε εἶναι περὶ τὸν τράχηλον, καὶ γράμματα ἐπὶ τῷ ψελλίῳ.

Νεβρὸς ἐὼν ἑάλων ὅτ᾽ ἐς Ἴλιον ἦν Ἀγαπήνωρ.

Huic Cervæ torquis erat, hisce inscripta literis.
Hinnulus excipior solvente Agapenore Trojam.

Et Dianæ Cerva quam Hercules, aureis ornatam cornibus, cursu prehendit, annulum collo circumferebat his verbis inscriptum, Ταΰγετα ἱερὰν ἀνέθηκεν, ut refert Pindari Scholiastes. Sed aliter Triclinius. Cervum fuisse aiunt Pausanias, Julius Pollux, Quintus Smynæus, (huic enim attribuit Joannes Tzetzes carmen de laboribus Herculis, quod sine auctore legitur quarto Epigrammatum Græcorum) Ausonius, & Hyginus: Cervam verò Pindarus, Sophocles, Anacreon, & Callimachus. Naturam non dedisse cervis cornua scribit Arist. 3. de part. anim. cap. 1. Legimus tamen, apud Euripidem, Achæos Agamemnoni tradere cervam cornutam

tam pro ipsius filia mactandam. Julius quoque Scaliger lib. 3. de re Poetica, scribit, suâ ætate in Gallia captam esse cervam cornua habentem.

Cervus puniceus, & in tumulo prasino accubans, intra parmulam argenteam, est *HARTHILLIORUM.*

Pag. 167. lin. 1. *Propter cujus bonitatem, & quia specialiter ibidem invenitur, Duci Britanniæ de pellibus albis ipsarum heremitarum, earumque caudis ad decorum consutis, tunicam Armorum pro Domino Duce Britanniæ ibidem incolæ ordinarunt.*]

Estant aussi bien considerable pour le suiet de l'origine des dites Armes, que l'hermine est un animal particulier à la Bretagne, & qu'il ne s'entrouue point aux autres Provinces des Gaules, ce qui pourroit auoir obligé les Princes qui cõquirẽt, au régnerẽt sur ceste terre de la prẽdre pour leurs Armes: Tout de mesme que les Ægyptiens prindrent le Crocodil (qui est aussi un animal Emphibie) non seulemẽt pour leur intersigne, mais aussi pour un de leur Dieux, pource que cet animal estoit particulier à leur pais, & abondoit aux environs du Nil, ce qui obligea Cesar lors qu'il eut vaincu & conquis l'Ægypte, de faire battre une medaille portant d'un costé son effigie, & au reverse une palmier auquel estoit attaché, & pendant un Crocodil auec ses mots COLLIGAVIT NEMO. Science Heroique, de Wlson; Pag. 48. *Id apud veteres non modo Ægyptios, sed omnes alios populos & principes observatum fuisse videmus*, inquit Guido Pancirollus in cap. 37. com. in Not. Imp. Orient: *ut animali, fructu, vase, aliove signo depicto occultum aliquid significarent. Sic Byzantij uva racemum nummis imprimebant. Ilienses suem, Thebani testudinem, Chii & Africani spicam, his se abundare indicantes.* Hæc ille. *Ex iis enim rebus, quibus vel maxime abundat, provinciam aliquam designari, haud raro legimus. Sic cuniculo Hispaniam, sic equi symbolo nostra ostentatur Italia.* Julius Jacobonius in Append. ad J. Bapt. Font. libr. de prisca Cæsiorum gente. Vid. Wolf. Lazium Rer. Græc.

Quæ verò de illustrissimæ *ROHANNORUM* familiæ icone gentilitia, huc maxime spectantia, habet Wlsonus, sine piaculo præterire non possum. *Mais quant à moy*, inquit, *ayant pris garde que les choses qui sont particulieres, & remarquables en quelques pays, ont quelquesfois donné suit à ceux qui en estoient Seigneurs de les figurer dans leur escus, & les prendre pour Armes, ou armoiries. I'estime que les Seigneurs de Rohan, qui sont les primiers à mon advis qui ont porté Macles dans leurs Armes (qui qu'issues des anciens Roys & Princes de Bretagne) les ont prises, pource que dans le tres ancien Vicompté de Rohan depuis Duché, il y a quantité de petits caillons, lequels estans couppez en deux, l'on y voit dedans cette figure marquée; come aussy les carpes qui sont dans les estanges du dit Duché portent la mesme marque figurée dans leurs escailles: Ce qui estant extraordinaire & particuler à cette contreé, ce n'est pas sans suiet que les anciens Seigneurs d'icelle ayans remarqué cette merveille ont pris ces figures pour leurs armes: & les ont transmises à leurs decendants.*

ROHAN, de gueules a neuf macles d'or, 3. 3. 3.

Apud nos etiam, in pago Warwicensi, antiquissima familia de *SHUCKBURG*, *Tres astroites lapides argenteos (echinatarum calcarium molularum instar) circa capreolum ejusdem metalli, in scuti valuulo atro*, gerit. Lapides enim illi in Manerio suo de *Shuckburgh* passim reperiuntur.

Clara quoq; & pervetusta *NAPTONORUM* de *Napton* in eodem pago familia, Equitum auratorum olim admodum fœcunda, *Tria conchilia aurea, supra fasciam cæruleam, in clypeo argenteo*, prægestiebat. Lapides etiam conchyliorum modo

modo, ſed cochleis non majores, in Manerio de Napton viſuntur. Manerium hoc per hæredes fæmellas ad Richardum *Shuckburgh* equeſtris dignitatis virum devenit. Eſt in una feneſtra eccleſiæ de *Weſton* ſubtus *Wethelie*, non longè à *Napton*, effigies Adami Napton equitis aurati, qui ſub Edvardo primo floruit, quam hîc delineandum curavi.

Stourton, inquit Camdenus, ſedes Baronum de *Stourton*, quos ad hanc dignitatem evexit Henricus ſextus, cùm optimi proventus acceſſiſſent ex nuptiis cum filia & herede familiæ *Le moigne*, ſive *Monachi*, non *Mohun*, ut falsò hactenus à nonnullis creditum, & hinc dimidiatus Monachus flagellifer galeæ ſuperponitur. Nomen locus invenit à *Stour* flumine, quod ſub hoc è ſex fontibus ebullit, *quos in ſuum clypeum nigrum, areolâ aureâ tranſverſè interjectâ*, STOURTONI Domini loci, tranſtulerunt.

STOURTON, de ſable, à une bande d'or, accompagnèe de ſix fontaines au naturel.

LE MOIGNE, faſcè d'or, & de ſinople.

Imperatores

Pag. 173. lin. 9. *Imperatores autem Romani ab antiquo portabant, unam Aquilam nigram fissam, & explanatam.*]

Aquila, & biceps, & furva, ostro diademata rostrata & crurita, in parmula auro conspersa, tessera est semper augusta *IMPERII ROMANI.*

Aquila biceps, & nigra, in solo argenteo, est *GLYNORUM.*

Eadem, adpicto autem pectori ejus leopardi capite aureo, fuit *SALMANORUM.*

Aquila ordinaria, & unius capitis, prasinaq; in arvo scuti aureo, fuit Radulphi de Monte Hermerij, qui clandestinis nuptiis Gilberti de *CLARE*, ejus nominis secundi, Comitis Glocestriæ viduam, Regis Edwardi primi filiam in uxorem duxerat, dum adolesceret privignus ejus Gilbertus de *Clare* tertius, Comitis Glocestriæ titulo est ornatur, cumq; Gilbertus annum ætatis 21. explesset, eum exuit, & inter Barones accensebatur, hujus filius Thomas filiam & heredem Margaretam reliquit, enuptam Joanni de Monte acuto Equiti aurato cui peperit Joannem Sarisburiæ Comitem, a quo hodierni Comites *Mancestriæ*, & Barones de *Boughton* originem ducunt, Monthermeriorumque insignia cum avitis quadrifariam partita gerunt. Radulphi sigillum hic delineandum duxi.

Aquila cærulea, in clypeo aureo, est antiquissimæ & equestris *ROUSEORUM* familiæ.

Nigra in solo argenteo, est *BRUENORUM.*

Punicea, in scuto hermoniaco, est pervetustæ & equestris familiæ *BEDINGFELDIORUM* in agro Norfolkfiensi.

Aurea, in clypeo cæruleo, est pervetustæ pariter, & equestris familiæ *SHOULDHAMIORUM*, in agro eodem.

Aurea iterum, sed in clypeo puniceo, est pervetustæ quoq; , & equestris familiæ *GODDARDORUM*, in eodem quoq; agro. His opimum olim in *Mershland* patrimonium, Prætoriumq; non contemnendum, illis cognomine, ponto jam submersum. In Weevero pag. 818. hæc inscriptio occurrit. HIC

HIC JACET ROBERTUS GODDARD ARMIGER, QUI OBIIT ANNO DOM. 1448.

In fenestris vitreis Ecclesiarum de *Mershland* passim hæc visuntur insignia, sed præcipue in Divi Petri de *Walpoole*. Inde effigiem fœminæ, ex hac familia, cum insignibus mariti, è gente Rochfordiorum equestri, suisq; gentilitiis, affabré depictis, sumptam, hîc delineatam subjicio.

Scutum quadrifariam diremptum, ex auro & coccino, cum limbo atro nummis aureis Byzantinis incerto numero, impresso, est ROCHFORDIORUM.

Pag. 188, lin. antepen. *Omnes enim aves invadit accipiter, nec aliquam timet.*

De

De accipitre suspenso.

Quam verum sit autem illud philosophi, necesse est ut multos timeat qui à multis timetur, narratiuncula subdenda docebit. In Britannia igitur majore, Rex quidam venationi aeriæ indulgens, accipitris cujusdam generosi pernicem volatum, conatus strenuos, agiles flexus, & felices sucessus admiratus est. Sed ecce aquila quædam, repentinis insidiis in modum turbinis impetuosi, accipitrem persecuta est. Qui fugam arripiens, septa caularum, latitandi gratiâ inter oviculas, providus elegit. Aquila autem terræ se commendans, ovile sæpius exterius, circuminit, attemptans utrum aliquo casu, voti sui compos effici posset. Tandem caput intra cratem ex viminibus contextam intrudens, præda fit accipitri, caput aquilæ unguibus acriter arripientis. Admittunt igitur equos certatim, tam milites quam adolescentes nobiles, quam satellites regij variis studiis: quidam ut accipitri subsidium conferant, quidam ut exitum rei contemplentur. Et ecce in tanto cœtu lætus oritur clamor, accipitrem aquilæ victorem summa dignum commendatione protestantur. Rex verò solus dolens regiam avem ignobiliter tractari, accipitrem proditionis arguit, censens eum reum læsæ majestatis, eò quod Dominum suum interemisset. Et ut genti suæ timorem incuteret, accipitrem suspendi jussit. Ad hoc enim præcipue tendunt potentes, ut timeantur, ut vel sic timorem quo alios timent, velare queant.

De Accipitre.

Inter varias accipitris proprietates, unam præcipuè admiror, quam scripto commendare mihi minimè molestum erit. In brumali igitur tempore, dum gelu cuncta constringi videntur, sibi volens accipiter prospicere, perdicem, vel anatem, aut avem quam sors, votis ejus obtemperans, obtulerit, tota nocte pedibus armatis unguibus tenet inclusam, ut sic frigoris evadat incommoditatem. Postquam verò dies sequens beneficio solis ascendentis incaluerit, avem officio suo functam avolare permittit, quasi reddens eam libertati, pro timore servitij nocturni. Eam verò prosequi non dignatur, memor nobilitatis propriæ, & si etiam meticulosæ prædæ seu venationi suæ indulgenti. Quidam tamen non claris nobilitatis ejus titulis hoc ascribunt, dicentes accipitrem nosse avem illam nocturno timore adeo macilentam esse effectam, ut delitias aviditati appetitus accipitris desideratas ministrare non queat; hoc ipsum alij generositatis insigne esse perhibent, aut naturæ nobilis pietatem munificam, seu piam munificentiam docentis, non solum miseris esse subveniendum; sed & exiguum dignum esse remuneratione servitium. Hinc etiam addiscere possumus, quoniam iis quibus beneficia conferre cepimus inurgentis articulo necessitatis, vel parcere debemus. Docemur etiam in dictis, quam sæpe nocte adversitatis nonnulli turpibus vacant quæstibus,° quibus abrenuntiant postmodum, illucescente prosperitatis die. Accipiter autem à capiendo nomen accepit, sicut nomen asturconis ab australi plaga contraxit, quæ Austria dicitur.

De falcone.

Falconi etiam mensæ magnatum delicias suas debere fatentur, sicut accipitri. Sed cum accipiter in primo impetu conatus sui aut voti compos efficiatur aut desiderio destituatur, falco successus suos urgens prædam insequitur strenuissime. Multis igitur flexibus falcatis, miles aerius lætus indulget, unde & nomen Falconis sortitus est. Vel, ut aliis videtur, à falce nomen contraxit, propter impetum ictus, quo fugientem dejicit. Secundum Isidorum dicitur falco, eo quod curvis digitis sit. Girofalcones à giro dicti sunt, eo quod in girum & circuitus multos tempus expendunt. Tam expeditis autem motibus, tam pernicibus agilitatis flexibus prædam insequuntur, ut Trojana

agmina quæ vulgo torneamenta dicuntur, quæ à puerulis hastiledia ad differentiam hastiludiorum dici solent, quæ Alexander tertius detestabiles nundinas vocat, ab exercitio falconum militari, initium sumpsisse videantur. Tanta autem virtute, nunc gruem, nunc ardeam proturbat falco, Aiacem inter oviculas ensem Hectoreum vibrare credas, salvoeo, quo Aiax pœnitentia ductus dicto mucrone se ipsum miserabiliter transverberavit. Nunquam oves tantum hostem habuerunt, sed & nunquam tantum mortis suæ habuerunt ultorem. Mira res; falco unica circulatione collum girat circulariter pectore immoto, adeo ut oculi ipsius duo, centum Argi luminibus ratione usus eiusdem naturalis discretionis videantur ex equo respondere. Prædaqua post tergum est providus, invigilat, & insidias, si quæ imminent, vitare satagit, hinc ergo probitatis nobis est exemplar, hinc providentiæ monitor.

De commendabili fraude falconis aquilam seducentis, in ultionem mortis sui comparis.

Si tamen res quæ in nullius vel paucorum notitiam deveniunt, scripto commendarem, vix fidem relatiunculis meis lector adhiberet: si nota duntaxat prosequerer, subsannatione digni censerentur. Ea igitur varietate, opus istud distinxi, ut nunc notorum oppositio fidem cæteris promereri queat, nunc minus notorum relatio, in mente lectoris attentionem generet. Falcones igitur gemini, mollificationi aeris instinctu legis naturæ indulgentes, in regione qua nidificaverunt, dominium inter aves cæteras vindicasse visi sunt. Tandem aquila in illam se transtulit regionem, indignationis regiæ non immemor, repentinum potestatis usurpans privilegium. Orta igitur invidia inter aquilam & falcones dictos. Aquila, pro Regiæ Majestatis arbitrio, falcones expellendos esse, aut sponte cessuros censuit, illis verò sedem propriam retinendi fiduciam ministravit innata probitatis strenuitas, indignantibus se tueri longævi temporis præscriptione, huic virtus roboris cum audacia pectoris animosi, victoriam spondere ausa est. Illos animavit ex fideli consortio securitas procedens, cum agilitate discreta ipsis enim pariter aëra secantibus aquila intercepta non nunquam crebris, sed & continuis vexabatur insultibus acerrimis: sed & quandoque proturbabatur. Ad conflictus igitur fere cotidianos istarum avicum, tanquam ad insigne spectaculum, consueverunt indigenæ oculos convertere, & labores susceptos spectandi gratia intermittere. Si verò aliquis casus emergens falcones dissociasset ad horam, tempore desiderato utens aquila, falconem interceptum prosequi & infestare, variisque propulsibus affligere consuevit, usque dum alterius adventus, intercepto subsidium gratum conferet, aut fuga celeritas arrepta ei remedium præberet. Tandem alterum, solatio comparis sui destitutum, pro dolor, interceptum aquila victrix interemit. Nec latuit superstitem rei eventus, sed dolorem alto in corde reposuit. Regionem itaque notam exul gemebundus dereliquit, in remotas se transferens partes. Foramen igitur, in ligneo ponte notavit tanta quantitatis, ut pervium esset corpori ipsius, aliquantisper autem majus corpus non admitteret, leviter postea descensibus quibusdam quasi introductoriis, & rudis sui ipsius discipulus & magister, è vicini aëris partibus se demittens, nunc intra dicti foraminis angustias sese reciperet, nunc per ipsum foramen in partes inferiores descendere consuevit. Hanc lectionem cotidie pluries repetens, descensus solitos iteravit. Demum de sublimi pernicibus decensibus audacissime, relegato procul timore, officium consuetum exercens, foramen tam notum adiit celeriter, jam bene à consuetudine, quæ in multis optima magistra est, instructus. Temporis autem nanciscens opportunitatem, aquilam insequitur acerrime, & pectore audaci præpes eam fere perturbat. Quæ indignans illum prosequitur, sed ille fuga se tuetur patrocinio. Sed ecce subito iterũ aquilã impetis & acrioribus solito eam infestat insultibus. Avis igitur regia, indignanti pectore, acerrimè prosequitur falcone, cui pernicis volatus remediũ confert & subsidiũ. Sæpius igitur attẽptato congressu, tandem post multas fugas simulatas veram fugam inire cogitur sæpe dictus falco.

Impetu

Impetu namq; fulmineo arctat eum aquila, nimis in iram præcipitem provocata, & vix artis notæ beneficio tantum evadit præpes fugitivus discrimen. Ad familiare igitur receptaculum se transfert falco noster, & timens & sperans, tam odio plenus, quam amore, nunquam sui comparis immemor, quem Jovis armiger impetuose prosequitur, jam jam prendenti similis. Sed raptor Frigis, optatis carens successibus, ad angustias foraminis supradicti pontis præcipis, conatu impetus propriis tam elusus quam elisus, ruit, confractus in partes, adeo ut credere queas pontem hostis falconis sui sentientem adventum opem suo præpeti contulisse. Eventus autem quem jam scripto commendavi testes sunt invictissimi cives Rothomagenses, quibus falco generosus, regia victor avis certum, visus est præsagium dedisse Francorum insidias evadendi potenter Addiscamus hinc defunctis fidem esse servandam, & amoris insigne in superstitibus superesse debere. Et ut à ad parvis ad magna transeam. Ubi locorum, vel unicum par amoris reperitur? ubi sunt Tydei & Polinicis fides, & amoris indissolubile vinculum? Mortui sunt Pylades & Orestes, nec in successoribus hereditario jure fides amoris successit. Quando vel ubi Nisum & Euryalum reperiemus? aut Patroclum & Achillem? Quis amorem David & Jonathæ cum lachrymis non recolat? Quis in amore Petri & Pauli fide constantiaq; non glorietur? Superiora, ex Alexandri Necbami libro exscripta, debeo Bibliothecæ illustris viri Johannis Seldeni, quod quidem quantæ sit notæ Manuscriptum, toties à nostro ad testimonium citatum, judicium ferat æquus lector.

Equestris familia *BURSTOWSIORUM* primum pro insignibus Gentilitiis gessit *tres falcones argenteos in arvo rubro*, nomenque sibi sumpsit à parochia in agro Surriæ, in qua Prætorium, sive Manerium in suum nomen ascivit. Eorum posteri (liceat interim digredi) ut liquido constat ex tabulis, tum meis, tum quæ penes sunt Illustrem virum Guilielmum *Pierpontium*, de pluribus filiis Comitis Kingstoniæ secundum, sic se babent. Stephanus de *Burstowe*, qui, ni fallor, æqualis fuit temporibus Richardi primi, dono dedit prædia Cœnobio de *Robertsbridge*, sive *Ponte Roberti*, in Comitatu Sussexiæ. Quin & eidem Cænobio data ab aliis plura prædiola rata babuit, quæ fidem faciunt eum agris prædivitem fuisse (omnia enim illa prædia quorum donationem ratam fecit primariæ clientelæ jure possidebat.) In illis tabulis vocatur Stephanus de *Burstowe* sed in ambitu sigilli scriptum est, Sigillum Stephani filij Hamonis. Sed quo patre natus hic Hamo nondum liquet. Stephanus filium habuit Rogerum, itidem in idem Cœnobium donatione aliquot prædiorum beneficum: hic in tabulis suis vocatur Rogerus de *Burstowe*, in sigillo *Rogerus filius Stephani*: cujus filius Joannes de *Burstowe* in sigillo cælavit *Falconem unum alis expansis*, sed non in scuto. In tabulis illis, conscriptis regnante Henrico tertio, in turba testium, quorum nomina apposita sunt, quatuor sunt cognomines mei, è quibus duo equestris ordinis viri; quibus adjuncti tres itidem equestris ordinis ex *Hornorum* familia, una cum Guilielmo de *Sholvestrode*, cujus sororem idem Joannes uxorem duxerat, nec non Adamo de Haddtesham. Sed postmodum sigillo insculpsit tres falcones in scuto, eadem avium positione quæ prius, paululum tamen variante. Ejusdem nominis filium habuit equestris ordinis virum, cujus mentio fit in libro *Marwoods*, qui est de legibus sylvaticis, seu forestariis. Ejus nomen ascriptum est. ad majoris fidei testimooium, tabulis cogoominis mei, & ejusdem mecum stirpis, quibus Cœnobium de *Rhigate*: prædiis donavit. Duxit uxorem Johannam filiam & heredem Roberti *Burnevilli*: ex quo matrimonio natus Rogerus. cujus tessera gentilitia, ut sigillum exhibet, Rosa erat, quæ Matris insigne fuit. Hic Rogerus ex uxore Matilda filia & hærede Roberti *Chastillon* Equitis aurati, suscepit filium Joannem dictum; quod nominis jam tertium in eadem stirpe inditum est. Hic claruit tum equestris ordinis dignitate, tum militiâ in Gallia sub Principe Nigro, duxitq; uxorem filiam & hæredem Guilielmi de *Sancto Amando*: ex quo conjugio nati Joannes, & Guilielmus. Joanoe mortuo illiberi, in bona fratris successit Guilielmus, qui ex uxore Joanna filia Joannis *Gainsford* de *Crowhurst*, unicam suscepit filiam & heredem, nuptam Joanni *de la Bysshe*, quo ego, jam nona sobole, oriundus sum. Hic Joannes de *Burstowe* postremus, in sigillo suo insculpebat

HORNE, de gueules, à un frette de vair.

BURNAVILLE, d'or à un rosé de gueules.

CHASTILLON, de gueules, à trois pals de vair, un chef d'or chargée de trois ogresses.

GAINSFORD, d'argent, au cheuron de gueules accompagné de trois leuriers de sable

pebat florem Lilij, adjunctâ rosâ, quam, constat ex archivis, & antiquis M. S S. nec non ex depictis insignibus in vitreis fenestris, fuisse *rubram, arvo aureo, florem* verò, *lilij aureum* fuisse *in arvo cæruleo*. Id sigilli hic curavi incidi, cum aliis superius memoratis.

Hoc *lilium* proculdubio Patri indultum propter ingentia merita; & operam quandam notabilem in Gallia præstitam. A majoribus etiam meis ad nos transmissum est, Bartholomæum quendam Baronem de *Burgersh*, in conflictu in Gallia, ex equo dejectum, & ad terram afflictum, opposit u & incessu corporis Ioannis de *Burstowe* præsenti periculo liberatum; qui mox, officij specie, dixit, si unquam mutuo conspectu daretur frui in Anglia, donatione agelli (nos *Smalfield* dicimus) memorem gratumq futurum, & revera dictis fidem constitisse, collatis in eum illis prædiis quæ olim *Crullings* nunc, ab ejus dicto, *Smalfield* appellantur: quæ quidem sub ea denominatione hodie successionis jure in possessionem nostram venerunt. Post reditum ex Gallia sumptibus propriis viam publicam, tertio ab urbe lapide, silice constravit, quæ in hunc usque diem dicitur Pavimentum, seu Lithostroton de *Burstowe*. Sed è diverticulo in viam redeo.

Pag. 199, lin. 1. *Pellicanus dicitur quasi pellem canam habens.*]

Pellicanus avis est solitudinis; dicta sic eò quod pellis ejus tractata canere videatur propter sui asperitatem. Sic Alexander Necham. Isidorus, ineptè admodum, à pelle & Canopo dici innuit. Nomen esse à πέλεκυς, *securis*, *bipennis*, quæ lata, quia rostrum magnum latumq; habet instar πελέκεως, seu dolabri, aptum dolationi, scribunt Gesnerus, & Hadr. Junius.

Omnium fermè regionum pictores, Pelicanum adunco rostro pectus faucian tem, & effluentem subtus sanguinem, hiante ore excipientibus pullis, pinxerunt, suo quidem jure usi,

—*Pictoribus*, enim, *atque Poetis*
Quidlibet audendi semper fuit aqua potestas.

Peleca-

Pelicanum aureum, cerulea in area HONRODTIOS nobiles Brunsvicenses portare scribit *Hoepingus*.

Nostrorum scuta Pelecanis insignita summatim cognoscere fastidio non erit.

Pelicanus aureus, alis expansis, cum aureis pullulis suis, supra nidum ejusdem metalli in coccinei coloris valvulo, pectore sanguinem stillante, est *CARNEORUM.*

Argenteus Pelecanus cum nido & pullulis aureis, in parmula nigra, LYNDEORUM.

Tres Pelicani cyanei, circa fasciam nigram, in argenteo scuti valvulo, est *PITLESDINORUM.*

Totidem Pelicani argentei, alis eorum expansis, cum pectoribus sanguineis, in scuto cyaneo sunt antiquissimæ equestrisq; familiæ *PELHAMIORUM.*

Bini Pelicani aurei in apice scutario, cum instita perinde aurea, in parmula ostro lita, sunt antiquissimæ familiæ *LECHMERIORUM*, in agro Wigornensi.

Tria pelecani capita aurea, avulsaq;, in clypeo nigro, sunt equestris familiæ *GODFRYORUM*, in agro Cantiano.

Emanuel Serveira Pereira retulit nuper juxta amnem Coanxa in regno Angola, cui præfuit ipse, invenisse incolas illius regni verum Pelicanum, quem describit talem. Erat avis major ansere, subcinereo colore; rostro longo & in fine acuto, cruribus nigris, & proceris, digitis pedum membranula quadam complicatis, medio pectore implumi, ubi sibi ipsi (sic tradidêre Incolæ) Vulnus Pelicanus infligit, ut sanguine effuso famelicos pullos alat. Hæc Ramirez, Pent. cap. 35.

Pag. 199. lin. 30. *Perdix à voce nomen habet, ut dicit Isidorus.*]

Perdix παρὰ τὸ πέρδειν *Eum enim sonum edit.* Scalig. ad Varron. *Habui perdices* (inquit, *Busbequius epist.* 3.) *Chio allatas ex eo genere, quod & rostro & pedibus rubris, tam cicures, ut eo ipso tædio essent, assiduè meis pedibus adhærebant, è crepidis holosericis rostro pulverem excitantes, quo se pulverarent. Cum essent molestæ, & secludi in cameram jussissem, omnes præ nimia pinguedine paucis diebus extinctæ sunt, si modo famulis meis fidem habeo. Nam Plinius, quodam loco, leporem & perdicem negat pinguescere. Nihil dum hîc habes quod mirere; sed audi reliqua. Plena est Chios hujusmodi avibus, ubi cum hominibus sub eisdem tectis hospitantur. Agrestes pœnè singuli plures pancioresve nutriunt, ut cujusq; fert animus aut res, primo diluculo pastor publicus eas sibilo evocat, procurrunt catervatim, congreganturq; in via. Inde pastorem, ut apud nos oves, secutæ procedunt in agrum, ubi totum diem apricantur pascunturq;, sub vesperum eodem signo revocatæ, facto agmine domum & ad nota cubilia se recipiunt: hanc consuetudinem ita fieri memorant, statim ut ovis exclusæ sunt, eas rustici in sinum, intra indusium, transferunt, itaq; una die & altera circumferentes fovent, & ori subinde admotas saliva nutricant, quo beneficio devinctæ (ut sunt ferè reliqua animantes hominibus magis memores & gratæ) nutricios non obliviscuntur. Una tamen adhibenda cautio est, ne in agro pernoctent, id enim si semel atq; iterum fiat, facile ad naturam redeunt, vitæ libertatem humano contubernio præferentes.*

Perdices tres aurei, circa cantherium ex hermoniaca dipthera, in scuto viridi, sunt *PARTRIDGIORUM, in agro Essexiano.*

TANE, d'azur à une Perdrix d'or, aux ailes étendües. Le Martyl. des Chev. de Malte, par Mathieu de Goussancourt.

Pag. 206. lin. 24. *Regem illum inclitissimum Arthurum legimus*

legimus duos Dracones in suis armis portasse. Non tamen, ut creditur propter aliquas præscriptas proprietates, sed pro eo quod pater suus Uter, qui Pendragon vocabatur, habuit magnum corpus & longum, cum capite multum parvo, ad similitudinem Draconis: qua de causa Pen-dragon, id est, Caput Draconis vocabatur. Et sic dictus Rex Arthurus portavit Arma paterna, propter habitudinem corporis patris sui assumpta.]

Pindar. Pyth. 8.

Θάομαι σαφὲς δράκοντα ποικίλον αἰθᾶς Ἀλκμᾶν' ἐπ' ἀσπίδος νωμῶντα πρῶτον ἐν Κάδμου πύλαις.

Intueor apertè Alcmanem in clypeo corusco quatientem draconem versicolorem primum in Cadmi portis.

Τοῦτό φησιν, ὡς τοῦ Ἀλκμᾶνος ἔχοντος ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐπίσημον δράκοντα. Θεωρῶ γὰρ φησι σαφῶς ἐν ταῖς Θήβαις τὸν Ἀλκμάονα, ποικίλον δράκοντα ἐπὶ τῆς καταπληκτικῆς ἀσπίδος διακινοῦντα. Διατί δὲ ὁ Ἀλκμάων εἶχεν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος δράκοντα; Ὅτι διοπτικὸν πρὸς διανοὺς τὸ ζῶον· καὶ καταδυόμενον εἰς τὰς ὀπὰς τῆς γῆς. μάντις δὲ καὶ ὁ Ἀμφιάραος, καὶ κατέδυ καὶ αὐτὸς ὑπὸ γῆν. ὁ δὲ παῖς, σημεῖον τῆς τοῦ πατρὸς ἐσώζε τέχνης. ἢ καθὸ ἦν ἀπὸ Μελάμποδος· ἱστορεῖται δὲ δύο δράκοντας διαλεῖξαι τὰς ἀκοὰς τοῦ Μελάμποδος, καὶ διατρῆσαι πρὸς ἄλληλα. διὸ καὶ δοκεῖ αἰσθάνεσθαι τῆς τῶν ἀλόγων ζώων φωνῆς.

Hoc dicit, eò quod Alcmaon clypeum dracone insignitum gestabat: Video enim manifestè, inquit, *Alcmæona Thebanum versicolorem draconem clypeo tremendo vibrantem. Quare verò draconem, tanquam insigne, clypeo gestabant Alcmeon? Quia hoc animal usum suum in Auguriis habet; & quia in terra etiam cavernas descendit. Amphiaraus verò vates erat; sed & ipse etiam subter terram descenderat:* Filius autem paternæ artis insigne gestare voluit. *Vel ideo hoc dicit, quia à Melampode erat oriundus: aiunt autem dracones duos Melampodis aures perlinxisse, unde & brutorum animalium vocis intellectum habuisse creditus fuit*, hæc ejus Scholiast.

Amphiaraus tamen, si fides Papino, *Thebaid.* 4.

Clypeo victum Pythona coruscat.

Vide Æschylum, Euripidem, & eorum Scholiast.
Draconum Herois plurimi, inclytiq; Duces pro tessera, omni ævo susceperunt. *Posteaquam Apollo,* inquit Isidorus, *Draconem Pythenm confecit, ipse primus Draconis simulacrum gestavit: deinde Græci, & postmodum Romani talia simulacra ad bellum proficiscentes deferre cœperunt.* Hercules Draconem scuto gestabat, inquit Hesiodus, si modo is auctor sit poematij, quod inscribitur Ἀσπὶς Ἡρακλέους Longinus dubitare videtur. Vide in eum notas doctissimi Langbanij. In thorace Agamemnonis tres Dracones, teste Homero, conspiciebantur. Interfectorem Lysandri, ensis capulo Draconis iconem gestare refert Plutarchus. Nec desunt nostra ætate familiæ, quæ in Insignibus gentilitiis effigiem Draconis gerunt.

Draconem aureum, in scuto viridi, iconem esse gentilitiam familiæ *CUEVÆ* in Hispania, scribit Petra Sancta. Quæ de hisce insignibus habet Julius Chiffletius in Epistola Claudij Chiffletij libro de *Numismate antiquo* præfixa, quam ad Alphonsum Cardinalem *de la Cueva* scripsit, (Hispanicorum insignium

non

non nihil præ se ferentia, ideoque quod multis profutura sperabam) iconemq; pariter gentilitiam, sine qua nihil horum intelligi possit, adduxi.

IN DEXTRA SCUTI DEVISI AREA CÆRULEA, SPLENDENT AUREA LILIA TRIA, ab Hugone, è Comitibus Tolosanis oriundo, nominis Tui instauratore, qui in memorabili prælio de Salado, contra Maurorum Reges, Vexillum Cruciatum Avenione à Summo Pontifice, benedictum, prætulit, jubentibus Alphonsis, Castellæ XI. & Lusitaniæ VII. Regibus Anno Christi, 1340.

IN SINISTRA PARTE SCUTI AUREA, DUO SUNT PALI DIRECTI COCCINEI, quos à Regibus Aragoniæ, ob præclarè bellis gesta, majores Tui habent.

IMO SCUTO ARGENTEO, EXARATUS EST DRACO PRASINUS EX ANTRO, SIVE CAVEA EMERGENS, Symbolum fortitudinis, vetustissima gentis tuæ tessera.

ORA SCUTI MINIATA, OCTO DECUSSIBUS AUREIS IMPRESSA EST, quas Tui sibi vindicarunt, post celebrem pugnam anni 1227. *qua Civitas Baca à Maurorum servitute liberata est, qua quia die S. Andreæ festo contigit, Nobiles plerique victores, Cruce Apostoli, scutorum suorum limbos exornaverant.* Hæc Chiffletius.

Pag. 207. lin. 8. *Est etiam quoddam genus Delphinorum specialiter de Nilo, cum dorso serrato, quod teneros ventres Crocodilorum secat, & sic eos interimit.*]

Sunt Delphines in Nilo, quorum dorsa serratas habent cristas. Hi delphines crocodilos eliciunt ad natandum, demersiq; astu fraudulento teneros ventres subter natantes, secant, & interimunt. Solinus cap. 32. Salmasius tamen, ex authoritate Plinij, scribit, Delphinos illos qui in Nilo crocodilos interimunt, non esse indigenas Nili, sed è mari immeare, nec quicquam privi habere præter cæteros delphinos, cùm omnibus commune sit gerere cristas dorsuales. Vide Senecam lib. 4. Nat. Quæst. Strabo quoq; lib. 17. nullum piscem ex mari in Nilum immeare dicit, præter mugilem & delphinos, metu crocodilorum.

Ibidem. lin. 14. *Et est Comes Forestarum qui portat unum Delphinum aureum de Nilo barbatum in campo rubeo.*]

Je priseray tousiours ces Comtes de Forest, inquit Marcus Gilbertus Devarenius, in libro, qui inscribitur, *Le Roy d'Armes, qui portoient DE GUELEES, AU DAUPHIN D'OR; come aussy les Comptes ou Dauphins d'Auuergne, qui portoient* DOR, *AU DAUPHIN PASME D'AZUR. Marqués soigneusment ces termes de Pasmé, & de vif; car quand il est vif, come en celles du Dauphine, & de*

Forest

Forest, il à la gueule close, la ou le pasmé l'a beante, & come tirant à sa fin; en quoy est la difference des Armes du Dauphiné d'Auuergne, & du Viennois. In eandem sententiam hæc habet Ioannes à Bosco. *Porro Albonis,* inquit, *& Vienna Comitatu eminebant, sed & Albonis & Viennsis Comes, cognomen Delphini gerebat scutoq; DELPHINUM piscem Marinum representabat. Et quia Comitatu Arvernia etiam potiebatur, duorum superstitum liberorum prior, comitatus Vienensium & Albonensium hæreditatem assecutus, Delphinum se Vinenesium & Albonensem dixit. Posterior Delphini Arvernici titulum obtinuit. Et cum succedentibus annis inter amborum fratrum Delphinorum posteros, ex signorum representatione lis emoveretur; cedentibus virorum sapientium sententia partibus, decisum fuit: Primogeniti nempe Albonensis & Viennesij Comitis successores DELPHINUM VIVUM, CUM RUBEIS BRANCHIIS gerere pro signo debere: Alvernici verò posteros, DELPHINUM EXANIMATUM, CUM SUBPALLIDIS BRANCHIIS: in quem modum lis sopita est,* hæc ille. Ulyssem Lycophron δελφινόσημον vocat, rationem his verbis reddit Izacius Tzetzes, Στησίχορος φησίν, Ὀδυσσέα ἐπὶ τῆς ἀσπίδος φέρειν δελφῖνος τύπον. καὶ Εὐφορίων ὁμοίως τούτῳ συμφθέγγεται. *Stesichorus scribit, Ulyssem in clypeo gestasse imaginem delphini: cui suffragatur Euphorion.* Hæc Tzetzes, quæ è Plutarchi libro. *De solertia animalium,* accepisse videtur. *Ulyssis porro scutum,* inquit, *insigne habuisse Delphinum etiam Stesicorus scripsit. Zacynthi narrant causam, ut Critheus testatur. Nam Telemachum puerum in mare profundum de litore prolapsum Delphini servarunt, subeuntesque natando extulerunt, & pater ut animali gratiam referret, annulo & scuto Delphinum insculpsit.*

Libet vero hìc nostratium aliquot scuta Delphinis insignita recensere.

JAMES, de sable, à un Dauphin couché d'argent.

FITZ-JAMES, d'azur, à un Dauphin couché d'argent.

FISHER, d'argent, au chef de gueules, à un Dauphin couché d'argent.

ROLT, d'argent, au bend de sable chargée de trois Dauphins d'argent.

BLEVERHASSET, de gueules, au cheuron d'hermines, accompagnée de trois Dauphins couché d'argent.

JAMES, de gueules, à un Dauphin couché d'or.

Pag. 208. lin. 14. ***Lucios, vidi certos nobiles in Armis portare, qui eodem nomine vocabantur.***]

Familia *LUCIORUM*, de *Cherlecote* in agro Warwicensi, pervetusta & equestris, nobilium crebra affinitate decora, quæ hodie prædia opima possidet, lociq; prædicti dominium à Richardi primi temporibus ad hunc usq; diem constanter obtinuit (quod è tabulis tam publicis quam privatis manifestum fecit V. Cl. Guilielmus Dugdalius in Comitatus ejusdem descriptione, propediem jam in lucem proditura) *Tres Lucios argenteos, cum crucibus ejusdem metalli, aliis terminatis cruciculis, incerto numero parmæ impressis, in scuto coccineo preferebat.* Cruces illæ, notæ sunt minoris natu fratris è gente Luciorum Septentrionalium. Nonnulla eorum sigilla hìc delineanda curavi, nec non alia congenera, quæ jam ad manum sunt, de quibus aliquid in his notis vel dixi, vel dicturus sum.

37°. H.3

5. H.6.

42. E.3.

25°. E.3.

39 E.3.

13 H 4

9. H.5.

4. H.4.

22. R.2.

2 E 2.

2. E2.

16. E 2.

10. E 3.

28 E 3

28. E 3

32. E.3.

17. R 2.

7. H.7.

19. E 2

35 E 3.

17 R 2

2. H 4.

5. E 2

P5.

Et nunc alias insuper tesseras gentilitias, nominibus gestantium respondentes libet ascribere.

Comites de *Derbi*, de *FERRARS* cognominati, Henrico de Ferrars Normanno, ad magnas opes, in diversis Angliæ partibus, temporibus Guilielmi *Victoris*, evecto, oriundi, *Parmulam impressam vellere cymbalite, ex auro & coccino, cum soleis equinis argenteis, lymbo cyaneo*, gestabant.

Ille Johannes *HAREWELL* fuit prædij Dominus in agro Warwicensi, & *fasciam furvam undulatam, ternis leporis capitibus aureis impressam, in valvulo scuti argenteolo*, gestabat; quod, filiâ istius familiæ, & cohærede in uxorem ducta, adeptus est Johannes *Smith*, Scaccarij Baro, Henrici octavi temporibus; cujus stirpis est Carolus *Smith*, equestris dignitatis vir, Dominus *Caringtonij*.

SMITH, d'argent, à la croix de gueules, contonnée de quatre Paus d'zur.

CARINGTON, d'argent, à la band de gueules chargé de six cimiterres posées en sautoir d'argent, pomettez, croisez, virolez, & cloüez d'or.

Baldwinus *DE BEREFORD*, fuit equestris dignitatis vir, in pago Warwicensi, cujus agros hereditarios illic loci, *Pudsei*, affinitate cum illis junctâ, nacti sunt.

BEREFORD, d'argent, semé de croix recrosettes à trois fleurs de lys de sable.

PUDSEY, d'azur, au chevron accompagné de trois moletts d'or.

Descriptionem insignium *THOMENHORNIORUM*, & *HATTONORUM*, nondum inveni.

Argentea tres equinæ soleæ, intra pullatum verò balteum, quo aurea parmula obstringitur, sunt *SHOISWELLORUM*.

Totidem aurea, intro balteum puniceum, cum laciniolis cyaneis, in scuto argenteo, sunt *FERRERIORUM*, equestris familiæ in agro Lincolniensi,

Tria Poma rubra, cum interposita instita nigra, in solo argenteo, sunt antiquissimæ & equestris familiæ *APULTONORUM*, in agro Norfolkiensi.

DOVE, de sable, à la fasce viurée d'hermines, accompagné de trois columbes d'argent.

Pag. 209. lin. 26. *Intelligo insuper istud signum Crucis alio tempore miraculose missum fuisse à Deo Beato Mercurio, ut notat Vincentius, in speculo historiali, sub rubrica, De mirabili nece Juliani Apostatæ, l. xv. cap. 43. per Angelum: qui dicto Mercurio omnia Arma necessaria detulit, unà cum scuto azorio, & cruce florida, cum quatuor rosis aureis.*]

Sit apud te honor antiquitatis, sit ingētibus factis, sit fabulis quoq;, ut cum Plinio loquar. Vincentius sane Julianum à Mercurio occisum tradidit, sed de tessera cœlo missa ne verbum quidem. A Dæmone interfectum narrat Socrates: at Damascenus & Nicephorus, Mercurij, & Artremij Martyrum manibus cecidisse. De morte Juliani videas Ammianum Marcellinum, Eutropium, Theodoretum, Jacobum Gotofredum in dissertationibus in Philostorgium, & multos alios. Quæ de Juliani morte habet Joannes Antiochenus Malala (qui liber apud me est, & annum jam integrum Typographum desiderat) descripsi: illum transtulit vir doctissimus Edmundus Chilmeadus, cujus immatura mors eo nomine flebilior est, quod expectatissimis tanti ingenij laboribus nos privaverit.

Kal

Καὶ περὶ ὥραν δευτέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὁ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς περιιὼν τὸ στράτευμα, καὶ δυσωπῶν αὐτοὺς, μὴ ἀτάκτως φέρεσθαι, ἐτρώθη ἀδήλως· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ἴδιον παπυλεῶνα, διὰ τῆς νυκτὸς τελευτᾷ· ὡς ὁ προγεγραμμένος Μάγνος ἐξέθετο. Εὐτυχιανὸς δὲ ὁ χρονογράφος, ὁ Καππάδοξ, στρατιώτης ὢν, καὶ βικάριος τοῦ ἰδίου ἀριθμοῦ τῶν Πρωτοαρμενιακῶν, παρὼν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πολέμῳ, συνεγράψατο, ὅτι καταλαβὼν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανὸς μονὰς ιε' ἐπὶ τὰ Περσικὰ μέρη, διὰ τοῦ Εὐφράτου ἐσῆλθε, καὶ ἐπικρατὴς γενόμενος καὶ νικήσας, πάντας παρέλαβεν, ἕως πόλεως λεγομένης Κτησιφῶντος, ἔνθα ὁ βασιλεὺς Περσῶν ἐκάθητο, ἐκείνου φυγόντος ἐπὶ τὰ μέρη τῶν Περσαρμενίων. Καὶ βουλομένου μετὰ τῆς ἰδίας συγκλήτου, καὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἄχρι τῆς Βαβυλῶνος τῇ ἑξῆς ὁρμῆσαι, καὶ ταύτην παραλαβεῖν διὰ τῆς νυκτός· καὶ ὡς καθεύδει, εἶδεν ἐν ὁράματί τινα τέλειον ἄνδρα, ἐνδεδυμένον ζάβαν, καὶ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν, εἰς τὸν παπυλεῶνα αὐτοῦ, πλησίον τῆς πόλεως Κτησιφῶντος, ἐν πόλει λεγομένῃ Ἀσίᾳ, καὶ κρούσαντα αὐτὸν λόγχῃ· καὶ πτοηθεὶς, ἐξυπνίσθη κράξας· καὶ ἐξανέστησαν οἱ κουβικουλάριοι εὐνοῦχοι, καὶ σπαθάριοι, καὶ ὁ στρατὸς, ὁ φυλάττων τὸν παπυλεῶνα· καὶ εἰσελθόντες πρὸς αὐτὸν μετὰ λαμπάδων βασιλικῶν· καὶ προσεσχηκὼς Ἰουλιανὸς ὁ βασιλεὺς ἑαυτὸν σφαγέντα κατὰ τῆς μασχάλης, ἐπηρώτησεν αὐτούς· πῶς λέγεται ἡ κώμη, ὅπου ἐστὶν ὁ παπυλεών μου; καὶ εἶπον αὐτῷ, ὅτι Ἀσία λέγεται. Καὶ εὐθέως ἔκραξεν· ὦ Ἥλιε, ἀπώλεσας Ἰουλιανόν. Καὶ ἐκχυθεὶς τὸ αἷμα, παρέδωκε τὴν ψυχὴν, ὥραν νυκτερινὴν πέμπτην, ἔτους κατὰ Ἀντιόχειαν τὴν μεγάλην χρηματίζοντος υια'.

Καὶ εὐθέως ὁ στρατὸς, πρὸ τοῦ γνῶναι τοὺς πολεμίους Πέρσας, ἀπῆλθον εἰς τὸν παπυλεῶνα Ἰοβιανοῦ, κόμητος τῶν δομεστίκων, καὶ στρατηλάτου τὴν ἀξίαν ἔχοντος· καὶ ἀγνοοῦντα ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸν βασιλικὸν παπυλεῶνα, ὡς δῆθεν τοῦ βασιλέως Ἰουλιανοῦ ζητήσαντος αὐτόν. Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὸν παπυλεῶνα, συσχόντες αὐτὸν, ἀνηγόρευσαν βασιλέα, τῇ κζ' τοῦ Δεσίου, τοῦ καὶ Ἰουνίου μηνὸς, περὶ τοῦ διαφαύσαι. Τὸ δὲ πλῆθος τοῦ στρατοῦ τὸ ἐπὶ Κτησιφῶντα, καὶ τὸ ἀπὸ πολλοῦ διαστήματος ἀπληκεῦον, οὐκ ἔγνω τὰ συμβάντα, ἕως ἀνατολῆς ἡλίου, ὡς ἀπὸ διαστήματος ὄντες. Ἐτελεύτα οὖν ὁ αὐτὸς Ἰουλιανὸς βασιλεὺς, ὢν ἐνιαυτῶν λγ'.

Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ νυκτὶ εἶδεν ἐν ὁράματι καὶ ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Βασίλειος, ὁ Καισαρείας Καππαδοκίας, τοὺς οὐρανοὺς ἠνεῳγμένους, καὶ τὸν σωτῆρα Χριστὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον, καὶ εἰπόντα κραυγῇ· Μερκούριε, ἀπελθὼν φόνευσον Ἰουλιανὸν τὸν βασιλέα, τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ δὲ ἅγιος Μερκούριος, ἑστὼς ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἐφόρει θώρακα σιδηροῦν ἀποστίλβοντα· καὶ ἀκούσας τὴν κέλευσιν, ἀφανὴς ἐγένετο. Καὶ πάλιν εὑρέθη ἑστὼς ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου, καὶ ἔκραξεν· Ἰουλιανὸς ὁ βασιλεὺς σφαγεὶς ἀπέθανεν, ὡς ἐκέλευσας, Κύριε. Καὶ πτοηθεὶς ἐκ τῆς κραυγῆς ὁ ἐπίσκοπος Βασίλειος, διυπνίσθη τεταραγμένος. Ἐτίμα γὰρ αὐτὸν Ἰουλιανὸς ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡς ἐλλόγιμον, καὶ ὡς συμπράκτορα αὐτοῦ· καὶ ἔγραφεν αὐτῷ συχνῶς. Καὶ κατελθὼν ὁ ἅγιος Βασίλειος διὰ τὰ ἑωθινὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καλέσας πάντα τὸν κλῆρον αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς τὸ τοῦ ὁράματος μυστήριον, καὶ ὅτι ἐσφάγη Ἰουλιανὸς ὁ βασιλεὺς καὶ τελευτᾷ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. Καὶ πάντες παρεκάλουν αὐτὸν σιγᾶν, καὶ μηδενὶ λέγειν τι

ποιῦτον. Ὁ δὲ σοφώτατος Εὐτύχιος ὁ χρονογράφος, ἐν ποτίστον ὑχ' ὡ μηφύνησιν ἐν τῷ ἀυτῷ συγγραφῇ.

Circa horam verò diei secundam, Julianus interim dum lustrato exercitu militem se continere hortaretur, ab incertâ manu vulneratus, & in tentorium suum se recipiens, eadem nocte mortuus est: uti scriptis prodidit Magnus supradictus. Eutichianus autem Chronographus, Cappadox, qui est miles, & Vicarius cohortem suam Primoarmeniorum bello hoc duxit, scriptum reliquit; Imperatorem Julianum, emenso XV. *dierum itinere, in regiones Persicas, per Euphratem penetrasse: ubi bello superior factus, est ubique Victor, omnia subegit, adusque Ctesiphontem urbem, regni Persici sedem Regiam; Rege ipso in Persarmeniam fugâ elapso. Sequente autem die Primoribus, & Exercitu stipatus, Babylonem usq; penetrare destinaverat, urbem eam de nocte aggressurus. Inter dormiendum verò, per somnum vidit virum quendam adultum, loricâ indutum, qui tentorium Regium in Asiâ, urbe Ctesiphonti vicinâ, erectum ingressus, hastâ eum percussit. Ipse autem horrore expergefactus, exclamitare: Confestim itaque consurgentes Cubicularii, Eunuchi, Spatharij, quique ad tentorium regis excubias agebant Milites, cum lampadibus regiis ad eum ingressi sunt. Julianus autem Imperator, ubi animadvertisset se sub axillâ lethale vulnus accepisse, de Vici nomine, ubi positum erat tentorium, sciscitatus est. Asiam verò vocari, respondentibus eis; elatâ statim voce, exclamavit:* O Sol Julianum perdidisti! *Et effuso sanguine eius omni animum efflavit, horâ noctis* V. *anno Æra Antiochena* CCCCXI.

Exercitus itaque absque morâ, priusquam id hostes rescirent, tentorium Joviani, Comitis Domesticorum, & Tribuni militum, adeuntes ipsum, nil tale cogitantem, Regis ad tentorium, tanquam à Juliano accersitum, deduxerunt: statimque ut ingressus est, tenentes eum, Imperatorem salutarunt, Desi', sive Junij XXVII. *tempore antelucano. Reliquus autem exercitus, qui ad Ctesiphontem castra posuerat, quique longo abierat intervallo, de his quæ acciderant, usque ad ortum solis, nihil cognovit. Mortuus est itaque Julianus Imperator, ætatis suæ anno* XXXIII.

Porrò eadem ipsa nocte sanctissimus Basilius, Cæsariensis in Cappadociâ Episcopus, per somnum vidit cœlos apertos, Christumq; salvatorem solio insidentem magnoque clamore dicentem, Mercuri! egressus, Julianum Imperatorem, Christianorum hostem, interfice. *Aderat coram Domino S. Mercurius thorace ferreo coruscante armatus: acceptoque mandato, disparuit protinùs. Rursus autem coram Domino comparere visus, exclamavit:* Occisus est Imperator Iulianus, uti imperasti, Domine. *Clamore tanto perterritus Basilius Episcopus è somno excitatus est. Colebat enim eum Julianus Imperator, & eruditum & studiorum suorum socium: frequentesque ad illum literas mittebat. S. itaque Basilius in templum, ad Preces Matutinas descendens, cleroque universo ad se vocato, Visionis arcanum illis aperuit, & quòd Julianus Imperator eâdem nocte interfectus esset. Illi verò Episcopum, uti taceret, nec quid tale Evulgaret, rogarunt omnes. Verùm Eutropius Chronographus ex his nonnulla in scriptis suis aliter tradidit.*

At tessera hæc quam Mercurio noster dono dat, insignia *HOTOTORUM*, familiæ priscæ, & equestris, mihi in memoriam revocavit; quæ in hunc modum fetialium nostrorum libri tradidere.

HOTOT, d'azur, à la croix fleurdelisée d'hermines, cantonnée de quatre roses d'or.

Icona Guilielmi *Hotot*, equestris dignitatis viri, in fenestra Ecclesiæ de *Clapham* (vulgo *Clopton*) in agro Northamptoniensi depictam (eò quod rerum antiquarum studiosis non ingratam fore confido) hîc dedi.

Ibidem

Ibidem lin. 31. *Nec unquam reperi quod aliqua Arma fuerunt de cœlo missa, nisi in iis fuissent, vel fuisset, signa, vel signum Crucis, præterquam in armis Regis Francorum, cui Arma certa fuerunt de Cœlo*

per

per Angelum transmissa, videlicet, Tres flores Gladioli de Auro. in Asoreo.]

De Franciæ insignibus varia, quæ scriptores tradidere, in medium proferam, de quibus liberum cuique sit judicium. Non Lilia, sed *flores gladioli* è Cœlo missos esse noster asserit: *Irides aquaticas* esse sentit doctissimus Fauchetus, flavi coloris, in solo cyaneo, seu aqueo; quas a palustri Sicambriâ Franci detulerunt in Galliam. *Quia porrò Iris domestica*, inquit V. Cl. Chifletius, *ob cæruleum colorem LILIUM CÆLESTE, vulgo dicitur. Tres bufones* eos olim gestasse non negat Gaguinus. *C'est vne chose digne destre notée*, dicit Bl. Vigenerius in annot: ad Cæsar Comment: à se Gallice versos, *que la cervelle de cest animal*, loquitur de gallo gallinacio, *quand apres estre bien cuit, on la tire tout nette & entire sans la corrompre, represente d'un costé vn crapault, & de l'autre, une fleur de lys d'armoiries, la mieux formeé qu'il est possible.*

Hoc autem lilium à cœlo semel confessum, cum antea Reges Galliæ bufones pro insignibus haberent, utrumque in natura sigillo abdito reconditum, nunc forsan à me primo scripto prolatum: siquidem quod non semel admiratus sum in capite galli gallinacei in cerebro integro sine fractura exossato (quod fit facile in multum elixato) comperies facie una bufonem, quo in dorsum verso altera facie exprimitur miro artificio, lilium unde mihi symbolum certissimum monarchiam ultimam in regem Galliarum devolui debere, utpote qui à Deo sanctis doceretur cœlestibus donis, ut quemadmodum à Deo Gallis cœpit post inundationem aquarum disseminari genus humanum, ita in eos ultimum Imperium redeat, fuerunt enim Galli dicti hi qui in arca Noa salvi evaserunt, id est, inundati, hoc enim Galli nomen Hebraice denotare creditur. P. Gregorius *in prælud. opt. ICti. probique magistrat. libr.* I. *cap.* II. *num.* 2.

Les premiers Monarques Francois, soient qu'ils eussent emprunté la facon des Romains, ou qu'elle fut practiquée entr'eux, portoient outre le LYON, LE CROISSANT pour leurs Armes. Et telles les auoit Pharamond nostre premier Roy, le quel portoit DE GVEVLES A TROIS CROISSANTS D'ARGENT, selon les Aucheurs Allemands, & non TROIS COVRONNES, ainsi que l'escrit Paul Emyle, ny trois Crapaux, *come les estrangers l'escriuent. Et la faute vient de là, que les Francois sortis des marests de la Westphalie, ayant vne voix enroüée, ainsi que le dit Sidonius Appollinaris, & Marcellin devant luy. Les estrangers envieux de leur grandeur les appellerent crapaux ainsi que font les Wallons, & leur semblables. Clovis auoit pareilles Armes auparauant son sacre & baptesme, & apres iceluy, il retint ses trois CROISSANS pour sa deuise & par ce moyen l'opinion de Du-Tillet seroit soustenable parlant d'vn fief assis en la ville d'Anners, donné au mois de Mars, mil trois cens, par le Roy Philippes le Bel à vn, nomme Adam de Villemonde, au devoir & mutation de seigneur, de deux arcons de selle de cheual, L'VNE AVX ARMES DE FRANCE, & L'AVTRE A CELLES DE CLOVIS, ce qui se doit entendre de la deuise du dit Clouis, par le quel ce fief peut auoir esté erigé aux charges de telle recognoissance. On uoid la representation du Roy Cloatre premier du Nom, enterré a S. Mard de Soissons par luy basty, ayant sa Dalmatique couuerte de CROISSANS. La maison d'Angoulesme issue de celle d'Orleans, PORTOIT D'ORLEANS, AV LAMBEAV D'ARGENT CHARGE DE TROIS CROISSANS DE GVEVLES.* Andre Fauyn au Histoire de Navarre, pag. 50.

Securem Francorum Regum esse Insigne Clodoveus indicat, cui semper in promptu & ad manum fuit, ut constare potest, dum miles, qui Vrceum templo suppilatum restituere noluit, Regia bipenni fuit percussus; deinde idem ex monumento e usdem Regis in D. Genouefæ paucis adhinc annis effosso elucescit. At vocari Regium tale signum (securim scilicet) Franciscam, id est, Francorum Ferrum seu Arma. (Hoc enim adhuc Celticâ & Germanicâ linguâ sonat: Et malè apud Gregor. legitur Francesca*: Isa enim aut Isen est Ferrum, Telum, Arma, Franc est Francus) è Gregorio*

Turon-

Turonensi dicimus. Hinc dubio procul immunitates & libertates apud Francos Francisæ vocantur, securi Regia defendendæ, aut hoc signo tanquam sigillo Regio confirmata. Vnde & accidit, ut sigilla, insigniáque Regia vocemus Arma Franciæ: cùm enim initio Francisa, id est, Securis insignia fuissent & sigilla, ideo ab his armis impressis, sculptis, sive effigiatis, Insignia Franciæ vocata fuerunt Arma.

Sed nemini ista hactenus observata cùm fuerint, ut merentur, ut quid de Insigni Gallorum Lilio ad fidem historiæ meditatus sim primus benigne legar, audiárque. Subiit mentem sæpè cogitatio, quodnam genus Liliorum foret, quod hac figura, quâ Lilia Gallicana depinguntur, efflorescceret: & nullum, curiosiùs licet omnibus investigatis, reperire potui. In eam tandem sententiam delapsus sum, esse non Lilij, sed Fancisa, seu bipennis, id est teli Francici formam, cui rei vox ipsa, qua Insignia Gallorum solemus vocare Arma, favet: cum auctores magni Procopius & Agathias, qui hoc teli genus sic describunt. Secures, inquiunt de Francis, ancipites gestant: In superiori parte ferri circa ipsam aciem recurva extant utrinque, tanquam hami laminula, & ad ipsius teli partem inferiorem devergunt. Item, Securis ferrum crassius erat, & utrinq; acutum. Annon hæc germana est Armorum, seu Insignium, quæ Lilia vocare consuevimus descriptio? præsertim verò si inferiores etiam partes, incurvas sursum; inspiciamus, & quasi nodo seu lamina ferrea junctas. Et certe similes Secures quæ Regibus præsertim solent adhuc præferri inter regios aulicos officiarios &c. intueri licet, forma tamen sæculorum decursu mutata aliquantum.

Quicquid sit, hoc tamen ego admiror, quod cùm vetustissimi Francorum à Scythis sint oriundi, eadem fuerint Regni Scythici, quæ Merovingiorum Regni, Regia Nota. Apud Herodot. Aratrum cum Jugo, Bipennis, & Phiala Regni sunt decora. Francis Phiala, Bipennis Lilii-formis, Boves Aratores, quibus vehi soliti primi Reges, sunt Regni insignia: & Scythis, & Francis creduntur cœlitus delapsa. Janus Cæcilius Frey in admirand. Gall. Bipennis formam vide in Christophori Broweri Fuldensium Antiquitatum lib. 2. cap. 15. *Per ea adhuc tempora,* inquit Justinus lib. 43. cap. 3. *Reges hastas pro diademate habebant, quas Græci scripta dixere. Nam ab origene rerum, pro Diis immortalibus veteres, hastas coluere: ob cujus religionis memoriam, adhuc Deorum simulacris hasta adduntur.* Vide C. Barthij Animadversiones in Claudianum.

Lilium argenteum, intra parmulam luminis cærulei, apud nos, gestat perillustris, & pervetusta *DIGBEIORUM* familia.

Sex Lilia sapphirini coloris, in scuto argenteo, cum aureo scutario vertice, denticulatoque, sunt antiquissimæ, equestrisq; familiæ, *PASTONORUM*, in agro Norfolkiensi.

IRELAND, de gueules, à six fleurs de lys d'argent.

REDESHAM, d'argent, à six fleurs de lys de gueules.

DARLEY, de gueules, à six fleurs de lys d'argent, à la bordure engrêslée de mesme.

FOWKE, de sinople, à vne fleur de lys d'argent.

COKFIELD, de gueules, à une fleur de lys d'hermines.

AGUILLON, de gueules, à vne fleur de lys d'argent.

PALMES, de gueules, à trois fleurs de lys d'argent, au chef de vair.

PYKERING, de gueules, au chèuron accompagné de trois fleurs de lys d'or.

FANSHAWE, d'or, au cheuron accompagné de trois fleurs de lys de sable.

AYNSCOMBE, d'argent, au cheuron accompagne de trois fleurs de lys de sable.

DISNEY, d'argent, à la fasce de gueules chargée de trois fleurs de lys d'or.

LENNARD, d'or, à la fasce de gueules, chargeé de trois fleurs de lys du champ.

WHITHEAD, d'zur, à vne fasce accompagné de trois fleurs de lys d'or.

ASHFIELD, de sable, à vne fasce engreslée accompagné de trois fleurs de lys de sable.

ASHURST, de gueules, à la croix engreslée, cantonnée de quatre fleurs de lys d'argent.

HAWKINS, d'argent à vne sautoir de sable chargée de cinq fleurs de lys d'or.

Pag. 217. lin. 24. *Et possidens ista Arma, portat unam crucem ingradatam de nigro, in campo aureo.*]

Crux nigra, striataq, in scuto aureo, est perillustrium & pervetustorum Baronum de *MOHUN* ab ipsius Guilielmi Conquestoris temporibus: ex hac familia duos olim habuit Comites Somersetensis Comitatus. Eorum digma antiquum, *manica, ex pontica dipthera, in alveolo scuti puniceo. Sub Henrico tertio*, inquit Camdenus, *ut habetur in libro Gallicè scripto, memoratur quod Innocentius Papa in solenni festivitate instituerit Reginaldum Mohun Comitem de Eeste, tradita Rosâ aureâ.*

Pag. 218. lin. 7. *Horum autem armorum possessor Portat Vnam Crucem truncatam de nigro, in campo argenteo.*

Hæc est tessera gentilitia Baronum *SANDES*, *Horum Baronum primus erat*, inquit Camdenus, *Guilielmus Sandes, quem Rex Henricus octavus, eò dignitatis evexit, cum sibi esset Camerarius, & rem nuptiis cum Margeria* Bray, *filia & hærede Joannis Bray, cognata Reginaldi Bray, Ordinis Georgiani, Banerettiq; clarissimi, adauxisset.*

Pag. 222. lin. 7. *Et qui habet ista Arma Portat vnam Crucem Erminalem sive Eremetticam.*]

D'argent à quatre queües d'hermine en croix, le haut desdites queües confronté en centre. Digma HVRLESTONORVM.

Pag. 224. lin. 23. *Portat Arma quarteriata irrasa de Albo & Nigro.*]

Parma hec quadrifariam dirempta ex argento & nigro, fascia loco dentata, est *BRASTORVM*.

Scutum hujusmodi, ex argento, & coccino, habuerunt *FITZ-WARINI*, viri nobilissimi, quod *BOUCHIERI* Bathoniæ Comites, è *Fitz-Warrinorum* stirpe oriundi, in suum Digma transtulerunt.

Ex coccino, & auro, BROMLEI. Familia *Bromleiorum* antiquissima in Comitatibus Staffordiæ & Salopiæ sedes elegit: unde originem duxit Thomas *Bromleius*, temporibus Reginæ Elizabethæ Angliæ Cancellarius. Unde etiam oriundus Clarissimus ille Johannes *Bromley* equestris dignitatis vir, qui regnante Henrico quarto, prælio illo ad *Corbiam* memorabili, *Aquitania* vexillum (quod, multa vi Gallorum equites invecti in alam cui præerat Hugo *Stafford* dominus Bourchier, eripuerant) summa virtute recuperavit. Ob illud egregium facinus non solum dignitate equestri ornatus, sed prædiis in Normannia amplissimis donatus, & summa præfectura istius loci fidei ejus concredita. Avitis insuper insignibus adauctis, tesserà nimirū signiferi quem in congressu occiderat, & vexilla *Aquitania* in apice galeæ. Quæ hodie gestat Gulielmus *Bromley* de *Bagınton*, in Comitatu Warwicensi, perpetius stemmatis masculi Johannis modo memorati hæres.

pag. 226.

Pag. 226. lin. 26. *Portat Arma partita irrasa de Argento & nigro.*]

Scutum semiargenteum, & seminigrum à summo ad imum directè partitum, dentatumq;, fuit equestris familiæ *BIRMINGHAMIORVM.*
A dextris puniceum, sed sinistris argenteum, est *PENRICEORVM.*
A dextris argenteum, à sinistris cæruleum, est Epuestris, antiquissimæq; familiæ *HICMANORVM.*

Pag. 227. lin. 26. *Portat Arma partita secundum longum de asorio & argento innebulata.*

Parmula à dextris cærulea, à sinistris aurea, ad eum modum partita, est *POWRORVM.*

Pag. 229. lin. 20. *Portat de argenteo, & caput scuti de asorio, cum duabus maculis perforatis de auro.*]

Clypeus argenteus, cum cassia scutaria coronide, duabus echinatis calcarium molulis aureis, perforatisq; impressa, nobilissimæ familiæ *CLINTONORVM*, Comitum Lincolniensium, tessera est gentilitia. Clintonij è Galfrido *Clinton* Normanno Henrici primi Camerario, Thesaurarioque genus repetunt. Galfridus ille Castrum, Cænobiumq; de *Kenelworth*, in agro Warwicensi, construxit. Thomas de *Clinton* de *Colshill* in eodem Agro, Equestris ordinis vir, qui sub Henrico tertio floruit, *Parmulam argenteam cum apice scutario cyaneo,* gestabat. Ejus filius & heres Johannes, ejusdem ordinis vir, *Bina Lilia aurea* adjecit. Hujus filius Johannes, itidem eques, *Tres vicerras acutas, yancesq;, cum cantone ex aluta hermionica, in clypeo argenteo:* at ejus filius Johannes *scutarium apicem, cum liliis* resumpsit. Clintonij verò de *Maxstoke*, prædicti Thomæ filio natu minori oriundi, *Apicem scutariam, duabus echinatis calcarium molulis aureis, perforatisque ex coccino,* gestabant. Ab his originem ducens, Guilielmus de *Clinton, Huntingtonia* Comes, rerum potienti Edvardo tertio, *Sex nigras cruces in spicum mucronatas, aliis terminatas cruciculis,* adjecit, Ille vero *ἄπαις* mortuus est.

Pag. 236. lin. 12. *Portat Arma de auro, fimbriata sive bordurata de nigro ingradata, cum uno leone rapaci de rubeo.*]

Leo puniceus, rapaxque; intra limbum furnum & striatum, est *POMERATO-RUM.*

Pag. 240. lin. 12. *Portat tres pilas nigras, in campo aureo.*]

Tres vaccera nigra, acutaq;, in aureo scuto, fuunt *KATERLIORUM.* Guido *BRIANUS* Equitum Ordinis Periscelidis unus, regnante Edvardo tertio, *totidem caruleas in clypeo ejusdem metalli* gestavit. Johannes (cognomento à patria terra accepto) *SCOTUS* dictus, Cestriæ & Huntingtoniæ Comes, Davidis Angusiæ, & Huntingtoniæ Comitis (qui Guilielmi Regis Scotorum frater fuit) filius pro insignibus *totidem puniceas habuit, in clypeo etiam aureo. BASSETTI* (quorum familiæ complures à Radulpho *Basset* originem traxere, quem *de pulvere,* inquit Ordericus Vitalis, extulit Henricus primus, & ad Angliæ Justiciarij honorem evocavit) qui in *Weldon* in agro Northamptoniensi consederunt, *In parma aurea, quam fimbria ambit carulea nummis Byzantinis impressa, tres adsimiles vacerras* gestavere.

Qui *Sapcotam,* in agro Leicestriæ occupavere, primùm *sex vacerras, cum cantone ex vellere petasite,* deinceps *tres tanias undulantes,* postremo *tres vacerras rubras*

rubras, *cum angulo ex vellere petasite*, ut in eorum sigillis videre est. Qui verò sunt ex *Draytona Bassettorum* in comitatu Staffordiensi, *Tres vacerras acutas, rubrasque cum anguloex aluta hermionica in clypeo aureo habuere.* Sed cum ea domus (uti etiam supra dictæ) Baronis titulo esset ornata.

Vexillis *tres Palos cum angulo, ex vellere hermionico*, gestavit, ut ex icone Radulphi Domini Basset, quæ in fenestra orientali ecclesiæ de *Drayton-Basset* conspicitur cum insignibus, hoc loci inserta.

Hanc ego imaginem doctissimo, solertissimoq; antiquitatis indagatori, & acerrimi judicij Viro, Guilielmo Dugdalio acceptam refero, qui si egregiâ, quam præ manibus habet, Comitatus Warwicensis descriptione sæculum hoc bearit, nunquam me lector in tanti viri laudibus longius evagatum arguerit. *Bassetti* de *Blore* in Comitatu Staffordiensi *vacerras, cum triente argenteo Gryphe nigro impresso* gestarunt. Clarissimus Johannes Chandos, *vacerram puniceam*, *in scuto aureo* gestavit, quam in clypeo quadripartito habet nobilissimus Baro *Bridges* de *Chandos*, sorore illius, quæ etiam heres fuit, oriundus.

BRIDGES, d'argent, à la Croix de sable, chargée d'un teste de lyon d'or possée en front.

Vacerra furva, ſtriataq́, in ſcuto aureo, eſt antiquæ, Equeſtriſq; familiæ *WATERHOUSEORUM.*

Pag. 245. lin. 6. *Portat arma palata, de auro & aſorio, cum una quarta herenetica.*]

Tetrans ex villere hermuonico, in ſcuti area palis aureis, cyaneiſq́, ſexiès virgata, quæ teſſera eſt gentilitia antiquiſſimæ Equeſtriſq; familiæ *SHIRLEYORUM.* Nomen de *Shirley* à Prætorio ſuo de *Shirley*, in Comitatu de *Derby*, ſub Henrico tertio adepti ſunt, prius enim de *Ethindon* cognominati fuerunt. Ab uſq; Normannici victoris temporibus poſſeſſiones amplas habuerunt in *Ethindon* Agro Warwicenſi. Sewallus de *Ethindon Palos tres aureos, totidemque nigros* geſtabat. Ejus ſigillum, una cum Shirleanæ familiæ aliquot ſigillis, hîc delineandum duxi.

5. E 2. 33. E 3.

Pag. 247. lin. 5. *Portat duas partes capitis ſcuti de rubeo, & tertiam partem de albo ad modum ſigni capitalis, & tres roſas de iiſdem coloribus tranſmutatis.*]

Tres roſæ argenteæ, circa capreolum ejuſdem metalli, in ſcuto puniceo, ſunt *WADHAMIORUM.*

Totidem puniceæ, circa capreolum etiam puniceum, in arvo argenteo, ſunt, pervetuſtæ, Equeſtriſque familiæ, *RUGLEIORUM.*

Pag. 248. lin. 11. *Portat Arma superius scissa & jaggata de auro, elevata super rubeum colorem, pulverizata cum parvis campanis sive sonets de argento.*]

ANGLURE, d'or à sonnettes d'argent sans nombre, supportées sur chevrons de gueules, renverses. André du Chesne.

ANGLURE, porte d'or, semé de grillets d'argent soustenneȝ de Croissans de gueules. Goussancourt.

ENCORNE, d'or, à trois grillets ou sonnets de gueules.

ENT, de sable, au chevron accosté de trois grille.s ou sonnettes d'or.

Pag 249. lin. 18. *Portavit tres fusilos rubeos in campo argenteo, Quæ quidem arma portavit ratione cetrarum terrarum ad Baroniam de Monteacuto pertinentium.*]

Quibus terris hæc insignia primùm adheserint non satis compertum habeo. Satis constat eos antiquitus *in scuto cæruleo*, *Gryphem aureum* gestasse: nam in facie altera sigilli Simonis de *Monteacuto*, qui Edvardi primi temporibus Baro fuit, adhuc conspicitur. Et Johannes *Montagu*, Equestris ordinis vir, gryphem integrum in cassidis apice habuit. Præterea complures familiæ Equestres, clari nonominis apud nos, scutis gryphes insignivere; quales sunt *Granthami*, *Evelini*, *Gardineri*, alij, sed properanti non vacat singulas persequi. Verùm Tesseras quondam agris proprias fuisse scripto Walteri de *Gaunt*, quod hìc adscripsimus, satis patet. Terræ, & insignia, hereditario jure, ad pervetustam & equestrem familiam, de *Swale* dictam, in Comitatu Eboracensi, devenerunt.

SWALE, d'azur, à vne bande nebule d'argent.

Walterus

Walterus Gaunt Comes, omnibus hominibus suis Francis & Anglicis, Clericis & Laicis, tam præsentibus quam futuris, salutem. Notum sit vobis, quod dedi, concessi, & præsentis carta mea testimonio confirmavi Aluredo nepoti meo, & principali Camerario meo totum Manerium & Dominium meum quod Westgrenton in Swale dale appellatur, cum omnibus terris & tenementis. cum suis pertinentiis sibi contingentibus, boscis, subboscis, aquis, stangnis gurgitibus, piscariis, vivariis, pratis, pascuis, pasturis, communiis, vastis, moris, mariscis, turbariis, tresidiis, petariis, gardinis, curtilagiis, homagiis, wardis, maritagiis, releviis, eschaetis, bondagiis, curiis curiarum & sectis eorum, & quibuscunque aliis commoditatibus & aysiamentis prædicto manerio & dominio, & terris cum pertinentiis incumbentibus, libertate faldæ liberi tauri, & liberi Apri, & cum duobus molendinis, quorum unum est aquaticum, & aliud est tritiscium, & cum armis, dominio & terris pertinentibus *videlicet ferendum* Scutum Sabellum cum tribus dami masculi capitibus argenteis. *Et dedi etiam prædicto Aldredo totam tertiam partem villæ de Reth, cum omnibus suis pertinentiis, infra villam & extra undiq; expectant. Dedi præterea prædicti Aluredo nepoti meo totum solum prædicto manerio dominio & omnibus terris & tenementis suis cum pertint. undiq; incumbens, proveniens, pertinens, & expectans, & totum prædictum solum ita includendum, & ab omnibus hominibus sine aliquo excepto in ceperali tenendum, & sine aliquo impedimento pacificè conservandum boscis, aqueis, & omnibus modis aliis commoditatibus & aysayamentis, ut plenius & apertius in alia carta libertatum & Communiarum prædictis manerio, dominio, & terris prædictis, cum pertind. postea ostendatur. Habendum & tenendum prædictum Manerium cum dominico, quod Westgrenton in Swaledale appellatur, cum omnibus suis pertinentiis, & omnibus aliis libertatibus, juribus, commodis, proficuis, aysiamentis prænominatis in modo & formis supradictis. Et tertiam pertem villa de Rethcum dominio cum pertinentiis suis, & etiam totum solum manerij de Westisreugen cum dominio, & tenement sibi pertinentibus tenendum includendum, & annuatim ab omnibus in ceparali Habendum prædicto Aluredo hæredibus & assignatis suis in perpetuum. Reddendum inde michi & hæredibus meis laxam leporariorum, & hoc nisi semel vita hæreditariè pro omnimodis servitiis secularibus, exactionibus & damandis quæ, corde humano imaginari, loqui, vel lingua exprimi poterint, imperpetuum. His testibus Galfrido de Aumūdavilla; Gilberto Folyot; Elya Aumumdavilla; Malgero filio Gaufridi; Adam de Rotham. Henrico Camerario. Tuone Capellano; Galfrido filio Briani. Hugone Ossiario.*

Pag. 253 lin. 10. *Petrus quidem vocatus de Rupibus, olim Episcopus Wintoniensis portavit in armis suis Tres pisces ejusdem nominis, quos in vulgari nostro* Roches *appellamus, quos etiam ipse portavit ratione sui nominis.*]

Tres scyphi aurei cum operculis, in apice scutario nigro, scuto pariter aureo in

presso

presso sunt equestris familiæ *BUTLERORUM* in agro Cantiano.

Arcus tres punices, circa cantherium ejusdem coloris, in argento scuti laterculos sunt *BOWMANNORUM.*

PIPE, d'azur semé de croix recroisettées d'or, à deux trompes (nos Pipes dicimus) *de mesme.*

Scutum, prout superius describitur, quadratim, cum suis avitis insignibus, gestat antiquissima,& equestris familia *VERNORUM.*

VERNON, d'argent à une frette de sable.

Tria pocula nigra, ad instar cotyli, seu cotylisci, qui unicam tantùm habebat ansam,& Bacchi proprius, testibus Atheneo lib. xi. & Julio Polluce lib. vi. *in parmula argentea*, fuit *BUTLERORUM.* Hanc tesseram gentilitiam quadratim gerunt pervetustæ,& Equestres familiæ *COBSEORUM,* & *WALPOOLORUM* in agro Norfolkiensi.

Sinistra tres sanguinea, circa capreolum carulcum, in scuto argenteo, sunt *MAINARDORUM* Baronum de *Estaixes.*

Dextera quatuor sanguinea, circa tamam nigram, in parmula argentea, sunt *QUATERMAINORUM.*

Brachia tria, aure manicata, & qua flexis cubitis, more pugilum; videntur illum validum interminari, in mimate scuti alveola invicem juncta, sunt *TREMAINORUM.*

Tres sinistra argentea, in apice scutario puniceo, cum imascuti regione ex vellere hermionico, sunt *MALMAINORUM.* Hunc clypeum quadratim gestant *DERINGII*, & *TOOKII.*

DERING, d'or, au sautoir de sable.

TOOKE, de sable métele d'argent, à trois testes de gryffon arrachées de l'un eul'autre.

Tres sinistra argentea, in scuto carulee, sunt *MALMAINEORUM.*

Thomæ *Malmaine*, qui sub regibus Johanne & Henrico tertio floruit, Gilbertus de *Clare*, Comes Gloverniæ,& Hartfordiæ Prætorium sive Manerium de *Upwimborne* dedit. Ejus filius Nicholaus unicam genuit filiam & heredem, enuptam Roberto de *Plecy.* Roberto Joannes ortus, Joanne Edmundus, Edmundo Nicholaus, omnes hi *Pleces* Equestris ordinis fuerunt. Nicholaj de *Plecy* filia & heres uxor erat Iohannis *Hameline*, Equitis Aurati, cui unicam peperit filiam, ejus heredem, elocatam Roberto *Ashley*, Antonij *Ashley* Equitis & Boronetti, Attavo. Anna,hujus Antonij filia & heres, nuptui tradita est Iohanni *Cooper* Equiti & Baronetto, ex quo matrimonio natus,Virtute & Sanguine nobilissimus, Dominus Antonius *Ashley Cooper* Baronettus.

COOPER, de gueules, à une bande eng'eslée accompagnée de six lyons d'or.

ASHLEY, dazur, à une quintefeuille à la bordure engreslée d'hermines.

ASHLEY, d'argent, à trois taureus de sable, accornées d'or.

PLECY, d'argent, à six anneaux de gueules.

Supports, *à un taureau de sable, & un talbot d'azur.*

Cimier, *un chappeau ducal surmonté de un taureau de sable.*

HAMELIN, de gueules au Lyon d'hermines, couronné d'or.

HERCY, de gueules, au chef d'argent chargée de une lambeau d'azur.

Lambella, ut mihi quidem videtur, genus rastrorum ferreorum, quod plures habet dentes ad extirpandas herbas in agris. Vide Festum.

Famila *Archeriorum* re splendida,repetitisq; nobiliū affinitatibus decora,in pago *Tamworth* in Comitatu Warwicensi a temporibus Henrici secundi consedit, unde oriundus ille Thomas Arcber qui,regnante Edvardo secundo,Equitum Sancti Johannis Hierosolymorum Prior extitit.

Tres aurea sagitta, in clypeo cyaneo, sunt *ARCHERIORUM.*

~~*Scutum ex argento & prasina discriminatum per transversum, duobus conchyliis prasinis*~~ *& totidem argenteis, circa Capellam rubram*, est *CHAPPELLORUM*, hujus familiæ heres, ante ducentos annos, Waltero *Tailard* fuit elocata. Catherina *Taillard*, heres familiæ, Mater erat Thomæ Baronis *Brudenell*, quem sua, & Majorum Virtus Nobilissimum fecit.

pag. 251.

Pag. 155. lin. 2. *Sunt insuper diversi nobiles qui portant lingulas sive labellas, pro quibus est sciendum quod tales Lingulæ sive Labellæ non dicuntur proprie signa, sed differenciæ signorum.*]

Lambellæ non semper distinctionum notæ sunt, sed quandoq; insignia ex parte constituunt. Utrivis usui inseruisse exemplis commonstrabo, & insuper quo se pacto quondam juniores natu à familiæ principe, atq; invicem, distinxerint.

Tres cantheri punicei, cum lambella cyanea, in argenteo parmulæ solo, tessera gentilitia est antiquissimæ, & equestris familiæ *BARINGTONORM.*

Capreolus niger, cum lambella coccinea, in clypeo argenteo, est symbolica tessera pervetustæ & Equestris familiæ *PRIDIEUXIORUM.*

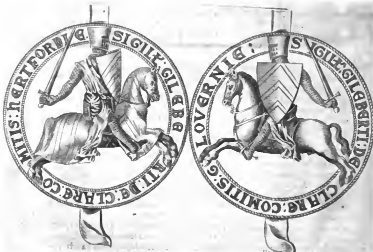
W.N. ERSHULL, d'or, à deux fasces de gueules, un lambeau de sable.

BYRKIN d'argent, à la fasce d'azur, un lambeau de gueules.

S. OBELL, d'argent, à trois fleurs de lys de gueules, un lambeau d'azur.

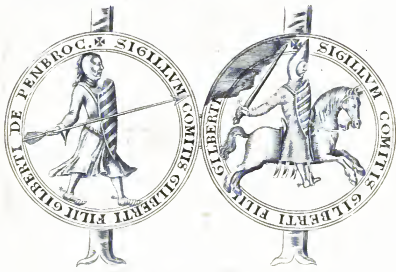
KETTLEBY, d'argent, à deux cheurons de sable, un lambeau d'or.

Illustrissimi Comites Hertfordiæ, de *CLARE* dicti, *Tres capreolos coccineos, in scuto aureo* gestabant. Gilberti de *Clare*, Comitis Gloverniæ, & Hertfordiæ, sigillum delineatum do.

Gilbertus de *CLARE* (Gilberti filius natu minor) cui Stephanus Rex, Pembrokiæ

Pembrokiæ Comitis titulum contulit, *Scutum capreolis plenum habuit.* Ejus quoque sigillum hic appictum imus.

Barones de *FITZ-WALTER*, eorum gentiles, *binos capreolos cum interiecta lista.*

Thomas de Clare *Tribus Cantheriis* superimposuit *lambellam quinque partium cyaneam*, Majores mei, *nigram.*

HILDIARDORUM pervetusta & equestris familia, *Tres echinatas calcarium molulas, aureasq; in parmula cærulea* gestabat. Petrus de *Hildiard cantherium argenteum*, notam minoris natu filij, interjecit.

Minor natu filius è familia equestri *Savillorum, differentiæ caussa, Balteum striatum* gessit. *Tres noctua argenteæ, balteo impressæ furuo, in clypeo argenteo,* sunt tessera gentilitia *SAVILLORUM.*

Pardi caput aureum lilio argenteo perforatum, in clypeo nigro gestabant *MORLEI* in agro Lancastriensi. Illi in agro Sussexiano, ab iis oriundi, *Tria* habent.

Litera Græca T *aurea, ter adscripta in scutario apice puniceo dentatoq;, in aluta Muris Pontici*, est Antiquissimæ familiæ *THURLANDORUM.* Nonnulli minores natu filij eiusdem familiæ *Argenteas* literas gestabant.

IN JOHANNEM DE BADO AUREO NOTÆ.

Pag. 23. lin. 24. *Portat unam Crucem rubeam ingradatam, in campo argenteo.*]

Tessera est symbolica equestris, pervetustæque familiæ *GOURNAIORUM* in Comitatu Norfolkiensi.

Crux argentea, fimbriataq́, in clypeo rubro, fuit equestris olim familiæ *INGOLDESTHORPIORUM*, in eodem agro.

Paq. 24. lin. 4. *Portat unam crucem truncatam rubeam, in campo argenteo.*]

Tessera est gentilitia, antiquissimæ, & equestris familiæ *LAURENCIORUM* agri Lancastnani olim, jam incolæ.

Pag. 25. lin. 5. *Portat unam crucem cruciatam de rubro, in campo aureo.*]

Est *BYERLEYORUM*.

Pag. 26. lin: 15. *Portat de argento, cum cruce florida patenti de rubeo.*]

Est equestris familiæ *TROUSSELLORUM*.

Aurea, in parmula veneta, est *PAVELEIORUM*.

Nigra, in parmula argentea est equestris familiæ *SWYNERTONORUM*.

Familia *PESHALORUM* Staffordiensis, vulgo *PERSHALL* dicta, à *Swinertonis* oriunda, sed sedis, quam elegerant, nomine assumpto, *Peshale* se dixere, servatis tamen insignibus *Swinertonorum*, sed adauctis *Leone prædabundo argenteo, scutulo rubeo impresso, & in medio crucis posito*, ut ex sigillo Richardi *Peshale* Equitis patet. Et hæc insignia quidam, antiquarum rerum satis gnari, à Ranulfi, ejus nominis secundi, Cestriæ Comitis clypeo mutuata esse opinantur. Sed hic Richardus fratrem habuit minorem natu Adamum, Equestris etiam ordinis Virum, qui scutulo omisso, eandem Crucem gestàvit, ac insuper in *Cantone* (ut loquuntur faciales) *rubro, ereptum lupo caput argenteum, auro coronatum*, ut etiam in ipsius sigillo videre est. A quo Guilielmus *Peshale* Eques, vir doctissimus, Johannis nuper de *Suggenhill* in eodem Comitatu Baronetti, filius natu secundus, originem traxit.

Pag. 31. lin. 34. *Il port d'argent, vn cheuern de sabil.*

Tessera gentilitia fuit equestris familiæ *WANTONORUM*.

Cantherius puniceus, in clypeo aureo, fuit *BUCKINGAMIÆ* Ducum, Comitum *Staffordia*.

Ibidem

Ibidem lin. 35. *Il port de sabil, deux cheuerns d'argent.*]

Tessera gentilitia *CECILLORUM.*

Cantheri bini punicei, in parmula aurea, est pervetustæ & equestris familiæ *MUNSONORUM* in agro Lincolniensi.

FETIPLACE, de gueulos, à deux cheurons d'argent.

ASHE, d'argent, à deux cheurons de sable.

FENNER, debermines, à deux cheurons de sable.

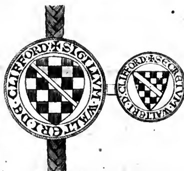
Trifolia nigra terna, circa cantherios binos eis concolores, scuti valaulo aureo, est pervetustæ & equestris familiæ *ABDIORUM.*

Auro tres nummi Bizantini, circa cantherios binos perinde aureos, in cyanea scuti areola, est *KIDDERMISTORUM.*

Rosa tres rubra, circa cantherios binos furnos, fuit *WICKHAMORUM.*

Pag. 33. lin. 17. *Portat sex anulos aureos in campo rubeo.*]

Robertus de *Veteri Ponte*, sive *Vipont*, tempore Regis Johannis, *in clypeo rubro sex aureos anellos* gestavit. Robertus vero ultimus, duas solummodo filias reliquit, Sibyllam Rogeri Domini *Cliffordi* uxorem, & Idoneam Rogero de *Leybourne* enuptam.

Ibidem lin. 24. *Portat de rubeo, cum tribus talentis auri.*]

Est *DINHAMORUM.*

Tres nummi Bizantini aurei, in fascia conchiliata, supra parmulam argenteam, sunt equestris familiæ *JENNINGSORUM.*

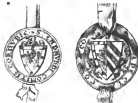
Totidem nummi argentei, in tania furva, in aureo scuti alveolo, sunt equestris familiæ *BRAMSTONORUM.*

Cyanea placentula tres, circa cantherium concolorem, in aureo scuti solo, sunt equestris familiæ *CLEPOOLORUM.* Eos olim gestasse *clypeum ex vellere hermonico, cum apice scutario cyaneo, tribus balteis aureis impresso*, compertum habeo.

Terni nummi Bizantini aurei, circa capreolum perinde aureum; in parmula auro constrata, sunt equestris familiæ *BEVILLORUM.*

Pag. 38. lin. 18. *Portat Leonem rapacem rubeum in campo argenteo, cum una bordura de nigro, pulverisata cum talentis aureis.*]

Cùm autem Richardus ille (Camdenum legis de Comitibus Cornubiæ differentem) *& filius Edmundus è stirpe regia Angliæ fuerint, & diversis tamen à Regiæ stirpis insignibus, sc.* in Clypeo argenteo Leone rubro insurgente, & coronato intra limbum nigrum globulis, sive Bizantinis bullatum, *usi sunt, subinde cum aliis sum demiratus. Nec aliam sane rationem afferre possum, nisi quòd illi regiam Gallorum familiam in hoc (à Gallis enim hæc insignium ratio ad nos promanavit) sint imitati. Filii enim Regum Galliæ natu minores, ad hæc usq; tempora, alia quàm regia gestârunt insignia, ut in familia Veromandua, Druidensi, Courteneia videre est, atq; ut Robertus Dux Burgundiæ, frater Henrici primi Regis Galliarum, antiquum Burgundiæ Ducum scutum assumpsit; ita hic Richardus cùm Comitatum Pictonum ab Henrico tertio fratre accepisset*, Leonem illum rubrum coronatum *assumpsisse*, *quod priorum erat Pictonum Comitum, ut tradunt scriptores Galli, &* Limbum illum bullatum *ex antiquo Comitum Cornubiæ clypeo addidisse existimare licet. E Britannici enim sanguinis Comitibus ultimus Cornwalliæ Comes, ut Heraldicæ artis periti tradunt*, Clypeum nigrum 15. globulis aureis inspersum *gerebat*. Hactenus Camdenus. Edmundi Comitis sigillum huic loco non alienum puto.

Margareta filia Richardi de *Clare* Gloverniæ Hertfordiæque Comitis, ejus erat uxor.

Pag. 39. lin. 16. *Portat de auro, cum una benda de nigro, cum tribus aquilis de argento.*]

Tessera gentilitia fuit minoris natu filij è *Mauleorum*, sive de *Malo Lacu*, gente nobilissima. Aquilæ in hoc clypeo minoris filij notæ sunt. *Tres aquilæ aureæ, balteo impressæ puniceo, in clypeo argenteo*, sunt pervetustæ equestrisque familiæ *HABINGTONORUM*.

Binæ aquilæ prasineæ, circa balteum nigrum fimbriatum cum laciniolis striatis puniceis, in clypeo argenteo, est *SIUDALLORUM*.

Aquila viridis, & crux cruciata nigra, circa balteum ejusdem coloris, in parma argentea, est icon symbolica *RUSHWORTHORUM*.

Est autem quod hic mirer *BORLASIORUM* insignia, tāetsi antiquissima, & quibus haud quicquam affine aut simile extare apud nos crediderim, à nemine tamen nostrorum, tesserarum scutariarū interpretum, memorari, nec, si bene memini, succurrit, vel apud Gallos, vel Italos, vel Hispanos ejusmodi tesseram gentilitiam describi, cujusmodi *Borlasij* designant.

Ne

Ne autem mentem meam minus dilucide aperiam verbis, ipsa porro Insignia hic incidi curavi.

Princeps familiæ penes se habet diploma Guilielmi filij Guilielmi, *Conquestoris* dicti, indulgens decessori suo Borlasio, Domino Castri de *Talfer* in Normannia, *Borlasium* in *Cornubia*. Stetitq hactenus hoc *Borlasium*, longo ordine Stemmatis, sedes principis familiæ *Borlasiorum* connubio junctæ heredibus familiarum *Payton*, *Reytone*, *Trevinor*, *Buscowen*, *Kindown*. A quibus oriundi Borlasij in Comitatu Buckinghamiæ; splendida sanè familia, largis fundis locupletata, accessione amplissimæ dotis per matrimonium cum filia & herede *Baldwini* Senatorij ordinis principis viri, quem patria lingua summum Justitiarium indigitant. Ex hoc itidem genere prodiit Johannes *Borlasius* Eques Auratus, qui cum ab Imperatoriis muneribus, quibus, cum in *Hollandia*, tum in *Germania*, & *Dania* defunctus est, requieuisset, postmodum cum provinciæ socio Gulielmo *Parsono* Equite Aurato vices Proregis in *Hibernia*, amoto *Staffordia* Comite, obivit, sub titulo Justiarij *Hiberniæ*, majori virtutis fama, quam sibi & suis consulturus de re familiari amplianda, ut qui tam divitiarum contemptor, quàm fortitudinis, & veræ pietatis cultor. Isque pari famæ integritate ab obitum usque summam præfecturam æneorum tormentorum in *Hibernia* sustinuit. Per maternam *Whannorum* in *Northamtonia* originem, sanguine annexus erat vetustissimæ, & nobilissimæ familiæ Comitum *Oxoniensium*, quos Heroicarum virtutum, & sanguinis juxta cognatione, contingebat.

Ibidem lin. 27. *Portat unam barram nigram, in campo aureo*]

Familia *BOND* cognominata, pervetusta, & equestris, *Fasciam argenteam in clypeo furvo*, gestabat; è qua oriūdus Dionisius *Bond*, quem honoris causa nomino, ei enim hæc studia plurimum debent.

Pag. 42. lin. 16. *Portat de Auro, & Azoreo, scaccariatim*]

Guilielmi de WARRENNA, quem Guilielmus RVFVS Rex Angliæ cum Comitis honore Surriæ primùm præfecit, insignia erant, Scutum, aureum, cæruleo interstinctum. Hæc Camdenus.

Monumen-

Lombart. sculpsit

Monumentum hoc ad austrum in choro Ecclesiæ Cathedralis Worcestriæ positum, in marmore summa arte excisum, ob antiquitatem (cum ab Henrici tertij temporibus duraverit, quod ex habitu istius Dominæ, aliaque sculptura facile collegimus) hunc locum meruit. Paterno genere ex familia *Verdonorum* fuit, & conjux cujusdam Comitis Surriæ, è *Warrennis*; vestis enim interior *Verdonorum* habet insignia, exterior *Warrenorũ*. Per quem morem ortum, & conjugia Heroinæ olim exprimebant. Nec vetustius usquam temere reperias, itaque hujus loci merito est.

IN HENRICUM SPELMANNUM NOTÆ.

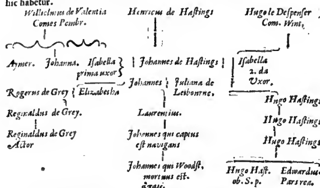
Pag. 40. lin. 32. *Hinc multis, nec ignobilibus, familiis sua defuere insignia, etiam usq; Henrici sexti ætatem, ut videre est in Hastingiarum cum Ruthino Barone litium formulis, in quas juratus quidam è stirpe nobili respondit nihil sibi insignium accidisse, quia nec ipse, nec*

nec Majores sui in bellum unquam descendissent.]

Lis illa, de titulo gestandorum Insignium Domini de *Hastings*, Comitis Pembrochiæ, paulo antea defuncti, *Manica*, nempe, *punicea*, *in clypeo aureo*, coorta est inter Reginaldum de *Grey* Dominum de *Ruthen*, *Actorem*, & Edvardum de *Hastings* Equitem, *Partem ream*, quæ cum temporibus Richardi secundi agi esset incepta, anno undecimo Henrici quarti super ea re latum est judicium; verùm, provocatione ad Regem factâ, temporibus Henrici sexti adhuc in Curia pendebat. Quam nos ex Jurisconsultorum argumentis, causæq; testimoniis, quæ in libro Ms. satis amplo, ad Comitem Cantianum, à modo memorato Reginaldo oriundû, pertinente, & qui nunc in Summi Viri Johannis Seldeni bibliotheca habetur, exaravimus: nec non ex variis chartis, rotulisque membraneis, tunc temporis exaratis (quæ quidem ipsa sunt protographa) quas nobiscum communicavit Hamo *Le Strange* Equestris Ordinis Vir, & Baronettus, nuper fato functus: et habet nunc penes se Nicholaus *Le Strange*, Eques pariter & Baronettus, ejus filius & heres, ab Edwardo *Hastings* genus ducens.

Baro de *Grey* ad hunc modum titulum suum asseruit.

Primò, jure majorum, legitimaque & hereditaria successione, ut qui esset Johannis Comitis Pembrochiæ, fato apud *Woodstocke* functi, per fœminas, heres proximus: quod ut palam omnibus fieret, suum Stemma commonstravit, ut hîc habetur.

Secundò, restitutione & *libertatione* Dominij, & omnium terrarum ad prædictos Dominos de *Hastings* pertinentium, quæ prædicto Reginaldo *Actori* post mortem ipsius Domini Johannis facta fuerat, qui sub tutela Regis Richardi secundi mortem obiit: qua facta *liberatione* Insignia sibi, aiebat, accedere, ut partem *liberationis*, hereditati inherentem, eique annexam & ab ea indivisibilem.

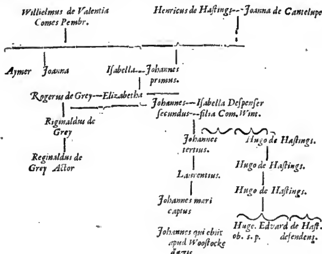
Tertiò, continuatâ possessione: Quod nimirum de facto post liberationem, & possessionem hereditatis, Dominij, terrarumq; prædicti Dominij de *Hastings*, ejus insignia gestasset.

Adeoque conquerebatur quod Dominus Edvardus *Hastings* injuste istam Scuti tesseram usurpasset, ejusque gestatione eum prohiberi, ac sibi soli adjudicari orabat.

Gestationem Insignium Edvardus Dominus *Hastings* vindicat, & defendit: Primò, jure Majorum, & successione legitima, & hereditaria; utpote qui heres sit nominis *Hastingij*, & ejusdem Johannis Comitis *Pembrochiæ* nuper defuncti, heres masculus: & *Actorem* asserit jus tantum habere à latere materno & fœmineo, ideoq; titulum habere suo remotiorem.

Secundò

Secundò, jure & more gestationis insignium. Quo jure & dominium & insignia *Hastingorum* sibi aiebat deberi, ut qui legitimus esset heres masculus nominis *Hastingij*, perpetuo stemmate. Quod ut confirmaret, stemma hoc proposuit

Tertiò, quod sanguini, nomini, & heredi masculo insignia debeantur, quæ nec ab agris, nec à liberatione dependeant.

Quartò, quantumlibet insignia agrorum possessionem sequantur, ipse tamen ea debuerit gestare, eo quod isti agri, aut eorum maxima pars, nunc ad *defendētem* jure devoluta fierit cartas licet & tabulas id probantes *Actor*, & cum eo confederati subduxrant: aut potius ad Guilielmum *Beauchamp* qui istos agros (injuste quamvis quæsitos) jam possidet.

Quintò, quod restitutio, aut liberatio terrarum, frustra, & per errorem facta sit, cum ipse, & frater ipsius natu major infra ætatem essent, nec pro eis quisquam compareret qui causam eorum ageret, eòq; magis quod liberatio illa facta esset salvo jure cujusque.

Sextò quod si secundum Jus Commune Anglorum ista liberatio bona sit, Jus tamen illud Commune non debuerit locum habere in curia Constabularij & Marescalli, nec admisceri, aut confundi cum legibus aut institutis istius Curiæ.

Denique se non decessurum à probatione juris sui per corpus suum, viva voce coram affirmavit, & quædam verba ad Monomachiam Provocantia palam locutus est, quibus ut *Actor* ipse eodem modo responderet petiit, & Chartam sua manu scriptam, insigniumque suorum sigillo obsignatam, *Actorem* appellans, Curiæ intulit.

Titulum Defendentis Dominus de *Grey* partim admittebat, partim evitabat, fatendo eum sanguine quidem ortum Domini Joannis de *Hastings* prædicti, sed utique dimidiato. Nam cùm haberet, inquit, Joannes Dominus de *Hastings*, à quo uterque originem ducimus, binas uxores, Isabellam, nempe, de *Valencia*, primam, ex qua Ioannem secundum, & Elizabetham, Actoris aviam, tantummodo suscepit, alteram, Isabellam *Despenser*, ex qua genuit Hugonem de *Hastings*

ings Defendentis proavum; tamen quia Joannes secundus filius Joannis primi & Isabellæ de *Valencia*, & ejus heredes Insignia & hereditatem Ioannis primi, actu possedissent, illique nullis relictis heredibus objissent, insignia, hereditatemq; potius ad Elizabetham integri sanguinis heredem, ejusque heredes, descendere debere affirmabat, quam ad Hugonem fratrem Ioannis secundi, ex secundo ventrenatum, qui ex demidiato tantum primi Ioannis sanguine esse credendus est, quemadmodum in prædicto stemmate *Actor* exhibuerat.

Liberationem justam esse asserit; pernegat de subductione Chartarum se quicquam scire, aut ullum scriptum fraude sustulisse.

Defendens se nihil ad ea responsurum constanter affirmavit, nisi prius Chartæ, quam ille Curiæ obtulerat, manu sua scriptam, & suorum insignium sigillo obsignatam, respondisset: & super ea re aliud scriptum in Curia dedit.

Quibus lectis *Actor* viva voce respondit, *Defendentem falsò mentiri, chartularum contenta falsa esse, cu'us rei veritatem, prout Curia ordinaret, ipse vitæ suæ periculo esset comprobaturus* ideoque, provocationis pignus, chirothecam dejecit. Defendens etiam palam respondit, *Illum falsò mentiri, & ea quæ allegasset vera esse & ea se vitæ periculo confirmaturum*, & chirothecam projecit.

Unde ex rota litis contestatione, duæ quæstiones ortæ sunt, & utræque de facto. Prima criminalis, eò quod lis de scriptis fraude sublatis intendebatur.

Altera civilis, viz. Num Defendens ejusq; majores, prolis masculi nominis *Hastingiorum*, ex dimidiato tantum sanguine essent Domini de *Hastings*, Comitis *Pembrochiæ* nuper fato functi; quam rem, cum *Actor* potissimum urgeret, ut Curiæ probaret Defendens obnoxiè petiit

Sed criminali Defendens præcipue institit, orans obtestansque ut, juxta legem, moremque Curiæ se prius super ea re audirent, judiciumque ferrent, obtulitque iterum se armato corpore cum adversario dimicaturum. Sed cum hoc Curia non fineret, ad *Commissarios rem detulere*, & certos utrinque elegerunt, qui ex testibus veritatem elicerent, & testimoniorum omne genus tam in criminalibus quam civilibus reciperent; sed in ijs obiter, & tantum ad informandum conscientiam.

Publicatis juratorum testimoniis, aliisque probationibus, summa rerum utrinque confirmatarum huc recidit. Primùm ex parte *Actoris*, ut evinceretur proximus heres Iohannis de *Hastings* nuper defuncti, & ex sanguine integro. Et hoc probare aggressi sunt *Inquisitionibus* captis *per Breve de Diem clausit extremum*, & *Liberationibus* terrarum, in tabulas publicas relatis. Præterea ex antiquis monumentis, chartisque manu scriptis variis, Martyrologijs, Archivis, Registrisque, quæ in Cœnobiis supererant:

Tertiò, viva voce testium; qui audivissent quidem, & obscuram quandam notitiam habebant rerum, sed tantum ad Laurentium memoria penetrare potuerunt; qui, uti utraque pars convenit, Julianam de *Leibourne* uxorem duxerat. Et hoc de testibus illis memoraru dignum est, cùm ab illis unde hoc illis constaret quæreretur: *Actor*, inquiebant illi, *ex integro sanguine est, & heres proximus, eò quod terras liberatione accepisset, & accepisse liberationem terrarum eò quod ex integro sanguine esset, & heres proximus.*

Quartò, genealogiis: & fuisse tantum duos Iohannes ante Laurentium, quorum prior duas habuisset uxores, quod argumentis ex ipsa Prosapiæ serie ductis, ab inquisitionibus, tabulis publicis, & scriptis antiquis ductis satis apparebat ex testibus, etiam ex rumore; præterea ex eorum testimonio, quibus Iohannes, Laurentij pater notus esset. Quorum tamen testimonio ad hanc litem dirimendam non nihil antiquitatis deerat.

Quintò ex ore Comitissæ *Norfolciæ*, quæ Comitis Pembrochiæ ultimi avia fuerat, ex eo, & ex Comite Pembrochiæ qui in itinere marino captus fuerat, quorum uterque *Actorem* (modo ille Comes diem sine prole obiret) proximum heredem declaravere, & designavere.

Sextò, voce populi, & fama.

Manifestum etiam reddere enitebatur Iohannem fratrem Elizabethæ, quæ Rogero de *Grey* nupsit, hereditate prius possessa & occupata, diem suum obijsse: quo facto, Elizabetha, possessione fratris, titulum haberet: que res lege Angliæ necessaria est ut soror ex integro sanguine sit heres. Legis enim regula hæc est, *Possessio fratris de feodo simplici facit sororem esse heredem*: & hoc factum est, per testem qui se hoc rumore accepisse, aiebat; & per *Herveum* quendam, qui hoc se vidisse in tabulis publicis affirmabat. Per multos quoq; confirmatum est (quantum tamen illis videbatur) ad *Actorem* pertinere insignia, eo quod in terrarum possessione per *liberationem* esset.

Interea scitu dignum est, quod per quæsita quæ, *Actoris* testes illaqueantia, Defendens proposuit, palam factum est quod *Actoris* pene omnes testes (sic enim fassi sunt) aut illi affines, aut servire illi, aut *Beauchampio*, vel eis aliquo modo esse obnoxios. Quod *Actor* & *Beuchampius* ad mutuam defensionem in hac caussa conjurassent. Quod *Liberatio* illa facta sit, *Actori* durante minoritate Defendentis & fratris sui, & fraude Ducis Lancastriæ, eorum Tutoris.
Quod Defendēt s Majores omnes, Hugones dicti, ista insignia gestarint cū lambella argentea tricuspide. Quod ejusmodi lambella esset nota proximi heredis. Quod *Actor*, *Beuchampius*, & eorum amici multa Defendentis scripta fraude sustulissent; arcam, inquit quidam, istorum plenam; alius quot rhedà poterant componi, inter quæ multæ erant genealogiarum deductiones, & alia monumenta.

Nec parum ad negotium præsens conferet, si paulum observemus qui mos, quodnam institutum fuerit istorum temporum in gestandis insignibus, & quales in hujusmodi litibus testes desiderabantur.

Illaqueantium igitur quæstionum una, quam testibus *Actoris* omnibus proposuit Defendens, hæc erat, nempe. Num genere nobilis esset? num gestaret insignia? quos reditus haberet? Quæstioni de Nobilitate, quidam, ex iis quos Armigeros appellarant, se quidem genere Nobili affirmabant oriūdos, verùm eo quod castra illi, nec eorum majores essent secuti, se tesserarum gestationem susque deque habuisse. Et inter illos unus, cui nomen Iohanni *Edom*, se genere quidem nobilem non esse fassus est, tesseram tamē scutariam, quæ illi, presente illo Comite Pembrochiæ, qui super mari captus fuit, data esset, habere, sed illius descriptionem non tenere, eo quod novem & viginti annis elapsis eam non vidisset.

Iurarunt etiam quidam Comitem *Pembrochianum*, quem captum fuisse supra diximus, tanto odio *Actoris* patrem fuisse prosequutum, ut *Beuchampio* terras suas assignaret, ea lege ut nomen & titulum Comitis *Pembrochiæ*, & insignia assumeret. Moris quoque fuisse insignia hæc in gladiorum capulis cælata habere. Quod ante tempora Edvardi III. Lambella tricuspide moris fuit proximos heredes denotare; sed Rex ille omnibus suis filijs cum lambella (factà tamen aliqua in lambellis differentià) insignia gestare permisit, excepto solummodo Duce Glověrniæ, qui suam tesseram cum limbo gestavit.

Testimonia ex parte Defendentis potissimum laborabant ut ostenderent eum esse ex sanguine integro Iohannis Domini Hastings, Comitis Pembrochiæ nuper defuncti. Et hoc fiebat Inquisitionibus captis post mortem Comitis Iohannis ultimo mortui, & Annæ uxoris suæ, & post mortem Mariæ de *St. Paulo* quæ uxor fuit Adomari de *Valencia*, quibus compertum erat Hugonem fratrem Defendentis natu majorem consanguineum esse & heredem proximum prædicti Iohannis filij Iohannis: viz. filium Hugonis, filij Hugonis, fratris Iohannis, patris Laurencij, patris Iohannis, patris Iohannis qui ultimo obiit. Atque eadem inquisitio pro Defendente capta fuit, illo licet nihil attendente, & in ejus ab entia.

Ordine prosapiæ quam Defendens produxit, qua planum factum erat, ante Laurentium tres Iohanes fuisse, quorum primus duas uxores non habuit: & hoc ex ipso stemmate satis apparebat, cujus verum exemplar Dominus de *Morley* in manibus Episcopi Norwicensis viderat.

Et hoc etiam satis magno argumento ex tabulis publicis desumpto, nempe,

Quod

Quod Adomarus de Valencia ante ſororem ſuam objiſſet, & quod primus Iohannes de *Haſtings* ante Iſabellam uxorem ſuam, quæ ſoror fuit Adomari, fato functum fuiſſet: non igitur ille potuit Iſabellam Deſpenſer, ſecundam uxorem, ducere. Quod, ut clarius fiat, apparet, & ſic ab actore conceſſum eſt, Iohannem de *Haſtings* qui uxorem duxit Iſabellam de *Valencia* mortuum 6. E. 2. Hoc inſuper fatetur, Adomarum non fato functum fuiſſe uſque ad ejuſdem Regis annum ſeptimum decimum, quod Inquiſitionibus poſt eorum mortes captis confirmatum eſt. Et juriſconſulti, à partibus *Actoris*, ipſi fatebantur, poſt mortem Adomari, ejus hereditatem ad duas ipſius ſorores fuiſſe devolutam, nec non hereditatem, quam ex morte fratris prædicta Iſabella acceperat, jure illam in morte ſus filio ſuo reliquiſſe: *Idq; Harvæum* Actori a conſiliis de tabulis publicis legiſſe. Iohannem igitur de *Haſtings* annis undecim ante Adomarum mortuum fuiſſe, & Adomarum ante ſororem ſuam Iſabellam, quæ vxor prima Iohannis fuerat, deceſſiſſe, ſic, ut præter Iſabellam neminem poſſet uxorem ducere.

Verùm hoc argumento demum allato, tam appoſito, perſpicuiſque adeo teſtimoniis confirmato, *Actor*, publicatis teſtium teſtimoniis, & poſt exceptiones teſtibus & teſtimoniis utrinque exhibitas, cumq; cauſa jam parata eſſe judicio, Libellum per modum revocationis errorum Curiæ exhibuit; ſed in hoc uno ſe deceptum profitebatur, nempe cum dixiſſet Adomaro, qui duas habuit ſorores Iſabellam & Ioannam, mortuo, ejus bereditatem ad ſorores ſuas fuiſſe devolutam, & quod poſtea Iſabella, Johanni de Haſtings nupſiſſet, ſe jam revera compertum habere quod Iſabella ante fratrem Adomarum diem ſuum objiſſet, & quod Adomarus ſororibus ſuis ſuperſtes fuiſſet: adeoque quoniam ejus declaratio falſa fuit & erronea, & ſuæ cauſſæ obnoxia, eam ſe jam revocare. Suorum tamen teſtium major pars, ſtemma ab eo propoſitum juramentis confirmaverat.

Nihilominus id in rem *Actoris* fecit maxime. Teſtes enim idem qui prius ſtemmatis ab eo propoſiti veritatem jurati affirmarant, nimirum quod Adomarus ante ſorores ſuas occubuiſſet, & ad eas illius perveniſſet hereditas; duo, inquam, Harvæus, & Styveclius, Apprenticij Iuris, jurarunt Iſabellam quarto die Octobris oppetiiſſe anno 1305. circa trigeſimum tertium Edvardi I. ut in *Mortilogio* & *Diario* Fratrum Minorum *Coventriæ* cernere erat. At illi ipſi prius juraverant Iohannem de *Haſtings* objiſſe 6. E. 2. & Adomarum 17. ejuſdem Regis: unde, computatione facta, neceſſe eſt Iſabellam plurimis annis ante fratrem ſupremum diem objiſſe.

Sed ut his etiam reſponderet *Defendēs*, per Commiſſarios, aliosq; qui in Concilio erant, quibus hæc *Mortilogia* in rei teſtimonium oſtendebantur, planum fecit, his merito ſuſpicionem fraudis ineſſe; nuper enim exarata fuiſſe & conficta; ac præterea *in Theologia Magiſtrum*, alioſque iſtius ædis fratres ad eum veniſſe dixit, ut iis veniam daret obnixe rogantes, cauſantes hæc non debere fraudi eſſe Conventui, nec Ordini eorum; neque enim adeo pronum, aiebant, nobis eſſe prohibere iſtjuſmodi injurias, cùm Dominus de *Grey* tam potens in propinquo ſit. Et ſic confictum illud Mortilogium amotum eſt.

Cùm Dux Eboracenſis, qui tunc temporis in vivis erat, audiviſſet quod liberatio terrarum ad *Haſtingorum* familiam pertinentium, *Actori* eſſet facta, mirari ſeſe aiebat; eò quod Patrem ſuum Edvardum III. alioſque rerum gnaros ſæpe audiviſſet dicentes, ſi ſine liberis Comes Pembrochiæ mortuus fuiſſet, Hugonem de *Haſtings* beredem ejus futurum.

Denique juravir quidam Apprentitius juris *Beauchampio* à conſiliis, quod liberatione terrarum *Actori* nondum factâ, & cùm inter *Actorem* & *Beauchampium* ſuper hereditate Comitis Pembrochiæ lis eſſet, omnibus ſuis Juriſconſultis in prandium in domo ſua (quæ tum in platea titulo *Patris noſtri* inſignita erat) convocatis, *viz. Roberto Charlton Juſtitiario*, *Gulielmo Pinchbecke*, *Gulielmo Brenchly*, *Joanne Cateſby* & aliis Juriſperitis, finito prandio Beauchampium in capellam ſuam ſeceſſiſſe, indeq; paulo poſt rediiſſe, velut irâ commotum, & Juriſconſultorum ſingulis aureum projeciſſe in menſam, ac dixiſſe. *Quæſo ego vos, Domini, mihi ſine*

mora enarrare siquid mihi juris ttubique sit, in Dominium, terrasq; Hastingiorum. Conticuere omnes, veriti ne *Beauchampius* eos suspectos haberet, tandem *Pinchbeckius,Nemo,* inquit, *hic, vel in Anglia est,qui te aliquod jus habere in illis terris dicere audebit, nisi prius Hastingij tibi de suo jure decedunt.* At cum illi id temporis infra ætatem essent, eorum concessionem nihil profuturam consideratum est.

Actorem pecunia corrupisse Vicecomites, Subvicecomites, Escheatores, Juratores, & multos alios palam factum est.

Hæc sunt pleraque eorum quæ testibus utrinque comprobata fuere. Deinde utrque pars de testibus,testimoniis invalidis ad Curiam retulit generatim & sed super his nihil magni decretum est. Hoc solummodo obiter annotemus, quod inter test imonia ex scriptis desumpta, unum Officialis manu exaratum, & ab eo à Domina *de la Mare* acceptum,productum est:cui *Defendens* objecit quod idtestimonium à non Judice receptum erat; præterea quod fœminæ testimonium in caussis insignium recipi non deberet.

Deniq;dies ad audiendam sententiam utrique data est;& Judices *Defendenti* hisce verbis præfati sunt: *Quoniam Actor in stemmate suo proposito dixisset Johannem de Hastings filium Henrici uxorem duxisse Isabellam de Valencia, ex qua genuisset Johannem & Elizabetham, qua Elizabetha Rogero de Grey nupsisset, unde genus suum ACTOR ducebat, cui rei ille fuisset assensus, ab eo igitur quærere, ecquid jam haberet, cujus Judex præmonitus, judicium pro Actore non daret.* Quibus respondit, *Se negare nolle Actorem ab Elizabetha filia Johannis & Isabella de Valencia genus ducere; nihilominus,* aiebat, *Actorem fateri ipsum quoque à fratre istius Elizabethæ esse oriundum; atq; ita stirpem masculam omni jure fœminea esse præferendam, nisi causa insignis intercederet: quod verè Actor causam demidiati sanguinis à se allatam non probaverit, omnibus manifestum esse, eum causâ cecidisse.*

Defendēs etiam orabat ut criminalia prius discuterent de chartarum nempe expilatione) quibus maximam lucem sibi in jure suo defendendo dari potuisse aiebat. Sed cum ad hæc Curia nihil responderet,chartam obtulit,qua ad Regem provocavit. Qua licet suscepta Judices nihilominus perstabant judicium ferre. Sed legente sententiam judice, quamvis jussus manere, Curiâ excessit. Tum, orante *Actore*, Judex in legenda sententia usque ad finem perstitit: dein *Actori* tempus exhibendis impensis dedit.

Hoc Iudicium nono Maij, anno H. IV. undecimo, latùm est.

In hoc statu rerum quievit hæc controversia usque ad mensem Februarij anno H.V.quarto,quo tempore dies dicta *Defendenti*, ut comperaret, & causam diceret, quare impensarum summa, secundum Curiæ sententiam, non decerneretur. Comparuit ille, post aliquot dies per Attornatum suum & dixit, se à criminalibus, & provocatione sua non recessurum. Et Attornatus hanc causam attulit: Quod *Defendens* ab injusta istins Curiæ sententia adH.IV.provocasset,& provocationem suam secundum jus prosequutus fuisset, & quod omni modo nixus fuisset provocationem suam & litem ad judicium ultimum perducere, quod nihilominus illa adhuc penderet: qua de causa quod in Curiam non conveniret sibi condonari orabat, & ut judices de sententia ulterius ferenda supersederent. Nihilominus Curia impensas ad *Nongintas & septengintas libras, decem solidos, totidem denarios, obolum cum quadrante decrevit.* Et tunc *Actor* super Evangelia juravit se hanc summam, & mille amplius marcas liti impendisse. Tunc Judex *Defendentis* corpus Marescallo dedit custodiendum.

Hoc, in hac lite, de testibus memorabile omitti non debet, nempe quod pene omnes *Actor* habebat affinitate vel alio vinculo sibi obnoxios, *Defendens* ne unum quidem, sed ad minimum Equestris Ordinis Viros quindecim, nominis præclari omnes, *Actor* ne unum quidem Equitem excepto Guilielmo *Hoo*, quem etiam *Defendens* protulit.

Feret quod volet judicium de his æquus Lector, sunt enim ex Ms. ad ipsum Actorem olim pertinente fideliter exarata.

Fortasse

Fortaſſe non abs re fuerit commonſtrare quid animi in hac ſententia *Defendens* ipſe habuerit, cujus verba ad Thomam *Bartonum* hæc ſunt.

Hoc Thomæ Bartono ſignificari velim, quod cùm quidam è ſervis Reginaldi Grey Domini de RUTHEN illi denunciaverint, quod ſi me fortè velim Domini Reginaldi fidei & miſericordiæ committere, me mulctâ abſolutum, & carcere liberatum iri. Deo habeo gratiam, & Greio, quod hoc illi placuerit. Verum enimvero adeo Greii pectus à Deo commotum iri confido, ut ſecum expendat quæ ſint cœli ſolatia, & quæ inferorum pœna, & num jure me incarceratum detineat vel injuria. At niſi ſe citò mihi meliorem exhibeat Deum obteſtor, ut ex ſuo Tribunali nobis judicium ferat, cùm corpora noſtra animæ dereliquerint. Nam ſibi ſatis conſcius eſt, & certo die bene ſciet, cùm e corpore ſuo animus migraverit, num me ipſius Dominatio, poteſtas, & divitiæ incarceratum teneant, an jus, fas, & ratio. Scietque quam longo tempore me inſontem detinuerit, dum chariſſima uxor, liberi, & ſervorum multi perierint, &c.

Poſtea multoties inter eos de pace actum eſt, viz. inter Reginaldum prædictum & *Defendentem*, inter eum & Johannem de *Grey* Equitem filium *Actoris*.

Ut *Defendentis* filius, *Actoris* filiam uxorem duceret.

Ut jure, nomine & Inſignibus *Haſtingiorum* decederet, & alter mulctam tolleret. Reſpondet, *ſe jure ſuo nunquam deceſſurum propter falſam ſententiam judicibus à Patre tuo* (ad Johannem *Grey* ſermonem dirigens) *pecuniâ corruptis*

Sed Haſtingius velle ſe aiebat filium ſuum & heredem Johannem *Haſtings* filiæ Reginaldi *Grey* matrimonio conjungere, iiſque, & eorum heredibus, nomine, titulo, & inſignibus Haſtingiorum cedere. *Nam ſe non dubitare*, aiebat, *quin manifeſtum facere poſſit, quod jus, titulusq́, quem habuiſſent ipſius Pater, Fraterq́, ad eum deſcendiſſet. Quod jus ſanguinis, tituli, & hereditatis, quicunq́, de mea ſtirpe mecum nolit repetere, & vindicare; maledictionem Dei, & meam poſſideat.*

Cum hæc parum aut nihil promoviſſent, Edwardus Haſtings ſupplicavit *Omnibus Venerandis, bonis, & benignis Dominis, Ut longam ſuam, duram, & gravem incarcerationem expenderent, à menſe Maio, Anno Domini noſtri Jeſu Chriſti Milleſſimo quadringenteſſimo decimo ſeptimo, uſque ad diem Januarii nonum, Anno Milleſſimo quadringenteſſimo triceſſimo tertio & ut perpenderent quemadmodum, illuſtris Comes de Huntingdon ad eundem Edwardum veniſſet, illi ſuadens ut finem faceret litis cum Reginaldo, quodq́, prædictus Edvardus reſpondiſſet, velle ſe quovis modo cum eo finem facere modo filius ipſius Johannes Haſtings uxorem duceret filiam Reginaldi, tunc ſe filio ſuo remiſſurum titulum hereditatis, & portationem inſignium, quam prædictus habet Edwardus poſt mortem fratris ſui Hugonis, qui Johannis Comitis Pembrochiæ heres fuit, uti ſatis conſtat ortu, ſanguine, ſtemmatibus, nec non inquiſitionibus captis coram diverſis Eſchaetoribus, etiam confeſſione Duciſſæ Norfolkiæ, quæ avia fuit Comitis Pembrochiæ ad Woodſtoke occiſi; Nimirum quod ſupradicta Duciſſa dixerit, Comitem Pembrochiæ Hugonem prædicti Edwardi patrem oraſſe, ut quoniam conſanguineus eſſet & heres proximus, eum familiæ honorem tribuerit, ut inſignia familiæ, MANICAM, nimirum, RUBRAM, IN VEXILLO AUREO geſtaret, cùm in Hiſpaniam cum Johanne Rege Caſtellæ proficiſceretur. Quæ Arma ille geſtans, ad Villam Novam in Hiſpania obiit. Nec ita multo poſt ſine heredibus mortuus eſt Comes Pembrochiæ. Quo defuncto Hugo Haſtings, ex jure patris Hugonis inſignia aſſumpſit. Qui cùm Caleti ſepeliretur, Reges Angliæ, & Franciæ, unà cum utriuſq́, Regni Proceribus, in Nuptiis Iſabellæ Reginæ obtulerunt, & inſignia, cum caſſide, oſſibus illius impoſuere. Reſpondit Comes de Huntingdon, nihil eſſe quod de nuptiis loqueretur, verum id dignaretur Reginaldo alium titulum concedere. Reſpondet Edwardus, ſe illi nullum alium titulum remiſſurum, nec ſuper ulla alia re cum eo tranſigere velle, nec nummum, vel in ipſa morte, ſoluturum. Reſpondit Comes, Eum igitur certo moriturum, atq́, ita deceſſit.*

Et poſtea quam Johannes filius Reginaldi de Grey Comitis ſororem in uxorem duxiſſet, Comes ſubito Edwardum in carcere ferreis onuſtum catenis aſſervari juſſit, inter traditores, fures, & damnatos, qui datis vadibus liberi ambulabant, cum interim

Digni-

Dignitas Equestris, & sanguis despectui & contemptui haberentur.

Quocirca ut sponsor pro illo sisteretur orabat, nec jam senio urgente *carcere interficiretur.*

Etiam & Regi in Parlamento supplicem obtulit libellum.

Interea Rex Henric s V. bello in Gallia gerendo occupatus, super ipsius provocatione, & petitione decernere non potuit. Sed Rege demum reverso, alteram ei petitionem obtulit.

Rex verò denuo in Galliam proficiscens, Episcopo Wintoniensi, & quibusdam aliis qui Regi à Consilijs erant, rem commisit.

Sed mortuo Hen. V. in provocationis negotio nihil erat determinatum, partim quod actus & processus Curiæ Militaris non inveniri possent, & Cartæ tabulæque ipsius Edwardi *Hastings* ab Henrico *Chichley* Archiepiscopo Cantuariensi interceptæ fuerant.

In Dei nomine, Amen. Per præsent publicum Instrumentum cunctis appareat evidenter; quod Anno ab Incarnatione Domini secundum cursum & computationem Ecclesiæ Anglicanæ millesimo quadragintesimo vicesimo tertio, Indictione secunda Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini Martini Divina providentia Papæ quinti anno septimo, mensis Februarij die vicesima septima; In quadam camera vulgariter nuncupata le Counsel Chaimbre *infra palatium Regium Westmond. scituat; In mei notarij publici & testium subscriptorum præsentia constitutus personaliter nobilis vir Edwardus dictus Dominus de Hastyngs ut asseruit Eboras. Dioces. quendam Johannem Brigge super materia certorum munimentorum dictum Dominum Edwardum, Dominum de Hastings, & Reginaldum Dominum de Grey & Ruthyn ut asseritur concernentium, extitit allocutus sub hac forma: Numquid idem Johannes Brygge sciens erat aliquid de hujusmodi monumentis, & ubi fuerant in custodia? Qui quidem Johannes Brigge per viam confessationis, taliter respondebat, quod mense Novembris anno regni Regis Henrici sexti primo, magister meus Johannes Enderby venit ad mansionem circumspecti viri magistri Johannis Stafford, pro tunc ut asseruit, Thesaurarij Angliæ pro munimentis supradictis habendis, ubi tunc contigit Reverendissimum in Christo patrem & Dominum Henricum Dei gratia Cantuariensem Archiepiscopum tunc venire, & prædictum Iohannem Enderby Magistrum meum taliter extitit allocutus; Quid habes tu facere in his partibus? scito namque pro eo quod tu in materia Ecclesiæ de Bykkeleswade fuisti adversarius secundum posse tuum, quod ego te secundum posse mei impediam ne ad propositum devenias præoptatum; quia nunc et ibi ubi te impedire possum si voluero. Cui Magister meus, Reverende Domine si vobis placuerit me juvare in proposito meo præconcepto ita quod imposterum, eque vestra dominatio non sit michi gravata per offensam, totum jus, necnon & sectam quam prætendi in Ecclesia de Bykkeleswade prædicta, totaliter & realiter cessabo ammodo nullatenus prosecuturus pro eadem. Cui Dominus Cantuariensis, si hoc facias quod promiseris te juvabe ut pro nunc habeas quod intendis; unde pro tunc temporis ad rogatum dicti Domini Cantuariensis prædicta munimenta à quadam camera prædicti thesaurarij in quadam mantica fuerunt allata, & prædicto domino Iohanni Enderby Magistro meo liberata: quam quidem manticam cum munimentis prædictis, prædictus Magister meus tradidit michi servo suo ad suum hospitium & suam cameram deportandam; ubi prædictam manticam cum munimentis posuit in quadam cista salvo custodiendam. Et deinde fecit me servum suum, & alium hominem pro duodecim denariis conductum, prædictam cistam ad hospitium prædicti domini de Grey deportare; ac fenestras & hostia propriis suis manibus clausit, Dicens ipsum nolle pro magna quantitate pecuniæ prædicta munimenta auferri, vel quomodolibet adportari. Quia dixit quod munimenta in mantica prædicta contenta pertinebant tam domino de Hastings quam Domino de Grey prædictis de placitis inter eosdem habitis. Et quod dictus dominus de Grey cum toto consilio suo per terminum quatuordecim annorum & amplius cum eorum tota diligentia prosecuti fuerunt eadem munimenta perquirere, & nunquam adquirere potuerunt usque ad istud tempus: Asserens michi servo suo ipsum pro prædictis centum marcas perdidisse, & me suum servum*

centum

centum solidos pro eisdem. Imposterum namque fatebatur præfatus Iohannes Briggo prædictum Magistrum suum venisse in præsentiam prædicti domini de Grey; Cui prædictus dominus taliter locutus fuit; Iohannes Enderby bene venisti, & Deo laudes quia tu bene expedivisti: Cui Iohannes Enderby, Domine bene in materia vestra expedivi; sed pro vobis in propria persona male expedivi, quia centum marcas perdidi amore vestro, in materia Ecclesiæ de Bykkeleswade prædicta. Cui prædictus dominus de Grey, pro me nullum pro certo patieris detrimentum pro eo quod prædicta munimenta habeo, quæ nollem amittere pro mille marcis & ultra. Super qua confessione per dictum Iohannem Briggo facta præfatus Edwardus Dominus de Hastings examinator materiæ prædictæ, requisivit me Notarium publicum sibi conficere publicum instrumentum in juris communis evidentiam, & singulorum Christi fidelium notitiam manifestam. Acta sunt hæc prout supra scribuntur & recitantur sub anno, Indictione, Pontificatu, mense, die, & loco prædictis, præsentibus discretis viris Willielmo Daynile; Henrico Daynile; Iohanne Prene, Iohanne Doie, & Thoma Stanford literatis Eborum, Winton. & Norwycen. Dioces. testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

> *Et ego Willielmus Wright Cleric. London. Dioc. publicus auctoritate Apost. Notarius, præmissis omnibus & singulis, dum sic ut præmittitur, sub Anno Domini, Indict. Pontific, mense, die, & loco prædictis agerentur & fierent una cum prænominatis testibus præsens personaliter interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, scripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, ac signo & nomine meis solitis & consuetis signavi, manuque mea propria me hic scripsi rogatus specialiter & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.*

Hæc caussa nullibi, quod sciam, post provocationem dijudicata est. Ultimus igitur hujus Tragediæ actus sit, quod Edwardus *Hastings* decimo septimo Henrici VI. anno moriens, nomen & titulum Domini de *Hastings* & *Stoteuile* ad ultimum vitæ diem retinuerit. Quod Inquisitione capta sexto die Novembris anno supra dicto, post mortem ejus, patet.

Pag. 49. lin. 22. *Postea tamen nonnulli, qui in Magnatum obsequium se tradidderant, è Patronorum symbolis sua etiam sortiti sunt, vel auxerunt; ut quatuor illi Armigeri Audlæi Baronis sub Edwardo tertio.*]

Johannes *Touchettus* Baro de *Audley* Johanni & Thomæ de *Mackworth* fratribus, quod illi & illorum Majores operam fortem & fidelem sibi & suis Majoribus præstitissent, anno 1404. Insignia, è *Touchetorum*, *Audleorumq́;* clypeis composita permisit.

AUDLEY, de gueules, à vne frette d'or.

TOUCHET, d'hermines, au cheuròn de gueules.

MACKWORTH, party dentellé de sable & d'hermines, au cheuròn de gueules; fretté d'or.

Memorandum, multas tum familias fuisse satis celebres, qui quod bellis non interfuissent, insignia non habuerunt,

Hæc *Mackworthorum* familia semper deinceps summo in honore fuit. Pluribus fortasse de hac familia mihi quandoque erit differendum.

Johannes *Wellesborow*, anno vigesimo primo Richardi secundi, dedit sua insignia, *Tres*, nempe, *vacerras aureas, in clypeo puniceo, cum angulo nigro impresso echi-*

natâ

natâ calcarium molulâ, argenteâ, perforatâ, sex echinis asperâ, dedit, Thomæ *Purefoy.*

Non quod insignibus antea destituti, ista tulerunt, nam bina altera prius gestarant.

Sachent toutz gentz que sont en present, & que sont à venir que Jeo Gervais de CLIFTON Chevalier aye donée grantée, & par ceste ma presente chartre confirmée à mon bien amé amy Richard de BEVERCOTES un heaume, cest assavoir un Tufte de Plume, la moite cest adire, paramont, de Plume noire, & l'autre moite, cest adire par aual de Plume blanche. A avoir, & tener la dite heaume ove toutz apurtenantz à la avant dit Richard & ses heires franchement, bien & en pees à touts iourz. Et ieo l'avandit Gervais & mes heires l'avant dit heaume ove ses appurtenantz à l'avant dit Richard & à ses heires encontre toutz gentz garentirons à toutz iours, En tesmoignance de quele chose à cest ma present chartre ay mis mon seal. Cestez gentz tesmoignes. Monsieur Iehan de Gray de Codnore, Monseur Jehã de Londhã, Mons. Ichan D'annesley, Hugh D'annesley, Richard de Biron, & altres Donne à Clifton Lundy proscheyn apres la feste Seint Ambrose l'an du regne nostre Seigneur Le Roy Richard secund apres le Conquest D'Angleterre tierce.

Crux florida, Cyaneaque, superimposita tricuspide lambellâ, fuit *BEVIRCOTESEORUM.* Hanc quadrifariam cum avitis insignibus gestat *Wingfieldius Bodenham*, equestri loco natus. Antiqua & equestris familia *BODENHAMIORUM*, gestat, *Tres roccas latrunculorum aureas, circa taniam eiusdem metalli, in clypeo cyaneo.*

CLIFTON, de sable, semé de quintefeuilles, au lyon d'argent.

Ibidem lin. 26. *Nec crediderim Peytonorum familiam celebrem & antiquam in agro Suffolciensi Symbolum suum Zebellinum Cruce imbricata aurea, aliunde fabricatum, quam ex Uffordorum Clypeo, Regiunculæ Comitum, penticono argenteo, priori quartæ, ad differentiam ascripto.*]

Peitonij à *Peiton* Suffolciæ opidulo ubi diu insederunt, nomen pro more ejus seculi desumpserunt. ejusdem vero stirpis erant cum *Uffordis*, agri supra memorati Comitibus,

Hujus antiquissimæ & equestris familiæ tibicen, & decus, genere & studiis nobilissimus Dominus *Thomas Peitonus* Baronettus, cujus amicitia merito glorior.

PEYTON, de sable, à la croix d'or engreslée, & un molette d'argent sur le primier canton.

Pag. 67. lin. 4. *Effigiem è veteribus sigillis expressimus.*]

Nostro nullum hîc ponente sigillum, hoc *Saeri de Quinci* Comitis Wintoniæ, qui temporibus Richardi 1. & Johannis fratris ejus in vivis fuit, libuit inferere.

Insignium explicationem nusquam invenimus. *Ejus filius*, uti seculi mos erat, relicto scuto paterno, *Septem rhombos aureos, in plinthidem perfossos, in clypeo puniceo* gestavit. Cujus Sigillum hic proponere visum est.

Pag. 110. lin. 18. *Manicæ formam ex vetustis sigillis & monumentis restauravimus.*]

Quædam hujus nominis sigilla, nam ea rerum antiquarum studiosis non ingrata fore speramus, hic habentur.

FINIS.

Errata graviora ſic emendentur,

IN Epiſt. ad Lectorem, pag. 1. lin. ult. pomptius leg. promptius p. 2. l. 21. oſidie, obſidio. pag. 3. l. 17. duodecimus, duodecime. In Notis. *Pag. 1. lin. 11. Lituprandum, Luitprandum. pag. 41. lin. 6. repuantibus, reputantibus. ibid. l. 8. habitores, amabiliores. ib. l. 17. ad, eo. p. 59. lin. 8. dele ac. p. 86. l. ult. pariter aureo, argenteo. p. 88. l. 15. d'or, de gueules.*